

Det nya Sverige

Trettiosju kapitel om politik, medier och samhälle

SOM-undersökningen 2006

SOM-rapport nr 41

Sören Holmberg och Lennart Weibull

(red)

Redaktörer: Sören Holmberg och Lennart Weibull

Administrativ redaktör: Kerstin Gidsäter

Omslagsbild: Kerstin Gidsäter

Omslag och redigering: Henny Östlund

Tryck: Grafikerna Livréna i Kungälv AB, 2007

ISBN: 978-91-89673-11-3

ISSN: 0284-4788

ISRN: GU-STJM--41--SE

INNEHÅLL

Förord	7
DET NYA SVERIGE	
Det nya Sverige Sören Holmberg och Lennart Weibull	11
Kreativitetens geografi Rudolf Antoni	37
Den medierade verkligheten Lennart Weibull	49
De postsekulära generationerna Magnus Hagevi	59
Forskningsförtroendet försvagas Sören Holmberg och Lennart Weibull	75
Svensk förnyelse Åsa Nilsson	85
DET POLITISKA SVERIGE	
Ökat förtroende – bara en valårseffekt? Sören Holmberg och Lennart Weibull	99
Trovärdig välfärdspolitik? Lennart Nilsson	119
Medborgare och riksdagsledamöter om demokratin i Sverige 1996–2006 Martin Brothén	135
Så vill svenska folket bli styrt Henrik Oscarsson	151

Sverigedemokrater – vilka är dom och vad vill dom? Sören Holmberg	159
Göran Perssons uppgång och fall Sören Holmberg	169
Är vi överens om den politiska dagordningen? Mari Eriksson	179
DET SOCIALA SVERIGE	
Vem i hela världen kan man .... lita på? Bo Rothstein	193
Vad gör medborgarna av sitt välfärdsmissnöje? Maria Pettersson	199
Förtroendet för polisen 1986 – 2006 Gabriella Sandstig	207
Den förändrade alkoholopinionen Sören Holmberg och Lennart Weibull	217
Kriminalpolitik – inte så hett som man kan tro Marie Demker och Göran Duus-Otterström	227
Bibliotek och läsande – individuell stimulans eller samhällsnytta? Lars Höglund och Eva Wahlström	237
Samlare i konsumtionskultur Karin M. Ekström	251
Hundens plats i folkhemmet Anna Bendz	259
DET EKOLOGISKA SVERIGE	
Miljöopinionen i hetluften Sverker C. Jagers och Johan Martinsson	275

Mojnande framgångsvind för kärnkraften
Sören Holmberg 289

Sol, vind och vågor
Per Hedberg 303

DET MEDIALA SVERIGE

Svenskarnas dagstidningsläsning ur ett förändringsperspektiv
Oscar Westlund 319

Lokala nyheter morgontidningarnas starka kort
Ulrika Andersson 335

Konsekvenser av tidningskrig – exemplet Stockholm
Ingela Wadbring 345

Radion 2006
Jan Strid 357

Morgondagens publik
Rudolf Antoni 367

Medieförtroende och medieanvändning
Lennart Weibull 379

DET NYTEKNOLOGISKA SVERIGE

Internetval 2006 – för de redan frälsta
Annika Bergström 395

**Mobiltelefonen som interpersonellt medium och
multimedialt sökverktyg**
Göran Bolin 405

**Mobiltelefonen – Ett nyhetsmedium för de särskilt
nyhetsintresserade?**
Oscar Westlund 415

DET INTERNATIONALISERADE SVERIGE

Positiva opinionsvindar för EU

Sören Holmberg och Rutger Lindahl

427

Fortsatt stabilitet i svensk Nato-opinion

Ulf Bjereld

437

Libanonkriget i svensk opinion

Ulf Bjereld

443

Flyktingpolitik – viktigt för vem?

Marie Demker

449

DOKUMENTATION

Den nationella SOM-undersökningen 2006

Åsa Nilsson

459

Författarna

481

Deltagande projekt i SOM-undersökningen 2006

485

Adresser

489

BILAGOR

Informationsbroschyr, frågeformulär (I och II), publikationer

493

FÖRORD

Det nya Sverige är den 41:a publikationen från SOM-Institutet vid Göteborgs universitet sedan den första blygsamma rapporten år 1987. Den tar sin utgångspunkt i den nationella SOM-undersökningen från hösten 2006. Liksom de senaste undersökningarna omfattar den *två* riksrepresentativa undersökningar på vardera 3 025 slumpmässigt valda personer i åldern 15-85 år. Undersökningarna har genomförts parallellt och innehåller delvis gemensamma frågor. Fältarbetet genomfördes huvudsakligen under september och oktober 2006. Ansvariga för datainsamlingen har varit *Scandinfo Marketing Research* i Göteborg med Henrik Löfving och Miriam Schapira som fältledare. Närmare uppgifter om uppläggning och genomförande samt analyser av likheter och skillnader mellan resultaten från de två enkäterna finns i metoddokumentationen i bokens slut.

Det nya Sverige innehåller i första hand analyser som uppdaterar trender i fråga om *Samhälle, Opinion* och *Massmedia*, det vill säga de tre huvudområden som står i centrum för SOM-institutets årliga studier. Uppläggningsen är i huvudsak densamma som i tidigare års redovisningar. Svenska folkets samhällsförtroende, synen på den offentliga sektorn, åsikter om kärnkraft och energi, läsning av dagstidningar, tilliten till andra människor, användning av ny medieteknologi, besök på bibliotek är exempel på analyserade långtidstrender. Andra kapitel ger fördjupningar av enskilda ämnesområden, bl a syn på polisen, åsikter om alkoholpolitik, uppfattningar om Mellanösternkonflikten, föreställningar om EU, vilka sverigedemokraterna är och inställning till hundar. Varje författare svarar själv för slutsatserna i respektive kapitel. Som redaktörer har vi huvudsakligen begränsat oss till teknisk redigering. Samtidigt med att boken utkommer publicerar SOM-institutet en uppdaterad utgåva av den engelskspråkiga *Swedish Trends*, där ett antal av de centrala tidsserierna finns samlade, samt ett antal specialanalyser om bl a biografbesök och attityder till film, om EU-åsikter och om förtroende för riksbanken, rättsväsendet och AMS.

Det nya Sverige är också titeln på bokens inledande översiktskapitel. Titeln anspelar på den starka framtidstro som på flera punkter kan utläsas från 2006 års nationella SOM-undersökning. Den svenska ekonomin står stark, de svenska företagen är framgångsrika på den globala marknaden och de flesta kurvor pekar uppåt. Självförtroendet och optimismen i landet har gått upp. Den ökade temperaturen i opinionen är typisk för ett valår men alla de andra uppåtkurvorna har gjort att vi vågat kalla hela boken *Det nya Sverige*.

Undersökningarna genomförs av SOM-institutet, en forsknings- och utbildningsorganisation vid Göteborgs universitet. Institutet drivs gemensamt av Förvaltnings-

högskolan, Institutionen för journalistik och masskommunikation samt Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Undersökningsledare för den nationella SOM-undersökningen 2005 har varit fil kand Åsa Nilsson, som även svarar för metoddokumentationen. Bokproduktionen har Kerstin Gidsäter samordnat medan Henny Östlund har ansvarat för omslag och redigering. Undertecknade har varit projektansvariga för de nationella SOM-undersökningarna sedan starten 1986.

Dataunderlaget från tidigare SOM-undersökningar finns tillgängligt via Svensk Samhällsvetenskaplig Datatjänst (SSD) vid Göteborgs universitet. De publikationer som hittills utgivits av SOM-institutet finns förtecknade längst bak i föreliggande volym. Mer information om SOM-institutet finns på institutets hemsida (www.som.gu.se).

Göteborg i juni 2007

Sören Holmberg
Statsvetenskapliga institutionen
Göteborgs universitet

Lennart Weibull
Institutionen för journalistik
och masskommunikation
Göteborgs universitet

Det nya Sverige

DET NYA SVERIGE

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

För 370 år sedan lämnade fartygen Calmare Nyckel och Gripen Göteborg för en resa till det som skulle bli Nya Sverige på den nordamerikanska kontinenten. De två fartygen under befäl av tysken Peter Minuit ankrade utanför Delawarefloden i mars 1638. Redan samma månad hade Minuit förhandlat fram ett första landköp som avsåg en kuststräcka väster om floden. Under de närmaste åren ökade den svenska kolonin i storlek och en del mindre befästningar anlades, bland annat Fort Christina i närheten av vad som idag är staden Wilmington i Delaware. Även om det förekom skärmytslingar med holländska kolonister en bit norrut utvecklades Nya Sverige positivt. Under Johan Printz, guvernör 1643-1653, upplevde kolonin sin storhetstid. Ett stort antal nya kolonister anlände, ny orter grundades och ny landområden tillkom. Handeln blomstrade bland som en följd av kolonins gavs monopol på handel med tobak till Sverige (Mattsson, 1987).

Nya Sverige var ett uttryck för en storsvensk blomstringstid. Under 1600-talets första decennier hade Sverige expanderat. Det hade på hundra år gått från att vara ett obetydligt land i den europeiska periferin till att bli en stormakt i Europa. Nya provinser införlivades och Östersjön var gradvis på väg att bli ett svenskt innanhav. Även om Gustav II Adolf stupat under det trettioåriga kriget hade detta förts till ett för landet lyckligt slut som medfört ytterligare svenska besittningar på den europeiska kontinenten. Att Axel Oxenstierna, tidens starke man i Sverige, samtidigt hade initierat en amerikansk koloni var det helt följdriktigt. Det visade på en framtidstro som också kom att påverka det egentliga Sverige: nya städer, ett upprustat vägnät och postväsende är tecken i tiden. Och att den första befästningen i Nya Sverige fick namn efter den ännu omyndiga tronföljaren visade på den svenska statsmaktens ambitioner i den nya världen.

Sverige 350 år senare kan förefalla vara fjärran ifrån stormaktstidens ambitioner. Det har funnits en tvekan inför den Europeiska unionen och under några år till och med ett inslag av isolationism i svenskarnas attityd till omvärlden. Men i mitten på 2000-talets först decennium finns det ändå tendenser till att ett nytt Sverige växer fram. Den svenska ekonomin står stark, de svenska företagen är framgångsrika på den globala marknaden och de flesta kurvor pekar uppåt. Självförtroendet i landet har gått upp och det finns 2006 en ökande framtidstro, kanske mer än i något annat europeiskt land. Inställningen till EU har blivit positivare och regeringsskiftet vitaliserade den politiska debatten. Den ökade temperaturen i opinionen är typisk för ett valår men de andra uppåtkurvorna har gjort att vi vågar kalla årets SOM-bok för *Det nya Sverige*.

Att det pekar uppåt 2006 måste betraktas i ett vidare sammanhang. Sedan SOM-institutet började sina årliga mätningar har vi noterat många opinionssvängningar. Boktitlar som *Ett missnöjt folk* (1996), *Ljusnande framtid* (1998) och *Land, Du välsignade?* (2001) reflekterar olika stämningsslägen i den svenska opinionen. Den ökande optimism om framtiden som vi tycker oss se år 2006 skall ses i ljuset av sådana skiften. Vi vet efter tjugo års mätningar att opinioner kan skapas snabbt även om tendenserna till en början kan ha varit mångtydiga och svåra att tolka. Den linje vi hela tiden följer är att pröva motbilder och ställa frågor om hur en kortsiktig opinion förhåller sig till långsiktiga trender.

I detta inledande kapitel gäller frågan de övergripande tendenserna. På samma sätt som tidigare år gör vi det genom att lyfta fram och kommentera ett antal exempel på trender som på ett översiktligt sätt speglar förändringstendenser i politik och samhälle hösten 2006 i ljuset av de tendenser vi sett under de gångna två decennierna. Vi har också försökt att anknyta till bokens tema om *Det nya Sverige* genom att sätta fokus på vad som kan vara långsiktigt nytt i opinionen.

Stark tro på framtiden – särskilt den egna

I mars 2007 presenterade magasinet *Newsweek* under rubriken 'No Future for Who?' resultaten från Europeiska kommissionens frågeundersökning om européers framtidstro. Huvudtendensen var att närmare två tredjedelar av de tillfrågade menade att dagens unga skulle få det svårare som vuxna än den egna generationen (*Newsweek, European Edition* 2007-03-12).

Den europeiska studiens resultat står i stark kontrast till de framtidsbedömningar svenska folket uppger i den nationella SOM-undersökningen 2006. På frågan om hur de flesta svenskers livssituation kommer att se ut om fem till tio år menar omkring 40 procent att situationen kommer att vara bättre och endast omkring 15 procent att den kommer att vara sämre (tabell 1). Optimismen är ännu högre när det gäller den egna livssituationen i samma tidsperspektiv. Drygt 50 procent menar sig få det bättre än idag – av dessa säger en tredjedel mycket bättre. Mindre än 15 procent tror sig få det sämre.

De framtidsbedömningar en person gör är givetvis beroende av livssituationen idag. Det är därför naturligt att det finns betydande skillnader i framtidstro mellan olika grupper. Det är överlag de yngsta som är de mest optimistiska om framtiden: nästan 50 procent tror att svenskar i allmänhet skall få det bättre och 85 procent att man själv skall få det bättre. Resultatet kan ställas mot en större pessimism bland pensionärer – endast 27 procent tror på en förbättring för svenskarna och 12 procent för en själv. Jämförelsen illustrerar också en annan skillnad; bland yngre är man betydligt mer optimistisk i fråga om den egna framtiden än om andras, för pensionärerna råder det omvända förhållandet. En naturlig åldersskillnad kan det tyckas.

Tabell 1 Förändring av den egna och de flesta svenskers livssituation (procent)

	Högre										sd									
	Alla	Kv	Män	15-29	30-49	50-64	65+	Arb	Jordbr	Tj-m		tj-m	Föret	v	s	mp	c	fp	kd	m
Min egen livssituation																				
Mycket bättre	16	16	16	33	22	9	2	16	12	14	17	20	16	13	21	13	20	12	17	19
Något bättre	38	38	37	52	52	33	10	36	28	38	43	36	37	34	44	36	43	30	43	33
Varken eller	33	33	34	13	21	42	57	35	42	34	29	33	36	38	21	38	27	29	30	31
Något sämre	10	10	10	2	4	12	24	9	17	12	9	6	8	12	10	12	9	14	7	12
Mycket sämre	3	3	3	1	1	4	7	4	2	2	2	5	4	3	3	1	1	5	3	5
Balansmätt	+41	+41	+40	+82	+69	+26	-19	+39	+21	+38	+49	+45	+41	+32	+52	+36	+53	+23	+50	+35
De flesta svenskers livssituation																				
Mycket bättre	3	3	3	6	3	2	2	3	4	2	2	6	2	2	2	2	4	4	4	6
Något bättre	35	33	37	42	41	32	25	30	37	37	46	36	18	27	35	45	45	29	48	31
Varken eller	45	48	42	38	41	47	54	46	38	46	38	46	50	49	44	42	41	48	39	31
Något sämre	14	14	15	12	13	16	16	17	16	13	13	9	24	19	17	9	9	17	8	18
Mycket sämre	3	2	3	2	2	3	3	4	5	2	1	3	6	3	2	2	1	2	1	14
Balansmätt	+21	+20	+22	+34	+29	+15	+8	+12	+20	+24	+34	+30	-10	+7	+18	+36	+39	+14	+43	+5
Cynismindex	+20	+21	+18	+48	+40	+11	-27	+27	+1	+14	+15	+15	+51	+25	+34	±0	+14	+9	+7	+30

Kommentar: Enkätfrågan löd: "Om du ser 5-10 år framåt, tror du att det kommer att bli bättre eller sämre när det gäller:". Balansmätten har beräknats som andelen bättre-svar minus andelen sämre-svar. Cynismindexet är beräknat som balansmättet för den egna livssituationen minus balansmättet för bedömningen av de flesta svenskers livssituation. Ju större plusövertikt desto mer cynisk. Endast personer som besvarat frågorna ingår i procentbasen.

När det gäller den egna livssituationen är det, bortsett från ålder, relativt små skillnader i framtidsbedömning mellan olika sociala grupper. Kvinnor och män gör närmast identiska bedömningar. Högre tjänstemän skiljer möjligen ut sig något genom en större optimism, medan jordbrukare ligger klart under genomsnittet. Mönstret är stort sett detsamma i fråga om svenskers livssituation i framtiden. Åldersskillnaderna är dock inte lika starka. Arbetarfamiljer skiljer ut sig något med en något mindre rosafärgad framtidstro.

När det gäller prognosen om svenskers livssituation om fem till tio år visar sig inte oväntat vissa politiska skillnader. Det är sympatisörer med regeringspartierna från den borgerliga alliansen som överlag har en större framtidstro, medan sympatisörer med den rödgröna oppositionen är klart mindre optimistiska; vänsterpartisympatisörer är de enda med en övervikt för att det blir sämre för svenskar om fem till tio år. Däremot menar de i lika stor utsträckning som sympatisörer med den borgerliga alliansen att det kommer att gå bra för dem själva; vänsterpartiets sympatisörer visar här den största avvikelsen mellan bedömningen av sin egen och andras framtid.

Synen på den ekonomiska utvecklingen

Att det finns politiska faktorer i bedömningar av framtiden är naturligt. Bakom dessa ligger föreställningar om bland annat regeringens ekonomiska politik. Det är därför väntat att vi i svaren på frågan om vad man tror om den svenska samhälls-ekonomi under det närmaste året får ännu större skillnader mellan olika partiers sympatisörer. För genomsnittet av befolkningen är framtidsbedömningen nästan exakt jämn: 23 procent som tror att samhälls-ekonomi blir bättre, 21 procent att den blir sämre och 56 procent att det inte blir någon större förändring (tabell 2). Köns- och åldersskillnaderna är överlag små. Men olika partiers sympatisörer skiljer sig alltså kraftigt åt: bland v-sympatisörer tror 39 procent att det blir sämre och endast 6 procent att det blir bättre, bland m-sympatisörerna är bilden den exakt omvända – 41 procent tror att det blir bättre, 6 procent att det blir sämre. Sverigedemokrater tenderar, liksom sympatisörer med v, s och mp, att göra en övervägande pessimistisk bedömning av den svenska ekonomins nära framtid. Precis som när det gäller livssituationen är de partipolitiska bedömningsskillnaderna klart mindre när det gäller den egna hushålls-ekonomins framtid.

Tabell 2 Bedömningar av den egna och Sveriges ekonomi i olika sociala och politiska grupper (procent)

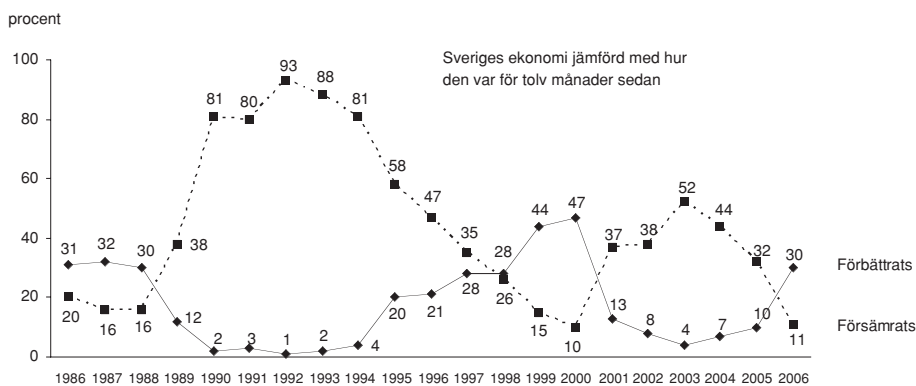
	Alla	Kv	Män	15-29	30-49	50-64	65+	Arb	Jordbr	Tj-m	Högre		Föret	v	s	mp	c	fp	kd	m	sd
											tj-m	hög									
De senaste 12 månaderna																					
Egna ekonomin	30	30	30	45	38	29	8	26	15	33	38	32	29	27	35	30	38	22	34	26	
Sämlre	15	16	14	15	15	14	18	18	17	13	11	13	19	16	17	10	14	15	13	23	
Samhällsekonomin	33	28	39	20	31	41	38	26	26	39	47	35	32	36	35	35	39	35	33	12	
Sämlre	12	14	10	10	10	12	15	14	16	10	8	14	12	10	9	10	8	12	13	27	
De kommande 12 månaderna																					
Egna ekonomin	28	26	30	45	39	23	5	24	18	28	34	37	22	22	35	31	30	22	35	27	
Sämlre	14	14	14	11	12	16	19	19	11	12	8	7	18	21	15	8	8	11	8	21	
Samhällsekonomin	23	20	27	23	24	23	23	17	25	22	35	37	6	10	15	30	32	33	41	17	
Sämlre	21	21	21	18	21	23	21	30	11	17	12	12	39	38	28	8	8	9	6	29	

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningen 2006. Svenska folket bedömer den egna ekonomin och Sveriges – de tolv senaste månaderna och de tolv kommande månaderna. Enkätfrågan innehåller också svarsalternativet "ungefär densamma". Endast personer som besvarat frågorna ingår i procentbasen.

Framtidsbedömningarna speglar givetvis även erfarenheterna av hur ekonomin faktiskt har utvecklats. Både på frågan om hur den personliga ekonomin har utvecklats under de senaste tolv månaderna och på frågan om utvecklingen av den svenska ekonomin menar betydligt fler att det skett en förbättring än att det skett en försämring. Särskilt när det gäller samhällsekonomin är den retroaktiva bedömningen klart mer positiv 2006 än den var 2005 och det är nu tredje året i rad som andelen som upplever en försämring minskar (figur 1).

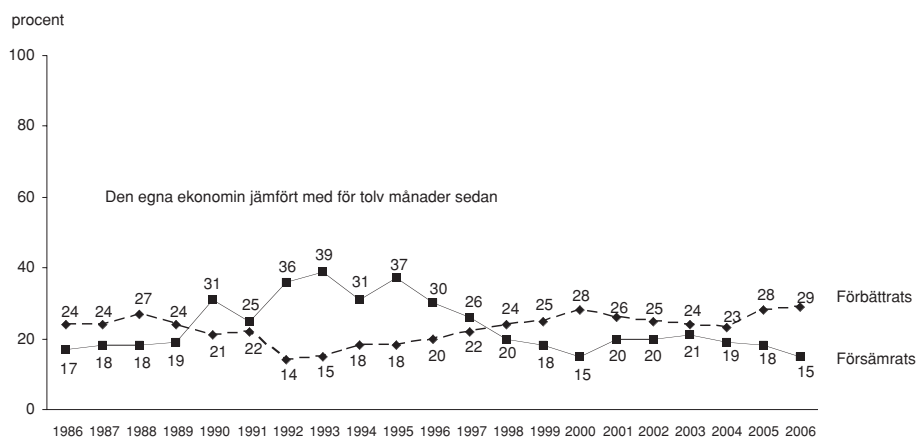
Figur 1a Bedömning av Sveriges ekonomi

Fråga: "Enligt din uppfattning, har den svenska ekonomin under de senaste 12 månaderna förbättrats, förblivit densamma, eller försämrats?" Alla svarande i SOM ingår i procentbasen.

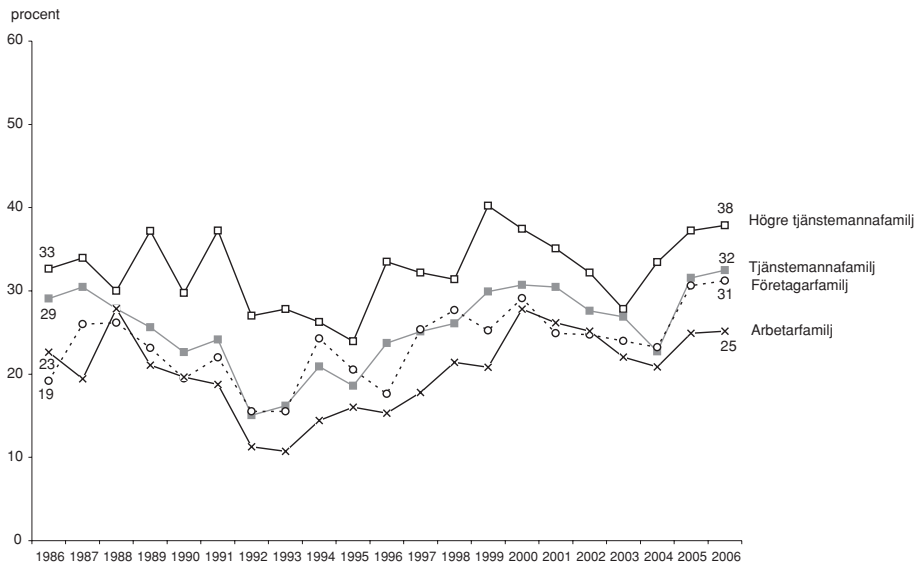
Figur 1b Bedömning av den egna ekonomin

Fråga: "Enligt din uppfattning, har din egen ekonomi under de senaste 12 månaderna förbättrats, förblivit densamma, eller försämrats?" Alla svarande i SOM ingår i procentbasen.

Figur 1c Andel som tycker att den egna ekonomin förbättrats under de senaste tolv månaderna (procent)

Kommentar: Indelningen i yrkesgrupper bygger på en självklassificeringsfråga.

I bedömningarna av hur den svenska samhällsekonomin utvecklats mellan 2005 och 2006 är män mer positiva än kvinnor, äldre mer positiva än yngre och högre tjänstemän mer positiva än arbetare. Däremot finns det inga större skillnader mellan de enskilda riksdagspartiernas sympatisörer: bland v-sympatisörer menar 32 procent att samhällsekonomin blivit bättre under det senaste året och 12 procent att den blivit sämre, bland s-sympatisörer är andelarna 36 respektive 10 procent och bland m-sympatisörer är motsvarande andelar 33 och 13 procent. Här avviker dock sd-sympatisörer. De gör en mer negativ bedömning av hur svensk ekonomi utvecklats (12 procent förbättrats mot 27 procent försämrats).

Värderingen av hur den personliga ekonomin utvecklats ger ett något annat svarsmönster. Här är det yngre människor som upplever en förbättring och äldre personer som säger att den blivit sämre. Arbetare och jordbrukare är inte lika positiva som högre tjänstemän. Tendensen är också att sympatisörer med vänsterpartiet, men också med sverigedemokraterna, i något högre grad än övriga anger att den personliga ekonomin försämrats mellan 2005 och 2006.

Om vi ser närmare på hur olika sociala gruppers retrospektiva bedömningar av den egna ekonomin förändrats över tid kan vi också göra några generella iakttagelser. För det första följer kurvorna i stor utsträckning den ekonomiska konjunkturen. De ekonomiska problemen under 1990-talets första del slår igenom i alla grupper.

Därefter är en långsiktig uppgång som dock bryts av IT-kraschen i början av 2000-talet. En andra iakttagelse är att högre tjänstemän alla år anger att de haft den relativt bästa ekonomiska utvecklingen, medan arbetare nästan alla år ligger lägst. Även egna företagare ligger relativt lågt; i några fall ligger de lägre än arbetare.

De redovisade svarmönstren visar på vikten av att skilja på bedömningar av samhällsekonomi och privatekonomi. Bedömningar av samhällsekonomi reflekterar snarast den ekonomiska tillväxten och kanske också delvis det positiva läget, medan de privatekonomiska bedömningarna ger en bild av fördelningsspolitiken. Lyckas inte det nya Sverige på det senare området hjälper troligen inte framgångar på det förra. Möjligen ser vi här en av många faktorer bakom det socialdemokratiska förlustvalet 2006.

Problem nummer ett – sysselsättningen

När väljarna valhösten 2006 anger vilka frågor eller problem som är viktigast i Sverige kommer sysselsättningen mycket klart etta med ett omnämnande av 44 procent bland svarspersonerna. Det är en uppgång från 14 procent 2003, 20 procent 2004 och 33 procent 2005. Allt under en förhållandevis god ekonomisk konjunktur som blir allt bättre och med stabila eller till och med sjunkande arbetslöshets-siffror. Sedan 2003 har AMS statistik visat att den svenska öppna arbetslösheten hållit sig kring 5 procent. Läger vi till personer i sysselsättnings- eller utbildningsprogram stiger andelen arbetslösa totalt till kring 7-8 procent de aktuella åren. Alltfler utpekar alltså sysselsättning som en viktig fråga samtidigt som andelen arbetslösa förblir densamma (se tabell 3).

Senast när sysselsättningen toppade folkets agenda under 1990-talets ekonomiska krisår var arbetslösheten klart högre än idag – åren 1993-1996 som högst kring 10 procent öppet arbetslösa och cirka 15 procent totalt (AMS-statistik 2007). Under den perioden angavs sysselsättningen som ett viktigt samhällsproblem av mellan 51-59 procent i i SOM-studierna. Under sent 1980-tal när vi i Sverige hade bra nära full sysselsättning med en öppen arbetslöshet på cirka 2 procent och en total på mellan 3-4 procent utpekade mycket få svenskar sysselsättningen som ett viktigt problem. Endast 6 respektive 2 procent gjorde det 1988 och 1989 (se Martinsson 2007). Nyheten nu är alltså att en stor del av svenska folket anger sysselsättningen som en viktig fråga trots att arbetslösheten inte är tillnärmelsevis lika hög som under mitten av 1990-talet. Dagens arbetslöshetsnivå är i själva verket närmare de nivåer som vi hade under slutet av 1980-talet när nästan inga talade om sysselsättningen som ett problem.

Så varför utpekar dagens svenskar sysselsättningen som problem nummer ett mitt i en högkonjunktur? Svaret kan till en del ha att göra med att fler människor i alla yrken känner sig mer osäkra på sina jobb i globaliseringens tidevarv. Men det tror vi inte är huvudfaktorn. De höga siffrorna för sysselsättningen på folkets agenda torde istället ha att göra med riksdagsvalet. Alliansen med moderaterna i spetsen

Tabell 3 Medborgarnas dagordning när det gäller viktiga samhällsproblem (procent)

Samhällsfråga	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Sysselsättning	15	6	2	7	39	49	59	58	51	58	50	51	28	14	14	14	14	20	33	44
Sjukvård	14	21	22	24	20	19	22	18	15	25	35	30	41	39	41	38	43	33	29	29
Utbildning/skola	12	9	12	10	11	9	4	8	7	10	22	34	38	35	37	32	23	18	19	24
Pensioner/äldreomsorg	10	10	16	13	16	14	16	12	10	17	19	15	21	23	22	24	21	19	20	16
Lag och ordning	20	13	38	11	15	8	9	11	25	14	13	15	16	15	12	12	18	18	16	14
Invandring/flyktingar	7	8	11	14	13	19	25	12	14	13	10	8	13	12	13	19	11	11	14	14
Miljö	48	62	46	32	38	19	17	20	27	10	10	9	11	9	9	10	6	7	10	13
Sveriges ekonomi	8	10	9	32	24	39	29	32	24	10	7	9	7	6	9	10	11	9	9	9
Skatter	7	9	14	13	6	3	2	3	2	4	6	7	5	8	7	7	6	7	9	8
Socialpolitik	3	5	3	6	9	7	5	6	6	7	4	17	6	7	6	6	9	8	6	7
Familjepolitik	6	9	8	8	7	8	9	6	4	6	7	7	5	7	6	7	7	6	5	6
Religion/moral	1	4	3	2	2	2	1	2	3	5	2	2	3	4	4	4	5	4	4	2
Energi/kärnkraft	7	6	8	11	1	2	2	1	2	2	2	2	0	1	1	1	1	1	2	2
EU/EMU	1	3	3	7	6	11	9	15	7	3	3	4	3	4	3	3	7	3	1	2
Offentlig sektor/privatisering	3	2	2	4	2	3	2	2	3	7	2	2	2	2	1	1	4	1	1	1
Kommunikationer	1	1	1	2	1	0	0	1	0	0	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1
Jordbruk/decentralisering	2	2	2	1	3	1	1	0	0	0	1	1	1	1	2	2	1	1	1	0
Antal svarande	1672	1643	1578	1582	1573	1889	1857	1777	1707	1779	1754	3561	3503	3546	3638	3609	3675	3612	3499	3336

Fråga: "Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem." Samtliga svarspersoner i SOM ingår i procentbasen.

satsade på arbetslinjen och jobben med start redan vid bildandet 2004 och allt mer intensifierat i valrörelsen 2006. De satte sysselsättningsfrågorna i centrum och utmanade därmed socialdemokraterna på deras gamla starkaste område. Alliansen vidgade också problematiken genom att lansera den nya termen utanförskap. 2005 och 2006 års – i förhållande till arbetslöshetssiffrorna – höga andel för sysselsättningen på viktighetsagendan kan alltså till en del var kampanjinfluerad.

Sysselsättningsfrågorna har dessutom kommit att fortsatt stå i centrum för debatten efter valet, främst i form av en strid kring ersättningsnivåerna i arbetslöshetsersättningen. Och under denna eftervalsdebatt under hösten 2006 var SOM-undersökningen i fält.

Övriga sakområden uppvisar små förändringar mellan 2005 och 2006. Förutom sysselsättningen nämndes skola/utbildning och miljö något mer medan äldrevård nämndes något mer sällan. Men vi talar om förhållandevis små förändringar på några få procentenheter. Sysselsättningen var den enda sakfråga som uppvisade en tydlig förändring med en ökning i andelen som utpekade frågan som viktig från 33 till 44 procent, en ökning med hela 11 procentenheter.

När det gäller miljöproblemet blir resultaten klart fler omnämnanden om vi ser på hur människor besvarade vår fråga efter det att klimatdebatten tagit fart i medierna i slutet av oktober 2006. Antalet svarspersoner är begränsat (cirka 400) och utgör inget självständigt slumpvis urval, men bland dem som besvarade SOM-enkäten efter den 1 november anger 17 procent miljön som ett viktigt problem. Bland dem som besvarade enkäten före november är motsvarande andel 11 procent (se Jagers och Martinssons kapitel). Det är ett illustrativt exempel på att mediebevakning och debatter har kortsiktiga effekter på vad människor tycker är viktigt.

Svensk oro

Det är kanske inte så underligt att internationella företeelser sällan nämns när svenska folket frågas om viktiga problem. Utrikesfrågor inklusive terrorism nämndes till exempel endast av 1 procent av svarspersonerna 2006. Lika få människor angav EU/EMU-frågor som viktiga. Enkätfrågan gäller ju explicit problem eller frågor ”i Sverige idag?” Problem utanför Sverige kommer då inte lika naturligt upp på människors radarskärmar.

När vi i en annan enkätfråga, utan att nämna Sverige, mer allmänt tar upp nationella och internationella fenomen som kan vara oroande visar det sig flera globala problem hamnar högt på svenska folkets oroslista. I mätningen 2006 ingick elva potentiella orosfaktorer. Högst kommer miljöförstöring med 48 procent som svarar ”mycket oroande”, följt av terrorism (44 procent), organiserad brottslighet (38 procent) och förändringar i jordens klimat (36 procent; men 45 procent bland personer som besvarade SOM-enkäten de närmaste tre veckorna efter 1 november då klimatdebatten kom igång, se Jagers och Martinsson 2007). På en något lägre nivå hamnar stor arbetslöshet och ökade sociala klyftor med i båda fallen 25 procent

Tabell 4 Vad oroar svenskarna? (procent)

Fråga: "Om Du ser till läget i dag, vad upplever Du själv som mest oroande inför framtiden?"

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Max
Miljöförstöring	72	-	-	-	-	58	-	51	50	-	56	-	-	-	38	38	43	50	47	48	48	72
Stor arbetslöshet	-	-	-	-	-	56	-	60	48	-	68	-	-	-	17	25	38	40	-	44	25	68
Terrorism	64	-	51	-	-	39	-	31	28	-	38	-	-	-	27	59	41	52	51	48	44	64
Ny nazism	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	56	54	54	57	-	-	-	57
Organiserad brottslighet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	45	47	56	49	-	-	38
De militära rustningarna	52	-	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52
Förändringar i jordens klimat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37	39	40	36	51	36	51
Fattigdomen i tredje världen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37	-	-	-	37	35	33	-	-	41	-	41
Ekonomisk kris	-	-	-	-	-	39	-	37	30	-	29	-	-	-	9	17	24	23	17	16	11	39
Ökat antal flyktingar	-	-	-	-	-	-	-	38	30	-	29	-	-	-	17	20	27	28	20	24	-	38
Naturkatastrofer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	38	17	38
Ett nytt världskrig	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34	26	-	-	-	-	34
Situationen i Ryssland	-	-	-	-	-	-	-	31	22	-	18	-	-	-	12	-	-	-	-	-	-	31
Religiösa motsättningar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	-	-	28
Befolkningsökningen	18	-	28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	28
Motsättningarna mellan rika och fattiga länder	27	-	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27
Militära konflikter	-	-	-	-	-	25	-	25	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	11	25
Ökade sociala klyftor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	25
Risken för ett stormaktskrig	-	-	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24
Ökad alkoholkonsumtion	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	-	-	23
Militanta veganer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	-	-	-	-	-	-	19
Sinande ojekällor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	18
U-båtskränkningarna	-	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17
Företagens globalisering	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	16
Motorcykelgång	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	15
Försvagad demokrati	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15
Globala epidemier	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14

Källa: Riks-SOM-undersökningen

Kommentar: Resultaten visar andelen svars personer som svarat "mycket oroande", av de som besvarat åtminstone någon del fråga i frågebatteriet. Övriga svarsalternativ är "ganska oroande", "inte särskilt oroande", "inte alls oroande", "1986--1993 ställdes frågan om specifikt "läget i världen i dag"

som svarar ”mycket oroande”. I botten på oroslistan återfinns vi naturkatastrofer, försvagad demokrati, globala epidemier, militära konflikter och ekonomisk kris – alla med mellan 11-17 procent av svarspersonerna som svarar ”mycket oroande” (se tabell 4).

För några av hoten har vi tillgång till tidseriemätningar och kan se hur orosopinionen förändrats. Oron för miljöförstöring ökar till exempel jämfört med tidigt 2000-tal, men är lägre än under 1980- och 90-talen. Klimatfrågan som specifikt problem väcker mer oro idag. Andelen svenskar som är mycket oroade är högre 2005 och 2006 (efter 1 november) än i SOMs första mätningar strax efter millennieskiftet. Terrorismen uppvisar sjunkande orosiffror under senare år. Jämfört med före attacken på World Trade Center i New York 2001 är dock siffrorna högre, undantagandes åren efter mordet på Olof Palme då oron för terrorism var som högst i Sverige. Även oron för organiserad brottslighet är något lägre 2006 än i våra tidigare mätningar.

Arbetslöshetsoron var som högst under krisåren på 1990-talet. Detsamma gäller oron för en ekonomisk kris. Under 2000-talet sjönk först oron för arbetslöshet mycket snabbt år 2000 för att sedan öka igen fram till 2005. Under 2006 har oron för stor arbetslöshet ånyo sjunkit tillbaka något. Oron för ekonomisk kris minskade också den mycket snabbt år 2000 och har sedan dess hållit sig på relativt låga nivåer. Ekonomisk kris och militära konflikter var de potentiella hot vi frågade om som svenska folket upplevde som minst oroande 2006.

Det finns ett relativt stort samband mellan de olika orosbedömningarna: de som är oroade för ett visst hot har större sannolikhet att vara oroad för andra. Samtidigt finns det mycket tydliga interna mönster. En grupp av hot som bedöms likartat är de som tar sikte på olika sociala problem – sociala klyftor, försvagad demokrati och ekonomisk kris, där det framför allt är personer med vänsteråsikter som oftare upplever en sådan hotbild. Omvänt gäller oron för terrorism och organiserad brottslighet, där det är personer med högeråsikter som är mer oroade. Också klimat- och miljöhoten bedöms likartat, men här är de ideologiska skillnaderna bland svarspersonerna inte lika tydliga.

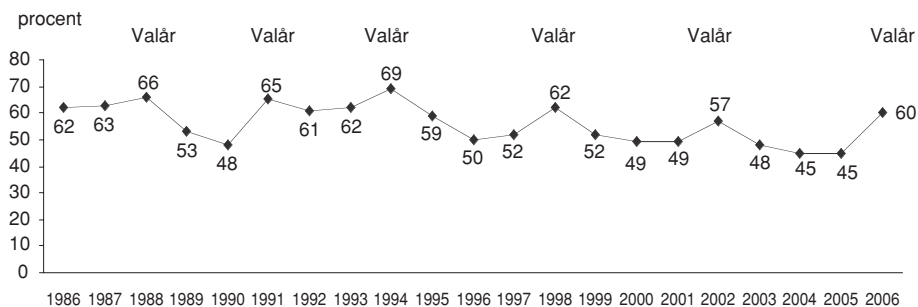
Valårseffekter

Valår har en tydlig inverkan på människors intresse och engagemang för det mesta som har att göra med politik (Holmberg 1994, Strömbäck och Johansson 2006). Förtroendet för politiska institutioner tenderar att öka, speciellt för riksdagen (alla val sedan 1988). Detsamma gäller det politiska intresset (alla val sedan 1991, men inte 1988). Även partierna omhuldas mer (se figur 2). Andelen partiövertygade väljare stiger valår och partierna blir mer populära bland sina egna sympatisörer (alla valår sedan 1988). Vi har en tydlig positiv elektoral cykel i Sverige när det gäller stöd till den representativa demokratins centrala institutioner – riksdagen och de politiska partierna. När det är val och politikerna kommer ut och möter väljarna

stiger det politiska intresset och engagemanget för partierna och riksdagen. Det hade varit värre om det varit tvärtom. Att förtroendet och intresset sjunkit. Men så är det alltså inte. Vi har en klart positiv elektoral cykel i Sverige, inte en negativ.

Figur 2 Partiövertygelse

Fråga: (till personer som uppgett sig sympatisera med något politiskt parti) ”Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?” Svartaltnativ: ”ja, mycket övertygad; ja, något övertygad; nej”.

Kommentar: Resultaten visar andelen personer som svarat mycket eller något övertygad. Samtliga svarpersoner i SOM ingår i procentbasen.

Figur 3 Ideologisk vänster-högerplacering (procent)

Fråga: ”Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?” Fem svartaltnativ: ”klart till vänster; något till vänster; varken till vänster eller till höger; något till höger; klart till höger”.

Kommentar: Personer som inte besvarat frågan är ej medtagna i procentbasen. De utgör omkring 3–5 procent av svarpersonerna genom åren.

En tydlig valårseffekt återfinns också när det gäller människors ideologiska engagemang. Andelen personer som identifierar sig ideologiskt som antingen tillhörande vänstern eller högern ökar samtidigt som andelen tvekande i mitten minskar. Valen polariserar väljarkåren ideologiskt. En tendens som var speciellt tydlig 2006 (se figur 3).

Men valårscykeln syns inte bara på så sätt att andelen tveksamma i mitten blir färre. Den märks också när det gäller mobiliseringen på vänster- respektive högerkanten. Val i Sverige innebär att framförallt andelen självidentifierade vänsterpersoner ökar. Vi har en elektoral cykel i Sverige som gynnar den ideologiska vänstern mer än den ideologiska högern. I SOM-undersökningarna har andelen personer med ideologisk vänsterposition ökat alla valår sedan första mätningen 1988, alltså även i förlustval som 1991 och 2006. Andelen högeridentifierade väljare har bara ökat i de två borgerliga segervalen 1991 och 2006. Annars har andelen personer med högerinriktning inte ökat under valår. Andelen har istället tenderat att vara stabil eller minskat något. Resultaten för år 2006 är extra intressanta mot den bakgrunden eftersom det är första valåret där andelen högerinriktade väljare ökade mer (+5 procentenheter) än andelen vänsterinriktade (+4). För första gången spurtvann högern något mer än vänstern 2006.

Ett medieteknologiskt skifte...

Åtminstone sedan 1980-talet har frågan om nya medier varit på den samhällsliga dagordningen. Till en början handlade det om satellit och kabel som hotade ensamrätten för *public service* i radio och tv. Efter olika turer tilläts mottagning av svenska reklamfinansierade satellitkanaler vilket kom att bli en viktig faktor bakom att det i början av 1990-talet etablerades en marksänd svensk tv-kanal, TV4. Därefter kan vi se en rak linje som leder fram till den pågående digitaliseringen av televisionens marknad, vilken i sin tur kommer att öppna för ytterligare ett stort antal tv-kanaler finansierade genom reklam eller abonnemang.

1990-talets stora medieteknikfråga blev internet. I slutet av decenniet fanns det enorma förväntningar på den nya tekniken. Internet skulle bli grunden för den nya ekonomin som i sin tur skulle skapa ett nytt Sverige. Producenter skulle kunna ha direkt kontakt med konsumenterna via nätet och ekonomiska transaktioner skulle ske på ett effektivare sätt. Miljarder investerades i affärsidéer som byggde på den nya tekniken. Det visade sig ganska snart att förväntningarna inte alls svarade mot verkligheten. Den svenska allmänheten var visserligen beredd att förhållandevis snabbt ta till sig tekniken men klart mindre intresserad av att ändra sina vanor (Bergström, 2005). Visserligen tog de yngre till sig de nya möjligheterna, men det var inte tillräckligt för att skapa en marknad. IT-boomen vid 1990-talets slut avslöstes därför av en IT-krasch vid 2000-talets början och en mindre optimistisk bedömning av mediet.

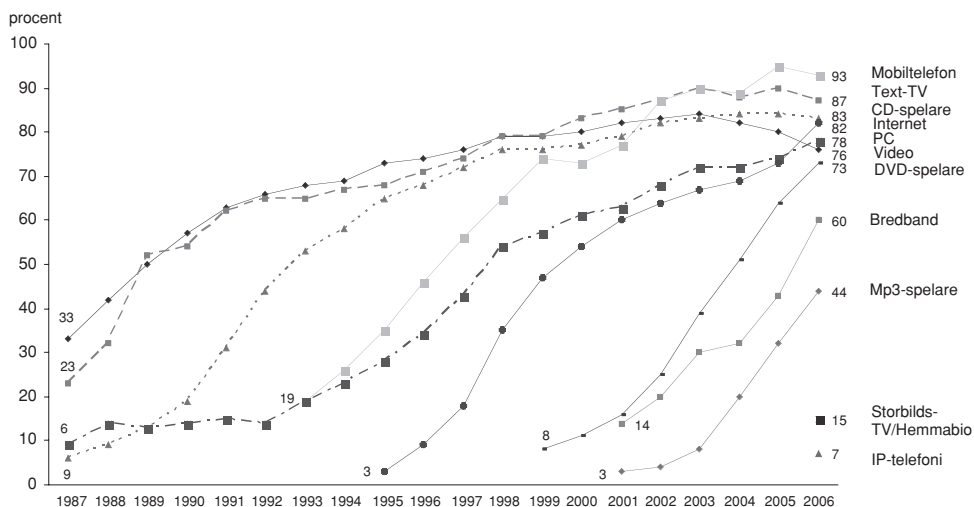
Man kan fråga sig vad det var som gick fel när det gällde 1990-talets internetsatsningar. Åtminstone tre omständigheter torde ha haft en stor betydelse. Den första är

ovannämnda trögheten i människors vanor, inte minst beroende av osäkerhet om vad den nya tekniken var bra på. Det andra är svårigheten för nättaktörerna att ta betalt av användarna, både beroende på att nätet erbjöd en rad gratistjänster och på osäker teknik för ekonomiska transaktioner. Det tredje problemet var tekniskt: när internet flyttade in i de svenska hemmen upplevdes det som långsamt, eftersom modemuppkopplingen till en början hade låg överföringshastighet (Bergström, 2007).

Efter hand har bilden ändrats. Den viktigaste drivkraften har varit bredbandet. Som vi kan se i figur 4 har andelen av allmänheten som bor i hushåll med bredbandsuppkoppling ökat dramatiskt de senaste åren: sedan 2004 har andelen fördubblats från 30 till 60 procent uppkopplade. Det har i sin tur medfört en ytterligare uppgång i andelen hushåll med tillgång till internet. Bredbandet underlättar nätanvändningen genom att man i hushållet kan och ta emot och sända information utan att först koppla upp sig via modem. Att bredbandstillgången nått över 50 procent och att över 80 procent av svenskarna bor i hushåll med internettillgång är ett tydligt tecken på det nya Sverige som växer fram tio år efter IT-boomen. Nätet är på väg att bli lika vanligt som pappret i svenska hushåll (jfr Mediebarometern 2006, 2007). Hur det sedan används är emellertid en annan fråga (jfr Annika Bergströms kapitel).

Figur 4 Tekniktillgång i svenska hushåll 1987 – 2006 (procent)

Kommentar: Resultaten avser andel svarande som anger att de har tillgång till utrustningen i sitt hushåll. Procentbasen utgörs av samtliga svarande. Smärre ändringar i ålderssammansättningen genom åren påverkar nivån av tillgång för media som video, CD-spelare och PC/internet med några få procentenheter.

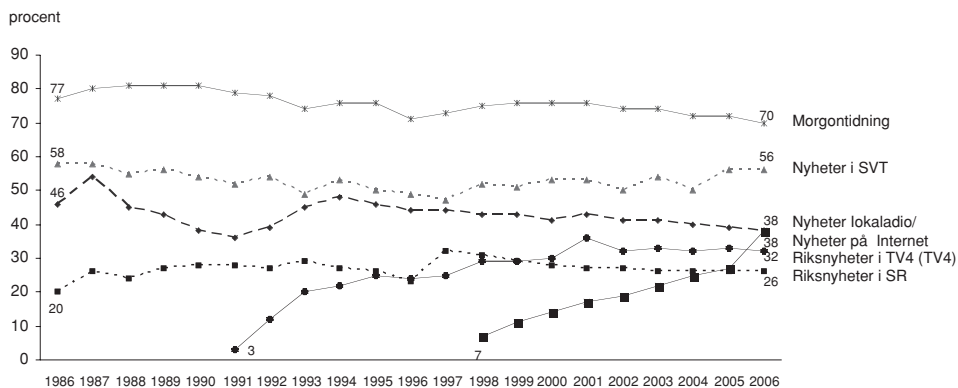
Men det är inte bara bredband som fått ökad spridning i svenska hushåll. Vi kan se att DVD-spelaren år 2006 i stort sett är ikapp videon, vars spridning efter hand minskar och är en teknik på väg ut. Mp3-spelare är en annan snabbt växande teknik som har fått en stor spridning framför allt bland yngre antingen som en behändig musikmaskin eller som en del av mobiltelefonen. Exempel på nya tekniker som bara befinner sig i början av sin utveckling är IP-telefoni.

Teknikspridningen öppnar för informationsförmedling och opinionsbildning i nya former. Bloggar, där politiker, andra opinionsbildare och i ökande utsträckning även privatpersoner genom ”dagboksskrivande” kommenterar skeendet, är bara ett exempel. Mycket av de nya tjänsterna har hittills varit bundna till datorn och även om andelen portabla datorer har ökat är datorn i de flesta hushåll stationär. Den förändring som för närvarande pågår innebär att mobiltelefonen håller på att bli en ny plattform för digitala nättjänster (Westlund, 2007). Ännu så länge hindrar osäker teknik och oklar prissättning, men mycket talar för att vi kommer att se nästa teknik i form av en vidareutvecklad mobil.

...men traditionella nyhetskällor håller sin ställning

Även om det alltså sker en allt snabbare medieteknisk förtätning av de svenska hushållen är det ändå traditionella kanaler som dominerar allmänhetens nyhetsvanor (figur 5). Den ökande tillgången på nyheter förefaller ännu så länge i relativt liten utsträckning ha påverkat nyhetsvanorna. Den traditionella dagstidningen på papper är fortfarande den viktigaste nyhetskällan. Över tid finns dock tendenser att vanan att läsa tidningar på papper kan påverkas av nätnyhetsläsning, men överlag gäller ännu att pappers- och nätversionerna fyller delvis olika funktioner: internet är framför allt ett medium för människors uppdatering av vad som har hänt, medan de traditionella nyhetskällorna ger en mer sammanhållen bild av skeendet.¹

Att morgonpressen kan stå så stark sammanhänger med att gratistidningen *Metro*, startad 1995 och efter hand spridd över stora delar av Sverige, kan kompensera bortfallet. Dessutom har det efter hand tillkommit andra gratistidningar både nationellt (*City* och *Punkt SE* med utgåvor i Stockholm, Göteborg och Malmö) och lokalt i Östergötland och Helsingborg. Av svaren på frågan om tidningsläsning är det också tydligt hur gratistidningarna alltmer håller på att etablera sig i allmänhetens medvetande (jfr Ingela Wadbrings kapitel). Det kan tillfogas att det faktum att morgonpressen i huvudsak är lokal inte betyder att människor läser enbart läser lokala nyheter, utan även inrikes- och utrikesnyheter ligger högt i läsarnas prioritering (jfr Ulrika Anderssons kapitel).

Figur 5 Nyhetsvanor (procent)

Kommentar: Resultaten visar andelen bland samtliga svarspersoner som läste en morgontidning minst fem dagar i veckan, sett på de olika TV-programmen åtminstone fem dagar i veckan respektive använt nyheter på internet minst tre gånger i veckan.

Vid sidan av dagspressen är tv-nyheterna i public service-tv det viktigaste nyhetsmediet. Rapport och Aktuellt har behållit sin ställning trots att det i televisionen under de gångna decennierna tillkommit en mängd nya kanaler som medfört att Sveriges Television har tappat publikandelar – år 2006 hade SVT minskat till 36 procent av den samlade tittartiden (www.mms.se/arsrapp).² Nyheterna i TV4 ökade sin publik fram till början av 2000-talet – utan att tittandet på SVT-nyheter nämnvärt påverkades – men har sedan stabiliserats publikmässigt. Den stora skillnaden mellan nyhetspubliken för SVT- och TV4 är att den senare kanalens nyhetstittare är genomsnittligt yngre och lågutbildade.

Radion spelar sin viktigaste roll i fråga om lokala nyheter. Också här är det public service som är helt dominerande: Sveriges Radios P4 är den största enskilda kanalen med drygt 35 procent av allmänheten som följer den regelbundet. Även om publiken för Sveriges Radios P1-nyheter är tämligen stabil håller radion långsiktigt på att försvagas som medium, bland annat under påverkan från nya medietekniker som Mp3, vilket möjligen kan ha effekter även på det samlade nyhetslyssnandet (Mediebarometern 2006, 2007; jfr även Jan Strids kapitel). Privat lokalradio har ännu så länge inte varit någon större publikframgång i Sverige, vilket avspeglar sig i låga siffror på nyhetslyssnande.

Internet som regelbunden nyhetskälla är på väg uppåt, särskilt mellan 2005 och 2006. Det finns anledning att tro att den tidigare diskuterade bredbandsexpansionen här har haft stor betydelse. Ständig uppkoppling genom bredband gör det möjligt att etablera en fast nyhetsvana även i fråga om nätnyheter. Till bilden hör dock att de nyhetskällor svenskarna använder på nätet produceras av samma ny-

hetsföretag som allmänheten tidigare traditionellt har tagit del av genom dagspress, radio och tv.

En faktoranalys visar entydigt på tre olika dimensioner i nyhetsanvändningen: den traditionella med SVT-nyheter, nyheter från Sveriges Radio och morgontidningen, den andra med större betoning av TV-nyhetsmorgon och TV4 och en tredje där internyheter och text-TV laddar högst. Om vi avgränsar analysen endast till kanaler för nationella nyheter blir bilden ännu tydligare. Det finns en klar public service-faktor, där även morgonpressen ingår, en faktor som kan betecknas "lättnyheter" med Nyheterna i TV4 tillsammans med Update i TV3 och nyheter i privat lokalradio. Den tredje faktorn blir de digitala nyheterna genom nätet eller text-TV.

Vid bedömningar av medieframtidens är det mest intressanta att public service-faktorn har ett starkt positivt samband med ålder (Pearson's $r=0.57$) medan teknikfaktorn där Internetnyheter och text-tv laddar högst, korrelerar negativt ($r=-0.20$) och i kapitlet om mobiltelefoni (av Oscar Westlund) är detta de yngres medier. Det är en klassisk fråga om detta är ett tecken på att de idag ledande nyhetskanalerna håller på att försvagas i förhållande till de nya. Samtidigt pekar de senaste årens relativa stabilitet i nyhetsvanorna på att förändringen sker långsamt. En viktig del av förklaringen är att de stora nyhetsmedierna ännu så länge bildar ett slags bas i medborgarnas medievanor: morgontidningen och SVT-nyheterna ingår i dygnsrytmen (Hadenius och Weibull 2005). En annan faktor är att de nya kanaler som tillkommit inte gjort några större satsningar på nyheter. I televisionen har SVT kunnat förbli den stora nyhetskanalen, medan andra kanaler haft sina framgångar i fråga om underhållning (Jfr Hill m fl, 2007). Men om vi sätter resultatet i samband med vad vi tidigare observerat i fråga om ett skifte i medietekniken talar mycket för att det relativt snabbt kan ske förändringar. Många av de nya teknikerna, t ex mobiltelefonen, kan förväntas bli plattformar även för nyhetstjänster. Samtidigt är en sådan utveckling knappast dramatisk eftersom det i det nya Sverige sannolikt blir samma nyhetskällor som man använt tidigare som man nu tar till sig i digital form.

Nygamla värderingar

Vänster-högerideologi är bland det mest grundläggande vi har inom politisk opinion. Grundläggande värderingar skall förändras långsamt. Annars är de inte grundläggande. I SOM-studierna har vi – förutom vänster-höger – ett bra exempel på en frågeserie som verkligen mäter grundläggande långsamtrörliga värderingar. Det är vårt batteri med Rokeachs värdeskalor. Här kan vi i de flesta fall tala om raka stabila kurvor. Värderingarna är i de allra flesta fall desamma som de var när vi började mäta dem i slutet av 1980-talet. Hälsa och frihet ligger genomgående högst, medan rikedom, frälsning och makt ligger lägst (tabell 5). Det finns några svaga tendenser över de två decennierna. Framför allt noteras en svag ökning av hedonistiska värden som ett behagligt liv, ett liv fyllt av njutning medan ärlighet, en värld i fred och en ren värld är värden som minskar något (jfr Oscarsson 2005.)

Tabell 5 Andel som anser respektive värde mycket viktigt 1988 – 2006 (procent)

Värde	1988	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1998	2000	2002	2004	2006
Hälsa	91	92	90	90	88	86	85	86	87	88	89	87	85
Frihet	82	88	86	85	82	84	80	82	81	83	84	82	82
Ärlighet	-	-	-	89	86	84	86	85	85	86	86	84	80
En värld i fred	88	91	87	89	84	87	83	84	86	86	87	84	79
Familjetrygghet	80	84	78	81	78	77	77	83	80	82	84	82	79
Kärlek	75	75	76	75	76	76	75	75	75	75	77	75	76
Rättvisa	76	82	79	83	78	83	75	79	76	79	79	75	73
Inre harmoni	75	77	76	76	76	75	74	76	74	75	76	74	70
Sann vänskap	-	78	76	79	75	72	71	72	73	73	75	73	70
Lycka	67	69	70	70	68	66	68	68	68	66	69	66	65
Ett behagligt liv	52	54	53	57	56	53	59	57	59	58	63	61	61
Landets säkerhet	69	75	71	72	71	72	64	66	67	67	72	65	60
En ren värld	80	78	71	75	70	69	69	67	61	63	68	56	54
Jämlikhet	48	53	48	54	46	52	45	48	49	54	58	52	53
En vacker värld	57	57	54	56	54	56	52	52	51	49	53	46	46
Självaktning	42	44	42	44	42	41	40	43	41	42	45	41	40
Visdom	29	36	36	38	36	37	34	36	34	35	37	32	34
Ett liv fullt av njutning	22	25	26	26	29	30	29	29	27	29	34	31	29
Självförverkligande	26	32	28	31	30	32	32	30	29	31	30	28	29
Ett spännande liv	21	25	22	24	28	28	27	27	25	23	28	25	28
Teknisk utveckling	21	33	23	26	29	32	24	21	22	23	25	23	23
Socialt anseende	15	17	17	19	20	19	17	18	18	17	22	18	17
Rikedom	7	9	9	8	9	10	9	11	9	8	10	9	7
Frälsning	9	7	9	7	9	9	8	9	9	8	9	8	7
Makt	5	6	6	5	6	8	6	7	6	5	8	6	5

Kommentar: Enkätfrågan löd: "Hur viktigt tycker Du följande är för Dig?" Procenten har beräknats bland personer som besvarat respektive värdefråga. I SOM-undersökningen 1986 ingick ett mindre frågebatteri med Rokeach-frågor. Resultaten från den studien redovisas inte här (se *Svenska Trender* 2007).

Men Rokeachs värdeskalor mäter mycket djupt rotade förhållningssätt och är inte nödvändigtvis kopplade till någon dagsaktuell debatt. Ett sätt att närma sig värdefrågor som är närmare dagens debatt är att analysera hur opinionen ser ut i olika aktuella samhällsfrågor som har att göra med moralsyn och samhällsvärderingar. I SOM-undersökningarna har vi sedan 2001 ställt en serie sådana frågor som handlar om nygamla värderingsfrågor som djurens rätt, genmodifierad mat, homosexuellas rätt att adoptera barn och forskning på embryonala stamceller (Holmberg och Weibull 2004: 23-26).

I tabell 6 redovisas resultaten för sex frågor som vi mätt av och till sedan 2001. Dessutom inkluderas en fråga om offentligt stöd till religiösa organisationer som ställdes för första gången 2006. Alla frågorna går mer eller mindre på tvärs mot vänster-högerdimensionen. Den fråga som 2006 uppvisar den starkaste åsiktskorrelationen med vänster-höger är frågan om spritförsäljning i livsmedelsbutiker, och inte ens här är det fråga om ett starkare samband än .22 (r) – dock ju mer höger

desto mer positiv till att tillåta spritförsäljning i livsmedelsaffärer. Vad som alltså utmärker de studerade värdefrågorna är att de (än så länge) inte är åsiktsmässigt strukturerade av den i svensk politik så dominerande vänster-högerdimensionen. Frågan om att stärka djurens rätt har istället ett visst åsikts samband med den grön-grå miljödimensionen ($r=.22$) – ju grönare desto mer positiv till att stärka djurens rätt. Frågan om aktiv dödshjälp liksom frågan om offentligt stöd till religiösa organisationer har på samma sätt vissa samband med en religiös dimension med korrelationer på .29 respektive .41; ju mer religiös (mätt som frekvens i frågan om kyrkobesök) desto mer negativ till aktiv dödshjälp och till att minska offentliga bidrag till religiösa organisationer.

Frågorna om genmodifierad mat och forskning med embryonala stamceller är åsiktsmässiga solitärer i den meningen att de bland svenska folket inte uppvisar några attitydsamband att tala om varken med vänster-högerideologi eller med den gröna eller den religiösa dimensionen. Däremot hänger de åsiktsmässigt ihop med varandra ($r=.37$). Människor som vill begränsa utvecklingen av genmodifierad mat tenderar att vilja förbjuda embryonal stamcells forskning. Och tvärtom. Människor som är positiva till genmodifierad föda lutar också åt att vara positiva till forskning på embryonala stamceller. Dimensionen som berörs har att göra med livets innersta – gener och stamceller. Skall människan kunna ta dem i sin tjänst eller skall de förbli mänsklighetens orörda rörare?

När det gäller hur opinionen förändrats visar resultaten på många påtagliga förändringar för flera av de nygamla värderingsfrågorna. Några grundläggande värderingar är det alltså inte fråga om. För det är åsiktsförändringarna alltför stora och snabba. Någon entydig riktning i opinionsförskjutningarna är det dock inte lätt att hitta. Opinionen har till exempel blivit mer negativ till att sälja sprit i livsmedelsbutiker, det vill säga blivit mer moralkonservativ enligt ett äldre språkbruk. Det är i linje med att stödet för att sänka skatten på alkohol minskat klart mellan 2005 och 2006. I samma riktning har opinionen rört sig när det gäller djurens rätt, där andelen som *inte* vill förstärka den har ökat 2006. Med andra ord, indirekt stöd för den moralkonservativa tanken att människan skall stå i centrum. Samma mönster syns när det gäller aktiv dödshjälp, där stödet minskat något lite. Det vill säga mer stöd till den moralkonservativa idén att människan inte skall bestämma över liv eller död.

Men när det gäller de nya värderingsfrågorna om människans förhållande till gener och stamceller har opinionen snarast förändrats åt ett moralliberalt håll. Vi har blivit något mer positiva till att utnyttja stamceller och gener för människans bästa. När det gäller embryonala stamceller är åsiktsförändringen mycket påtaglig.

En likartad opinionsförskjutning åt det moralliberala hållet kan iakttas i frågan om homosexuellas rätt att adoptera barn. Opinionsövertikten är fortfarande negativ år 2006, men svenska folkets åsikter har blivit klart mer positiva.

I tre av våra nygamla värderingsfrågor kan vi alltså spåra små åsiktsförändringar åt det moralkonservativa hållet medan vi i tre andra frågor snarast ser attitydskiften

Tabell 6 Nygamla värderingar (procent, värderingsbalans)

förslag	bra förslag	varken eller	dåligt förslag	ingen uppfattning	summa procent	värderingsbalans
stärka djurens rätt						
2001	62	25	8	5	100	+54
2002	59	27	9	5	100	+50
2003	60	25	8	7	100	+52
2004	59	26	8	7	100	+51
2006	49	29	15	7	100	+34
tillåta försäljning av starköl, vin och sprit i livsmedelsbutiker						
2001	50	19	28	3	100	+22
2002	46	21	31	2	100	+15
2003	44	15	39	2	100	+5
2004	38	18	41	3	100	-3
2005	38	15	45	2	100	-7
2006	36	16	46	2	100	-10
tillåta homosexuella par att adoptera barn						
2001	20	18	55	7	100	-35
2002	22	19	52	7	100	-30
2006	29	19	45	7	100	-16
tillåta aktiv dödshjälp i Sverige						
2001	40	29	21	10	100	+19
2002	42	28	20	10	100	+22
2006	37	28	23	12	100	+14
begränsa utvecklingen av genmodifierad mat						
2001	71	12	11	6	100	+60
2002	64	14	12	10	100	+52
2004	63	14	14	9	100	+49
2006	62	16	13	9	100	+49
förbjuda forskning som använder befruktade ägg (embryonala stamceller)						
2001	39	20	22	19	100	+17
2004	32	22	27	19	100	+5
2006	25	25	30	20	100	-5
minska de offentliga bidragen till religiösa organisationer						
2006	60	20	10	10	100	+50

Kommentar: Resultaten kommer från den nationella SOM-undersökningen respektive år. Antal svarande varierar kring 1 570 år 2006. År 2001 frågades om "genmanipulerad mat".

åt det moralliberala hållet. Måhända illustrerar detta resultat att de gamla begreppen moralkonservativ och moralliberal inte är riktigt användbara längre när det gäller att analysera attitydförändringar i nya värderingar

Olika framtidsbilder

Kapitlet inleddes med att vi pekade på den starka framtidstron i det nya Sverige. Vi skall avsluta på samma tema, men vidga oss och fråga hur framtidstron ser ut på olika områden. Sju områden, bland annat miljön, den individuella friheten och förhållandet mellan svenskar och invandrare, valdes ut och horisonten lades 10 till 15 år framåt i tiden. Resultatet redovisas i tabell 7.

Tabell 7 Svenska framtidsförhoppningar (procent)

Fråga: ”Om Du ser 10 – 15 år framåt i tiden, hur tror Du då att förhållandena i Sverige kommer att förändras på följande områden?”

	förbättras/ ökas	Ungefär som idag	försämras/ minskas	summa procent	framtid- balans
jämställdheten mellan kvinnor och män	51	46	3	100	+48
förhållandet för homo-, bi- och transsexuella	36	56	8	100	+28
miljön	44	39	17	100	+27
den genomsnittliga ekonomiska levnadsstandarden	26	57	17	100	+9
de enskilda individernas frihet	20	69	11	100	+9
förhållandet mellan svenskar och invandrare	24	50	26	100	-2
jämlikhet när det gäller människors inkomster och levnadsförhållanden	19	58	23	100	-4

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningen 2006. Andelen personer som hoppade över frågorna utan att svara var 3 – 4 procent. Svartalternativen ökas/minskas återfanns för frågorna om jämlikhet och individuell frihet. Övriga frågor hade svartalternativet förbättras/försämras. Framtidbalansen har beräknats som andelen förbättras/ökas minus andelen försämras/minskas. Måttet kan variera mellan toppoptimism (+100) och bottenpessimism (-100).

Tabell 8 Framtidsbedömningar i olika sociala och politiska grupper (framtidssbalans)

	Alla	Kv	Män	15-29	30-49	50-64	65+	Arb	Jordbr	Tj-m	Högre		Klart vänster	Klart höger	Varken eller	Något vänster	Något höger	Klart höger
											Fj-m	Föret						
Jämställdheten	+48	+45	+52	+55	+48	+45	+47	+42	+41	+50	+58	+60	+46	+45	+38	+45	+59	+56
Förhållandet för HBT-personer	+28	+38	+19	+42	+37	+26	+7	+17	+9	+34	+47	+35	+29	+33	+19	+33	+33	+33
Miljön	+27	+25	+31	+11	+26	+32	+39	+25	+38	+29	+26	+37	+19	+28	+25	+28	+34	+32
Genomsnittlig levnadsstandard	+9	+2	+15	+11	+13	+2	+7	-4	+4	+12	+25	+19	-10	-3	-1	-3	+26	+37
Individuell frihet	+9	+12	+8	+14	+18	+7	+7	+3	+19	+12	+15	+25	-1	±0	+3	±0	+19	+38
Förhållandet för svenskar-invandr	-2	+1	-5	+7	+1	-7	-8	-14	+2	±0	+13	+12	-4	-5	-7	-5	-7	±0
Jämlikhet i inkomster	-4	-5	-2	+1	-6	-8	+1	-3	+19	-2	-17	+4	-8	-16	-3	-16	+9	+1

Kommentar: Enkätfrågan löd: "Om Du ser 10 – 15 år framåt i tiden, hur tror Du då att förhållandena i Sverige kommer att förändras på följande områden?" Procenten och balansmåttet har beräknats bland personer som besvarat respektive fråga. Framtidssbalans kan variera mellan -100 (bottomessimism) och +100 (toppoptimism). Resultatet kommer från SOM-undersökningen 2006.

Överlag bekräftas svenskarnas positiva bild av framtiden. För fem av de sju områden är det en större andel som tror att det kommer att bli bättre än att det kommer att bli sämre. Tre områden sticker ut med relativt stora andelar som tror på en positiv utveckling: jämställdheten mellan män och kvinnor, miljön och förhållandet för homo-, bi- och transsexuella. Här är det mellan hälften och en tredjedel som är optimister om framtiden och få som tror på försämring – i fråga om miljön är det dock nästan en femtedel som är pessimister. Också i synen på den genomsnittliga ekonomiska levnadsstandarden och den enskilda individens frihet är balansen positiv genom att det är fler som tror på förbättring än på försämring men på klart lägre nivåer än för de tre förstnämnda områdena.

På två områden är pessimismen om framtiden större än optimismen. Det gäller jämlikheten i fråga om människors inkomster och levnadsförhållanden och förhållandet mellan svenskar och invandrare. Övervikten på den negativa sidan är dock inte särskilt stor och det väger ganska jämnt mellan de som tror på försämring och de som tror på förbättring – framtidsbalansen är -2 respektive -4 . Det utmärkande draget för dessa två områden är dock inte så mycket övervikten för försämring utan att de har stora andelar svarspersoner som tror att det kommer att fortsätta att vara ungefär som idag, 50 procent när det gäller förhållandet mellan svenskar och invandrare och 58 procent i fråga om social och ekonomisk jämlikhet.

Även i dessa framtidsbedömningar finns det inte obetydliga skillnader mellan olika grupper (tabell 8). Män är mer optimistiska än kvinnor speciellt i fråga om genomsnittlig levnadsstandard och jämställdhet, medan kvinnor tror mer på en förbättring för homo-, bi- och transsexuella än vad män gör.

Åldersskillnaderna i framtidsbedömningar är särskilt intressanta, eftersom de kan indikera förändringar mellan generationer. Det förefaller rimligt att göra en sådan tolkning i fråga om situationen för homo-, bi- och transsexuella, där yngre är klart mer optimistiska än äldre. Även synen på jämställdhetens utveckling, på förhållandet mellan svenskar och invandrare och på den enskildes frihet har tendenser i samma riktning men mönstren är här betydligt svagare. För miljön är mönstret det omvända: här är det äldre personer som är betydligt mer optimistiska om framtiden än yngre.

Som vi tidigare sett är framtidsbedömningar ofta politiska bedömningar. Det gäller även här, men möjligen i mindre utsträckning än vad som kunde förväntas. Överlag är personer som ideologiskt placerar sig till höger mera optimistiska om framtiden än de som placerar sig till vänster. Bedömningarna av den genomsnittliga levnadsstandardens och den individuella frihetens utveckling uppvisar störst skillnader. Personer som står till höger är här mycket optimistiska – framtidsbalans $+37$ och $+38$ – medan de till vänster snarast är pessimistiska – 10 och -1 . Resultatet tyder på att framtidsbedömningarna har inslag av förhoppningar: personer till höger är oftare anhängare av ekonomisk tillväxt och individuell frihet. På samma sätt kan vi troligen förstå de oväntat små skillnaderna mellan vänster och höger i synen på hur jämlikheten i inkomster och levnadsförhållanden kommer att utveck-

las. Personer till vänster är inte oväntat pessimistiska om framtiden med negativa balansmått; att inte heller personer till höger tror på en förbättring av jämlikheten kan troligen förklaras av att man inte ser jämlikhet som ett önskvärt värde.

Om vi skall tro på svenska folkets förväntningar om framtiden kommer det nya Sverige att vara ett jämställt land med bättre miljö och med bättre förhållanden för homo-, bi- och transsexuella. Den individuella friheten kommer att vara större och den genomsnittliga levnadsstandarden högre. En skugga av osäkerhet faller dock över hur det går med förhållandet till invandrare och hur den sociala och ekonomiska jämlikheten kommer att utvecklas. I det senare fallet finns det dock delade meningar om vad som är bra och vad som är dåligt.

Det nya Sverige

Nya Sverige fick överges efter mindre än två decennier. Johan Printz kom i konflikt med den holländska kolonin Nya Nederländerna och hans efterträdare kom i direkt strid med grannkolonin. År 1655 kapitulerade Fort Christina för en holländsk armé och de svenska ämbetsmännen återvände hem. Däremot fortsatte en svensk invandring ännu en tid och Sverige sände präster till kolonin ända fram till slutet av 1700-talet. Då hade drottning Christina sedan länge lämnat Sverige och de baltiska besittningarna öster om Östersjön erövrats av Ryssland. Stormaktstiden var över.

Framtiden för det moderna Nya Sverige är mera svårbedömt. Men de allra flesta kurvor pekar uppåt och det finns en stor optimism inför framtiden. Och varför inte tro på en positiv utveckling. Sverige var bland vinnarna under 1900-talet. Mycket talar för att Det nya Sverige också kommer att tillhöra vinnarna under 2000-talet.

Noter

- ¹ Samtidigt finns det en osäkerhet i mätningarna på så sätt att svarspersonerna kan vara osäkra om de läst en tidning på papper eller på nätet. En annan studie visar att var tredje dagstidningsläsare en genomsnittlig dag har läst tidningen på nätet och inte på papper (Mediebarometern 2006, 2007). För att motverka sådana felkällor anges fr o m 2006 års SOM-undersökning i den första tidningsfrågan att den inte avser tidningar på nätet.
- ² Ökningen i tittande på Aktuellt och Rapport efter 2004 har en frågeteknisk förklaring. Frågan gäller fr o m 2005 om man sett antingen Aktuellt eller Rapport i SVT. Tidigare fick svarspersonerna ange om man brukade se Aktuellt respektive Rapport. De tittare som såg respektive program mindre regelbundet klassificerades då som ej regelbundna tittare trots att de kanske såg TV-nyheter regelbundet. 2005 års siffra måste därför bedömas som mer rättvisande för det sammantagna tittandet på TV-nyheter.

Referenser

- AMS arbetslöshetsstatistik 2007. Stockholm: AMS.
- Bergström, Annika (2006) *IT-vanor.nu*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart (2005) *Massmedier*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Hill, Annette, Nilsson, Åsa, Weibull, Lennart (2007) Public and Popular: British and Swedish Audience Trends in Fictual and Reality Television. I *Cultural Trends*. Vol. 16, Nr 1 2007.
- Holmberg, Sören (1994) Partierna tycker vi bäst om i valtider. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Vägval*. Göteborg: SOM-institutet.
- Martinsson, Johan (2007) Utkast till avhandling. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Mattsson, Algot (1987) *Nya Sverige: drömmen om ett imperium*. Göteborg: Tre Böcker.
- Mediebarometern 2006* (2007) Göteborg: Nordicom-Sverige.
- Strömbäck, Jesper och Johansson, Bengt (2006) Valens mobiliserande kraft. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet.

KREATIVITETENS GEOGRAFI

RUDOLF ANTONI

Det finns flera relativt nya begrepp som används flitigt i dagens samhällsdebatt. Man talar bland annat om informationssamhället, om den kunskapsbaserade ekonomin och om den kreativa klassen. Flera av dessa begrepp hänger samman och överlappar i viss mån varandra men i grund och botten handlar det om att den teknologiska utvecklingen har gjort att vi som människor idag har hela världen vid våra fingertoppar och att detta har fått konsekvenser för vårt sätt att leva, vårt sätt att kommunicera och vår syn på varandra.

Enligt den amerikanske ekonomen Richard Florida är det idag kreativitet och initiativkraft som driver ekonomin och utvecklingen framåt. Det samhälle som lyckas bäst är det som är bäst på att utvinna befolkningens kreativa potential och som mest framgångsrikt lockar till sig kreativa individer från andra ställen. En träffande beskrivning av kreativitet är att det är en som ser samma saker som alla andra men tänker och gör någonting annat. (Koestler 1975) Många kreativa individer skapar nya former och tankar som sedan kan omsättas till bredare användningsområden och därmed sysselsätta betydligt fler människor. Kreativitet är med andra ord samhällsekonomiskt mycket lönsamt.

En viss plats med rätt start, rätt förutsättningar och rätt timing kan börja växa både befolkningsmässigt och arbetsmarknadsmässigt och det faktum att platsen växer gör att den drar till sig ännu fler människor, mer företagande och således ännu mer tillväxt. (Parr 1999) Platsen som sådan blir med andra ord en slags tillväxtens epicentrum. Men det har skett stora förändringar när det gäller vad som idag skapar tillväxt. Florida har i sin forskning identifierat tre T:n som utgör grunden för ekonomisk tillväxt i den kreativa tidsåldern – teknologi, talang och tolerans. Teknologi handlar här om hur mycket teknologisk innovation som pågår i distriktet men även om teknikens spridning och användning bland befolkningen. Talang definieras av Florida som alla med kandidatexamen eller högre utbildning medan tolerans handlar om öppenhet och tillgänglighet i samhället för en mångfald av etniciteter och livsstilsval. Kreativiteten frodas och ekonomin blomstrar enligt Florida på platser som innehar en hög grad av dessa tre egenskaper. Detta visar han genom en rad olika index som exempelvis bohemindex, talangindex och gayindex. (Florida 2002)

Men det är inte egentligen de tre T:na som gör en plats attraktiv för den kreativa klassen. De egenskaper som gör att man väljer en plats framför en annan summerar Florida istället i termen "Quality of place" som syftar till de unika egenskaper som karaktäriserar en plats och gör den attraktiv. En plats kan då ha tre huvudsakliga

dimensioner: vad finns där, vem finns där och vad är på gång? En stad måste med andra ord erbjuda en bra miljö, både byggd och naturlig, som är anpassad för ett kreativt leverne. Dessutom måste den erbjuda ett rikt och levande kultur- och stadsliv som stimulerar kreativiteten och skapar mötesplatser för människor. Slutligen måste staden också erbjuda ett rikt spektrum av olika sorters människor och livsstilar som ger utbyte för den kreativa individen, eller som Lucas skriver: "What can people be paying Manhattan or downtown Chicago rents for, if not being near other people". (Lucas 1988)

Universiteten spelar en viktig roll. Rätt universitet kan i en stad eller region fungera som en magnet för att dra till sig talang. Och i en ekonomi där den främsta "råvaran" är kreativitet är det universiteten som är den främste producenten och distributören. (Florida 2005A) Ett universitet med högt anseende tenderar att locka till sig framstående forskare som i sin tur drar till sig uppmärksammade forskningsprojekt. Detta leder till att de främsta doktoranderna och de bästa studenterna söker sig till just det universitetet. Det bildas med andra ord en positiv spiral av kreativitet på universitetet och innovation och spjutspetsforskning följer i dess spår. (Florida et al. 2006)

När ett universitet lockar till sig talangfulla människor och spjutspetsforskning så är det oerhört viktigt att samhället runtomkring kan ta vara på den kreativitet som kommer från universitetet och omsätta den till lönsamt företagande. Likaså är det viktigt att samhället kan ta vara på, utmana och stimulera de studenter som tar sin examen på universitetet. Under studieperioden är det många som mer eller mindre växer fast vid studieorten. Man skaffar efterhand mer permanent boende, vänner och bildar kanske familj. Det är avgörande för ortens eller regionens överlevnad att erbjuda dessa studenter en bred arbetsmarknad med tydliga karriärmöjligheter, en stimulerande kultur- och fritidsmiljö och befolkningsmässig mångfald – med andra ord ett liv efter examen. Annars är risken stor att nyutbildade talangfulla människor flyttar. (Florida 2005A)

Syftet med denna studie är inte egentligen att beskriva den svenska kreativa klassen. (för detta se Antoni 2007) Tanken är istället att testa tre teser baserade på Floridas teoretiska resonemang:

- 1: Framgångsrika universitet fungerar som talangmagneter
- 2: Där den kreativa klassen samlas är graden av tolerans hög
- 3: Där den kreativa klassen samlas är kultur och fritidslivet mer aktivt

Genom att systematiskt bearbeta svaren i undersökningarna Riks-SOM 2005 och Riks-SOM 2006 skall dessa tre teser sättas på prov. Analysen begränsas till yrkesverksamma individer i åldersgruppen 20-64 år. Detta görs av två anledningar, dels för att avgränsa svaren till människor i yrkesverksam ålder och dels för att undvika effekter av att det bor en hög andel studenter på orter med framträdande universitet. Studenter ingår således inte i undersökningen om de inte arbetar utöver studierna och anger detta som sin huvudsakliga sysselsättning.

En kreativ nation

Enligt Floridas forskning ligger Sverige internationellt sett mycket bra till. (Florida & Tinagli 2004) I det sammanslagna indexet över teknologi, talang och tolerans är Sverige främst av samtliga 45 undersökta länder, detta mycket tack vare extremt höga noteringar gällande tolerans och höga värden för teknologi. Med andra ord har vi i en global kontext goda förutsättningar inför framtiden. Enligt Floridas breda definition av kreativ klass har Sverige 42 procent kreativ klass i den yrkesverksamma befolkningen. (Florida 2005b) I den nationella SOM-undersökningen är den totala andelen kreativ klass något högre (47 procent), någonting som eventuellt kan härledas till metodiken. Ett rimligt antagande är att den kreativa klassen är mer svarsbenägen när man använder sig av postenkät än andra grupper i samhället vilket skulle resultera i en svag överrepresentation.

Var tionde yrkesverksam person i Sverige kan räknas till den superkreativa kärnan med bland annat författare, arkitekter, ingenjörer, forskare och journalister. Ytterligare en dryg tredjedel tillhör i sin yrkesroll den övriga kreativa klassen och ungefär hälften arbetar inom övriga yrken som exempelvis tillverkning, service och förvaltning. Högst andel kreativ klass är det i Stockholm som ligger på en helt annan nivå än övriga delar av landet med 16 procent superkreativa. Därefter följer en mellan-nivå med Sydsverige och Västsverige, Övre Norrland och Östra Mellansverige som ser ut ungefär som genomsnittet för landet som helhet. Slutligen kommer den tredje nivån med Mellersta Norrland, Norra Mellansverige och Småland med öarna som ligger klart under genomsnittet. Här är det omkring en tredjedel som kan räknas till kreativ klass. Förhållandet mellan storstad och landsbygd ser också ut som väntat med omkring två tredjedelar sysselsatta i den kreativa sektorn i storstäderna och omkring två tredjedelar sysselsatta utanför den kreativa sektorn på landsbygden. Jämfört med dessa delar av landet så är andelen som arbetar i den superkreativa sektorn fyra gånger större i Stockholm.

Om man vänder på frågan och ser hur de kreativa är spridda över Sverige är det så mycket som en fjärdedel av Sveriges totala kreativa klass och en tredjedel av Sveriges superkreativa kärna som bor, arbetar och använder sin kreativitet i Stockholmsområdet. Det mervärde som denna grupp skapar och den dragningskraft som de utgör på andra kreativa människor är förstas positivt för Stockholm men innebär en reell risk för att det övriga landet dräneras på sin kreativa potential. Omkring en femtedel av den kreativa klassen finns i Göteborg och Malmö.

Tabell 1 Andel kreativ klass i Sverige bland yrkesverksamma 20-64 åringar 2005-2006 (procent)

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga	Antal svar
Hela Sverige	10	37	53	4366
Riksområde				
Stockholm	16	45	40	850
Sydsverige	10	41	49	591
Västsverige	10	36	54	896
Övre Norrland	9	39	52	245
Östra Mellansverige	9	37	54	810
Mellersta Norrland	5	29	66	184
Norra Mellansverige	4	30	66	371
Småland med öarna	4	30	66	419
A-region				
Stockholm/Södertälje	16	44	40	825
Malmö/Lund/Trelleborg	14	43	43	228
Göteborg	14	39	47	426
Övriga Sverige	7	34	59	2887
Stad/landsbygd				
Storstad	18	41	41	666
Stad eller större tätort	10	40	50	1953
Mindre tätort	6	35	59	1042
Ren landsbygd	4	29	67	687

Kommentar: Den kreativa klassen utgörs enligt Florida i första hand av en superkreativ kärna som består av bland annat ingenjörer, professorer, forskare, arkitekter och designers; men även av poeter, författare, konstnärer, artister och underhållare. Den superkreativa kärnan består med andra ord av människor som dagligen arbetar med att använda sin kreativitet. Bortom denna grupp ligger den övriga kreativa klassen som består av människor som arbetar inom områden med höga kunskapskrav som exempelvis lag, medicin, teknologi, ekonomi och finans samt management. (Florida 2002)

Källa: Riks-SOM 2005-2006

Universitet och den kreativa klassen

Highly skilled people are highly mobile. They do not necessarily respond to monetary incentives alone; they want to be around other smart people. The university plays a magnetic role in the attraction of talent, supporting a classic increasing-returns phenomenon. Good people attract good people, and places with lots of good people attract firms who want access to that talent, creating a self-reinforcing cycle of growth.

Richard Florida 2005A

En viktig del i universitetens dragningskraft på den kreativa klassen är att man har framstående forskare, bedriver spjutspetsforskning och har ett allmänt högt anseende. I förhållande till Sveriges befolkningsmässiga storlek ligger landet som helhet mycket bra till med totalt 9 universitet bland världens 300 främsta. Endast sex andra nationer har fler universitet med bland de 300 främsta (USA, Storbritannien, Japan, Tyskland, Kanada och Frankrike).

Någonting som rimligtvis står i direkt relation till hur framgångsrika universiteten är när det gäller forskning och utveckling är hur mycket pengar som satsas på denna verksamhet. De senaste tjugo åren har andelen människor som i Sverige arbetar med forskning och utveckling i stort sett fördubblats och under samma period har företagssektorns utgifter för samma område gått från drygt 8 miljarder kr till över 70 miljarder kronor. (Statistisk årsbok 2007) Om de offentliga resurserna som satsas på forskning och utveckling på Sveriges universitet och högskolor fördelas geografiskt så är det Stockholm som får en tredjedel av dem medan Göteborg och Lund delar på en tredjedel av dem. Resterande tredjedel av resurserna delas på övriga universitet och högskolor med forskarutbildning. Det finns med andra ord en hög grad av geografisk koncentration av forskningsmedlen och dessa är främst lokaliserade kring landets tre främsta tillväxtregioner Stockholm, Göteborg och Öresundsregionen. Om man därtill väljer att endast se till de orter där det har funnits universitet i över trettio år så samlar dessa 86 procent av de totala forskningsresurserna. Med andra ord är det de mer väletablerade universiteten som spenderar mest på forskning och utveckling. Under 2006 spenderades omkring 20 miljarder kronor i drift för forskning och utveckling på Sveriges universitet och högskolor med forskarutbildning. Av dessa spenderades drygt 17 miljarder i regioner med gamla universitet och av dessa spenderades omkring 6,6 miljarder i Stockholm.

Tabell 2 Resurser för forskning och utveckling på universitet och högskolor med forskarutbildning i geografisk indelning (mkr och procent)

	Driftkostnader för forskning och utveckling i mkr	Andel av de totala forskningsresurserna
Stockholm	6591	33%
Göteborg	3188	16%
Lund	2720	14%
Uppsala	2387	12%
Umeå	1231	6%
Linköping	1051	5%
Delsumma	17168	86%

Övriga universitet och högskolor med forskarutbildning	2784	24%
Totalt	19952	100%

Källa: Statistisk årsbok 2007

Inte nog med att dessa orter samlar forskningsresurserna, de samlar också talangfulla och kreativa människor. Enligt den första tesen skall ju universitet fungera som talangmagneter. I tabell 3 nedan tydliggörs hur väl det stämmer in på Sveriges universitetskommuner. Andelen superkreativ kärna är i landet som helhet 10 procent. I universitetskommuner är det 16 procent och om man endast ser till kommuner där det finns väletablerade universitet, mer än trettio år gamla, är andelen superkreativa uppe i 19 procent. Även om man väljer att exkludera Stockholm, Göteborg och Malmö för att få bort storstadseffekten är andelen kreativ klass klart över genomsnittet. På motsvarande sätt ser man att andelen kreativ klass är klart under genomsnittet i de kommuner som helt saknar universitet.

Tabell 3 Andel kreativ klass i universitetskommuner i Sverige bland yrkesverksamma 20-64 åringar 2005-2006 (procent)

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga	Antal svar
Samtliga universitetskommuner	16	40	44	1142
Gamla universitetskommuner	19	42	39	890
Universitetskommuner exklusive Stockholm, Göteborg & Malmö	14	39	47	548
Övriga Sverige	7	36	57	3225

Kommentar: Till gamla universitetskommuner räknas Göteborg, Linköping, Lund, Stockholm, Umeå och Uppsala. Till samtliga universitetskommuner räknas därutöver Luleå, Karlstad, Växjö, Örebro samt Mittuniversitetets kommuner Härnösand, Sundsvall, Örnsköldsvik och Östersund.

Det toleranta landet

Internationellt anses Sverige av många vara en nation präglad av neutralitet, hög tolerans och ett generöst välfärdssystem. (se exempelvis Laurence 2006) Enligt Florida är detta mycket attraktivt för den kreativa klassen och det är en förutsättning för att kunna spela en ledande roll i framtidens globala tillväxt. Han framhåller ofta Sverige och Skandinavien som exempel på regioner där man har ett försprång när det gäller mjuka värden som exempelvis tolerans, öppenhet, jämställdhet och social omsorg. För att testa hur väl detta stämmer inom Sveriges gränser kommer detta avsnitt att belysa tes nummer två, det vill säga huruvida toleransen är hög där den kreativa klassen samlas.

Det är inte lätt att ringa in ett begrepp som tolerans. Det finns många överväganden att göra. Till exempel vore det i Sverige inte rimligt att använda ett av de kriterier som Florida har använt sig av för att mäta toleransen i USA. Där har han nämligen utgått från graden av sekularisering i samhället. Hans antagande är alltså att ju färre som tror på Gud desto mer tolerant är samhället. Detta må vara ett kor-

rekt antagande att göra i den amerikanska kontexten men Sverige och USA är väldigt olika kulturer. I Sverige är religiositet inte alls på samma sätt förknippat med trångsynhet när det gäller saker som sexuell frigjordhet, homosexualitet och abort.

I den svenska kontexten har tre attitydfrågor valts ut för att mäta människors toleransnivå: inställningen till flyktingar, inställningen till jämställdhet och inställningen till homosexuellas rätt att skaffa barn. Huruvida dessa attityder ringar in begreppet tolerans kan givetvis diskuteras men de tre gemensamt torde ändå ge en god fingervisning om den allmänna toleransen.

När det gäller inställningen till förslaget att ta emot färre flyktingar i Sverige så är det stor skillnad mellan den kreativa klassen och övriga (se tabell 4). Mest negativa till förslaget är den superkreativa kärnan där nära hälften tycker att det är ett dåligt förslag. Den övriga kreativa klassen ligger på en mellannivå där ungefär lika många tycker att det är ett bra som ett dåligt förslag och bland övriga är det klart fler som tycker det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar.

I inställningen till jämställdhetsfrågan är det inte lika stor skillnad mellan de olika grupperna men ändå är det de kreativa klasserna som är mest för att satsa på ökad jämställdhet. Man bör dock notera att det överlag är ett väldigt starkt stöd för detta förslag och att totalt sett endast någon procentenhet är emot att satsa på ökad jämställdhet.

Den kanske mest komplexa och kontroversiella frågan är om man bör tillåta homosexuella par att adoptera barn. Här är det egentligen inte enbart inställningen till homosexuellas rättigheter man frågar efter. Inte heller är det enbart fråga om huruvida man tror att homosexuella kan vara bra föräldrar. Man frågar också om man tror att samhället runtomkring är tillräckligt öppensinnat för att acceptera barn som har två mammor eller två pappor.

Den totala mätningen visar en kluven opinion där det är något fler som tycker att det är ett dåligt förslag att tillåta homosexuella par att adoptera än det är som tycker det är ett bra förslag. Mätningen visar dock att det är ganska stor skillnad mellan de olika grupperna. Bland de som tillhör den superkreativa kärnan är det drygt 40 procent som är för förslaget, i den övriga kreativa klassen är det drygt 30 procent och bland övriga är det ytterligare något färre. Endast bland de superkreativa är det något fler som är för förslaget än emot vilket ger ett balansmått på +3. Bland den övriga kreativa klassen och bland övriga är det fler som är emot förslaget än för vilket ger balansmått på -4 respektive -15.

Det finns med andra ord ett tydligt samband mellan den kreativa klassen och en mer tolerant inställning till andra människor. Detta stämmer väl med Floridas resonemang om att den kreativa klassen har högt i tak när det gäller idéer och olik-tänkande och värdesätter en diversifierad miljö. Men resonemanget antyder också att den kreativa klassen samlas där det är just högt i tak, där många olika sorters människor möts, där toleransnivån är hög och där kreativiteten flödar. En mycket framgångsrik amerikansk it-innovatör konstaterade exempelvis efter att ha flyttat till Paris från Silicon Valley ”I miss the fact you can start an interesting company just by talking to someone you meet while you are doing your laundry”. (The New York Times 2007)

Resultaten visar att det finns belägg även för den andra tesen. I Sverige är toleransnivån när det gäller flyktingar, jämställdhet och homosexuellas rätt att adoptera betydligt högre i kommuner där det ligger universitet (se tabell 4). Faktum är att skillnaden i tolerans mellan universitetskommuner och övriga landet är nästan lika stor som den var mellan de superkreativa och de med yrken som ligger utanför den kreativa klassen. I Sveriges universitetskommuner är det alltså högt i tak för oliktkänkande och det finns god potential för intressanta diskussioner i tvättstugan. Detta bekräftas även av den bild som ges från andra håll. I en kartläggning som RFSL nyligen har gjort över Sveriges mest gayvänliga kommuner är det fem gamla universitetskommuner bland de sju kommuner som får högst betyg. (RFSL 2006)

Tabell 4 Tolerans 2005/2006 (procent)

	Den kreativa klassens tolerans			Tolerans i Sveriges universitetskommuner*	
	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga	Universitetskommuner	Övriga Sverige
Ta emot färre flyktingar i Sverige					
Mycket bra förslag	11	14	27	16	22
Ganska bra förslag	17	25	26	19	26
Varken bra eller dåligt förslag	25	25	25	25	25
Ganska dåligt förslag	27	24	14	23	18
Mycket dåligt förslag	20	12	7	17	9
Summa procent	100	100	100	100	100
Balansmått	-19	+3	+33	-5	+21
Satsa på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan kvinnor och män					
Mycket bra förslag	53	52	48	58	47
Ganska bra förslag	31	35	31	29	33
Varken bra eller dåligt förslag	14	11	18	12	16
Ganska dåligt förslag	1	2	2	1	2
Mycket dåligt förslag	0	1	1	0	1
Summa procent	100	100	100	100	100
Balansmått	+83	+83	+75	+85	+77
Tillåta homosexuella par att adoptera barn					
Mycket bra förslag	19	16	12	22	13
Ganska bra förslag	23	18	17	16	19
Varken bra eller dåligt förslag	18	21	20	24	19
Ganska dåligt förslag	22	16	14	12	17
Mycket dåligt förslag	17	23	29	22	27
Ingen uppfattning	2	4	7	4	6
Summa procent	100	100	100	100	100
Balansmått	+3	-4	-15	+3	-13

Kommentar: I basen ingår samtliga svarande bland yrkesverksamma 20-64 åringar. * Med universitetskommuner avses kategorin gamla universitetskommuner. För definition se tabell 3

Källa: Riks-SOM 2005-2006

En kreativ fritid

Även om internet under de senaste 15 åren successivt har minskat beroendet av tid och rum för att mötas behöver människor fortfarande fysisk kontakt med varandra, inte bara på arbetet utan även på fritiden. Det är ofta i dessa möten som kreativitet uppstår och var finns dessa möjligheter om inte i stöket och böket i en storstad med alla dess biografier, restauranger, utställningar och teatrar. (Hall 1998) Den kreativa klassen har enligt Florida andra preferenser än tidigare generationer och ställer således nya krav på arbete, fritid och flexibilitet däremellan. Yrket ligger inte lika starkt till grund för identiteten vilket innebär att man inte *är* det man arbetar som. Därför läggs mer tid, mer engagemang och framförallt mer vikt vid fritiden och olika fritidsintressen. Det är snarare där identiteten skapas. Vart den kreativa individen söker sig yrkesmässigt beror endast delvis på lönen och arbetet som sådant. Den fysiska platsen är minst lika viktig, vad som finns där, vem som finns där och vad som är på gång. De kreativa lockas inte nödvändigtvis av det som städer brukar satsa på som exempelvis stora shoppingcenter, nöjesfält och evenemang. Snarare söker man efter det genuina och kultur som växer underifrån.

Tabell 5 Kultur och fritidsvanor 2005/2006 (procent)

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken	Universitetskommuner*	Övriga Sverige
Läser bok minst 1 gång/vecka	50	53	35	55	41
Hyr video/dvd	36	24	23	33	23
Går på teater minst 4 ggr/år	17	16	6	19	9
Går på bio	14	11	9	18	9
Köper musik-CD	22	13	12	17	12
Tecknar/målar/skriver poesi	18	11	9	16	10
Går på pop-/rockkonsert minst 4 ggr/år	18	8	4	14	4
Sysslar med sport/idrott	58	61	41	45	39
Spelar på Tips, Lotto eller V75	24	28	39	22	35
Går på fotboll/ishockey	13	15	15	9	16
Umgås med vänner minst 1 gång/vecka	70	65	62	72	63
Går på restaurang/bar/pub kvällstid	48	41	33	54	34
Dricker sprit/vin/starköl minst 1 gång/vecka	67	52	40	53	45

Kommentar: Tabellen anger andelen som gör respektive sak minst en gång per månad där inget annat anges.

* Med universitetskommuner avses kategorin gamla universitetskommuner. För definition se tabell 3

Den kreativa klassen uppträder mer och mer som turister i sin egen stad och staden ses alltmer som en plats för konsumtion, upplevelser, livsstil och nöjen. Den kreativa klassen gillar fritidsaktiviteter där man samtidigt kan vara både åskådare och deltagare som exempelvis shopping, att gå på kaféer och att besöka gallerier/utställningar eller mindre musikframträdanden. Dessutom gillar de friluftsliv och utomhusidrotter som exempelvis klättring, löpning eller att paddla kajak. (Florida 2005A)

Vid en snabb översikt av kultur- och fritidsvanorna i Sverige bekräftas och belyses denna bild. Det är tydligt att den kreativa klassen och de som bor i universitetskommuner har mycket gemensamt. De är aktiva, kulturintresserade och sociala individer. Jämfört med övriga konsumerar de mer böcker, film och musik och det är klart fler bland den kreativa klassen och de som bor i universitetskommuner som själva tecknar, målar eller skriver poesi. Men inte nog med det, bland den superkreativa kärnan och bland de som bor i universitetskommunerna är det dubbelt så många som ofta går på teater och mer än tre gånger så många som ofta går på pop-/rockkonserter.

Den sociala dimensionen visar ett speciellt mönster när man skiljer ut de kreativa klasserna samt universitetskommunerna från resten av landet. Bland de kreativa samt i universitetskommunerna är det ett betydligt mer aktivt uteliv. Man umgås betydligt mer med sina vänner, man går ut på restaurang på kvällarna och konsumerar dessutom klart mer alkohol än i övriga landet.

För att summera så stämmer alltså även den tredje tesen, att kultur och fritidslivet är mer aktivt där den kreativa klassen samlas. Men resultaten visar också att det är skillnad på aktiviteter av olika slag. Pop- och rockkonserter, teater och film, uteliv och socialt umgänge, att idrotta eller träna på gym, denna typ av aktiviteter ägnar man sig klart mer åt i universitetskommunerna där den kreativa klassen samlas. Däremot är man inte lika intresserad av att gå på fotboll/ishockey eller att spela på Tips, Lotto eller V75. Detta bekräftar att Richard Floridas studier, som visat att intresset för att vara åskådare är betydligt lägre hos den kreativa klassen, stämmer även i den svenska kontexten. De är mer intresserade av att vara direkt delaktiga och av äventyrsinriktade idrotter som till exempel att klättra i berg, cykla mountainbike eller paddla kajak. (Florida 2002)

Kreativitet = tillväxt?

Det finns alltså gott fog för att applicera Floridas teoretiska ramverk på det svenska samhället, på svenskarna och inte minst på de svenska universitetsstäderna. Samtliga av de tre teserna kan bekräftas i SOM-undersökningarna 2005-2006. Men en stor fråga återstår, nämligen i vilken utsträckning tillväxten faktiskt är bättre i kommuner där den kreativa klassen samlas. För att besvara denna fråga har här använts två mycket enkla mått. Det är den faktiska befolkningsförändringen från 2005 till

2006 samt andelen immigranter, det vill säga inflyttade från utlandet, under samma period och det är tydligt att universitetsstäderna överlag är städer där det rör på sig. Av de sex kommuner där det finns väletablerade universitet ligger samtliga på eller över genomsnittet både när det gäller befolkningsökning generellt och när det gäller immigranter.

Tabell 6 *Befolkningsförändring 2005-2006 (procent per capita)*

	Andel immigranter	Befolkningsökning
Stockholm	1,2	0,8
Göteborg	1,1	0,7
Uppsala	0,8	0,7
Linköping	0,7	0,5
Umeå	0,6	1,2
Lund	1,1	0,8
Hela Sverige	0,7	0,4

Källa: Statistisk årsbok 2007

Mycket tyder alltså på att det är sant att väletablerade universitet i Sverige lockar till sig såväl som föder fram den kreativa klassen. Det finns även ett påvisat samband mellan universitetsstäder och den typ av opinionsklimat och det kultur- och fritidsliv som attraherar den kreativa klassen. Slutligen tyder utvecklingen också på att tillväxten är stark i de delar av landet där den kreativa klassen samlas i kluster. Detta är tydligt dels genom den mest grundläggande befolkningstillväxten men även handelsstatistik visar att tillväxten är över genomsnittet i samtliga universitetskommuner. (Handeln i Sverige 2006)

Trender kommer och går. Men det finns tydliga spår av att det som Richard Florida talar om stämmer ganska väl med hur det idag ser ut i Sverige. Om teorin om den kreativa klassen visar sig hålla långsiktigt ligger Sverige mycket bra till men då gäller det att ta vara på de fördelar som vi har i dagsläget. Den toleranta atmosfären får inte förorenas av integrationsproblem och den främlingsfientlighet som riskerar att födas fram ur dessa problem. Arbetsmarknaden måste fortsatt vara gynnsam och samtidigt expandera mot kunskapskrävande kreativa branscher. Den högre utbildning och forskning som bedrivs på svenska universitet måste sträva efter att nå absolut toppnivå. Skall man tävla på den globala marknaden om de smartaste människorna i världen måste man synas och höras på den arenan. Med dessa målsättningar finns det goda möjligheter för Sverige att ta plats i framsätet när världen kör vidare in i 2000-talet.

Referenser

- Antoni, Rudolf (2007) "Göteborg och den kreativa klassen" I Nilsson, Lennart (red) *Det våras för regionen – Västsverige 1998-2005*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Florida, Richard (2002) *The Rise of the creative class... and how it's transforming work, leisure, community, & everyday life*. Basic Books, New York, USA
- Florida, Richard; Tinagli, Irene (2004) *Europe in the creative age*. Carnegie Mellon, Software Industry Center, Co-published in Europe with DEMOS
- Florida, Richard (2005A) *Cities and the creative class*. Routledge, New York, USA
- Florida, Richard (2005B) *The Flight of the Creative Class – The New Global Competition for Talent*. Harper business, New York, USA
- Florida, Richard; Gates, Gary; Knudsen, Brian; Stolarick, Kevin (2006) *The University and the Creative Economy*. HJ Heinz III School of Public Policy, Carnegie Mellon University.
- Hall, Peter (1998) *Cities in Civilisation*. London, Phoenix.
- Handeln i Sverige – En etableringsguide (2006) Forma Publishing Group AB, Västerås
- Koestler, A (1975) *The Art of Creation*. London, Picador Books.
- Laurence, Peter (2006) "Sweden sticks to multiculturalism" BBC, 2006-09-15, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5348622.stm>
- Lucas, Robert Jr. (1988) "On the Mechanics of Economic Development." *Journal of Monetary Economics*, No 22
- Parr, John, B (1999) "Growth-pole Strategies in Regional Economic Planning" *Urban Studies*, Issue 36 no. 7, Taylor & Francis
- RFSL (2006) *RFSL:s kommunundersökning 2006 – kartläggning av hbt-personers situation i landets kommuner*
- Statistisk årsbok för Sverige (2007) Statistiska centralbyrån 2007.
- The New York Times (2007) "Move Over Silicon Valley, Here Come European Start-Ups" av John Maroff 2007-01-24

DEN MEDIERADE VERKLIGHETEN

LENNART WEIBULL

I början av mars 2007 dog den franske filosofen och samhällsvetaren Jean Baudrillard. Han är framför allt känd som en företrädare för postmodernismen. Från att till en början arbetat inom marxistisk teoritradition började han på 1970-talet utveckla en egen teoribildning kring det moderna samhället. I systembygget spelar informationsproduktion, media, cybernetiska modeller och underhållningsindustri viktiga roller. Dessa genererar en stor mängd tecken och symboler som präglar medborgarnas dagliga liv. Den stora mängd tecken som produceras gör att medborgarna tappar kontakten med verkligheten. Det skapas därigenom en ny verklighet, en hyperrealitet, som inte med nödvändighet har någon reell grund (Kellner, 1994).

Här är inte platsen att fördjupa sig i Baudrillards teoribygge. Men vi kan ändå konstatera att det är i linje med en generell iakttagelse från medieforskningen: som medborgare är vi ofta beroende av de bilder som dagspress, radio och tv förmedlar; där vi saknar personlig erfarenhet kommer inte sällan medierna att bestämma ”verkligheten” (Asp, 1986). Ett närliggande perspektiv är dessutom att medierna, med eller utan kopplingar till andra institutioner i samhället, själva bidrar till att skapa händelser, så kallade *Media Events* (Dayan och Katz, 1992). En mediehändelse innebär att ett visst skeende får sin publika betydelse genom att det förekommer i medierna, inte genom skeendet i sig. Som exempel nämns ofta stora sportevenemang och offentliga ceremonier, men medierna kan också skapa egna programformat, t ex tv-galor, som spelar samma roll (McQuail, 2000:109).

Föreställningen om mediehändelser ligger bakom att det i SOM-undersökningen 2006 ställdes några frågor om i vilken utsträckning svarspersonerna tog del av några händelser som fått relativt stort utrymme i medierna under året.¹ Det bakomliggande syftet med frågan var att dels belysa vilken folklig uppmärksamhet som några slag av renodlade mediehändelser får i förhållande till annan mediebevakning, dels ge en reliefbild av hur uppmärksamheten för sådana händelser förhåller sig till publikens egen erfarenhet.

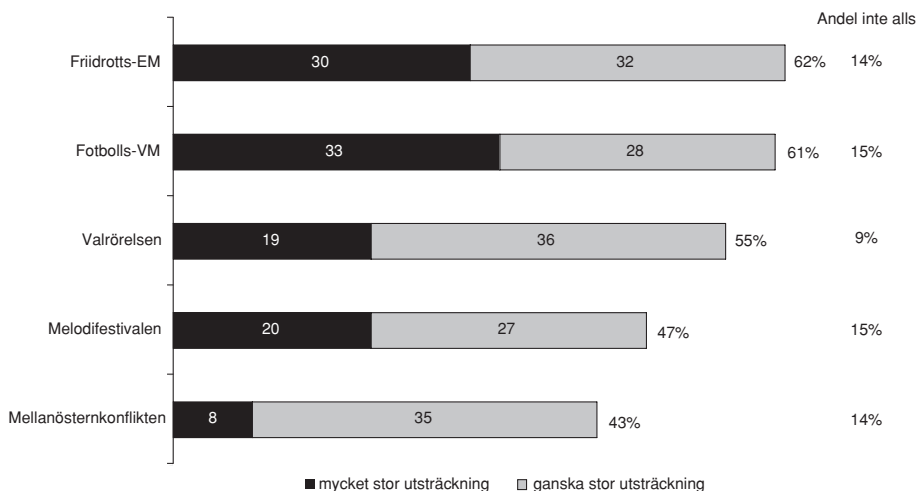
Fem händelser

Frågan i SOM-undersökningen omfattade fem händelser som fick stor medieuppmärksamhet under 2006. Tre av dem är vad som kan betecknas som mediehändelser: Friidrotts-EM i Göteborg, Fotbolls-VM i Tyskland och Melodifestivalen, det program som hade årets högsta tittarsiffror i TV² – men som även får mycket stort utrymme i dagspress och radio. Alternativen Valrörelsen 2006 och Mellanöstern-

konflikten var naturliga att ta upp de stora inrikes respektive utrikes händelserna under året.

Av dessa fem händelser var det de två sportevenemangen som fick störst uppmärksamhet bland de svarande i SOM-undersökningen 2006 (figur 1). Det gäller särskilt om vi ser till andelen som tog del av dem 'i mycket stor utsträckning'. Närmare en tredjedel av allmänheten ägnade dem en mycket stor uppmärksamhet. I det senare fallet var fotbolls-VM något mer uppmärksammat än Friidrotts-EM. Omkring 15 procent har inte tagit del av något alls från respektive händelse. Den tredje mediebegivenheten var Melodifestivalen i Sveriges Television 2006. Omkring hälften av allmänheten uppger sig ha tagit del av den i minst ganska stor utsträckning, var femte svarande i mycket stor utsträckning.

Figur 1 Andel som i mycket eller ganska stor utsträckning har tagit del av följande i dagspress, radio och tv under 2006 (procent)

Kommentar: Procentbasen utgörs av de personer som besvarat frågorna. Enkätfrågan löd: "I vilken utsträckning tog du del av följande i dagspress, radio och TV under år 2006?" Svarsalternativen var: "Friidrotts-EM, Fotbolls-VM, Melodifestivalen, Opinionsundersökningar om politik och samhälle, Valrörelsen 2006, Mellanösternkonflikten.

Det kan alltid diskuteras om den redovisade uppmärksamheten skall betraktas som hög eller inte, liksom det är svårt att värdera de olika händelserna inbördes. I samtliga fall rör det sig om händelser som fick stort utrymme i samtliga medier, men där televisionen var det centrala mediet. Varaktigheten var längst för fotbolls-VM och minst för Friidrotts-EM. Den svenska melodifestivalen sträcker numera sig över en relativt lång tidsperiod men sänds under denna tid endast en gång per vecka.

För att sätta in de tre stora mediehändelserna i ett vidare perspektiv har vi ställt frågor om två andra typer av händelser: valrörelsen 2006 och Mellanösternbevakningen under samma år. Också detta är händelser som fått mycket utrymme i dagspress, radio och tv. Vi kan notera att 55 procent av allmänheten i minst ganska stor utsträckning har tagit del av valrörelsen i medierna. Det placerar den efter sportevenemangen men före Melodifestivalen. Exponeringen för Mellanösternkonflikten ligger något lägre med drygt 40 procent.

En rimlig slutsats av jämförelsen är att det vi kallat mediehändelser får en anmärkningsvärt stor uppmärksamhet, särskilt när vi tar hänsyn till andelen som i mycket stor utsträckning uppger sig exponerat sig för dem. Mest överraskande är möjligen att valrörelsen, ett skeende där flertalet svenskar använder medier som sin viktigaste informationskälla (Petersson m fl, 2006). Det bör samtidigt understrykas att just valrörelsen redovisar den lägsta andelen som *inte* tagit del av den. Allmänheten tar således del av den, men inte riktigt i samma utsträckning.

Två dimensioner

Det kan givetvis diskuteras om det är rimligt att jämföra å ena sidan sport och musik och å andra sidan politik. Givetvis rör det sig om skeenden av mycket olika samhällsrelig tyngd. En närmare analys av sambanden mellan allmänhetens exponering visar också att den sönderfaller i två dimensioner. I den ena finns valrörelsen och Mellanösternkonflikten, i den andra de två idrottsevenemangen och Melodifestivalen (tabell 1).

Tabell 1 Faktoranalys av uppmärksamheten för olika typer av mediebegivenheter (faktorladdningar)

	Mediehändelser	Politiska händelser
Friidrotts-EM	.84	.25
Fotbolls-VM	.77	.35
Melodifestival	.66	-.14
Mellanösternkonflikt	.07	.88
Valrörelsen	.12	.83
Förklarad varians	35%	33%

Kommentar: Lösning enligt Kaiser's kriterium. Varimax rotering.

Ser vi närmare på utfallet av dimensionsanalysen framgår att Melodifestivalen inte har ett riktigt lika starkt samband som sport i det vi kallat förströelsedimensionen. Det finns således anledning att anta att denna snarast utgör en egen dimension som

skiljer sig något från de två sportbegivenheterna. Detta bekräftas av en analys som prövar en faktorlösning med tre dimensioner.

Att det går att skilja ut tre huvuddimensioner i allmänhetens exponering för de fem mediebegivenheterna betyder emellertid inte att de bedöms på helt olika sätt. Tvärtom visar det sig att det genomgående finns positiva samband. Även de som uppmärksammar Mellanösternkonflikten i dagspress, radio och tv följer Melodifestivalen något mer än genomsnittet.

Förklaringen till det ytligt sett överraskande utfallet är att det rör sig om dels människor som stor utsträckning är exponerade för dagspress, radio och tv, dels de som gör det endast i mindre utsträckning. Resultatet bekräftas av att det finns starka samband mellan att följa nyheter, särskilt de nationella nyheterna i televisionen, och uppmärksamheten för samtliga fem mediebegivenheter. Samtidigt visar sig att tittandet på Sveriges Televisions nyheter har högst samband med att uppmärksamma valrörelsen ($r=0.32$) och minst med att följa Melodifestivalen ($r=0.14$). När det gäller Nyheterna i TV4 är förhållandet omvänt: sambandet är högst med att följa Melodifestivalen ($r=0.23$) och lägst med Mellanösternkonflikten ($r=0.05$). Mönstret blir ännu mer framträdande om vi utgår från de två dimensionerna i faktoranalysen. Den politiska dimensionen har en stark korrelation att se Rapport eller Aktuellt i Sveriges Television ($r=0.32$) – liksom med att lyssna på Ekonyheter och läsa morgontidning – och ingen med tittandet på TV4:s Nyheterna ($r=0.01$). intresset att ta del av sportevenemangen har ett högre samband med tittande på TV4-nyheter ($r=0.24$) än på SVT-nyheter ($r=0.20$) och inget nämnvärt samband med morgontidningsläsning ($r=0.08$) och Ekonyheter ($r=0.04$).

Resultatet bekräftar tidigare iakttagelser om att exponering för SVT-nyheter har ett positivt samband med samhällsorientering, medan motsvarande samband för TV4-nyheterna är svagt negativt (Petersson m fl, 2006; jfr även Lennart Weibulls kapitel om Medieförtroende). De två idrottshändelserna får dock i stort samma uppmärksamhet oavsett om man är regelbunden tittare på nyheter i SVT eller i TV4.

Gruppskillnader i medieuppmärksamheten

Även om det finns ett samband mellan tittandet på tv-nyheter och att följa de fem undersökta mediebegivenheterna är det ändå rimligt att förvänta sig relativt stora gruppskillnader. Det vi vet från andra studier är att män och kvinnor respektive olika åldersgrupper skiljer sig åt i synen på både politik och sport (Nilsson och Weibull, 2005), ett resultat som bekräftas även här. För båda sporthändelserna är män klart överrepresenterade bland dem som i minst ganska stor utsträckning tagit del av dem (tabell 2). Vi kan också notera att skillnaden är klart större för Fotbolls-VM än för Friidrotts-EM. Det är knappast en alltför djärv gissning att förklaringen ligger i att Friidrotts-EM gällde både män och kvinnor, medan Fotbolls-VM gällde män.

Tabell 2 Andelen som i minst ganska stor utsträckning respektive inte alls tagit del av olika begivenheter i dagspress, radio och tv (procent)

	Kön			Ålder					Utbildning					Politiskt intresse				
	Kv	M	15-29	30-49	50-64	65+	LU	ML	MH	HU	MPI	GPI	ISPI	IAPI				
Friidrotts-EM	Ja	54	70	45	60	67	70	66	59	60	62	64	69	57	40			
	Nej	16	11	23	12	12	10	15	14	13	11	12	9	15	36			
Fotbolls-VM	Ja	47	75	61	62	59	60	57	62	61	63	72	68	52	46			
	Nej	20	9	16	15	14	14	16	14	15	13	10	10	17	32			
Valrörelsen	Ja	51	59	47	50	57	65	50	51	56	66	92	73	32	12			
	Nej	10	9	17	9	7	6	15	11	7	3	1	2	12	49			
Melodi-festivalen	Ja	57	36	39	50	50	46	50	47	43	46	36	47	50	40			
	Nej	11	20	24	11	13	17	15	15	15	16	22	14	14	24			
Mellanöstern-konflikten	Ja	37	51	30	40	50	49	37	39	47	56	75	58	24	10			
	Nej	16	12	23	14	8	13	22	16	9	5	2	5	18	52			
Antal svar		879	795	304	512	490	368	415	551	338	342	181	709	623	136			

Kommentar: I fråga om utbildning är LU = låg utbildning, ML = medellåg utbildning, MH = medelhög utbildning, HU = hög utbildning; politiskt intresse: MPI = mycket politiskt intresserad, GPI = ganska politiskt intresserad, ISPI = inte särskilt politiskt intresserad, IAPI = inte alls politiskt intresserad. Procenttalen beräknade på det antal som besvarat minst någon del av frågan.

Också de politiska begivenheterna tar män del av i högre grad än kvinnor, låt vara att skillnaden är mindre för valrörelsen än för Mellanöstenkonflikten. Melodifestivalen är den enda av de fem undersökta begivenheterna som kvinnor uppmärksammar i klart större utsträckning än män.

Exponeringen för samtliga begivenheter utom Fotbolls-VM ökar med ålder, men också när det gäller Melodifestivalen är sambandet svagt; det är i stort bara de yngre som ligger lägre än övriga åldersgrupper. Att yngre och äldre skiljer sig åt har åtminstone delvis sin bakgrund i att äldre personer överlag tar del av de traditionella massmedierna mer än medelålders och yngre. Utbildningsskillnaderna är förhållandevis små. De framträder i stort sett bara för de politiska begivenheterna, där högutbildade uppger en större uppmärksamhet än lågutbildade. Mönstret är tydligast i fråga om Mellanösternkonflikten, medan det i fråga om Melodifestivalen snarast finns en svag tendens i motsatt riktning.

Bakom köns-, ålders- och utbildningsskillnaderna ligger skillnader i både medievanor och intressen. Om vi exempelvis skiljer ut de politiskt intresserade framträder en föga överraskande bild: nästan samtliga mycket politiskt intresserade följde i stor utsträckning valrörelsen, i jämförelse med endast var tionde av de politiskt ointresserade. Också uppmärksamheten för Mellanösternkonflikten har ett starkt samband med politiskt intresse. Mer oväntat är kanske att det också finns ett relativt starkt samband mellan politiskt intresse och benägenheten att följa de två sporthändelserna. Intresset för Melodifestivalen uppvisar däremot inget entydigt samband med politiskt intresse: den följdes nästan lika mycket av politiskt intresserade som av politiskt ointresserade.

Förklaringen till att politiskt intresse är en relativt utslagsgivande faktor inte bara för det politiska skeendet utan också för de två sporthändelserna är sannolikt att det också är ett uttryck för samhälls- såväl som nyhetsintresse. Det senare är sådant som i sin tur har ett positivt samband med att följa mediebevakningen, inklusive sport. Sambandet förstärks dessutom av att män både är både något mer politiskt intresserade och något mer sportintresserade än kvinnor.

Medieuppmärksamhet och egen aktivitet

Utgångspunkten för analysen har varit att de två sporthändelserna och Melodifestivalen – är ett slags mediehändelser. Men i motsats till Baudrillard utgår vi ifrån att de också finns i verkligheten, på idrottsarenor och i festivalhallar, men att de får sin storlek och sitt genomslag främst genom mediernas uppmärksamhet. Valrörelsen och Mellanösternkonflikten är däremot skeenden med en egen logik och dynamik, låt vara att medierna för flertalet medborgare är den enda källan till händelsen.

En intressant fråga är i detta sammanhang hur allmänhetens vardagliga aktiviteter inom respektive område förhåller sig till deras medieuppmärksamhet. I vad mån har egen idrottsutövning samband med uppmärksamhet för idrott i medierna? Och är personer som själva sjunger mer intresserade av att se på Melodifestivalen än

Tabell 3 Andelen som har i minst ganska stor utsträckning respektive inte all tagit del av följande fyra begivenheter i dagspress, radio och tv efter politisk diskussionsbenägenhet, aktivitet inom sport/idrott och deltagande i körsång 2006 (procent)

	Diskuterat politik under de senaste 12 månaderna						Sysslat med sport/idrott under de senaste 12 månaderna						Sjungit i kör de senaste 12 månaderna			Alla	
	Minst någon gång		Minst någon gång i veckan		Minst någon gång i veckan		Minst någon gång i veckan		Minst någon gång i veckan		Minst någon gång i veckan		Minst någon gång i veckan	Minst någon gång i veckan	Minst någon gång i veckan		
	Ingen gång	Minst någon gång i veckan	Ingen gång	Minst någon gång i veckan	Ingen gång	Minst någon gång i veckan	Ingen gång	Minst någon gång i veckan	Ingen gång	Minst någon gång i veckan	Ingen gång	Minst någon gång i veckan					
Frilidrotts-EM																	
Mycket	57	62	65	63	56	58	58	58	58	68	62	48	48	52	29	62	
Inget	22	15	8	13	17	18	18	13	9	9	14	10	10	9	13	14	
Fotbolls-VM																	
Mycket	49	58	66	65	49	63	62	62	72	72	61	63	63	44	58	61	
Inget	23	17	9	13	21	16	12	12	8	8	15	10	10	17	19	15	
Vairörelsen																	
Mycket	31	42	55	75	50	54	57	57	60	60	54	65	65	61	65	55	
Inget	28	11	4	2	11	13	8	8	6	6	10	3	3	9	2	9	
Melodi-festivalen																	
Mycket	48	50	49	44	47	42	47	47	47	47	47	58	58	39	44	47	
Inget	19	14	14	15	17	16	13	13	14	14	16	18	18	4	6	15	
Mellanöstern-konflikten																	
Mycket	25	36	43	59	41	45	42	42	47	47	43	48	48	48	54	43	
Inget	35	14	9	6	15	16	13	13	12	12	14	8	8	17	10	14	
Antal svar	295	394	340	585	645	223	146	146	583	583	1506	40	40	23	48	1652	

andra? Och är de som själva diskuterar politik mer intresserade av andra av valrörelsen? Valet av indikatorer kan alltid diskuteras och analysen skall endast betraktas som ett försök att pröva förekomsten av eventuella mönster.

Det visar sig att det för både idrottsutövning och politiskt deltagande finns ett sådant samband. De som själva idrottar tog i större utsträckning del av särskilt Fotbolls-VM: bland personer som inte idrottat någon gång under de senaste tolv månaderna uppmärksammade omkring hälften minst ganska mycket av Fotbolls-VM i dagspress, radio eller tv; av dem som idrottat minst en gång i veckan var andelen nästan tre fjärdedelar (tabell 3). Motsvarande siffror för att följa Friidrotts-EM var 56 respektive 68 procent. Av dem som varje vecka diskuterat politik följde 75 procent det mesta av valrörelsen, i jämförelse med endast drygt 31 procent bland dem som inte diskuterat politik under det gångna året. En försiktig tolkning av de redovisade siffrorna pekar på att allmänhetens uppmärksamhet för främst valrörelsen men också Fotbolls-VM kan betraktas som ett slags förlängning av den egna aktiviteten. De som är politiskt och idrottsligt aktiva har ett klart större intresse för motsvarande område i medierna. För Friidrotts-EM är sambandet förhållandevis svagt; här förefaller evenemanget i något större utsträckning leva ett eget liv vid sidan den egna idrottsaktiviteten.

Mellan att sjunga i kör att exponera sig för Melodifestivalen finns inget entydigt samband, även om en reservation måste lämnas för det begränsade antalet svars personer när det gäller aktiva körsångare. De som sjunger i kör exponerar sig inte mer än andra för Melodifestivalen, snarast mindre. Att sjunga i kör är troligen inte heller en helt rättvisande indikator på musikutövning, men en annan och mer innehållsmässig förklaring till skillnaden är att traditionell körsång och Melodifestivalen ofta representerar skilda musikstilar.

Medierad verklighet

I Jean Baudrillards samhällsfilosofi är det en viktig utgångspunkt att den stora mängd bilder som medierna förmedlar avskärmar medborgarna från verkligheten. Det som medieforskare har kallat *Media Events* och som innebär att skeenden konstrueras eller förstoras genom mediernas inverkan får antas utgöra en del av en sådan process. I föreliggande analys har vi inte haft för avsikt att pröva sådana komplexa antaganden utan begränsat oss till att belysa i vilken utsträckning ett antal mediebegivenheter uppmärksammas av allmänheten och hur de förhåller sig till människors egna aktiviteter inom närliggande områden.

Det vi har kunnat konstatera är de tre mediehändelserna 2006 är mycket stora. Exponeringen för idrottsevenemangen ligger över 60 procent och Melodifestivalen når över 50 procent. Resultatet är särskilt intressant mot bakgrund av medieforskningens antagande om en gradvis ökande fragmentarisering av mediasystemet som skulle bidra till att det inte längre går att samla stora mediepubliker (Becker och Schönbach, 1986; jfr Mediebarometern, 2007). Det vi här har kunnat visa på är

att även i det nya Sverige med sitt diversifierade utbud av olika mediekkanaler fortsätter stora mediehändelser att samla publiken. Medieforskningen förefaller ha underskattat mediehändelsernas stora genomslagskraft. Visserligen kan enskilda program eller tidningar ha mindre exponering än tidigare³ men det som utmärker de stora händelserna är att de tränger ut i alla slags medier. Möjligen gör det i sin tur att genomslaget blir ännu kraftfullare än tidigare.

Noter

- ¹ Frågan löd: I vilken utsträckning tog du del av följande i dagspress, radio och TV under 2006? Alternativen var Friidrotts-EM, Fotbolls-VM, Melodifestivalen, Valrörelsen 2006 och Mellanösternkonflikten. Skalan gick från 'I mycket stor utsträckning' till 'Inte alls' (se frågeformulär i metodbilagan). Som alternativ fanns även alternativet 'Opinionsundersökningar om politik och samhälle'. Också opinionsundersökningar kan betraktas som en fråga om mediestyrdade händelser (jfr Holmberg och Petersson, 1980), men som alternativet är formulerat anknyter det dock inte till enskilda händelser och har därför lämnats utanför denna analys.
- ² Finalen i den svenska Melodifestivalen 2006 gav TV dess högsta publiksiffra för 2006 med 4,2 miljoner tittare och European Song Contest kom på tredje plats med 3,3 miljoner. Samma publikstorlek nådde den mest sedda matchen från fotbolls-VM i svensk TV, Sverige England (MMS, 2007).
- ³ Finalen i den svenska Melodifestivalen i Sveriges Television har som enskilt program lyckats hålla sin publik i en ökad TV-konkurrens. En förklaring kan vara att den numera förstärks genom program från en serie delfinaler som driver på intresset.

Referenser

- Asp, Kent (1986) *Mäktiga massmedier*. Göteborg: Akademilitteratur.
- Becker, Lee B, Schönbach, Klaus (Eds. 1989) *Audience Responses to Media Diversification*. Hillsdale, N.J., Lawrence Erlbaum Ass.
- Dayan, Daniel, Katz, Elihu (1992) *Media events: the live broadcasting of history*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Holmberg, Sören, Petersson, Olof (1980) *Inom felmarginalen*. Stockholm: Publica.
- Kellner, Douglas (1994) *Baudrillard: a critical reader*. Oxford: Blackwell
- McQuail, Denis (2000) *McQuail's Mass Communication Theory*. Fourth Edition. London-Thousand Oaks: Sage.
- Mediebarometern 2006* (2007) Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- MMS (2007) *TV-tittande 2006. Årsrapport*. <http://www.mms.se/arsrapp/%C5rsrapport%202006.pdf>

Nilsson, Åsa, Weibull, Lennart (2005) *Medier eller innehåll*. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg 2005: SOM-institutet vid Göteborgs universitet

Petersson, Olof, Djerf-Pierre, Monika, Holmberg, Sören, Strömbäck, Jesper, Weibull, Lennart (2006) *Mediernas valmakt*. Stockholm: SNS Förlag

DE POSTSEKULÄRA GENERATIONERNA

MAGNUS HAGEVI

”...rich societies are becoming more secular...”

Så sammanfattar statsvetarna Pippa Norris och Ronald Inglehart (2004:217) sin världsomfattande studie om religiositet över nästan hela jordklotet. I deras undersökning framkommer den svenska befolkningens extrema position som ett av världens mest sekulariserade. Sekularisering förstås som en förändring över tid: allt eftersom samhället utvecklas minskar religionens betydelse inom allt fler områden för allt fler människor (Demker 1998; jfr Dobbelaere 1999). Men denna utveckling antas även äga rum mellan generationer: för varje generation ökar sekulariseringen.

Utifrån sina frågeundersökningar från jordens alla hörn konstaterar Norris och Inglehart att befolkningen i Nordeuropas protestantiska länder sedan 1980-talet har extrem låg religiositet. Någon minskning från denna låga religiositet förekommer knappast, varför författarna antar att sekulariseringen har nått sitt golv (Norris och Inglehart 2004:73). Tanken att sekulariseringen kan nå ett golv stämmer illa med deras slutsats att rika länder – som samhällena i norra Europa är ett globalt exempel på – sekulariseras allt mer. Vad som händer över tid eller mellan generationer när sekulariseringen tar slut diskuteras nästan inte alls.

Någon förändrad religiositet – i betydelsen *individens subjektiva perception av en transcendent verklighet* (Dobbelaere 1981; Bergfeldt 1998) – äger således inte rum i postsekulära samhällen. Författarparet går så långt att de insinuerar att religionsstudier inte längre behöver genomföras i Nordeuropa, utan att framtida forskningsutmaningar ligger utanför de mest ekonomiskt välutvecklade, postindustriella, länderna (Norris och Inglehart 2004:240).

Är det en rimlig beskrivning av religiositeten i de generationer som växt upp i ett extremt sekulariserat samhälle, det vill säga de postsekulära generationerna? Utifrån Sverige som ett fall av ett postsekulärt samhälle är avsikten att i detta kapitel undersöka förändrad religiositet mellan fyra generationer under åren 1986-2006. Detta för med sig två frågeställningar. För det första är det behövligt att veta vilka generationer som påverkats av det postsekulära samhället. Därför berör den ena frågeställningen vilka generationer som har växt upp i ett postsekulärt samhälle. För det andra är avsikten att studera om uppväxten i ett postsekulärt samhälle givit en religiös effekt i förhållande till sekularisering, det vill säga om religiositeten hos individerna kan sägas ha ökat eller minskat. Därför är den andra frågeställningen i vad mån personer med olika generationstillhörighet uppvisar olika omfattning av religiositet.

Postmaterialisk religiositet?

I början av 1970-talet började Ronald Inglehart arbeta på sin betydelsefulla och omdiskuterade teori om värdeförskjutningar mellan generationer i postindustriella samhällen. Bland annat menade Inglehart att den yngre generationen – vilket i Ingleharts genombrottsbok *The Silent Revolution* var det samma som personer födda på 1940- och 1950-talet – var mindre intresserade av religion än sina föräldrar (Inglehart 1977).

I korthet utgår Inglehart från två hypoteser. Den första kan kallas för *knapphetshypotesen*. Den innebär att behov som inte tillfredsställs tenderar att värderas högre, jämfört med om det råder överflöd. Det finns dock en rangordning av vilka behov som prioriteras först. Till exempel upplevs svält och fysiska hot rörande hälsa som mer basala än känsla av tillhörighet och medbestämmande. Men när väl individen har uppnått säkerhet och ekonomisk trygghet växer betydelsen av att tillfredsställa icke-materiella mål. Inglehart hävdar att de materiella hoten borde upplevas som mindre efter det andra världskriget. Före år 1945 var krig ofta förekommande på den europeiska kontinenten och den ekonomiska osäkerheten var större. Men numera menar Inglehart att ”people are safe and they have enough to eat.” (Inglehart 1977:22).

Den andra hypotesen som Inglehart utgår ifrån är en *socialisationshypotes*: folk tenderar att genom hela sitt vuxna liv ha kvar de värden som de erhållit i uppväxttiden och under ungdomsåren. Enligt Inglehart ger dessa båda hypoteser upphov till att olika generationer tenderar att ha olika värden. Han menar att äldre personer ofta har värden som reflekterar den relativa materiella osäkerhet som rådde då de växte upp före krigsslutet år 1945. De prioriterar till exempel lag och ordning samt ekonomisk tillväxt. Inglehart kallar personer med sådana värderingar för *materialister*. De yngre generationerna tenderar istället enligt Inglehart att tona ned betydelsen av ekonomisk och kroppslig säkerhet. Istället betonar de icke-materiella värden som tillhörighet, medbestämmande och god miljö. De personer som betonar dessa värden kallar Inglehart för *postmaterialister*. Allt eftersom tiden går och allt fler växer upp under allt mer tilltagande välfärd samtidigt som äldre generationen dör bort kommer andelen postmaterialister bli allt fler.

Angående religion menar Inglehart att dess betydelse kommer att minska. Ingleharts mest utvecklade resonemang om värdeförändringar mellan generationer och individers religiositet återfinns i *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide* (2004) som har skrivit tillsammans med statsvetarkollegan Pippa Norris. Angående sekulariseringen sammanfattar de sina resultat på följande sätt: ”*This book demonstrate that, with rising levels of existential security, the publics of virtually all advanced societies have been moving towards more secular orientations during the past fifty years.*” (Norris och Inglehart 2004:240). Denna slutsats bekräftar deras arbetshypotes att människor som under uppväxttiden har erfarenhet av säkra samhällen – utan våld och med omfattande välfärd – kommer att uppfatta en minskade betydelse av reli-

gion. Tanken är att religion enbart har en funktion som ersättning till trygghet. När välfärd och säkerhet finns, minskar behovet av religion.

Samtidigt avfärdar inte Inglehart betydelsen av religion helt. Istället menar han att ”spiritual concerns are an inherent concern of human beings.” (Inglehart 1990:180; 1997; jfr Norris och Inglehart 2004:74-75). Liknande tankar är inte ovanliga bland andra forskare (se t ex Iannaccone och Finke 1997). Det som är anmärkningsvärt är att Inglehart verkar ha glömt bort sin egen teori om en tyst revolution. För låt oss anta att Inglehart har rätt; det religiösa intresset tillhör människans natur. Antag samtidigt att människorna i det postsekulära samhället sällan kommer i kontakt med religiösa institutioner eller någon form av religiöst utbud, i alla fall mycket mindre än vad som var fallet i någon eller några generationer tidigare. Vad innebär då knapphetshypotesen för dem som växer upp i ett postsekulärt samhälle i förhållande till religion? Den knappa tillgången på religion – samtidigt som efterfrågan alltjämt finns – borde innebära att värdet av religion uppskattas mer. Därmed borde samhällets allmänna sekularisering ha en effekt som Inglehart förbisåg: att betydelsen av religiösa värden *ökar*, till och med traditionellt kristna värden. I så fall borde betydelsen av religiösa värden *öka* bland de personer som växt upp i den religiösa knapphetens sekulära samhälle.

Enligt Ingleharts teorier är det dock två motstridiga krafter som är verksamma. Förutom den ökade betydelsen av religiösa värden grundat på knapphetshypotesen bör vi även ta hänsyn till att den religiösa socialisationen inom familjen avtar. Det sistnämnda leder till en relativ låg nivå av religiositet bland generationerna som växt upp i det postsekulära samhället jämfört med äldre generationer. Men om knapphetshypotesen har relevans för individernas religiositet bör således allt fler i de postsekulära generationerna värdera religion högre över tid, låt vara utifrån en initialt låg nivå.

Generationer

Beroende på de omständigheter som var rådande under uppväxttiden är det möjligt att dela in befolkningen i flera generationer. Enligt Inglehart går en vattendelare mellan personer som i huvudsak är uppväxta efter andra världskriget och de som i huvudsak är uppväxta före och under detta krig. De sistnämnda människorna är uppväxta före välfärdsstaternas expansion i Västeuropa och har på olika sätt varit utsatta för krig eller ett påtagligt hot om krig. Denna så kallade *förkrigsgeneration* har haft en uppväxttid som i betydlig del varit otrygg såväl ekonomiskt som rent fysiskt. Enligt Ingleharts teorier – och de flesta andra som studerat sekularisering – bör förkrigsgenerationen vara mer religiös än yngre generationer.

Den generation som växte upp de två decennierna närmast efter andra världskriget kan kallas för raketgenerationen. Kortfattat kan raketgenerationen beskrivas som den generation som växte upp efter andra världskriget, gjorde uppror år 1968 för att sedan ta universitetsexamen och inleda lysande karriärer som möjliggjorde

ett tillrättalat liv i det välfärdssamhälle som deras föräldrar byggt (Floyd m fl 1987).

Generationerna efter andra världskriget har varit föremål för fler indelningar. Vanligtvis delas generationerna in i 20-årsintervaller. Nästa generation är därför född på 1960- och 1970-talet och kallas för *generation X* (Flory och Miller 2000; Graber 2001; se även Coupland 1991, 1994; Cox 1998). Det är denna generation som betraktas som den första postsekulära generationen, eftersom de till övervägande del växt upp i ett postsekulärt samhälle. Nästa postsekulära generation – som är födda mellan 1981-2000 – väljer jag att kalla skall kallas för *generation M* som i millennium.

Undersökningen

Undersökningen bör genomföras i två steg. För det första bör generationsskillnader angående den religiösa uppväxten beskrivas. Detta kommer att ske genom att studera om religionens roll uppvisar en förändrad ställning inom familjen och kyrkan. För att studera religionens betydelse i familjen genomförs sekundäranalys av andra insamlat och redovisat material. Familjens – eller rättare sagt föräldrarnas – engagemang i religiösa riter markerar hur betydelsefullt de uppfattar att överföring av centrala religiösa normer mellan generationerna är. Föräldrarna kan markera sina barns passager i livet genom religiösa riter – dop och konfirmation – eller låta familjebildningen ske efter religiösa normer – genom att först gifta sig i kyrkan och sedan bilda familj. I den mån dessa religiösa riter genomförs är det ett tecken på att religiösa normer alltså är viktiga bland svenska familjer. Om dessa religiösa riter inte genomförs är det ett tecken på att religiösa normer tappar mark och överförs i allt mindre utsträckning till nästkommande generation.

Analyserna om kyrkornas inflytande behandlar om den svenska befolkningen besöker gudstjänster eller andra religiösa möten regelbundet (det vill säga minst en gång i månaden) eller i vad mån de överhuvudtaget besöker religiösa möten under ett år. Tanken är att ju större andel i en generation som besöker religiösa möten, desto större inflytande har dessa religiösa institutioner i deras liv. Och ju mindre inflytande religiösa institutioner har i människors liv, desto mindre engagemang har dessa för att överföra religiösa normer till nästkommande generation.

Steg två handlar om att undersöka religiöst intresse över tid och mellan generationer. En frågeundersökning om religiösa värden kan ge sådana indikationer. Sedan år 1986 har SOM-institutet undersökt hur viktig frälsning uppfattas vara bland den svenska befolkningen. Ett begrepp av typen frälsning kan förstås på många olika sätt. Utifrån SOM-undersökningen är det inte möjligt att avgöra vad frälsning betyder för svarspersonen. Det är inte alls säkert att en svarsperson associerar till begreppet frälsning på samma sätt som en präst eller pingstvän skulle göra. Det är dock troligt att de flesta anser att begreppet frälsning är associerat med kristendom, det vill säga en av de traditionella religioner som Inglehart inte trodde skulle vara

intressant för postsekulära generationer (se Hagevi 2005:216). Hur viktigt människor uppfattar det religiösa värdet frälsning kommer därför att användas för att undersöka det religiösa intresset mellan de olika generationerna. Ju viktigare frälsning uppfattas vara, desto större uppskattas också det religiösa intresset vara.

Dessa tidsserier gör det möjligt att undersöka i vad mån sekularisering i en yngre åldersgrupp (under 40 år) överensstämmer med samma process i en äldre åldersgrupp (40 år och äldre). SOM-institutet har undersökt svenska befolkningens syn på frälsning sedan år 1986 och religiösa mötesbesök sedan år 1987. I mitten av 1980-talet var en hel del av raketgenerationen allttjämt under 40 år och i den yngre åldersgruppen tillhörde då de flesta raketgenerationen. År 2000 hade den siste i raketgenerationen lämnat den yngre gruppen under 40 år. Däremot fanns alla generation X:s årskullar och endast dem inom åldersintervallet 15-39 år. För varje år som går från mitten av 1980-talet till millennieskiftet fasas således raketgenerationen ut och ersätts av postsekulära generationer, först generation X, men sedan kommer även generation M. Frågan är om religiositeten i ålderskategorin 15-39 år ökar eller minskar allt eftersom de postsekulära generationerna X och M tar över?

Det postsekulära samhället manifesterar sig på olika sätt. För förändringen mellan generationerna är normöverföring centralt. En sådan normöverföring sker i socialisationsprocesser som äger rum inom olika former av sociala institutioner. I det följande beaktas två sociala institutioner där religiös normöverföring har spelat och kan spela en roll under uppväxttiden: kyrkor (och andra religiösa organisationer) och familjen. Vi börjar med kyrkor och andra religiösa organisationer.

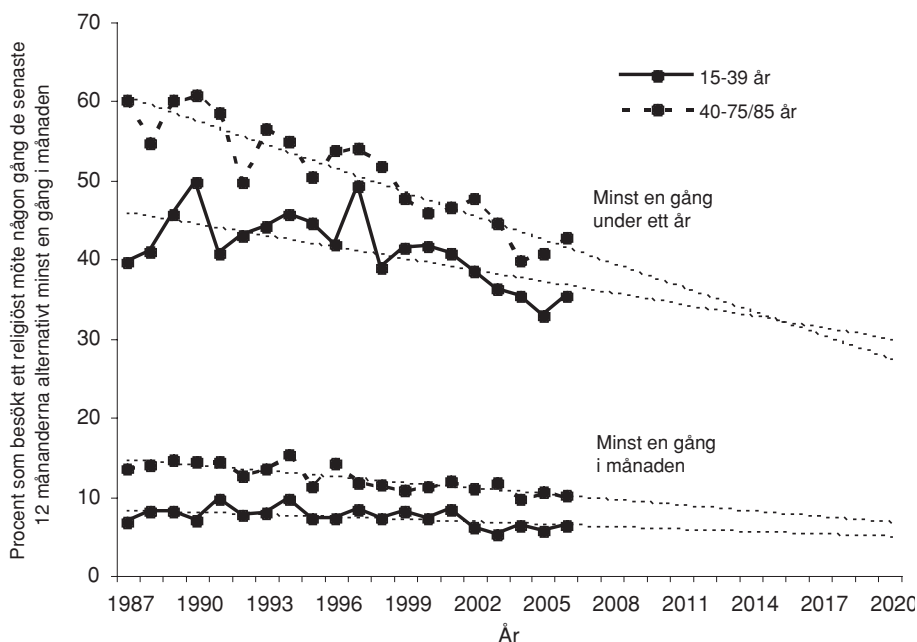
Kyrkan i det postsekulära samhället

Som indikator på betydelsen av religiösa organisationer under uppväxttiden används vanan att besöka gudstjänst eller religiöst möte. Tidigare forskning har visat att förhållandevis få dyker upp på söndagsgudstjänsten i Sverige. Andelen är bland den lägsta i världen och har dessutom minskat över tid. Under det andra världskriget gick var femte svensk regelbundet (det vill säga minst en gång i månaden) på gudstjänst. År 2002 noterades bottennoteringen 8 procent regelbundna kyrkobesökare (Hagevi 2005).

SOM-institutet började undersöka religiösa mötesbesök år 1987. Det som i det följande studeras är olika grader av religiös påverkan från kyrkor och liknande. För det första en tämligen regelbunden kontakt som sker minst en gång i månaden och som anses påverka individen mest. För det andra andelen som överhuvudtaget har besökt ett religiöst möte under ett år tillbaka. Denna andel påverkas i relativt liten utsträckning av religiösa organisationer, men visar ändå en viss koppling till dessa då de i alla fall ägnat sig åt att besöka gudstjänst eller ett annat religiöst möte åtminstone en gång under året. I figur 1 redovisas andelen som besöker religiösa möten minst en gång i månaden och minst en gång under ett år. Förändringen över

tid redovisas i två åldersgrupper: yngre personer som vid undersökningstillfället var mellan 15-39 år jämförs med äldre personer som var mellan 40-75/85 år.

Figur 1 Andel som besöker religiösa möten minst en gång under ett år och minst en gång i månaden efter ålder 1987-2006 (procent)

Kommentar: Frågans formulering är *Hur ofta har Du under de senaste 12 månaderna gjort följande saker?* varefter bland annat *Besökt gudstjänst eller religiöst möte* nämndes. Svarsmöjligheterna är *Ingen gång, Någon gång under de senaste 12 månaderna, Någon gång i halvåret, Någon gång i kvartalet, Någon gång i månaden, Någon gång i veckan och Flera gånger i veckan*. I figuren redovisas dels de som svarat att de besöker religiösa möten minst en gång i månaden (någon gång i månaden till flera gånger i veckan) och de som svarat att de har besökt religiösa möten minst en gång under ett år tillbaka (alla svarande utan de som svarat aldrig). Mellan år 1986-1991 var den övre åldersgränsen i SOM-undersökningarna 75 år, mellan år 1992-1999 var den övre åldersgränsen 80 år och från och med år 2000 var den övre åldersgränsen 85 år.

Andelen regelbundna besökare av religiösa möten är förhållandevis stabilt, även om en liten minskning över tid kan registreras. Men andelen som överhuvudtaget besöker ett religiöst möte under ett år har minskat i större utsträckning. Det beror således på att gruppen sällanbesökare – personer som besöker religiösa möten, men inte så ofta som en gång i månaden – blir allt färre. Istället ökar andelen som aldrig besöker religiösa möten. Fenomenet känns igen från internationell forskning (Putnam 2001). Andelen som inte har kontakt med organiserad religion ökar således,

medan andelen med mer intensivt religiöst engagemang är relativt konstant. Det här betyder att Sverige blir allt mer uppdelat i två tämligen olika grupper med å ena sidan personer som är tämligen aktiva i religiösa organisationer och å andra sidan personer som inte har någon kontakt med kyrkor och liknade organisationer.

Det finns också en svag och ganska långsam tendens som är lite olika beroende på generationstillhörighet. Den kurva som minskar snabbast är andelen som åtminstone någon gång under ett år besöker ett religiöst möte och som är minst 40 år gamla (den övre streckade linjen). Det är i denna grupp där förkrigsgenerationen håller på att fasas ut och ersättas med raketgenerationen. Den övre heldragna linjen representerar människor under 40 år som någon gång besöker religiösa möten. Även här finns en vikande tendens, men den är inte lika radikal som i den äldre åldergruppen. Efterkommande postsekulära generationer visar också på minskad mötestrogenhet, men minskningen verkar vara mindre. Någon stor förändring i andelen som överhuvudtaget besöker en kyrka eller liknande kommer således inte att inträffa när raketgenerationen lämnar scenen helt och hållet. Även när de nedre linjerna i figur 1 studeras – som representerar andelen personer som besöker religiösa möten minst en gång i månaden – minskar båda åldersgrupperna, om än i betydligt mindre utsträckning än sällanbesökarna.

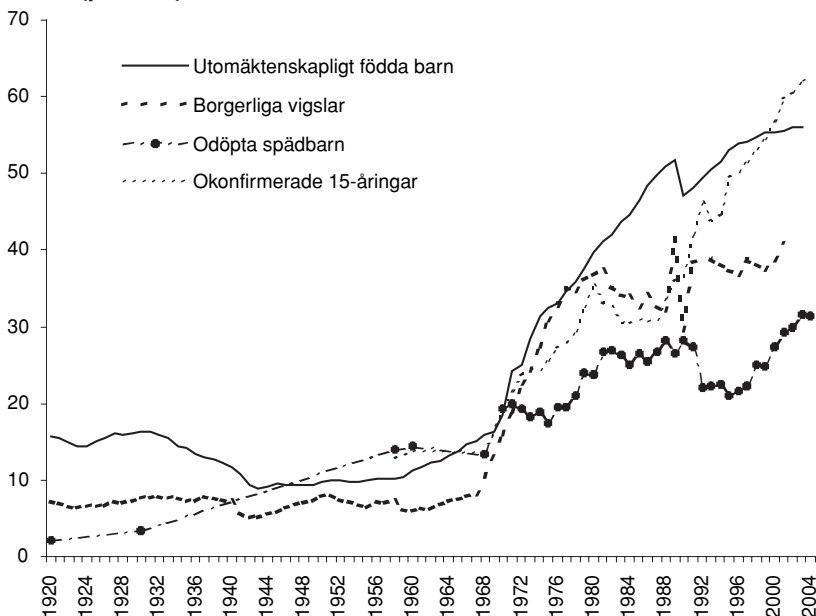
Skilnaderna i förändringar är också intressant med tanke på att religiöst engagemang tenderar att öka med ålder. Att klyftan mellan de äldre och yngre generationerna minskar kan således tyda på att de postsekulära generationerna är minst lika eller mer religiöst aktiva som raketgenerationen när dessa var i motsvarande ålder. I så fall har sekulariseringen vad gäller religiösa mötesbesök avstannat helt.

Vad säger då andelen religiösa mötesbesök om kyrkor och andra religiösa organisationers betydelse människor i olika generationer? För det första att kyrkor och liknande har tappat mycket av sina möjligheter att påverka. En mycket liten del av svenska befolkningen tar del av deras budskap på regelbunden basis. Andelen som helt kopplat bort sig från dessa institutioners mötesverksamhet ökar alltjämt över tid och mellan generationer. Tendensen är dock att minskningen mellan generationer håller på att ta slut, vilket är ännu ett tecken på en avstannande sekulariseringsprocess. Mycket tyder på att när förkrigsgenerationen lämnat jordelivet är den stora minskningen bland de religiösa mötesbesökarna över. Vad raketgenerationen lämnar efter sig till de efterkommande generationerna är ett postsekulärt samhälle där de religiösa institutionernas roll har marginaliserats. Generation X tenderar därför ha erfarenhet av föräldrar som besökte religiösa möten i mindre utsträckning än vad mor- och farföräldrar gjorde. Men det är tveksamt om samma sak gäller för generation M, utan i och med generation X kan sekulariseringen gällande religiösa mötesbesök ha tagit slut.

Familjen i det postsekulära samhället

I vad mån föräldrarna till en uppväxande generation engagerar sig i religiösa passageriter indikerar om det sker någon slags överföring av centrala religiösa normer mellan generationerna. Om antalet genomförda religiösa riter minskar indikerar det att normöverföringen mellan generationer blir svagare. Det är främst Svenska kyrkan som erbjuder och utför religiösa riter i Sverige. Dop, konfirmation, nattvard, vigsel och begravning är alla centrala riter i nästan alla kyrkor, så även Svenska kyrkan. Frågan är i vad mån dessa riter utförs? Om andelen i en generation som genomgått religiösa riter är förhållandevis liten bör detta vara ett tecken på att de växt upp i ett postsekulärt samhälle. Därmed är det intressant att analysera andelen *ogenomförda religiösa riter*, det vill säga de fall där religiösa riter inte genomförts fast riterna enligt det dominerande samfundets normer borde ha blivit utförda.

Figur 2 Indikatorer på sekularisering: ogenomförda religiösa riter 1920-2003 (procent)

Kommentar: Utomäktenskapliga födda barn avser procent av samtliga levande födda. Borgerliga vigslar avser procent av samtliga vigslar. Vi kan alltid skriva lite på maskin så ser vi vad det blir av det hela. Okonfirmerade 15-åringar avser procent personer som inte har konfirmerats i Svenska kyrkan det år som de fyller 15 år. Odöpta spädbarn avser procent av under året födda barn som inte döpts av Svenska kyrkan. Angående döpta spädbarn, konfirmerade och borgerliga vigslar år 1970-2000 är uppgifterna hämtade från Skog 2001. Angående döpta spädbarn och konfirmerade år 1960 och 1968 är uppgifterna hämtade från Stoltz 1970:22. Övriga uppgifter är hämtade ur eller beräknade utifrån SCB:s publikationer 1925, 1937, 2001 och 2005. Observera att mellan år 1930-1958 finns inga mätpunkter registrerade angående odöpta spädbarn.

I figur 2 redovisas två mått på riter som Svenska kyrkan *inte* utfört mellan år 1920-2000: spädbarn som inte döpts och 15-åringar som inte konfirmerats i Svenska kyrkan. Dessutom redovisas två samfundsneutrala mått. För det första andel nyfödda som har fötts utanför äktenskapet. En central religiös norm är att familjebildning sker i ett av kyrkan välsignat äktenskap. Genom att studera andelen utomäktenskapliga barn indikeras om en generation tenderar att växa upp i familjer som på ett förhållandevis klart sätt ställt sig utanför den traditionella religiösa normstrukturen. För det andra borgerlig vigsel som i allt väsentligt innebär en icke-religiös äktenskapsform.

Enligt figur 2 har generation X och M växt upp i ett sekulariserat samhälle av aldrig tidigare skådat slag, men däremot inte förkrigsgenerationen och raketgenerationen. Samtliga indikatorer på sekularisering ökar. Det stora brottet då antalet ogenomförda religiösa riter ökar kraftigt inträffar inför och under 1970-talet och ökningen fortsätter under senare årtionden, det vill säga under de årtionden som generation X och M växer upp. De förändrade förhållandena runt år 1970 är markanta. I religiöst avseende är det möjligt att tala om ett efter och ett före, ett samhälle där riterna markerar att en viss del av den religiösa normöverföringen är intakt, och ett annat, postsekulärt, samhälle.

Oavsett vilken religiös rit som undersöks visar resultaten att sekulariseringen ökar dramatiskt från omkring år 1970. Det är under denna tid som generation X – den första postsekulära generationen – växer upp. I tidigare avsnitt redovisades att ett fåtal av deras föräldrar besöker en kyrka regelbundet. Till detta kan läggas att kristendomsundervisningen är avskaffad och ersatt av samhällsorienterad religionskunskap (Hagevi 2002). Det är således möjligt att generation X och M – till skillnad från förkrigsgenerationen och raketgenerationen – kan betraktas som ”svältfödda” på religion. Enligt Ingleharts knapphetshypotes – att folk värderar något högre om tillgången på det är knapp än om det råder överflöd – är det därför möjligt att de postsekulära generationerna X och M uppfattar religiösa värderingar som allt mer betydelsefulla. Låt oss undersöka om det kan vara så.

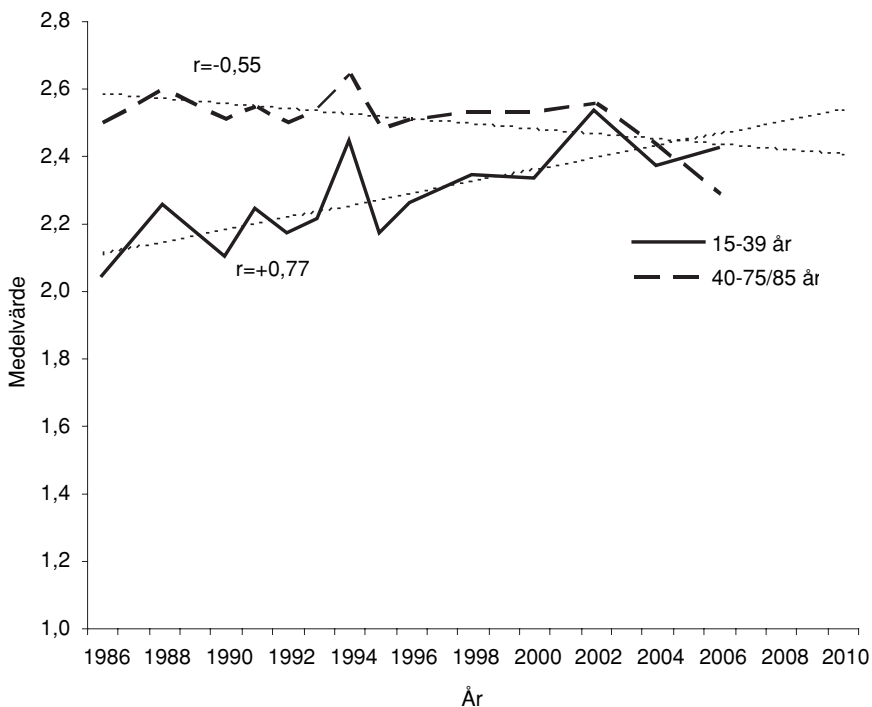
Religiösa värden

Generation X och M har till skillnad från förkrigsgenerationen och raketgenerationen växt upp i det postsekulära samhället. Vad innebär det för de olika generationernas religiösa intresse? Sedan år 1986 har SOM-institutet undersökt hur viktig *frälsning* uppfattas vara bland den svenska befolkningen. Antagandet är att ju viktigare frälsning uppfattas vara, desto större uppskattas också det religiösa intresset vara. Huvudfrågan är om det religiösa intresset i ålderskategorin 15-39 år ökar eller minskar allt eftersom de postsekulära generationerna X och M tar över? Men det är även av intresse att studera vad som händer mellan generation X och generation M.

De svarande har fått ange om de tycker att frälsning är *mycket viktigt, ganska viktigt, varken viktigt eller oviktigt, inte särskilt viktigt* eller *inte alls viktigt*. Genom

att ge den första svarsalternativen (mycket viktigt) värdet 5, nästkommande värdet 4 och sedan i en fallande skala till svarsalternativen (inte alls viktigt) som får värdet 1 kan ett medelvärde för samtliga svarande i respektive åldersgrupp beräknas. Ju högre medelvärde, desto större betydelse har frälsning för de svarande. Förändringen över tid av betydelsen av frälsning redovisas i figur 3. Återigen består den yngre gruppen av personer som vid undersökningstillfället var mellan 15-39 år och den äldre av personer som var 40-75/85 år.

Figur 3 Hur viktigt är frälsning för Dig? En femgradig skala från "inte alls viktigt" (1) till "mycket viktigt" (5) år 1986-2006 (medelvärde)

Kommentar: Frågan löd: *Hur viktigt tycker Du att följande saker är för Dig?* varefter bland annat *Frälsning* nämndes. Svarsalternativen var *Mycket viktigt* (kod=5), *Ganska viktigt* (kod=4), *Varken viktigt eller oviktigt* (kod=3), *Inte särskilt viktigt* (kod=2) och *Inte alls viktigt* (kod=1). Mellan år 1986-1991 var den övre åldersgränsen i SOM-undersökningarna 75 år, mellan år 1992-1999 var den övre åldersgränsen 80 år och från och med år 2000 var den övre åldersgränsen 85 år.

För betydelsen av frälsning innebär postsekulära generationernas intåg på arenan en förändring. År 1986 består gruppen under 40 år till största delen av raketgenerationen. Då tenderar också yngre att betrakta frälsning som oviktigare än vad

äldre gör, något som överensstämmer med tanken om en fortgående sekularisering mellan generationer. Men det som överraskar är att den fortsatta trenden bryter mot antagandena om en allt mer tilltagande sekularisering. Allt fler i den yngre ålderskategorin uppfattar nämligen frälsning som allt viktigare (sambandet mellan årtal och frälsningens viktighet i åldern 15-39 år är $r=+0,77$). Allt eftersom raketgenerationen blir äldre och flyttas över till den äldre åldersgruppen för att i den yngre åldersgruppen ersättas av generation X uppfattar personerna under 40 år frälsning som allt viktigare. Detta är snarare motsatsen till sekularisering; sakralisering. Däremot är betydelsen för frälsning i den äldre gruppen till en början mer stabil, men försvagas plötsligt efter år 2000 (sambandet mellan årtal och frälsningens viktighet i åldern 40-75/85 år är $r=-0,55$). Förändringarna är så kraftiga att i senaste SOM-undersökningen år 2006 är uppfattas frälsning som viktigare i den yngre åldersgruppen än i den äldre.

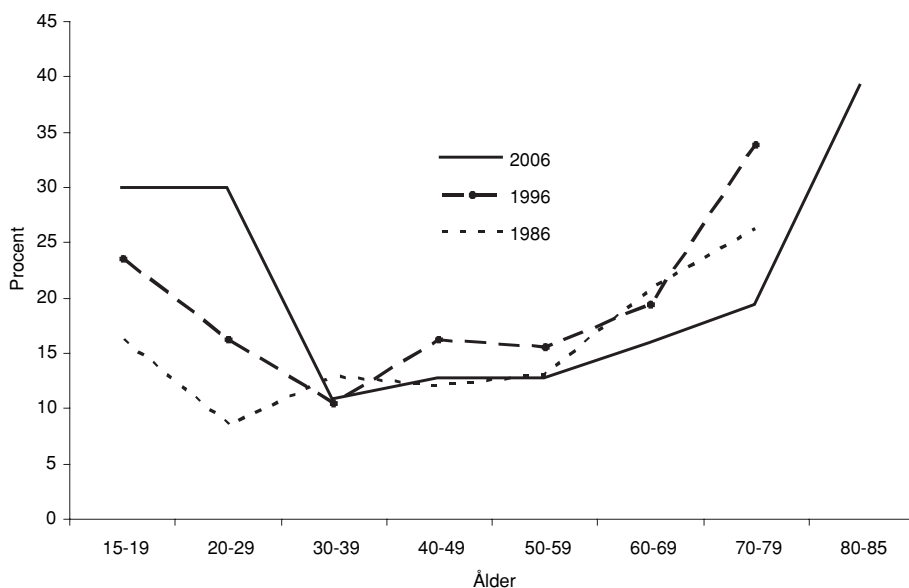
Bakom den ökade betydelsen av frälsning i den yngre åldersgruppen ligger förändrade värden i postsekulära generationer där frälsning bedöms som viktigare än vad raketgenerationen gjorde när de var i motsvarande ålder. För varje år som går fram till och med år 2000 ersätts raketgenerationen av personer från den postsekulära generationen X och M i den yngre åldersgruppen. När det så är dags att ersätta de äldsta årskullarna av generation X med nya årskullar från generation M i den yngre åldersgruppen fortsätter ökningen. I det postsekulära samhället hejdas således inte utvecklingen, utan i den yngre generation M tenderar frälsning uppfattas som än mer viktigt än i generation X.

Hur skall tendensen att postsekulära generationer uppfattar frälsning som allt viktigare förstås? Det är rimligt att tolka uppfattningen om frälsning i ett brett perspektiv, bredare än enbart begreppets kristna betydelse. Sannolikheten att det i de postsekulära generationerna finns en akut frälsningsnöd som tidigare generationer inte känt av är mycket liten. Istället bör resultatet ses som ett ökat intresse för religion i stort. Förvisso ingår i detta intresse också ett intresse för kristendom och begrepp som frälsning, men antagligen finns också ett ökat intresse för andra religiösa fenomen. Det är därför rimligast att tolka förändringen som de postsekulära generationerna för med sig som ett ökat intresse för religiositet. Detta är en form av sakralisering, vilket skall förstås som motsatsen till sekularisering; religion blir viktigare inom allt fler områden för allt fler människor.

I den heldragna kurva som representerar den yngre gruppen under 40 år finns tre plötsliga hopp uppåt som strax efteråt möter en rekyl nedåt. De inträffar år 1988, 1994 och 2002 efter och delvis under tre tragiska händelser: en bussolycka i Norge där många svenska barn förolyckas, färjan Estonia förliser i Östersjön och 11:e september 2001 med därtill hörande krigslarm och hot om fler terrorattentat. Religiösa reaktioner på uppmärksammade tragiska händelser är ett fenomen som även noterats i andra undersökningar (*Två undersökningar om Estonia och religionen* 1995, jfr Källstad m fl 1986).

Det kan också vara värt att notera att tendensen är att människors intresse för religiositet ökar med stigande ålder. Detta gäller även i synen på hur viktig frälsning är. Men även här har de postsekulära generationerna fört med sig ett förändrat förhållande som åskådliggörs i figur 4. Där redovisas andelen som anser att frälsning är mycket eller ganska viktigt i åtta åldersgrupper från 15-19 år till 80-85 år. Dessa åldersgrupper har undersökts under en 20-årsperiod år 1986, 1996 och 2006.

Figur 4 Hur viktigt är frälsning för dig?, efter ålder år 1986, 1996 och 2006 (procent mycket och ganska viktigt)

Kommentar: Vikten av frälsning undersöks med frågan *Hur viktigt tycker Du att följande saker är för Dig?* varefter bland annat *Frälsning* nämns. De som svarat *Mycket viktigt och Ganska viktigt* betraktas anse att frälsning är viktigt. Mellan år 1986 var den övre åldersgränsen i SOM-undersökningarna 75 år, mellan år 1996 var den övre åldersgränsen 80 år och år 2006 var den övre åldersgränsen 85 år.

Enligt vad som framkommer i figur 4 finns det ett kurvlinjärt samband mellan ålder och hur många som uppfattar frälsning som mycket eller ganska viktigt. Det betyder att människor i unga år tenderar att tycka att frälsning är relativt viktigt för att senare i livet finna att det mindre viktigt. På ålderns höst vaknar då det religiösa intresset igen och andelen som tycker att frälsning är viktigt ökar.

Mellan 1986-2006 förstärks dessutom det kurvlinjära sambandet. Det är främst bland de yngsta som en allt större andel tycker att frälsning är viktigt. Samtidigt

tenderar en allt mindre andel bland dem som är 60 år och äldre att uppfatta frälsning som viktigt. Dessa förändringar är i överensstämmelse med att de postsekulära generationerna tenderar att tycka att frälsning är viktigare än när raketgenerationen var i samma ålder. Dessutom visar utvecklingen att generation M tenderar att tycka att frälsning är viktigare än när personerna som tillhör generation X var i samma ålder. Däremot minskar betydelsen av frälsning när den relativt sekulära raketgenerationen fyller 60 år. Mycket tyder på att om ålder hölls konstant mellan generationerna så skulle den religiösa förändringen uppfattas som än mer radikal.

Vad visar då undersökningen av betydelsen av religiösa värden i ett postsekulärt samhälle? I stora delar har den nya tillämpningen av Ingleharts knapphetshypotes – att folk uppvärderar betydelsen av något om tillgången är knapp än om det råder överflöd – fått stöd. Utifrån en relativt låg nivå fåster de postsekulära generationerna (generation X och M) större vikt vid religiösa värden än raketgenerationen. Detta är en form av sakralisering, vilket är motsatsen till sekularisering. De generationer som växt upp under religiös knapphet tenderar att bedöma ett religiöst värde som frälsning som allt mer betydelsefullt.

Slutsatser

Resultatet av denna studie kan ge oss en del insikter och förklaringar till religionens ställning i olika generationer. För det första säger den oss en del om varför raketgenerationen är den mest sekulariserade generationen i den svenska befolkningen. De indikatorer på religiös normöverföring som redovisats i detta kapitel tyder på att raketgenerationen fick ta del av samma religiösa utbud som sina föräldrar i förkrigs-generationen. Samtidigt ändrades samhället genom att välfärdsstaten expanderade och krig i Västeuropa kändes allt mer avlägset. Detta är grunden i det som Inglehart kallar värdeförändring mellan generationer. Att kyrkor och andra religiösa organisationer inte beaktade denna förändring var ödesdigert för det religiösa intresset i raketgenerationen. Religion uppfattades som otidsenliga konventioner, tvång och pålagor, måsten som av någon anledning behövde göras. Parallellt minskade det traditionella religiösa intresset gradvis – vilket det successivt minskade andelen religiösa mötesbesök visar – så att det till sist knappast fanns något omfattande stöd för dessa konventioner. Runt 1970 brast fördämningarna – som om den sista droppen fick bägaren att rinna över – och raketgenerationen gjorde sig kvitt det tomma skalet av religiösa normer som fanns i samhället och beredde vägen för det postsekulära samhället. Efter raketgenerationen tycks sekulariseringen i huvudsak vara avslutad.

För det andra kan denna studie till viss del förklara varför generationer som växt upp i det postsekulära samhället har ett större intresse för religion än raketgenerationen. Utifrån tanken att det finns ett religiöst behov hos människor innebär det postsekulära samhället att detta behov inte tillfredsställs. I sådan bristsituation stiger värdet av religion och intresset ökar. Denna tanke överensstämmer med Ingleharts

knapphets- och socialisationshypotes, men är en slutsats som han inte själv har dragit. Det finns dock inte några tecken på ökat religiöst beteende i de postsekulära generationerna. För kyrkor och liknande verkar frågan vara än mer akut: Varför kommer inte fler när kyrkklockorna ringer?

Referenser

- Bergfeldt, Börje. 1998. "Mentalitetsförändringar och religiös kontroll. Kyrklig makt mot folklig sekularisering." *Svensk religionshistorisk årtidskrift*:7, 251-271.
- Coupland, Douglas. 1991. *Generation X. Tales For An Accelerated Culture*. New York: St Martin's Press.
- Coupland, Douglas. 1994. *Life After God*. London: Simon & Schuster.
- Cox, Kristoffer. 1998. *GenX and God. A GenX Perspective*. Chanhassen: Tekna Books.
- Demker, Marie. 1998. *Religion och politik*. Stockholm: SNS-förlag.
- Dobbelaere, Karel. 1981. "Secularization: A Multi-Dimensional Concept." *Current Sociology*:29, s 1-216.
- Dobbelaere, Karel. 1999. "Towards an Integrated Perspective of the Process Related to the Descriptive Concept of Secularization." *Sociology of Religion*:60, 229-247.
- Finke, Roger och Laurence Iannaccone. 1993. "Supply-Side Explanations For Religious Change." *Annals of the American Academy of political & Social Science*: 527, s 27-39.
- Flory, Richard och Donald Miller (red). 2000. *GenX Religion*. New York: Routledge.
- Floyd, Carmilla och Marita Lindqvist. 1987. *Hårda bud. Handbok för 60-talister*. Stockholm: Bonniers.
- Graber, Doris. 2001. *Processing Politics. Learning from Television in the Internet Age*. Chicago: Chicago University Press.
- Hagevi, Magnus. 2002. "Religiositet i generation X." I Henrik Oscarsson (red). *Spår i framtid*. SOM rapport:28. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet, s 39-77.
- Hagevi, Magnus. 2005. "Sekularisering, vila i frid" i Hagevi, Magnus (red), *Religion och politik*. Malmö: Liber, s 206-221.
- Iannaccone, Laurance och Roger Finke. 1997. "Deregulating Religion: The Economics of Church and State." *Economic Inquiry*:35, s 350-364.
- Inglehart, Ronald. 1977. *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald. 1990. *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald. 1997. *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political Change In 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.

- Källstad, Thorvald, Lennart Ejerfeldt och Jørgen Straarup. 1986. *Religiösa reaktioner på Olof Palmes död. Religionsbeteendevetenskapliga perspektiv*. Religion och samhälle. Nr 10. Stockholm: Religionssociologiska institutet.
- Norris, Pippa och Ronald Inglehart. 2004. *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Putnam, Robert (2001): *Den ensamme bowlaren: Den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm: SNS Förlag.
- Skog, Margareta. 2001. *Svenska kyrkans församlingsstatistik 3. Valda uppgifter*. E-post. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd.
- Statistiska centralbyrån. 1925. *Folkräkningen den 31 december 1920. II. Befolkningsagglomerationer, trosbekännelse, stamskillnad, utrikes födelseort, främmande statsborgarskap, lyten m. m.* Stockholm: P. A. Norstedts & Söner.
- Statistiska centralbyrån. 1937. *Folkräkningen den 31 december 1930. V. Trosbekännelse. Främmande stam. Främmande språk m. m.* Stockholm: P. A. Norstedts & Söner.
- Statistiska centralbyrån. 2001. *Statistisk årsbok för Sverige 2001*. Örebro: Statistiska centralbyrån.
- Statistiska centralbyrån. 2005. *Statistisk årsbok för Sverige 2006*. Örebro: Statistiska centralbyrån.
- Stoltz, Ingemar. 1970. "Attityder till kristendom och kyrka." I Ström, Ingmar, Ingemar Stoltz och P-O Nilsson. *En kraftig uppryckning av kyrkan? Gallupundersökningen*. Stockholm: Verbum.
- Två undersökningar om Estonia och religionen*. 1995. Lund: Teologiska institutionen, Lunds Universitet.

FORSKNINGSFÖRTROENDET FÖRSVAGAS

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

Forskningen vid universiteten har mött en ökad kritik under senare år. De oftast positiva nyhetsrapporterna om nya forskningsresultat har ibland blandats upp med inslag om forskningsfusk och om enskilda forskare som missbrukat sin ställning. I SOM-undersökningen 2005 kunde vi konstatera att allmänhetens förtroende för forskning hade minskat något. Den oroliga frågan blev, håller allmänhetens forskningsförtroende på att försvagas? Vissa svaga tecken åt det hållet har alltså synts i de senaste SOM-mätningarna? Frågan är hur trenderna ser ut när vi lägger till den sista studien år 2006?

Förtroende för universiteten

En central indikator på utvecklingen är vad som händer med förtroendet för forskningens viktigaste hemvist – universiteten. Och där ser det fortsatt starkt ut. Universitet och högskolor är ett samhällsområde som präglas av ett högt förtroende bland allmänheten, inte lika rekordhøgt som för några år sedan, men fortsatt høgt. Som institution hamnar universitet/högskolor oftast på första eller andra plats i SOM-institutets förtroendebarmeter som omfattar ett tjugotal samhällsinstitutioner (se vårt kapitel om samhällsförtroende). I mätningen 2006 blev det en andra plats efter sjukvården men strax före polisen och riksbanken. Andelen svars personer som 2006 uttalar ett mycket eller ganska stort förtroende för universiteten/högskolorna är 53 procent. Åren 2002-2004 var motsvarande andel något högre, mellan 54-57 procent. Å andra sidan åren 2001 och 2005 var andelen 51-52 procent. Den rimligaste slutsatsen är att förtroendet i huvudsak är stabilt. Det finns ingen anledning att vara alarmist och flagga för ett flagnande förtroende för universiteten.

Tilltro till forskare

Men universitet och forskning är inte samma sak även om de naturligtvis är nära relaterade. Så frågan kvarstår, finns det några tecken på ett försvagat förtroende för forskningen? Någon dramatik är det inte frågan om, men det finns sådana tecken. Ett är att förtroendet för forskare som yrkesgrupp minskat påtagligt under de två senaste åren. Andelen svenskar som har ett mycket eller ganska stort förtroende för forskare är 46 respektive 48 procent i SOM-studierna 2005 och 2006. Åren dessförinnan är andelarna klart högre, mellan 54-67 procent. Några andra yrkesgrupper som journalister i dagspress, poliser, lärare och sjukvårdens personal har också tappat något i förtroende under motsvarande period, men inte lika mycket som fors-

karna. Det som särskilt utmärker nedgången i förtroendet för forskare är att nedgången är störst i fråga om mycket stort förtroende (se tabell 1).

Det är också signifikativt att forskare som yrkesgrupp sjunkit på rangordningen över yrkesgrupper vi har förtroende för. I SOM-institutets första mätning 2002 kom forskare på klar andra plats efter sjukvårdens personal. År 2006 hamnar forskare på tredje plats efter sjukvårdpersonal och poliser och knappt före lärare på fjärde plats. Ett högt forskarförtroende är inte lika unikt och självklart längre.

Tabell 1 Förtroende för olika yrkesgrupper (procent)

Fråga: "Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?"

	mycket stort	ganska stort	varken eller	ganska litet	mycket litet	ingen uppfattning	summa procent
sjukvårdens personal							
2002	28	57	10	3	1	1	100
2003	25	55	13	4	1	2	100
2004	28	56	11	3	1	1	100
2005	23	58	12	3	2	2	100
2006	22	57	13	3	1	4	100
forskare							
2002	18	49	21	2	1	9	100
2003	14	40	24	3	1	18	100
2004	17	49	22	3	0	9	100
2005	9	37	26	3	1	23	100
2006	10	38	27	2	1	22	100
poliser							
2002	17	49	22	7	3	2	100
2003	13	49	22	11	4	1	100
2004	13	55	20	7	4	1	100
2005	10	46	26	11	5	2	100
2006	10	50	24	9	3	4	100
lärare, grundskolan							
2002	14	48	24	6	2	6	100
2003	10	48	25	6	1	10	100
2004	12	54	22	5	2	5	100
2005	9	44	27	6	2	12	100
2006	8	44	27	7	2	12	100
domare							
2005	6	28	32	12	7	15	100
2006	9	34	30	8	3	16	100
präster i svenska kyrkan							
2005	5	25	34	10	9	17	100
2006	6	24	35	10	7	18	100
rikspolitiker							
2002	2	27	40	18	9	4	100
2003	2	22	37	23	10	6	100
2004	2	22	41	20	11	4	100
2005	1	15	37	26	13	8	100
2006	1	20	40	20	10	9	100

forts.

	mycket stort	ganska stort	varken eller	ganska litet	mycket litet	ingen uppfattning	summa procent
journalister, radio-TV							
2002	3	26	40	19	9	3	100
2003	2	24	41	21	9	3	100
2005	3	27	43	16	5	6	100
2006	2	28	39	17	8	6	100
journalister, dagspress							
2002	2	19	39	23	13	4	100
2003	1	14	35	29	18	4	100
2005	2	17	39	23	12	7	100
2006	1	17	36	25	14	7	100
företagsledare							
2003	2	19	37	19	12	11	100
2005	2	20	39	18	8	13	100
2006	2	21	39	17	7	14	100

Kommentar: Resultaten bygger på data från Riks-SOM 2002-2006

En annan sak att notera är andelen som har lågt förtroende för forskare inte har ökat utan att uppgången finns för dem som saknar uppfattning och som sedan 2005 ligger på drygt en femtedel av de svarande. En rimlig tolkning att det här rör sig om personer som inte längre är säkra på vilket förtroende man kan för forskare.

Lägst förtroende för forskare har äldre och lågutbildade, delvis beroende på att många här saknar uppfattning. Störst förtroende har högutbildade – 63 procent, i jämförelse med mindre än hälften (34 procent) bland lågutbildade. Några skillnader mellan mäns och kvinnors förtroende finns däremot inte. Mönstret har varit i stort sett detsamma under samtliga undersökta år.

Forskning inom olika fakultetsområden

En annan indikation på att förtroendet för forskningen minskat något är utvecklingen när det gäller tilltron till forskningen på olika mer konkreta områden. Vi har i SOM-undersökningarna mätt svenska folkets förtroende för forskningen inom sex olika fält avgränsade enligt fakultetsområdena. De fem gamla fakulteternas förtroende har vi mätt sedan 2002. Det nyare fakultetsområdet utbildningsvetenskap har vi studerat sedan 2004. Resultaten är i samtliga fall entydiga när det gäller trenden. Förtroendet minskar, inte mycket, men jäms över alla fakultetsområden. Medicin, till exempel, som alla år åtnjuter högst förtroende uppvisar en nedgång från 84 till 79 procent, där beräkningen visar andelen människor som uttrycker ett mycket eller ganska högt förtroende. För humaniora, som är det område som brukar uppvisa lägst förtroendesiffror har andelen personer som anger att de har ett

mycket eller ganska högt förtroende minskat från 37 respektive 41 procent åren 2002-2003 till 34-35 procent åren 2005 och 2006.

Tabell 2 Förtroende för forskning inom olika områden (procent)

Fråga: ”Allmänt sett, vilket förtroende har du för den forskning som bedrivs inom Sverige inom följande områden?”

område	mycket/ganska stort förtroende	varken eller	mycket/ganska litet förtroende	ingen uppfattning	summa procent
Medicin					
2002	84	9	2	5	100
2003	84	8	2	6	100
2004	81	9	2	8	100
2005	78	11	2	9	100
2006	79	11	1	9	100
Teknik					
2002	71	16	2	11	100
2003	71	14	1	14	100
2004	73	14	1	12	100
2005	70	14	2	14	100
2006	69	16	1	14	100
Naturvetenskap					
2002	63	22	1	14	100
2003	68	16	1	15	100
2004	68	17	1	14	100
2005	63	20	1	16	100
2006	64	20	1	15	100
Samhällsvetenskap					
2002	48	33	3	16	100
2003	52	28	3	17	100
2004	50	29	3	18	100
2005	44	32	4	20	100
2006	49	30	4	17	100
Utbildningsvetenskap					
2004	43	26	6	25	100
2005	37	28	6	29	100
2006	37	29	7	27	100
Humaniora					
2002	37	29	5	29	100
2003	41	24	3	32	100
2004	38	26	4	32	100
2005	34	26	4	36	100
2006	35	28	5	32	100

Kommentar: Enkätfrågan omfattade svarsalternativen mycket respektive ganska stort förtroende, varken stort eller litet förtroende, mycket respektive ganska litet förtroende samt ingen uppfattning. Svaret "ingen uppfattning" ingår i procentbasen, men inte personer som hoppat över att svara. Den senare gruppen omfattade 2002 4-7 procent, 2003 3-5 procent, 2004 4-5 procent, 2005 3-5 procent och 2006 1-2 procent av undersökningspersonerna. **Källa:** SOM-undersökningarna 2002-2006

Den största nedgången noteras således för medicin och utbildningsvetenskap, låt vara att det i det senare fallet finns en klart högre andel som saknar uppfattning. För övriga områden är skillnaderna mellan åren inte statistiskt säkerställda.

I samtliga grupper är förtroendet för medicinsk forskning högst. Högutbildade uppvisar för samtliga vetenskapsområden klart högre siffror än lågutbildade. Differensen är emellertid störst i fråga om samhällsvetenskap, utbildningsvetenskap och humaniora där lågutbildade har ett lägre förtroende. Det kan också noteras att yngre har något lägre förtroende än äldre, trots att de i fråga om det generella förtroendet för forskare har högre värden än de äldre.

Försvagat stöd för satsning på spetsforskning

Förtroendenedgången är naturligtvis mycket liten. Det är kanske inte mycket att börja oroa sig för. Men eftersom vi vet sedan tidigare att det finns ett samband mellan förtroende och vilja och intresse att satsa på forskning är det något minskande forskningsförtroendet inte helt nonchalerbart. Människor som inte har förtroende för forskning är klart mindre intresserade av att satsa medel på vetenskap än människor som har förtroende. Skall vi lyckas få de många människorna att via skatten eller insamlingspengar betala forskning måste vi behålla deras förtroende.

Mot den bakgrunden är det lite illavarslande att vi i de nationella SOM-undersökningarna ser vissa tecken på att det något försvagade forskningsförtroendet redan fått som konsekvens att viljan att satsa på världsbästaforskning på olika områden minskat något under senare år. Resultaten redovisas i tabell 3. Vi har på ett tjugotal specificerade områden frågat om Sverige bör satsa på forskning på världsbästnivå. För åtta av dessa forskningsområden har vi information om hur åsikterna förändrats över tid sedan 2002. Alla förändringar är mycket små men i sex fall av åtta kan vi spåra en viss minskning i viljan att satsa. Tydligast när det gäller pedagogik där 35 procent ansåg att en forskningssatsning är mycket viktig 2002 mot endast 21 procent 2005, en minskning på 14 procentenheter. Motsvarande minskning är -7 enheter för IT-forskning, -4 för miljöforskning, -4 för forskning om genteknik, -2 för energiforskning och -1 enhet för historieforskning. Det är inga dramatiska siffror men tendensen är ändå entydig. De enda områden som till nöds uppvisar vissa smärre ökningar är cancerforskning, +1 procentenhet jämfört med 2002, men -2 jämfört med 2003, och transportforskning med +1 procentenhet mellan 2002 och 2005.

Betalningsviljan för spetsforskning har minskat – inte mycket, men den har minskat. Om vi begränsar oss till jämförelser mellan 2005 och 2006 kan vi dock notera en viss uppgång för både genforskning och miljöforskning, vilket dock inte för viljan att satsa tillbaka till läget i början av 2000-talet. År 2006 förde vi in statsvetenskap som ett nytt område. Med 41 procent som vill satsa på världsbästaforskning placerar sig ämnesområdet klart efter cancer-, miljö- och IT-forskning (ca 60 till 90 procent) men före historia och rymden (31 respektive 26 procent).

Tabell 3 Svenska folkets uppfattning om vilka områden som skall forskningsprioriteras (procent)

Fråga: ”Hur viktigt anser du det är att det i Sverige satsas på forskning på världsbästanivå inom följande områden?”

område		mycket viktigt	ganska viktigt	inte särskilt viktigt	inte alls viktigt	ingen uppfattning	summa procent
cancer	2002	78	17	3	0	2	100
	2003	81	15	2	0	2	100
	2006	79	17	2	0	2	100
reumatiska sjukdomar	2004	59	32	4	0	5	100
miljö	2002	57	34	5	0	2	100
	2003	58	32	6	1	3	100
	2004	51	37	6	1	5	100
	2005	49	37	6	1	7	100
	2006	53	37	7	1	2	100
energi	2002	54	35	5	1	5	100
	2005	52	33	6	1	8	100
teknik	2003	47	38	8	1	6	100
allergier	2005	37	42	11	1	9	100
pedagogik	2002	35	44	12	2	7	100
	2005	21	36	23	5	15	100
IT	2002	28	44	17	2	9	100
	2004	28	42	17	2	11	100
	2006	21	39	27	4	9	100
transportteknik	2002	26	45	20	1	8	100
	2005	27	44	16	2	11	100
genteknik	2002	27	30	26	9	8	100
	2003	35	29	20	9	7	100
	2004	24	34	23	8	11	100
	2005	20	30	24	12	14	100
	2006	23	34	27	8	8	100
nationalekonomi	2003	26	44	19	3	8	100
svenska språket	2005	22	30	27	10	11	100
företagsekonomi	2005	17	40	25	5	13	100
historia	2002	10	29	42	11	8	100
	2003	13	28	35	13	11	100
	2006	9	22	47	13	9	100
statsvetenskap	2006	9	32	36	9	14	100
arkeologi	2004	9	30	39	11	11	100
rymden	2004	9	25	40	14	12	100
	2006	6	20	43	21	10	100
filosofi	2004	8	20	39	16	17	100
design	2005	8	20	36	23	13	100

Kommentar: Resultaten kommer från Riks-SOM-undersökningarna 2002-2006. Antalet svarsper-
soner är cirka 1600-1700 per år.

När det gäller skillnader mellan olika grupper vill kvinnor mer än män satsa på cancer- och miljöforskning och män mer än kvinnor på IT-forskning. För övriga områden undersökta 2006 finns det inga större könsskillnader. Åldersskillnaderna går åt olika håll beroende vilka forskningsområden det gäller: cancer-, miljö-, IT- och genforskning vill äldre, mer än yngre satsa på, medan rymden ligger klart högre bland de yngsta. Historia och statsvetenskap uppvisar ingen åldersskillnad. Högutbildade mer än lågutbildade vill satsa på miljö-, IT- och genforskning, lågutbildade ligger högre på cancerforskning, medan det för övriga tre inte finns några större utbildningsskillnader.

Nyttan av vetenskap

En ytterligare indikator på att forskningens ställning har försvagats bland allmänheten är resultaten från en mycket allmän bedömningsfråga som gäller nyttan av vetenskap. Enkätfrågan gäller om man tycker att den vetenskapliga utvecklingen under senare årtionden har gjort livet bättre eller sämre för vanliga människor. Mycket stora majoriteter svarar på den positiva sidan – vetenskapens utveckling har gjort livet bättre. Men andelen som avger detta positiva svar har sakta krupit nedåt från 78-79 procent 2002 och 2004 till 76 procent 2006. En nästan försumbar minskning kan det tyckas om det inte vore för det faktum att tendensen överensstämmer med vad vi funnit tidigare när det gäller en minskad tilltro till forskare, ett minskat förtroende för forskning inom alla fakultetsområden och en minskad vilja att satsa på spetsforskning.

De som tror mest på forskningen är de högutbildade – 86 procent tror 2006 att den vetenskapliga utvecklingen gynnat vanliga människor, i jämförelse med 65 procent bland lågutbildade. Åldersskillnaderna är klart mindre, medan män har en något större tilltro till vetenskapens nytta än kvinnor. Även här är det ett svarsmönster som vi observerat i tidigare undersökningar.

Alla små tecken som vi iakttagit i fråga om den svenska allmänhetens syn på forskning under de senaste fem åren adderar upp till en förhållandevis entydig slutsats. Förtroendet för forskningen håller långsamt – knappt iakttagbart – på att försvagas i Sverige. Vad som ligger bakom kan vi än så länge bara spekulera om. Alla rapporter om forskningsfusk och skandaler kan vara en faktor. Mindre framgångsrik forskning med tydliga resultat som kommer de många människorna till del kan vara en annan. Det är uppenbart att vi måste lägga ner mer forskarmöda på att såväl följa utvecklingen som försöka förstå vad som driver den.

Har riksdagsledamöterna förtroende för forskningen?

Folket har ett högt förtroende för forskning, om än något på nedgång. Hur är det med de folkvalda? Här är det mycket påtagligt att forskningen mycket konkret är

beroende av ett högt förtroende. Riksdagen beviljar knappast några större eller ökande medel till forskning som inte åtnjuter något förtroende. Forskningsområden med ett lågt förtroendekapital bland riksdagsledamöterna har uppförsbacke när det kommer till beslut om forskningssatsningar.

I den enkätundersökning med samtliga riksdagsledamöter hösten 2006 som Martin Brothén och Sören Holmberg genomförde ingick frågan om förtroende för olika fakultetsområdets forskning; det vill säga samma fråga som ställs till folket i SOM-undersökningarna. Resultaten i tabell 4 visar att väljare och valda är överraskande överens om vilka forskningsområden de har mest liksom minst förtroende för. Men resultaten visar också – mycket glädjande för forskningen – att riksdagsledamöter tenderar att ha ett genomgående högre förtroende för forskning jämfört med väljare. Forskningen har ett starkare förtroendestöd i riksdagen än bland folket. Det är kortsiktigt bra med tanke på att riksdagen mer konkret kontrollerar pengaffödet till forskningen, men långsiktigt något att tänka på om riksdagsledamöterna mer än hittills börjar lyssna på folket.

Tabell 4 Förtroende för forskning inom olika områden bland riksdagsledamöter 2006 (procent)

Fråga: ”Allmänt sett, vilket förtroende har du för den forskning som bedrivs inom Sverige inom följande områden?”

område	mycket/ganska stort förtroende	varken eller	mycket/ganska litet förtroende	Summa procent
Medicin	96	3	1	100
Teknik	94	6	0	100
Naturvetenskap	94	6	0	100
Samhällsvetenskap	72	23	5	100
Utbildningsvetenskap	57	32	11	100
Humaniora	68	26	6	100

Kommentar: Enkätfrågan omfattade svarsalternativen mycket respektive ganska stort förtroende, varken stort eller litet förtroende samt mycket respektive ganska litet förtroende. Något ”ingen uppfattning”-alternativ fanns inte. Antalet ledamöter som ej besvarade förtroendefrågan varierade mellan 4 och 5 personer, cirka 1 procent. De ingår inte i procentberäkningarna.

Källa: Riksdagsundersökningen 2006; Huvudansvariga: Martin Brothén och Sören Holmberg.

Antal svarande: 327 ledamöter (94 procent)

Riksdagsledamöterna har ett mycket solitt förtroende för medicinsk, teknisk och naturvetenskaplig forskning. Andelen som uttrycker ett mycket eller ganska stort förtroende slår nästan i taket med procentandelar mellan 94 och 96 procent. Motsvarande andelar är också mycket höga bland svenska folket – mellan 75 och 87 procent om vi bortser från dem som inte har någon uppfattning.

När det gäller övriga forskningsområden är förtroendesiffrorna något svagare i riksdagen precis som bland folket. Andelen ledamöter som har ett mycket eller ganska stort förtroende för samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning är 72 respektive 68 procent; klart högre än motsvarande andelar bland medborgarna. Bland vanligt folk är andelarna 59 respektive 51 procent (med ingen uppfattning borträknad.)

Sist på riksdagens förtroendelista kommer utbildningsvetenskap med endast 57 procent som hyser ett mycket eller ganska stort förtroende. Även bland svenska folket hamnar utbildningsvetenskap förhållandevis lågt på förtroendelistan, på en delad sista plats med humaniora och med 51 procent som har ett mycket eller ganska stort förtroende (ingen uppfattning borträknad) .

När man tar del av dessa förtroendeskilnader mellan olika forskningsområden slås man av den stora överensstämmelsen mellan väljare och valda när det gäller hur förtroendet för de olika fakulteternas forskning är rangordnad. Medicin toppar och längst ned hamnar humaniora och utbildningsvetenskap såväl i riksdagen som bland väljarna. Det är kanske inte så konstigt att medicinsk forskning har mångdubbelt större forskningsanslag än humanistisk och utbildningsvetenskaplig forskning. Vill man ha stora anslag måste man ha ett stort förtroende hos dem som betalar, det vill säga hos både medborgarna och deras valda representanter.

Det är viktigt att alla är med

Det som vi redovisat om svenskars syn på forskning kan summeras i två slutsatser: dels är förtroendet för svensk forskning överlag stort, dels är förtroendet något sjunkande. Det område som traditionellt åtnjuter störst förtroende, medicinsk forskning, är också det område som har tappat något mer förtroende än övriga. Nedgången skedde framför allt mellan 2004 och 2005 men kvarstår i stort sett 2006.

Som vi noterade redan i analysen på basis av den relativt stora nedgången i förtroende mellan 2004 och 2005 är det framför allt två faktorer som kan ha betydelse för att förklara förändringarna. Den ena är *performance*, alltså sådant som hänt inom forskningen. Här är det naturligt att peka olika slag av uppmärksammat forskningsfusik, något som framför allt drabbat det medicinska området. Det andra är en ökad uppmärksamhet för forskning i massmedierna. Ökad medieuppmärksamhet bidrar till att forskning avmystifieras, vilket sannolikt bidrar till en något minskad, men kanske också något mer realistisk förtroendenivå.

En tredje iakttagelse är att det finns en klar social skiktning i synen på forskning, liksom det finns i synen på universitet och högskolor (Nilsson och Weibull, 2007). Högutbildade tror mer på forskningen än lågutbildade och politiker mer än svenskar i allmänhet. I lågresursgrupperna är det framför allt en hög andel som saknar uppfattning vilket möjligen också kan tolkas som ett ointresse. En försvagning av förtroendet för forskning i kombination med ointresse i stora grupper utgör en uppenbar fara för utvecklingen av svensk forskning. Det handlar om att återskapa förtroendet och samtidigt öka intresset. Det är en svår ekvation men om det skall finnas ett opinionsstöd för svensk forskning är det viktigt att alla är med.

Referenser

Nilsson, Lennart, Weibull, Lennart (2007) Regional utveckling – högre utbildning och forskning. I Nilsson, Lennart (red) *Det våras för Västsverige*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

SVENSK FÖRNYELSE

ÅSA NILSSON

Allt är förgängligt. Det menade redan Buddha. Ironiskt nog vilar konsumtions-samhället på lite av samma maxim. Den som är trendkänslig, frisinnad, fåfång och har de ekonomiska resurserna byter ut gammalt mot nytt så snart en lockande ersättare uppträder på marknaden. Den perfekta konsumenten fäster sig inte vid sina ägodelar (så långt ense med Buddha), men lägger stor energi på att ständigt jaga nya (medan Buddhas efterföljare söker inre frid). Men från ett mindre krasst perspektiv kan konsumtion också vara ett tecken på förändringsbenägenhet, och som sådan avspeglar människors förmåga att uppdatera sig när omgivningen förändras. Ibland förutsätts ekonomiska resurser, ibland krävs ett mentalt språng, kanske till och med verkligt mod. Men också ren och skär nyfikenhet kan räcka långt.

Det här kapitlet ska handla om förnyelse och förändring. Det är något vi generellt ser positivt på – förändring översätts gärna till en naturlig och ibland nödvändig del av livet, att *leva* livet. Och de flesta upplever också att de förändras, på en rad olika områden (Nilsson 2003). Å andra sidan kan många och stora förändringar upplevas stressande (se t.ex. Szücs m. fl. 2003), något som brukar beskrivas som ett allt vanligare hälsoproblem (se t. ex. *Hälsobarometern 2006*¹). En undersökning i början av 2000-talet visade hur mer än hälften av svenska folket upplevde att tempo i samhället blivit mycket högre jämfört med 5–10 år tidigare, och 9 av 10 svarade att det blivit åtminstone något högre (Holmberg & Weibull 2000).

Men upplevelser är en sak; vad man konkret har gjort eller har erfarenhet av är en annan. I syfte att analysera befolkningens benägenhet till förnyelse och förändring på olika områden fick respondenterna i den nationella SOM-undersökningen 2006 frågan hur ofta de under de senaste fem åren *bytt* olika saker – allt från bil och tv-apparat till partner och partisympati. De totalt tio områdena valdes i syfte att inkludera medier, ny teknik, levnadsförhållanden och politisk orientering – dvs. SOM-undersökningens centrala ämnesfokus – och de enskilda svaren är därmed även intressanta att relatera till svaren på andra frågor i undersökningen.

Förnyelse på olika områden

Det är naturligtvis skillnad på att förnya medietekniken i hushållet och på att förändra sin sociala situation genom att byta bostadsort; för de flesta av oss kräver det lite mer engagemang att flytta till en ny stad än att köpa en ny tv. Enkätfrågan rymmer förenklat tre huvuddimensioner – en social, en medieteknologisk och en politisk – som är svåra att ställa direkt mot varandra, inte minst då de samtidigt hand-

lar om tre olika slags förnyelse: livsval, konsumtion respektive ideologisk omorientering. Frågans tio områden ger också ett mycket varierat utfall ifråga om bytesfrekvens, som översiktligt visar att svenskar i allmänhet är betydligt mer benägna att byta tekniska ting som mobiltelefon och bil jämfört med att byta socialt och geografiskt förankrade aspekter av livet som boende, arbete och partner (tabell 1). Tre av fyra har bytt mobiltelefon minst en gång under den senaste femårsperioden (jfr. Bohlin 2006²) och drygt hälften har bytt bil respektive tv-apparat. Vad gäller bostad och arbetsgivare är det en dryg respektive en knapp tredjedel som bytt minst någon gång under samma period; en knapp femtedel har bytt partner respektive bostadsort.

Utseendet tillhör sådant vi förändrar förhållandevis ofta, i alla fall vad gäller frisyr: hälften av Sveriges vuxna befolkning har bytt frisyr åtminstone någon gång under den senaste femårsperioden, var femte svensk tre gånger eller fler. Men även mobiltelefon har många hunnit byta flera gånger; 16 procent har bytt tre gånger eller fler (jfr. Bohlin 2006³). Endast 13 procent har bytt morgontidning *någon* gång under perioden, men då ska tilläggas att ett sådant byte naturligtvis förutsätter att det finns alternativ att byta *till*. Ett naturligt skäl att byta lokaltidning kan vara att man flyttar till en ny ort; bland de som gjort det under samma period är andelen som också bytt tidning 20 procent, jämfört med 11 procent bland övriga.⁴

Tabell 1 Svenskars bytesbenägenhet på olika områden, 2006 (procent)

	Tre gånger eller fler	Två gånger	En gång	Ingen gång	Inte aktuellt	Summa procent	Åtminstone någon gång
Mobiltelefon	16	24	35	23	2	100	75
Bil	5	16	38	33	8	100	59
Tv-apparat	2	6	49	41	2	100	57
Frisyr	20	12	15	52	1	100	47
Bostad	7	8	22	62	1	100	37
Arbetsgivare	6	6	17	65	6	100	29
Partisympati	2	3	22	69	4	100	27
Partner	4	4	10	77	5	100	18
Bostadsort	2	3	12	82	1	100	17
Morgontidning	2	3	8	78	9	100	13

Kommentar: Frågan lyder 'Hur ofta har du under de senaste 5 åren bytt:' följt av en lista över redovisade 10 ämnesområden, här rangordnade efter andel som bytt åtminstone någon gång (för ordningsföljden i frågeformuläret, se fråga 61 formulär Riks-2 i bilaga i slutet av denna volym). 'Inte aktuellt' motsvaras av svarsalternativet 'Har inte haft någon/några de senaste 5 åren'; i övrigt följer redovisningen enkätfrågans svarsalternativ. Procentandelarna baseras på de respondenter som besvarat respektive delfråga, mellan 1 628 och 1 642 personer.

Bytesbenägenheten på ett område kan således hänga samman med den på ett annat. De som angett att de bytt bostadsort har exempelvis också samtidigt bytt bostad (gäller alla utom tre respondenter). Men även byte av arbetsgivare och partner står i starkt samband med såväl bostadsbyte som ändrad bostadsort.⁵ En faktoranalys är en väg att summera dimensioner i svarsmönstren på aggregerad nivå. Resultaten från en sådan analys visar hur en social etableringsdimension förklarar en stor del av variationen i människors olika inriktning i bytesbenägenhet (tabell 2). Benägenheten att byta frisyrr laddar även det tämligen högt på den sociala dimensionen, något som dock åtminstone delvis kan förklaras med en bakomliggande åldersfaktor, för att något föregripa den analys som följer. En teknisk dimension framträder också tydligt, om än inte med lika starkt förklaringsvärde (på basis av de aspekter som ingår i frågan). Den sista dimension som faller ut omfattar partisympati och morgontidning, och kan därmed tentativt rubriceras 'sambandsorientering'.

Tabell 2 Dimensioner i svenskars bytesbenägenhet, 2006 (faktoranalys)

	Social etablering	Teknik	Samhällsorientering
Bostad	0,77	0,11	-0,01
Bostadsort	0,74	0,03	-0,07
Partner	0,66	-0,14	0,04
Arbetsgivare	0,62	0,19	0,12
Frisyr	0,50	-0,05	0,21
Bil	-0,06	0,74	0,04
Tv-apparat	-0,03	0,71	0,02
Mobiltelefon	0,37	0,53	0,12
Partisympati	0,00	0,01	0,82
Morgontidning	0,11	0,10	0,62
Förklarad varians (%)	24	14	11

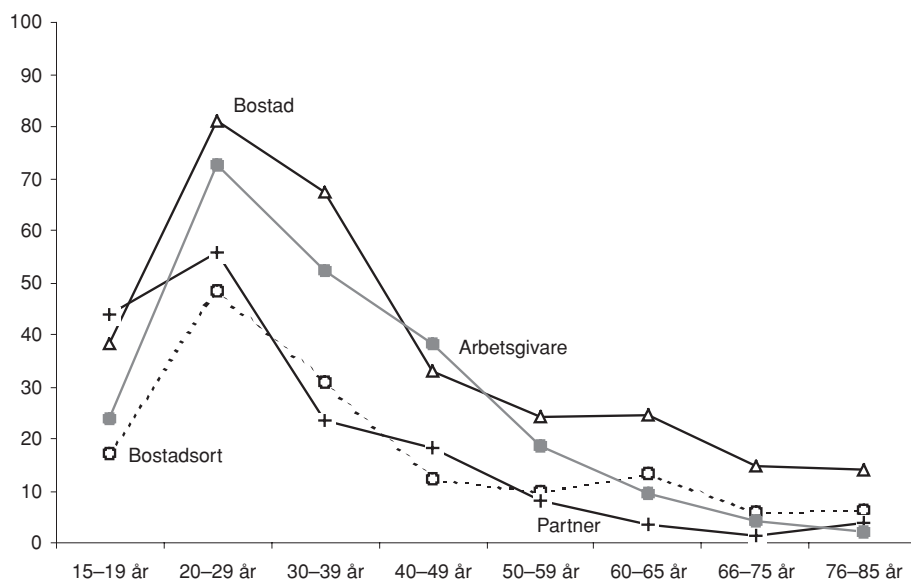
Kommentar: Principalkomponentanalys med varimaxrotering; antalet faktorer bestämt av Kaisers kriterium. I analysen används den befintliga svarsskalan (approximativt tolkad som intervallskala) men modifierad i det att svarsalternativet 'Har inte haft någon/några de senaste 5 åren' är sammanslaget med alternativet 'Ingen gång'. Faktorladdningarna anger sambandet mellan faktorerna (dimensionerna) och respektive bytesområde. Faktorladdningar om minst 0,50 är inramade. Faktorernas sammanlagda förklaringskraft är 49 procent.

Förändringsbenägenhet hos unga och gamla

Som antytts finns skäl att beakta särskilt *en* bakomliggande faktor när man söker förklaringar till mönster i bytesbenägenhet på det sociala planet, nämligen ålder. Det

är ett känt faktum att människor visar en väsentligt större social rörlighet i unga år. Exempelvis visar SCB:s statistik över antalet inrikes omflyttningar på en ordentlig flyttpuckel kring 20–35-årsåldern (sammanställt i Andersson 2007). Likaså är andelen med tidsbegränsade anställningar väsentligt större bland unga, men också bland unga vuxna – först i fyrtioårsåldern närmar sig andelen den nivå som gäller arbetslivet ut (*Arbetskraftsundersökningen 2006*). Resultaten av SOM-undersökningens förändringsfråga avspeglar detta förhållande: det är bland 20–29-åringarna som vi finner allra störst andel som anger att de bytt boende, arbete respektive partner under den senaste femårsperioden (figur 1). I fyrtioårsåldern har livet i dessa avseenden stabiliserats avsevärt. Det är dessa aspekter som mycket av individens livsfas handlar om, och byte av bostadsort ingår ibland som en naturlig konsekvens.

Figur 1 Rörlighet ifråga om boende, arbete och partner efter ålder, 2006 (procent)

Kommentar: Figuren redovisar procentandelen som bytt bostad, bostadsort, arbetsgivare respektive partner åtminstone någon gång under den senaste femårsperioden. Minsta antalet svarande återfinns i den äldsta åldersgruppen: 100 personer (se vidare tabell 3).

Av tabell 3 framgår hur även byte av mobiltelefon är tydligt relaterat till ålder. I de två yngsta åldersgrupperna har 94 procent bytt mobiltelefon under de senaste fem åren; 70 procent har gjort det minst två gånger, 36 procent minst 3 gånger. Bland dem över 75 år har endast två procent bytt mobil minst tre gånger, och en tredjedel åtminstone en gång. Men åldersmönstret är ännu tydligare ifråga om frisyr. Under-

sökningens allra yngsta, gruppen 15–19-åringar, har i nio fall av tio bytt frisyrr till de senaste fem åren. Ser vi tvärtom till de över 75 år gäller det endast 13 procent. En gemensam nämnare mellan mobiltelefon och frisyrr som kan anföras är deras potential som sociala identitetsmarkörer, inte minst bland unga; flera undersökningar har visat hur ungdomar betraktar mobiltelefoner som mode och statussymbol (Westlund 2007). Vad gäller byte av tv-apparat liksom att ändra partisympati tycks däremot åldersfaktorn i princip sakna betydelse. Ifråga om partisympati är det bara de allra äldsta och de allra yngsta som skiljer ut sig genom sin tydligare åsiktsstabilitet, även om stabilitet inte torde vara den bästa tolkningen ifråga om tonåringarna utan snarare att de inte *hunnit* växla sympati än – 14 procent av de unga respondenterna svarar att de inte haft någon partisympati alls under de senaste fem åren (denna andel minskar successivt med ökande ålder till 2 procent i den äldsta gruppen). Resultatet överraskar sett i ljuset av den forskning som gjorts på människors röstningsbeteende, som visar på betydligt större skillnader mellan ungas större och äldres mindre benägenhet att byta parti i valen (Holmberg & Oscarsson 2004, s. 94ff.).

Tabell 3 *Byte åtminstone någon gång under de senaste fem åren efter ålder, 2006 (procent)*

	15–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–65	66–75	76–85	Ålder- sambandets styrka (eta)
Bil	27	51	75	74	68	60	46	31	0,32
Tv-apparat	55	54	62	56	55	60	56	50	0,06
Mobiltelefon	94	93	89	85	76	65	49	32	0,42
Morgontidning	5	13	21	14	13	12	9	7	0,13
Bostad	38	81	67	33	24	24	15	14	0,46
Bostadsort	17	48	31	12	10	13	6	6	0,35
Arbetsgivare	24	73	52	38	19	9	4	2	0,49
Partner	44	56	24	18	8	4	1	4	0,45
Frisyrr	91	81	66	48	34	34	20	13	0,47
Partisympati	19	26	30	30	25	26	29	17	0,09
Minsta antal svarande	113	178	241	262	319	191	214	100	

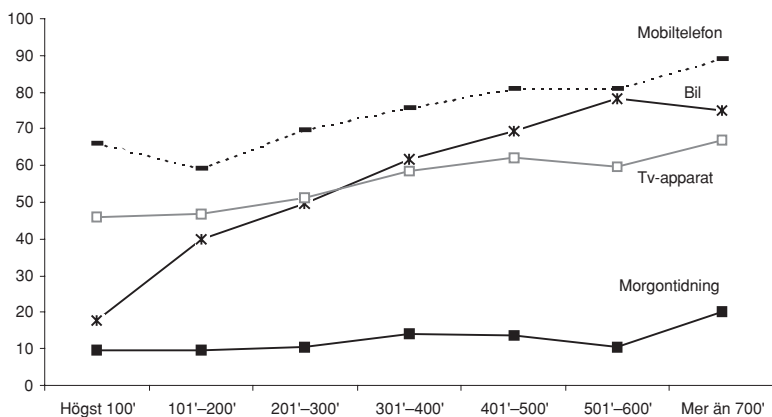
Kommentar: Procentandelarna summerar de tre positiva svarsalternativen (se tabell 1), och baseras på de respondenter som besvarat respektive delfråga. Eta förklarar hur stor andel av den totala variationen i bytesbenägenhet (på respektive område) som förklaras av åldersindelningen. Måttet kan variera mellan 0 och 1, där 1 innebär att den oberoende variabeln förklarar all variation och 0 ingen alls. Måttet kräver inte ett linjärt samband.

Betydelsen av resursstyrka och socioekonomiska förhållanden

Resultaten som visar på ålderns stora betydelse för människors bytesbenägenhet speglar tidigare undersökningsresultat ifråga om egenupplevd förändringsbenägenhet (Nilsson 2003). Att byta ägodelar och att förändra olika områden i livet ställer emellertid varierande krav på resurser: ekonomiska och strukturella, likväl som sociala och mentala. Det handlar inte nödvändigtvis om resurser i positiv mening; det kan också handla om *bristande* resurser. Exempelvis kan upprepade bostadsbyten vara en konsekvens av avsaknad av ett förstahandskontrakt eller bristande resurser att köpa sitt boende vilket kan leda till tillfälliga andrahandsboenden. Denna typ av resurser går i många fall att föra tillbaka på ålder, i betydelsen av individers livsfas.

Ekonomiska resurser spelar en tydlig roll för bytesfrekvensen på medie-/teknikområdet. Särskilt gäller det bil, där skillnaden i andel som bytt de senaste fem åren mellan de resursstarkaste och de resurssvagaste uppgår till 57 procentenheter (figur 2; se även tabell 4). I den allra resurssvagaste gruppen (73 personer) är det i själva verket två tredjedelar som inte har någon bil hösten 2006 (enligt en annan fråga om tekniktillgång i hushållet), att jämföra med 1 procent hos de allra resursstarkaste. Men också ifråga om mobiltelefon och tv-apparat är hushållsinkomst en viktig faktor, och det även om hänsyn tas till hushållssituation. Betydelsen av hushållssituation som framträder i tabell 4 kan i själva verket förklaras med hjälp inkomstfaktorn i samtliga fall utom när det gäller bilbyte, och det bara bland boende i hushåll med relativt låg inkomstnivå – endast här bidrar samboende i sig till ökad bytesbenägenhet.

Figur 2 Bytesbenägenhet ifråga om medier och teknik efter hushållsinkomst, 2006 (procent)

Kommentar: Figuren redovisar procentandelen som bytt åtminstone någon gång under den senaste femårsperioden. Minsta antalet svarande återfinns i gruppen med en årlig hushållsinkomst på högst 100 000 kronor: 72 personer (för ytterligare detaljer, se tabell 4).

Ur ett traditionellt klassperspektiv framträder hur de som definierar sig som jordbrukare sticker ut i flera avseenden som mindre bytesbenägna än andra. Gruppen är liten sett till antalet respondenter i undersökningen, men skillnaderna är tydliga (och statistiskt säkerställda) ifråga om boende, morgontidning och arbetsgivare, och särskilt i relation till högre tjänstemän och akademiker som generellt framstår som mest bytesbenägna (tabell 4). En rimlig förklaring är att lantbruksliv inte erbjuder samma rika möjligheter till livsstilsförändringar som livet i storstaden. Och något som i viss mån kan relateras till ett klassperspektiv är just skillnader mellan stad och land, med fler akademiker och högre tjänstemän i storstäderna än på landsbygden. Resultaten visar att storstadsbor är mer förändringsbenägna än boende på landsbygden. Enda undantaget gäller bilbyten som landsbygdsbor har störst erfarenhet av, vilket till stora delar förklaras med den stora andelen storstadsbor som inte har bil (en tredjedel av storstadsborna saknar bil i hushållet hösten 2006).

Tabell 4 *Byte åtminstone någon gång under de senaste fem åren i olika grupper, 2006 (procent)*

		Bil	Tv-apparat	Mobiletelefon	Morgontidning	Bostad	Bostadsort	Arbetsgivare	Partner	Frisy	Partisympati	Minsta antalet svar
	Samtliga	59	57	75	13	37	17	29	18	47	27	1 628
Kön	Kvinnor	54	56	73	13	38	19	32	20	65	28	851
	Män	65	58	77	12	36	16	26	16	27	25	777
Socio-geografi	Sthlm/Gbg/Malmö	47	59	82	22	47	23	40	25	55	32	245
	Stad/större tätort	58	57	76	12	41	18	30	20	48	27	400
	Mindre tätort	64	59	73	11	33	17	24	12	45	25	729
	Ren landsbygd	68	51	69	11	24	14	24	16	41	22	243
Hushållssituation	Ensamboende	38	51	65	13	43	25	28	29	45	25	294
	Samboende utan barn	58	54	71	10	33	17	23	15	39	27	668
	Samboende med barn	71	63	85	14	39	16	36	14	57	26	573
	"Ensamboende" med barn ¹	62	59	91	21	46	17	40	43	49	39	67
Hushålls-inkomst	Högst 100 000 ¹	18	46	66	10	57	35	37	32	58	16	72
	101 000–200 000	40	47	59	10	33	19	28	22	46	19	207
	201 000–300 000	50	51	70	11	38	16	27	24	46	27	318
	301 000–400 000	62	59	76	14	36	20	30	20	45	26	262
	401 000–500 000	69	62	81	14	35	18	27	12	44	30	253
	501 000–600 000	78	60	81	10	33	11	28	9	45	30	192
	Mer än 700 000	75	68	89	20	40	17	34	11	50	32	240
Klass-identitet	Arbetarhem	56	53	74	10	41	19	30	21	49	20	710
	Jordbrukarhem ¹	51	43	53	8	16	12	18	14	31	24	49
	Tjänstemannahem	62	61	76	14	33	15	25	13	45	33	427
	Högre tj.manna-/akademikerhem	66	61	83	22	43	22	38	18	47	38	234
	Företagarhem	69	62	77	14	31	10	29	15	46	26	122

Kommentar: ¹Observera det begränsade antalet svarspersoner.

I den tidigare refererade studien av subjektiv förändringsbenägenhet (Nilsson 2003) noterades att kvinnor i högre grad än män upplever att de förändras. I de mer konkreta avseenden som undersöks här är dock könsskillnaderna generellt små: kvinnor förändrar något oftare strukturella förhållanden, män byter oftare teknisk utrustning (framför allt bil). Men i ett avseende är skillnaden stor. Mer än dubbelt så många kvinnor som män säger att de bytt frisyr den senaste femårsperioden, 65 mot 27 procent (tabell 4). Ser vi till de som bytt ännu oftare, minst tre gånger, blir skillnaden än större: 30 procent av kvinnorna mot 10 procent av männen. Mäns, med ökande ålder, ”naturliga” skallighet är förstås en rimlig orsak bakom resultaten; icke desto mindre är (särskilt äldre) mäns större benägenhet att hålla håret kort uttryck för en social norm, som i detta fall begränsar benägenheten till variation.

Förändrade partisympatier och röstande i Riksdagsvalet 2006

Så långt bytesbenägenhet på några olika områden sett till olika grupper av befolkningen. 2006 års SOM-undersökning inrymmer möjligheten att se närmare på benägenheten att byta partipolitiska sympatier i relation till ett för respondenterna mycket aktuellt förhållande: det allmänna valet till riksdagen som ägde rum den 17 september (SOM-enkäten nådde ut under veckan efter).

Till att börja med kan konstateras att rörlighet i partisympati i första hand reflekterar en allmänt mer osäker partiidentifikation. Bland de som säger sig vara *mycket* övertygade partianhängare har 12 procent skiftat partisympati den senaste femårsperioden. Andelen är mer än den dubbla hos de *något* övertygade: 26 procent, och hos de icke övertygade den tredubbla: 36 procent.

Relateras partibytesbenägenhet till konkret röstbeteende i riksdagsvalet visar det sig att de som uppger att de inte har haft någon partisympati den senaste femårsperioden till en femtedel angett att de inte var röstberättigade i riksdagsvalet (tabell 5). Ytterligare en knapp tredjedel inom gruppen avstod att rösta av andra skäl, en tiondel röstade blankt. Det vill säga, mer än hälften av de som beskrev sig som helt utan partisympati röstade heller inte på något parti i riksdagsvalet. Gruppen är liten, men skillnaderna gentemot övriga grupper är stor. Bland de partitrogna, som inte skiftat sympati under perioden, uppgav 84 procent att de röstade, och bland personer som förändrat sin sympati de senaste fem åren var andelen 90 procent. De förändringsbenägna var således de allra mest engagerade i riksdagsvalet.

Tabell 5 Röstbeteende i riksdagsvalet 2006 efter byte av partisympati senaste fem åren, 2006 (procent)

	Ingen gång	Någon gång	Inte haft någon partisympati senaste 5 åren ¹
Ej röstberättigad	7	5	19
Röstade ej	7	4	30
Röstade blankt	2	1	10
Röstade på parti	84	90	41
Summa procent	100	100	100
Antal svar	1 084	421	63

Kommentar: ¹Observera det begränsade antalet svarspersoner. Frågan om röstning i riksdagsvalet är i formuläret helt skild från frågan om bytesbenägenhet (se fråga 22 i formulär Riks-2 i bilaga i slutet av denna volym).

När det gäller de som i riksdagsvalet valde att avlägga en röst på något parti, är det slående hur röststödet för socialdemokraterna var störst bland de partitrogna; här är andelen s-röster drygt 40 procent jämfört med 12 procent bland de som bytt partisympati under den senaste femårsperioden. Samtliga partier förutom socialdemokraterna och vänsterpartiet hade större röststöd hos de partirörliga än hos de partistabila, men det gäller särskilt de små allianspartierna och miljöpartiet. Resultatet från riksdagsvalet 2006 med det följande regeringsskiftet åstadkoms således, föga oväntat, av den partipolitiskt förändringsbenägna delen av befolkningen.

Ombyte förnöjer?

Individens benägenhet till förnyelse och förändring kan få konsekvenser för ett helt samhälle. Individuell förändring handlar ju också ofta om hur vi i olika avseenden anpassar oss efter rådande omvärld. Men utöver ett högst konkret förändringsresultat som ett regeringsskifte exemplifierar – har vi som enskilda individer något att vinna på de förändringar eller byten vi tar oss för eller annars utsätts för? Blir vi lyckligare av att förändras; är bytesbenägna människor mer nöjda med livet än andra?

Sett till hela befolkningen svarar 35 procent att de är *mycket* nöjda med livet⁶. Jämför vi andelen mycket nöjda mellan mer och mindre bytesbenägna personer, tycks sambandet mellan en bytesbenägen livsstil och förnöjsamhet inte vara särskilt starkt, generellt sett (tabell 6). Men några mer specifika tendenser kan skönjas. Vad gäller benägenheten att byta bil- och tv-apparat antyder resultaten att det i någon mån går att köpa sig lycklig. Åtminstone är andelen nöjda med livet högst bland dem som bytt tv minst två gånger den senaste femårsperioden, och bland dem som

bytt bil någon gång. Emellertid torde en rimligare tolkning vara den att materiella resurser gynnar livssituationen i stort, och därmed upplevd livskvalitet. Det räcker heller inte att byta mobiltelefon – en billigare produkt, som dessutom ofta erhålls i tjänsten; här är tendensen den omvända.

Ifråga om arbetsförhållanden är andelen nöjda med livet *minst* i gruppen som bytt arbetsgivare flera gånger under senaste femårsperioden. Med byteskriteriet satt till minst *tre* gånger (93 personer) är andelen nöjda 28 procent – jämfört med 37 procent bland de som bytt högst en gång (eller inte alls). Resultaten indikerar att flitiga arbetsplatsbyten grundar sig i en ofrivillig anpassning snarare än i en egen offensiv nyfikenhet på nya arbetsgivare. Och lika lite som vi tycks bli nöjdare av flitiga arbetsplatsbyten blir vi det av att byta partner. De som hållit sig till endast en partner under den senaste femårsperioden är mest nöjda med livet; det gäller jämfört med de som bytt partner (en eller flera gånger) men särskilt jämfört med den som inte haft någon partner alls. Ombyte förnöjer inte nödvändigtvis; men än mindre ensamhet.

Tabell 6 *Andel mycket nöjda med livet efter byten på olika områden under de senaste fem åren, 2006 (procent)*

	Minst 2 gånger	En gång	Ingen gång	Har ej haft någon
Bil	37	37	34	29
Tv-apparat	40	34	36	- ¹
Mobiltelefon	34	36	38	- ¹
Morgontidning	39 ²	34	36	30
Bostad	34	33	36	- ¹
Bostadsort	36 ²	32	36	- ¹
Arbetsgivare	30	37	36	37 ²
Partner	31	32	37	23 ²
Frisyr	35	38	35	- ¹
Partisympati	36	34	36	27 ²

Kommentar: Frågan lyder 'Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever', och de fyra svarsalternativen: 'mycket nöjd'; 'ganska nöjd'; 'inte särskilt nöjd'; 'inte alls nöjd'. ¹Svarsunderlaget understiger 35 personer. ²Begränsat svarsunderlag: mellan 67 och 87 personer.

I vårt moderna samhälle är förnyelse en del av livet: vi lämnar ting vi omgett oss med, människor vi skapat relationer till, sociala strukturer vi tidigare varit en del av. Med erforderliga resurser byter vi ofta utan att blinka ut gammalt mot nytt. Ibland krävs dock både mentala och praktiska förberedelser, och vissa steg i livsfasen uppfattas som så avgörande att de markeras med en särskild ritual – för att fira, eller för att sörja. Omfattande eller väl många förändringar kan skapa oro och olust.

Om vi inte alltid fäster oss vid de konkreta ting vi har omkring oss, gör vi det desto oftare när det handlar om sociala relationer och sociala positioner. Här tycks det, som vi sett, finnas skäl att ibland söka hålla fast vid det vi har. Men inte heller det är en garanti för att bli lycklig. I alla fall inte enligt Buddha, som skulle höja en varningens flagg för att bygga ett liv på det som är utanför oss själva, det som i grundet är förgängligt. Beständig lycka skapar vi kanske bäst i oss själva.

Noter

- ¹ Undersökningen *Hälsobarometern* baseras på statistik över långtidssjukskrivningar bland 650 000 privatanställda tjänstemän som har sin tjänstepension hos *Alecta*.
- ² Andelen 2005 som under senaste *tre*årsperioden haft mer än en mobiltelefon var 69 procent (2004: 70 procent) (Bohlin 2006).
- ³ Andelen 2005 som under senaste *tre*årsperioden haft tre mobiltelefoner eller fler (kan tolkas som två byten eller fler) var drygt 27 procent (Bohlin 2006).
- ⁴ Utan krav på lokal förankring kan man förstås byta morgontidning mer fritt genom att ta del av nationellt spridd morgonpress eller andra morgontidningar via internet.
- ⁵ Korrelationen mätt i Pearson's r mellan bostad och partner (variablerna reducerade till dikotomer som anger minst något byte under femårsperioden eller ej) är +0,34; mellan bostad och arbetsgivare +0,33; mellan bostadsort och arbetsgivare +0,32. (Övriga korrelationer som starkast i positiv riktning +0,29 (arbetsgivare och partner) respektive i negativ riktning -0,08 (bil och partner).
- ⁶ Ytterligare 57 procent svarar att de är *ganska* nöjda, och därutöver är 7 procent *inte särskilt* nöjda samt 1 procent *inte alls* nöjda. Jfr. resultaten från SOM-undersökningarna 2005 i Nilsson, Lennart & Antoni, Rudolf (2006) *Sambälle Opinion Massmedier – Västra Götaland*. Rapport från SOM-institutet (tabell 35). www.som.gu.se/rapporter/vastra_gotaland/Vastra_Gotaland_2005.pdf.

Referenser

- Andersson, Ulrika (2007) *Fokus på unga vuxna: Sociala förändringar och växande medieutbud skapar nya medievanor bland unga*. Arbetsrapport nr. 46. Institutiet för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Arbetskraftsundersökningen (AKU) 2006*. Tabell 2. SCB, Stockholm.
- Bohlin, Göran (2006) "Makten över tekniken eller teknikens makt?". I Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red.) *Du stora nya världen*. Rapport nr. 39. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Holmberg, Sören och Oscarsson, Henrik (2004) *Väljare – Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Norstedts Juridik, Stockholm.
- Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (2000) *MedieAkademin förtroendebrometer 2000*. www.fb.se/medieakademin/dbfiles/18.pdf. MedieAkademin, Göteborg.
- Hälsobarometern 2006*. (2007) Alecta, Stockholm.
- Nilsson, Åsa (2003) ”Jag förändras, alltså finns jag?”. I Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red.) *Fåfångans marknad*. SOM-rapport nr. 33. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Szücs, Stefan, Hemström, Örjan och Marklund, Staffan (2003) *Organisatoriska faktorer betydelse för långa sjukskrivningar i kommuner*. Arbete och hälsa, 2003:6. Arbetslivsinstitutet, Solna.
- Westlund, Oscar (2007) *Mobiltelefonanvändning – En forskningsöversikt*. Arbetsrapport nr. 47. Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.

Det politiska Sverige

ÖKAT FÖRTROENDE – BARA EN VALÅRSEFFEKT?

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

Forskning om förtroende är bland det viktigaste som finns inom samhällsvetenskapen. Utan förtroende människor emellan eller mellan människorna och samhällets institutioner brakar det civiliserade samhället samman (Johansson m fl 2006). Utan förtroende vågar vi inte äta den inköpta maten, lämna barnen på dagis eller sätta in pengar på banken. Utan förtroende skulle vi fortfarande gå omkring beväpnade som i gamla ondare tider. Förtroende är guld värt. Det gör all verksamhet smidigare och inte minst billigare. Högt förtroende sänker alla transaktionskostnader i ett samhälle. Advokater, skrivna kontrakt, formella garantier och andra återförsäkringar behövs mindre. Gammaldags handslag kan räcka.

Illusionisten Joe Labero illustrerar tydligt förtroendets betydelse i en intervju i SJ: s tidning *Kupé*: ”Ingen vågar avslöja hans trick. Det kontrakt som alla medarbetare runt Labero tvingas skriva på innebär sexsiffriga skadeståndsbelopp? Eller? – Nej, nej! Det handlar inte om pengar. Det handlar om något som är mer värdefullt. Förtroendet, säger Joe med eftertryck.” (*Kupé*, maj 2007, s 9). Det omvända perspektivet finns i en kampanj från det tyska advokatsamfundet våren 2007: Förtroende är bra, advokat bättre (*Der Spiegel* nr 20, 2007).

Viktigast är kanske den mellanmänniskliga tilliten – att vi litar på varandra. Den brukar också kallas horisontellt förtroende. Det vertikala förtroendet, det mellan människorna och institutionerna är naturligtvis också centralt, men kanske ända inte lika avgörande. Ett samhälle tål förmodligen ett lågt institutionsförtroende bättre än ett lågt förtroende medborgarna emellan. Empiriskt hänger dock de båda formerna av förtroende samman. Människor som tenderar att lita på andra människor tenderar också att hysa ett högre förtroende för samhällets institutioner. Och omvänt. Personer som misstror andra tenderar också att misstro samhällets institutioner.

Sambandet mellan det horisontella och det vertikala förtroendet kan kausalt uppkomma på åtminstone två olika sätt. Det horisontella förtroendet människor emellan ger upphov till att människor också börjar lita på institutionerna. Det horisontella förtroendet skapar det vertikala. Det är den amerikanske statsvetaren Robert Putnams hypotes (Putnam, 2001; Putnam et al, 2003). Teorin är i grunden sociologisk. Först kommer umgänget människor emellan. Mellanmännisklig tillit växer fram ur föreningsverksamhet och att vi umgås med varandra. Socialt kapital uppstår som sedan i sin tur skapar grogrund för samhällsinstitutioner med brett förtroendestöd hos de många människorna.

Men en motsatt process är också möjlig. Det vertikala förtroendet skapar det horisontella. Den hypotesen är i grunden statsvetenskaplig och betonar samhälls-

institutionernas betydelse (Rothstein, 2003). Först kommer fungerande institutioner, framför allt rättsväsende, sedan börjar extenderad mellanmänsklig tillit att växa. Vålfungerande institutioner och det vertikala förtroendet gör det möjligt för människorna att börja lita på varandra.

Vår avsikt är inte att här pröva om den ena eller andra teorin är hållbar utan att koncentrera oss på frågan hur det institutionella förtroendet utvecklas i Sverige (för en översikt av det mellanmänskliga förtroendet se Bo Rothsteins kapitel). När det gäller institutionsförtroende har SOM-institutet tillgång till ett ovanligt rikt data-material. Förtroendet för ett tiotal olika institutioner har mätts regelbundet under tjugo år. Ytterligare ett tiotal institutioner har studerats under något kortare perioder. Därutöver har cirka tio-femton institutioners förtroende mätts vid något enskilda tillfälle. Fokus i analysen kommer här att ligga på förtroendet för de institutioner som vi har följt under längre tidsperioder. Det betyder tjugo institutioner plus Riksbanken som är med i den reguljära analysen för första gången.

Förtroendebegreppet

Förtroende har att göra med prognos och framtid. Smaka på ordet – *för-troende* – det vill säga att man tror på något i förväg. Man förväntar sig någon form av förverkligande. Förtroende blir då skillnaden mellan förväntan och förverkligande. Om det händer som man haft för-troende om, det vill säga att ens förväntan förverkligas uppstår förtroende. Prognosen var rätt. Om däremot förverkligandet inte inträffar drabbas förtroendet. Prognosen – förväntan – var fel och förtroendet tappas. Nästa gång kan man inte lita lika mycket på att det man förväntar sig verkligen kommer att förverkligas.

Förtroende är alltså ett slags prognosinstrument och som sådant känsligt för felaktiga prognoser. Förtroende är lätt att fördärva (= några få felaktiga prognoser) men svårt att förvärva (= många riktiga prognoser). Analytiskt består förtroendebegreppet av tre element – *subjekt* (människor som har eller inte har förtroende), *objekt* (institutioner eller andra människor som man har eller inte har förtroende för) och *förmedlande kanaler* (massmedier, personliga kontakter och erfarenheter som förmedlar information mellan subjekten och objekten). Om man skall förstå hur förtroende skapas och förändras måste man hålla alla dess tre bollar i luften, plus en fjärde – *kontexten*. Förtroende kan uppstå och förändras på grund av egenskaper hos såväl subjekten som hos de förmedlande kanalerna och objekten. Och allt utspelar sig i en viss kontext. Förtroende kan påverkas av människors ideologi och sociala erfarenheter (subjekttegenskaper) och av hur olika institutioner sköter sitt arbete (objekttegenskaper) men också av den bild som förmedlas av institutionen exempelvis genom olika massmedier (kanalegenskaper). Kontexten som konditionerar sambanden kan vara temporal (år 2006, inte 1992), geografisk (fredens Sverige, inte inbördeskrigets Somalia) eller exempelvis konstitutionell (valår, inte mellanår).

Det vi gör i SOM-undersökningen är att systematiskt mäta institutionsförtroende och en mängd andra egenskaper hos ett urval människor (subjekt) i Sverige valåret 2006 (kontext). Vi får tillgång till data som gör det möjligt att analysera olika subjektorienterade förklaringar till förtroende. Kanalorienterade eller objektorienterade förklaringar kan däremot inte analyseras systematiskt utifrån SOM-data. Vi mäter inte mediernas innehåll eller hur olika institutioner sköter sitt jobb (jfr dock Holmberg och Weibull, 2004). Denna begränsning är viktig att bära med sig när man tar del av våra analyser. SOM-undersökningarna kan inte lösa alla problem. Medie- och policyforskning måste också till för att komma fram till mer fullödiga analyser.

Samhällsförtroende 2006

Ursprungligen avsåg SOM-institutets förtroendemätning elva samhällsinstitutioner. De var valda för att ge ett brett spektrum av politiska, mediala, ekonomiska och sociala institutioner. Efter hand har fler institutioner lagts till – senast 2005 då Riksbanken tillkom. År 2006 fick svarspersonerna ta ställning till tjugo olika samhällsinstitutioner¹. Resultatet från mätningen redovisas i tabell 1.

Om vi rangordnar institutionerna efter andelen som har *mycket stort* förtroende är det, i likhet med de senaste åren, sjukvården och kungahuset som kommer högst med cirka 15 procent. Väljer vi att utgå ifrån andelen som har åtminstone ganska stort förtroende kommer sjukvården högst (67 procent), följd av polisen (57 procent) och universitet/högskolor (53 procent). I botten ligger då de politiska partierna (16 procent) samt EU-kommissionen och Europaparlamentet (14 respektive 13 procent). Även här är mönstret i stort detsamma som de senaste åren.

Men värderingen av samhällsinstitutioner bestäms inte bara av andelen som har stort förtroende utan påverkas även av andelen som har litet förtroende. En samlad uppslutning kring en institution gör den givetvis starkare än om det finns en relativt stor grupp människor som inte hyser något större förtroende för den. De institutioner som har lägst andel med lågt förtroende är universitet/högskolor, riksbanken och radio-TV med tio procent eller lägre, medan hela två av fem svars personer anger att de har lågt förtroende för EU-institutionerna.

För att väga in både andelen stort och andelen litet förtroende anger vi för varje institution dess *förtroendebalans* på grundval av ett balansmått. Måttet innebär helt enkelt att andelen högt förtroende minskas med andelen lågt förtroende. Förtroendet för en institution blir då andelen högt förtroende minus andelen med lågt. En rangordning efter balansmålet kommer att skilja sig från en rangordning efter enbart andelen högt förtroende, särskilt i de fall där det finns en hög andel med lågt förtroende.²

Tabell 1 Förtroendet för samhällsinstitutioner 2006 (procent, balansmätt)

Samhällsinstitution	Mycket stort	Ganska stort	Varken/ eller	Ganska litet	Mycket litet	Summa procent	Balansmätt
Sjukvården	15	52	22	9	2	100	+56
Universitet/högskolor	7	46	40	5	2	100	+46
Polisen	8	49	28	12	3	100	+42
Riksbanken	7	41	44	6	2	100	+40
Radio/TV	5	45	39	9	2	100	+39
Domstolarna	8	38	36	13	5	100	+28
Kungahuset	14	31	36	10	9	100	+26
FN	8	36	38	12	6	100	+26
Grundskolan	5	39	37	15	4	100	+25
Bankerna	6	36	38	16	4	100	+20
Riksdagen	4	29	45	16	6	100	+11
Regeringen	3	28	41	19	9	100	+3
Svenska kyrkan	5	25	42	17	11	100	+2
Kommunstyrelserna	2	22	53	17	6	100	+1
Dagspressen	2	25	43	22	8	100	-3
Försvaret	4	21	46	19	10	100	-4
Storföretagen	2	22	48	20	8	100	-4
De politiska partierna	1	15	49	24	11	100	-19
De fackliga organisationerna	2	19	38	27	14	100	-20
EU-kommissionen	1	13	46	26	14	100	-26
Europaparlamentet	1	12	46	25	16	100	-28

Kommentar: Tabellen redovisar en sammanläggning av resultaten från de två nationella SOM-undersökningarna 2006 (antal svar = 3 336) Personer som hoppat över hela frågan eller ej besvarat förtroendefrågan för någon enskild institution är inte medtagna i procenttalen. Dyliga svar var sällsynta och lämnades av endast mellan fem och sju procent för de olika institutionerna. Balansmättet kan gå mellan +100 (alla svarspersoner anger stort förtroende) och -100 (alla svarspersoner anger litet förtroende). **Källa:** Riks-SOM 2006

När vi utgår från det samlade balansmättet visar det sig att sjukvården ligger klart högst med ett balansmätt på +56. Universitet/högskolor har +46 och polisen +42. Förhållandet mellan bedömningarna av universitet/högskolor och polisen är illustrativt för hur förtroendebalansen slår. Det är en högre andel av svarspersonerna som stort förtroende för polisen än det är för universitet/högskolor, men för polisen finns det samtidigt än klart högre andel som har litet förtroende medan detta inte är fallet för universiteten.

Lägst förtroende åtnjuter fackliga organisationer (-20) och de båda EU-institutionerna (-26 respektive -28). Två tredjedelar av de undersökta institutionerna har

positiva balansmått, övriga negativa; sex institutioner ligger dock mycket nära balanspunkten (0). I jämförelse med 2005 års mätning kan noteras att antalet institutioner som hamnat på plussidan är klart fler 2006. I rangordningen efter förtroendebalans är det däremot förhållandevis små förändringar mellan 2005 och 2006.

Förändringsmönster

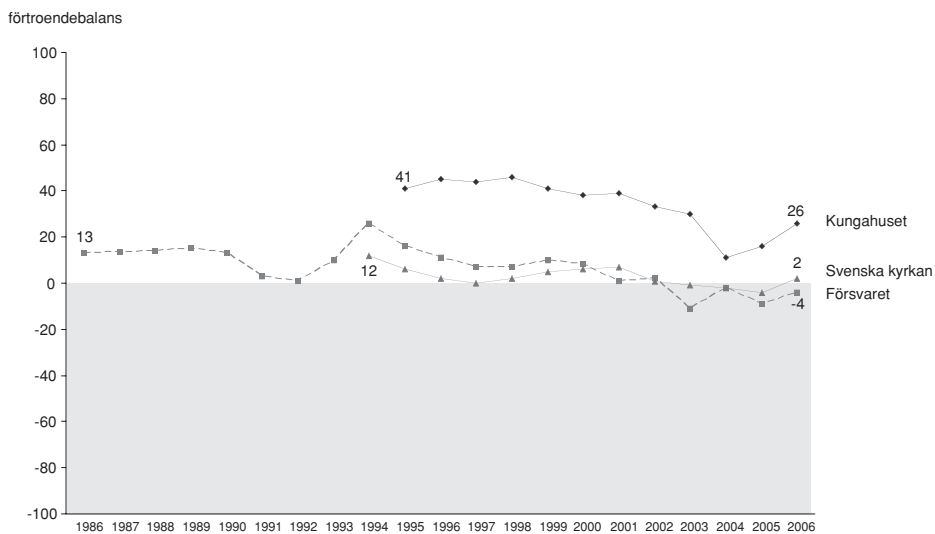
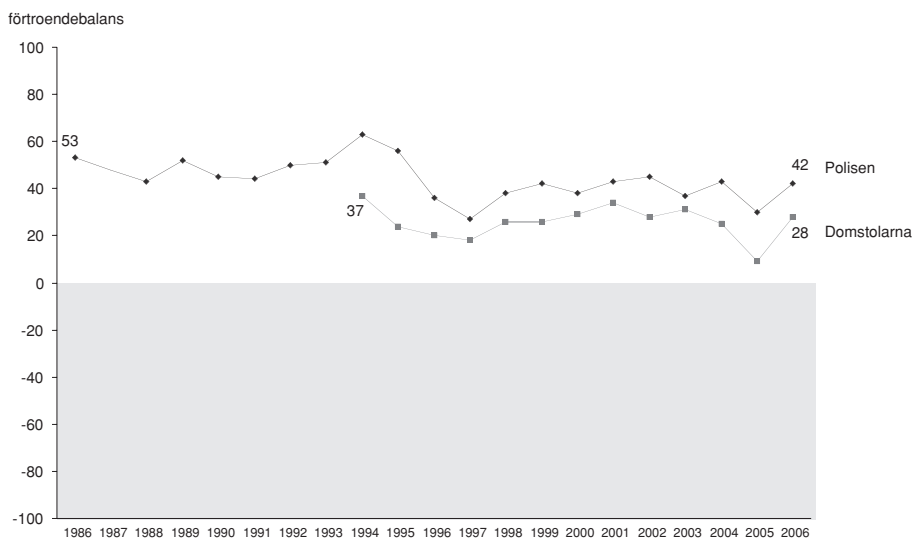
Förtroende för det mesta som har att göra med politik brukar gå upp under valår. Vi har en positiv elektoral cykel i Sverige. Tydligast syns den när det gäller förtroendet för riksdagen som alltid går upp något när det är val. Valåret är den kontext inom vilken institutionerna bedöms 2006. Det intressanta med resultaten från 2006 års mätning är därför inte att riksdagsförtroendet ökade något, liksom inte heller att förtroendet för övriga politiska institutioner gick upp. Det iögonfallande med förtroenderesultaten 2006 är istället att nästan alla institutioners förtroende har ökat. Redovisningarna i figur 1 demonstrerar hur förtroendet har förändrats över tid. Redovisningen sker på grundval av balansmättet. För tydlighetens skull redovisas förtroendeutvecklingen i ett antal kurvdiagram, där samhällsinstitutioner med likartad inriktning grupperats tillsammans.

Även om vi kan konstatera att det sker förhållandevis små omkastningar i den samlade institutionsbedömningen mellan enskilda år finns det således både kortsiktiga och långsiktiga tendenser att uppmärksamma. För de senaste åren kan vi exempelvis iakta en allmän försvagning som bröts valåret 2006. För de offentliga institutionerna, exempelvis sjukvården och polisen, kan vi notera en svag nedgång i slutet av 1980-talet som avlöstes av en uppgång under första hälften av 1990-talet för att sedan på nytt försvagas något. Andra samhällsinstitutioner åtnjuter ett stabilt förtroende, högt eller lågt. Det gäller främst radio-tv och dagspressen.

Om vi ser till de kortsiktiga tendenserna var den slutsats vi drog på grundval av 2005 års mätning att förtroendet flagnade något. Det rörde sig inte om några dramatiska nedgångar utan snarare om mindre förskjutningar åt det negativa hållet, särskilt för polisen, domstolarna och de politiska institutionerna, medan de ekonomiska institutionerna, banker och storföretag, uppvisade en förtroendeökning. För 2006 är mönstret det omvända. I stort alla samhällsinstitutioner uppvisar uppgångar. Valår är bra för samhällsförtroendet.

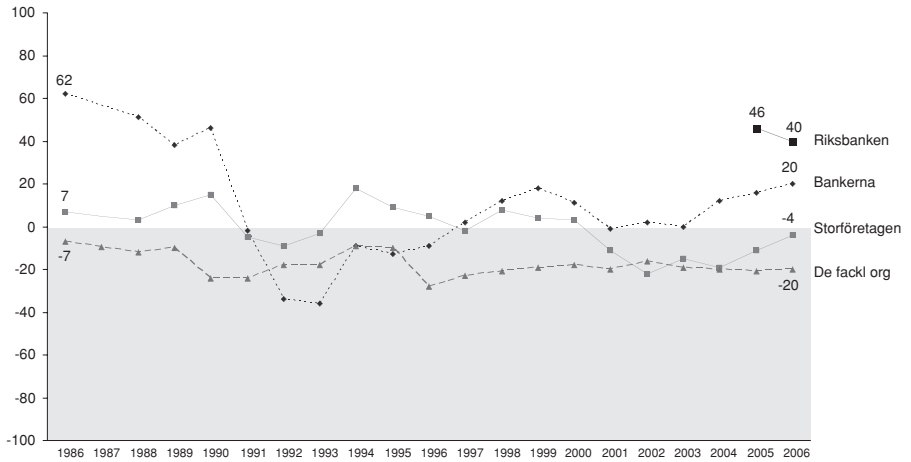
Granskar vi uppgångarna närmare ser vi att de institutioner som framför allt står för uppgången är de politiska. Riksdagen (från -9 till +11), regeringen (-19 till +3), kommunstyrelserna (-16 och +1) och de politiska partierna (-35 till -19) uppvisar de största ökningarna i medborgarförtroende. Dessa uppgångar är knappast överraskande ett valår. När det politiska systemet satsar sin kraft på att engagera medborgarna får det inte oväntat effekter. Det är detta som vi brukar kalla en valårseffekt (Holmberg 1994, Strömbäck och Johansson 2006).

Figur 1 *Bedömningar av förtroendet för tjugoen samhällsinstitutioner 1986-2006 (balansmätt)*

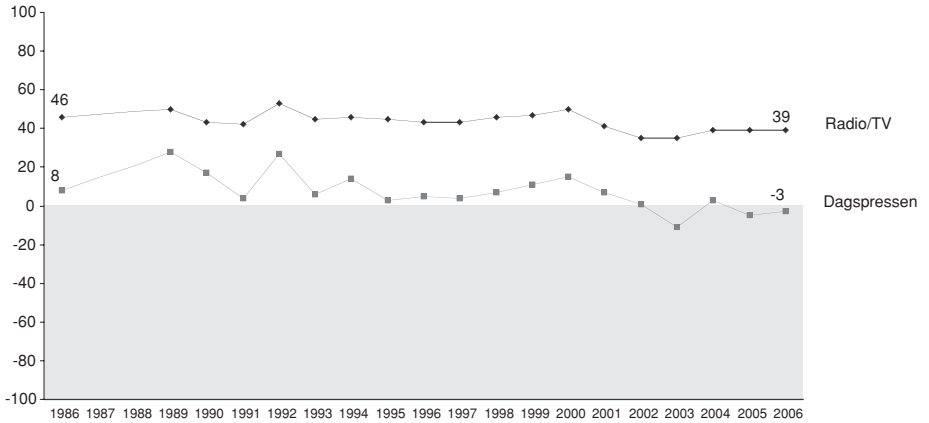

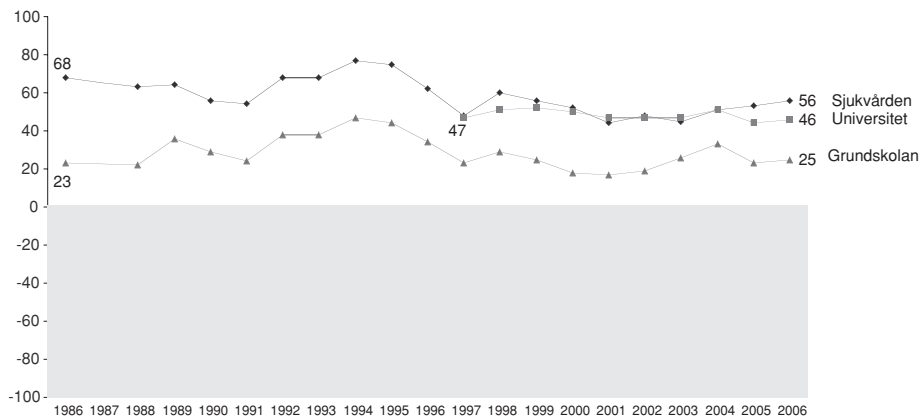
förtroendebalans

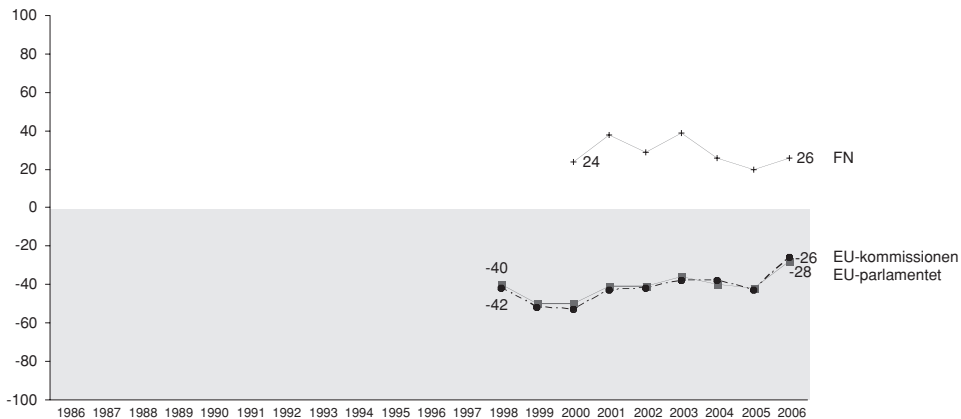
förtroendebalans

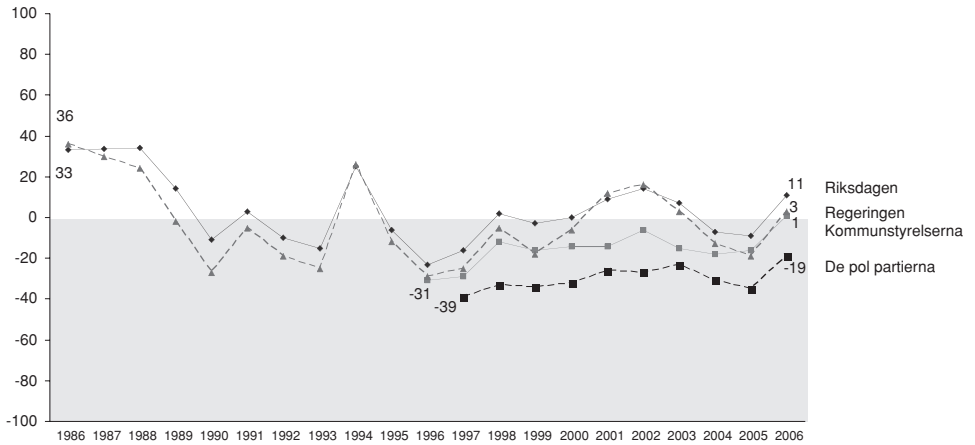
förtroendebalans

förtroendebalans

förtroendebalans

Kommentar: Om balansmättet se tabell 1. År 1987 saknas i figurerna eftersom ett annat, med övriga år inte jämförbart mått, användes just detta år. För de två medieinstitutionerna saknas av samma skäl siffror även för 1988.

Valårseffekter på förtroendet för de politiska institutionerna kan dock variera. Den största skillnaden mellan förvaldsår och valår uppmätte vi mellan 1993 och 1994. Här ökade förtroendet för riksdagen med 40 balansmåttensheter (från -15 till +25) och förtroende för regeringen med 50 (-27 och +23). Den uppgången kom efter flera års kraftig förtroendenedgång i skuggan av den svaga samhällsekonomi. Uppgångarna vid valen 1991 och 2002 var betydligt mindre än den var 2006. Samtidigt kan vi observera att även om uppgången var större 2006 än 2002 nådde varken riksdags- eller regeringsförtroendet 2006 upp till samma nivå som 2002. Det hör dock till bilden att den nationella uppslutning som terroristdåden i USA 2001 åstadkom också ökade förtroendet för regering och riksdag. Det vi kan se är således att valår fungerar som en positiv kontext för det politiska institutionsförtroendet, men att de olika valåren i sin tur befinner sig i skilda temporala kontexter vilka också får betydelse för allmänhetens förtroendebedömningar.

Medan uppgången i förtroendet för de nationella politiska institutionerna kan betraktas som en naturlig följd av valåret – den nationella SOM-undersökningen går dessutom i fält endast någon vecka efter valdagen – är det ökande förtroendet för flertalet andra institutioner något mera överraskande. Störst uppgångar i övrigt redovisas för polisen och domstolarna samt EU-institutionerna, men också bankerna, storföretagen, kungahuset och Svenska kyrkan åtnjuter ett signifikant högre förtroende 2006 än 2005. Även förtroendet för flertalet övriga institutioner pekar uppåt; det är endast radio-tv och riksbanken som inte verkar beröras av den positiva valårseffekten 2006.

Det är samtidigt farligt att betrakta valåret som orsak till alla förändringar. Som vi betonade i inledningen finns det även subjekt, objekt- och kanalegenskaper som spelar in. Exempelvis finns det anledning att tro att medieuppmärksamheten för ett par domare som prickades för samröre med prostituerade drog ner förtroendet för domstolarna år 2005; om så är fallet kan uppgången 2006 delvis hänföras till att förtroendet återgår till den tidigare nivån. I och med att SOM-institutet inte systematiskt undersöker objekt- och kanalegenskaper, t ex hur respektive institution fungerar och hur den uppmärksammas i medierna, måste detta tills vidare bli en fråga om spekulationer.

Om vi utgår ifrån att valåret ändå till stor del bidrar till förtroendeuppgången 2006 är det rimligt att förvänta sig en försvagning år 2007. Det intressanta är dock hur stor denna i så fall blir. Frågan ställs mot bakgrund av de långsiktiga tendenserna i SOM-institutets förtroendemätningar. Om vi ser ända tillbaka till den första förtroendemätning 1986 blir bilden mörkare. Bland de elva institutioner vi då mätte var det endast en som hade en negativ förtroendebalans – de fackliga organisationerna – och 2006 då vi trots allt noterar en allmän uppgång är det fyra. Alla institutioner – med ett undantag – har tappat i förtroende sedan slutet på 1980-talet. Det enda undantaget, grundskolan, ligger kvar på samma eller en något högre nivå efter en svag ökning år 2006. Radio/TV och dagspressen låg också länge relativt stabilt men har efter hand tappat något i medborgarförtroende.

Dimensioner i bedömningarna

Det finns klara samband mellan hur olika institutioner bedöms. Överlag gäller att det finns en positiv samvariation: personer som har högt förtroende för en institution tenderar också att ha det för andra institutioner. Människor som gör uppskattande förtroendebedömningar på plussidan gör det således inte bara för några få institutioner utan för de allra flesta. Sak samma gäller för människor som tenderar att göra låga eller negativa förtroendebedömningar: de gör det ofta för flera institutioner.

Sambandsanalysen av förtroendebedömningarna 2006 skiljer sig i detta avseende inte från tidigare års. Samtidigt finns det givetvis nivåskillnader. Liksom tidigare år finns den lägsta korrelationen mellan kungahuset och de fackliga organisationerna ($r=.01$). Mellan de två EU-institutionerna är korrelationen över .90, vilket snarast tyder på att svarspersonerna inte kunnat eller önskat differentiera mellan dem. Ett intressant mönster är dock att korrelationerna mellan samhällsinstitutionerna år 2006 överlag är högre än de var 2005. Ett rimligt antagande är att valårseffekten leder till en ökad uniformitet: systemet drar ihop sig och fler institutioner värderas positivt på ett likartat sätt. Ett annat sätt att uttrycka samma sak är att samhällsförtroendet ett valår blir mindre differentierat.

På en mer detaljerad nivå visar sig i övrigt i stort sett de förväntade mönstren, t ex att politiska institutioner bedöms efter likartade kriterier. En faktoranalys baserad

på förtroendesambanden mellan alla våra tjugoen mätta institutioner ger upphov till en lösning med fyra dimensioner. Vi har döpt dem till *Det politiska Sverige*, *Det sociala Sverige*, *Det institutionella Sverige* och *Mediesverige*.

EU-institutionerna utgör kärnan i den dimension vi kallat det politiska Sverige, men de politiska partierna, riksdagen och regeringen laddar också förhållandevis högt. Det sociala Sverige inkluderar främst sjukvården, polisen, försvaret och grundskolan, medan det institutionella Sverige laddar högst på kungahuset, riksbanken, Svenska kyrkan och storföretagen, men även på storföretagen och bankerna. I dimensionen Mediesverige ingår även de fackliga organisationerna.

Även om huvuddimensionerna är i stort sett desamma avviker 2006 års analys något från vad vi fått fram de senaste åren. Tidigare har ofta EU-institutionerna och de svenska politiska institutionerna, främst riksdag och regering, laddat i olika dimensioner. Annorlunda uttryckt finns det i svarsgruppen en större uppslutning kring de politiska institutionerna i vid mening än vad vi sett i de senaste mätningarna. Ser vi närmare i materialet kan vi finna en politisk förklaring. I 2005 års mätning var personer som placerade sig högt på EU-dimensionen ideologiskt till höger, medan de som placerade sig högt på svensk politik – främst regering och riksdag – låg klart åt vänster. Den enhetliga politikdimension som framträder i 2006 års analys visar samfällt en svag tendens åt höger: personer som placerar sig åt höger på den politiska skalan är något överrepresenterade. Innebörden är att högerinriktade personer mellan 2005 och 2006 fått ett större förtroende för regering och riksdag. Den givna förklaringen är det regeringsskifte som skedde i och med 2006 års riksdagsval. Vi skall återkomma till detta skifte i bedömning lite senare.

När det gäller övriga tre dimensioner uppvisar de samma mönster som tidigare år. Det sociala Sverige åtnjuter ett större förtroende bland personer som placerar sig till vänster och det institutionella Sverige värderas högre bland personer som placerar sig till höger. För medierna finns inget sådant politiskt samband.

Gruppskillnader i förtroendet 2006

Institutionsförtroendet varierar för det mesta inte dramatiskt mellan olika sociala grupper. Visserligen har vi sett att bedömningarna kan ha olika politisk laddning men det allmänna mönstret är ändå att institutioner som åtnjuter högt förtroende tenderar att ha goda siffror i alla grupper medan institutioner som har svaga förtroendesiffror ligger lågt. Exempel på den förra typen av institutioner är sjukvården och universiteten medan EU-verksamheterna kan representera det senare slaget. I tabell 2 redovisas förtroendenivåerna för samtliga institutioner med uppdelning på kön och ålder och utbildning.

Tabell 2 Mycket eller ganska stort förtroende för samhällsinstitutioner efter kön, ålder och utbildning 2006 (procent)

	Kön		Ålder				Utbildning			
	Kvinna	Man	15-29	30-49	50-64	65+	Låg	Medellåg	Medelhög	Hög
Regeringen	31	31	32	35	30	26	25	29	32	38
Polisen	61	52	56	62	53	55	53	57	59	60
Sjukvården	67	67	67	68	67	68	67	65	66	72
Försvaret	24	26	35	26	21	20	23	28	24	23
Riksdagen	33	32	34	35	32	28	25	32	31	43
Bankerna	46	38	53	37	38	46	41	44	44	39
Dagspressen	27	26	29	27	24	28	21	25	29	34
De fackl org	22	21	27	21	21	18	22	21	21	22
Radio-TV	50	51	51	48	48	54	52	51	51	46
Grundskolan	47	41	55	52	35	33	39	46	41	48
Storföretagen	22	26	29	25	20	22	18	26	24	27
Svenska kyrkan	34	27	26	31	25	40	30	28	31	32
Domstolarna	47	45	44	51	44	42	36	43	49	59
Riksbanken	45	51	39	50	49	50	40	43	50	60
Kungahuset	47	42	37	43	44	56	48	44	46	42
Kommunstyrelserna	25	24	24	20	25	30	26	22	26	24
Universitet/högskolor	53	54	62	55	50	45	41	51	58	65
De politiska partierna	13	13	23	17	13	12	10	11	16	19
Europaparlamentet	14	12	18	14	10	11	9	12	16	16
EU-kommissionen	13	15	17	15	12	12	10	11	16	19
FN	47	41	50	46	40	39	35	43	49	49

Kvinnor är något mer förtroendefulla än män, åtminstone när det gäller samhällsinstitutioner. För sju av de tjugo undersökta institutionerna har kvinnorna minst fem procentenheters högre förtroende än män. Störst är differensen för polisen (61 procent minst ganska stort förtroende bland kvinnor och 52 bland män), bankerna (46 respektive 38 procent) och svenska kyrkan (34 respektive 27 procent). För riksbanken har dock män (45 procent) högre förtroende än kvinnor (51 procent). För övriga är det jämnt. I jämförelse med 2005 finns det en tendens att könsskillnaderna har minskat något.

När det gäller ålder finns det ibland stora skillnader i förtroendet och flera intressanta mönster. Det finns till exempel en tydlig tendens att institutionsförtroendet ligger relativt högt bland de yngsta; för tio av de tjugo institutionerna har de yngsta en mer förtroendefull inställning än någon annan åldersgrupp. Förtroendet för försvaret, grundskolan, FN och universitet/högskolor är till exempel störst bland de yngsta – störst är skillnaden för grundskolan där 55 procent av de yngsta har mycket eller ganska stort förtroende i jämförelse med 33 procent bland pensionärerna. Två institutioner har ett omvänt mönster – Svenska kyrkan (unga 26 procent och äldre 40 procent) och kungahuset (37 respektive 56 procent). För övriga institutioner är skillnaderna mindre. Det kan för övrigt noteras att åldersgruppen 50-64 år, i stort sett liktydigt med fyrtilistgenerationen, uppvisar de genomsnittligt lägsta förtroendesiffrorna. Det är vår mest kritiska åldersgrupp.

För flertalet samhällsinstitutionerna finns det inte obetydliga utbildningsskillnader i förtroendet. Nästan genomgående är det högutbildade som uppvisar högst förtroende. Två undantag finns dock: radio-tv och kungahuset, för vilka lågutbildade hyser ett större förtroende. De största utbildningsskillnaderna finns i bedömningen av universitet/högskolor (60 procent mycket eller ganska stort förtroende bland högutbildade mot 40 procent bland lågutbildade) och domstolarna (59 respektive 36 procent). Mönstret är i stort sett detsamma som i tidigare mätningar.

Det vi här redovisar är vad vi i inledningen kallade subjekttegenskaper, alltså bedömningar som har sin förklaring i att människor beroende på bakgrund, erfarenhet och intresse värderar samhällsinstitutioner på olika sätt. Vi kan exempelvis tolka de yngres större förtroende för grundskolan respektive de högutbildades höga värdering av universitet som uttryck för närhet eller berördhet (jfr Holmberg och Weibull, 1999). De äldres förtroende för kungahuset och Svenska kyrkan kan möjligen tolkas som uttryck för tradition och prägling i ett svunnet samhällsklimat.

Subjekttegenskaper och kontexttegenskaper varierar oberoende av varandra. Medan skillnader mellan mäns och kvinnors bedömningar uppvisar ganska likartade mönster över åren kan kontexten påverka båda: när förtroendet för en institution ökar finns det vanligen en ökning bland både män och kvinnor (Jfr Holmberg och Weibull, 2006).

Den politiska faktorn

När det gäller förhållandet mellan subjekt, objekt och kontext är förändringen i allmänhetens bedömningar mellan 2005 och 2006 illustrativa. Vi har kunna observera att ett valår är en kontextfaktor som på olika sätt påverkar det samlade samhällsförtroendet positivt. Vi ser att förtroendet ökar men att bedömningarna också förefaller mera sammanhållna. Men 2006 innebar dessutom att två viktiga objekt bytte innebörd: riksdagens fick en borgerlig majoritet och regeringsmakten övergick från socialdemokraterna till den borgerliga alliansen. Den frågan vi då kan ställa oss är hur de mest berörda subjekten, sympatisörer med partier till vänster och höger, förändrar sin bedömning med anledning av detta. I tabell 4 redovisas hur sympatisörer med v, s, fp och m värderar ett urval samhällsinstitutioner 2005 och 2006.

Två iakttagelser kan göras. För det första ökar institutionsförtroendet överlag mellan 2005 och 2006 hos samtliga fyra partiets sympatisörer. För fp- och m-sympatisörer går förtroendet upp för 14 av 16 institutioner, för v-sympatisörerna för 13 och för s-sympatisörerna för 12. Det vi ser är vad vi kan kalla kontexteffekten, alltså effekten av valåret. Det är typiskt att de politiska institutionerna uppvisar den största uppgången. Och observera att förtroendet för de fyra politiska institutionerna (riksdag, regering, kommunstyrelser, partier) ökar över hela linjen från v-sympatisörer till m-sympatisörer. Det enda undantaget är s-sympatisörer som tappar något i förtroende för regeringen; en förväntad effekt kan man tycka eftersom so-

cialdemokraterna förlorade regeringsmakten i valet 2006. Mest ökar det politiska institutionsförtroendet bland anhängare till valets segerpartier m och fp.

Formulerat som en hypotes bör valårseffekten på förtroende för politiska institutioner vara mest positiv bland anhängare till valens vinnare och mindre positiv eller rent av negativ bland sympatisörer till valens förlorare. Den operativa ingrediensen är att politiska val skapar mer positiva än negativa förhoppningar om förbättringar i samhället; speciellt kanske när valen leder till regimskifte.

Tabell 3 Andel mycket eller ganska stort förtroende för några olika samhällsinstitutioner efter partisympati 2005 och 2006 (procent)

	v		s		fp		m	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Regeringen	22	24	41	37	16	34	7	32
Riksdagen	19	30	33	36	25	42	16	32
Kommunstyrelsen	17	27	23	29	18	28	12	21
De politiska partierna	8	17	13	16	12	22	11	19
Sjukvården	71	71	69	72	68	70	59	63
Grundskolan	48	54	49	48	46	46	34	37
Polisen	45	46	54	62	50	63	45	57
Försvaret	20	18	25	28	25	28	23	26
Domstolarna	35	38	38	48	45	57	38	48
Kungahuset	20	26	33	39	45	44	50	55
Storföretagen	11	11	19	19	22	29	36	37
Bankerna	37	32	40	44	41	37	44	50
Svenska kyrkan	19	25	26	28	33	34	26	31
Dagspressen	16	28	23	24	30	38	31	29
Radio-TV	46	58	54	54	48	58	50	47
De fackliga org	31	35	29	34	16	19	10	11

Den andra iakttagelsen är alltså att uppgången i förtroendet för *regeringen* skiftar över blockgränsen mellan de två åren. För *s*-sympatisörer går det ner medan för *fp*- och *m*-sympatisörer går det kraftigt upp. För *riksdagen* finns inte riktigt samma mönster eftersom samtliga partiers sympatisörer ökar sitt förtroende – *fp*- och *m*-sympatisörer dock klart mest. I det senare fallet kan vi möjligen tala om ett slags interaktionseffekt mellan effekten av valår och valutgången.

Vi kan reflektera över att *s*-sympatisörer visserligen minskar sitt förtroende för regeringen men ändå uppvisar ett positivt balansmått, till och med något högre än *fp*-sympatisörernas. Ser vi närmare på detta resultat blir nästa fråga vilken regering svarspersonerna kan ha bedömt. När SOM-undersökningen gick i fält en dryg vecka efter valet var det visserligen klart att det skulle bli regeringsskifte, men någon ny

regering hade inte tillträtt. Den nya alliansregeringen trädde formellt inte till förrän i början av oktober då en stor del av svarspersonerna redan hade besvarat sitt frågeformulär. Det finns således uppenbara risker för en oklarhet om vilken regering som bedömts.

För att kontrollera detta har vi delat upp svarspersonerna efter när deras svar kom in (tabell 4). Vi har valt tre tidsperioder, där den tredje innebär att svarspersonerna har fyllt i sitt formulär efter det att alliansregeringen tillträtt. För dessa tre perioder har vi undersökt s- respektive m-sympatisörers förtroende för regeringen. Nu visar sig det förväntade mönstret tydligare: i de svar som kom in efter 7 oktober anger socialdemokrater en klart lägre och moderater en klart högre värdering av regeringen.

Tabell 4 *Andel mycket eller ganska stort förtroende för regeringen efter partisympati och svarsperiod 2006 (procent)*

	21/6 – 26/9	7/9 – 6/10	7/10 –
s-sympatisörer	42	42	25
m-sympatisörer	29	26	43
skillnad s-m	+13	+16	-18

Kommentar: Antalet svarspersoner varierar mellan 253 och 328.

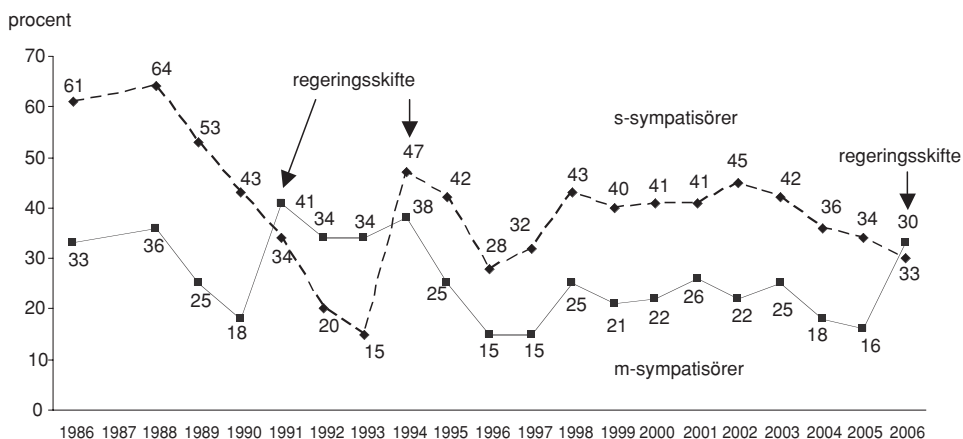
Det formella regeringsskiftet ger således klart utslag i bedömningarna. Samtidigt visar sig en intressant skillnad mellan de två partiernas sympatisörer. Moderaternas förtroende ökar snabbare (från 9 procent minst ganska högt regeringsförtroende 2005 till 29 procent redan innan den gamla regeringen lämnat 2006) än socialdemokraternas går ner (samma nivå 2005 som strax efter valet 2006). I det förra fallet lyser det fram en hög grad av förväntan, i det senare en besvikelse.

Vi skall nu göra en avslutande analys av samspelet mellan kontext-, objekt- och subjektgenskaper i fråga om förtroendet för regeringen. Det görs genom att vi utgår från hur m- respektive s-sympatisörer värderat regeringen 1986 – 2006. När det gäller data för 2006 utgår vi nu från svaren från den sista tredjedelen av dem som svarat.³ En översiktlig bild redovisas i figur 2a.

Under de drygt tjugo år som vi undersökt har vi sex valår och tre regeringsskiften; 1991 avlöste den borgerliga regeringen Bildt s-regeringen Carlsson, som i sin tur avlöste Bildt 1994 och 2006 tog regeringen Reinfeldt över efter regeringen Persson. Regeringsskiftena uppvisar samma mönster genom att regeringsinstitutionen eller vem som innehar den omvärderas. Mönstret är således det förväntade: när objektet förändras påverkas subjekten.

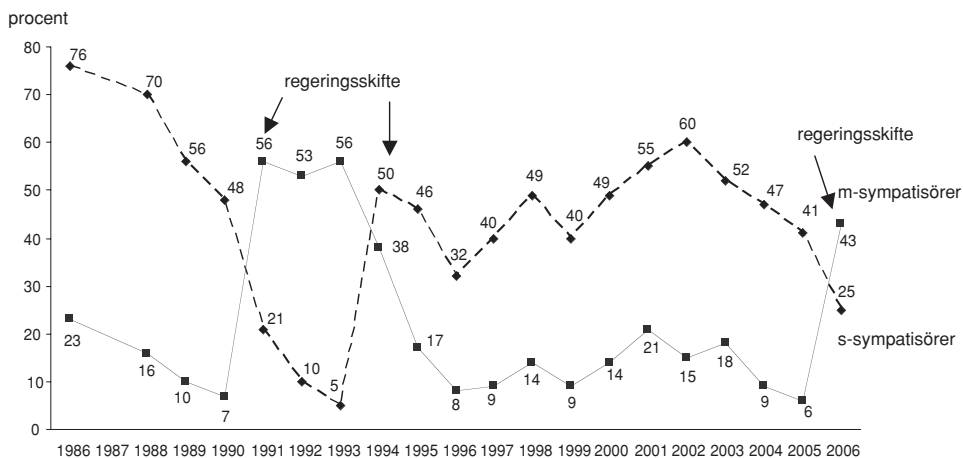
Vid samtliga tre regeringsskiften är valårseffekten densamma. Anhängare till vinnarsidan ökar sitt förtroende för regeringen mer är förlorarsidans sympatisörer

Figur 2a Mycket eller ganska stort förtroende för regeringen bland s- respektive m-sympatisörer 1986 – 2006 (procent)

Kommentar: Resultaten för 2006 gäller för enkäter besvarade efter 7 oktober 2006 när den nya regeringen var tillsatt.

Figur 2b Mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen bland s- respektive m- sympatisörer 1986 – 2006 (procent)

Kommentar: Resultaten för 2006 gäller för enkäter besvarade efter 7 oktober 2006 när den nya regeringen var tillsatt.

tappar i förtroende. Därför tenderar den totala valårseffekten att bli positiv. När de borgerliga vinner 1991 och 2006 ökar m-sympatisörers regeringsförtroende med +49 respektive +37 procentenheter. År 1994 när socialdemokraterna återtar regeringsmakten ökar s-sympatisörers regeringsförtroende med +45 procentenheter.

Förtroendetappet bland förlorarna är mindre. Socialdemokratiska sympatisörer minskade sitt regeringsförtroende med -27 respektive -16 procentenheter när partiet förlorar regeringsmakten 1991 och 2006. Motsvarande siffror för m-sympatisörer 1994 är -18 procentenheter.

Att döma av förtroendeförändringarna är alltså vinnarnas glädjefnatt klart större än förlorarnas besvikelse.

Figuren ger dessutom anledning till ett par reflektioner när det gäller kontexten. Den första är att de två val då socialdemokratiska regeringar förlorar makten (1991 och 2006) föregås av tre års klart sjunkande regeringsförtroende bland de egna sympatisörerna. Nedgången återfinns även hos det största oppositionspartiets sympatisörer, något som dock är mera väntat. Möjligen kan en successiv nedgång i regeringsförtroende bland sympatisörerna till ett regeringsparti betraktas som en förvarning om vad som komma skall.

Att förtroendet för regeringen är något som kraftigt påverkas av vem som innehar regeringsmakten är knappast överraskande. Mera intressant är frågan vad regeringsskiftet betyder för synen på riksdagen. Ett regeringsskifte föregås normalt av en förändrad riksdagsmajoritet. Samtidigt har oppositionen i riksdagen sin politiska plattform. Av de tidigare redovisade förtroendekurvorna över tid har vi sett att förtroende för riksdagen följer det för regeringen, låt vara att det med något undantag ligger högre. Det ligger därför nära att anta att också bedömningarna av riksdagen i stor utsträckning påverkas av vem som har majoritet. Det är också det resultat som visar sig i s- och m-sympatisörernas förtroendebedömningar av riksdagen 1986-2006 (figur 2b).

Vid första anblicken uppvisar m- och s-sympatisörernas förtroende för riksdagen nästan identiskt mönster som vi sett för regeringen, särskilt när det gäller de tre val som medfört regeringsskifte. Förtroende för riksdagen påverkas således mycket tydligt av vem som har majoritet. Resultatet speglar riksdagens dilemma i en parlamentarisk demokrati – att uppfattas som ett transportkompani för den sittande regeringen. En liten skillnad finns emellertid, eftersom vi här kan se positiva valårseffekter för såväl m-sympatisörer som s-sympatisörer vid två val (1988 och 1998), medan detta inte gäller år 2002.

Bara en valårseffekt?

Val är bra för demokratin. En självklar sanning naturligtvis; utan val ingen demokrati. Men val är inte bara definitionsmässigt bra. De har också en positiv inverkan på demokratins arbetsklimat. Enligt våra resultat skapar valår ett ökat förtroende

för politikens institutioner och kanske också i vidare mening positiv energi för det mesta politiskt och demokratiskt.

Frågan är om den här positiva energin och förtroendetillskottet för det politiska också smittar av sig på samhällets övriga institutioner. Resultaten från SOM-studien 2006 kan tolkas åt det hållet. Förtroendet för det mesta ökade valåret 2006. Så frågan är om det var en tillfällighet, eller har valår och det ökande förtroendet för politikens institutioner även en *haloeffekt* på förtroendet för samhällets övriga institutioner?

En analys av hur institutionsförtroendet förändrats tidigare valår ger inget entydigt svar. Vid tre tillfällen – 1994, 1998 och 2006 – har en haloeffekt varit mycket tydlig. Så gott som samtliga samhällsinstitutioner uppvisade ett ökat förtroende dessa tre valår. Räknat i procent ökade förtroendet för 100 procent av de mätta institutionerna 1994, 94 procent 1998 och 90 procent 2006.

Vid undersökningsperiodens övriga tre val 1988, 1991 och 2002 har dock förtroendeökningarna varit klart mindre påtagliga: 22 procent av institutionerna 1988, 18 procent 1991 och 45 procent 2002. Inte mycket till haloeffekt med andra ord, speciellt inte 1988 och 1991 då det i huvudsak endast var politiska institutioner som uppvisade ett ökat förtroende.

Genomsnittligt för sex valår kan vi notera en förtroendeökning för 62 procent av de undersökta institutionerna. Motsvarande andel är klart lägre (36 procent) för tretton icke-valår. Så något ligger det i vår halohypotes.

Valår är bra för politiska institutioners förtroende. Människor tror mer på överheten när de för ge mandat och utkräva ansvar. Men valår tycks också vara bra för andra samhällsinstitutioners förtroende. Val är alltså inte bara nödvändiga och bra för den politiska demokratin. De är bra och nyttiga för hela samhället. Val är nödvändiga, nyttiga och bra därför att de skapar förtroende och legitimitet för samhällets institutioner.

Noter

- ¹ Fr o m 1999 ingår bedömningen av samtliga samhällsinstitutioner i båda de nationella SOM-undersökningarna. Detta ger 2006 ett totalt antal svarande på 3 336.
- ² Balansmättet kan variera mellan +100 (alla svarspersoner anger högt förtroende) och -100 (alla svarspersoner anger lågt förtroende). I beräkningen av balansmättet ingår således inte alternativet ”varken högt eller lågt förtroende”. Metodanalyser tyder på att detta alternativ rymmer både personer som placerar institutionsförtroendet i mitten och personer som inte kan ta ställning.
- ³ För de tidigare undersökningsår då regeringsskifte ägt rum behöver en motsvarande anpassning inte göras eftersom SOM-undersökningen då gick i fält senare och resultaten endast marginellt påverkades.

Referenser

Der Spiegel nr 20, 2007.

Elliot, Maria (1997) *Förtroendet för medierna. TV, radio och dagspress i allmänhetens ögon*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören (1994) Partiernas tycker vi bäst om i valtider. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Vägval*. Göteborg: SOM-institutet.

Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (1999) Försingrat förtroende? I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Ljusnande framtid*. Göteborg: SOM-institutet.

Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2004) Förtroendet för näringslivet. I *Näringslivet och förtroendet*. (SOU 2004:47). Bilagedel.

Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2006) Flagnande förtroende. I Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet.

Johansson, Inga-Lill, Jönsson, Sten och Solli, Rolf (red) (2006) *Värdet av förtroende*. Lund: Studentlitteratur.

Kupé, maj 2007.

Putnam, Robert (2001) *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. London: Simon & Schuster.

Putnam, Robert, Butler, Robert, Feldstein, Lewis (2003) *Better together: restoring the American community*. New York: Simon & Schuster.

Rothstein, Bo (2003) *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.

Strömbäck, Jesper och Johansson, Bengt (2006) Valens mobiliserande kraft. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet.

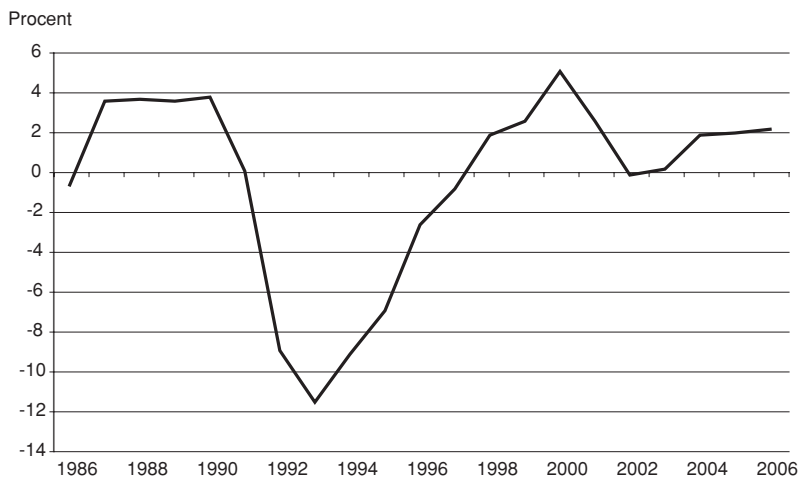
TROVÄRDIG VÄLFÄRDSPOLITIK?

LENNART NILSSON

De senaste tjugo åren har präglats av starka svängningar i den offentliga ekonomin. Under högkonjunkturen i slutet av 1980-talet översteg de offentliga inkomsterna de offentliga utgifterna. Tre år av sjunkande BNP, stigande arbetslöshet och sjunkande skattekvot medförde emellertid i början på 1990-talet ett snabbt växande gap mellan den offentliga sektorns inkomster och utgifter och för 1993 redovisades ett rekordstort underskott i det finansiella sparandet motsvarande 13 procent av BNP. Den ekonomiska krisen medförde både skattehöjningar och utgiftsminskningar. En ny budgetprocess som trädde i kraft i och med budgetåret 1997 innebar att regeringen fick en förstärkt ställning vid behandlingen av de offentliga inkomsterna och utgifterna. En bred parlamentarisk uppslutning bakom kravet på att Sverige, oavsett anslutning till EMU eller ej, skall uppfylla konvergenskraven bidrog också till ett samlat grepp över statsfinanserna som stegvis förbättrades.

År 1998 var det finansiella sparandet positivt och år 2000 översteg det 4 procent av BNP. De två följande åren var det ånyo negativt men därefter har det strukturella sparandet ökat igen för att år 2006 ligga på 2 procent av BNP.

Diagram 1 Finansiellt sparande i offentlig sektor 1986-2006 andel av BNP (procent)

Källa: Nationalräkenskaperna samt prop. 2006/07:100.

I Sverige bygger välfärdspolitiken i högre grad än i andra OECD-länder på den offentliga sektorn. Medborgarna nyttjar i stor omfattning tjänster och transfereeringar och förutsätts som skattebetalare vara med och betala. Många svenskar arbetar också inom den offentliga sektorn, främst i kommuner och landsting. Välfärdspolitiken spelar en central roll i den svenska politiken men utgångspunkten för debatten har förskjutits med förändringen av den ekonomiska situationen.

Debatten om den offentliga sektorn präglades under mitten av 1980-talet av nya reformförslag och offentliga lösningar. Efter valet 1988 inleddes ett skede av ifrågasättande och omprövning också bland socialdemokrater. Inför valet 1991 fokuserades uppmärksamheten i hög grad på den offentliga sektorns konsekvenser för samhällsekonomin och särskilt dess konsekvenser för tillväxten (jfr Ny start för Sverige). Den offentliga sektorns försvarare intog en mer defensiv roll. (Hadenius och Nilsson 1991)

Valrörelsen 1994 präglades av debatten om budgetunderskottet och den växande statsskulden. Saneringsprogram och skarpa förslag följde slag i slag. Partierna bjöd över varandra med ansvarfulla besparingar och nödvändiga inkomstförstärkningar. Nya reformer och ökade satsningar lyste med sin frånvaro. Frågan gällde inte om utgiftsbegränsningar skulle genomföras utan i vilken omfattning och på vilka områden och om också skattehöjningar var nödvändiga. För medborgarna var sysselsättningen den viktigaste samhällsfrågan under valrörelserna 1994 och 1998. Sveriges ekonomi kom 1994 på andra plats. Cirka 30 procent ansåg att ekonomin var en viktig fråga. Fyra år senare hade denna andel sjunkit till under 10 procent (Benulf 1999).

Perspektivet hade förskjutits. Med en förbättrad ekonomi gällde det på vilka områden angelägna förstärkningar skulle göras efter en period av åtstramning. Sysselsättningen samt vård, skola och omsorg var centrala teman i samtliga partiers budskap i valrörelsen. Skattefrågan med krav på omedelbara eller framtida skattesänkningar aktualiserades också.

År 2002 var vård, skola och omsorg fortsatt centrala frågor medan både ekonomi och sysselsättning av medborgarna uppfattades som mindre viktiga frågor än tidigare. År 2002 hade emellertid kurvan vänt och det finansiella sparandet minskade. Under valrörelsen blev Sveriges ekonomi ett inslag i den politiska debatten. Det aktualiserade frågan om välfärdspolitikens trovärdighet och medborgarnas rättigheter och skyldigheter.

Trots god tillväxt i den svenska ekonomin och starka offentliga finanser blev sysselsättningen den klart viktigaste frågan under valrörelsen 2006. Arbetslösheten hade ökat under perioden 2003-2005 men minskade 2006 (Proposition 2006/2007:100, sid. 18). Sysselsättningen var den viktigaste frågan för alla riksdagspartiers sympatisörer utom miljöpartiets för vilka miljön kom högst. Därnäst viktigast var för svenska folket sjukvård och utbildning medan Sveriges ekonomi kom på nionde plats (se kapitel 1). Alliansens bild av utanförskapet fick genomslag både i medierna och bland allmänheten (Asp 2007a och b).

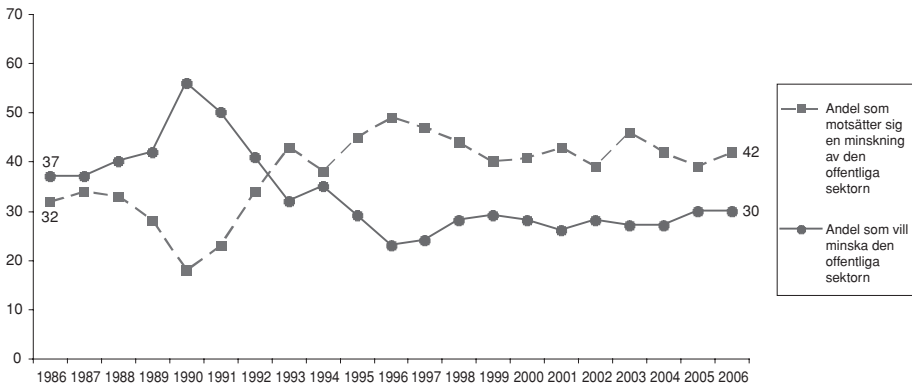

Genomförandet av den svenska välfärdspolitiken förutsätter att det finns en upp- slutning bland medborgarna. I detta kapitel skall svenska folkets inställning belysas i två avseenden: åsikter om den offentliga sektorns storlek och attityder till privatisering inom vård, skola och omsorg. Underlaget för analyserna utgörs av data från de nationella SOM-undersökningarna 1986-2006 men på vissa punkter kommer också referenser att göras till de regionala och lokala SOM-undersökningarna.

Svenska folket och den offentliga sektorns storlek

Sedan mitten av 1980-talet har stora opinionsförskjutningar ägt rum i synen på den offentliga sektorns gränser. Fram till 1988 var svenska folkets inställning till den offentliga sektorns storlek förhållandevis stabil och tudelad med ungefär lika många som ville bibehålla som minska den. I slutet av 1980-talet, då det förelåg ett överskott för den konsoliderade offentliga sektorn, rasade opinionsstödet. År 1990 var det tre gånger så många som ville skära ner som motsatte sig en minskning. Av stor betydelse för den dramatiska opinionsförändringen var högervågen i de anglosaxiska länderna, som kom sent till Sverige, samt utvecklingen i Östeuropa med Berlinmurens fall. (Hadenius och Nilsson 1991)

Figur 1 Svenska folkets åsikter om den offentliga sektorns storlek i SOM-undersökningarna 1986-2006 (procent)

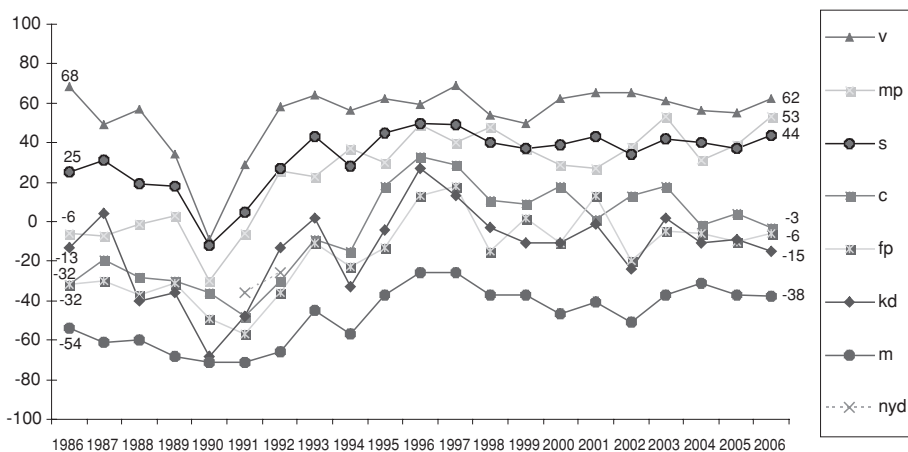
Kommentar: De svarande fick ta ställning till förslaget Minska den offentliga sektorn med svarsalternativen: *Mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag* och *mycket dåligt förslag*. Andelen som inte tagit ställning till detta förslag utgör andelen vet ej. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Resultaten för 1998-2006 kommer från den politikinriktade SOM-undersökningen.

Därefter vände trenden lika snabbt, och 1993 då underskottet i den offentliga sektorns finanser var som störst, var det för första gången i SOM-undersökningar-

na övervikt för andelen personer som motsatte sig en minskning. Under de följande åren ökade uppslutningen bakom den offentliga sektorn och 1996 var gapet mellan dem som vill bevara en stor offentlig sektor och dem som vill minska rekordstort. Med en förbättrad samhällsekonomisk situation minskade skillnaden därefter stegvis fram till 1999. Därefter har opinionsläget i huvudsak varit stabilt med små svängningar mellan åren.

I denna centrala vänster-högerfråga har också spännvidden mellan de positioner som partiernas sympatisörer intagit varit betydande, men varierat över tid. Genomgående har vänsterpartiets sympatisörer varit mest positiva och moderata samlingspartiets mest negativa till den offentliga sektorn. Under perioden 1986-1988 var opinionen i huvudsak stabil också inom de olika partierna. Därefter försköts positionerna inom alla partier markant mot en mer negativ inställning till den offentliga sektorn. Endast bland m-sympatisörer var förskjutningarna mera begränsade. År 1990 var opinionsbalansen negativ inom samtliga partier. Det var främst sympatisörer till de partier som varit mest positiva till den offentliga sektorn som hade närmast sig de borgerliga väljarnas negativa positioner.

Figur 2 Svenska folkets inställning till den offentliga sektorns storlek och partisympati 1986-2006 (balansmätt)

Kommentar: Balansmättet anger andelen dåligt förslag minus andelen bra förslag. Partisympati avser bästa parti generellt.

Efter 1990 vände trenden ånyo och blev mer positiv till den offentliga sektorn, först bland sympatisörer till v och s. Fram till 1996/97 blev samtliga partiernas sympatisörer mer negativa till minskningar av den offentliga sektorn. Bland borgerliga sympatisörer var förändringarna mycket stora. Åren 1996-97 var det bara bland mode-

rata samlingspartiets sympatisörer som det fanns en opinionsövertikt för att minska den offentliga sektorn. Därefter försvagades motståndet mot en minskning något. Efter 1999 ökade dock spännvidden på nytt genom att vänsterpartiets och moderata samlingspartiets sympatisörer gick åt vänster respektive åt höger, vilket innebar en ökad polarisering.

Under senare år utkristalliserar ett mönster där vänsterpartiets sympatisörer fortsatt står längst till vänster och starkt motsätter sig en minskning av den offentliga sektorn. Även bland mp- och s-sympatisörer finns en markant övertikt för att bibehålla den offentliga sektorns storlek och de två partiernas sympatisörer ligger nära varandra. Sedan 1994 har emellertid under valåren mp-sympatisörerna legat till vänster om s-sympatisörerna. C-, fp- och kd-sympatisörer bildar en grupp, där andelen som vill skära ner är något större än andelen som vill bibehålla. Moderata samlingspartiets sympatisörer förespråkar klart en minskning av den offentliga sektorn men övertikten har blivit något mindre sedan valet 2002. Sverigedemokraternas sympatisörer placerar sig år 2006 i denna centrala vänster- högerfråga i mitten med lika många som vill minska den offentliga sektorn som inte vill göra det.

Opinionen och privatisering

Avgörande för en indelning i offentligt eller privat är i vilken utsträckning det offentliga reglerar, finansierar och är ansvarig för produktionen (Lundqvist 2001). Offentlig finansiering och produktion förutsätter reglering, men reglering kan också ske av verksamhet som drivs i privat regi med privat finansiering. Privatisering i vid mening innebär att det offentligas inflytande i något eller några av dessa tre avseenden minskas, men används vanligen som benämning på en minskning av den offentliga finansieringen och/eller produktionen. Det är i denna senare betydelse som begreppet kommer att användas här.

Privatisering har förespråkats som en politisk strategi inom välfärdspolitiken av huvudsakligen två skäl, nämligen att minska kostnaderna och att erbjuda individuell anpassning och större valfrihet (Esping-Andersen 1996 och 2002). Statsvetarna Paula Blomqvist och Bo Rothstein konstaterar efter en analys av forskningen inom området att själva utformningen av systemen uppvisar stora skillnader och att problemen och möjligheterna påverkas av olika institutionella lösningar. Av en jämförelse mellan skolan och sjukvården framgår att det finns betydande skillnader i detta avseende mellan de två verksamhetsområdena. En bedömning av effekterna kräver därför att förhållandena studeras i de enskilda fallen (Blomqvist och Rothstein 2000) Studier av privatiseringar inom vården visar att balansen mellan kontroll över resursfördelningen och ökad konkurrens och produktivitet med ökat utbud av tjänster är svårt att upprätthålla (Blomqvist 2005).

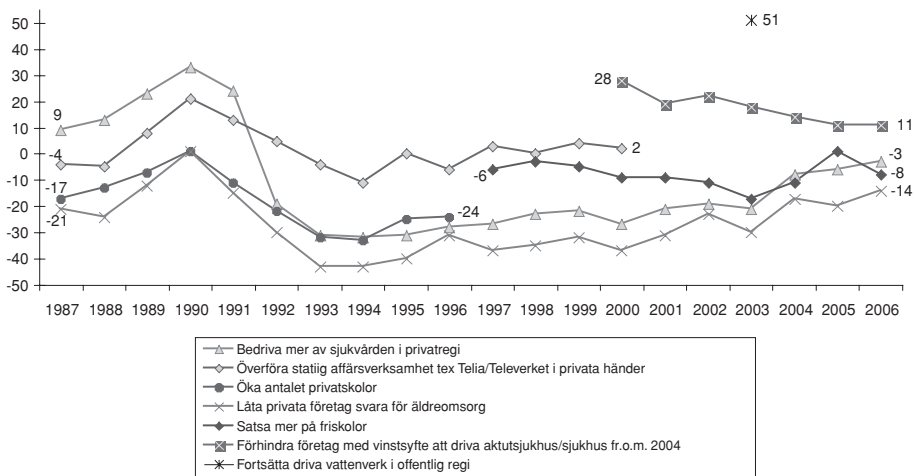
I SOM-undersökningarna har ingått frågor om förslag till privatisering sedan 1987 (Nilsson och Strömberg 1988). Under senare år har frågorna avsett sjukvård, skola, äldreomsorg samt vattenförsörjning. Skola och äldreomsorg är centrala pri-

märkommunala uppgifter liksom vattendistribution medan sjukvården är den viktigaste landstingskommunala/regionala uppgiften. De svarande har under senare år haft att ta ställning till följande förslag:

- Bedriva mer av sjukvården i privat regi,
- Förhindra företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus 2000-2002/sjukhus fr.o.m. 2004,
- Öka antalet privata skolor (t.o.m. 1996)/satsa mer på friskolor (fr.o.m. 1997),
- Låta privata företag svara för äldreomsorg.
- Fortsätta driva vattenverk i offentlig regi (endast 2003).

Gemensamt för tre av förslagen är att de avser en förändring mot ökade privata inslag i produktionen av offentligt finansierade tjänster inom vård, skola och omsorg, men inte nödvändigtvis en övergång till en huvudsakligen icke-offentlig modell; två avser att förhindra denna typ av privatisering för akutsjukhus/sjukhus respektive bibehållen offentlig drift av vattenverk.

Figur 3 Svenska folkets inställning till privatisering inom sjukvård, skola, äldreomsorg samt vattenförsörjning 1987-2006 (balansmätt)

Kommentar: Svarepersonerna har fått ta ställning till förslagen som redovisas i figuren och svarsalternativen har varit: *Mycket bra förslag*, *Ganska bra förslag*, *Varken bra eller dåligt förslag*, *Ganska dåligt förslag* och *Mycket dåligt förslag*. Andelen som inte tagit ställning till respektive förslag utgör andelen vet ej. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag. Resultaten för 1998-2003 och 2006 kommer från den politikinriktade SOM-undersökningen liksom värdena för sjukhus och sjukvård 2004-2005, medan resultaten för friskolor och äldreomsorg 2004-2005 kommer från den medieinriktade SOM-undersökningen.

Förändringen av attityden till privatisering följer samma huvudmönster som inställningen till den offentliga sektorn som helhet. Motståndet mot privatiseringar minskade 1988-1990. År 1990 fanns ett klart stöd för privatiseringar inom sjukvården, och av statlig affärsverksamhet, medan det var lika många för som emot privatiseringar inom skola och äldreomsorg. Därefter minskade opinionsstödet för privata alternativ mycket kraftigt. År 1993 var motståndet mot privata lösningar inom sjukvård, skola och äldreomsorg väsentligt större än 1987. På dessa tre områden tog en majoritet avstånd från ytterligare privatiseringar. För sjukvården var förändringen särskilt markant.

Under perioden 1993-1996 minskade motståndet mot privatiseringar inom sjukvård, skola och äldreomsorg något. Därefter har förskjutningarna gått i delvis olika riktning. För sjukvården har trenden i riktning mot minskat privatiseringsmotstånd fortsatt. Däremot fanns det en klar övervikt för att förhindra företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus, då denna fråga ingick i undersökningarna 2000-2002. När "stopplagen" år 2004 fick en annan konstruktion ändrades frågan till att avse "sjukhus" med något mindre stöd. (Prop. 2000/01:36 och Socialdepartementet, Promemoria 2004-06-23).¹ Stegvis minskade emellertid stödet för stopplagen och balansmätt var +11 år 2006. Våren 2007 har riksdagen fattat beslut att upphäva stopplagen.² (Prop. 2006/07:52).

Attityden till privat äldreomsorg var mer negativ 1997 än året innan. Efter detta "hack i kurvan", som påverkades av mediernas kritiska behandling av fallet Polhemsgården (Nilsson 2000) har även på detta område motståndet mot privata lösningar långsiktigt blivit mindre.

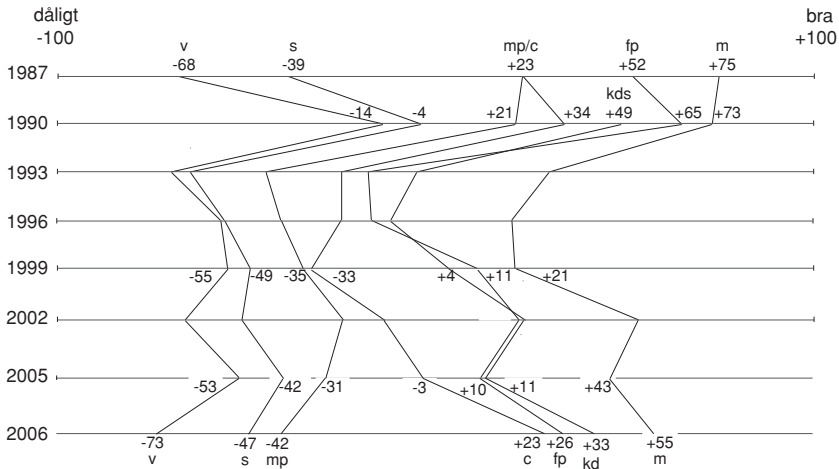
Från och med 1997 har inställning till offentligt finansierade insatser inom skolan registrerats genom frågan *satsa mer på friskolor* och stödet för friskolorna minskade stegvis till år 2003 men därefter ökade stödet för att satsa på friskolorna två år i rad, balansmättet var +1 år 2005, för att på nytt bli mera negativt år 2006. Inställningen till friskolorna varierar dock starkt mellan olika delar av landet, främst mellan storstäder och glesbygdskommuner med en mer positiv inställning i storstäderna (Carlsson 2006).

I ett globalt perspektiv har debatten om privatisering under senare år varit särskilt intensiv när det gäller vattenförsörjning (se t.ex. Shiva 2003 och Segerfeldt 2003). I 2003 års undersökning ingick en fråga om att *fortsätta driva vattenverk i offentlig regi*. Ingen fråga inom detta område har gett ett så starkt utslag, balansmätt +51 och i ingen fråga har partiernas väljare varit så samstämmiga. Svenska folket är med andra ord klart motståndare till en privatisering av vattenförsörjningen.

De samlade effekterna av de stora svängningarna i privatiseringsopinionen är mycket stora. Under tioårsperioden 1987-1999 i det närmaste halverades avståndet mellan vänsterpartiets och moderata samlingspartiets sympatisörer inom de fyra undersökta områdena och det minskade avståndet var resultatet av att både partierna till vänster och till höger förflyttade sig mot mitten. När det gällde att bedriva sjukvård och äldreomsorg var det främst de borgerliga partiernas sympatisörer som rörde sig mot mitten medan det var v- och s- sympatisörerna som förflyttade sig när det gällde skola.

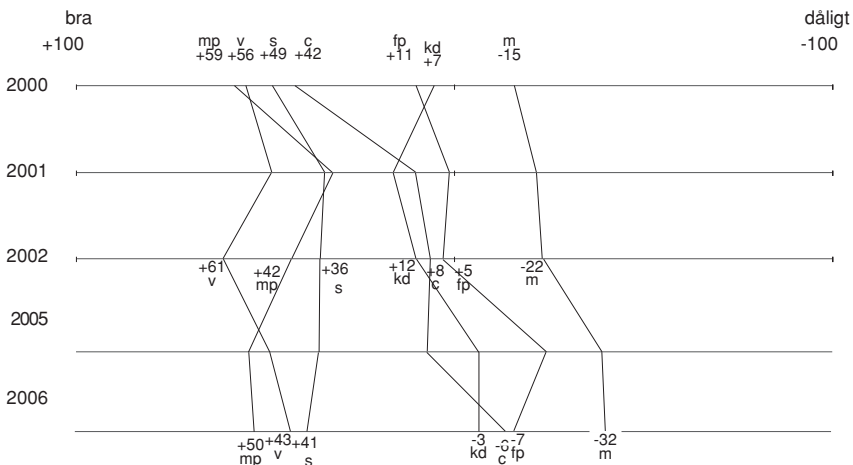
Figur 4 Partisympati och inställning till privatisering inom sjukvård, äldreomsorg och skola 1987-2006 (balansmått)

A.a Bedriva mer av sjukvården i privat regi

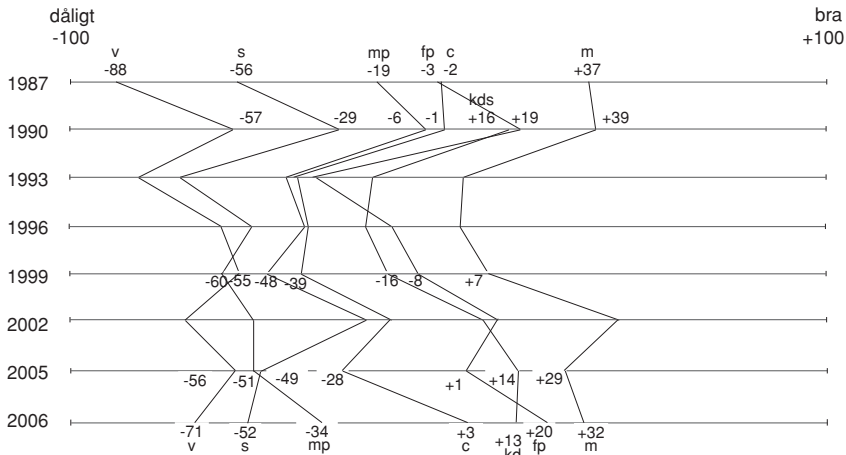

Kommentar: Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag och -100 (alla negativa) redovisas till vänster i figuren och +100 (alla positiva) till höger, utom för A.b där +100 redovisas till vänster och -100 till höger. Partisympati avser bästa parti generellt.

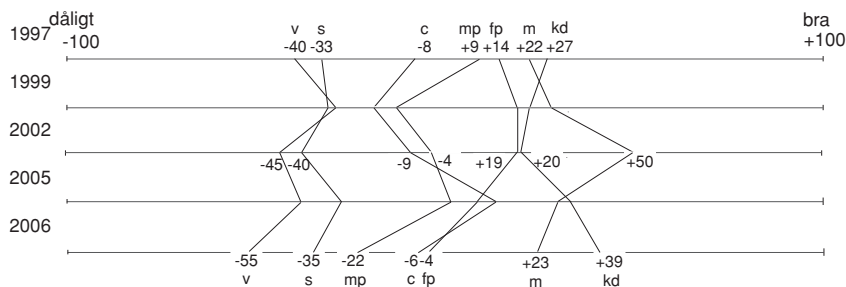
A.b Förhindra företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus/sjukhus 2000-2006

B. Låta privata företag svara för äldreomsorg

C Satsa mer på friskolor

Vid millennieskiftet polariserades opinionen och moderata sympatisörer gick åt höger i samtliga frågor. Omvänt gick v-sympatisörer till vänster. För övriga partier har förändringarna varit mindre enhetliga. När det gäller vård och omsorg är under senare år samstämmigheten stor mellan s-, mp- och v-sympatisörer; de är motståndare till privatiseringar inom äldreomsorg och sjukvård och stöder stopplagen och förslaget att *förhindra* företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus/sjukhus. Vänsterpartiets sympatisörer har gått till vänster men i övrigt är förändringarna små bland de tidigare samverkande partierna.

Moderata samlingspartiets sympatisörer är genomgående mest positiva till förslag om privatiseringar inom vård och omsorg och man är motståndare till stopplagen. Samtliga borgerliga partiers sympatisörer har sedan millennieskiftet rört sig klart till höger och tydligast är förändring bland c-sympatisörer. År 1999 var c-sympati-

sörer motståndare till ökade inslag av privat vård och omsorg och man slöt upp bakom stopplagen men 2006 stöder c-sympatisörer privatiseringar inom dessa områden. Bland c- fp- och kd-anhängare är dock övervikten mot stopplagen liten år 2006 (balansmått ca -5).

När det gäller friskolor ser mönstret delvis annorlunda ut. V-sympatisörer har hela tiden varit starkt emot att satsa mer på friskolor och även inom s har det hela tiden funnits en klar övervikt emot. Mp-sympatisörers position har när det gäller inställningen till friskolorna skiftat över tid men år 2006 är inställningen till att satsa mer klart negativ. Även bland c-, och fp sympatisörer är det en svagt negativ övervikt år 2006. Mest positiva till att satsa mer på friskolor har under senare år kd-sympatisörer varit men även inom m finns det en klart positiv övervikt. Opinionsstödet för friskolor är förhållandevis svagt vilket också framgår av att *friskola* är det utan jämförelse oftast nämnda besparingsobjektet om nedskärningar måste göras oavsett typ av kommun och politiskt block (Nilsson 2006b).³

Bland sverigedemokraternas sympatisörer förelåg år 2006 en svag övervikt emot privatisering inom vård, skola och omsorg och sd var emot avskaffandet av stopplagen. Antalet svarande är emellertid få och resultatet skall tolkas med försiktighet.⁴

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att opinionen i fråga om den offentliga sektorns storlek och förslag till privatiseringar genomgått stora svängningar över tid och att motståndet mot privata lösningar minskat när det gäller vård och äldreomsorg under senare år. Dessutom var opinionen mer polariserad valåret 2006 än tidigare under mandatperioden. Ställningstagandet till förslagen präglas av ideologi och partisynpaty. Huvudmönstret är att frågorna om offentligt – privat är blockskiljande.

Legitimitet och trovärdighet

I Sverige har det inom välfärdspolitiken utvecklats en långtgående arbetsfördelning mellan olika nivåer inom samhällsorganisationen. I den svenska modellen har staten och socialförsäkringssystemet ansvar för arbetsmarknadspolitiken och transfereringarna till hushållen medan kommuner och landsting/regioner har huvudansvaret för offentligt finansierad service. I kommuner och landsting är det de valda politikerna som har att fatta beslut om service å den ena sidan och om skatt och avgifter å den andra. Avvägningen mellan vilka förmåner och rättigheter som skall beviljas medborgarna och vilka uppoffringar och skyldigheter som skall belasta dem i form av skatter och avgifter tillhör det politiska mandatets kärna. Flernivådemokratin förutsätter att ansvariga politiska organ på respektive nivå skall göra dessa avvägningar. Om den demokratiska processen fungerar väl skall den leda till att invånarna är nöjda eller åtminstone accepterar resultatet av politiken givet de ekonomiska förutsättningarna, och det ankommer på väljarna att ta ställning.

Legitimitet förutsätter både stöd för program och kapacitet att genomföra, vilket innebär ett dilemma för partier och politiker såväl på nationell som på regional och lokal nivå. Grovt förenklat kan åtgärder som påverkar den offentliga politiken klassificeras enligt följande:

		IDEOLOGISKT ÖNSKVÄRDA	
		JA	NEJ
EKONOMISKT MÖJLIGA	JA	I	II
	NEJ	III	IV

Matrisen utgår från två dimensioner, det ideologiskt önskvärda och det ekonomiskt möjliga. Även om det inte finns en av alla omfattad objektiv bild av vad som är ekonomiskt möjligt på kort och lång sikt, är politiker och andra aktörer överens om att den ekonomiska situationen lägger restriktioner på handlandet. Att definiera det möjliga handlingsutrymmet ingår som ett väsentligt element i det politiska arbetet, och vad som är önskvärt varierar med aktörernas politiska övertygelse. Att samarbeta och komma överens om åtgärder som för parterna faller inom fält I erbjuder mindre problem. Inte heller bör det vara svårt att undvika att lägga fram förslag som hör hemma inom fält IV. Ur opinionssynpunkt är däremot de två övriga fälten mera problematiska speciellt i en ekonomisk krissituation.

Dilemmat med avvägningen mellan det ekonomiskt nödvändiga och det ideologiskt önskvärda präglade i hög grad agerande i politiken på alla nivåer under de ekonomiska krisåren under 1990-talet första hälften. Med förbättrad ekonomi ökade emellertid graden av handlingsfrihet i rikspolitiken och på nytt restes krav på fortsatta skattesänkningar och nya satsningar. På regional och kommunal nivå fortsatte emellertid den ekonomiska pressen med beslut om skattehöjningar och nedskärningar. Valåret 2002 representerade på nytt en omsvängning, där en förändrad ekonomisk situation på nationell nivå gjorde att partier och politiker inte bara kunde tävla om att lägga fram nya reformprogram och förslag om skattesänkningar, utan också måste beakta det statsfinansiella läget.

Under valrörelsen 2002 aktualiserades partiernas trovärdighet i välfärdspolitikerna med krav på överensstämmelse mellan förslag i skattefrågan och välfärdspolitiska program. I denna mening blev avvägningen mellan medborgarnas rättigheter och skyldigheter en fråga på dagordningen. Moderata samlingspartiet genomförde under mandatperioden efter valförlusten 2002 en omprövning av politiken för att skapa ökad välfärdspolitisk trovärdighet och betonade betydelsen av sunda stats-

finanser och lanserade begreppet ”det nya arbetarpartiet”. Folkpartiet fortsatte att inom olika områden att betona att medborgarna inte bara har rättigheter utan också skyldigheter. Inom de samverkande partierna var förändringarna mindre.

Under mandatperioden förbättrades den offentliga sektorns finanser vilket skapade ett utrymme för offentliga satsningar och/eller skattesänkningar. Partierna vände sig på nytt till väljarna med reformförslag samtidigt som partierna på den parlamentariska arenan sökte skapa trovärdiga regeringsalternativ; speciellt var etablerandet av Alliansen en viktig satsning från de borgerliga partiernas sida inför valet 2006 för att visa upp ett regeringsalternativ men som samtidigt ställde krav på uppslutning inom de egna partierna för den förda politiken i samverkan med andra.

Jämfört med maktövertagandet 1991 skedde övertagandet av regeringsansvaret efter valet 2006 under helt andra förutsättningar med tillväxt i ekonomin, goda statsfinanser och där medborgarna i stor utsträckning var nöjda med den offentliga sektorns service. Det innebär att det fanns ett politiskt handlingsutrymme med ekonomiska möjligheter att genomföra en ideologiskt önskvärd politik.

Efter valet 2006 har Alliansregeringen i snabbt takt fattat beslut om att sänka inkomstskatten, avskaffa förmögenhetsskatten och ersätta fastighetsskatten med en kommunal avgift. Sammantaget representerar budgeten för 2007 och den ekonomiska vårpropositionen ett politiskt program för ökad sysselsättning och tillväxt men som också resulterar i en betydande inkomstöverföring till resursstarka grupper.⁵ Dessutom har regeringen våren 2007 beslutat att avskaffa stopplagen och försälja statligt ägda företag. Förslagen utgör inga nyheter utan är förslag som borgerliga partier tidigare förespråkade även om de först nu fått sin slutliga utformning i form av lagförslag. Det opinionsmässiga dilemmat är om dessa förslag av väljarna uppfattas som förenliga med den allmänna bilden av stor uppslutning bakom den svenska välfärdspolitik som redovisades före valet. Speciellt känsligt torde detta vara för de mindre borgerliga partiernas väljare där åsikterna i välfärdspolitiska frågor är splittrade och många är motståndare till marknadslösningar och vinstintresse som drivkraft inom välfärdspolitik.

Alliansregeringens politik representerar i flera avseenden lösningar som skiljer sig från vad broder- och systerpartier i andra länder i Europa genomfört på motsvarande områden; t.ex i det mycket uppmärksammade finländska skolsystemet finns inga friskolor och när det gäller alternativ till offentlig välfärdsproduktion är det i flera borgerligt styrda länder i Europa i stor utsträckning icke vinstdrivande organisationer som har ansvaret för utförandet av den offentligt finansierade välfärdsproduktionen. Lagstiftningen kring friskolorna har byggt in en expansion av friskolorna utan att den blir föremål för nya politiska beslut. Avskaffandet av stopplagen stärker den kommunala självstyrelsen och innebär inte i sig ett systemskifte men medger att så kan ske utan behandling av riksdagen, om landsting/regioner väljer att genomföra det.⁶

Valet 2006 var inte bara en utvärdering av vad som utträttats och en kamp om olika program för det framtida handlandet utan också en fråga om verklighetsbeskrivningen, där alliansens bild av det utbredda utanförskapet segrade över socialdemokraternas bild av de goda tiderna. Ansvarsutkrävandet i 2006 års val innebar att de samverkande partierna inte fick förnyat förtroende. Det är väljarna som i valet 2010 har att ta ställning till välfärdspolitikens trovärdighet.

Noter

- ¹ Inskränkningen i rätten att överlämna driften av akutsjukhus till annan upphörde att gälla med utgången av 2002, då de i riksdagen samverkande partierna inte kunde enas om en förlängning av lagen. Baserat på en överenskommelse mellan regeringen och vänsterpartiet och miljöpartiet om vilka villkor som skulle gälla för alternativa driftsformer inom vården ändrades Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), vilket innebar att ”Om landsting överlämnar ansvaret för driften av hälso- och sjukvård som ges vid ett sjukhus till annan skall avtalet innehålla villkor om att verksamheten inte får drivas med syfte att skapa vinst åt ägare eller motsvarande intressent.” (Socialdepartementet, Promemoria 2004-06-23; Lagrådsremiss – Driftsformer för offentligt finansierade sjukhus, 2005-03-10)
- ² Därmed upphävs bestämmelserna om att landsting inte kan sluta avtal om verksamheten skall drivas med vinstsyfte, vården skall finansieras uteslutande med vårdavgifter, att landstingen inte får överlämna driften av regionsjukhus/kliniker till annan och kravet på att landstinget skall bedriva hälso- och sjukvård vid minst ett sjukhus i offentlig regi.
- ³ Att friskolan är det oftast nämnda området som man i första hand kan minska på går igen i andra undersökningar. Samma resultat redovisas från undersökningar i Skåne och Västsverige (Persson 1999, Granqvist 2004 a och b, Nilsson 2006a).
- ⁴ Antalet svarande uppgår till mellan 32-37 personer.
- ⁵ Bilaga 3 med den fördelningspolitiska redogörelsen har i vårpropositionen fått benämningen ”Inkomstfördelning och ekonomiska drivkrafter” (Prop. 2006/2007:100, bilaga 3).
- ⁶ Ur ett språkbruksperspektiv kan konstateras att de ideologiskt laddade orden ”friskola” och ”stopplag” idag är allmänt vedertagna.

Referenser

- Asp, K (2007a) "Aldrig förr har de borgerliga fått så positiv valbevakning". I *Dagens nyheter* 2007-01-10.
- Asp, K (2007b) *Rättvisa nyhetsmedier. Partiskhet under 2006 års medievals-rörelse*. Arbetsrapport nr 42. Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Bennulf, M (1999) "Medborgarna och den hållbara utvecklingen." I Holmberg, S och Weibull, L (red), *Ljusnande framtid*, SOM-rapport nr 22. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Blomqvist, P 2005 "Privatisering av sjukvård; lösning eller komplikation" i *Socialvetenskaplig tidskrift* 2005:2-3.
- Blomqvist, P & Rothstein, B (2000), *Välfärdsstatens nya ansikte. Demokrati och marknadsreformer inom den offentliga sektorn*. Agora.
- Carlson, B R (2006) "Friskolor mellan ideologi och erfarenhet" i Nilsson, L (red) *Nya gränser – Västsverige*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Esping-Andersen, G (1996), "After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy." I Esping-Andersen, G, ed. *Welfare States in Transition*. Sage Publications.
- Esping-Andersen, G (2002) "Towards the Good Society, Once Again?" In Esping-Andersen, G m.fl. (2002) *Why we need a New Welfare State*. Oxford University Press.
- Granqvist, N (2004a) *Kommunundersökningen. Lerum 2004*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Granqvist, N (2004b) *Kommunundersökningen. Stenungsund 2004*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Hadenius, S och Nilsson, L (1991) *Ifrågasatt. Den offentliga sektorn i debatt och opinion*. Svensk Informations mediecenter.
- Holmberg, S och Weibull, L (2007) Kapitel 1 i denna volym.
- Johansson, F, Nilsson, L och Strömberg, L (2001), *Kommunal demokrati under fyra decennier*. Liber.
- Lundqvist, Lennart J (2001) "Privatisering – varför och varför inte." I Rothstein, Bo (red) *Politik som organisering. förvaltningspolitikens grundproblem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Nilsson, L (2000), "Opinionstrender och medieeffekter." I Fridolf, M (red), *Vem formar politiken i kommunerna?*. SNS Förlag.
- Nilsson, L (2006a), "Service och lokal och regional demokrati". I Nilsson, L red. *Nya gränser. Skåne*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L (2006b), "Servicedemokratins återuppståndelse". I Holmberg, S och Weibull, L red. *Du stora nya värld*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L och Strömberg, L (1988) "Offentligt – privat, Svenska Folkets åsikter om privatisering och avreglering." I Holmberg, S och Weibull, L (red), *SOM-*

- undersökningen 1987*, SOM-rapport nr 3. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Persson, J (1999), *Storstadsregionens kontraster. Kommunundersökningarna i göteborgsregionen 1996-1998*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Petersson, O m.fl. (2002) *Demokrati utan ansvar*. Demokratirådets rapport 2002. SNS Förlag.
- Proposition 2000/01:36, *Sjukhus med vinstsyfte*.
- Proposition 2006/07:52, *Driftsformer för sjukhus*.
- Proposition 2006/07:57, *Försäljning av vissa statligt ägda företag*.
- Segefeldt, F (2003) *Vatten till salu. Hur företag och marknad kan lösa världens vattenkris*. Pejling nr 44, Timbro.
- Shiva, V (2003) *Krig om vatten: plundring och profit*. Ordfront. Socialdepartementet, Promemoria 2004-06-23.
- Socialdepartementet, Lagrådsremiss – Driftsformer för offentligt finansierade sjukhus, 2005-03-10.

MEDBORGARE OCH RIKSDAGSLEDAMÖTER OM DEMOKRATIN I SVERIGE 1996–2006¹

MARTIN BROTHÉN

Misstron mot politiker och politiska institutioner har i västerländska demokratier ökat under en lång tid. Misstron mot demokratin som princip har däremot inte ökat. Samtidigt finns ett teoretiskt nära samband mellan politiskt förtroende och legitimiteten för det politiska systemet. Förtroende för politiker och politiska institutioner ger det politiska systemet legitimitet.²

Tecken finns på att legitimiteten och stödet för den västerländska demokratin är ifrågasatt.³ Mönstren har varit tydliga också i Sverige. Medborgarnas ifrågasättande har kommit till uttryck på olika sätt. Antalet partimedlemmar har minskat över tid och graden av partiövertygelse har också långsiktigt minskat. Valdeltagandet har utifrån svenska förutsättningar varit lågt, och sjunkande, även om det steg i valet 2006. Därtill kommer den växande känslan av utanförskap hos stora medborgargrupper.⁴

Sjunkande valdeltagande, minskat antal partimedlemmar och lägre grad av partiövertygelse i Sverige behöver dock inte vara detsamma som ett ifrågasättande av demokratin som princip eller av demokratin funktionssätt. Givet det teoretiska sambandet mellan politiskt förtroende och legitimitet finns, som visats i åtskilliga sammanhang, oroande tendenser uttryckt i form av ett sviktande förtroende för demokratin aktörer och institutioner.⁵

Utvecklingen har uppmärksammats som ett viktigt samhällsproblem. Ett av den nu pågående Grundlagsutredningens viktigaste uppdrag är att ”öka medborgarnas förtroende för demokratin funktionssätt”.⁶ Den faktiska utvecklingen i Sverige vad gäller medborgarnas demokratitilltro analyseras i detta kapitel i ett tioårigt tidsspektiv.

Frågan är om medborgarnas sviktande tilltro till politiker och politiska aktörer har en motsvarighet i ett ifrågasättande av demokratin som princip och av demokratin funktionssätt. En annan viktig fråga är om medborgarnas ifrågasättande har en motsvarighet bland demokratin och politikens egna aktörer och representanter. Svaren på dessa frågor säger något om djupet i den svenska legitimitetsproblematiken.

I det här kapitlet undersöks medborgares och riksdagsledamöters föreställningar om tillståndet i demokratin och förtroende för riksdagen som central aktör i den representativa demokratin. Är riksdagsledamöter och väljare överens om bedömningarna av demokratin funktionssätt i Sverige och förtroendebedömningarna av riksdagen? Evaluerar de demokratin på samma sätt?

Förtroende kan studeras på olika nivåer. Pippa Norris har i boken *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance* delat in legitimiteten och stödet för demokratin i fem olika nivåer.⁷ Hon särskiljer demokratiskt stöd för nationen och samhället (political community), för regimprinciper (regime principles), för hur regimen fungerar (regime performance), för regimen institutioner (regime institutions) och för olika politiska aktörer (political actors).⁸ Med regim får i hennes begreppsapparat förstås styrelseskicket i ett samhälle. Därmed handlar stödet för regimprincipen om förtroendet för det styrelseskicket som råder i ett specifikt land, medan förtroendet för hur regimen fungerar handlar om hur styrelseskicket i praktiken fungerar. Förtroendet för regimen institutioner handlar om vilken tillit som tillskrivs de centrala samhällsinstitutionerna. Den lägsta nivån i Norris indelning avser förtroendet och stödet för de politiska aktörerna i landet.

Indelningen i olika förtroendenivåer kan synas enkel och elegant; lika enkelt är det däremot inte att åstadkomma invändningsfria operationaliseringar av de olika nivåerna. Alla operationaliseringar har sina brister och förtjänster. De två första nivåerna i Norris modell över förtroende på olika nivåer är särskilt svåra att operationalisera på ett godtagbart och accepterat sätt.⁹

Avsikten med kapitlet är att jämföra de evalueringar som medborgare och riksdagsledamöter gör med fokus på demokratin som styrelseskicket och på den representativa demokratin viktigaste institution, riksdagen. I det följande kommer vi därför främst att studera två av fem möjliga nivåer: den tredje och fjärde nivån i den indelning som bär Pippa Norris signum. Vi kommer huvudsakligen att jämföra medborgares och riksdagsledamöters stöd dels för hur regimen fungerar, dels för regimen viktigaste institution.

Analysen i kapitlet är därmed något förenklad i förhållande till Pippa Norris mer fingerade analytiska instrument. Den avgränsning och enklare analysram som används i det följande har vissa likheter med den indelning som härstammar från David Easton. Han urskiljde vid mitten av 1960-talet tre nivåer för medborgarnas stöd för demokratin och legitimiteten för det politiska systemet. Han skiljde mellan samhället/nationen, den politiska regimen och centrala politiska aktörer.¹⁰ Med den indelning som Easton gjorde är det de två sistnämnda nivåerna som kommer att studeras i det här kapitlet.

Först analyseras medborgares och riksdagsledamöters tillit till demokratin funktionssätt, det vill säga den specifika nivå på legitimiteten och förtroendet som Grundlagsutredningen har till uppgift att öka.¹¹ Därefter analyserar vi förtroendet för riksdagen. Vi avser också att analysera sambandet mellan de förtroendebedömningar som görs av riksdagen som institution och tilliten till hur demokratin fungerar. Genomgående i kapitlet eftersträvar vi en jämförelse mellan riksdagsledamöter och medborgare.

De konkreta frågeställningar som besvaras handlar om vilka likheter och skillnader som återfinns mellan medborgares och riksdagsledamöters bedömningar ifråga om stödet för hur styrelseskicket fungerar och ifråga om stödet för riksdagen.¹²

Det material som utgör underlag för analyserna är hämtat från dels SOM-institutets undersökningar från 1996 till 2006, dels fyra genomförda undersökningar med samtliga riksdagsledamöter (1996, 1998, 2002 och 2006).¹³

Riksdagsledamöter har troligen ett högre genomsnittligt samhällsförtroende än medborgarna. Förväntningen handlar inte bara om att ledamöterna utvärderar det politiska system som de själva är en viktig aktör inom. Ikraft av att vara mer politiskt intresserade och etablerade än den genomsnittlige medborgaren kan vi förvänta oss att riksdagsledamöter generellt sett har ett högt förtroende för demokratins funktionssätt och demokratins centrala institutioner. Det är ett i forskningen etablerat resultat att politiskt intresserade personer hyser ett allmänt sett högre förtroende än personer utan politiskt intresse eller med ett mindre politiskt intresse.¹⁴ Andelen högutbildade är också högre i riksdagen än i samhället i övrigt.¹⁵ Det förstärker ytterligare vår förväntan om att de folkvalda hyser högre förtroende än medborgarna i allmänhet. Utbildning och förtroendebedömningar har tidigare visat sig gå hand i hand. Högutbildade tenderar att vara mer förtroendefulla än lågutbildade.¹⁶

Stödet för demokratins funktionssätt

Det analysredskap som används är hämtat från Europeiska kommissionens opinionsmätningsserie *Eurobarometern*.¹⁷ Den frågeformulering som har utnyttjats handlar om hur nöjd svarspersonen är med det sätt på vilket demokratin fungerar i det egna landet.

Frågeformuleringen är inte oproblematiske.¹⁸ Den preciserar till exempel inte närmare innebörden i de två centrala begreppen *demokrati* och *fungerar*. Inte heller definieras vilken innebörd som skall läggas i begreppet *nöjd*. Det kan både ses som en nackdel och en fördel. En nackdel är att vi med den valda frågeformuleringen inte entydigt vet vad svarspersonerna lägger in i begreppen och om olika svarspersoner lägger in olika innebörd. Det är däremot en fördel att vi med en ganska enkel och okomplicerad fråga når generell kunskap om ett demokratiteoretiskt centralt problemområde: hur medborgarna bedömer demokratins funktionssätt i det egna landet. Särskilt värdefull är Eurobarometerns frågeformulering eftersom den möjliggör en jämförelse av graden av tillfredsställelse med demokratins funktionssätt över tid och i flera länder samtidigt.

Drygt hälften av medborgarna i EU:s medlemsländer har under lång tid haft en tilltro till hur det egna landets demokrati fungerar.¹⁹ Mellan olika länder finns dock variationer. Skillnaden är tydlig mellan nya och gamla medlemsländer i unionen. Den senast rapporterade undersökningen är från våren 2006, och därmed före Bulgariens och Rumäniens inträde i unionen.²⁰

För hela EU-området, med de dåvarande 25 medlemsländerna, var det 56 procent som antingen var ganska eller mycket nöjda med hur demokratin fungerar i det egna landet. Inom unionen var det i Danmark, Luxemburg och Finland som högst

andelar uppmättes (93 procent, 83 procent respektive 78 procent). Lägst andel i EU:s dåvarande 25 medlemsländer uppmättes i Litauen (23 procent) följt av Slovakien (25 procent) och Portugal (30 procent).²¹

I Sverige uppgick andelen till 74 procent. De internationella jämförelserna visar tydligt att andelen personer som är nöjda med hur demokratin fungerar i det egna landet är fortsatt hög i Sverige och bland de högsta i hela EU. Svenskarna är således förtröstansfulla i sina bedömningar av det egna landets demokrati.

När vi i det följande studerar svenska medborgare och riksdagsledamöter har vi också möjlighet att göra tidsjämförande analyser i begränsad omfattning. Hur medborgare och riksdagsledamöter under tidsperioden 1996–2006 har bedömt demokratin funktionssätt i Sverige framgår av tabellerna 1 och 2. I det här sammanhanget används SOM-institutets mätserie och inte Eurobarometerens.²² Den frågeformulering som utnyttjats i SOM-institutets och riksdagsundersökningarnas mätserie har varit: ”På det hela taget, hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige?” Svartalternativen har varit ”mycket nöjd”, ”ganska nöjd”, ”inte särskilt nöjd” och ”inte alls nöjd”. Operationaliseringen ger oss möjlighet att uttala oss om graden av nöjdhet med demokratin; vi skall däremot vara försiktiga med att utnyttja terminologin ”missnöjd” eftersom de exakta svartalternativ som utnyttjats inte specificerar ett missnöje.²³ Med SOM-undersökningarna får vi också möjlighet att i tabellen redovisa sambandet med medborgarnas förtroendebedömningar av riksdagen, mätt med Pearson’s korrelationsmått.²⁴

Tabell 1 Andel medborgare i olika partier som är mycket eller ganska nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige 1996–2006 (procent)

	v	s	c	fp	m	kd	mp	alla	antal svarande	Pearson's r
1996	36	61	48	67	48	55	38	48	1726	.49*
1997	36	64	52	56	52	44	46	52	1725	.50*
1998	54	74	59	76	55	58	59	62	3497	.49*
1999	56	76	66	71	63	61	58	64	3366	.47*
2000	58	80	70	75	59	62	60	65	3366	.49*
2001	73	83	79	69	73	75	71	75	1663	.47*
2002	68	87	72	74	64	63	66	74	3457	.47*
2003	66	83	66	79	71	69	68	73	3507	.47*
2004	55	81	64	73	62	61	66	68	3437	.51*
2005	60	81	70	72	62	59	68	68	3358	.48*
2006	73	84	77	86	79	73	77	78	3203	.42*
Differens										
1996-2006	+37	+23	+29	+19	+31	+18	+39	+30		

Kommentar: Sambandsmättet Pearson's r visar sambandet mellan nöjdhet med hur demokratin fungerar i Sverige och förtroende för riksdagen (* $p \leq .01$). **Källa:** SOM-undersökningarna 1996–2006.

Tabell 2 Andel riksdagsledamöter som är mycket eller ganska nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige 1996–2006 (procent)

	v	s	c	fp	m	kd	mp	alla	antalet ledamöter
1996	52	89	72	80	79	93	60	81	311
1998	68	86	78	80	83	90	73	82	326
2002	69	96	65	80	61	85	67	82	321
2006	76	98	89	100	92	92	67	92	325
Differens									
1996-2006	+24	+9	+17	+20	+13	-1	+7	+11	

Kommentar: Resultaten visar andelen riksdagsledamöter som är mycket eller ganska nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige. Sambandet Pearson's r mellan nöjdhet med demokratin och förtroende för riksdagen uppgår år 2002 till +.39 och år 2006 till +.24 ($p \leq .01$). Endast 2002 och 2006 har ett samband kunnat uppmätas. **Källa:** Riksdagsundersökningarna 1996–2006.

Successivt har tilltron till demokratins funktionssätt ökat bland svenska medborgare. År 1996, då SOM-institutets mätserie inleddes, var 48 procent av svenskarna nöjda med hur demokratin fungerade i Sverige. Sören Holmberg drog slutsatsen att svenska medborgare var ”sisådär nöjda” med hur demokratin fungerade i det egna landet.²⁵ Vi vet från undersökningar av förtroendet för politiska institutioner att det var som lägst åren kring 1996 och 1997. Även andelen nöjda med demokratin kan därför antas ha varit låg dessa år. Andelen har därefter ökat för varje år i mätserien fram till år 2001 (75 procent). Därefter har en stabilisering kunnat iaktas kring en andel kring 70 procent nöjda. I samtliga partier ökade andelen mellan 2005 och 2006. Andelen med tilltro till hur demokratin fungerar 2006 (78 procent) är den högsta som uppmätts i SOM-institutets långa mätserie.

Ökningen år 2006 verifieras av Eurobarometerens vårmätning 2006.²⁶ Också sett till tidsperioden i sin helhet mellan 1996 och 2006 är Eurobarometerens resultat jämförbara med SOM-institutets. Följande mätserie för andelen mycket eller ganska nöjda har uppmätts i Eurobarometer för Sverige: 56 procent (hösten 1996), 65 procent (hösten 1999), 63 procent (våren 2000), 72 procent (hösten 2001), 75 procent (hösten 2002), 75 procent (hösten 2002), 73 procent (hösten 2003), 76 procent (hösten 2004), 71 procent (våren 2005) och 74 procent (våren 2006).

Ökningen mellan 1996 och 2006 är remarkabel. Tilltron till demokratin har ökat i samtliga partier sedan 1996. Nästan uteslutande är det socialdemokrater och folkpartister som har den högsta andelen nöjda medborgare.²⁷ Bland ledamöterna i riksdagen är det däremot främst socialdemokrater och kristdemokrater som uttalat en hög tilltro till demokratins funktionssätt.²⁸ Generellt sett är riksdagsledamöter mer nöjda med demokratins funktionssätt än sympatisörerna till det egna partiet (figur 1). Det resultatet gäller dock inte för miljöpartiet i 2006 års mät-

ningar; miljöpartiets riksdagsledamöter (67 procent) är mindre nöjda med hur demokratin fungerar än det egna partiets sympatisörer (77 procent).

Sören Holmbergs slutsats från 1997, återgiven redan i kapitelrubriken ”svenskarerna är sisådär nöjda med demokratin”, kan modifieras. Dagens svenska medborgare är ”nöjda” med demokratin i landet. De 30 procent som inte säger sig vara nöjda med hur demokratin fungerar är dock viktiga att inte glömma bort. I vilken utsträckning deras avsaknad av nöjdhet motsvarar ett direkt missnöje går inte att utläsa av den utnyttjade frågetekniken.

När vi undersökt förtroendet för politiska institutioner har ett centralt resultat varit den elektorala cykeln i medborgarbedömningarna; varje valår sedan årliga mätningar inleddes 1986 har förtroendet för politiska institutioner stigit valår för att året därpå sjunka tillbaka något.²⁹ Ökningen av andelen medborgare som är nöjda med svensk demokrati har dock varit *stegvis* utan specifika tendenser i samband med valåren 1998 eller 2002. Någon elektoral cykel kan inte spåras i medborgarnas bedömning av hur demokratin fungerar. Förtroendet för politiska institutioner tenderar alltså att stiga och sjunka i cykler kring de politiska valen, medan nöjdheten med demokratin stadigt har ökat sedan 1996.

Sambandet mellan bedömningen av demokratin och tilliten till riksdagen är dock tydligt. Korrelationen, mätt med sambandsmättet Pearson's r , uppgår till mellan +.42 och +.51.³⁰ Bland riksdagsledamöterna är sambandet lägre än hos medborgarna (Pearson's $r = +.39$ respektive +.24). Ledamöter gör således inte lika tydliga kopplingar mellan förtroendet för riksdagen och bedömningen av demokratin funktionssätt.

Medborgare som har ett lågt förtroende för riksdagen tenderar alltså att vara mindre nöjda med demokratin funktionssätt i Sverige och tvärtom. Holmberg och Oscarsson har mätt upp något lägre korrelation (+.35) när de studerat sambandet mellan medborgares bedömning av demokratin och det allmänna förtroendet för politiker.³¹ Om skillnaderna kan vi endast spekulera. Jämfört med begreppet ”riksdagen” är ”politiker” ett bredare begrepp. Sambandet visar sig vara svagare när den mer allmänna operationaliseringen utnyttjas.

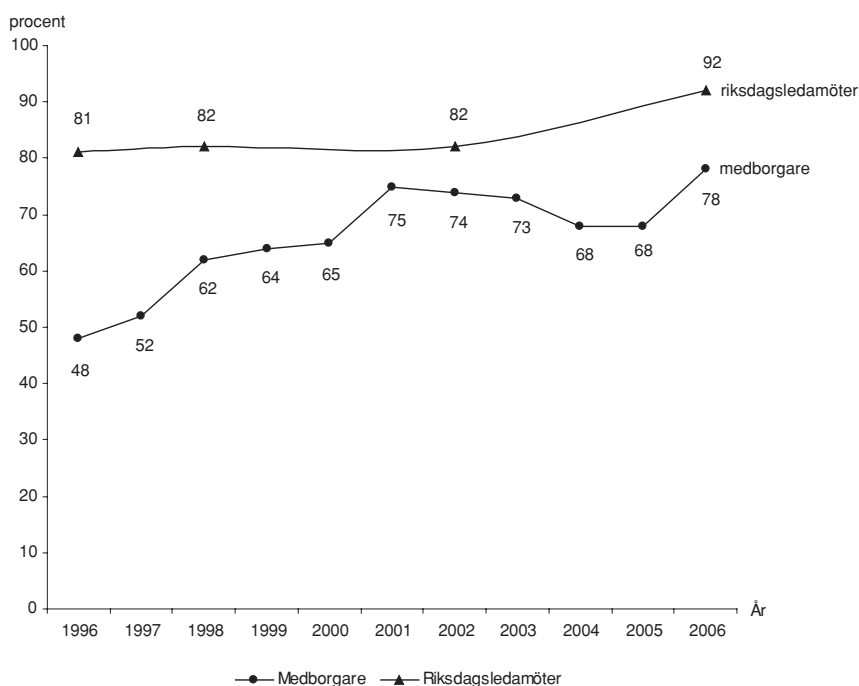
Resultaten får oss även att fundera något kring frånvaron av en elektoral cykel ifråga om medborgarnas nöjdhet med demokratin, eftersom en sådan cykel kunnat iakttas i bedömningarna av förtroendet för riksdagen och för andra politiska aktörer. Varför fluktuerar inte medborgarnas bedömning av svensk demokrati kring de politiska val som hålls? Framtida forskning kan här bidra med ytterligare kunskap.

Riksdagsledamöter har, vilket tabell 2 ger besked om, hela tiden haft en mycket stor tilltro till hur demokratin fungerar i Sverige.³² En hög andel – drygt 80 procent – av ledamöterna uttrycker sig vara nöjda med demokratin funktionssätt i Sverige. Efter valet 2006 ökade andelen till hela 92 procent. Svenska riksdagsledamöter är inte ensamma om att ha fått besvara frågor om hur nöjda de är med demokratin i det egna landet (figur 1). I samtliga nationella parlament i hela Europeiska unionen

ställdes samma fråga till ledamöterna 1996.³³ Av svaren att döma är också nationella parlamentariker i andra länder nöjda med demokratin på hemmaplan.³⁴

Svenska riksdagsledamöter har en betydligt högre tilltro till hur regimen fungerar än de medborgare som ledamöterna representerar. Dock har medborgarnas tilltagande nöjdhet med demokratin resulterat i ett mindre gap mellan medborgares och riksdagsledamöters demokratibedömningar (figur 1). Avståndet har minskat högst avsevärt mellan 1996 och 2002; 1996 uppgick gapet till 33 procentenheter medan det 2002 hade minskat till 8 procentenheter. Därefter har det åter ökat något till 14 procentenheter 2006.

Figur 1 Medborgares och riksdagsledamöters bedömning av hur demokratin fungerar i Sverige 1996–2006 (andel mycket och ganska nöjd, procent)

Källa: SOM-undersökningarna 1996–2006 och Riksdagsundersökningarna 1996–2006.

Förtroendet för riksdagen

Medborgare och riksdagsledamöter gjorde alltså inte helt samstämmiga bedömningar av hur demokratin fungerar i Sverige 1996–2006. Riksdagsledamöter har

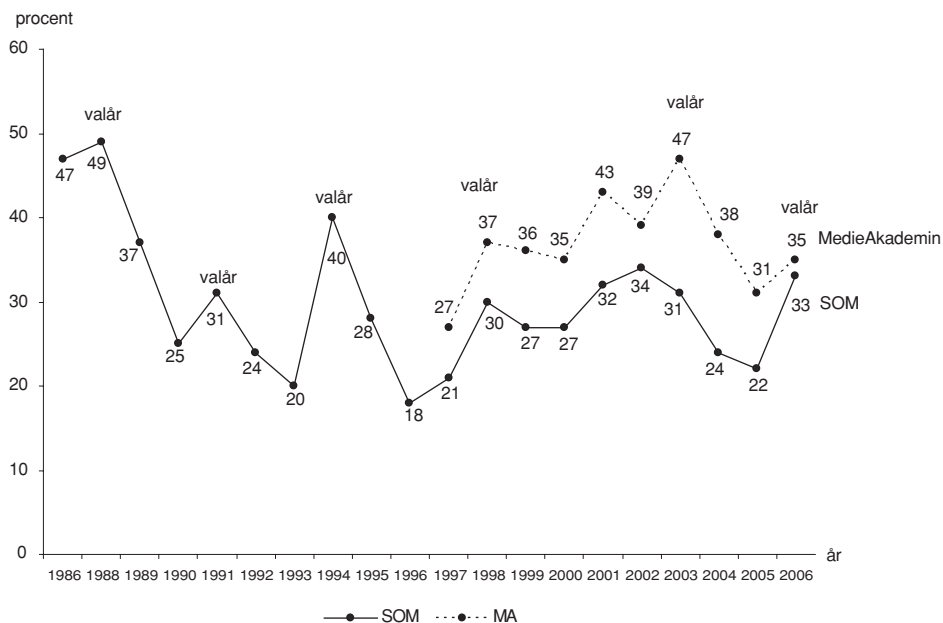
en, inte oväntat, större tilltro till demokratins funktionssätt än de medborgare de representerar. Både bland medborgare och riksdagsledamöter har dock en ökning skett mellan 1996 och 2006. Tydligast har denna förändring varit hos medborgarna. När medborgarna ökat sin grad av nöjdhet med 30 procentenheter har ledamöternas ökat med 11 procentenheter, dock från en redan hög nivå.

Ledamöterna av riksdagen var påtagligt mer positiva i sina bedömningar. Det förefaller rimligt att förvänta sig att detsamma gäller förtroendet och stödet för samhällets och demokratins centrala institutioner, som t.ex. riksdagen. I det följande jämförs de förtroendebedömningar som medborgare och riksdagsledamöter har gjort av riksdagen under tidsperioden. Den mätserie som utnyttjas är SOM-institutets förtroendebarmeter, genomförd sedan 1986. Åren 2002 och 2006 genomfördes för första gången motsvarande mätningar bland riksdagens ledamöter.

Tabell 3 *Förtroendet för riksdagen 1986–2006 (procent, förtroendebalans)*

	Mycket stort	Ganska stort	Varken stort eller litet	Ganska litet	Mycket litet	Summa procent	Förtroendebalans	Antal svarande
1986	10	37	38	11	4	100	+32	1556
1987 ¹⁾	12	52	-	29	7	100	+28	1606
1988	10	39	37	10	4	100	+34	1558
1989	6	31	41	16	6	100	+14	1483
1990	4	21	39	22	14	100	-11	1522
1991	4	27	41	19	9	100	+3	1502
1992	3	21	41	23	12	100	-11	1663
1993	2	18	45	22	13	100	-15	1645
1994	5	35	43	13	4	100	+24	1511
1995	3	25	39	23	10	100	-5	1589
1996	2	16	40	26	16	100	-23	1541
1997	2	19	41	26	12	100	-17	1514
1998	3	27	41	21	8	100	+1	3133
1999	3	24	41	21	11	100	-5	3143
2000	2	25	45	19	9	100	-1	2959
2001	3	29	45	16	7	100	+9	2976
2002	4	30	45	15	6	100	+13	3057
2003	4	27	44	18	7	100	+6	3079
2004	2	22	43	23	10	100	-9	3110
2005	2	20	45	23	10	100	-11	2912
2006	4	29	45	16	6	100	+11	2799
Differens								
1986-2006	-6	-8	+7	+5	+2		-21	

Kommentar: ¹⁾ Mittenalternativet "varken stort eller litet förtroende" fanns inte med i 1987 års undersökning. Resultaten avser svenska medborgare mellan 15 och 75 år. Frågeformulering: "Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?" **Källa:** SOM-undersökningarna 1986–2006.

Figur 2 Förtroendet för riksdagen 1986–2006 (andel mycket och ganska stort förtroende)

Kommentar: MedieAkademins/TNS Gallups mätningar omfattar 778 telefonintervjuer under perioden 17/10–26/10 2006. Procenttalen är beräknade bland personer som besvarat förtroendefrågorna (MedieAkademins förtroendebarameter 2006). Frågeformulering: "Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?" **Källa:** SOM-undersökningarna 1986–2006 och MedieAkademins 1997–2006.

Medborgarnas förtroende för riksdagen redovisas i tabell 3 och figur 2.³⁵ I tabellen redovisas utvecklingen mellan 1986 och 2006. Av redovisningen framgår hur svars-personerna fördelar sig på fem alternativa svarsmöjligheter och hur andelen svars-personer med stort förtroende minus andelen svars-personer med litet förtroende (förtroendebalans) har varierat under samma period. Figuren åskådliggör tabellens resultat genom att visa hur andelen personer med mycket eller ganska stort förtroende har utvecklats under den aktuella tidsperioden.

Förtroendet för riksdagen uppgick valåret 2002 till den högsta nivån sedan bot-nenåret 1996. Ökningen mellan 1996 och 2002 var tydlig; andelen medborgare med förtroende för riksdagen steg från 18 procent till 34 procent. Valår – som 2002 – är dock speciella. Mot bakgrund av den elektorala cykeln var en nedgång i förtroendet väntad 2003. Nedgången 2003 följdes dock av ytterligare nedgångar 2004 och 2005.³⁶

Ökningen i samband med riksdagsvalet hösten 2006 är dramatisk och uppgår till hela 11 procentenheter. Förtroendet har åter nått nivåer som vi uppmätte i samband med terrorhösten 2001 och därefter. Dock har nivåerna ännu inte nått de höga nivåer som uppmättes i seriens början i slutet av 1980-talet och början 1990-talet.

Riksdagsledamöter i samtliga partier har ett betydligt högre förtroende för riksdagen än det egna partiets sympatisörer. Intressant nog är skillnaderna ungefär lika stora i samtliga partier. Gapet har blivit något större 2006 jämfört med 2002 (tabell 4).

Tabell 4 Andel medborgare och riksdagsledamöter som har ett ganska eller mycket stort förtroende för riksdagen 2002 och 2006 (procent)

	v	s	c	fp	m	kd	mp	alla	antalet svarande
2002									
Medborgare	32	46	33	35	22	30	23	35	3429
Riksdagsledamöter	79	96	95	84	70	88	75	87	319
<i>Differens</i>	<i>47</i>	<i>50</i>	<i>62</i>	<i>49</i>	<i>48</i>	<i>58</i>	<i>52</i>	<i>52</i>	
2006									
Medborgare	30	36	38	41	32	30	35	32	3201
Riksdagsledamöter	85	95	96	92	84	92	88	91	319
<i>Differens</i>	<i>55</i>	<i>59</i>	<i>58</i>	<i>51</i>	<i>52</i>	<i>62</i>	<i>53</i>	<i>59</i>	

Kommentar: Resultaten visar andelen medborgare och riksdagsledamöter i olika partier som har ett ganska eller mycket stort förtroende för riksdagen. **Källa:** SOM-undersökningarna 2002 och 2006 samt Riksdagsundersökningarna 2002 och 2006.

Nöjda riksdagsledamöter och medborgare

Demokratin i Sverige är föga ifrågasatt av medborgarna och deras folkvalda representanter i riksdagen. Tvärtom visar resultaten i kapitlet att medborgare och riksdagsledamöter i Sverige visar en mycket stor uppskattning för demokratin funktionssätt. Samtidigt är förtroendet för riksdagen förhållandevis högt med fler medborgare som tillskriver riksdagen ett förtroende än medborgare som saknar förtroende för institutionen. Förtroendebalansen bland medborgarna är tydligt positiv även om vi under de senaste åren också sett exempel på motsatsen. Förtroendenivåerna har gått upp och ned för att förnärvarande vara i uppåtgående. Fortsatt varningsflagg kan vara motiverad. Intressant nog går det inte att spåra någon elektoral cykel i medborgarnas bedömning av hur demokratin fungerar. Att riksdagsledamöter tillskriver sin egen institution ett högt, för att inte säga mycket högt,

förtroende är knappast förvånande. Egenskapen att tillskriva den egna arbetsplatsen ett förtroende behöver riksdagsledamöter inte vara ensamma om. Det är troligen ett generellt resultat att utåt visa sig nöjd med hur den egna institutionen fungerar.

Noter

- ¹ Detta kapitel utgör en delrapport inom ramen för forskningsprojektet *Bilder av riksdagen – medborgare och riksdagsledamöter i den representativa demokratin* som finansieras av Riksbankens Jubileumsfond.
- ² Rothstein 2003.
- ³ Legitimitetsbegreppet är ett av statsvetenskapens mer svårdefinierade begrepp (Möller 1998; Holmberg 1999:14 ff.; 2000:29 ff.).
- ⁴ Holmberg & Oscarsson 2004.
- ⁵ Aardal 2003; Holmberg & Oscarsson 2004. För en diskussion om förtroendebegreppet, se t.ex. Elliot 1997:37 ff.; Brothén 1998:64; Möller 1998:11 ff.; 2000:20 ff.; Strömbäck 2001:52 ff.; Norén Bretzer 2005:15 ff.
- ⁶ Dir. 2004:96 En samlad översyn av regeringsformen.
- ⁷ Norris 1999.
- ⁸ Norris 1999:10.
- ⁹ Klingemann 1999; Holmberg 1999:16 ff.
- ¹⁰ Easton 1965; 1975.
- ¹¹ Dir. 2004:96.
- ¹² Det finns anledning att förtydliga att studien inte är avsedd att vara en undersökning om den faktiska demokratin. Istället är det människors uppfattningar om graden av demokrati som analyseras. Att mäta demokrati är annars något statsvetare ägnat sig åt sedan länge (jfr Hadenius 1992; Beetham 1994; Rothstein m.fl. 1995).
- ¹³ Riksdagsundersökningar har genomförts vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, vid inte mindre än åtta tillfällen (1969, 1985, 1988, 1994, 1996, 1998, 2002 och 2006). 2006 års riksdagsenkät ingår i forskningsprojektet ”Bilder av riksdagen – medborgare och riksdagsledamöter i den representativa demokratin”, finansierat av Riksbankens Jubileumsfond. Ansvarig för undersökningen har Martin Brothén och Sören Holmberg varit. Svarsfrekvensen för de olika undersökningarna har varierat något, men i samtliga fall varit mycket tillfredsställande och mellan 90 och 95 procent.

- ¹⁴ Holmberg & Oscarsson 2004.
- ¹⁵ Holmberg & Esaiasson 1988:134 ff.; Esaiasson & Holmberg 1996.
- ¹⁶ Holmberg & Oscarsson 2004.
- ¹⁷ Den första Eurobarometern publicerades 1974. Eurobarometern genomförs på uppdrag av Europeiska kommissionen (Generaldirektoratet för kommunikation).
- ¹⁸ Sören Holmberg (1997) har med hjälp av ett svenskt material granskat frågeformuleringens validitet och är inte fullt ut nöjd. Han menar dels att frågetekniken ger ett orent resultat av hur demokratin anses fungera därför att den också väger in värderingar av dagspolitiken och bedömningar av den sittande regeringen. Frågan mäter således både hur det *demokratiska systemet* fungerar och hur *politiken* och *regeringen* fungerar. Därtill menar Holmberg att frågetekniken med besöksintervjuer, som i Eurobarometern, överskattar andelen svars personer som är nöjda med hur demokratin fungerar jämfört med svar baserade på postenkätmetoden. Analyserna i det följande bygger på SOM-undersökningar och riksdagsundersökningar, vilka båda har genomförts som postenkäter.
- ¹⁹ Fuchs, Guidorossi & Svensson 1995:333.
- ²⁰ Eurobarometer 65, Spring 2006.
- ²¹ I dåvarande kandidatländerna Bulgarien och Rumänien uppgick andelen till 22 procent (Eurobarometer 65).
- ²² Frågan har också ställts i valundersökningarna 1998, 2002 och 2006. Resultaten i SOM-undersökningarna och valundersökningarna är snarlika. Andelen nöjda med demokratin tenderar att vara något högre i valundersökningarna jämfört med SOM-undersökningarna (Holmberg & Oscarsson 2004:251). Det är ett känt resultat att andelen positiva bedömningar av det slaget är högre i besöksintervjuer (som valundersökningarna) än i brevenkäter (som SOM-undersökningarna). I det följande har vi valt att jämföra SOM-undersökningar och riksdagsundersökningar, vilka båda har genomförts i form av brevenkäter.
- ²³ Jfr Holmberg & Oscarsson 2004.
- ²⁴ Det är endast SOM-undersökningarna, och inte valundersökningarna, som ger oss dessa möjligheter. Pearson's r är ett statistiskt korrelationsmått för att studera sambandet mellan två variabler och kan variera från -1,0 (perfekt negativt samband) till +1,0 (perfekt positivt samband).
- ²⁵ Jfr Holmberg 1997.
- ²⁶ Jfr Eurobarometer 46 (hösten 1996) t.o.m. 65 (våren 2006).

- ²⁷ Undantaget är 2001 då centerpartiet och socialdemokraterna har den högsta andelen nöjda medborgare.
- ²⁸ Med undantag av 2006 då det är socialdemokraterna och folkpartiet som uppnår högst andel nöjda ledamöter.
- ²⁹ Jfr Holmberg 1994.
- ³⁰ Pearson's r är ett statistiskt korrelationsmått för att studera sambandet mellan två variabler och kan variera från -1,0 (perfekt negativt samband) till +1,0 (perfekt positivt samband).
- ³¹ Holmberg & Oscarsson 2004:253.
- ³² Jfr Brothén 2001.
- ³³ Undersökningarna genomfördes inom ramen för forskningsprojektet *Political Representation in Europe* (Katz & Wessels 1999; Schmitt & Thomassen 1999). 1996 års riksdagsundersökning ingick i detta internationella forskningsprojekt.
- ³⁴ Wessels 1999:214 *Institutional Change and the Future Political Order*, i Katz & Wessels.
- ³⁵ Resultaten baseras på en frågeformulering med följande lydelse: "Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?" Svarsalternativen har varit: "mycket stort förtroende", "ganska stort förtroende", "varken stort eller litet förtroende", "ganska litet förtroende" och "mycket litet förtroende". Frågan om förtroendet för olika samhällsinstitutioner har ställts i SOM-undersökningarna sedan 1986. Urvalet för SOM-undersökningen hösten 2006 har bestått av cirka 6 050 personer i hela Sverige i åldrarna 15–85 år. Urvalet för undersökningarna har varierat något under tidsperioden 1986–2006. För att uppnå jämförbarhet för hela mätserien från 1986 och framåt ingår endast svarspersoner som är svenska medborgare och som är mellan 15 och 75 år. I 1998 års undersökning saknas 15-åringarna helt.
- ³⁶ Brothén 2006.

Referenser

- Aardal, B. (red) 2003. *Velgere i villrede. En analyse av stortingsvalget 2001*, Oslo: N W Damm & Søn.
- Beetham, D. (1994) *Defining and Measuring Democracy*, London: Sage.
- Brothén, M. (1998) "Fallande förtroende för riksdagen", i Holmberg, S. & Weibull, L., *Opinionssambället*, Göteborg: SOM-institutet.
- Brothén, M. (2001) "Demokratiskt underskott", i Holmberg, S. (red.) *EuropaOpinionen*, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.

- Brothén, M. (2006) "Förtroendet för riksdagen i slutet av mandatperioden", i Holmberg, S. & Weibull, L. (2006) *Du stora nya världen*, Göteborgs universitet.
- Dir. 2004:96, *En samlad översyn av regeringsformen*, direktiv till Grundlagsberedningen, Stockholm: Justitiedepartementet.
- Easton, D. (1965) *A Systems Analysis of Political Life*, New York: John Wiley.
- Easton, D. (1975) "A Re-Assessment of the Concept of Political Support", i *British Journal of Political Science* 1975:5.
- Elliot, M. (1997) *Förtroendet för medierna*, Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet.
- Esaiasson, P. & Holmberg, S. (1996) Representation From Above. *Members of Parliament and Representative Democracy in Sweden*, Aldershot: Dartmouth.
- Eurobarometer* (valda år), Bryssel: Europeiska kommissionen, Generaldirektoratet för kommunikation.
- Fuchs, Guidorossi & Svensson (1995) "Support for the Democratic System", s. 323-353, i *Citizens and the State*, volym ett, redigerad av H-D. Klingemann & D. Fuchs, Oxford: Oxford University Press.
- Hadenius, A. (1992) *Democracy and development*, Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Holmberg, S. & Esaiasson, P. (1988) *De folkvalda. En bok om riksdagsledamöterna och den representativa demokratin i Sverige*, Stockholm: Bonniers.
- Holmberg, S. & Oscarsson, H. (2004) *Väljare – Svenskt väljarbeteende under 50 år*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Holmberg, S. (1994) "Partierna tycker vi bäst om i valtider", i Holmberg, S. & Weibull, L. (red.) *Vägval*, Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, S. (1997) "Svenska folket är sisådär nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige", i Holmberg, S. & Weibull, H. (red.) *Ett missnöjt folk?*, Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, S. (1999) *Representativ demokrati, SOU 1999:64*, Stockholm: Fakta info direkt.
- Holmberg, S. (2000) *Välja parti*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Katz, R. S. & Wessels, B. (1999) *The European Parliament, the National Parliaments, and European Integration*, Oxford: Oxford University Press.
- Klingemann, H-D. (1999) "Mapping Political Support in the 1990s: A Global Analysis", i Norris, P. (ed) *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*, Oxford: Oxford University Press
- MedieAkademiens förtroendebrometer 2006*, Göteborg: MedieAkademin (Göteborgs-Posten, Göteborgs universitet, Forsman & Bodenfors och TNS Gallup).
- Möller, T. (1998) *Politikerförakt eller mogen misstro? Misstron mot politiker och politiska institutioner*, Stockholm: Svenska Kommunförbundet och Kommentus Förlag.
- Möller, T. (2000) *Politikens meningslöshet. Om misstro, cynism och utanförskap*, Stockholm: Liber.

- Norén Bretzer, Y. (2005) *Att förklara politiskt förtroende. Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer*, Göteborg: Göteborg Studies in Politics.
- Norris, P. (red.) (1999) *Critical Citizens. Global Support for Democratic Government*, Oxford: Oxford University Press.
- Rothstein m.fl. (red.) (1995) *Demokrati som dialog, Demokratirådets rapport 1995*, Stockholm: SNS Förlag.
- Rothstein, B. (2003) *Sociala fällor och tillitens problem*, Stockholm: SNS Förlag.
- Schmitt, H. & Thomassen, J. (red.) (1999) *Political Representation and Legitimacy in the European Union*, Oxford: Oxford University Press.
- Strömbäck, J. (2001) *Gäster hos verkligheten. En studie av journalistik, demokrati och politisk misstro*, doktorsavhandlingar från JMK, 20, Eslöv: Brutus Östlings bokförlag, Symposion.
- Wessels, B. (1999) "Institutional Change and the Future Political Order", i Katz, R. S. & Wessels, B. (1999) *The European Parliament, the National Parliaments, and European Integration*, Oxford: Oxford University Press.

SÅ VILL SVENSKA FOLKET BLI STYRT

HENRIK OSCARSSON

Våra grundlagar reglerar den offentliga makten och fastställer demokratin spelregler. I grundlagarna återfinns samhällskontraktet mellan staten och dess medborgare: vilka fri- och rättigheter medborgarna garanteras av staten och under vilka omständigheter staten har möjlighet att inskränka dem. I grundlagen fastställs den maktpolitiska infrastrukturen för ett land: valsystemets utformning, relationen mellan regering och riksdag och mellan staten och kommunerna. Här återfinns regler för maktövertagande och regeringsbildning och statsministerns befogenheter. Här skyddas minoritetens rättigheter och här läggs hinder för majoritetsförtryck. Och här finns regler för att förändra reglerna och för att övervaka reglernas efterföljd.

Man behöver inte vara raketforskare för att konstatera att grundlagstexterna är avgörande för hur vårt politiska system fungerar. Även om vi i Sverige har en mindre smickrande tradition av konstitutionell pragmatism står klart att grundlagen är ett betydelsefullt dokument.

En av statsvetenskapens största insikter är att spelregler har en avgörande betydelse för hur spelet spelas. Vi vet också att även mycket små justeringar av gällande spelregler kan förändra förutsättningarna för utfallet – det vill säga vem eller vilka som står som vinnare och vem som blir förlorare. Det som gäller för fotboll, monopol, fia med knuff och datorspel gäller även för demokratin och politiken: reglerna är viktiga för hur det blir. Och regelförändringar leder till att spelarna handlar annorlunda, att karaktären på spelet omdanas och dess utfall förändras.

Ett dramatiskt exempel är på sin plats för att visa att även till synes små förändringar kan ha stora implikationer. Tänk dig en repris av riksdagsvalet 2006 men en riksdag med bara hälften så många ledamöter (antalet fasta mandat halveras från 310 till 155 och antalet utjämningsmandat från 39 till 20). Med vårt nuvarande valsystem för att fördela riksdagsmandaten hade samarbetspartierna och inte Alliansen fått en majoritet av riksdagsplatserna. Göran Persson hade alltså regerat vidare trots att Allianspartierna fick två procentenheter fler röster – en högst otillfredsställande situation. Orsaken till att proportionalitetsprincipen sätts ur spel i det här exemplet är åtminstone tre: 1) det blir för få riksdagsmandat att dela ut per valkrets vilket missgynnar små partier, 2) socialdemokraterna tenderar att vara det största partiet i varje valkrets, och 3) det finns för få utjämningsmandat för att kompensera att små partier får för få platser i utdelningen av de fasta mandaten (Källa: grundlagskommittén).

Sedan sommaren 2004 har en parlamentariskt sammansatt grundlagsutredning uppdrag att genomföra en bred översyn av regeringsformen. Senast i december 2008 kommer utredningen att presentera förslag till förändringar som, enligt direktiven, skall syfta till att öka valdeltagandet, öka medborgarnas förtroende för politiker och stärka medborgarnas möjligheter att utkräva ansvar av sina förtroendevalda.

Att demokratis spelregler håller på att skrivas om och att det har en potential att dramatiskt förändra förhållningarna för maktutövning och maktrelationer i det svenska samhället under kommande decennier borde rimligen leda till en omfattande och engagerande samhällsdebatt. Huvudfrågeställningarna borde väcka varje samhällsengagerad medborgares intresse: Vilka problem har vi med vårt nuvarande demokratiska system och vilka förändringar av spelreglerna kan leda till en förstärkning av det svenska folkstyret?

Men den breda samhällsdebatten kring demokratis framtida spelregler lyser ännu med sin frånvaro. Framtidsdebatter om demokrati får stå tillbaka för dagspolitiken i den allmänna debatten. Detta sällsynta tillfälle att bedriva opinionsbildning i författningpolitiska frågor håller på att glida oss ur händerna. För grundlagar kan och bör inte förändras särskilt ofta. Just nu avgörs hur demokratis spelregler skall vara utformade inte nästa vecka, inte nästa mandatperiod, utan under kommande decennier.

Att grundlagsutredningen sedan valet 2006 fått en ny ordförande och en ny majoritet är inte oviktigt. Allianssegern innebär inte enbart fyra år av borgerligt regeringsinnehav utan kan komma att avgöra hur demokratis spelregler ser ut i Sverige under 30-40 år framåt i tiden. Ur maktpolitisk synvinkel kan makten över de spelregler som skall gälla fyrtio år framåt vara långt viktigare än fyra år i regeringsställning.

Svenska folkets demokratiopinioner

Inom ramen för 2006 års SOM-undersökning genomfördes på uppdrag av grundlagsutredningen en undersökning av vad svenska folket tycker om olika förändringar av demokratis spelregler. Huvudsyftet är att undersöka om svenska folket har förändrat och förädlat sina demokratiopinioner sedan 1998 då den senaste större kartläggningen genomfördes (Oscarsson 1999). Detta kapitel är en första rapport om resultaten.

Mot bakgrund av bristande opinionsbildning, intresse och debatt kan man rätteligen fråga sig om det överhuvudtaget är meningsfullt att undersöka medborgaropinionen i författningpolitiska frågor. Vi menar dock att medborgarresponserna på olika förslag – hur osmälta de än må vara – ger en bra indikation på hur eventuella förändringar kan komma att tas emot av medborgarna. Även omogna opinionsyttringar kan potentiellt ha stor betydelse när förslagen till förändringar av valsystemet läggs.

I tabell 1 redovisas svenska folkets inställning till de sex förslag på förändringar som fanns med i vår frågeserie i 2006 års SOM-undersökning. En första slutsats är att för flera av förslagen uppgår andelen som tycker att förslagen är ”varken bra eller dåligt” till närmare 35 procent. Det indikerar att det handlar om frågor som svenskarna inte funderar över varje dag. Några tecken på ökad åsiktsbildning mellan 1998 och 2006 finns inte i materialet.

Ett förslag där nästan alla medborgare tycks ha en mycket klar uppfattning är frågan om sänkt rösträttsålder. Det är alltså ett mycket impopulärt förslag. Sedan 1921 har Sverige liksom många andra västeuropeiska länder successivt sänkt rösträttsåldern från 23 till nuvarande 18 år. SOM-undersökningen 2006 visar att det finns ett mycket svagt stöd för att fortsätta denna utvidgning av rösträtten. Om svenska folket fick bestämma skulle 18 år gälla för rösträtt även i framtiden.

Tabell 1 Svenska folkets åsikter om förslag till förändring av demokratins spelregler 1998 och 2006 (procent, balansmätt)

förslag		++	+	o	-	--	summa procent	opinions- balans
sänka rösträttsåldern till 16 år i alla val	1998	2	7	14	33	44	100	-68
	2006	2	8	14	31	45	100	-66
sänka fyraprocentspärren till riksdagen	1998	4	7	29	28	32	100	-49
	2006	2	7	24	30	37	100	-58
genomföra fler nationella folkomröstningar	1998	12	27	38	15	8	100	+16
	2006	8	24	37	20	11	100	+1
genomföra fler kommunala folkomröstningar	1998	11	29	35	16	9	100	+15
	2006	9	34	33	17	7	100	+19
genomföra val till riksdag och kommun vid olika tidpunkter	1998	12	16	34	19	19	100	-10
	2006	5	12	35	25	23	100	-31
minska mandatperiodernas längd från 4 till 3 år	2006	6	11	24	26	33	100	-42

Kommentar: Resultaten är hämtade från SOM-undersökningarna 1998 och 2006 och bygger på 1 550-1 700 personer vid varje undersökningstillfälle. De fem svarsalternativ som erbjöds var ++ = ”mycket bra förslag”, + = ”ganska bra förslag”, o = ”varken bra eller dåligt förslag”, - = ”ganska dåligt förslag”, samt -- = ”mycket dåligt förslag”. Opinionsbalansmättet visar andelen positiva till förslaget minus andelen negativa till förslaget.

Liksom tidigare finns ett klart samband mellan ålder och inställning till 16-årig rösträtt. Ju äldre man är desto mer negativ till förslaget. Alla åldersgrupper är dock övervägande negativa, så även den allra yngsta gruppen 15-19 år. Jämförelser tillbaka till 1998 visar dock att de allra yngsta blivit något mindre negativa. Högutbildade är mer tveksamma till sänkt rösträttsålder än lågt utbildade personer. Miljöpartiet tillhör de partier som driver frågan om sänkt rösträttsålder, men uppenbarligen går man här emot majoritetsuppfattningen i det egna partiet: bland mp-sympatisörerna är mer än sextio procent negativa till att sänka rösträttsåldern.

Tanken att sänka fyraprocentsspärren till riksdagen är inte heller populär bland svenska folket. Opinionsen har också blivit mer negativ sedan 1998, möjligen som en effekt av att Sverigedemokraterna närmade sig fyraprocentsspärren i 2006 års val och fick 2,9 procent av rösterna.

Man kan förvänta sig att de mindre partiernas sympatisörer skulle vara mer positiva till en sänkt riksdagsspärr. Men sambandet mellan partisympati och åsikt är svagare än vad man skulle förvänta. Bland miljöpartiets och sverigedemokraternas sympatisörer finns en mindre avog inställning till förslaget – men ändå övervägande negativt även bland dessa partiets sympatisörer. Precis som med sänkt rösträttsålder återfinns ett starkare motstånd mot sänkt fyraprocentsspärr bland högutbildade än bland lågutbildade.

Sverige har erfarenhet av sex nationella folkomröstningar. Svenskarna har i tidigare SOM-mätningar varit försiktigt positivt till fler nationella folkomröstningar. Men efter den senaste nationella erfarenheten – 2003 års folkomröstning om införande av euron – har opinionen blivit mer tveksam. I SOM 2006 är lika många positiva som negativa till förslaget (opinionsbalans +1).

Inställningen till folkomröstningar vet vi sedan tidigare samvarierar med partiideologi. De partisympatisörer som är tydligast positiva till att anordna fler nationella folkomröstningar är vänsterpartiets, miljöpartiets och sverigedemokraternas sympatisörer. Attityderna till folkomröstningar tenderar att samvariera med om man själv stod som vinnare eller förlorare vid det senaste tillfället folkomröstningsinstitutet användes. De förlorande euro-anhängarna är mer negativa till folkomröstningar än de vinnande euro-motståndarna.

Tabell 2 Åsikter om sex förslag till förändringar av demokratis spelregler i olika grupper 2006. Andel som anser att förslagen är ganska bra eller mycket bra (procent)

	sänka rösträttsåldern till 16 år i alla val	Sänka fyraprocentspärren till riksdagen	genomföra fler nationella folkomröstningar	genomföra fler kommunala folkomröstningar	genomföra val till riksdag och kommuner vid olika tidpunkter	minska mandatperiodernas längd från 4 till 3 år	antal svarande
samtliga	10	9	32	43	17	17	1567
kvinnor	9	9	32	44	15	18	814
män	12	10	32	43	19	16	753
15-19 år	32	14	36	35	10	15	105
20-24 år	14	5	49	56	17	29	72
25-29 år	20	8	39	47	12	13	106
30-39 år	13	9	42	55	16	17	239
40-49 år	10	11	36	51	18	15	278
50-59 år	6	7	30	42	17	17	286
60-75 år	6	8	23	35	19	19	376
76-85 år	4	9	16	27	19	18	105
låg utbildning	11	11	28	34	13	22	354
medellåg utbildning	12	11	35	45	17	18	493
medelhög utbildning	9	6	36	48	15	16	301
hög utbildning	8	6	29	47	22	12	394
ren landsbygd	12	8	38	46	12	11	228
mindre tätort	10	9	31	40	16	20	391
stad eller större tätort	10	8	31	44	18	19	696
Stockholm, Göteborg och Malmö	10	11	33	45	20	15	236
mkt/ganska stort förtroende	10	9	27	45	19	13	324
varken stort eller litet förtroende	10	7	29	41	16	15	604
ganska litet förtroende	9	9	40	50	13	18	301
mycket litet förtroende	12	14	43	50	22	29	148
vänsterpartiet	13	9	45	57	13	16	83
socialdemokraterna	11	8	30	39	18	24	461
miljöpartiet	18	18	45	57	14	20	119
centerpartiet	7	5	27	46	15	6	124
folkpartiet	5	4	27	46	19	9	105
kristdemokraterna	10	7	36	47	18	14	105
moderaterna	7	7	26	39	15	10	392
sverigedemokraterna	11	31	53	55	22	33	36
övriga partier	25	12	33	33	20	39	35

Kommentar: Resultaten är hämtade från SOM-undersökningen 2006. Siffrorna i tabellen visar andelen som anser att förslaget är "mycket bra" eller "ganska bra".

Unga är betydligt mer positiva till folkomröstningar än äldre. Det finns en övervikt positiva till förslaget i alla åldersgrupper upp till femtio år. Om den yngre hälften av Sveriges befolkning fick bestämma skulle vi alltså ha fler nationella folkomröstningar i framtiden.

En ännu mer positiv folkomröstningsopinion hittar vi om vi istället frågar om *kommunala* folkomröstningar. Här är svenska folket fortsatt övervägande positivt till fler omröstningar. Det gäller för alla åldersgrupper utom de allra äldsta 70-85 åringarna. Mest positiva är de yngsta och sympatisörer till miljöpartiet och vänsterpartiet.

Frågan om gemensamma valdagar för nationella och kommunala val har debatterats i Sverige i mer än hundra år (Kjellgren 2001). Det är en ständigt aktuell författningspolitisk fråga och ligger återigen på bordet. Men det är inget populärt förslag bland svenska folket. Och sedan 1998 har förslaget att införa skilda valdagar i kommun- och riksdagsval blivit ännu mer negativt. Det finns idag en klar övervikt för uppfattningen att skilda valdagar är ett dåligt förslag.

Väljaropinionen är i linje med vad kommunstyrelseordföranden och partiernas lokalt kampanjansvariga anser. Man vill inte ha skilda valdagar (Oscarsson 2001). Bland kommunernas politiker och rikspolitiker finns emellertid en majoritet för att införa skilda valdagar i Sverige. Men medborgarna tycks alltså föredra status quo även när det gäller valdagarnas placering.

Ett tungt argument för att skilja valdagarna åt är att det i Sverige går mycket långt (4 år) mellan de tillfällen då vi medborgare har möjlighet att utkräva ansvar av våra förtroendevalda för den gångna mandatperioden och ge dem nya mandat inför framtiden. Ett alternativ till skilda valdagar som seglat upp i den författningspolitiska debatten är att korta mandatperiodernas längd från 4 till 3 år. Huvudlinjen i argumentationen är att en demokrati som motioneras oftare kommer ha goda effekter på alla aktörer i den representativa demokratin. Allmänna val har positiva effekter på väljarnas förtroende för politiker och för det allmänna politiska intresset. Partierna skulle få bedriva kampanjer oftare vilket gör dem synligare för väljarna och medierna skulle bli bättre på att bevaka valrörelserna.

Men förslaget att korta mandatperiodernas längd är inte alls populärt bland svenska folket. Det finns ett kompakt motstånd mot att gå till valurnorna oftare än vart fjärde år. Motståndet är högre bland högutbildade än bland lågutbildade.

På grundlagsutredningens bord ligger också frågan om vad som egentligen skall hända med vårt personvalssystem. Andelen personkryssare minskar för varje riksdagsval och var i det senaste valet endast 22,2 procent. Effekterna av personkryssandet blir också allt mer blygsamma. Endast sex av riksdagens nuvarande 349 ledamöter kan tacka personvalssystemet för sin riksdagsplats. Det blir allt tydligare att personvalssystemet inte haft de effekter som reformmakarna en gång tänkte sig i 1990-talets början (Westerståhl 1993; SOU 1996:66; Holmberg & Möller 1999).

Som ett led i Valforskningsprogrammets kontinuerliga utvärdering av personröstningsreformen ställdes i 2006 års valundersökning frågor om svenska folkets inställ-

ning till personröstningssystemet (Oscarsson 2007). Undersökningen bekräftar den tidigare bilden att väljarnas åsikter om personvalet har varit mycket stabil. Den vanligast förekommande åsikten bland väljarna är ett uttalat stöd för det nuvarande systemet: det bör finnas ett personvalsinslag, och det är lagom som det är (54 procent 2006). Status quo-åsikten har blivit något vanligare sedan 1998 (+9 procentenheter) samtidigt som andelen utan åsikt minskat (-5 procentenheter).

Att fler har åsikter i frågan och fler sluter upp bakom det nuvarande personvalet kan tolkas som att väljarna sakta vänjer sig vid systemet. Andelen väljare som vill att personvalsinslaget ökar ytterligare i kommande riksdagsval har varit stabil kring låga 12-14 procent vid de tre riksdagsval då personvalssystemet använts. Valundersökningarna ger alltså inga belägg för att önskemål om utökade personvalsinslag har vuxit sig starkare bland svenska väljare.

Svenskarna sitter nöjda med sitt politiska system

Huvuddelen av förslagen till förändringar som vi ställt frågor om möts av negativa attityder bland svenska folket. Även förslag som i praktiken skulle innebära ett större svängrum för folkviljan – såsom sänkta spärrar till riksdagen, sänkt rösträttsålder och treåriga mandatperioder – möts med kalla handen av medborgarna. Man är i huvudsak nöjd med det nuvarande valsystemet. Det tar sig även uttryck i attityderna gentemot personröstningssystemet där majoriteten av folket anser att inslaget av personval i vårt politiska system är lagom som det är.

Motståndet till förändringar tenderar också att – oavsett vad de gäller – vara störst bland högutbildade där vi också hittar de mest kristalliserade åsikterna: Ju fler i en grupp som har åsikter i sakfrågorna desto mer negativa är de.

Undantagen bland förslagen är de som handlar om att anordna fler folkomröstningar i framtiden. Här är opinionen delad eller svagt positiv. I synnerhet förslaget om att genomföra fler *kommunala* folkomröstningar samlar idag något fler anhängare än motståndare. Här och endast här kan man ana en begränsad vilja till förändringar av spelreglerna i den svenska demokratin.

Medborgarnas grundlag

Grundlagen är medborgarnas grundlag. Inte partiernas. Inte experternas. Inte sårintressenas. Inte bloggarnas. Medborgarna borde därför göras mer delaktiga i den process som leder till förändrade spelregler för demokratin. I huvudsak finns två sätt att åstadkomma detta. Det första, radikala, är att helt enkelt anordna en folkomröstning om det förslag som grundlagsutredningen lägger fram i december 2008. Att det är möjligt och rimligt att folkomrösta även om konstitutionella frågor visar fallet Australien som haft fem folkomröstningar om valsystem och statsskick de senaste trettio åren.

Det andra, betydligt mer realistiska, är att organisera ett nationellt grundlagskonvent inom ramen för den sittande utredningen. För detta behövs förutom ett tilläggsdirektiv till utredningen från regeringen Reinfeldt, en rejäl utökning av utredningens resurser i form av tid och pengar.

Referenser

- Holmberg, Sören & Tommy Möller, Red. (1999). Premiär för personval. SOU 1999:92. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Kjellgren, Hanna (2001). Debatten om valdagens placering. I *Skilda valdagar och vårval?* SOU 2001:65. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Oscarsson, Henrik (1999). Demokratiopinioner. Demokratiutredningens skrift nr 28. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Oscarsson, Henrik, Red. (2001). Skilda valdagar och vårval. Forskningsrapporter utgivna av 1999 års Författningsutredning. SOU 2001:65. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Oscarsson, Henrik (2007). *PM om personröstningen i 2006 års riksdagsval*. Stockholm: Grundlagsutredningen.
- SOU (1996:66). Utvärderat personval. Betänkande av nomineringsrätts- och valkretskommittén. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Westerståhl, Jörgen, Ed. (1993). In Person och parti. Studier i anslutning till personvalskommitténs betänkande Ökat personval. SOU 1993:63. Stockholm, Justitiedepartementet.

SVERIGEDEMOKRATER – VILKA ÄR DOM OCH VAD VILL DOM?

SÖREN HOLMBERG

Sverigedemokraterna är Sveriges mest impopulära parti. I SOM-undersökningarna kan svarspersonerna ange hur mycket de gillar eller ogillar olika partier. Skalan löper mellan -5 (ogillar) och +5 (gillar). I de två senaste undersökningarna 2005 och 2006 har inte bara riksdagspartierna funnits med i mätningen. Flera av de mindre nya partierna i svensk politik har också inkluderats – förutom sverigedemokraterna har sjukvårdspartiet, sveriges pensionärs intresseparti, junilistan och feministiskt initiativ tagits med. Resultaten i tabell 1 redovisar topplistan över Sveriges populäraste och impopuläraste partier. Medeltalsresultaten från ogillar-gillarskalan har multiplicerats med tio för att få fram siffror utan decimaler. Resultaten i tabell 1 kan därför variera mellan -50 (ogillar) till +50 (gillar).

Listan toppas 2006 – föga överraskande kan det tyckas – av de två största partierna moderaterna och socialdemokraterna. Deras resultat är dock i båda fallen föga imponerande +3 på en skala som har +50 som maxvärde. De stora partierna vinner 2006 men de är inte särskilt populära. Det mycket mindre mittenpartiet centern är nästan lika populärt i genomsnitt (+2).

Längst ned på listan återfinns vi feministiskt initiativ och sverigedemokraterna med de sistnämnda allra längst ned. Popularitetsmedeltalet för sverigedemokraterna var -34 2005 och -32 2006. Andelen svenskar som gav sverigedemokraterna absoluta bottenuppskattningen -5 var hela 67 procent 2005 och 62 procent 2006. Resultatet beror inte på att sverigedemokraterna är okända och att det endast är en liten minoritet som besvarat popularitetsfrågan. Bland de nya partierna är sverigedemokraterna det mest välkända med en kännedomssiffra på hela 88 procent 2006, upp från 81 procent 2005. Övriga småpartier har lägre kännedomssiffror med pensionärspartiet som minst känt (65 procent) och feministiskt initiativ med nästan lika starka siffror som sverigedemokraterna. Feministiskt initiativ var känt av 84 procent av väljarkåren 2006. Motsvarande kännedomssiffror håller sig kring 95 procent för riksdagspartierna. Det är intressant att notera att de flesta partiers kännedomsresultat förstärktes under valåret 2006, speciellt gäller det de nya småpartierna.

Tabell 1 Populära och impopulära partier 2005 och 2006 (medeltal och procent)

	partipopularitet		procentandel med åsikt	
	2005	2006	2005	2006
1. moderaterna	+2	+3	94	95
2. socialdemokraterna	+0	+3	94	95
3. centerpartiet	+1	+2	93	95
4. folkpartiet	+2	-1	93	94
5. sveriges pensionärers intresseparti	-3	-2	53	65
6. sjukvårdspartiet	-5	-3	46	66
7. kristdemokraterna	-7	-3	94	94
8. miljöpartiet	-10	-3	94	94
9. vänsterpartiet	-15	-12	93	94
10. junilistan	-6	-13	71	77
11. feministiskt initiativ	-28	-20	81	84
12. sverigedemokraterna	-34	-32	81	88

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningar. Svartpersonerna fick placera partierna på en ogillar-gillarskala mellan -5 till +5. Siffrorna har multiplicerats med tio för att undvika decimaler. Skalan kan variera mellan -50 (ogillar) till +50 (gillar). Procentbasen är samtliga svartpersoner. Resultaten under "procentandel med åsikt" visar hur *kända* partierna är mätt via hur villiga människor är att uttala sympatier eller antipatier för dem.

En annan intressant förändring som kan iakttas är att de flesta partier inte bara blev mer välkända under valåret. De blev också något mer populär – eller i många fall något mindre impopulära (Holmberg 2006). Det är bara folkpartiet och junilistan som tappar i uppskattning mellan 2005 och 2006. Miljöpartiet är det parti som förstärker sin popularitet mest, eller rättare sagt som förminskar sin impopularitet mest. Miljöpartiets uppskattningssiffror går från -10 2005 till -3 valåret 2006. Även sverigedemokraterna minskar sin impopularitet något under valåret från -34 2005 till -32 2006.

Vilka ogillar sverigedemokraterna minst?

Vi använder tre olika kriterier för att studera sverigedemokraternas stöd i olika socioekonomiska grupper. Först och främst röststöd i riksdagsvalet naturligtvis. Men också uppskattning mätt via ogillar-gillarskalan. Vi studerar både popularitetsmedeltalen i olika sociala grupper och andelen personer som gillar sverigedemokraterna verkligen mycket. Den senare gruppen mäter vi som andelen personer som uppskattar sverigedemokraterna på +4- eller +5-nivån. Analysen utifrån ogillar-gillarskalan är ett viktigt komplement eftersom andel röstande på sverigedemokraterna är så få att alla statistiska estimat blir mycket osäkra. Andelen röstande på sverigedemokraterna i riksdagsvalet är 2,1 procent i SOM 2006, alltså något färre än i valet där sverigedemokraterna fick 2,9 procent.

Tabell 2 Sverigedemokraternas opinions- och röststöd i olika socioekonomiska grupper (medeltal, procent)

	uppskattning av sverigedemokraterna		andel röstade på sverigedemokraterna i riksdagsvalet 2006
	medeltal	andel +4/+5	
kvinnor	-35	3	1
män	-29	5	3
15 – 19	-25	6	-
20 – 29	-28	8	4
30 – 64	-34	3	2
65 – 85	-33	3	2
låg utbildning	-25	5	4
mellan	-27	6	3
hög utbildning	-43	1	1
förvärvsarbetande	-35	3	2
arbetslös	-18	9	2
förtidspensionerad	-24	9	3
studerande	-28	7	0
arbetare	-26	6	4
tjänstemän	-38	2	1
småföretagare/jordbrukare	-36	3	2
privat sektor	-31	4	3
offentlig sektor	-35	3	2
LO	-27	5	4
TCO	-36	2	1
SACO	-46	1	0
landsbygd/tätort	-30	4	3
stad/storstad	-34	4	2
går ofta i gudstjänst	-35	5	1
... då och då	-34	4	2
går aldrig i gudstjänst	-30	4	3
svensk/nordisk uppväxt	-32	4	2
uppväxt i Europa/utanför Europa	-26	6	0
samtliga	-32	4	2

Kommentar: Resultaten bygger på data från SOM-undersökningen 2006. Uppskattningssiffrorna kan variera mellan -50 (ogillar) till +50 (gillar). "Andel +4/+5" visar andelen svarspersoner som placerar sverigedemokraterna högt på en ogillar-gillarskala mellan -5 och +5.

Resultaten i tabell 2 är i de flesta fall mycket entydiga oavsett vilket kriterium vi utgår ifrån. Sverigedemokraterna hade valåret 2006 mest stöd (var minst impopulära) i följande socioekonomiska grupper: bland män, unga, lågutbildade, arbetare, LO-an slutna, landsbygdsbor, anställda i privat sektor, människor som aldrig går i kyrkan och förtidspensionerade. Mönstret är inte lika tydligt när det gäller infödda svenskar och arbetslösa, men om vi ser på röstning kan vi också ta med infödda svenskar och ser vi på uppskattning kan vi också inkludera arbetslösa bland de grupper som tycker minst illa om sverigedemokraterna. Det bör betonas att skillnaderna mellan olika grupper i de flesta fall är mycket små.

Det gäller också när vi ser på vilka sociala grupper som ger sverigedemokraterna minst stöd. I SOM-studien 2006 är det följande grupper: kvinnor, medelålders och äldre, högutbildade, tjänstemän, storstadsbor, anställda i offentlig sektor, medlemmar i SACO, regelbundna kyrkobesökare och förvärsarbetande. Invandrare kan läggas till utifrån röstningskriteriet (de röstar sällan på sverigedemokraterna), men inte utifrån vår popularitetsmätning. Invandrare från utanför Norden tycker i SOM-studien inte genomsnittligt sämre om sverigedemokraterna än infödda svenskar.

Om vi ser på i vilka grupper som sverigedemokraterna är opinionsmässigt starkast påminner mönstret mycket om vad vi vet om röststödet för dansk folkeparti (Meret 2003), men också om stödet för ny demokrati i valet 1991 (Gilljam och Holmberg 1993). Det sociala stödmönstret känns också igen mer internationellt om vi ser på vilka grupper det är som brukar rösta på extrema högerpartier eller främlingsfientliga partier (Norris 2005, van der Brug m fl 2005, Bergh 2004, Rydgren och Widfelt 2004, Rydgren 2005).

Det gemensamma för många av de samhällsgrupper som har en förstärkt tendens att stödja partier av sverigedemokraternas typ är social utsatthet och hot om marginalisering i globaliseringens och mångkulturalismens tidevarv. Karakteristiken passar kanske bäst in på grupper som arbetslösa, förtidspensionerade och lågutbildade. Henrik Oscarsson har träffande formulerat mönstret i form av vad han kallar förlorarpå hypotesen. ”Motkrafter till globalisering, mångkulturalism och internationalism skapar en intressekonflikt där somliga grupper ser stora möjligheter och andra ser stora bekymmer. Förlorarna känner sig hotade av en snabb samhällsförändring och gör bedömningen att hävda sig socialt, politiskt och ekonomiskt kringskärs” (Oscarsson 2007).

Den här typen av sociologiskt orienterad teoribildning brukar internationellt gå under namnet ”new social cleavage thesis” (Norris 2005). Ett visst empiriskt stöd för resonemanget att människors sociala utsatthet kan leda till stöd för nya populistiska partier finns som synes i det svenska fallet. Men sambanden är i de flesta fall inte särskilt starka. Förklaringskraften är begränsad. Som så ofta när det gäller sociologiska teorier behöver de kompletteras med politiska förklaringsfaktorer. Man kan inte förstå framgångar eller inte framgångar för nya partier av sverigedemokraternas slag genom att enbart leta efter förklaringsfaktorer bland väljarna. Efterfrågeanalysen på väljarnivå måste kompletteras med en utbudsanalys på partinivå.

Forskarna på området brukar tala om att det måste finnas ”gynnsamma möjlighetsstrukturer” för att högerpopulistiska partier skall lyckas växa fram (Rydgren 2005: 36-37). Bland dessa möjlighetsstrukturer finns en minskande grad av partiidentifikation inom de etablerade partierna, politisering av nya frågor (främst invandring), ett närmande mot mitten bland de etablerade partierna, ett proportionellt valsystem med låga spärrar, samt inte minst ett allmänt växande politikerförakt.

Vi skall inte systematiskt pröva alla dessa olika hypoteser i detta sammanhang. Många av dem är mest relevant när vi genomför komparativa studier och försöker förstå varför högerpopulistiska partier är mer framgångsrika i vissa länder än i andra. Här skall vi koncentrera oss på politiska attityder som förklaringsfaktorer till stödet för sverigedemokraterna.

En första och avgörande försvarslinje för etablerade partier mot inbrytningar av nya utmanarpartier är att de gamla partiernas väljare skall vara mycket svårlockade av det nya. Helst skall de etablerade partiernas väljare tycka intensivt illa om nya partier. Då är potentialen för nya partier att växa mycket begränsad, speciellt i ett system som det svenska med ett jämförelsevis högt valdeltagande. De flesta väljare är redan upptagna av gamla partier.

Resultaten i tabell 3 visar mycket tydligt att de etablerade partiernas försvarslinje fungerade mycket väl 2006. Väljare som röstade på andra partier än sverigedemokraterna tyckte i genomsnitt mycket illa om sverigedemokraterna. Impopularitetsgenomsnittet varierar från -45 (v- och mp-väljare) till -32 (m-väljare). Det var endast sd:s egna väljare som tyckte om sverigedemokraterna (+37).

Tabell 3 Uppskattning av sverigedemokraterna bland riksdagspartiernas väljare 2006 (medeltal)

partival 2006	uppskattning av sverigedemokraterna	
	medeltal	andel +4/+5
v	-45	2
s	-34	2
mp	-45	0
c	-38	1
fp	-37	2
kd	-35	2
m	-32	3
sd	+37	57
röstade blankt	-33	4
icke röstare	-23	4
ej röstberättigad	-22	8
samtliga	-32	4

Kommentar: Resultaten kommer SOM-studien 2006. Medeltalet kan variera mellan -50 (ogillar) till +50 (gillar). Analysen omfattar enbart svenska medborgare

Om vi ser på andelen personer som uppskattade sverigedemokraterna så mycket att de gav partiet en +4:a eller en +5:a på ogillar-gillarskalan är även den gruppen mycket begränsad. I hela valmanskåren endast 4 procent och bland de etablerade partiernas väljare bara mellan 0 procent (mp-väljare) till 3 procent (m-väljare). Andelarna är låga också bland blankröstare (3 procent) och röstskolkare 2006 (4 procent). Bland ej röstberättigade unga är andelen dock något högre (8 procent). Totalt sett hade sverigedemokraterna med andra ord ett mycket begränsat ej-materialiserat röststöd 2006. Endast bland unga icke-röstberättigade når sverigedemokraterna något starkare popularitetssiffror.

Resultaten visar mycket tydligt att sverigedemokraterna inte hade mycket mer potentiellt röststöd att hämta 2006 än de cirka 3 procent de fick i valet.

Vad vill dom?

Likväl som sverigedemokraternas väljare har en viss social profil har de en åsiktsmässig och ideologisk profil. Skillnaden är att den politiska attitydprofilen är mycket skarpare utmejslad än den sociala. Det finns politiska sakfrågor där sverigedemokrater åsiktsmässigt skiljer sig mycket påtagligt från vad de flesta andra svenskar tycker. I tabell 4 jämför vi systematiskt vad svenska folket och sverigedemokraternas väljare tycker i ett trettiotal frågor. Resultaten har rangordnats efter storleken på åsiktsskillnaden. Störst skillnad kommer först. Vi har inte bara inkluderat politiska sakfrågor i jämförelsen. Även förhållningssätt som har att göra med politiskt intresse, förtroende, religion och ideologi har tagits med. Resultaten ger en bred bild av på vilka politikområden som sverigedemokrater attitydmässigt skiljer sig respektive inte skiljer sig från genomsnittet i Sverige.

Flyktingfrågans särställning framträder mycket tydligt. Samtliga sd-väljare i SOM-studien tycket det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (100 procent). Bland svenska folket är det en minoritetsåsikt (46 procent). Skillnaden i inställning till flyktingmottagning på hela 54 procentenheter mellan sverigedemokrater och svenska folkets genomsnitt är den största i hela vår undersökning. En negativ inställning till svensk flyktingmottagning är sverigedemokraternas mest särskiljande åsikt. Andra sådana utmärkande och särskiljande attityder hos sd-väljare är önskan att minska u-hjälpen, uppfattningen att svensk demokrati fungerar dåligt, åsikten att Sverige bör lämna EU och ett lågt förtroende för svenska politiker. Sverigedemokrater har ett mycket lågt politikerförtroende och är mycket tydliga EU-motståndare. Sverigedemokrater är nationalist. Sverige kommer först.

Går vi ytterligare nedåt på rangordningen över särskiljande frågor finner vi så blandade frågor som NATO-medlemskap, vänster-högerideologi och 4-procents spärren till riksdagen. Sverigedemokrater vill klart mer än svenska folket att vi skall gå med i NATO. På vänster-högarskalan tenderar sd-väljare att placera sig i mitten eller till höger, mer sällan till vänster. Sverigedemokraterna är ett centrum-höger fenomen om vi får tro sd-väljarna själva. När det gäller riksdagsspärren vill fler sve-

rigedemokrater sänka spärren än bland folket som helhet. Men inte ens bland sverigedemokrater vill en majoritet sänka 4-procents spärren. En opinionsövertikt bland sd:s väljare vill inte sänka spärren. De hoppas kanske kunna komma in i riksdagen ändå?

Tabell 4 Sverigedemokraterna jämförda med svenska folket – politiska åsikter, ideologi, förtroende (procent)

	sd-väljare	samtliga	skillnad
bra ta emot färre flyktingar	100	46	+54
bra minska u-hjälp	63	22	+41
mycket/ganska nöjd med hur svensk demokrati fungerar	39	78	-39
bra att Sverige går ut ur EU	61	27	+34
mycket/ganska stort förtroende för svenska politiker	10	39	-29
bra med svenskt medlemskap i Nato	50	22	+28
bra att sänka 4%-spärren till riksdagen	34	9	+25
subjektiv vänsterposition	11	35	-24
varken eller	46	26	+20
subjektiv högerposition	43	39	+4
bra sänka skatterna	78	61	+17
hög mellanmänsklig tillit	46	63	-17
mycket/ganska nöjd med hur EU:s demokrati fungerar	30	46	-16
bra med ett jämställt samhälle	66	82	-16
bra med aktiv dödshjälp	53	37	+16
bra minska offentliga sektorn	44	30	+14
bra att tillåta homosexuella adoptera barn	19	31	-12
bra med ett miljövänligt samhälle	31	42	-11
bra att tillåta jakt på varg	52	42	+10
bra avveckla kärnkraften	28	37	-9
bra med republik	19	13	+6
går aldrig i gudstjänst	64	58	+6
bra med mer sjukvård i privat regi	30	35	-5
mycket nöjd med livet	38	35	+3
bra att förbjuda forskning på embryonala stamceller	28	25	+3
mycket/ganska politiskt intresserad	52	55	-3
bra med spritförsäljning i livsmedelsbutiker	39	37	+2

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningen 2006. Ett positivt skillnadsmått (+) visar att sd-väljare i riksdagsvalet har mer av den aktuella egenskapen än svenska folket. En negativ skillnad (-) visar tvärtom att sd-väljare har mindre av egenskapen än svenska folket.

När det gäller jämställdhet mellan könen är sd-väljare mer skeptiska än genomsnittet i Sverige. Detsamma gäller inställningen till ett miljövänligt samhälle. Sverigedemokrater är något mindre ideologiskt gröna än svenskar i gemen. Religiöst tenderar sverigedemokraterna att ha mest stöd bland människor som aldrig går i kyrkan, men skillnaderna är små. I två andra moraliska frågor återfinns något större skillnader. Sverigedemokrater vill i högre utsträckning än folkgenomsnittet tillåta aktiv dödshjälp men när det gäller homosexuellas rätt att adoptera barn är de mindre positiva än svenska folket. I det förra fallet är det fråga om en moralliberal inställning medan det senare fallet avslöjar en moralkonservativ hållning.

Bland de sakfrågor där åsiktsskillnaderna inte är så stora mellan sd-väljare och svenska folkets genomsnitt finns flera sociala vänster-högerfrågor som den offentliga sektorns storlek, sjukvård i privat regi och spritförsäljning i livsmedelsbutiker. Sverigedemokrater är mer för skattesänkningar än folkgenomsnittet, men åsiktsskillnaden är inte dramatisk (17 procentenheter). Till skillnad från ny demokrati är i sverigedemokraterna inte i första hand ett skattesänkarparti. Sverigedemokraternas väljare utmärker sig inte som motståndare till offentlig sektor eller till välfärdstaten. Men den skall vara till för svenskar.

Till sist, sverigedemokrater är som de allra flesta svenskar positiva till att bevara monarkin i Sverige. Men de är inte mer positiva till monarkin än folk i allmänhet. Det är snarare något tvärtom. Sverigedemokraternas väljare är i något större utsträckning för att införa republik (19 procent) än folk i allmänhet (13 procent).

Viktiga frågor

Sverigedemokrater gör en mycket annorlunda prioritering än svenskar i allmänhet när det gäller vilka som är de viktiga samhällsproblemen i dagens Sverige. I SOM-studierna frågar vi helt öppet utan fasta svarsalternativ efter vilka frågor eller samhällsproblem som svarspersonerna tycker är viktigast i Sverige idag. Bland sverigedemokrater toppar invandrings- och flyktingfrågor. Hela 54 procent av sd-väljarna 2006 nämner den typen av problem som viktigt i SOMs undersökning. Motsvarande resultat bland samtliga svarspersoner är endast 14 procent och en 6:e plats på rangordningen. Ett annat område som också uppfattas som klart viktigare bland sverigedemokraternas väljare än bland svenskar i gemen är lag och ordning. Bland sd-väljare nämns lag och ordning som ett viktigt samhällsproblem av 25 procent mot endast av 14 procent bland samtliga svarande.

För alla övriga samhällsområden som utpekats av de svarande gäller att sverigedemokrater nämner dem lika ofta eller mindre ofta som viktiga än svensken i allmänhet. Bland områden som anges ungefär lika ofta av sd-väljare som av genomsnittet av alla väljare märks vårdfrågor, inklusive äldreomsorg, och ekonomi- och skattefrågor. Områden som främst nämns mindre ofta av sverigedemokrater än av folk i allmänhet är sysselsättningen och utbildningsfrågorna. Endast 8 procent av sd:s väljare

angav exempelvis skol- och utbildningsfrågor som viktiga. Bland svenska folket är motsvarande siffra 24 procent år 2006.

Sverigedemokrater utmärks alltså av att klart mer än övriga svenskar prioriterar frågor som har att göra med invandring och lag och ordning. På nedsidan återfinns främst utbildningsfrågorna som sd-väljare tenderar att prioritera klart lägre än svensken i allmänhet.

Det avgörs 2009 och 2010

Sammanfattningsvis kan vi slå fast att sverigedemokraternas väljare socioekonomiskt utmärks av att något oftare än genomsnittet komma från socialt utsatta och resurs-svaga miljöer, men att det som mest utmärker dem är politikermisstro och en negativ inställning till flyktingmottagning och att de mer än andra ser invandringsfrågor och lag och ordning som Sveriges viktigaste problem. I alla dessa hänseenden liknar sverigedemokraterna sina internationella motsvarigheter i andra länder. Skillnaden är bara att sverigedemokraterna än så länge inte varit lika framgångsrika på väljararenan i Sverige som partiets motsvarigheter varit i många andra länder. De etablerade partierna stödda av de allra flesta av sina väljare – som i genomsnitt tycker mycket illa om sverigedemokraterna – har varit framgångsrika hittills med att försvara sig mot en inbrytning på nationell nivå. Vi får se hur det går i europaparlamentsvalet 2009 och i riksdagsvalet 2010. Det är då det avgörs.

Referenser

- Bergh, Johannes (2004) Protest Voting in Austria, Denmark and Norway. *Scandinavian Political Studies* 2004:367-389.
- Gilljam, Mikael och Holmberg, Sören (1993) *Väljarnas val*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Holmberg, Sören (2006) *Partipopularitet*. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet.
- Meret, Susi (2003) Højrepopulisme. I Andersen, Jørgen, Goul og Borre, Ole (red) *Politisk förändring*. Viborg: Systime A/S.
- Norris, Pippa (2005) *Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oscarsson, Henrik (2007) Vilka väljargrupper röstade på sd? PP-presentation. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Rydgren, Jens och Widfeldt, Anders (red) (2004) *Från Le Pen till Pim Fortuyn – populism och parlamentarisk högerextremism i dagens Europa*. Stockholm: Liber.
- Rydgren, Jens (2005) *Från skattemissnöje till etnisk nationalism*. Lund: Studentlitteratur.
- van der Brug, Wouter et al (2005) Why Some Anti-Immigrant Parties Fail and Others Succeed. *Comparative Political Studies* 2005:537-573.

GÖRAN PERSSONS UPPGÅNG OCH FALL

SÖREN HOLMBERG

Göran Perssons personliga opinionsresa har varit dramatisk. Han började lågt i en grop och grävde sig nedåt. SOM-institutets mätningar av hans personliga popularitet på en skala mellan -50 (ogillar) till +50 (gillar) visar på ett medelvärde på -4 i första mätningen 1996 och ett än lägre värde på -9 år 1999. Men sedan bar det snabbt uppåt med en topp valåret 2002 på +12. Toppnoteringen var dock mycket tillfällig. Redan 2003 bar det kraftigt utför igen och i sista mätningen 2006 var Göran Persson tillbaka i gropen där han startade med ett popularitetsvärde på låga -7.

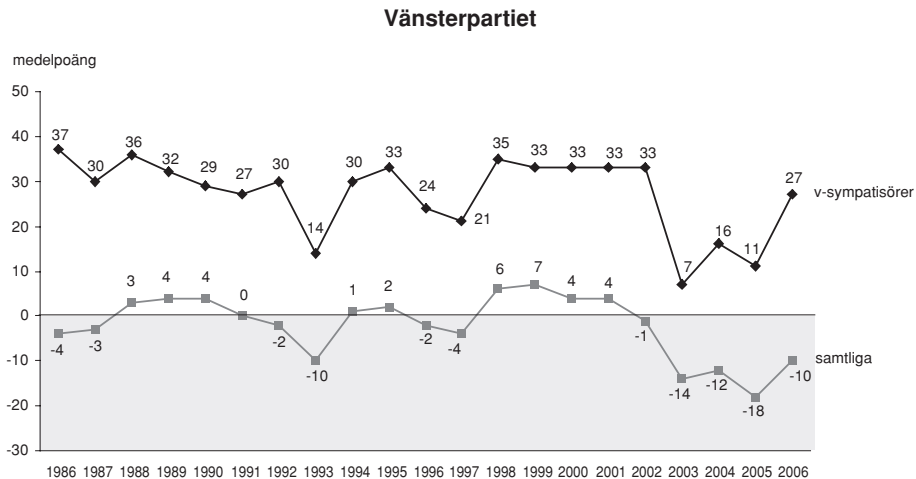
I figur 1 dokumenteras Göran Perssons uppgång och fall. Som en jämförelse återfinns även alla andra partiledares popularitetssiffror för perioden 1986-2006. Resultaten visar inte enbart uppskattningsresultaten bland samtliga svars personer. Partiledarnas popularitet på hemmaplan bland det egna partiets sympatisörer särredovisas också. Alla siffror kan variera mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar) Vi har multiplicerat resultaten med tio för att undvika decimaler.

Man skulle kunna tro att Göran Perssons opinionsresa har varit helt unik. Och på ett sätt är det naturligtvis riktigt. Uppgången och det efterföljande fallet är ovanligt tydligt. Men många andra partiledare som haft förmågan att sitta kvar länge på ordförandeposten har också upplevt stora förändringar i den personliga populariteten. Om vi jämför de olika partiledarnas bästa och sämsta siffror bland samtliga svenskar har Ingvar Carlsson upplevt en häftigare resa än Persson. Ingvar Carlsson, som blev s-ledare under dramatiska former efter mordet på Olof Palme, startade starkt med +20 1986 och 1987, tappade sedan mycket till -4 valåret 1991 men återhämtade sig till +8 avgångsåret 1995; en maxskillnad på 24 enheter mellan topp och botten. Perssons motsvarande maxskillnad är 21. Men det är klart Carlssons siffror är roligare än Perssons. De ligger på en högre nivå och Carlsson slutade medan han hade klara plussiffror. Persson avgick först sedan hans kortvariga opinionstopp hunnit förvandlas till rejält låga siffror igen.

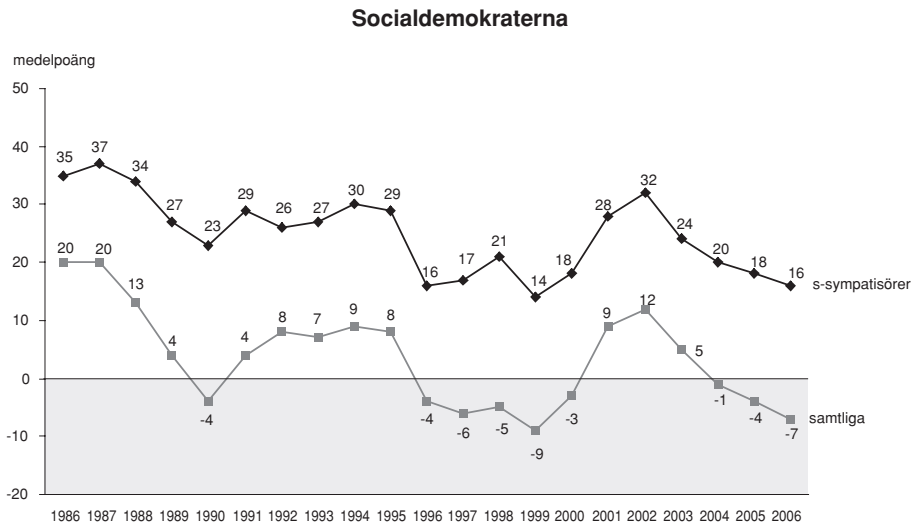
En annan partiledare som också upplevt en mycket påtaglig popularitetsförändring är Carl Bildt. Liksom Göran Persson startade han mycket dåligt med ett medeltal på -7 1986 som förvärrades till -12 valåret 1988. Men sedan bar det uppåt till +9 1997 och +5 avgångsåret 1998. Liksom Carlsson, men till skillnad från Persson, hann han avgå medan han låg på plus. Carl Bildts maxskillnad mellan högsta och lägst popularitet är 21 enheter precis som för Persson.

Figur 1 Partiledarpopularitet (medeltal)

fråga: ”Den här frågan gäller hur mycket man allmänt sett gillar respektive ogillar de olika partiledarna”

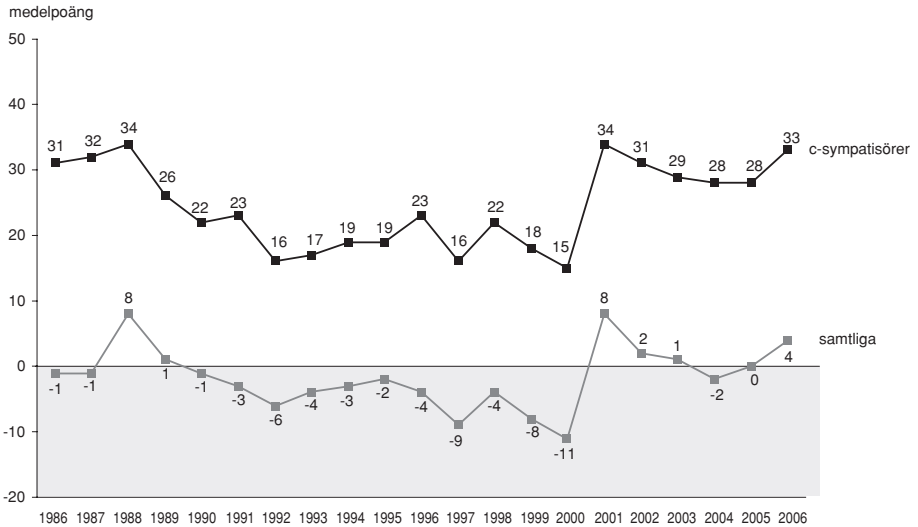

Kommentar: Mätningen gäller Lars Werner 1986-1992, Gudrun Schyman 1993-2002, Ulla Hoffman 2003 och Lars Ohly 2004-2006. Respondenterna fick använda sig av en skala mellan -5 (ogillar) och +5 (gillar). I redovisningen har resultaten multiplicerats med 10 för att undvika decimaler.

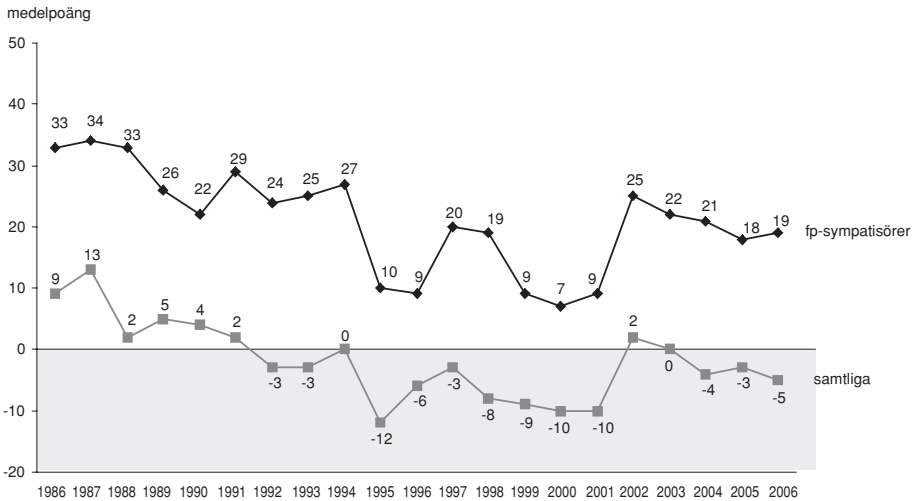
Kommentar: Ingvar Carlsson 1986-1995, Göran Persson 1996-2006.

Centerpartiet

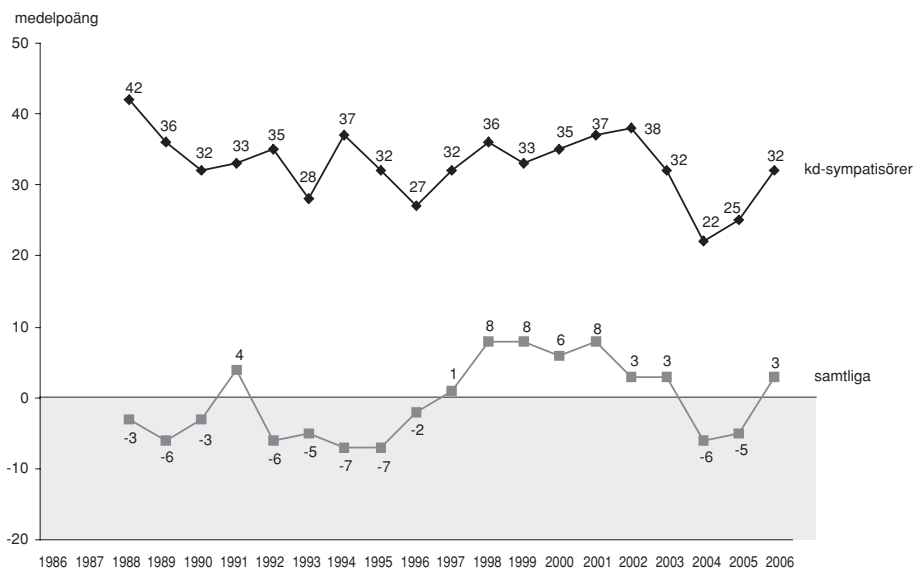
Kommentar: Karin Söder 1986, Olof Johansson 1987-1997, Lennart Daléus 1998-2000, Maud Olofsson 2001-2006.

Folkpartiet

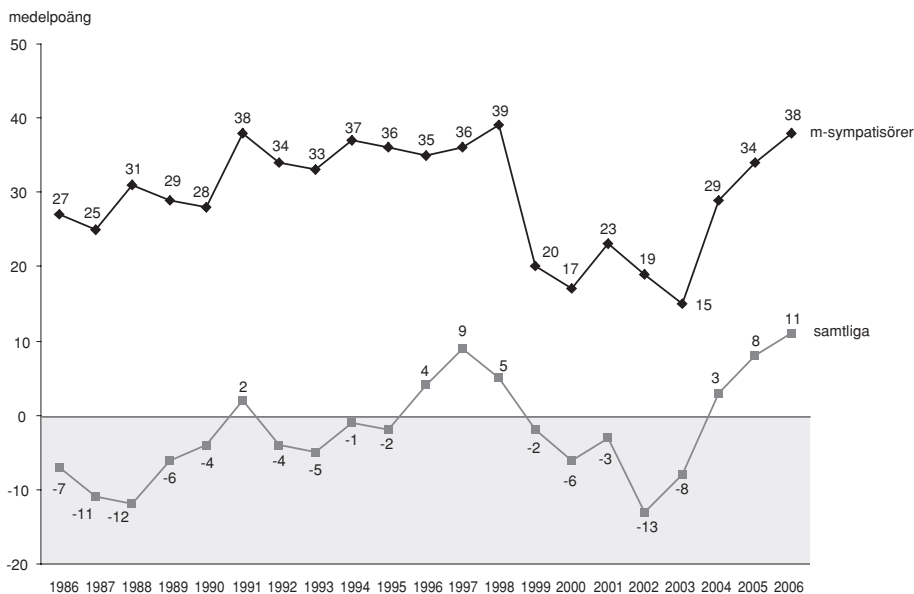
Kommentar: Bengt Westerberg 1986-1994, Maria Leissner 1995-1996, Lars Leijonborg 1997-2006.

Kristdemokraterna

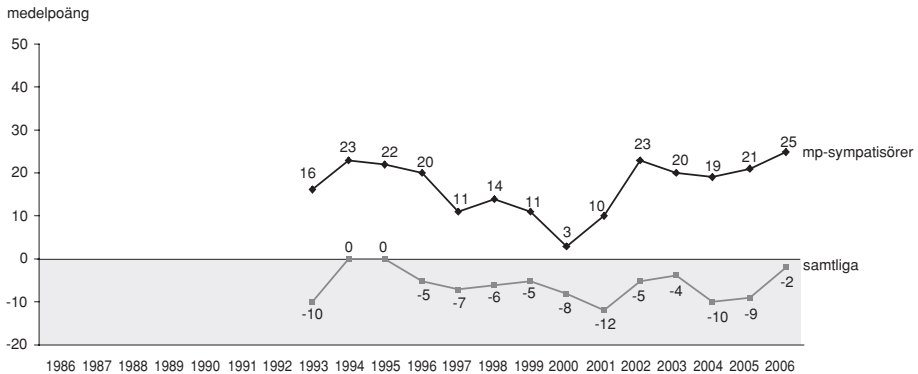
Kommentar: Alf Svensson 1986-2003, Göran Hågglund 2004 – 2006.

Moderaterna

Kommentar: Carl Bildt 1986-1998, Bo Lundgren 1999-2003, Fredrik Reinfeldt 2004-2006.

Miljöpartiet

Kommentar: Resultaten gäller för mp:s manliga språkrör Birger Schlaug t o m 1997. Därefter är resultaten sammanvägda för kvinnliga och manliga språkrör. 1998 Birger Schlaug och Marianne Samuelsson, 1999 Birger Schlaug och Lotta Nilsson-Hedström, 2000-2001 Matz Hammarström och Lotta Nilsson-Hedström, 2002-2006 Peter Eriksson och Maria Wetterstrand.

Resultat för kvinnliga språkrör	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
mp-sympatisörer	+4	+3	+6	+10	+24	+24	+20	+24	+29
samtliga	-7	-4	-8	-12	-4	-2	-9	-7	+1
Resultat för manliga språkrör	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
mp-sympatisörer	+23	+19	-0	+10	+21	+15	+17	+18	+20
samtliga	-5	-5	-8	-11	-5	-5	-10	-11	-5

Man skall ju sluta medan man är på topp, brukar det heta. Men det gjorde alltså inte Göran Persson, åtminstone inte popularitetsmässigt. Och härvidlag är han inte ensam. Av elva svenska partiledare som avgått under de senaste tjugo åren hade alla utom en sjunkande popularitetssiffror – antingen i valmanskåren som helhet eller bland det egna partiets sympatisörer. Undantaget är Bengt Westerberg som gick upp något i personlig popularitet valåret 1994. Han var dock inte lika populär vid avgången som när han slog igenom med westerbergeffekten i valet 1985.

Om vi mer konkret ser på hur populära de svenska partiledarna var valåret 2006 visar det sig att bland samtliga svarspersoner är det bara tre som kan uppvisa tydliga plussiffror – främst Fredrik Reinfeldt med ett bättre resultat än Bildt någonsin uppnådde (+11), men också Maud Olofsson (+4) och Göran Hägglund (+3). Hägglund är ännu inte uppe på de nivåer som Alf Svensson nådde som bäst, men han har redan lika goda siffror som Svensson hade när han avgick. Förutom dessa tre uppvisar även Maria Wetterstrand ett positivt medeltal, om än nätt och jämt. Hon har +1.

Övriga partiledare har övervägande negativa medeltal. I botten hamnar Lars Ohly och Göran Persson med -10 respektive -7. Där nere i botten placerar sig också

Gudrun Schyman (-12) och Nils Lundgren (-10) som vi specialmätte valåret 2006. Lars Leijonborg, som enligt våra mätningar inte var någon lejonkung i valet 2002 – men dock då uppvisade ett plusmedeltal på +2, hade 2006 sjunkit till -5. Miljöpartiets manlige språkrör Peter Eriksson är klart mindre populär än Maria Wetterstrand. Hans medeltal är endast -5 år 2006.

Popularitetssiffror på plussidan är naturligtvis bättre än minussiffror för en partiledare. Man möts med mer respekt av politiska motståndare, media blir positivt nyfikna och de egna medarbetarna blir gladare. Och man kan dra nytta av uppskattningen när det blir val. Fast i det senare fallet har valforskningen visat på relativt begränsade effekter i genomsnitt. I de flesta fall spelar partiledarnas personliga popularitet en begränsad roll när väljarna röstar. Exempel på dragplåster finns, liksom på sänken, men i de flesta fall är effekterna mycket måttliga (Holmberg och Oscarsson 2004).

Ett mått som vi i SOM-institutet hela tiden använt för att uppskatta partiledarnas förmåga att värva röster till sina partier bygger på en jämförelse mellan partiledarnas och partiernas popularitet. Ett dragplåster bör vara mer populärt än sitt parti för att dra röster. En partiledare som tvärtom tenderar att vara mindre populär än sitt parti riskerar istället att bli ett sänke som förorsakar sitt parti röstförluster. I SOM-studierna mäter vi partiernas popularitet på samma elvgradiga gillar-ogillarskala som partiledarna. Det möjliggör analyser av partiledarnas uppskattning under kontroll för partiernas.

I mätningen valåret 2006 fanns det endast en partiledare som var mer populär än sitt parti bland de egna väljarna. Den partiledaren heter Fredrik Reinfeldt. Han kan alltså ha fungerat som ett visst dragplåster. Men observera att Reinfeldt endast var obetydligt mer uppskattad än sitt parti bland moderater (+2 enheter). Vi talar inte om ett gigantiskt vallokotiv. Snarare om ett mindre dragplåster. Övriga partiledare var klart mindre uppskattade på hemmaplan än sina egna partier. Speciellt gäller det Göran Persson och Lars Leijonborg. Här återfinns de två tydligaste kandidaterna till sänken för sina partier i valet 2006. Vi säger medvetet kandidater än så länge eftersom vi ännu inte har genomfört alla de mer elaborerade tester som skall göras innan vi mer bestämt kan säga vilka effekter enskilda partiledares popularitet hade på valutgången 2006. De elaborerade prövningarna kommer att genomföras senare på data från Valundersökningarna.

Tabell 1 Partiledarna som dragplåster eller sänken i kampen om opinionen 1986 – 2005 (medeltalsskillnader)*Partiledarnas popularitet jämfört med det egna partiets bland samtliga väljare*

Partiledare	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06
v	+13	+14	+15	+15	+15	+13	+11	+4	+10	+9	+5	+3	+10	+11	+8	+8	+4	-4	-1	-3	+2
s	+10	+9	+4	+2	±0	+1	±0	-2	-2	+3	-4	-8	-10	-10	-7	-2	+1	-1	-3	-4	-10
mp	-	-	-	-	-	-	-7	-2	-5	-5	-5	-6	-4	-2	-4	+1	+4	+1	+1	+1	
c	±0	-2	+3	+1	-1	-5	-4	-3	-4	-1	-1	-4	-2	-5	-6	+4	+1	+1	±0	-1	+2
fp	+6	+5	+1	+3	+2	+2	±0	±0	+1	-6	-1	±0	-5	-6	-6	-8	-3	-2	-3	-5	-4
kd	-	-	+5	+3	+4	+4	+3	+4	+5	+5	+5	+8	+8	+8	+8	+8	+7	+7	+2	+2	+6
m	±0	-4	-11	±0	-2	+4	+3	+3	+6	+3	+8	+11	+9	-1	-3	-1	-4	-5	+5	+6	+8
Snitt fem partiledare	+6	+4	+2	+4	+3	+3	+2	±0	+2	+2	+1	±0	±0	-2	-3	±0	-0	-2	-0	-1	-0
Snitt sju partiledare								-1	+2	+1	+1	+1	+1	-1	-1	+1	+1	±0	+0	-1	+1

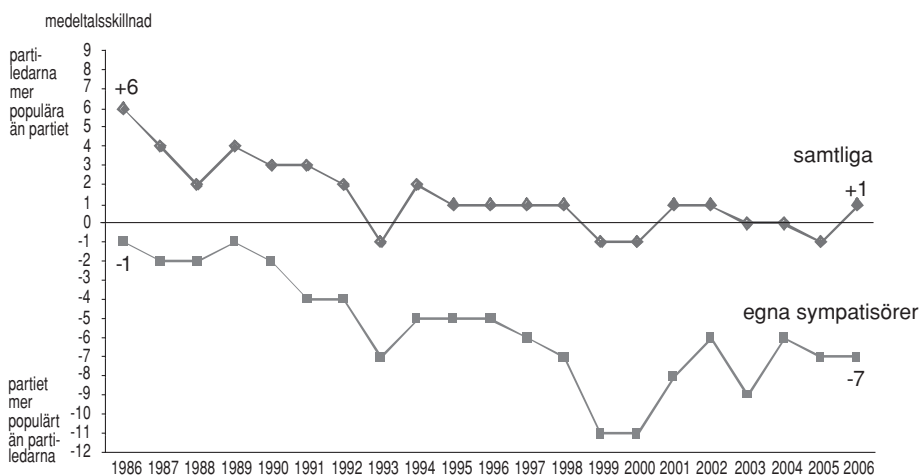
Partiledarnas popularitet jämfört med det egna partiets bland egna sympatisörer

Partiledare	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06
v	-1	±0	±0	+4	+3	-3	-2	-12	-6	±0	-3	-9	±0	+2	±0	-2	-2	-26	-10	-16	-5
s	±0	+1	-1	-1	-4	-4	-5	-5	-4	-2	-8	-9	-10	-13	-11	-4	-2	-3	-5	-10	-16
mp	-	-	-	-	-	-	-14	-7	-7	-8	-14	-21	-20	-23	-17	-10	-10	-7	-6	-13	
c	-3	-6	-3	-4	-5	-13	-14	-12	-12	-12	-7	-10	-10	-15	-13	+1	-2	-1	-1	±0	-1
fp	+3	+4	-2	+1	-2	±0	-1	+1	-2	-19	-15	-6	-14	-17	-20	-25	-8	-5	-7	-10	-14
kd	-	-	+1	+1	+2	-3	±0	-4	+1	+2	±0	+3	+3	+4	+3	+3	+2	+2	-8	-9	±0
m	-6	-11	-6	-3	-3	+1	+2	±0	+3	+2	+3	+5	+2	-15	-16	-12	-17	-18	-2	±0	+2
Snitt fem partiledare	-1	-3	-2	-1	-2	-4	-4	-6	-5	-6	-6	-6	-6	-12	-12	-8	-6	-11	-5	-7	-7
Snitt sju partiledare								-7	-5	-5	-5	-6	-7	-11	-11	-8	-6	-9	-6	-7	-7

Kommentar: Resultaten visar hur populära partiledarna är i jämförelse med sina egna partier. Differensmättet kan variera mellan +100 (partiledaren mer populär än partiet) och -100 (partiet mer populärt än partiledaren). Plusvärden indikerar m a o att partiledaren är mer populär än partiet, medan minusvärden visar att partiledaren är mindre populär än sitt parti. Partiernas och partiledarnas popularitet har mätts på en gillar-ogillarskala med värden mellan +5 (gillar) och -5 (ogillar). Resultaten för mp:s språkrör är sammanvägda fr o m 1998. Dessförinnan gäller resultaten för mp:s manliga språkrör.

En av huvudorsakerna till att vi har så få positiva partiledareffekter i svenska val kan vara att vi inte har särskilt populära partiledare. När vi jämför svenska partiledares popularitet internationellt hamnar de uppskattningsmässigt och i genomsnitt någonstans mot mitten av ett tjugotal undersökta länder. Och som vi nyss visat, jämfört med sina egna partier är de ofta mindre populära och dessutom i ökande utsträckning mindre uppskattade. Tidserieanalysen i figur 2 visar tydligt att svenska partiledare visavi sina partier var mer populära för tjugo år sedan jämfört med idag.

Figur 2 Partiledarpopularitet jämfört med partipopularitet

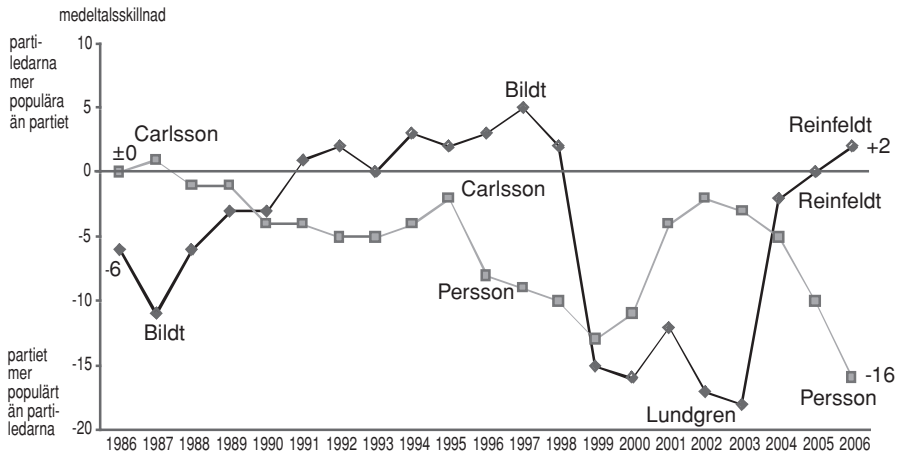

Kommentar: Partiledarnas popularitet jämfört med det egna partiets bland samtliga och bland egna sympatisörer. Popularitetsmedeltalen kan variera mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar). Mätningarna gäller fem riksdagspartier/ledare åren 1986-1992, därefter sju.

Den mer konkreta analysen i figur 3 som är fokuserad på enbart moderaternas och socialdemokraternas partiledare och hur de har uppskattats i jämförelse med sina partier bland de egna, det vill säga bland m- respektive s-sympatisörer, illustrera mycket tydligt partiledarnas tappade popularitet visavi sina partier. Men enbart i fallet socialdemokraterna och Göran Persson, inte när det gäller moderaterna och Reinfeldt. Persson har hela tiden varit klart mindre uppskattad än partiet bland socialdemokrater; och påtagligt mer så än Ingvar Carlsson, speciellt i valet 2006. Fredrik Reinfeldt går hittills emot trenden. Han är jämfört med partiet mer populär än Carl Bildt var på 1980-talet när Bildt var ny i ämbetet, men inte fullt ut lika uppskattad visavi partiet som Bildt var mot slutet av 1990-talet strax innan avgången.

Figur 3 Socialdemokratiska och moderata partisympatisörer uttalar sig om vad/vem de gillar mest – sitt parti eller sin partiledare

Kommentar: Resultaten visar dels ingvar Carlssons (1986-1995) och Göran Perssons (1996-2006) popularitet jämfört med s-partiets bland socialdemokratiska sympatisörer, dels Carl Bildts (1986-1998), Bo Lundgrens (1999-2003) och Fredrik Reinfeldts (2004-2006) popularitet jämfört med m-partiets bland moderata väljare.

Avslutningsvis, den mycket stora popularitetsskillnaden mellan Reinfeldt och Persson valåret 2006 är intressant ur synpunkten ansvarsutkrävande på toppnivå i politiken. Fredrik Reinfeldt uppvisar jämfört med moderata partiet höga personliga uppskattningssiffror bland samtliga svenskar (+8 jämfört med m). Vi kan tala om ett visst personligt mandat för den nye statsministern. Göran Persson å andra sidan får klart lägre uppskattning av folket än socialdemokratiska partiet (-10 jämfört med s). Den avsatte statsministern får en hårdare dom än sitt parti. Göran Perssons fall blev hårt.

Referens

Holmberg, Sören och Oscarsson, Henrik (2004) *Väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik.

ÄR VI ÖVERENS OM DEN POLITISKA DAGORDNINGEN?

MARI ERIKSSON

En väsentlig utgångspunkt i en väl fungerande demokrati är att väljare och deras förtroendevalda är överens om vilka problemområden som är viktiga i samhället i dag. Det bör finnas en konsensus om vilka frågor som ska prioriteras.

Under valrörelsen är det upp till partierna och de enskilda kandidaterna att lyfta fram de frågor de ser som viktigast, väljarna har sedan att reagera på detta genom att rösta eller inte rösta på partiet. I detta kapitel ska vi titta närmare på huruvida riksdagsledamöterna inom respektive parti är överens med sina väljare om vilka samhällsfrågor/problem som är viktigast i Sverige idag.

Avståndet mellan väljare och valda är ett uppmärksammat område både i den allmänna debatten och inom den statsvetenskapliga forskningen. Problemet kan delas upp i tre kategorier: Hur stort är avståndet mellan politiker och allmänheten? Hur stort bör detta avstånd vara? Vilken typ av avstånd handlar det om? (Widfeldt 1997).

I detta kapitel ligger fokus på den tredje frågeställningen som behandlar avståndet mellan medborgare och representanter. Ofta brukar problematiken delas in i socialt kontra åsiktmässigt avstånd. Det sociala avståndet syftar exempelvis på inkomstnivå, utbildningsgrad eller yrkestillhörighet. Problematiken brukar handla om huruvida politiker utgör en social elitgrupp och om detta i så fall påverkar demokratin negativt. Här är det emellertid inte avståndet mellan politiker kontra väljares åsikter som ska undersökas, utan fokus ligger istället på avståndet vad det gäller prioriteringar.

Forskningen kring åsiktmässigt avstånd har till stor del varit inriktad på sakfrågor; har väljare och valda samma inställning till exempelvis storleken på den offentliga sektorn, skattesänkningar eller sjukvård i privat regi, eller på ideologisk representativitet när det gäller placering på vänster – högerskalan (Esaïasson & Holmberg 1988; Esaïasson & Holmberg 1996; Holmberg 2000; Holmberg 2006). Det har emellertid också genomförts undersökningar om huruvida politiker och medborgare är överens om vilka som blir de viktigaste samhällsfrågorna för framtiden. I det sammanhanget blir den inom representationsforskningen så aktuella frågan om hur väl politikerna fullgör uppgiften att förutse framtida problem uppmärksammas (Esaïasson & Holmberg 1996; Esaïasson 1999; Narud & Valen 2000).

I detta kapitel skall vi således undersöka; om huruvida allmänheten och politikerna är överens om vilka samhällsfrågor som ska befinna sig på den politiska

dagordningen? Med politisk dagordning avses här den prioritering som ges till samhällsfrågor eller samhällsproblem (Esaiasson 1999).

För att tillförskansa sig en strategiskt fördelaktig position på den politiska arenan är det kanske allra viktigast att i en valrörelse lyckas få upp de frågor där man har den bäst utvecklade politiken högst upp på dagordningen. Det handlar alltså om en kamp för att få utrymme för de egna profilfrågorna och det egna valbudskapet. Partierna behöver väcka uppmärksamhet för de åsiktsområden där man uppfattar sig ha en konkurrensfördel gentemot andra partier, exempelvis i frågor där man upplever sig ha en mer fördelaktig position på väljarmarknaden. Genom att arbeta för att väcka uppmärksamhet för hemmaplansfrågor och se till att hålla bortaplansfrågor utanför valrörelsen kan man ändra den bedömningsgrund som väljarna värderar partiet utifrån, utan att behöva göra en ideologisk ompositionering (Holmberg & Oscarsson 2004).

Vilka är det viktigaste samhällsfrågorna enligt medborgare och riksdagsledamöter?

Inledningsvis ska vi titta på vad ett representativt urval av Sveriges befolkning bedömde vara de tio viktigaste samhällsproblemen i Sverige hösten 2006 och jämföra dem med vad de riksdagsledamöter som valdes in i riksdagen efter valet 2006 ansåg.¹

Det material som ligger till grund för resultaten är då det gäller medborgare hämtat från SOM-undersökningen 2006. Respondenterna har fått besvara en öppen fråga om vilka frågor eller samhällsproblem de tycker är viktigast i Sverige idag. De har ombetts att ange högst tre frågor/samhällsproblem. Svaren på en öppen fråga av detta slag blir av naturliga skäl mycket olikartade, därför har svaren systematiserats och förenklats något. Trots detta har en mycket detaljerad kodning av svaren genomförts. I tabellerna redovisas de sakområden som flest antal svar har förts till.

När det gäller resultaten som avser riksdagsledamöterna är de hämtade från riksdagsundersökningen *Riksdagsenkät 2006*. Riksdagsundersökningarna är en enkätundersökning som, med start 1969, genomförts vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg.² Undersökningen genomförs som en enkätstudie där alla riksdagsledamöter ingår. Den fråga som besvarats, samt den systematiska bearbetningen och kodningen är den samma som när det gäller SOM-undersökningen.

Tabell 1 Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker Du är viktigast i Sverige idag? Riksdagsledamöternas och medborgarnas rangordning av de viktigaste frågorna eller samhällsproblem i Sverige idag (de tio oftast nämnda områdena i procent)

Riksdagsledamöter	procent	Medborgare	procent
Sysselsättning	67	Sysselsättning	44
Socialpolitik	33	Sjukvård	29
Miljö	27	Utbildning/skola	24
Utbildning/skola	18	Pensionärer/äldrevård	16
Ideologi	15	Lag och ordning	14
Invandring/flyktingar	14	Invandring/flyktingar	14
Sjukvård	10	Miljö	13
Klassamhället	9	Socialpolitik	9
Lag och ordning	8	Skattefrågor	7
Näringspolitik	7	Familjepolitik	6

Kommentar: I SOM-undersökningen respektive Riksdagsenkäten fick respondenterna besvara frågan: "Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker Du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem." Procentbasen utgörs av de 327 riksdagsledamöter som besvarat enkäten respektive samtliga 3335 respondenter i SOM-undersökningen.

Sysselsättningen är den viktigaste samhällsfrågan i Sverige idag, det är både väljare och valda överens om. Det går också att utläsa att det är en tydlig topplacering, avståndet är betryggande ner till plats två, både hos ledamöter och medborgare. Här kan konstateras att sysselsättningen traditionellt har varit en av vänsterns och då framförallt socialdemokraternas paradfrågor. De borde därmed ha gynnat dem i valet men så blev det emellertid inte. När det gäller socialpolitiken som hamnar på andra plats på ledamöternas rankinglista samsas här vänsteruttryck som "rättvis fördelningssystem", "urholkning av välfärdssystemet" med mer högerdito som "stabilt välfärdssystem med rätt nivå" och "att medborgare kommit att se socialförsäkringssystem och allmänt bidragssystem som ungefär samma sak". Även om sättet att uttrycka sig är mycket olika finns det ändå en konsensus om att en förändring behövs. Medborgarna däremot anser inte att socialpolitiken är ett lika högprioriterat område, utan placerar det först på åttonde plats.

I SOM-undersökningen är det istället sjukvården som bedöms som det näst viktigaste samhällsproblemet. Detta område placerar ledamöterna först på sjunde plats. När det gäller utbildning/skola är både folket och de valda i det närmaste överens. Betoningen på behovet av förändringar inom skolan var tydlig under valrörelsen, och kanske har frågan ytterligare stärkts efter september, då enkäterna låg i fält.

Miljöpolitiken har varit ett allt hetare område sedan hösten 2006, och här kan vi se att ledamöterna bedömer det som det tredje viktigaste samhällsproblemet i Sverige idag, medan det bland medborgarna bara är 13 procent som nämner det bland de tre viktigaste frågorna idag.³

På position fem respektive åtta återfinns två kategorier som helt saknas på medborgarnas rangordning, dvs. ideologi och klassamhället. Ideologi handlar om värden som demokrati, rättvisa, valfrihet, demokratiska fri- och rättigheter osv. Klassamhället syftar på begrepp som klassklyftor, klasskamp och klassamhället i stort. Detta är begrepp som återfinns i den politiska retoriken och som kanske inte har en lika stark förankring på väljarnivå. I Esaiasson & Holmbergs jämförelse mellan väljare och riksdagsledamöter 1968/1969 och 1985, när det gällde viktiga framtidsfrågor, var mönstret likartat. Riksdagsledamöterna placerade ideologiska frågor högt medan de på väljarnivå låg mycket lägre⁴ (1988:208).

Sammanfattningsvis är väljare och valda alltså överens om vilket samhällsproblem som är viktigast, det vill säga sysselsättningen. När det gäller skola/utbildning samt invandring/flyktingar är det också en ungefärlig överensstämmelse. Det finns emellertid tre områden för väljare respektive valda som inte återfinns på den andra arenan. Väljarna tycker att pensionärer/äldrevård, skattefrågor samt familjepolitik hör hemma på topp10-listan. Det gör emellertid inte den samlade riksdagen. De vill istället prioritera näringspolitik, ideologi och klassamhälle. Slutligen kan det konstateras att vare sig ledamöter eller medborgare tycker att utrikespolitik⁵ eller EU-frågor⁶ är viktiga samhällsfrågor i Sverige idag och att båda grupper dessutom är rörande överens!

Är vi överens med vårt favoritparti?

Om jag anser att skolpolitiken är ett av de viktigaste samhällsproblemen i Sverige idag, och om sedan det parti jag väljer att lägga min röst på inte har med skolpolitiken som en av de fem viktigaste frågorna idag, ja då finns det en dissonans mellan mitt önskemål och mitt partis vilja att uppfylla den. Nedan framgår det hur stor eller liten den dissonansen är inom de sju riksdagspartierna.

Tabell 2 De viktigaste frågorna eller samhällsproblemen i Sverige i dag, en jämförelse mellan vänsterpartiets riksdagsledamöter och dess väljare (procent)

Väljare		Valda	
Sysselsättning	53	Sysselsättning	67
Sjukvård	33	Socialpolitik	43
Skola/utbildning	23	Jämställdhet	33
Miljö	21	Miljö	24
Socialpolitik	21	Ideologi	24

Kommentarer: Kategorin väljare är de respondenter som besvarat frågan: "Röstade du i valen 2006 och i så fall på vilket parti?" i 2006 års SOM-undersökning, samt på frågan; Vilken eller vilka samhällsproblem tycker Du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem, SOM vänsterpartiväljare=154. Riksdagsledamöter vänsterpartiet= 21.

När det gäller det viktigaste samhällsproblemet är både väljare och valda inom vänsterpartiet överens om att sysselsättningen intar en ohotad första plats. Ledamöterna har placerat socialpolitiken på en andra plats, medan den på väljarnas rankinglista delar fjärde platsen med miljö. Något överraskande är det att väljarna inte har med jämställdheten på sin topp fem-lista.⁷ Jämställdheten har ju trots allt varit en av vänsterpartiets profilfrågor. Vidare kan det vara intressant att notera att ingen av vänsterpartiets ledamöter har nämnt skola/utbildning som en av tre viktiga samhällsfrågor. Mot bakgrund av att skola/utbildning hamnar på tredje plats på väljarnas rangordning kan det te sig anmärkningsvärt. Tre av fem problemområden var däremot gemensamma och vilken som var den viktigaste frågan rörde det tydliga enighet om.

I tabell 3 redovisas en jämförelse mellan viktighetsbedömningen hos de socialdemokratiska riksdagsledamöterna respektive de respondenter i SOM-undersökningen som uppgav sig rösta på socialdemokraterna.

Det allra viktigaste samhällsproblemet i Sverige idag är sysselsättningen. Om detta råder ingen som helst tvekan vare sig hos de socialdemokratiska väljarna eller partiets representanter. Här kan det ju vara intressant att erinra sig eftervalsdebatten som bland annat lyfte fram socialdemokraternas bristande fokusering på sysselsättningen och arbetslösheten som en orsak till valförlusten. Tabellen visar emellertid tydligt att de ledamöter som valdes in i riksdagen anser att problemet är det ojämförligen viktigaste.⁸

Tabell 3 De viktigaste frågorna eller samhällsproblemen i Sverige i dag, en jämförelse mellan de socialdemokratiska riksdagsledamöter och dess väljare (procent)

Väljare ⁹		Valda	
Sysselsättning	46	Sysselsättning	70
Sjukvård	31	Socialpolitik	40
Skola/utbildning	21	Miljö	36
Pensioner/äldreomsorg	20	Klassamhället	22
Invandring/flyktingar	13	Ideologi	16

Kommentarer: Antal s-väljare= 912, antal s-ledamöter= 122

Förutom sysselsättningen på första plats, finns det ingen enighet om vilka frågor som ska vara på plats två till fem på viktighetsskalan. Väljarna har placerat sjukvården på andra plats den återfinns först på ledamöternas nionde plats. Omvänt har ledamöterna socialpolitik som det andra viktigaste problemområdet, medan det hos väljarna ligger först på åttonde plats.

Det kan därmed konstateras att de socialdemokratiska väljarna och partiets representanter har en något olikartad viktighetsbedömning.

Miljöpartiet var det enda partiet inom vänsterblocket som gick framåt vid valet 2006. I tabell 4 kan vi se att det finns en samsyn mellan väljare och valda både vad det gäller viktighetsrangordning ett och två. Det går dessutom att utläsa en enighet inom både gruppen väljare och gruppen valda om vilka samhällsfrågor som är viktigast. De höga procentuella siffrorna visar att det är många ledamöter och väljare som har bedömt samma områden som viktiga, en lägre procentsatser hade indikerat en mera spridd bild där flera samhällsfrågor lyfts fram, men att bara ett fåtal valt varje fråga.

Tabell 4 De viktigaste frågorna eller samhällsproblemen i Sverige i dag, en jämförelse mellan miljöpartiets riksdagsledamöter och dess väljare (procent)

Väljare		Valda	
Miljö	58	Miljö	94
Sysselsättning	39	Sysselsättning	50
Sjukvård	23	Socialpolitik	39
Skola/utbildning	23	Ideologi	28
Invandring/flyktingar	17	Sjukvård	17

Kommentarer: antal mp-väljare=150, antal mp-ledamöter= 18

Miljöpartiet är det enda parti som inte har sysselsättning på första plats, även om det på väljarnivå nästa är lika viktigt som miljön. När det gäller viktighetsbedömning ger partiet intryck av att till stora delar vara överens om vilka frågor som behöver prioriteras.

Centerpartiet var det parti inom Alliansen som tillsammans med moderaterna gick framåt i valet 2006. I tabell 5 framgår att både väljare och valda placerar sysselsättningen på första plats och att det vidare råder enighet om tre av de fem toppområdena. Även om placeringen inbördes skiljer sig något är det mer som förenar än som skiljer.

Tabell 5 De viktigaste frågorna eller samhällsproblemen i Sverige i dag, en jämförelse mellan centerpartiets riksdagsledamöter och dess väljare (procent)

Väljare		Valda	
Sysselsättning	51	Sysselsättning	65
Sjukvård	28	Miljö	50
Skola/utbildning	26	Socialpolitik	39
Pensioner/äldreomsorg	17	Ideologi	23
Miljö	16	Sjukvård	19

Kommentarer: antal c-väljare= 200, antal c-ledamöter= 26.

Det faktum att folkpartiet var det parti som tappade flest mandat vid förra årets riksdagsval, indikerar att partiet inte är helt i samklang med sina väljare. Detta behöver emellertid inte påverka samsynen med väljarna om vilka områden i samhället som bör prioriteras. I tabell 6 kan vi faktiskt se att trots motgångarna för partiet finns det en bild av konsensus mellan väljare och valda. Både väljare och valda är överens om att sysselsättningen är viktigast och därefter kommer partiets paradfråga; skolan. Även invandringspolitikerna är ett område där folkpartiet varit aktivt och det är också ett område som dess väljare tycker behöver prioriteras. Sjukvården har väljarna placerat på tredje plats, medan området inte syns på ledamöternas topp-fem, vilket beror på att den ligger på sjätte plats. Värt att notera är också att partiet härbärgerar procentuellt sett flest ledamöter som bedömer sysselsättningen som viktigast, hela 92 procent.

Tabell 6 De viktigaste frågorna eller samhällsproblemen i Sverige i dag, en jämförelse mellan folkpartiets riksdagsledamöter och dess väljare (procent)

Väljare		Valda	
Sysselsättning	50	Sysselsättning	92
Skola/utbildning	39	Skola/utbildning	40
Sjukvård	36	Socialpolitik	28
Invandring/flyktingar	16	Invandring/flyktingar	28
Pensioner/äldreomsorg	16	Miljö	20

Kommentarer: antal fp-väljare= 208, antal fp-ledamöter= 25.

I tabell 7 ser vi valets stora vinnare; moderaterna. Partiet gjorde en rejäl kursändring och gick till val som de ”nya moderaterna”, vilket visade sig bli en stor succé. I riksdagsledamöternas viktighetsbedömning skulle det kunna vara möjligt att se socialpolitikens tredje placering som ett utslag av den nya politiska retoriken. Inom kategorin socialpolitik ryms budskapet från valkampanjen om att arbeta mot segregation och utanförskap. Det som inom vänsterblocket benämns som rättvisa, solidaritet och klassklyftor.. På väljarnivå är den procentuella bedömningen av socialpolitik som viktig sju procent, vilket motsvarar en åttonde plats.

Sammantaget är moderaternas väljare och dess förtroendevalda överens om tre områden av fem. Något överraskande är det att skattefrågor inte finns med på väljarnas topp-fem, utan återfinns först på sjätte plats. Skattepolitiken har ju traditionellt sett varit ett av moderaternas allra mest högprioriterade områden.

Tabell 7 De viktigaste frågorna eller samhällsproblemen i Sverige i dag, en jämförelse mellan moderaternas riksdagsledamöter och dess väljare (procent)

Väljare		Valda	
Sysselsättning	49	Sysselsättning	81
Sjukvård	33	Skola/utbildning	32
Skola/utbildning	29	Socialpolitik	31
Lag och ordning	20	Skatter	20
Invandring/flyktingar	16	Lag och ordning	17

Kommentarer: antal m-väljare= 755, antal m-ledamöter=91.

I tabell 8 presenteras viktighetsbedömningarna för alliansregeringens minsta parti kristdemokraterna. Också kristdemokraterna gick tillbaka i valet, men kunde ändå på samma sätt som folkpartiet se sig i regeringsställning när rösterna var räknade på valnatten. Partiet har av tradition haft kärnfrågor som vilat på en grund av kristna värderingar. Mot bakgrund av denna stabilitet och frånvaro av ideologiska ompositioneringar borde vi kunna ha förväntningar om en relativt konsensusbetonad bild av väljare och valdas viktighetsbedömning.

Tabell 8 De viktigaste frågorna eller samhällsproblemen i Sverige i dag, en jämförelse mellan kristdemokraternas riksdagsledamöter och dess väljare (procent)

Väljare		Valda ¹⁰	
Sysselsättning	40	Sysselsättning	50
Sjukvård	28	Familjepolitik	29
Skola/utbildning	25	Miljö	29
Pensioner/äldreomsorg	24	Religion/moral	29
Lag och ordning	18	Sjukvård	17

Kommentarer: antal kd-väljare=178, antal kd-ledamöter=24

När det gäller första platsen råder det enighet om att sysselsättningen är det viktigaste samhällsproblemet idag. Det är emellertid den procentuellt lägsta siffran både när det gäller de olika partiernas ledamöter och dess väljare. Då vi tittar på den procentuella fördelningen på efterföljande placeringar ter sig bilden som om det inte finns någon tydlig kärnfråga utan att flera frågor bedöms vara likvärdiga ur prioriteringshänseende. Det samlade intrycket blir att det finns många prioriterade områden inom partiet och att prioriteringsordningen är en öppen fråga.

Jämförelse, sammanfattning och slutsats

I tabell 9 visas en översikt av hur många områden av fem möjliga som väljare och valda inom samma parti är överens om. Här ser vi att alla partier utom socialdemokraterna (ett) och kristdemokraterna (ett) har tre prioriteringsområden gemensamt. Detta kan tolkas som att de allra flesta väljare är någotsånär överens med det parti som de röstar på om vilka samhällsfrågor som är viktigast idag. Med undantag för s och kd som bara är överens om ett av fem områden

Tabell 9 *Antalet gemensamma viktighetsområden (antal områden som väljare och valda är överens om av fem möjliga)*

Parti	Antal gemensamma viktighetsområden
Vänsterpartiet	3
Socialdemokraterna	1
Miljöpartiet	3
Centerpartiet	3
Folkpartiet	3
Moderaterna	3
Kristdemokraterna	1

Om vi går vidare och gör ett experiment där vi jämför exempelvis socialdemokraternas väljare med moderaternas förtroendevalda får vi samsyn om tre gemensamma samhällsproblem som bör prioriteras. Ännu större blir överensstämmelsen om vi jämför de olika partiernas väljare med varandra. Centerpartiets och vänsterpartiets väljare är till exempel överens om fyra av fem möjliga områden. I tabell 10 åskådliggörs en fullständig jämförelse mellan de sju riksdagspartierna och deras väljare. De fem högst prioriterade samhällsfrågorna är markerade. Här står det klart att samtliga partiets väljare är mer överens med varandra om vilka samhällsfrågor som bör prioriteras än med ledamöterna för det parti som de väljer att rösta på. Det här är ingen ny sensationell upptäckt, redan 1988 genomförde Esaiasson & Holmberg en liknande jämförelse¹¹. De båda forskarna gjorde emellertid också en tidsjämförande studie dvs. de genomförde undersökningen både med 1968/1969 års väljare/valda och med 1985 års väljare/valda. Resultatet gick i samma riktning vid båda undersökningstillfällena, men skillnaderna mellan väljare och valda hade minskat något år 1985. Om vi ser till 2006 års jämförelse kan vi se att väljarna fortfarande är mer överens med varandra när det gäller viktighetsbedömningen än med det parti de röstar på.

En möjlig tolkning skulle kunna vara att politikerna ligger steget före väljarna när det gäller att bedöma vilka samhällsfrågor som kommer att bli viktigast att lösa inom den närmaste framtiden. Det ingår i deras roll som förtroendevalda att kunna förutse framtida problem innan de blir akuta.

Tabell 10 Prioriterade samhällsfrågor och problem enligt väljare och riksdagsledamöter 2006 (procent)

	Väljare								Riksdagsledamöter							
	v	s	mp	c	fp	kd	m	samtliga	v	s	mp	c	fp	kd	m	samtliga
Sysselsättning	53	46	39	51	50	40	49	46	67	70	50	65	92	50	81	67
Sjukvård	33	31	23	28	36	28	33	29	5	7	17	19	12	17	10	10
Utbildning/skola	23	21	23	26	39	25	29	24	0	13	6	15	40	8	32	18
Lag och ordning	11	13	7	11	14	18	20	15	0	3	6	8	8	17	17	8
Invandra/flyktingar	12	13	17	9	16	12	16	15	14	15	11	8	28	13	13	14
Miljö	21	10	58	16	13	5	9	13	24	36	94	50	20	29	4	27
Pensioner/ äldrevård	10	20	8	17	16	24	14	14	0	7	0	8	4	17	0	14
Socialpolitik	21	11	15	9	9	6	8	9	43	40	39	39	28	17	31	33
Skattefrågor	5	3	3	5	8	10	14	7	0	0	0	4	0	0	20	7
Familjepolitik	6	5	7	6	6	14	5	6	0	0	0	4	0	29	1	6
Ideologi	12	2	3	1	0	2	2	3	24	16	28	23	4	17	12	15
Klassamhället	0	0	0	0	0	0	0	0	19	22	6	0	0	0	0	9
Religion/moral	3	2	1	2	1	6	2	2	0	0	0	0	0	29	0	1
Jämställdhet	8	2	5	3	3	1	2	3	33	7	6	0	8	0	0	3
Antal respondenter	154	912	150	200	208	178	755	3335	21	122	18	26	25	24	91	327

Kommentar: Riksdagsledamöter och respondenter i SOM-undersökningen har besvarat frågan "Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker Du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.". Tabellen bygger på en sammanställning av de fem högst rankade områdena.

En mindre positiv förklaring skulle kunna vara att politikereliten befinner sig på en helt annan nivå än den vanliga medborgaren och därmed inte har samma uppfattning om vilka områden som upplevs som mest problematiska i vardagsamhället. Om vi jämför de olika ledamöternas viktighetsbedömning med SOM-genomsnittet är moderaterna och folkpartiet de två partier som har flest antal gemensamma prioriteringsområden med genomsnittsväljaren. De lyckas pricka in tre av de fem möjliga. Kanske kan det ses som positivt att det är två av regeringspartierna som ligger närmast i linje med medborgarna. Det kan också uppfattas som att alliansen har lyckats med att göra sina profilfrågor till de viktigaste samhällsfrågorna idag och att de därmed har lyckats tillförskansa sig en retorisk fördel gentemot oppositionen.

Noter

- 1 SOM-undersökningen låg i fält mellan 15 september 2006 och 15 februari 2007. Riksdagsenkät 2006 låg i fält mellan 13 november 2006 och 2 mars 2007. Gällande båda undersökningarna hade det stora flertalet besvarat enkäten innan 2006 års utgång.
- 2 Riksdagsundersökningar har genomförts vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet vid inte mindre än åtta tillfällen (1969, 1985, 1988, 1994, 1996, 1998, 2002 och 2006). 2006 års riksdagsenkät ingår i forskningsprojektet "Bilder av riksdagen – medborgare och riksdagsledamöter i den representativa demokratin", finansierat av Riksbankens Jubileumsfond. Ansvarig för undersökningen har Martin Brothén och Sören Holmberg varit. Svarsfrekvensen för de olika undersökningarna har varierat något, men i samtliga fall varit mycket tillfredsställande. År 2006 var svarsfrekvensen 94 procent.
- 3 Här har dock riksdagsledamöterna en fördel då riksdagsenkäten gick i fält i november 2006, när klimatdebatten hade satt igång på allvar. Sverker C. Jagers och Johan Martinsson visar i kapitel 1 att bland de respondenter som besvarade SOM-undersökningen under november månad var det 17 procent som ansåg att miljön var en viktig samhällsfråga.
- 4 Skillnaden mellan placeringen 1968/1969 och 1985 var emellertid stor. 1968/1969 var det 68 procent (topplacering) av ledamöterna och 10 procent av väljarna som ansåg att ideologiska frågor var angelägna framtidsfrågor. 1985 hade siffrorna sjunkit till 35 procent för ledamöterna och bara 4 procent för väljarna.
- 5 En procent av ledamöterna respektive en procent av SOM-responenterna.
- 6 En procent av ledamöterna respektive en procent av SOM –responenterna.
- 7 Endast åtta procent av v-responenterna nämnde jämställdhet som en av de tre viktigaste samhällsfrågorna.
- 8 Det kan ju förvisso vara tänkbart att ledamöterna påverkats av eftervalsdebatten och därför i än högre grad prioriterar sysselsättningen.
- 9 Väljarna placerade både "Invandring/flyktingar" och "Lag och ordning" på femte plats med 13 procent vardera. Då inget av dessa kategorier överensstämmer med riksdagsledamöternas väljer jag helt slumpmässigt att ta bort den ena kategorin.
- 10 På ledamöternas topp fem har det hamnat sex olika samhällsfrågor på position fem. Områdena är socialpolitik, pensioner/äldrevård, sjukvård, barn/ungdomars framtid/problem, lag och ordning samt ideologi. Jag har, något godtyckligt, valt ut sjukvården som nummer fem i tabellen.

- ¹¹ Skillnaden var att ledamöter och väljare fick svara på vilka de ansåg att de mest angelägna framtidsfrågorna var.

Referenser

- Brothén, M., Holmberg, S. och Eriksson, M (2007) *Riksdagsenkät 2006. Dokumentation*, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Esaiasson, P & Holmberg, S (1996) *Representation from above. Members of Parliament and Representative Democracy in Sweden*. Aldershot, Dartmouth.
- Esaiasson, P (1999) "What Kind of Future; Why?" in Katz, R.S & Wessels, B (eds) *The European Parliament, the National Parliaments, and European Integration*. Oxford, Oxford University Press.
- Holmberg, S. (2000) "Issue Agreement" in Esaiasson, P. & Heidar, K. (eds) *Beyond Westminster and Congress, The Nordic Experience*. Ohio, Ohio State University Press.
- Holmberg, S & Oscarsson, H (2004) *Väljare Svenskt väljarbete under 50 år*. Stockholm, Norstedts juridik.
- Holmberg, S (2006) "Åsiktsrepresenterad" i Bäck, H & Gilljam, M (red) *Valets mekanismer*. Malmö, Liber AB.
- Narud, H. M. & Valen, H (2000) "What Kind of Future and Why? Attitudes of Voters and Representatives" in Esaiasson, P. & Heidar, K. (eds) *Beyond Westminster and Congress, The Nordic Experience*. Ohio, Ohio State University Press.
- Widfeldt, A (1997) i Mattson, I & Wängnerud, L (red) *Riksdagen på nära håll*. Stockholm, SNS Förlag.

Det sociala Sverige

VEM I HELA VÄRLDEN KAN MAN .... LITA PÅ?

BO ROTHSTEIN

Tänk dig att du är en småföretagare eller frilansare och att din verksamhet bygger på beställningar från stora kunder. En dag får du en beställning på jobb som är mycket större än du har möjlighet att hantera. Du har då två val – antingen kan du bara tacka nej. Eller så kan du rekommendera någon av de andra småföretagarna/frilansarna du känner till jobbet. Det senare alternativet innebär emellertid att du faktiskt stöder en av dem som du konkurrerar med om framtida jobb, så från ett snävt egenintresse har du inget skäl att ge en sådan rekommendation. Men för din relation till kunden kan det vara en fördel att ge ett sådant alternativ. Här finns emellertid en hake, nämligen att du rimligen bara agerar så om du kan förvänta dig att den konkurrent som du föreslår skulle rekommenderat dig för ett jobb om hon hamnat i samma situation. Har du anledning att tro att dina konkurrenter i branschen aldrig skulle hjälpa dig på motsvarande vis, har du naturligtvis inte någon anledning att vara den ende som agerar solidariskt. Men om alla i branschen tänker så, förlorar naturligtvis alla på det.

Denna typ av ömsesidigt förtroende, eller med ett annat ord, *reciprocitet*, har inom samhällsvetenskapen kommit att betraktas som en allt viktigare tillgång både för individer, organisationer och för hela samhällen. Eftersom det handlar om att förtroendefulla relationer kan vara en ekonomisk tillgång har man myntat begreppet *socialt kapital* för denna företeelse. Den samhällsvetare som i modern tid först lanserade teorin om det sociala kapitalets betydelse var den amerikanske sociologen James Coleman. I sin monumentala niohundra sidiga *Foundations of Social Theory* som kom 1990 återfinns idén på ett par sidor. Men Colemans teori om det sociala kapitalet väckte knappast någon uppmärksamhet alls, förmodligen för att den drunknade i allt övrigt han behandlade i sin tegelsten. Istället var det en annan amerikansk forskare, nämligen statsvetaren Robert D. Putnam som genom sin mera empiriska forskning kom att starta vad som numera är en synnerligen stor och livaktig forskningsinriktning runt detta begrepp.

Det går numera att mäta vad som intresserar forskarsamhället genom att vända sig till olika databaser. En sådan *International Science Information* som registrerar artiklar som publiceras i etablerade internationella vetenskapliga tidskrifter. Söker man efter hur ofta termen "social capital" förekommer i sammanfattningen av dessa artiklar, finner man en ökning från ett tjugotal år 1991 till inte mindre än sjuhundra under förra året. Mycket att denna explosiva ökning av intresset för fenomenet socialt kapital kan föras tillbaka till boken *Making Democracy Work* som Robert Putnam publicerade 1993 .

Det märkliga med det stora genomslag som Putnams bok fick är att den handlar om något så prosaiskt som effekterna av en administrativ decentraliseringsreform som genomfördes i Italien i början av 1970-talet. Reformen innebar att väldigt mycket av det som tidigare bestämts av centralregeringen i Rom (och inte minst av dess stora byråkrati) nu lades ut på landets tjugosju regioner. Innehållsligt handlade det om ansvaret för mångahanda för medborgarna viktiga förhållanden som sjukvård, daghem, näringspolitik, skolfrågor, äldreomsorg, med mera. Det speciella med Putnam och hans forskarlag var att de under närmare tjugo års tid kunde följa vad som hände med denna politiska reform, dvs. hur väl man lyckades få den demokratiska processen att fungera i de olika regionala styrelserna. Metodologiskt kan man säga att den italienska decentraliseringsreformen gav Putnams projekt vad samhällsvetare så ofta saknar i sin empiriska arsenal, nämligen något som liknar en experimentell situation. Inom ett och samma land, med en och samma konstitutionella struktur, fanns plötsligt ett demokratiskt laboratorium till hands i och med möjligheten att jämföra utvecklingen i de olika regionerna.

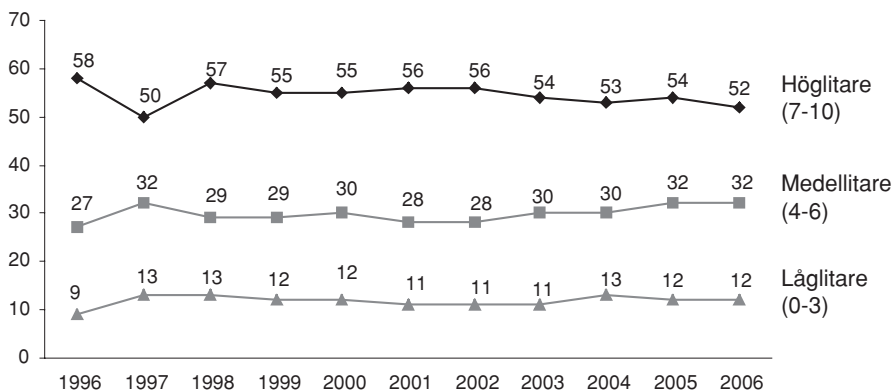
Vad som skall räknas som en *fungerande demokrati* är naturligtvis en omstridd sak. Vad som emellertid gjorde Putnams studie särskilt intressant, och som jag tror bidrog till dess stora genomslag, var att man inte nöjde sig med en snävt formell definition av demokratibegreppet (lika rösträtt, lika rätt att kandidera etc.) och att man inte heller begränsade definitionen till demokratins representativa sida (t.ex. mätningar av valdeltagande och de regionala parlamentens sociala eller åsiktsmässiga representativitet). I stället valde man en mycket bredare definition av vad som utgör en fungerande demokrati i det att man inkluderade politikens genomförandesida. Demokrati handlade enligt Putnam inte bara om formella politiska rättigheter och inte heller var den begränsad till hur väl de regionala parlamentens sammansättning avspeglade väljarnas identiteter eller deras åsikter i allehanda frågor. I stället lade Putnam till vad man faktiskt lyckades åstadkomma med den demokratiska processen vad gällde konkreta åtgärder för de politikområden som man fått ansvaret för. Byggs det några nya daghem och barnkliniker? Fungerade vägar och sjukvårdsenheter? Lyckades man reformera jordbruket? Hur fungerade skolorna och informationen till medborgarna? Med andra ord: Fungerade det demokratiska beslutsmaskineriet ända ut i medborgarnas vardag?

Ett av de centrala resultaten var att det relativt snabbt uppstod stora, för att inte säga dramatiska, skillnader mellan hur väl de olika regionerna lyckades få demokratin att fungera. Med något undantag visade sig skillnaden gå mellan nord och syd, dvs. i de nordliga italienska regionerna fungerade demokratin avsevärt bättre än i söder. Som brukligt är i samhällsvetenskapen sökte Putnam efter förklaringar i gängse teorier om vad som påverkar demokratins sätt att fungera. De undersökte om skillnaderna i demokratins kvalitet kunde bero på ekonomiska eller sociala förhållanden eller om det helt enkelt var olika politiska majoriteter som kunde vara förklaringen. Resultatet var magert, inga av de "vanligtvis misstänkta" faktorerna

kunde på ett tillfredsställande sätt bidra till förklaringen till demokratin variation i de olika regionerna.

I stället visade Putnams studie på ett överraskande resultat, nämligen att tätheten och tyngden i det lokala organisationsväsendet hade ett klart samband med demokratin sätt att fungera. Ju mer människor var organiserade i olika frivilliga nätverk och organisationer, som t.ex. sångkörer, fägelskådarklubbar, idrottsföreningar, desto bättre visade sig demokratin fungera. Förklaringen byggde på att det var i dessa verksamheter som det sociala kapitalet i form av förtroende för andra människor skapades. Analysen gick emellertid ett steg till i det att Putnams studie visade att organisationsväsendets omfattning inte bara förklarade varför demokratin fungerade bättre i vissa regioner utan också varför dessa haft en överlägsen ekonomisk tillväxt. Genom analys av historiska data om ekonomi och organisationsväsende kunde Putnam göra troligt att det inte var ekonomisk tillväxt som gett upphov ett starkt frivilligt organisationsliv, utan tvärtom organisationsväsendet som skapat ekonomisk tillväxt.

Sedan 1996 har SOM-institutet mätt i vilken grad personer som bor i Sverige anser att de i allmänhet kan lita på folk. Det är som framgår av figuren nedan en av de mest stabila företeelser man kan mäta. Från de mätningar som gjordes innan SOM institutet började 1996 kan vi se att uppfattning om människors pålitlighet har varit stabilt hög sedan den första mätningen gjordes 1981, dvs för mer än 25 år sedan. Eftersom liknande mätningar nu görs i mer än 70 länder vet vi att Sverige (tillsammans med de övriga nordiska länderna) ligger högst vad gäller andelen av befolkningen som uppger att de tror sig kunna lita på andra människor. I SOM-institutets undersökning av graden av mellanmänsklig tillit i det svenska samhället ställs frågan: "Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?". Svartalernativet har utformats som en 0-10 skala där 0 markerats med "Det går inte att lita på människor i allmänhet" och 10 med "Det går att lita på människor i allmänhet". I tolkningen av svaren på denna fråga har de som fyllt i 0-3 på skalan klassificerats som "låglitare", de som fyllt i 4-6 som "mellanlitare" och de kryssat i någon av rutorna 7-10 som "höglitare". Resultatet redovisas i figuren nedan.

Figur 1 Mellanmänsklig tillit

Sitt stora publika genomslag fick emellertid Putnam inte med boken om den italienska demokratin utan med efterföljaren *Bowling Alone* som kom år 2000 (på svenska 2002: *Den ensamman bawler*). Här vände han sig till sitt eget land med ett dramatiskt budskap, nämligen att det sociala kapitalet eroderat kraftigt sedan 1970-talet. Amerikanerna hade blivit allt mindre benägna att delta i frivilliga organisationer, istället hade USA blivit landet där man ”bowlar ensam”. Många illavarslande sociala fenomen (ökad brottslig, sjukdomar, social utslagning, dåligt fungerade skolor) hängde enligt Putnam ihop med det sociala kapitalets förfall i USA.

Boken blev en mycket stor publik framgång och har sålts i omfattande upplagor (och är liksom boken om Italien även publicerad på svenska). Men i forskarsamhället har den väckt minde begeistring. Dels har man ifrågasatt om hans mått på sjunkande frivillig aktivitet alls stämmer. Människor har kanske lika många och intensiva sociala kontakter numera men de sker på andra sätt än genom medlemskap i det traditionella organisationsväsendet. Dels, och kanske allvarligast, har ett stort antal empiriska studier visat på att det samband som Putnam lagt störst vikt vid, nämligen att det är aktivitet i frivilliga organisationer som skapar förtroende för andra människor, inte stämmer. Det går helt enkelt inte att finna empiriska belägg på individnivå för detta samband. Istället har min egen och många andra forskning visat på att det sociala kapitalet mera skapas av förekomsten av rättvisa politiska institutioner. Med rättvisa politiska institutioner förstås i detta sammanhang avsaknad av sådant som diskriminering och korruption i den offentliga förvaltningen samt existensen av en politik som skapar social och ekonomisk jämlikhet. Putnam har kritiserats för att han inte tillräckligt har uppmärksammat att det sjunkande sociala kapitalet i USA kan bero på den starkt ökade ekonomiska ojämlikheten under samma tid. Frågor om diskriminering av olika minoritetsgrupper och politisk korruption (minns Watergate-skandalen!) har också kommit att spela en stor roll i

USA under de senaste årtiondena. Det sociala kapitalet skulle i så fall genereras (och kunna förstöras) mera ifrån den offentliga politikens inriktning än från det civila samhällets vitalitet.

För sina forskarinsatser tilldelades i oktober 2006 Robert Putnam det 1995 in-stiftade Johan Skytte priset i statsvetenskap. Priset som utdelas årligen är på ca 400.000 kr är därmed ett av det största inom samhällsvetenskapen och har utdelats av den Skytteanska stiftelsen i Uppsala varje år sedan 1995. Kritiken till trots är Putnam en synnerligen värdig pristagare i det att han genom sina kreativa empiriska tillämpningar av teorin om det sociala kapitalet förmått skapa en ny och spännande intellektuell fokuspunkt för den samhällsvetenskapliga forskningen.

Referenser

- Coleman, James S. 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Putnam, Robert D. 1996. *Den fungerande demokratin: Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm: SNS Förlag.
- . 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- . 2001. *Den ensamme bowlaren : den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm: SNS förlag.
- Putnam, Robert D, Robert Leonardi, and Raffaella Y Nanetti. 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Kumlin, Staffan, and Bo Rothstein. 2005. "Making and Breaking Social Capital. The Impact of Welfare State Institutions." *Comparative Political Studies* 38:339-365.
- Rothstein, Bo. 2002. "Sweden: Social Capital in the Social Democratic State." Pp. 289-333 in *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*, edited by Robert D. Putnam. Oxford: Oxford University Press.
- . 2005. *Social Traps and the Problem of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rothstein, Bo, and Dietlind Stolle. 2007. "The State and Social Capital: An Institutional Theory of Generalized Trust." *Forthcoming in Comparative Politics*.
- Rothstein, Bo, and Eric M. Uslaner. 2005. "All for All. Equality, Corruption and Social Trust." *World Politics* 58:41-73.

VAD GÖR MEDBORGARNA AV SITT VÄLFÄRDSMISSNÖJE?

MARIA PETTERSSON

Den offentliga välfärden i Sverige är något som många har en åsikt om, både positiv och negativ.¹ Oftast är det de dåliga exemplen vi får kännedom om genom massmedia eller bekanta. Det kan vara reportage om att det är svårt att komma fram till vårdcentralen i en kommun eller om det gamla paret som inte får dela bostad på äldreboendet. Alla känner vi igen oss i dessa beskrivningar, de långa väntetiderna för vård eller svårigheten för våra gamla att få den äldreård de vill ha. Oftast blir vi arga och ledsna när vi hör talas om eller själva erfar hur det är när välfärden inte fungerar som vi vill att den ska fungera. Välfärdspolitiken lämnar ingen oberörd. Men hur utbrett är egentligen missnöjet med välfärden i Sverige? Och i vilken utsträckning förmedlar svenskarna sitt missnöje genom politisk handling?

Att undersöka i vilken utsträckning som svenskarnas välfärdsmissnöje tar sig politiska uttryck är viktigt mot bakgrund av att det har blivit svårare att påverka politiken genom traditionella kanaler som att gå och rösta eller vara partimedlem. Istället har andra former av deltagande, som till exempel att direkt ta kontakt med politikerna eller skriva under en namninsamling ökat i omfattning (Pettersson m.fl. 1998; Norris 2002). I den svenska servicedemokratin är därför medborgarnas bedömningar av välfärden och eventuella konsekvenser av dessa bedömningar ett viktigt inslag.

Det är också viktigt att problematisera inom vilka områden som missnöjet leder till politisk handling. De senaste åren har vi sett flera exempel på protester mot nedläggningar eller försämringar av välfärden, främst när det gäller skola och hälso- och sjukvård (Pettersson 2005). Som välfärdsinstitutioner är skolan och sjukvården universella i sin utformning, de är öppna för alla, och är helt eller i väldigt stor utsträckning skattefinansierad. Men områden som äldreomsorgen har inte denna universella natur. Äldreomsorgen är behovsprövad, delvis egenfinansierad och har över tid i allt högre grad blivit inriktad på de allra sjukaste och mest behövande (SCB 2006). I kapitlet kommer därför en jämförelse att göras mellan vårdcentral och äldreomsorg, två välfärdsinstitutioner med flera olikheter, gällande i vilken utsträckning som missnöje leder till politiskt deltagande.

Ett vanligt sätt att mäta medborgarnas åsikter om skola, vård och omsorg är att fråga efter hur nöjd eller missnöjd man är med servicen på respektive område (Johansson, Nilsson & Strömberg 2001; Nilsson 2004). Men det finns fler saker man kan vara nöjd eller missnöjd med, till exempel väntetider och bemötande. Jag häv-

dar att vilken *tillgång* man har till olika former av offentligt producerad service också är en viktig aspekt att ta hänsyn till när man undersöker medborgarnas åsikter i frågan. I kapitlet kommer jag därför också att jämföra om det finns någon skillnad gällande vilken typ av missnöje som spelar roll för politisk handling.

Med politisk handling avses i detta kapitel ageranden som medborgare utför för att påverka politikens resultat (Brady 1999). Mer preciserat avses andra politiska handlingar än att gå och rösta och dessutom ska handlingarna ske ”utanför” välfärdsinstitutionen. Med andra ord räknas inte att klaga till personalen – därmed inte sagt att sådan gärning inte är av betydelse.

För att summera kommer således huvudfrågan – i vilken utsträckning leder välfärdsmissnöje till politisk handling – att besvaras genom två parallella jämförelser. Dels genom att jämföra hur olika typer av missnöje påverkar benägenheten till att utföra politisk handling, dels om sambanden ser olika ut för vårdcentral och äldreomsorg. För att utveckla jämförelsen något kommer jag också ta hänsyn till om man är brukare eller ej av offentlig service.

Leder missnöje till politisk handling?

Inom ramen för den nationella SOM-undersökningen 2006 ställdes frågor om såväl medborgarnas bedömning av service och tillgång till vårdcentral och äldreomsorg, som frågor om att utföra politiska handlingar riktade mot dessa välfärdsinstitutioner. Innan jag presenterar resultaten för sambanden mellan missnöje och handling ska jag redogöra för resultaten gällande frågorna om bedömningar av offentlig service respektive politisk handling.

Tabell 1 visar de svarandes bedömningar av service för vårdcentral respektive äldreomsorg. Resultaten visar att en majoritet är nöjda med servicen hos vårdcentralen. Denna positiva hållning avspeglas också i balansmättet på +28. Äldreomsorgen däremot åtnjuter inte samma stöd. Medborgarna är lika nöjda som missnöjda med äldreomsorgen, vilket balansmättet på ± 0 avslöjar. Slående är också att en stor andel inte har någon uppfattning i frågan. Trettionio procent har svarat att de inte har någon uppfattning om servicen hos äldreomsorgen, jämfört med endast 7 procent för vårdcentral. Denna skillnad är givetvis inget uppseendeväckande då betydligt fler personer använder och är i kontakt med vårdcentralen jämfört med äldreomsorgen. Resultaten följer också den utveckling som tidigare studier har påvisat (jfr Nilsson 2004).

Tabell 1 Bedömning av offentlig service (procent och balansmätt)

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Varken nöjd eller missnöjd	Ganska missnöjd	Mycket missnöjd	Ingen uppfattning	Summa procent	Balans- mätt	Antal svar
Vårdcentral	12	38	21	16	6	7	100	+28	1568
Äldreomsorg	3	15	24	13	6	39	100	±0	1547

Kommentar: Frågan lyder "Vad anser Du om servicen i den kommun där Du bor på följande områden?". Svartalternativen är Mycket nöjd, Ganska nöjd, Varken nöjd eller missnöjd, Mycket missnöjd samt Ingen uppfattning. Balansmättet är uträknat genom att ta mycket och ganska nöjd minus ganska och mycket missnöjd. Balansmättet kan variera mellan -100 (alla missnöjda) och +100 (alla nöjda). Tas alternativet Ingen uppfattning bort blir balansmättet +30 för vårdcentral och -2 för äldreomsorg. **Källa:** Riks-SOM-undersökningen 2006

Tabell 2 Bedömning av tillgången till offentlig service (procent och balansmätt)

	Mycket god	Ganska god	Varken god eller dålig	Ganska dålig	Mycket dålig	Ingen uppfattning	Summa procent	Balans- mätt	Antal svar
Vårdcentral	20	39	15	14	6	6	100	+39	1576
Äldreomsorg	3	16	16	10	3	52	100	+5	1520

Kommentar: Frågan lyder "Vad anser Du om tillgången till följande i den kommun där Du bor?". Svartalternativen är Mycket god, Ganska god, Varken god eller dålig, Ganska dålig, Mycket dålig samt Ingen uppfattning. Balansmättet är uträknat genom att ta mycket och ganska god minus ganska och mycket dålig. Balansmättet kan variera mellan -100 (alla missnöjda) och +100 (alla nöjda). Tas alternativet Ingen uppfattning bort blir balansmättet +41 för vårdcentral och +11 för äldreomsorg. **Källa:** Riks-SOM-undersökningen 2006

Det andra sättet att mäta hur nöjda medborgarna är med olika välfärdsområden är att undersöka deras uppfattningar om tillgången. Resultaten i tabell 2 visar att bedömningarna av tillgången till vårdcentral och äldreomsorg i hög utsträckning liknar bedömningarna av service. Tillgången till vårdcentralen bedöms i huvudsak som positiv. Femtionio procent bedömer tillgången som mycket eller ganska god (20+39) medan 20 procent (14+6) bedömer den som dålig. Bedömningarna av tillgången till äldreomsorg är mer jämna. Balansmättet är +5 vilket betyder att en nästan lika stor andel bedömer tillgången som god respektive dålig. Jämfört med vårdcentralen är dock bedömningarna betydligt mer svalare för äldreomsorgen och återigen är det en stor andel som anger att de inte har någon uppfattning.

Utöver att veta hur medborgarnas bedömningar ser ut i sig är det också intressant att se nivåskattningarna för det politiska deltagandet. I tabell 3 jämförs dessutom deltagandenivån med motsvarande resultat från 2004 års SOM-undersökning (se

Pettersson 2005). År 2004 var första gången denna fråga ställdes och det är därför möjligt att jämföra undersökningarna med varandra för att validera resultaten. Som synes är det fortfarande en mycket liten del av medborgarna som utfört dessa så kallade välfärdsriktade politiska handlingar. Sju procent anger att de, på olika sätt, framfört synpunkter på vårdcentralen och för äldreomsorgen rör det sig av sex procent. Resultatet från 2004 är i princip detsamma vilket tyder på att det inte finns någon valårseffekt på denna typ av politiskt deltagande.

Tabell 3 Andel som utfört någon politisk handling för att framföra synpunkter på vårdcentral och äldreomsorg (procent)

	Andel som utfört någon politisk handling 2006	Andel som utfört någon politisk handling 2004
Vårdcentral	7	7
Äldreomsorg	6	7
Antal svar	1538	1667

Kommentar: Frågan lyder "Har Du under de senaste 12 månaderna framfört synpunkter på någon av följande offentliga verksamheter? Markera med ett kryss för varje verksamhet på vilket sätt DU i så fall har framfört Dina synpunkter". För varje offentlig verksamhet är de olika handlingsalternativen Har ej framfört synpunkter, Kontaktat tjänsteman, Kontaktat politiker, Kontaktat massmedier, Arbetat i aktionsgrupp/organisation, Skrivit på namninsamling, Demonstrerat, Arbetat i parti. 1538 respektive 1667 personer har besvarat frågan och utgör således den procentbas som värdena i tabellen grundar sig på. Tabellen visar bara den andel som utfört någon handling. I tabellen ovan har för varje verksamhet ett handlingsindex skapats genom att slå samman de 7 olika handlingsformerna. **Källa:** Riks-SOM-undersökningen 2006

Men huvudfrågan är inte hur utvärderingarna av offentlig service och deltagandet ser ut var för sig, utan hur sambandet mellan dem ser ut. I tabell 4 presenteras sambandet mellan såväl servicebedömning och politisk handling som tillgångsbedömning och politisk handling.

Personer som är missnöjda med servicen när det gäller vårdcentral har i högre grad utfört politiska handlingar för att framföra sina synpunkter jämfört med nöjda personer. Sambandet mellan bedömning av tillgång till vårdcentralen och politisk handling följer samma mönster. I båda fallen har cirka 14 procent av de som är missnöjda med service eller tillgång utfört någon politisk handling, jämfört med cirka fem procent bland de nöjda.

För äldreomsorgen framkommer ett mindre tydligt mönster. Servicebedömning verkar inte påverka politisk handling på ett lika tydligt sätt. De som är nöjda har utfört någon politisk handling i nästan lika hög grad som de missnöjda. Detta resultat har även framkommit i en tidigare studie (se Pettersson 2005). Däremot förefaller tillgång vara en viktigare motivering till att framföra sina synpunkter. Det

är en dubbelt så stor andel av de som anser att tillgången till äldreomsorgen är dålig som utfört en politisk handling (20 procent) jämfört med de som bedömer tillgången som god (9 procent). Sammanfattningsvis spelar både bedömningar av service och tillgång en viss roll för benägenheten att göra en politisk handling om det handlar om vårdcentral, medan det för äldreomsorgen framförallt är missnöje i form av tillgång som påverkar att medborgarna framför synpunkter på verksamheten på ett politiskt sätt.²

Tabell 4 *Bedömning av service respektive tillgång och andel som utfört någon politisk handling för att framföra synpunkter på vårdcentral och äldreomsorg (procent och balansmätt)*

<i>Andel som utfört någon politisk handling vs. service</i>	Nöjd	Varken nöjd eller missnöjd	Missnöjd	Balansmätt
Vårdcentral	5	5	14	-9
Antal svar	741	318	345	
Äldreomsorg	10	5	13	-3
Antal svar	259	367	289	
<i>Andel som utfört någon politisk handling vs. tillgång</i>	God	Varken god eller dålig	Dålig	
Vårdcentral	6	5	14	-8
Antal svar	897	239	311	
Äldreomsorg	9	8	20	-11
Antal svar	278	238	203	

Kommentar: Se tabell 1, 2 och 3 för information om frågeformulering. De som svarat Mycket nöjd/god eller Ganska nöjd/god återfinns i tabellen ovan under kategorin Nöjd/God. På motsvarande sätt återfinns de som svarat Ganska missnöjd/dålig och Mycket missnöjd/dålig under kategorin Missnöjd/Dålig. Svarsalternativet Ingen uppfattning är borttaget och ingår ej i procentbasen. I tabellen anges också bara procentvärdet för de som utfört någon politiskt handling. **Källa:** Riks-SOM-undersökningen 2006

När man diskuterar åsikter eller beteenden som har med olika välfärdsområden att göra finns det en faktor framför andra som är viktig att ta hänsyn till, nämligen om man har kontakt med en välfärdsinstitution eller inte (Goul Andersen & Hoff 2001; Kumlin 2004; Nilsson 2004; Petterson 2005). Att vara brukare av service är något som gör en person mer berörd av förändringar, och även något som i högre grad kan motivera att man verkligen framför sina synpunkter när man är missnöjd med något.

Tabell 5 visar flera intressanta resultat gällande sambandet mellan missnöje och handling bland brukare och icke-brukare. För det första har brukare som är missnöjda med service eller tillgång utfört politiska handlingar i högre grad än icke-brukare när det gäller äldreomsorg men inte när det gäller vårdcentral. För service och vårdcentral finns ingen skillnad i deltagande mellan missnöjda brukare och icke-brukare och när det gäller tillgång och vårdcentral visar istället missnöjda icke-brukare upp ett högre deltagande. Gruppen icke-brukare av vårdcentral som är missnöjda är dock totalt bara 36 personer vilket gör denna skattning mycket osäker.

Tabell 5 Bedömning av service respektive tillgång och andel som utfört politisk handling bland brukare och icke-brukare av vårdcentral och äldreomsorg (procent)

Service	Nöjd		Varken nöjd eller missnöjd		Missnöjd		Balansmått	
	Ej brukare	Själv eller anhörig brukare	Ej brukare	Själv eller anhörig brukare	Ej brukare	Själv eller anhörig brukare	Ej brukare	Själv eller nära anhörig brukare
Vårdcentral								
Utfört politisk handling	2	6	3	6	11	14	-9	-8
Antal svar	63	675	66	249	36	307		
Äldreomsorg								
Utfört politisk handling	7	19	4	12	8	25	-1	-6
Antal svar	152	80	263	77	194	79		

Tillgång	God		Varken god eller dålig		Dålig		Balansmått	
	Ej brukare	Själv eller anhörig brukare	Ej brukare	Själv eller anhörig brukare	Ej brukare	Själv eller anhörig brukare	Ej brukare	Själv eller nära anhörig brukare
Vårdcentral								
Utfört politisk handling	1	6	2	6	17	13	-16	-7
Antal svar	76	818	49	188	36	273		
Äldreomsorg								
Utfört politisk handling	4	17	5	17	16	26	-12	-9
Antal svar	156	102	154	70	125	69		

Kommentar: Se tabell 1, 2, 3 och 4 för information om frågeformulering och kodning. Frågan om brukare lyder: "Har Du eller någon anhörig nyttjat någon av följande former av service de senaste 12 månaderna?" De som för vårdcentral respektive äldreomsorg svarat "Ja, jag nyttjar själv" eller "Nyttjar ej själv, men nära anhörig nyttjar" utgör kategorin Själv eller anhörig brukare i tabellen medan de som svarat "Nej, varken jag eller nära anhörig nyttjar" hör till kategorin Ej brukare i tabellen. Balansmättet anger andelen nöjda icke-brukare minus andelen missnöjda icke-brukare respektive andelen nöjda brukare minus andelen missnöjda brukare. Procentbasen, och antal svars personer, utgörs av samtliga som besvarat frågan, det vill säga även de som inte utfört någon politisk handling. **Källa:** Riks-SOM-undersökningen 2006.

För det andra är det tydligt att *effekten av missnöje*, det vill säga skillnaden mellan en nöjd och en missnöjds persons deltagande, är högre bland icke-brukarna. Även om en icke-brukare i genomsnitt utför politiska handlingar i lägre grad blir skillnaden mellan en nöjd och en missnöjd icke-brukare större än bland brukarna. Det avspeglas i att balansmåttan är högre för icke-brukare än för brukare i samtliga fall utom för servicebedömningar av äldreomsorgen.

För det tredje visar också resultaten i tabell 5 att den grupp som utfört politisk handling i högst grad är brukare (inklusive dess nära anhöriga) av äldreomsorg som är missnöjda med service eller tillgång. I båda fallen anger cirka en fjärdedel av de missnöjda brukarna att de utfört någon politisk handling för att framföra synpunkter på verksamheten.

Vad gör medborgarna av sitt välfärdsmissnöje?

Att hävda att missnöje per definition leder till att man som medborgare utför politiska handlingar är en överdrift. Vad resultaten i detta kapitel pekar på är ett mer komplicerat förhållande än så. Visst finns det en missnöjeseffekt, men det är långt ifrån alla som omsätter sitt missnöje i handling.

När det gäller själva missnöjeseffekten är ett syfte med kapitlet att jämföra i vilken utsträckning bedömningar av service respektive tillgång spelar roll för medborgarnas politiska handlingar. Svaret är att båda missnöjestyperna spelar roll – oavsett på vilket sätt man är missnöjd betyder det att man i högre utsträckning än en nöjd person utför en politisk handling. Om man i detta avseende också jämför resultaten för vårdcentral och äldreomsorg visar det sig att den relativt sett högsta andelen politisk handling finns i gruppen av personer som är missnöjda med tillgången till äldreomsorgen. Trots äldreomsorgens behovsprövande karaktär och att den enbart omfattar en viss grupp av befolkningen är missnöje med tillgången något som ger bränsle åt medborgarnas protester.

Om jag lägger till brukardimensionen till analysen visar resultaten å ena sidan att skillnaden mellan icke-brukare och brukare är väldigt liten gällande vårdcentral – här är det istället skillnaden mellan att vara nöjd och missnöjd som är huvudsaken för om man utfört politiska handlingar och inte huruvida man är brukare eller ej. En anledning till detta resultat kan vara det faktum att den stora majoriteten anser sig vara brukare av vårdcentralen. Till vårdcentralen vänder sig i princip alla människor någon gång och huruvida man betraktar sig som brukare eller inte spelar därför ingen roll för i vilken utsträckning missnöje omsätts i handling.

Brukardimensionen leder å andra sidan till att sambandet mellan missnöje och handling framstår ännu tydligare inom äldreomsorgen. Den grupp där deltagandet är som högst är just bland missnöjda brukare av äldreomsorg, oavsett om det handlar om service eller tillgång. Kanske är detta ett resultat av den nedmontering som skett av äldreomsorgen de senaste åren, där resurserna blivit färre och vården koncentrerats till de med allra störst behov. I brukargruppen har en fjärdedel utfört någon handling, med andra ord framfört sina synpunkter på verksamheten genom

politiskt deltagande. Den svenska välfärden är alltså inte bara något som vi strider om i valtider utan också något som mobiliserar medborgare att säga sin mening genom andra former av deltagande.

Noter

- ¹ Medverkan i 2006 års nationella SOM-undersökning samt detta kapitel sker inom ramen för forskningsprogrammet *Välfärdsstatens politiska sociologi: Institutioner, skiljelinjer, preferenser (ISP)* som finansieras av Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) och Riksbankens Jubileumsfond.
- ² Mer elaborerade analyser av sambandet visar att det finns en signifikant effekt av missnöje med service respektive tillgång på politisk handling för både vårdcentral och äldreomsorg och detta samband håller under kontroll för faktorer som utbildning, ålder, kön, social klass och vänster-höger-ideologi. Samma analyser visar också på att utbildning, en annars vanlig förklaring till politiskt deltagande, inte påverkar sambandet. Mer information finns i Pettersson, Maria (2007) "Välfärdsmissnöje och politisk handling" Tabeller för presentation på SOM-institutets utvärderingskonferens i Dublin 14-18 mars 2007.

Referenser

- Brady, Henry E. (1999) "Political Participation", i *Measures of Political Attitudes: Volume 2 in Measures of Social Psychological Attitudes Series*, John P. Robinson, Philip R. Shaver, & Lawrence S. Wrightsman (red), San Diego, CA: Academic Press.
- Goul Andersen, Jørgen & Jens Hoff (2001) *Democracy and Citizenship in Scandinavia*, New York, NY: Palgrave.
- Johansson, Folke, Lennart Nilsson & Lars Strömberg (2001) *Kommunal demokrati under fyra decennier*, Malmö: Liber.
- Kumlin, Staffan (2004) *The Personal and the Political: How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology*, New York: Palgrave Macmillan.
- Nilsson, Lennart (2004) "Service och demokrati", i *Svensk samhällsorganisation i förändring*, Lennart Nilsson (red), Göteborgs universitet: SOM-institutet & Cefos.
- Norris, Pippa (2002) *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Pettersson, Olof, Jörgen Hermansson, Michele Micheletti, Jan Teorell & Anders Westholm (1998) *Demokratirådets rapport 1998: Demokrati och medborgarskap*, Stockholm: SNS Förlag.
- Pettersson, Maria (2005) "Rör inte vår välfärd!" i *Lyckan kommer, lyckan går. SOM-rapport nr. 35*, Sören Holmberg & Lennart Weibull (red), Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- SCB (2006) "Äldres levnadsförhållanden – Arbete, ekonomi, hälsa och sociala nätverk 1980-2003".

FÖRTROENDET FÖR POLISEN 1986 – 2006 ¹

GABRIELLA SANDSTIG

De naturvetenskapliga influenserna på samhällsvetenskapen gjorde sig gällande i mitten på förra seklet. Albert Einstein lär i ett inslag på amerikansk TV ha sammanfattat rättsväsendets betydelse i relation till den mellanmännsliga tillitens för ett fredligt samhälle med orden ”Every kind of peaceful cooperation among men is primarily based on mutual trust and only secondarily on institutions such as courts of justice and police.” Oavsett vilket av de båda som har störst betydelse för ett civiliserat samhälle, hänger den mellanmännsliga tilliten och förtroendet för våra samhällseliga institutioner onekligen samman med varandra. Människor som litar på andra tenderar också att lita på samhällets institutioner och vice versa (jmf Rothstein, 2004; Holmberg och Weibull, 2005:79). Om man dessutom redan har ett högt förtroende för en institution är tendensen att man ha ett högt förtroende för flera. Detsamma gäller dom som har ett lågt förtroende (ibid:74). I föreliggande rapport är det långsiktiga förtroendet för polisen som står i fokus men också att belysa vad som bestämmer allmänhetens förtroende för polisen.

Högt förtroende för polisen som samhällsinstitution 1986 – 2006

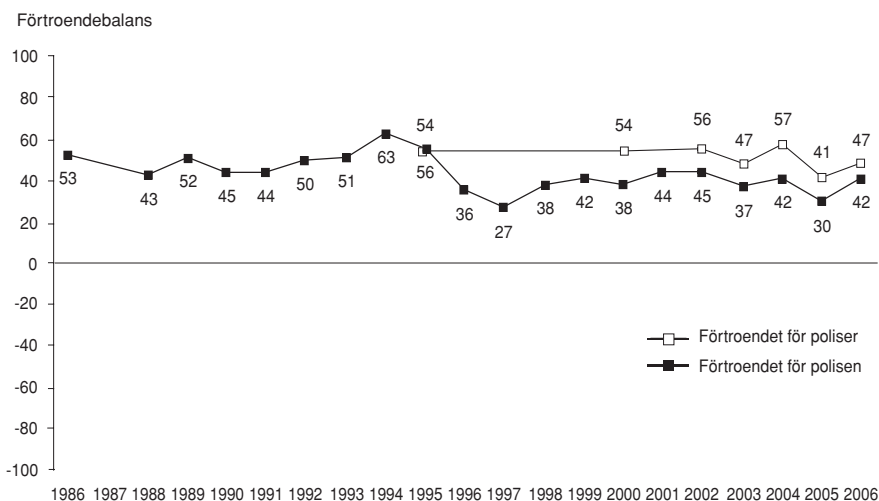
Vi vet sedan tidigare att svenskarna i en internationell jämförelse har ett högt samhällsförtroende (Rothstein och Kumlin, 2001). Polisen är en av de institutioner som ligger högst. När det gäller att åtnjuta åtminstone ett ganska stort förtroende ligger polisen år 2006 på andra plats av de 21 samhällsinstitutioner som undersöks i den årliga SOM-undersökningen (se tabell 1 i Sören Holmberg och Lennart Weibull artikel om samhällsförtroende). Polisen når 57 procent, vilket är lägre än sjukvårdens 67 procent men högre än universitet/högskolors 53 procent. Vill man belysa institutionsförtroende i en mer principiell mening är rimligt att även ta hänsyn till andelen som saknar eller har ett lågt förtroende (Holmberg och Weibull, 2005:67). Ett annat sätt att uttrycka förtroendet för en institution är därför att beskriva dess förtroendebalans som är ett mått på enigheten bland medborgarna om huruvida förtroendet för en institution är högt eller lågt. Om förtroendebalansen är positiv betyder det att majoriteten av invånarna har ett högt förtroende för en institution, medan om den är negativ, att medborgarna har ett lågt. Förtroendebalansen för polisen år 2006 hög. Om vi utgår från det samlade balansmättet rangordnas polisen på tredje plats (+42), efter sjukvården (+56) och universitet/högskolor (+46).

För att kunna uttala sig om opinionstendenser, måste man mäta förtroendet under en längre tid. Trenden för alla samhällsinstitutioners förtroende under andra

hälften av 1990-talet är svagt neråtgående, även om förtroendet valåret 2006 ökat. Det gäller även polisen. Förtroendet för polisen har under perioden som helhet (1986 – 2006) haft en positiv opinionsbalans (med ett medelvärde på +51 mellan 1986 – 1996 samt +38 mellan 1997 – 2006), även om variationer förekommit (se figur 1). Som kraftigast var variationen i opinionsbalansen mellan 1994 när den var som högst (+63) för att tre år senare, 1997 vara som lägst (-27).

Variationen i opinionsbalans för polisen är dock varken mer eller mindre kraftig än för flertalet av samhällsinstitutionerna. Särskilt myndighetsinstitutionerna har under de senaste åren haft tendenser till försvagningar i förtroende och 2005 var nedgången tydlig. Detta gällde främst rättssamhällets företrädare, domstolarna (från +31 till +9) och polisen (från +42 till +30).

Figur 1 Förtroendet för polisen som samhällsinstitution 1986, 1988 – 2006 och för polisen som yrkesgrupp 1995, 2000, 2002 – 2006 (förtroendebalans)

Kommentar: För samhällsförtroendefrågas formulering och svarsalternativ se tabell i Weibull och Holmgrens artikel om samhällsförtroende. Yrkesgruppsfrågas formulering: *Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande (yrkes) grupper sköter sitt arbete?* Yrkesgrupperna är: Advokater; Ekonomer; Ingenjörer; Politiker; Arkitekter; Läkare; Tandläkare; Veterinärer; Officerare; Psykologer; Socionomer; Socialarbetare; Banktjänstemän; Jurister; Rikspolitiker; Sjukvårdens personal; Personal inom äldreomsorgen; Poliser; Domare; Lärare; Forskare; Journalister; Företagsledare i näringslivet; Präster; Informatörer; PR-konsulter; IT-konsulter; Reklampersoner. Alternativen har varierat något mellan åren. Svarsalternativen är i följande ordning: Mycket stort förtroende; Ganska stort förtroende; Varken stort eller litet förtroende; Ganska litet förtroende; Mycket lite förtroende; Ingen uppfattning. Alternativet Ingen uppfattning saknas 1995 – 2000 och för jämförbarhetens skull, omfattar procentbasen de som har en uppfattning i frågan om respektive yrkesgrupp. **Källor:** Riks-SOM 1986, 1988 – 2006.

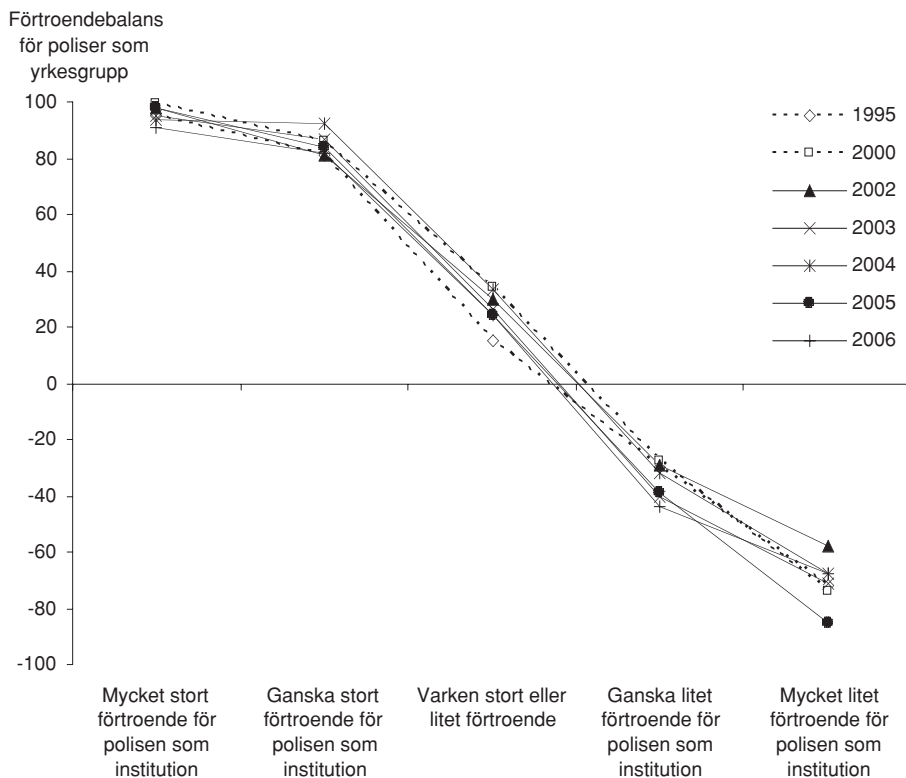
Den generella ökningen 2006 kan förklaras med valcykeeffekter dvs att samhällsförtroendet i valår generellt haft en tendens att vara är högre under valår. Men tolkningarna av den tidigare neråtgående trenden varierar. Om vi utgår från att ett högt förtroende är ett normalläge, blir sådant som avviker från denna bild uttryckt som ett problem (se t ex Falkheimer och Palms resonemang om att ett försvagat förtroende är ett hot mot demokratin, 2005:6). Men ett minskat förtroende kan också vara ett uttryck för att medborgarna på det hela taget anser att samhällets institutioner inte fungerar som de ska. I analyser av vad som påverkar institutionsförtroendet finns det indikationer på att det inte främst är enskilda händelser som påverkar institutionsförtroendet, utan i lika hög grad samhällsförändringar och värdeförskjutningar (Holmberg och Weibull, 2005:74). I tidigare studier framgår också att förtroendet för polisen, i likhet med bedömningar av polisens arbete, inte heller tycks påverkas negativt av större händelser som Hisingsbranden 2000, Göteborgskravallerna 2001 samt flodvågskatastrofen 2004, utan snarare har den positiva påverkan varit högre vid såväl lokala som nationella kriser (Sandstig, 2007 jmf Weinault och Lärkner, 2001; Östberg, 2002; Nilsson och Weibull, 2003; Oskarsson, 2005; Grimes och Lindahl, 2005). En tendens polisen delar med flera av samhällsinstitutionerna som förknippas med hög akutberedskap.

Förtroendet för polisen som institution och yrkesgrupp går hand i hand

Förtroende för polisen som yrkesgrupp är i likhet med förtroendet för polisen som samhällsinstitution generellt högt, även om förtroendet för sjukvårdens personal i likhet med förtroendet för sjukvården ligger högst. Om vi utgår från det samlade balansmättet rangordnas polisen på andra plats (+47), dock ganska långt efter sjukvårdspersonalen (+75). Lägst förtroende har journalisterna i dagspressen (-21), även om journalister i Radio/TV (+4) också hamnar bland de lägsta. Utöver journalisterna i dagspressen är det dock bara ytterligare två grupper som har en negativ förtroendebalans, rikspolitikerna (-8) och företagsledarna (-2).

Förtroendet för polisen som yrkeskår har varit högt och ganska stabilt över tid även om variationer förekommit de senaste åren. Som högst under hela perioden var förtroendet 2004 (+58) och som lägst året därpå (+41) (figur 1). Vid en jämförelse av förtroendet för polisen som yrkesgrupp och som samhällsinstitution, är förtroendet för poliskåren generellt något högre än förtroendet för verksamheten. Det visar sig vid en närmare granskning att mönstret i förtroende för polisens som samhällsinstitution och polisen som yrkesgrupp går hand i hand över den undersökta perioden. Om man har ett högt förtroende för polisen som yrkesgrupp har man också ett högt förtroende för polisen som samhällsinstitution. Sambandet kan illustreras genom att förtroendebalansen för polisen som yrkesgrupp är högst bland dem som har ett mycket stort institutionsförtroende, och som lägst bland dem som har ett mycket litet förtroende för polisen som samhällsinstitution (se figur 2). Sambandet är linjärt och gäller alla år förtroendet för polispersonalen mätts.

Figur 2 Förtroendet för poliser som yrkesgrupp efter förtroendet för polisen som samhällsinstitution 1995, 2000, 2002 – 2006 (förtroendebalans)

Kommentar: För samhällsförtroendefrågans formulering och svarsalternativ se tabell i Weibull och Holmgrens artikel om samhällsförtroende. För yrkesgruppsförtroendefrågans formulering och svarsalternativ, se figur 1. Korrelationen mellan förtroendevariablerna (Pearsons R): 1995=0,68; 2000=0,72; 2002=0,65; 2003=0,70; 2004=0,70; 2005=0,72; 2006=0,70. **Källa:** Riks-SOM 1995, 2000, 2002 – 2006.

I jämförelse med förhållandet mellan andra institutioner och yrkesgrupper (t ex sjukvården och sjukhuspersonalen eller universitet/högskolor och forskare) är korrelationen mellan polisen som institution och som yrkesgrupp under de år detta har kunnat mätas som högst för polisen. Även det året som korrelationen var som lägst, var den högst bland de institutioner och grupper som undersöktes (se kommentar i figur 2).

Främst kvinnor som har ett högt förtroende för polisen, annars är skillnaderna små

I granskningen av skillnader i förtroendet för polisen efter kön, ålder, utbildning och subjektiv klass är det främst kvinnor som har ett högt förtroende för polisen (se tabell 1). Skillnaderna efter utbildning och ålder är små, även om mönstret efter utbildningsnivå är entydigt – ju högre utbildningsnivå, desto högre förtroende (tabell 1 ff). Det finns även skillnader i förtroende efter människors subjektiva bedömning av vilken klass de tillhör. Förtroendet är högre i tjänstemanna-/akademikerhem och i arbetarhem samt lägre i företagarhem. Skillnaderna över tid följer samma mönster som det allmänna mönstret i förtroendet för polisen (markerat med streckad linje i figur 3a, 3b, 3c). Däremot finns det en skillnad i mönster när det gäller utbildning. Det är främst de lågutbildade som hade ett högt förtroende för polisen mellan 1986 – 1993 och förhållandet är det omvända i perioden som följer 1994 – 2006, där det främst är de högutbildade som har detsamma (figur 3c).

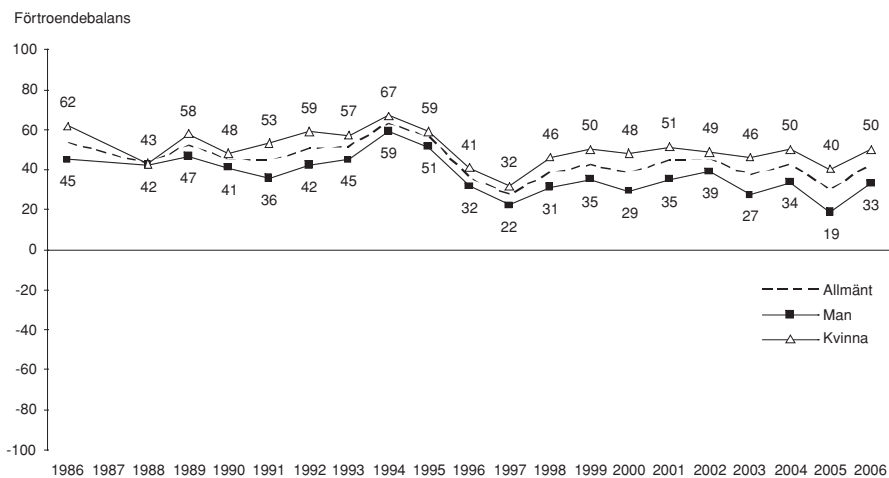
Tabell 1 Förtroendet för polisen som samhällsinstitution efter kön, ålder utbildning och subjektiv klass 2006 (procent respektive förtroendebalans)

	Mycket stort	Ganska stort	Varken eller	Ganska litet	Mycket litet	Summa procent	Antal svar	Balansmätt
Samtliga	8	49	28	12	3	100	3244	42
Kvinna	9	53	26	9	3	100	1697	50
Man	7	45	29	15	4	100	1547	33
15 – 29 år	10	46	26	12	6	100	589	38
30 – 49 år	8	54	23	12	3	100	1038	48
50 – 64 år	6	47	32	13	2	100	928	38
65 – 85 år	8	47	32	11	2	100	689	42
Låg utbildning	9	44	30	13	4	100	768	35
Medellåg utbildning	8	49	28	12	3	100	1042	42
Medelhög utbildning	5	54	26	12	3	100	646	44
Hög utbildning	8	52	27	11	2	100	733	46
Lägre tj.mannahem	8	53	26	11	2	100	844	49
Högre tj.mannahem	5	53	28	12	2	100	530	43
Arbetarhem	7	48	28	13	4	100	1335	39
Jordbrukarhem	16	41	28	12	3	100	104	43
Företagarhem	8	43	28	15	6	100	263	30

Kommentar: Kön och ålder har kompletterats med registerdata då svar saknats.

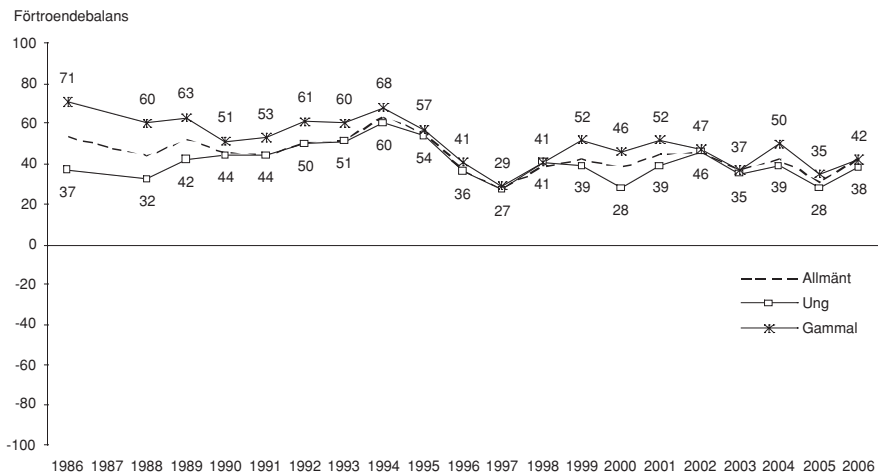
Källa: Riks-SOM 2006

Figur 3a Förtroendet för polisen som samhällsinstitution efter kön 1986, 1988 – 2006 (procent respektive förtroendebalans)

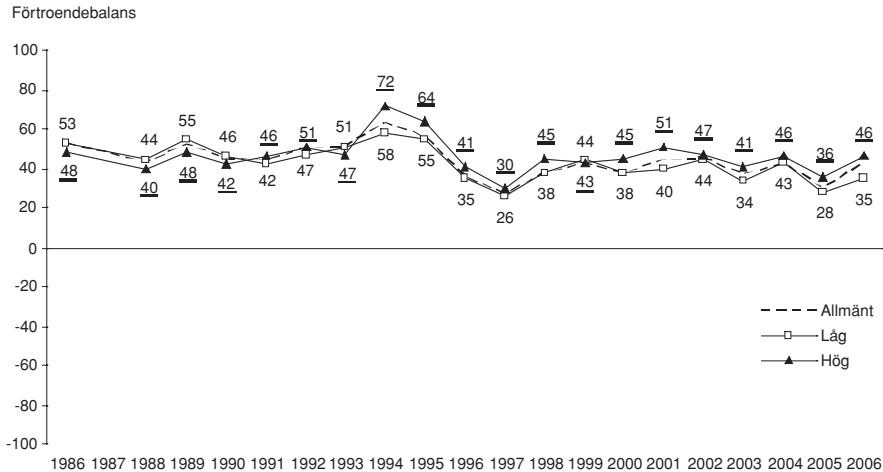
Källa: Riks-SOM 1986, 1988 – 2006.

Figur 3b Förtroendet för polisen som samhällsinstitution efter ålder 1986, 1988 – 2006 (procent respektive förtroendebalans)

Kommentar: I tabellen ovan redovisas ung som avser åldrarna 15-29 år samt gammal avser 65-80 år mellan 1986 – 1999 och 65-85 år mellan 2000 – 2006.

Källa: Riks-SOM 1986, 1988 – 2006.

Figur 3c Förtroendet för polisen som samhällsinstitution efter utbildning 1986, 1988 – 2006 (procent respektive förtroendebalans)

Kommentar: Frågans svarsalternativ har varierat mellan åren. I tabellen ovan redovisas de svarsalternativ som varit detsamma dvs låg- och hög utbildning. **Källa:** Riks-SOM 1986, 1988 – 2006.

En närmare granskning av förtroendet för polisen efter allmänna bakgrundsfaktorer 2006 ger att det även finns små skillnader i befolkningens huvudsakliga arbetsförhållanden där förtroendet är högre bland förvärvsarbetande samt ålderspensionärer, och något lägre bland de studerande, sjukpensionerade samt arbetslösa (Sandstig, 2007:30). Det förefaller också finnas skillnader i de yrken medborgarna säger sig tillhöra eller tillhörde då de var förvärvsarbetande. De som är/har varit tjänstemän eller arbetare, har ett högre förtroende än de som varit företagare eller jordbrukare. Skillnader saknas däremot efter om man varit anställd inom den privata eller offentliga sektorn. Det finns också skillnader efter vilket land man själv och ens föräldrar växt upp i, däremot saknas skillnader efter medborgarskap. De är främst de som växt upp i Sverige vars båda föräldrar också är uppväxta i Sverige, samt de som växt upp i ett annat nordiskt land som har ett högt förtroende för polisen medan det främst är de som växt upp i ett utomeuropeiskt land som har ett lägre. Skillnader saknas i förtroende efter om man bor i storstaden eller på landsbygden samt efter vänster-högerideologi. Däremot finns det skillnader efter livsstilsfaktorn som fångar upp den sociala rörligheten i det offentliga rummet på kvällstid. Det är främst de som är socialt rörliga på kvällstid som har förtroende för polisen, och även om ålder inte slår igenom på förtroendet är det främst de unga som är socialt rörliga på kvällstid (men det saknas här skillnader efter kön).

Synen på lag och ordning bestämmer synen på polisen

Återkommande i de nationella SOM-undersökningarna sedan 1986 har varit en öppen fråga där respondenterna själv får ange vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem dessa tycker är viktigast i Sverige idag. Sju procent av svaren 2006 avser samhällsfrågor/problem förknippade med polisens verksamhet (t ex brottslighet, kriminalvård, olika slags våld samt lag och ordning). I jämförelse med samhällsfrågor som sysselsättning/arbetslöshet (22 procent av totalt antal svar), hälso- och sjukvård (12 procent av antal totalt svar) samt utbildningspolitik/forskning (12 procent av totalt antal svar) rangordnas samhällsfrågor/problem förknippade med polisens verksamhet lägre (en fjärdeplats tillsammans med invandrapolitik/invandring samt äldreomsorg av äldre). Ser vi till fördelningen av befolkningens svar över tid, ligger andelen svar inom polisens område med – undantag för 1989 – mycket jämnt fördelat kring ett medelvärde på 8 procent av det totala antalet svar. Det förefaller alltså inte finnas några större skillnader i befolkningens bedömning. Detsamma gäller de flesta övriga samhällsområden, med undantag för sysselsättning som viktigt samhällsproblem med uppåtgående trend (se Sören Holmbergs och Lennart Weibulls inledningskapitel).

Den öppna frågan fångar främst upp sådant som befolkningen anser vara viktigt i nuläget. En annan fråga som specifikt tog sikte på en bedömning av sådant som relaterade till polisens ansvarsområde i framtiden ställdes vid fem tillfällen under perioden 1986 –1991. Vid en granskning framgår det att lag och ordning samt brottsbekämpning ansågs som mycket viktiga framtida samhällsmål. Nästan ingen ansåg att det var oviktigt att bekämpa brottslighet och upprätthålla lag och ordning. Opinionsbalansen för att upprätthålla lag och ordning och bekämpa brottslighet understeg under perioden 1986 – 1991 aldrig +92, och den var som högst 1989, +98.

En annan återkommande fråga i de nationella undersökningarna är vad människor upplever som mest oroande inför framtiden. Frågans avsikt är att ”... belysa hur förändringar i vår omvärld påverkat vårt sätt att se på världen och på oss själva” (Holmberg och Weibull, 2005:10) Organiserad brottslighet har funnits med som ett alternativ sedan 2001 och har under de senaste åren legat i topp på sådant som befolkningen oroar sig för. Andelarna är som lägst 2006 (39 procent var mycket oroade) och som högst 2003 (57 procent var mycket oroade). I topp på det som svenskarna oroar sig för i framtiden under perioden 2001 till 2005 var terrorism (59% 2001), nynazism (57% 2003) och organiserad brottslighet (56% 2003). 2006 oroar sig befolkningen främst för miljöförstöring.

Uppfattningar om lag och ordning visar sig vara ganska stabila över tid, vilket innebär att vi även kan använda äldre data i analyserna av förtroendet för polisen. Om vi ser närmare på hur fördelningen bland de olika grupperna ser ut är mönstret entydigt, det är främst de som anser att den politik som bedrivs kring lag och ordning är mycket/ganska bra (genomsnitt för 1998 – 2002) som har ett stort förtroende

för polisen. Det är också vanligare bland dem som anser att lag och ordning är en viktig politisk fråga eller samhällsmål (genomsnitt för 1999 – 2002) att ha ett stort förtroende för polisen som samhällsinstitution. Om skillnader i förtroendet när det gäller uppfattningar kring lag och ordning är relativt stora, är skillnaderna i oron för organiserad brottslighet (2006) samt skillnader i att brottslighet och kriminalitet är viktiga samhällsfrågor/problem (2006) små. Störst enskild effekt av åsikter om lag och ordning som en politisk fråga, bedömningar av detsamma samt oron för organiserad brottslighet på förtroende för polisen som institution har bedömningen av den politik som bedrivs kring lag och ordning (standardiserat $\beta=0,35^{***}$, $R^2=13$ procent). Bland de uppfattningar som kan relateras till polisens ansvarsområden är det alltså främst åsikten om den politik som förs kring lag och ordning som har störst enskild effekt på förtroendet för polisen medan effekter av oron för organiserad brottslighet saknas.

En sammanfattning

Förtroendet för polisen idag och över tid är i jämförelse med andra samhällsinstitutioner bland det högsta. Det gäller 2006 såväl som perioden 1986 – 2006 som helhet. Efter en kraftig nedgång 2005 ökade förtroendet för polisen i likhet med de flesta andra samhällsinstitutioner. Nivån ligger nu på ett genomsnitt för hela perioden. Förtroendet för polisen som samhällsinstitution går också hand i hand med förtroendet för polisen som yrkesgrupp. Vissa mönster som kan hänföras till opinionen finns även i synen på lag och ordning och organiserad brottslighet. Lag och ordning förefaller vara en grundläggande samhällsfråga eller ett samhällsproblem som befolkningen anser är viktig. Inom området ryms sådant som har med brottslighet, våld och kriminalitet samt polisväsendet att göra. Nästan alla instämmer i att lag och ordning samt att bekämpa brottslighet är mycket/ganska viktiga samhällsmål i den närmsta framtiden. Befolkningen är också mycket enig i att lag och ordning är en mycket/ganska viktig politisk fråga, men det finns en diskrepans mellan befolkningens förväntningar på politiken och åsikterna om den politik som bedrivs kring detsamma. När det gäller sådant som befolkningen oroar sig för har organiserad brottslighet de senaste åren legat bland de tre högsta. Bland de uppfattningar som kan relateras till polisens ansvarsområden är det främst åsikten om den politik som förs kring lag och ordning som har störst enskild effekt på förtroendet för polisen medan effekter av oron för organiserad brottslighet saknas.

Not

¹ Artikeln är baserad på arbetsrapport nr 51, *Förtroendet för polisen. En analys av medborgarnas syn på polisen och dess roll i samhället 1986 – 2006* (se referenslistan), som i sin tur är en del av ett mindre projekt finansierat av Rikspolisstyrelsen (RPS).

Referenser

- Grimes, Marcia och Rutger, Lindahl, (2005) "Myndigheternas handlingsberedskap" i Holmberg, Sören och Lennart Weibulls (red) *Du stora nya värld. Trettiofyra kapitel om politik, medier och samhälle. SOM-undersökningen 2005. SOM-rapport nr 39*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören och Lennart Weibull (2004) "Rimligt förtroende?" I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går. Trettio kapitel om politik, medier och samhälle*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg Sören och Lennart Weibull (2005) "Du stora nya värld". I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Du stora nya värld. Trettiofyra kapitel om politik, medier och samhälle*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg Sören och Lennart Weibull (2005) "Flagnande förtroende". I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Du stora nya värld. Trettiofyra kapitel om politik, medier och samhälle*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Nilsson, Lennart och Lennart Weibull (2003) "Händelser vid Västerhavet". I Nilsson, L (red) *Perspektiv på Västsverige*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Oskarsson, Maria (2005) *Lag eller ordning? – Polisens hantering av EU-toppmötet i Göteborg 2001*. Stockholm: Jure Förlag AB.
- Sandstig, Gabriella (2007) *Förtroendet för polisen. En analys av medborgarnas syn på polisen och dess roll i samhället 1986 – 2006. Arbetsrapport nr 51*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Palm, Lars och Jesper Falkheimer (2005) *Förtroendekriser. Kommunikationsstrategier före, under och efter*. Kris och beredskapsmyndighetens skriftserie 2005:5. Västerås: KBM.
- Rothstein, Bo och Staffan Kumlin (2001) "Demokrati, socialt kapital och förtroende". I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Land, Du välsignade?* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Rothstein, Bo (2004) "Förtroende i det multikulturella samhället". I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Ju mer vi är tillsammans. Tjugosju kapitel om politik, medier och samhälle*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Weinault, Frida och Christoffer Lärkner (2001) *Den så kallade verkligheten. En studie av diskursrepresentationer i Aktuellt och Rapports nyhetssändningar under George Bushs besök och EU-toppmötet i Göteborg 14-16/6 2001*. Göteborg: Fördjupningsarbete i medie- och kommunikationsvetenskap. Göteborgs universitet, HT 2001.
- Österberg, Torun (2002) "Brandkatastrofen i Göteborg – Integration och segregation". I Bäck-Wiklund, M mfl (red) *Branden, rättgångarna och staden Göteborg*. Göteborg: Göteborgs universitet.

DEN FÖRÄNDRADE ALKOHOLOPINIONEN

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

En av de stora frågorna i den svenska EU-debatten under 2000-talets första år gällde alkoholpolitik. När Sveriges undantag om begränsad alkoholförsel upphörde år 2003 uppstod en osäkerhet hur den nya situationen skulle hanteras. Medieuppmärksamhet för ett kraftigt ökande antal svenska inköpsresor till Danmark och Tyskland spädde på diskussionen. Å ena sidan fanns det en oro för konsekvenserna av den ökade mängden alkohol som flödade in i Sverige framför allt i Sydsverige, å andra sidan en osäkerhet om framtiden för det svenska försäljningsmonopolet på alkohol och dess sociala betydelse.

En konsekvens blev den statliga utredning som tillsattes i augusti 2004. Den presenterade ett förslag till skattsänkningar på framför allt sprit i syfte att motverka alkoholinköp i utlandet (SOU 2004:86). Förslaget om sänkt alkoholskatt skapade omedelbart politisk debatt. I debatten som inte följde traditionella partipolitiska skiljelinjer ifrågasattes om skattesänkning var en lämplig åtgärd. Det hänvisades bland annat till Finland där en motsvarande skattesänkning på alkohol bedömdes ha klart förvärrat de inhemska alkoholproblemen. Någon proposition i frågan lades inte heller fram och frågan kom i skymundan. Regeringsskiftet hösten 2006 ändrade det politiska läget; i början av 2007 förde den moderate finansministern – något oväntat – fram tanken att höja skatten på framför allt starksprit.

Perioden efter 2004 har på den politiska nivån framför allt utmärkts av en osäkerhet om hur alkoholfrågan skall hanteras. Det tycktes som om skattesänkingsförslaget trots stor uppbackning i den allmänna opinionen uppfattades som alltför kontroversiellt att driva. Det verkade snarast som om politikerna ville vänta och se vad som skulle hända innan man tog ställning.

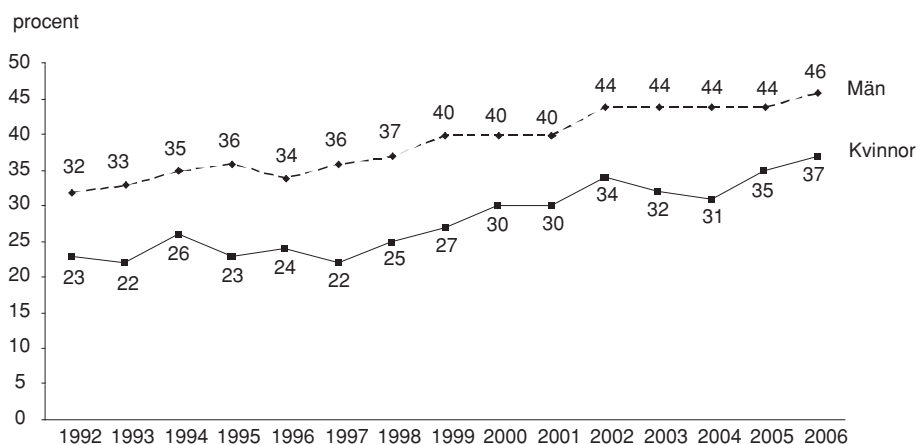
Den fråga vi mot den här bakgrunden ställer oss är vad som hänt under tiden. Har den svenska alkoholopinionen förändrats – och i så fall varför? I centrum står frågan om svenskars åsikter om skattesänkningar på alkohol. Men innan vi ser närmare på opinionsförändringarna ges en översiktlig redovisning av svenska folkets alkoholvanor som de mäts i den nationella SOM-undersökningen.¹

Svenska alkoholvanor

De politiska svängningarna i alkoholfrågan påverkas i hög grad av statistik kring svenskarnas alkoholkonsumtion. De flesta studier har visat på att drickandet har ökat sedan mitten av 1990-talet, liksom på en omfattande privat införsel från framför allt Tyskland, särskilt i södra Sverige (Holmberg och Weibull, 2006).

Sätten att mäta alkoholkonsumtion är skiftande och kan peka i något olika riktning. I motsats till de studier som skattar den totala volymen alkohol en genomsnittlig svensk årligen får i sig utgår SOM-undersökningen från människors subjektiva skattning av hur regelbundet man dricker starköl, vin och sprit. Med ett sådant kriterium har andelen svenskar som minst någon gång i veckan dricker starköl, vin eller sprit ökat från omkring 30 procent år 1995 till cirka 40 procent tio år senare (jfr Holmberg och Weibull, 2005c). Ökningstakten var något högre de närmaste åren efter millennieskiftet för att sedan plana ut. Regelbunden alkoholkonsumtion är mer utbredd bland män än bland kvinnor men förändringsmönstret är i stort sett detsamma (figur 1).

Figur 1 Regelbundna alkoholvanor bland män och kvinnor (procent)

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökning och visar andel män respektive kvinnor som anger att de dricker starköl, vin eller sprit minst en gång i veckan.

När det gäller olika gruppers drickande är mönstret år 2006 mycket likt vad vi känner till från tidigare. Det är framför allt högre utbildade i övre medelåldern boende i storstad som uppger sig dricka alkohol minst varje vecka. Det är framför allt social klass som skiktat ut alkoholvanorna (tabell 2). Om vi skiljer ut extremgrupperna kan vi notera att nästan 80 procent av akademiker i övre medelåldern i storstäderna dricker starköl, vin eller sprit varje vecka, att jämföra med under 20 procent bland pensionärer i arbetarfamiljer boende på landsbygden. I den förra gruppen är det mindre än fem procent som redovisar att de *inte* druckit alkohol någon gång under året, i den senare gruppen 30 procent.

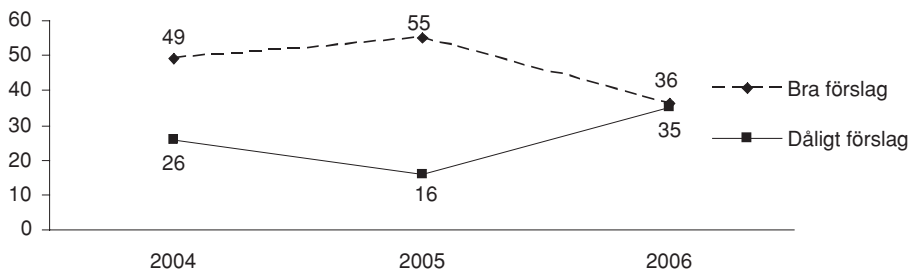
Tabell 1 Andel som uppger att man druckit starköl, vin eller sprit under de senaste tolv månaderna 2006 (procent)

	Ålder				Utbildning				Subjektiv familjeklass				Boendeort			
	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Medellåg	Medelhög	Hög	Arbetarhem	Tjänstemannahem	Akademiker	Egen företagare	Storstad	Stad/Större tätort	Mindre tätort	Landsbygd
Varje vecka	30	43	55	36	30	38	51	54	33	46	62	52	9	12	15	15
Någon gång året/halvåret/ månaden	52	50	37	43	47	50	43	39	53	44	33	32	40	44	49	49
Ingen gång	18	7	8	21	23	12	6	7	14	10	5	16	51	44	36	36
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	584	1031	922	675	754	1044	636	737	1331	843	528	259	867	1032	784	484

Det är viktigt att understryka att det vi kallar alkoholvanor inte mäter mängden som dricks; mycket talar för att utfallet av gruppskillnaderna kunde ha blivit ett annat om vi istället utgått från mängden konsumerad alkohol. Vanemåttet ger oss istället en bild av i vilken grad starköl, vin och sprit är inflyttade i livsstilen hos olika sociala grupper (jfr Antoni, 2006). Vad vi ser är att frekvent alkoholkonsumtion framför allt är ett storstadsfenomen och förekommer oftare hos den övre medelklassen. Det är en viktig bakgrund för att vi skall förstå mekanismerna bakom alkoholopinionen i Sverige.

Åsikter om alkoholskatten

När utredningen om sänkt alkoholskatt lades fram 2004 fanns det i den allmänna opinionen ett relativt starkt stöd i förslagets riktning. Nästan exakt hälften av den svenska allmänheten tyckte hösten 2004 att det var ett bra förslag att sänka alkoholskatten och endast en fjärdedel var emot. Året därpå då debatten om privatinförsel av alkohol var stark i Sverige polariserades opinionen ytterligare och förespråkarna för lägre skatt på alkohol var i klar majoritet. Vinden blåste i klart alkoholvänlig riktning, möjligen från söder – men också från annat håll som vi senare skall återkomma till.

Figur 2 Andel positiv och negativ till att sänka alkoholskatten 2004 – 2006 (procent)

Kommentar: Enkätfrågan i SOM-undersökningarna löd: "Nedan finns ett antal förslag som förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem? Sänka skatten på alkohol"

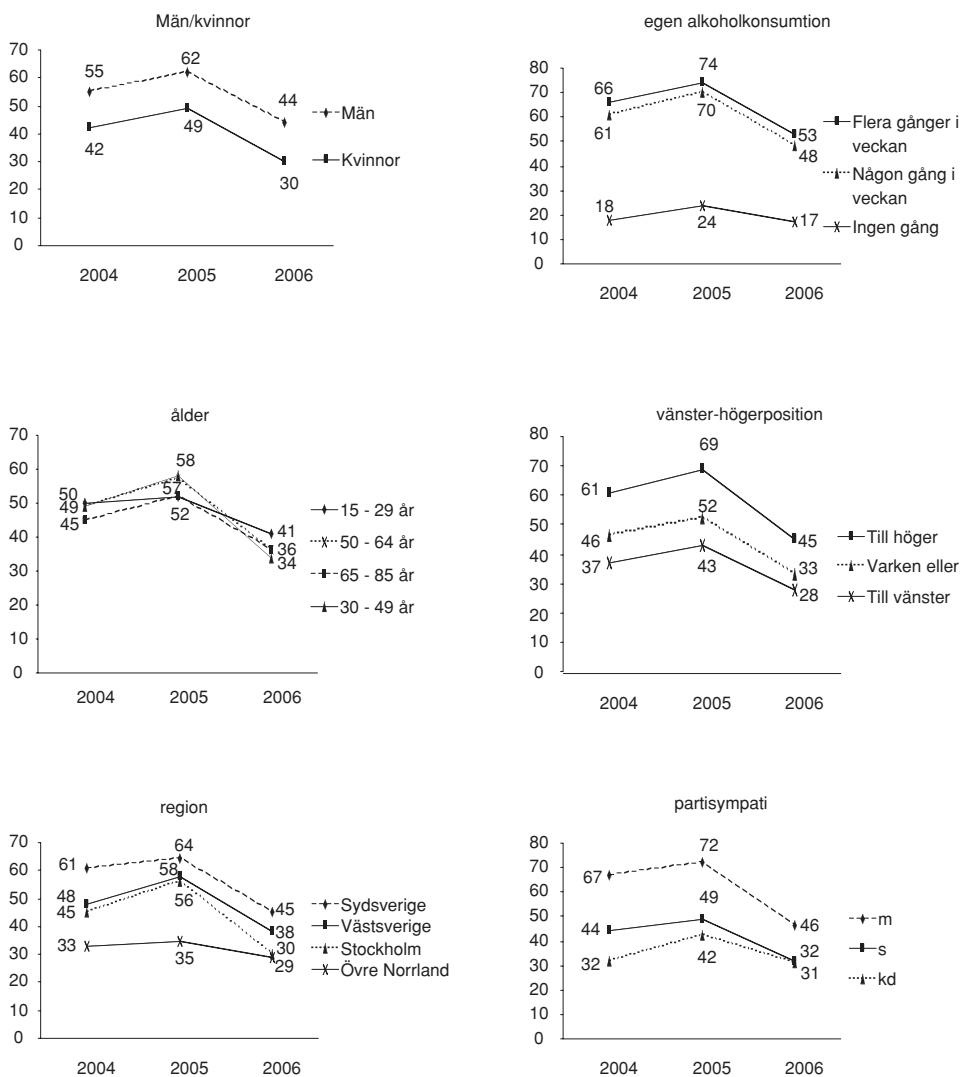
Men så hände något. År 2006 är opinionsklimatet klart förändrat. Andelen som förespråkar skattesänkning har minskat med nästan tjugo procentenheter och de som är emot har ökat sin styrka med lika mycket. Innebörden är att opinionen är exakt på balanspunkten. Opinionsförändringen är anmärkningsvärd. Det är ytterst sällan det går att notera åsiktsförskjutning av en sådan magnitud på bara ett år.

Frågan är vad som kan ligga bakom en sådan stor förändring. En faktor som vi redan från början kan exkludera är att svenskar skulle ha fått mindre frekventa alkoholvanor. Som vi redan sett rör det sig snarast om en svag ökning i den regelbundna användningen av starköl, vin och sprit. Det har, av tullens statistik att döma (Tullverket, 2006), inte heller skett någon nedgång i privatinförseln av alkohol. Bilden är dock inte enhetlig och enligt en annan undersökning minskade privatinförseln mellan 2005 och 2006 (Sorad, 2007).

Vad ligger bakom den ändrade opinionen?

Kan det finnas andra faktorer som har betydelse? Ett första steg i en sådan belysning är att se hur åsiktsförändringarna ser ut i olika grupper. Från tidigare analyser vet vi att det finns vissa klara skillnader i olika gruppers syn på sänkningen av alkoholskatten. Män är överlag mer positiva till sänkning än kvinnor, personer i Sydsverige är mera positiva än de som bor i norra Sverige, personer som placerar sig ideologiskt till höger är mer positiva än de till vänster och människor som har för vana att dricka alkohol regelbundet är mer positiva än de som dricker sällan eller inte alls. Den senare faktorn, det vill säga grad av egen konsumtion, har visat vara den som differentierar bäst, medan exempelvis ålder skiftar förhållandevis lite i synen på alkoholskatten (Holmberg och Weibull, 2005a, 2005b). Ett sätt att förstå opinionskantringen är att se hur åsikterna förskjutits i dessa grupper. I figur 3 har vi redovisat hur stödet för en sänkning av alkoholskatten förändrats i olika grupper.

Figur 3 Andel positiv till att sänka alkoholskatten 2004 – 2006 i olika grupper (procent)

Utfallet av analysen ger viktiga perspektiv på förskjutningen i opinionen. Några mönster skiljer ut sig. Det första framträder särskilt i fråga om de demografiska egenskaperna – kön och ålder. Dessa uppvisar mycket nästan ingen variation på så sätt avståndet mellan män och kvinnor respektive mellan åldersgrupper förändras mycket lite över de tre undersökningsåren. Män är alla år mer för en sänkning av alkoholskatten men avståndet till kvinnor är varje år nästan exakt detsamma. De olika åldersgrupperna är nära samlade kring medelvärdet, men medelålders personer minskar sitt stöd mest för en sänkt alkoholskatt mellan 2005 och 2006.

I fråga om geografiska skillnader framträder ett tydligt mönster. Här visar sig den största förändringen i Stockholm. Andelen personer som vill sänka alkoholskatten minskade med hela 26 procentenheter, från 56 till 30 procent, mellan 2005 och 2006. En annan grupp som också förändrat sin syn på alkoholskatterna mer än genomsnittet är frekventa drickare. De har blivit klart mindre positiva till en skattesänkning på alkohol mellan 2005 och 2006.

Det tredje mönstret är det politiska (Holmberg och Weibull 2005a). Personer som placerar sig politiskt till höger är inte oväntat genomgående mer positiva till en skattesänkning, medan personer till vänster är mer tveksamma: den största polariseringen – 26 procentenheter – noteras för 2005. Men vi kan också se att det är personer till höger som framför allt ändrar åsikt mellan 2005 och 2006; nedgången i denna grupp – 24 procentenheter – är större även än den bland de med regelbundna alkoholvanor (21 procentenheter).

Den politiska bilden blir ännu tydligare om vi utgår från partisympati. Det visar sig att den förändrade politiska opinionen framför allt kan härledas till m-sympatisörer. Bland dem blåste det en mycket stark alkoholliberal vind särskilt 2005 nästan tre av fyra vill sänka alkoholskatten, i jämförelse med mindre än hälften bland s-sympatisörer och endast omkring två av fem bland sympatisörerna till systerpartiet kd. De moderata sympatisörerna minskar sedan mellan 2005 och 2006 sitt stöd för skattesänkt alkohol så pass kraftigt – den största i någon grupp² – att åsiktsgapet i förhållande till kd halveras. Möjligen kan det också i detta sammanhang vara rimligt att tala om de nya moderaterna.

Från alkoholliberalism...

En rimlig slutsats är att politiska faktorer förklarar en del av det minskade opinionsstödet för sänkt alkoholskatt år 2006. Svagheten i vår analys är att vi endast har tre mätpunkter att tillgå, där enkätfrågan har ställts på samma sätt. Det gör att vi inte kan avgöra om 2004 och 2005 var de opinionsmässigt avvikande åren medan 2006 står för ett normalläge – eller om förhållandet är det omvända. På grundval av befintligt datamaterial finns det ändå möjlighet att göra några iakttagelser.

När den statliga utredningen om sänkt alkoholskatt läggs fram 2004 driver ensamutredaren, känd socialdemokratisk riksdagspolitiker, mycket aktivt skattesänkingsfrågan. En skattesänkning ses som ett grundläggande villkor för att svenska

staten skall kunna knyta svenska folket närmare Systembolagets försäljningsställen. Mycket talar för att detta, i kombination med den stora medieuppmärksamheten för privatinförseeln, bidrar till att tanken accepteras bland många s-sympatisörer. Det skulle då förklara det relativt starka stödet bland s-sympatisörer 2004 och 2005, liksom även inom grupper som vanligen har motsatt ståndpunkt (Holmberg och Weibull, 2005a); att m-sympatisörer var positiva hade troligen mera att göra med att det var en skattesänkingsfråga.

Vi kan beskriva situationen så att det blåste en allmän alkoholliberal opinionsvind 2004 och 2005. Den förstärktes av att det dessa år även blåste en allmän högervind i Sverige (jfr Holmbergs och Weibulls inledningskapitel); andelen som placerade sig politiskt till höger var större än de föregående åren. Mycket tyder därför på att det rörde sig om en opinionsförskjutning som har likheter med de opinionsförskjutningar i riktning mot en mer negativ syn på offentlig sektor som skedde i början på 1990-talet (se Lennart Nilsson kapitel om offentlig sektor), låt vara i en helt annan storleksordning.

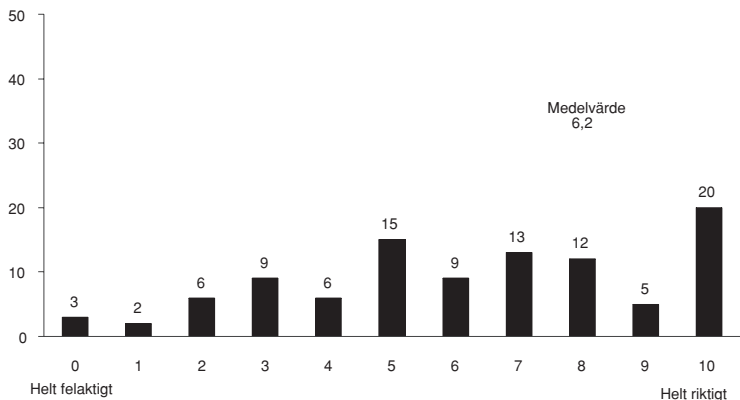
...till baksmälla

Om vi förklarar den alkoholliberala opinionen 2004 och 2005 som ett samspel mellan samhällsutveckling och politiska utspel är det rimligt att slutligen pröva samma modell för nedgången år 2006. Här har vi något bättre underlag genom att vi i 2006 års undersökning ställde frågor om människors problembild när det gäller alkohol. Svarepersonerna fick bli ta ställning till om alkoholen var ett av Sveriges största samhällsproblem på en skala från 0 (helt felaktigt) till 10 (helt riktigt). Det visade sig att 59 procent av allmänheten placerar sig på värdena 6 till 10, vilken visar på stor problemupplevelse. När man fick bli ta ställning till om kontinentala alkoholvanor skulle minska alkoholproblemen i Sverige tog 54 procent avstånd (värdena 0-4). En annan indikator på uppmärksamhet för alkoholproblem var att nästan hälften av svarepersonerna entydigt (värde 10) menade att en person som dricker alkohol varje dag har alkoholproblem (figur 4).

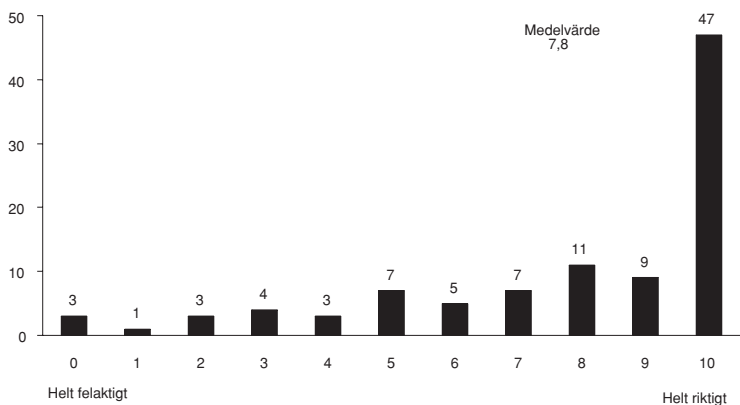
Visserligen finns det både demografiska och ideologiska skillnader i svenskarnas problemupplevelse 2006, men skillnaderna är inte dramatiska. Äldre (medelvärde 7,5 på skalan mellan 0 och 10) tycker att alkoholproblemet är större än vad yngre (5,1) anser. De som aldrig dricker alkohol ser problemet som större (7,7) än de som dricker varje vecka (5,7). Det intressanta resultatet är emellertid att den politiska skillnaden är förhållandevis liten. Personer som placerar sig till vänster har ett medelvärde på 6,5 när det gäller alkoholen som samhällsproblem, personer till höger omkring 6; skillnaden är något större mellan s- och m-sympatisörer (5,5 respektive 6,4).

Figur 4 Synen på alkohol 2006 (procent)

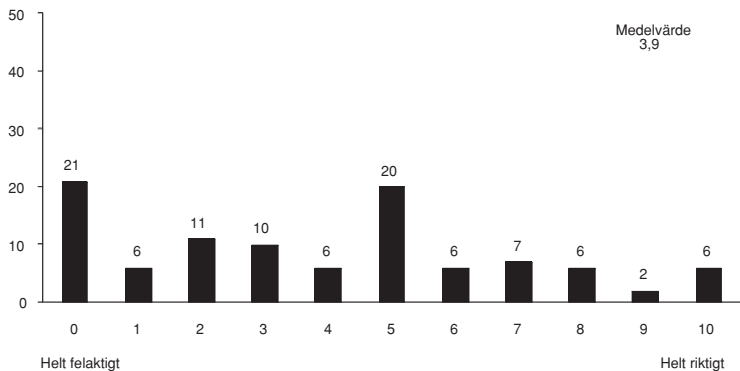
1. Alkoholen är ett av våra största samhällsproblem

2. Personer som dricker sprit/vin/starköl varje dag har alkoholproblem

3. Om vi i Sverige hade samma alkoholvanor som på kontinenten skulle alkoholproblemen minska

Problemet med vår analys är att vi inte med siffror kan belägga att medvetandet om alkoholen som samhällsproblem var mindre 2004 och 2005. Enkätfrågorna ställdes för första gången år 2006. Vi har dock visst stöd för att konsekvenser av alkoholliberala beslut som exempelvis skattesänkningen på alkohol i Finland fått stor uppmärksamhet i Sverige, liksom även privatförsäljning av privatinförd sprit.

Den slutsats vi vågar dra från våra iakttagelser av skiftet i alkoholopinionen är att frågan om att generellt sänka alkoholskatten inte längre står högt på dagordningen. I varje fall inte hos den svenska allmänheten och troligen inte heller hos politikerna. Fortsatta mätningar 2007 och framöver behövs.

Noter

- ¹ Frågorna är ställda inom ramen för vårt av Systembolagets Fond stödda forskningsprojekt *Svensk alkoholopinion*. Projektet har pågått sedan 2004 och en slutredovisning är planerad att göras under hösten 2007. I den nationella SOM-undersökningen 2006 ställdes även frågor om alkoholpolitik, vilka kommer att redovisas i annat sammanhang.
- ² Den största enskilda nedgången finns dock för boende i Stockholm (26 procentenheter). Säkerheten är dock mindre på grund av att antalet svar här är lägre.

Referenser

- Alkoholkonsumtionen i löpande 12-månadersperioder. Uppdelad på typ av dryck och anskaffningssätt. Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning, Stockholms universitet 2006.
- Antoni, Rudolf (2006) Västsvensk kultur och livsstil. I Nilsson, L (red) *Nya gränser Västsverige*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2004) Ju mer vi är tillsammans. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2005a) *Svensk alkoholopinion*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2005b) Lyckan kommer, lyckan går. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2005c) *Swedish Trends 1986-2004*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2006) Besök på Calle Grenz Shop. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet.
- SoRAD (2007) *Resandeförsel av alkohol. Svenska resenärers införsel av spritdrycker, vin och öl till Sverige från juni år 2000 och framåt. Uppdaterad till och med december 2006*. Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning, Stockholms universitet 2007.

SOU 2004:86 *Var går gränsen?* Delbetänkande av alkoholinförslutredningen. Stockholm: Fritzes.

SoRAD (2007) *Den totala alkoholkonsumtionen i Sverige fram t o m mars 2007*. En preliminär uppskattning uppdelad på anskaffningssätt och dryck. Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning, Stockholms universitet 2006.

Tullverket (2006) *Redovisning av Tullverkets hantering av den frekventa illegala alkoholinförsln*. Stockholm: Tullverket.

KRIMINALPOLITIK – INTE SÅ HETT SOM MAN KAN TRO

MARIE DEMKER OCH GÖRAN DUUS-OTTERSTRÖM

En vanlig tanke är att vårt samhälle är besatt av brott. Att kulturen av säkerhet, trygghet och kontroll leder till en fixering vid det avvikande, det brottsliga. I litteraturen framträder samhällsfilosofer som Ulrich Beck och Zygmunt Bauman samt rättssociologen David Garland som några av de mer tongivande för ett sådant perspektiv.¹ Otvivelaktigt har mediernas förändrade villkor med ökad tillgänglighet, lägre auktoritetströsklar och mer individualiserade medieval bidragit till en utveckling där brottslighet både som fiction och fakta har kommit i centrum för den politiska debatten. Flera partier skaffade sig t ex under 1990-talet kriminalpolitiska program och i riksdagen blev brottsofferdebatten en plattform för instiftandet av Brottsoffermyndigheten 1994.

Men samtidigt är det inte så att svenska medier på något självklart sätt ägnar mer utrymme åt kriminalitet och brott. Däremot har skildringarna och diskursen kring kriminaliteten ändrats över tid.² I sin analys av mediernas samspel med kriminaliteten menar medievetaren Ester Pollack att våld och dramatiska, avvikande brott får mer utrymme framför allt i bildmedierna. Och skildringarna kopplas under 1990-talet, enligt Pollack, samman med bilden av ett Sverige som utsatt för en hotfull förändring, orkestrerad av ligor, gäng, rasism, huliganism, vandalism, droger och politiska misslyckanden. Pollack och många med henne menar att medierna ägnar sig åt en form av moralpanik, alltså dramatiserande av ett kollektivt fenomen utan att detta objektivt motsvaras av en faktisk verklighet.³

Begreppet moralpanik myntades i övergången mellan 1960- och 1970-tal och bär enligt vår mening en djupt normativ innebörd som helt negligeras av de flesta användare. Inom kriminologin återkommer begreppet ofta, syftande på klyftan mellan den stillastående eller dalande brottsstatistiken och det ökade intresset för och fixeringen vid kriminalitet i samhället. Dock tycks många användare bortse från att begreppet har en tydlig bas i en vetenskapssyn som de flesta samhällsvetare idag inte känner igen, nämligen tanken att det finns en objektivt försvarbar mängd medieintresse utifrån ett faktiskt mätbart empiriskt fenomen. När man t.ex. säger att människor oroar sig mer över brott än vad brottsutvecklingen i sig motiverar, bör man vara på det klara med att det på intet sätt är oproblemiskt att säga att det finns en viss nivå av oro som brottsutvecklingen *borde* leda till. Moralpaniksbegreppets normativa innebörd leder till fördömelse snarare än förståelse av fenomenet.⁴ Om vi vill förstå och förklara klyftan mellan medborgarnas känsla av oro, medie-

ringen av politiken och den faktiska brottsstatistiken bör vi istället anlägga ett mobiliserings- och opinionsbildningsperspektiv.

Kriminologer har noterat att straffpraktiken i Sverige, liksom i andra västländer, bytte riktning under 1970-talet. Straffpraktiken blev ”hårdare” och politiserades i högre grad.⁵ Det finns många möjliga förklaringar till detta. En är att partierna länge önskade att hålla kriminalvården apolitisk, eftersom de var ense om att individualprevention och adekvat vård av förbrytare var det överordnande målet med påföljdssystemet, men att denna relativa konsensus ersattes av en strävan efter hårdare tag i takt med att rehabiliteringsprogrammets magra framgångar blev uppenbara.⁶ En annan förklaring är att partiernas ökande betoning av kriminalpolitik är en följd av en större politisk utveckling. I takt med att tron på politikens möjligheter kringskärs på vissa områden uppstår behovet att visa politisk dådkraft på andra. Kriminalpolitik har påstått vara särskilt lämpligt härvidlag, dels eftersom det är något som faller inom den enskilda statens kontroll, dels eftersom kriminalpolitik är något som medborgarna tycker är viktigt och som man kan vinna röster på. Detta har fått som konsekvens, fortsätter teorin, att politiska partier numera i ökad grad betonar kriminalpolitik. Följden blir emellertid också att medborgaren upplever brottsligheten som ett allt större samhällsproblem, och att kraven på hårdare tag ökar.⁷

Intresse för kriminalpolitik

Den allmänna bilden är alltså att kriminalpolitik partipolitiserats allt mer. Men hur intresserade är svenska medborgare av kriminalpolitik? Vilka faktorer hänger ihop med ett stort eller litet kriminalpolitiskt intresse? Och hur ser intresset ut över tid?

I 2006 års SOM-undersökning undersöktes graden av intresse för kriminalpolitik. Senaste gången den frågan ställdes i en SOM-undersökning var 1993; en undersökning som här kommer att utgöra jämförelsepunkt för 2006 års resultat. Vi har funnit att intresset för kriminalpolitik bland svenska medborgare på intet sätt ökat mellan 1993 och 2006.

Trots den upptagenhet med brottslighet och kriminalitet som många medborgare har vittnat om, och trots förändrad dramaturgi i mediernas skildringar av våldsbrott, ligger intresset för kriminalpolitik kvar på en, jämfört med andra områden, ganska låg nivå, vilket visas i Tabell 1.

Tabell 1 Intresse för politikområden 1993 och 2006 (procent)

	1993	2006
Ekonomisk politik	27	18
Flyktingpolitik	18	15
Utrikespolitik	15	15
Familjepolitik	20	21
EG/EU-politik	20	7
Miljöpolitik	26	23
Sysselsättningspolitik	35	32
Kriminalpolitik	18	17

Kommentar: Frågan löd: Hur intresserad är du av följande politikområden? Svarsalternativen var mycket intresserad, ganska intresserad, inte särskilt intresserad, inte alls intresserad. I tabellen anges den del som svarat att de var mycket intresserade. Procentbasen utgörs av de svarspersoner som angivit något av de fyra svarsalternativen, övriga är borträknade.

Intresset för kriminalpolitik 2006 ligger alltså på samma nivå som 1993. Ekonomisk politik och EU-politik har däremot dalat i intresse, men det beror troligen på att dessa frågor stod i ett alldeles särskilt fokus 1993. Dels var folkomröstningen inför EU-inträdet under uppsegling och dels var Sveriges ekonomi i kraftfull gungning.

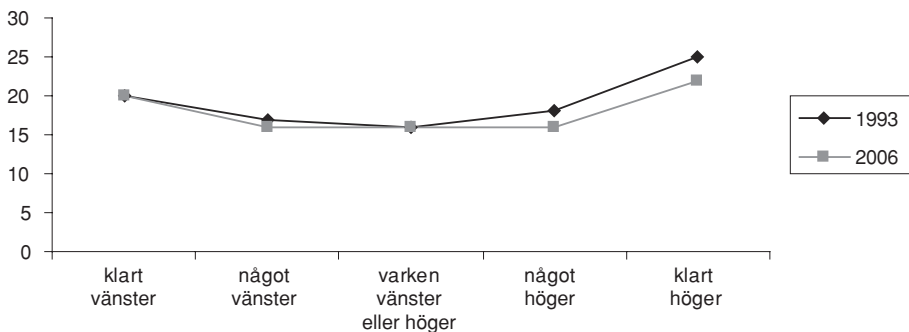
Intresset för kriminalpolitik har samband med såväl utbildning som bostadsort. Medborgare med högre utbildning är mer intresserade och stadsbor i allmänhet mer intresserade än personer på landsbygden. Men detta förhållande speglar egentligen bara att det allmänna intresset för politik tenderar att ha just det mönstret. Även för andra politikområden ser mönstret likartat ut.

Om man är kvinna eller man har heller ingen betydelse, intresset ligger på 17 procent bland både kvinnor och män. Sedan 1993 har skillnaden snarast utjämnats då kvinnor 1993 var något mindre intresserade (16 procent mycket intresserade) än män (19 procent mycket intresserade) av kriminalpolitik.

Under perioden 1993 till 2006 har den yngsta åldersgruppen (15-29 år) ökat sitt intresse för kriminalpolitik medan den äldsta har minskat. Men ålderskillnaden är 2006 betydligt mindre än 1993. År 2006 skiljer det endast tre enheter mellan den äldsta gruppen och den yngsta, medan det år 1993 skiljer sex enheter. I undersökningen från 1993 är de över 75 år mest intresserade (23 procent mycket intresserade), medan år 2006 är det personer under 30 år som är mest intresserade (21 procent mycket intresserade).

Intresset för kriminalpolitik har ett visst samband med ideologisk position. En klar vänsterposition såväl som en klar högerposition ger en något högre sannolikhet för att medborgaren också är mycket intresserad av kriminalpolitik. Sambandet är ett s.k. U-samband vilket innebär att personer utan klar position på en vänster-högerskala är mindre intresserade än de som har en ytterposition. Även här har sambandet emellertid snarast försvagats 2006.

Figur 1 Samband mellan vänster-högerposition och intresse för kriminalpolitik (procent)

Kommentar: Frågan löd: Hur intresserad är du av följande politikområden? Svarsalternativen var mycket intresserad, ganska intresserad, inte särskilt intresserad, inte alls intresserad. I tabellen anges den del som svarat att de var mycket intresserade. Procentbasen utgörs av de svarspersoner som angivit något av de fyra svarsalternativen, övriga är borträknade. Positionen på vänster-högerskalan har fem värden: klart till vänster, något till vänster, vare sig vänster eller höger, något till höger samt klart till höger.

Som framgår av figur 1 är det 2006 dem som anser sig vara klart till höger eller vänster som vi kan iakttaga ett något förhöjt intresse för kriminalpolitik. Däremot finns det ett avsevärt tydligare samband mellan intresse för kriminalpolitik och partisympati, ett samband som dessutom förändrats mellan 1993 och 2006.

I undersökningen från 1993 var moderaternas sympatisörer mest intresserade (22 procent mycket intresserade) av kriminalpolitik, tätt följt av kristdemokratiska sympatisörer (20 procent mycket intresserade). Minst intresserade av kriminalpolitik var folkpartiets sympatisörer (12 procent mycket intresserade). I undersökningen från 2006 är det istället folkpartiets och moderaternas sympatisörer som är mest intresserade av kriminalpolitik.⁸ I dessa grupper är det 20 procent som anger sig vara mycket intresserade av kriminalpolitik. Om vi tittar på båda de svarsalternativ som markerar intresse (mycket och ganska intresserade) är folkpartiets sympatisörer i topp med 78 procent som anger sig vara mycket eller ganska intresserade av kriminalpolitik.⁹

Tabell 2 Intresse för kriminalpolitik och partisympati (procent)

	1993	2006
vänsterpartiet	16	15
miljöpartiet	15	14
socialdemokraterna	16	15
centerpartiet	16	12
folkpartiet	12	20
moderaterna	22	20
kristdemokraterna	20	19

Kommentar: Frågan löd: Hur intresserad är du av följande politikområden? Svarsalternativen var mycket intresserad, ganska intresserad, inte särskilt intresserad, inte alls intresserad. I tabellen anges den del som svarat att de var mycket intresserade. Procentbasen utgörs av de svarspersoner som angivit något av de fyra svarsalternativen, övriga är borträknade.

Kriminalpolitik är uppenbart något som under 2000-talet börjat intressera folkpartistiska sympatisörer mer och centerpartistiska sympatisörer mindre. Detta mönster stöds i någon mån av partiernas agerande. Centerpartiet har inte författat något kriminalpolitiska manifest sedan 1970-talet.¹⁰ Folkpartiet däremot skrev sitt första kriminalpolitiska program 1993, som sedan följdes upp med ytterligare ett 2005.¹¹

Dock måste sägas att partiernas makt över medborgarnas politiska intresseinriktning inte tycks vara så stor som en del kriminologer vill framhålla.¹² Trots att systematiska studier av partiernas kriminalpolitiska strategier saknas, ger en snabb inspektion av partiprogram och kriminalpolitiska program över tid vid handen att partierna tenderat att ge brottsfrågan större politiskt utrymme. Men denna strategi har, som tabell 2 visar, inte givit några generella utslag på medborgarnas intresse för kriminalpolitik. I synnerhet moderaterna har anledning att undra över detta, eftersom partiet sedan 1993 har skrivit inte mindre än 12 program, skrivelser, och rapporter som handlar om kriminalpolitik, men ändå sett andelen moderata sympatisörer som är mycket intresserade av kriminalpolitik gå ned.¹³

Vilka grupper är det då som ligger bakom förskjutningen av intresset för kriminalpolitiken? I undersökningen 1993 rådde det stora könsskillnader i flera partier, både folkpartiet, kristdemokraterna och miljöpartiet uppvisade stora skillnader mellan kvinnor och män ifråga om intresset för kriminalpolitik. Endast i folkpartiet var det dock kvinnorna som hade ett större intresse än männen. I undersökningen 2006 var istället kvinnor mer intresserade av kriminalpolitik än män i såväl folkpartiet, centerpartiet som moderaterna. Och könsskillnaden i folkpartiet hade vuxit till den största.

Tabell 3 *Intresse för kriminalpolitik och kön inom olika sympatisörsgupper (procent)*

	1993		2006	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
vänsterpartiet	17	15	16	15
miljöpartiet	20	11	14	13
socialdemokraterna	17	15	17	12
centerpartiet	17	15	9	14
folkpartiet	8	16	12	28
moderaterna	21	21	15	24
kristdemokraterna	40	6	20	18

Kommentar: Frågan löd: Hur intresserad är du av följande politikområden? Svarsalternativen var mycket intresserad, ganska intresserad, inte särskilt intresserad, inte alls intresserad. I tabellen anges den del som svarat att de var mycket intresserade. Procentbasen utgörs av de svarspersoner som angivit något av de fyra svarsalternativen, övriga är borträknade.

Sammantaget indikerar jämförelsen mellan 1993 och 2006 att kriminalpolitik inte blivit en så het fråga för svenska folket som det är lätt att tro när partiernas aktivitet i dessa frågor har ökat. Men samtidigt kan vi se en möjlig förskjutning där kriminalpolitik blivit mindre av en vänster-högerfråga än tidigare. Intresset verkar också ha jämnats ut i olika åldersgrupper. Istället framträder kriminalpolitik som en viktig fråga för borgerligt röstande kvinnor. Det är bland borgerliga sympatisörer som könsskillnaderna är markanta och det är också där kvinnorna är mer intresserade än männen. Resultaten tyder på att det kan vara i yngre åldersgrupper som intresset ökat. Om det är yngre kvinnor som är mer intresserade av kriminalpolitik skulle det möjligen kunna hänga samman med att våldsbrott fokuseras starkt i medierna och att våldet mot kvinnor tydligare kommit i centrum av debatten sedan 1980-talet. Att folkpartiet fått en profilfråga, även bland borgerliga väljare, står dock utom tvivel. Det är faktiskt endast bland folkpartister som intresset för kriminalpolitik stigit rejält.¹⁴

Slutsatser

Givet att det stämmer att svenska partier i ökad grad betonar kriminalpolitik kan resultaten som framlagts här i någon mån sägas strida mot tesen att partier påverkar – och drar nytta av – medborgarnas intresse för kriminalpolitik. Som generellt mönster står det i alla fall klart att andelen mycket intresserade av kriminalpolitik inte har förändrats sedan senaste mätningen 1993. Om partierna försökt att profilera sig tydligare i brottsfrågan – och detta synes gälla inte minst i brottsofferdiskussionen som lanserades på allvar av moderaterna med skriften ”Brottsoffer” 1988 – måste resultaten i medborgarnas kriminalpolitiska intresse ses som något av ett

misslyckande. Dock finns en del undantag som är intressanta. Vi har pekat på den förändring som folkpartiets sympatisörer uppvisar. Det är här lätt att ta folkpartistiska sympatisörers ökade kriminalpolitiska intresse som intäkt för folkpartiets generella uppgörelse med ”snällismen”, vilken kan ha attraherat nya väljare (och/eller förändrat gamla). Man bör dock ha i åminnelse att ett ökat intresse för kriminalpolitik inte behöver innebära en ökad vilja att ta hårda tag mot brottsligheten. Dessutom är det inte säkert att en fråga om kriminalpolitiskt intresse fångar det Beck och andra menar när de påstår att våra samhällen är besatta av risk och fara. Det är naturligtvis inte säkert att en ökad rädsla för att utsättas för brott också leder till ett ökat kriminalpolitiskt intresse eller tvärtom.

En avslutande reflektion kring våra resultat: Vår jämförelsepunkt till 2006 års undersökning har varit SOM-undersökningen från 1993. Jämförelsen visar att det inte skett så mycket mellan dessa år. Mycket kan naturligtvis ha hänt *mellan* dessa årtal. Dessutom kan man misstänka att 1993 här utgör en alltför sen jämförelsepunkt. Enligt kriminologen Henrik Tham börjar kriminalpolitik partipolitiseras på 1970-talet i och med att borgerliga partier angriper den kriminalpolitiska linjen hos socialdemokraterna, vilka länge ville hålla frågor om brott och straff ovanför och bortom politiken. Följden av angreppet blir att även partierna på vänsterkanten tvingas formulera kriminalpolitik, och att en ny konsensus – med fokus på hårdare tag – växer fram i svensk politik.¹⁵ Om Thams beskrivning är korrekt behöver vi tidigare surveydata, från början av 1980-talet och framåt, för att se om partipolitiseringsen haft effekt på väljarkåren. Några sådana data, byggd på samma frågeställning som ställdes 1993 och 2006, finns oss veterligen inte. Lag och ordning är dock en fråga som i låg grad anges av väljare som viktig för deras partival. Som mest har fyra procent av väljarna angivit lag och ordning som en viktig fråga (år 2002). Jämfört med utbildning, sjukvård, sysselsättning eller skatter är lag och ordning en lätt vägande fråga.¹⁶ Visserligen är det inte nödvändigtvis samma sak att ange lag och ordning som en viktig fråga för partival och att ha ett kriminalpolitiskt intresse. Frågan torde dock vara relevant för att pröva huruvida partiernas ökade betoning av frågor om brott och straff har haft effekt på väljarna. Och med tanke på att det finns ett ihållande mönster att väljarna i låg grad anger lag och ordning som viktigt för deras partival verkar det tveksamt om någon sådan effekt finns. Man kan således ifrågasätta dels huruvida partiernas ökande kriminalpolitiska aktivitet haft en effekt på väljarkåren, dels huruvida det finns särskilt många röster att vinna på detta område.

Noter

- ¹ Beck 1998, Garland 2001 och Baumann 2002.
- ² Pollack 2001.
- ³ Pollack 2001: 81ff
- ⁴ Se även Bjereld 2000: 61ff
- ⁵ Se Victor 1995. Tesen om rehabiliteringstankens fundamentala misslyckande är något överdriven, se Raynor & Robinson 2005.
- ⁶ Tham 2001.
- ⁷ Garland 2000; 2001.
- ⁸ Det kan vara intressant att se resultaten för personer som sympatiserar med sverigedemokraterna, eftersom detta parti, som gick framåt i 2006 års val, har kriminalpolitik som en profilfråga. Bland sverigedemokraternas sympatisörer är 30 procent mycket intresserade av kriminalpolitik. 38 procent är ganska intresserade. Antalet svarande är här blott 37 personer så resultaten skall tas med en nypa salt.
- ⁹ Resultaten för de övriga partierna i 2006 års undersökning: bland vänsterpartiets sympatisörer är 58 procent ganska eller mycket intresserade av kriminal politik; bland socialdemokraternas 64 procent; bland miljöpartiets 57 procent; bland centerpartiets 51 procent; bland moderaternas 70 procent; samt bland kristdemokraternas 63 procent. Partisympati mäter vi genom frågan ”Vilket parti tycker du bäst om idag?”. En person sympatiserar med parti X om han eller hon svarar ”X” på denna fråga.
- ¹⁰ ”Kriminalpolitiskt program” 1971, reviderat 1974. Dock medförfattade centerpartiet skriften ”Ett tryggare Sverige”, det rättspolitiska dokument Alliansen gick till val på 2006.
- ¹¹ ”Rättspolitiskt program för folkpartiet liberalerna” 1993, ”Ökad trygghet mot brott” 2005.
- ¹² Henrik Tham har till exempel predicerat att partier kommer att med framgång kunna accentuera frågor om lag och ordning i takt med att medborgarnas materiella osäkerhet växer. Se Tham 2001.
- ¹³ Moderaterna var förvisso flitiga författare av kriminalpolitiska program och rapporten även under 1980-talet och början av 1990-talet, men det är ändå märkligt att fortsatt fokus på kriminalpolitik inte givit utslag bland sympatisörer.

- ¹⁴ Anmärkningsvärt är också att manliga kristdemokratiska sympatisörer har halverat sin andel mycket intresserade av kriminalpolitik: från rejäla 40 procent mycket intresserade 1993 till 20 procent mycket intresserade 2006.
- ¹⁵ Tham 1995; 2001
- ¹⁶ Se Holmberg & Oscarsson 2004:123. Författarna redovisar en tidsserie över viktiga skäl för partivalet 1979-2002. Väljare har i väljarundersökningar ombetts att ange skäl som varit viktiga för deras partival i riksdagsvalet. Resultaten bygger på kategoriseringar av en öppen fråga. 1979 angav 1 procent lag och ordning som en viktig fråga; 1982 1 procent; 1985 0 procent; 1998 1 procent; 1991 3 procent; 1994 1 procent; 1998 2 procent; samt 2002 4 procent.

Referenser

- Bauman, Zygmunt (2002) *Det individualiserade samhället*. Daidalos, Göteborg.
- Beck, Ulrich (1998). *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*. Daidalos, Göteborg.
- Bjereld, Ulf (2000) *Staten och det goda livet. En bok om moral och politik*. Santérus förlag, Stockholm.
- Garland (2000) "The Limits of the Sovereign State: Strategies of Crime Control in Contemporary Society", i Hope, T. (ed.) *Perspectives on Crime Reduction*. Dartmouth: Ashgate.
- Garland, David (2001) *The culture of control. Crime and social order in contemporary society*. Oxford university press, Oxford.
- Holmberg, Sören & Oscarsson, Henrik (2004) *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Pollack, Ester (2001) *En studie i medier och brott*. Inst för journalistik, medier och kommunikation. Stockholms universitet.
- Raynor, Peter & Robinson, Gwen (2005) *Rehabilitation, Crime and Justice*. Houndmills: Palgrave
- Tham, Henrik (2001) "Law and order as a leftist project? The case of Sweden". *Punishment & Society*, vol 3, nr 3, s. 409-426
- Tham, Henrik (1995) "From treatment to just deserts in a changing welfare state", i Snare, A. (ed.) *Beware of Punishment: On the utility and function of criminal law*. Scandinavian Studies in Criminology, vol 14, s. 89-122. Oslo: Pax
- Victor, Dag (1995) "Politics and the Penal System – A Drama in Progress" i Snare, A. (ed.) *Beware of Punishment: On the utility and function of criminal law*. Scandinavian Studies in Criminology, vol 14, s. 89-122. Oslo: Pax

BIBLIOTEK OCH LÄSANDE – INDIVIDUELL STIMULANS ELLER SAMHÄLLSNYTTA?

LARS HÖGLUND OCH EVA WAHLSTRÖM

Biblioteken har trots viss stabilitet över tid ändå genomgått stora förändringar. De finns, liksom andra sociala institutioner på en föränderlig arena där värderingar, ekonomiska och politiska villkor förändras. Biblioteken agerar också på en ”informationsmarknad” där det på senare år tillkommit många olika nya media, teknologier och aktörer. En sådan förändringsprocess återfinns i flera länder i västvärlden.

I Storbritannien har man under den senaste 15-årsperioden genomfört omfattande studier om folkbibliotekens verksamhet och betydelse. I början på 1990-talet konstateras i en större forskningsrapport att: ”The context for public library management in the last thirty years has been one of change, followed by yet more change – a context shared by all institutions in the public sector.” (Kinnell Evans, 1991, cf Vincent & Pateman 2006). I Sverige fastslog den förra regeringen i en proposition att folkbildningen, dit folkbiblioteken i viss mån fortfarande hör hemma, stärker demokratin. (Proposition 2005/06, s. 18). Biblioteken är en av de samhällsinstitutioner som medborgarna hyser stort förtroende för. I en tidigare SOM-undersökning angav till och med många att de var villiga att betala högre skatt för bättre biblioteksservice (Höglund, 1999).

I Sverige, liksom i de övriga nordiska länderna har folkbiblioteken en stark ställning, men forskningen om folkbiblioteken är inte så omfattande. När det gäller biblioteksvanor ger SOM-institutets mätningar längre tidsserier både vad det gäller biblioteksbesök, bokläsning och Internetanvändning. Under flera år har dessa undersökningar uppvisat relativt stabila siffror. De senaste åren märks dock förändringar, bland annat när det gäller biblioteksbesök. Under lång tid har samtidigt biblioteksstatistiken visat en nedgång när det gäller utlåning av böcker, som dock fortfarande ligger på en relativt hög nivå. Tillsammans med introduktionen av nya media, studieplatser och andra tjänster har detta motiverat fortsatt frekventa besök för en stor del av befolkningen.

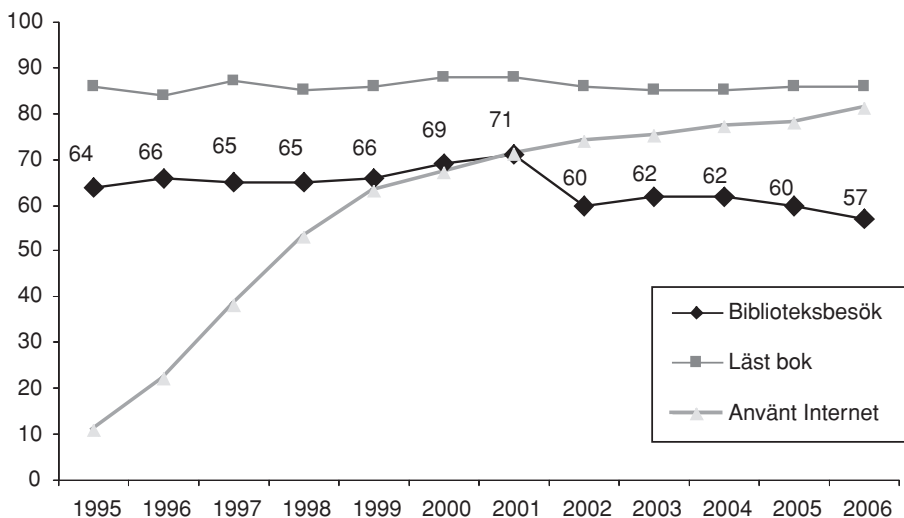
Vilka förändringar kan vi då se när det gäller biblioteksbesök och läsning. Varför besöker man bibliotek idag? Ökar eller minskar läsandet i olika grupper och hur sammanhänger läsande med andra förhållanden? Hur påverkar läsandet individ och samhälle. Kan vi se samband mellan läsning eller biblioteksanvändning och synen på våra medmänniskor eller kanske till och med vår hälsa (Statens Folkhälsoinstitut, 2005). I denna artikel redovisar vi några resultat som berör dessa frågor.

Biblioteks- och informationsvanor

Biblioteken är ett av flera sätt att få tillgång till litteratur, men de fyller också andra funktioner. Framförallt garanterar biblioteken en allmän och fri informationstillgång, vilket är grundläggande för en demokrati. Läsning av böcker tillmäts också ett värde som en grundläggande färdighet och ett etablerat sätt att förmedla kultur, information, fakta och underhållning. Martin Ingvar har studerat hur hjärnans funktioner påverkas av läsning. Han har bl. a kommit fram till att bristande läskunighet påverkar förmågan till abstrakt tänkande och därmed förmågan att verkligen förstå information (Borgström, 2006). Det är därför intressant att närmare studera hur läsningen av litteratur utvecklas över tid, hur det ser ut i olika grupper och hur läsning och biblioteksanvändning sammanhänger med andra förhållanden.

I figur 1 återges andelen av de svarande som under det senaste året läst bok, besökt bibliotek och använt Internet åtminstone någon gång per år för perioden 1995-2006. Här framgår tydligt en mindre nedgång i biblioteksbesök under perioden liksom att adoptionskurvan för Internet redan börjat plana ut efter en expansiv introduktionsfas. När det gäller bokläsning åtminstone någon gång per år verkar detta ganska stabilt över tid. Trots detta kan man då och då notera larmsignaler om minskad läsning, t ex bland yngre män. SCBs Ulf-undersökningar noterar en minskning i den gruppen mellan 1982 och 2005 (SCB 2007).

Figur 1 Biblioteksbesök, bokläsning och Internetanvändning. Andel som gjort/ använt åtminstone någon gång under det senaste året 1995-2006 (procent)

I Tabell 1 kan vi se hur den översiktliga bilden från diagrammet ovan ser ut för olika grupper. Förändringarna är i de flesta fall måttliga under de fyra senaste åren. Stora skillnader finns dock mellan olika grupper, t ex när det gäller utbildning och biblioteksbesök. Den påtagliga skillnaden mellan män och kvinnor, där kvinnor både läser böcker och använder bibliotek i större utsträckning än män, kvarstår och ökar till och med något när det gäller biblioteksbesök. Någon större skillnad mellan män och kvinnor när det gäller Internet märks inte i denna tabell med användning åtminstone någon gång per år som tröskelvärde. Användningsfrekvensen är dock olika både mellan män och kvinnor och framförallt mellan olika åldersgrupper. Det framgår också här att under de senaste fyra åren kan man notera en nedgång i biblioteksbesök bland yngre (15-29 år) och en ökad andel Internetanvändare bland de äldre (65-85 år), där dock fortfarande majoriteten inte använt Internet senaste året (Tabell 1). Detta i kontrast till yngre och medelålders där de allra flesta brukar Internet mer eller mindre frekvent. Sambandet mellan utbildning och Internetanvändning har successivt försvagats med undantag för dem med grundskola som högsta utbildning vilket förklaras av att det i denna grupp återfinns många från den äldre generationen med kort obligatorisk skolgång.

Tabell 1 Biblioteksbesök, bokläsning och Internet 2002-2006 (procent)

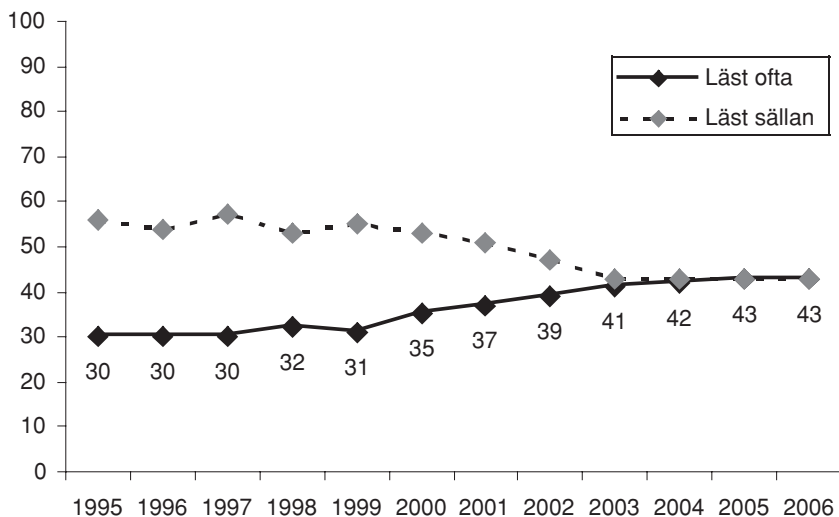
Procent	Biblioteksbesök senaste året				Läst bok senaste året				Använt Internet senaste året			
	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
År												
Ålder												
15-29	73	72	75	67	89	88	90	90	98	98	99	99
30-49	65	67	62	59	86	88	86	88	92	93	94	97
50-64	55	57	52	52	83	83	85	85	73	76	77	81
65-85	55	53	57	51	80	82	84	81	24	27	33	38
Kön												
Män	57	55	52	48	78	78	77	79	78	77	79	80
Kvinnor	66	69	68	65	91	92	94	93	73	76	77	81
Utbildning												
Låg	45	42	45	38	70	71	84	70	43	47	48	49
Medellåg	60	62	58	56	86	85	85	85	83	84	83	87
Medelhög	-	72	68	66	-	93	92	93	-	88	90	90
Hög	80	80	76	72	96	97	97	97	92	92	95	95
Nuvarande familjetyp												
Arbetsarbete	56	56	55	53	77	78	79	79	69	71	72	75
Jordbrukarbete	51	46	49	47	79	73	78	75	50	48	65	50
Tjänstemannabete	67	68	61	57	91	92	92	92	81	81	80	85
Högre tjänstemän/ akademiker	74	79	81	72	97	96	98	98	90	92	92	95
Företagare	60	55	50	54	85	88	86	90	78	77	82	83
Antal svar	1773	3440	1706	1631	3499	3435	3377	3187	3513	3423	3385	3196

Det finns anledning, inte minst ur demokratisynpunkt, att uppmärksamma informationsklyftor mellan generationerna. Robert D. Putman har visat hur ”sambällsförändringar och generationsskiften hänger samman.” (Putnam, 2001 s. 34). Putnams empiri utgår från det amerikanska samhället, men man kan dra paralleller till det svenska samhället, särskilt när det gäller olika åldersgruppers bruk av ny teknik som t.ex. Internet. Numera genomgår flertalet av ungdomarna någon form av gymnasieutbildning och Internet som teknologi har adopterats i de flesta grupper. Det kan användas i alltfler sammanhang och blir en given utgångspunkt för planering av nya verksamheter, för informationsöverföring, media etc. Samtidigt kan den utvecklingen missgynna en växande äldre befolkning, som i mindre grad har tillgång till den nya teknologin och vanligen har kortare utbildning.

Biblioteksbesöken visar en mindre nedgång det senaste året bland både män och kvinnor och såväl bland lågutbildade som bland högre tjänstemän/akademiker. Årets siffra 57 procent, som åtminstone någon gång per år besöker bibliotek, är den lägsta under de senaste 11 åren.

Den till synes stabila kurvan för bokläsning någon gång per år eller oftare (Figur 1) rymmer motsägelser. Om vi ser till dem som läser böcker ofta, t ex en eller flera gånger per vecka verkar denna grupp ha ökat från ca 30 procent i mitten av 1990-talet till 43 procent 2005-2006. En motsvarande minskning har skett i andelen som läser någon gång i månaden eller mer sällan, medan de som aldrig läser är ungefär lika många och exkluderats i det följande diagrammet (Figur 2).

Figur 2 Läsning ofta respektive sällan 1995-2006 (procent)

Kommentar: Läsning ofta här definierat som varje vecka eller flera gånger per vecka. Läsning sällan motsvarar läst bok någon gång per månad eller mer sällan. De som svarat aldrig ingår inte.

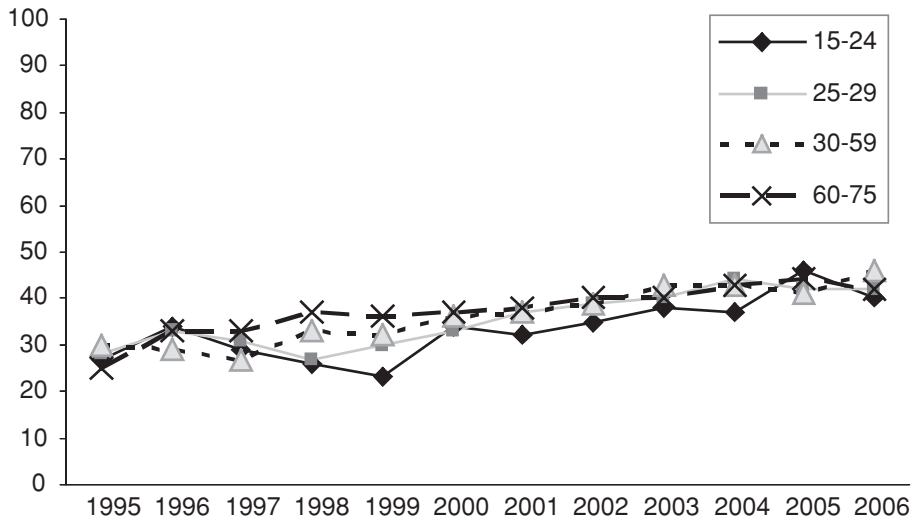

Läsning i olika grupper

En mer detaljerad bild av utvecklingen får man då mer specifika åldersgrupper studeras. I vissa undersökningar antyds ett minskat läsande bland de yngre, sett över en längre tid. Vi har därför studerat läsningen i olika åldersgrupper. Resultatet visar att läsning av böcker en eller flera gånger per vecka under det senaste decenniet ökat i alla åldersgrupper. Detta kan hänga samman med flera faktorer såsom ökat utbud via allt fler försäljningsställen, ökade studerandegrupper mm. Något stöd för att ungas läsning skulle gå ned får vi inte i dessa data (Figur 3). Olika undersökningar visar inte riktigt samma tendenser, vilket gör det svårt att formulera säkra slutsatser, men vi finner i detta material en ökad andel som läser varje vecka i samtliga åldersgrupper.

Vi har i tidigare SOM-undersökningar konstaterat att kön, utbildning och studieaktivitet kan förutsäga en stor del av variationen i biblioteksanvändning och bokläsning (se Höglund & Wahlström (2006)). Så är fallet även i 2006 års mätning. Den sammantagna effekten av nämnda faktorer på biblioteksbesök motsvarar ca 50 procent.

Figur 3 Läsning varje vecka i olika åldersgrupper 1995-2006 (procent)

av variationen, vilket är något mindre än föregående år, men fortfarande ett högt värde. Skillnaden i dessa variabelers effekt på bokläsning är, jämfört med de närmast föregående åren, mindre än för biblioteksbesök (Tabell 2).

Tabell 2 Andel som använder biblioteket resp. läser böcker efter kön, utbildning och studieaktivitet 2006 (procent)

STUDERANDE	NEJ				JA			
	LÅG		HÖG		LÅG		HÖG	
Utbildning	Man	Kv	Man	Kv	Man	Kv	Man	Kv
Procent som besöker bibliotek varje kvartal eller oftare	25	31	34	50	52	63	55	82
Läst bok varje kvartal eller oftare	50	70	77	91	62	80	77	93
Antal svar:								
Biblioteksbesök	444	374	245	352	46	62	22	45
Läst bok	834	700	518	712	93	116	39	88

Kommentar: Ett effektmått som varierar mellan 0 och 1, baserat på genomsnittlig procentskillnad kan beräknas från tabellen ovan.

Effekter på biblioteksbesök: Kön=0,15 Utb=0,13 Studier=0,22 Totalt 2006=0,50

Effekter på bokläsning: Kön=0,17 Utb=0,19 Studier=0,06 Totalt 2006=0,42

Bas: Biblioteksbesök n= 1590, Läst bok n=3100.

Skillnaderna vad gäller bokläsning och biblioteksbesök är således betydande mellan olika grupper. Här är lågutbildade män en grupp som biblioteken sällan når. Även i denna grupp anger dock så många som 50 procent att de läser bok någon gång per kvartal eller oftare och häften så många besöker bibliotek lika ofta.

Olika skäl till biblioteksbesök

Trots många förändringar under senare år är det fortfarande boklån som motiverar de flesta biblioteksbesöken (Tabell 3). Den tendens till minskade biblioteksbesök vi nämnt ovan har sin motsvarighet i biblioteksstatistiken, främst vad gäller traditionell bokutlåning. Nya media, som olika former av ljudböcker och e- böcker ökar, men från så låg nivå att totalbilden inte ändras väsentligt, eftersom utlåningen av böcker står för så stora volymer. Nedgången för boklån gäller framförallt skönlitteratur för vuxna och facklitteratur, men i viss mån också barnböcker, som är den litteraturkategori som dominerar utlånen vid svenska folkbibliotek. Nu är dock bokutlåning endast en av flera tjänster biblioteken erbjuder och vi har därför ställt frågor om i vilka syften man gör sina biblioteksbesök.

Tabell 3 Viktiga skäl för biblioteksbesök efter kön och ålder 2006 (procent)

Skäl för besök:	Andel som tycker aktiviteten är ett viktigt skäl					
	Kön:		Ålder:			
	Män	Kvinnor	15-29	30-49	50-64	65-85
Låna barnböcker	28	44	23	58	35	16
Låna fackböcker	52	63	56	65	59	47
Låna skönlitteratur	57	73	63	62	72	69
Låna ljudböcker	23	35	25	32	33	29
Tillgång till Internet	14	21	37	17	10	7
Låna musik el film	23	23	26	27	18	18
Låna/läsa mtrl på annat språk	17	22	32	19	17	9
Tillgång till arbetsplats	13	17	33	14	10	5
Tillgång till hjälp	42	55	51	49	53	51
Miljön och möta andra	23	28	21	22	28	34
Ta del av kulturevenemang	24	34	19	26	34	44
Antal svar (n=1707)	807	900	310	526	495	376

Män gör samma bedömning som kvinnor endast när det gäller att låna musik eller film. För både män och kvinnor och för olika åldersgrupper är lån av skönlitteratur det viktigaste skälet till biblioteksbesök, men kvinnor ligger ca 15 procentenheter högre än männen. Förutom lån av fack- och skönlitteratur, som är centralt för alla grupper i tabell 3, har olika åldersgrupper specifika intressen. För yngre är tillgången till Internet och till arbetsplats av särskilt stor betydelse, för gruppen 30-49 år är barnböcker viktigt, för de äldre är miljön och kulturevenemang viktigare än för övriga grupper. Av särskilt intresse är att tillgång till hjälp betonas av samtliga grupper. Omkring 50 procent framhåller detta som ett viktigt skäl för biblioteksbesök, vilket innebär en tredjeplats efter lån av fack- och skönlitteratur. Idag framhålls ofta bibliotekets roll som mötesplats i vid mening. Omkring en fjärdedel anger miljön och att möta andra som ett viktigt skäl, vilket gäller i alla åldersgrupper, men möjligheten att låna böcker och få tillgång till hjälp anges som viktigt av nästan dubbelt så många. Om man i begreppet mötesplats även inkluderar mötet med kultur- och information täcks ett antal olika aktiviteter in, inklusive användning och läsning på plats, vilket inte fångas in i vanlig utlåningsstatistik.

Det kan finnas olika orsaker till att utlåningsstatistiken minskar mer än biblioteksbesöken under den studerade tidsperioden. En faktor som otillräckligt tagits upp är nedläggningarna av biblioteksfilialer, bokbussar och andra former av utlåningsstationer. Särskilt intressant i sammanhanget är arbetsplatsbiblioteken. Lars Furuland konstaterar att under 1990-talet försvann "hälften av arbetsplatsbiblioteken i folkbibliotekens regi, en utveckling som fortsatt" (Furuland, 2006 s.38).

Detta material kan i många fall ha registrerats som utlånat och detta skulle kunna förklara en del av nedgången i utlån, utan att besöksstatistiken därmed påverkats.

En annan faktor som skulle kunna förklara minskande boklån, gentemot relativt oförändrade biblioteksbesök, är färre bokinköp vid biblioteken och ökade privata bokinköp.

Sammantaget tycks kombinationen av olika möjligheter för bibliotekens roll och medverkan i samhället vara mer komplex än vad man i första hand tänker på. Det finns idag en hel del forskning och resultat som handlar om att kultur på olika sätt kan ge positiva effekter. Vi skall därför i följande avsnitt ta upp några sådana samband.

Högläsning ger informationskompetens

Forskning om högläsning för barn och dess effekter över tid är av naturliga skäl inte helt enkelt att genomföra. I *Barnbarometern* har 3-8-åringars kultur- och medievanor studerats och där uppges att 74% av föräldrarna läser högt för sina barn varje dag och detta innebär en mindre ökning under senare år (Filipsson & Abrahamsson, 2001). Samma undersökning visar dock att den tid som barnen dagligen ägnar åt boken minskar till förmån för tevetittande.

Den sociokulturella och kulturpsykologiska synen på språk och lärande som Lev Vygotskij på sin tid utformade har betytt mycket för förståelsen av barns språkutveckling. Han visade bl.a. att den språkliga kompetensen är avgörande för hur människan tolkar och konstruerar sin föreställningsvärld. (Vygotskij, 1999). Karin Taube, professor i pedagogik, sätter läsförmåga och självförtroende i samband med varandra och hävdar att högläsning är ett måste för barnets språkliga medvetenhet (Taube, 2004 s.114). Taube poängterar vidare att en språklig medvetenhet är förutsättningen för att kunna omvandla ett muntligt tal till ett skriftligt språk. Den språkliga medvetenhet som krävs för att utveckla en fungerande läsförmåga kan också uppstå spontant hos barn som växer upp i språkligt gynnsamma miljöer (Lidberg, 1993), medan andra måste få extra stimulans, för att språkutvecklingen ska bli gynnsam. Högläsning är i detta sammanhang ett viktigt redskap.

På senare år har högläsningens betydelse för barns utveckling uppmärksammats, inte minst i samband med rapporter om en nedgående trend för skolbarnens läsförmågor. Pedagoger, språkforskare och hjärnforskare har utifrån olika perspektiv visat på högläsningens betydelse för barnets utveckling. Ingvar Lundberg slår fast en rad positiva effekter som högläsning ger; barnets ordförråd berikas, det introduceras i skriftspråket och lär sig att distansera sig från ”ett språk som är fristående från här- och – nu- situationen.” (Lundberg (2006) s. 40). En effekt av detta torde också vara en förberedelse för abstrakt tänkande i andra former, något som informationssamhället i högsta grad kräver av sina medborgare. Detta bekräftas också av internationella studier, som visat på att ett tidigt introducerande av skönlitteratur rustade barnen inför mötet med och förståelsen av annan information. (Sheldrick

Ross, 1999). Vid högläsning förstår också barnen efter hand hur berättelser byggs upp och detta förbereder dem, enligt Lundberg, inför uppgiften att läsa själva. Vidare stimuleras uppmärksamheten och koncentrationsförmågan förstärks. Inte minst viktigt är, att i samspelet mellan barnet och föräldern stärks barnets möjligheter att upptäcka hur litteratur och skriftspråk kan vara en källa till kunskap, äventyr och avkoppling. (Lundberg, 2006 s.41-42). Det torde stå utom allt tvivel att högläsning har stor betydelse för förvärvandet av många kompetenser som skolan och samhället i stort kräver av individen. Vi redovisar därför förekomsten av högläsning för barn, i vilken utsträckning olika grupper läser högt för sina barn, hur det skiljer sig åt mellan män och kvinnor liksom hur länge man läser högt i genomsnitt.

Först kan konstateras att högläsning för barn är relativt vanligt. En majoritet av såväl män som kvinnor med barn i åldern upp till sex år läser högt för barnen åtminstone någon gång per månad. Endast en mindre del, drygt 20 procent läser dock mer än 20 minuter. Det vanligaste tycks vara att läsa omkring en kvart.

Tabell 4 Läst högt för barn 0-6 år Lästid för män och kvinnor 2006 (procent)

Läst högt	1-10 min	11-20 min	21 min el mer	Summa
Kvinnor	30	48	23	101
Män	29	51	21	101
Antal svar	55	92	41	188

Kommentar: Bas svarande med barn 0-6 år.

Skillnaderna är emellertid stora mellan män och kvinnor och mellan låg- och högutbildade. Bland lågutbildade är det ungefär dubbelt så vanligt att man sällan eller aldrig läser högt för barnen. Lågutbildade män är den grupp som mest sällan läser för barnen, där hela 40 procent läser sällan eller aldrig (tabell 5).

Tabell 5 Läst högt för barn 0-6 år efter utbildning och kön (procent)

Utbildning	Låg		Hög	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Läst högt flera ggr/vecka	49	55	62	73
Läst någon gång/ vecka	11	20	23	7
Läst mer sällan eller aldrig	40	25	15	20
Antal svar	45	55	39	60

Kommentar: Bas svarande med barn 0-6 år (Antal svarande: 186)

Om man ser till läsning för barn i olika sociala grupper är skillnaderna mellan män och kvinnor påtagliga i alla grupper utom i familjer som beskrivs som tjänstemannafamilj, men inte högre tjänsteman eller akademiker. Den senare gruppen uppvisar, liksom företagarfamiljer också stora skillnader mellan män och kvinnor, vilket möjligtvis antyder att övertid och karriär kan motverka jämställdheten.

Medan utbildning och kön har viss betydelse för högläsning, har närheten till och tillgång till litteratur ett betydligt starkare samband med högläsningen. Biblioteksbesök någon gång per kvartal eller oftare är relaterat till högläsning för barn både bland hög- och lågutbildade. Ett mycket starkt samband med högläsning har också medlemskap i bokklubb för barn. Detta förklarar nästan hälften av variationen (se Tabell 6). Sambandet mellan högläsning och bokklubb är ungefär lika starkt bland högutbildade som bland lågutbildade. Även bland dem som är med i bokklubb för barn bidrar biblioteksbesöken ytterligare till läsning. Bakom detta resultat kan givetvis också ligga skillnader i attityder, beredskap att satsa tid och resurser på barnen mm. Det är ändå anmärkningsvärt att utbildningens betydelse här är så måttlig och att bokklubbsmedlemskap har så stor betydelse.

Tabell 6 *Läst högt för barn någon gång/månad eller oftare efter biblioteksbesök, medlemskap i bokklubb för barn och utbildning 2006 (procent)*

Utbildning:	Låg				Hög			
	Nej		Ja		Nej		Ja	
Medlem i bokklubb f. barn:								
Biblioteksbesök:	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja
Läst högt för barn	23	38	77	89	32	45	82	88
Antal svar	447	167	30	18	219	192	27	25

Kommentar: Bas är svarande med egna barn. Biblioteksbesök ngn gång per kvartal eller oftare. Läst högt någon gång per månad eller oftare. Effekt av bokklubb 0,47, av biblioteksbesök 0,12 och av utbildning 0,1. Totalt: 0,69.

Läsningens roll för individ och samhälle

Många tycks eniga om att förmågan att läsa och därmed kunna tillägna sig både samhällsinformation och kultur är en rättvisefråga och därmed också en demokrati-fråga, men läsning kan också ha en rad andra konsekvenser som vi vet ganska lite om. Vissa studier har visat att inställningen till omvärlden och andra människor har samband med läsning och biblioteksanvändning. Resonemanget som stödjer detta bygger på att läsning av framförallt skönlitteratur kan bidra till att vidga referensramarna och ge ökade insikter om andra människor och situationer. I SOM-undersökningen finns data om synen på andra människor, dels i form av synen på flyktinginvandring, dels i vilken utsträckning man litar på andra, vilket kan ses både individuellt och som en egenskap i ett samhälle (se Rothstein, 2006). Detta har här relaterats till en fråga om hur ofta man läser just skönlitteratur. Som framgår av Tabell 8 tycks båda dessa faktorer vara förknippade med läsning av skönlitteratur även då man kontrollerar för utbildning, som också har viss betydelse. Utbildningsnivå, biblioteksbesök och läsning av skönlitteratur har alla samband med tillit till andra människor och samvarierar även med synen på flyktinginvandring. Hög utbildning, biblioteksbesök och läsning av skönlitteratur innebär med andra ord högre sannolikhet för tillit till andra och en positiv syn på flyktinginvandring. Ytterligare en test kunde vara att kontrollera för kön som har nära samband med biblioteksbesök och läsning. Det visar sig dock att även efter kontroll av kön kvarstår de ovan konstaterade sambanden i båda fallen (se not tabell 8).

Det är rimligt att se läsningen som betingad av en rad olika faktorer som rör behov, tillgång, stimulans, sociala förhållanden, vanor mm. Konsekvenserna torde också vara av många olika slag. De samband vi finner här ger likartade resultat som i den västsvenska SOM-undersökningen trots variationer i frågeformulering och oberoende urval, vilket stärker sannolikheten att vi är något intressant på spåren (Höglund & Wahlström, 2007). Sambanden är emellertid komplicerade och många faktorer kan samspela. Det är därför lämpligt att se resultatet som intressanta samvariationer, där olika möjliga förklaringar successivt kan förkastas och därmed stärka dem som kvarstår.

Tabell 8 Tillit och syn på flyktinginvandring mot biblioteksbesök, bokläsning och utbildning 2006 (procent)

Utbildning:	Låg				Hög			
Läst skönlitteratur någon gång per månad el oftare:	Nej		Ja		Nej		Ja	
Besökt bibliotek senaste kvartalet:	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja
Andel med hög tillit till andra (n= 1558)	45	64	54	59	56	62	68	77
Andel som anser färre flyktingar vara dåligt förslag (n=1545)	14	18	20	29	20	32	33	45

Kommentar: Effekten av biblioteksbesök och läsning av skönlitteratur på tillit till andra respektive synen på flyktinginvandring kan anges som ett mått mellan 0 och 1, baserat på genomsnittlig procentskillnad. Detta mått innebär att vi konstaterar en samvariation – här under kontroll för två andra variabler i tabellens huvud.

Effekt på tillit: Biblioteksbesök 0,20; Läst skönlitteratur 0,08; Utbildning 0,10, Totalt=0,38. Effekt på syn på flyktinginvandring: Biblioteksbesök 0,09; Läst skönlitteratur 0,11; Utbildning 0,14, Totalt=0,34

Med kontroll av kön i stället för biblioteksbesök blir effekten av skönlitteratur på tillit 0,13 och på syn på flyktinginvandring 0,12, dvs. något högre än i tabellen ovan. Effekten av utbildning blir 0,14 respektive 0,16, medan effekten av kön – givet kontroll för utbildning och läsning av skönlitteratur ligger nära 0.

Biblioteket – mötesplats mellan offentligt och privat?

Biblioteksanvändning har flera funktioner såsom tillgång till arbetsplats och möjligheter att använda olika media, men är fortfarande nära kopplat till läsning. Årets undersökning ger den lägsta siffran för biblioteksbesök på 11 år. Nedgången är inte stor, men en tydlig tendens som går i linje med Kulturrådets utlåningsstatistik. Utlåningen av nya media ökar, men boklånen är fortfarande det skäl som flest anger som orsak till sina biblioteksbesök. Intressant är också att omkring 50 procent i alla åldersgrupper uppger tillgången till hjälp som ett viktigt skäl för att besöka biblioteket.

Biblioteken är en viktig stimulans till läsning genom att information och litteratur erbjuds alla utan avgift. En annan viktig faktor är föräldrarnas engagemang i barnens språkutveckling genom biblioteksbesök, högläsning och medlemskap i bokklubbar för barn.

Både användning av bibliotek och läsning tycks ha intressanta samband med andra faktorer som påverkar hur människor förhåller sig till varandra och i vilken mån man är benägen att stimulera barnen genom att läsa för dem. Utbildning och kön har stor betydelse för om man läser eller använder bibliotek, men om man läser och använder bibliotek ger skillnader i utbildning begränsad tilläggs-effekt. Vi har också pekat på att tidig språkstimulans genom högläsning, liksom biblioteksbruk och läsning är socialt skiktat och skiljer sig påtagligt mellan könen och mellan grupper med olika utbildning. Närhet till litteratur och olika typer av stimulans till läsning kan därför vara ännu viktigare än vi trott. Tillit, som antyder förtroende för andra, är en aspekt på begreppet socialt kapital – ett begrepp som rör både individ och samhälle (Rothstein 2006). Vi har här visat exempel på att biblioteksanvändning och läsning har samband med både tillit till andra människor och synen på flyktinginvandring.

Sociologen Ferdinand Tönnies såg hur den konkreta lokala gemenskapen, *Gemeinschaft*, mer och mer ersattes av det organiserade institutionssamhället, *Gesellschaft*. Jürgen Habermas uttrycker samma motsättning med begreppen livsvärld och systemvärld i sin analys av hur det offentliga samhället växer fram. För att dessa världar ska fungera tillsammans måste det, enligt Habermas, finnas normer och rättvisa, en slags 'demokratisk viljebildning.' Ett dilemma för att uppnå detta är konflikten mellan demokratiprincipen och individens önskan och rättigheter. Habermas ser folkbildningen och dess idé om en hög bildningsnivå hos befolkningen som en lösning på detta dilemma (Habermas, 2003). Detta innebär att biblioteken har, eller skulle kunna ha, en unik mellanposition i det offentliga samhällets och medborgarnas liv, genom att i Habermas anda, förena och vara en länk mellan det offentliga och privata. Samtidigt skulle användningen av litteratur, kultur och information kunna stärka och stimulera förutsättningarna för utveckling både inom den privata sfären och i det offentliga samtalet.

Referenser

- Borgström, Håkan (2006): *Den hemliga koden. Aktuell forskning om läsning*. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Filipson, Leni & Abrahamsson, Anna (2001) *Barnbarometern 2000/2001: 3-8 åringars kultur- och medievanor*. Mediamätningen i Skandinavien: Stockholm.
- Furuland, Lars (2006): *Svensk arbetarlitteratur*. Årsbok för Arbetarnas Kulturhistoriska sällskap 2006. Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek. Stockholm: Atlas.
- Habermas, Jürgen (2003) *Borglig offentlighet: kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*. Lund: Arkiv.
- Höglund, Lars (1999) Bibliotekens värde. I: *Ljusnande Framtid*. SOM-undersökningen 1998, SOM-rapport nr 22. Red.Holmberg, Sören & Weibull, Lennart. SOM-institutet: Göteborg.

- Höglund, Lars & Wahlström, Eva (2006): Biblioteken, barnen och framtiden. I: Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red.): *Du stora nya värld. Trettiofyra kapitel om politik, medier och samhälle*. SOM-undersökningen 2005. SOM-rapport nr 39. SOM-institutet: Göteborg.
- Höglund, Lars & Wahlström, Eva (2007): Bibliotek, läsning och förtroende. I: Nilsson, Lennart (red.): *Det våras för regionen. Västsverige 1998-2005. SOM-rapport nr 40*. SOM-institutet: Göteborgs universitet.
- Kinnell Evans, Margaret (1991): *All change? Public library management strategies for the 1990's*. London: Taylor Graham.
- Liberg, Caroline (1993): *Hur barn lär sig läsa och skriva*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundberg, Ingvar (2006): *Alla kan lära sig läsa och skriva*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Proposition 2005/06:192. *Lära, växa, förändra*. Stockholm.
- Putnam, Robert D (2001): *Den ensamme bowlaren. Den amerikanska medborgaran-dans upplösning och förnyelse*. Stockholm. SNS Förlag.
- Rothstein, Bo (2006) Sociala nätverk och mellanmänsklig tillit. I: Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red.): *Du stora nya värld. Trettiofyra kapital om politik, medier och samhälle*. SOM-undersökningen 2005. SOM-rapport nr 39. SOM-institutet: Göteborgs universitet.
- SCB (2007): Ulf-undersökningarna. www.scb.se.
- Statens Folkhälsoinstitut (2005) *Kultur för hälsa. En exempelsamling från forskning och praktik*. R 2005:23. www.fhi.se.
- Taube, Karin (2004) *Läsinlärning och självförtroende – psykologiska teorier, empiriska undersökningar och pedagogiska konsekvenser*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Vincent John & Pateman John (2006): From equal opportunities to tackling social exclusion. I: Bowman, J H (ed.) (2006): *British Librarianship and Information Work 1991-2000*. Ashgate.
- Vygotskij, Lev S. (1999): *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos.

SAMLARE I KONSUMTIONSKULTUR

KARIN M. EKSTRÖM

De flesta människor har nog träffat på en samlare någon gång i livet. Det kan vara en bekant, familjemedlem eller någon man sett, hört eller läst om i medier och skönlitteratur. Det är sällan historier om samlare går obemärkt förbi. Deras engagemang och nyfikenhet inför det de samlar på väcker oftast intresse. Samlare delar gärna med sig av sina erfarenheter och det gör att det är fascinerande att som forskare eller journalist få möjlighet att ta del av deras kunskaper och upplevelser.

Man kan fråga sig hur många som egentligen samlar. Det finns åtskilliga beskrivningar av samlare och samlande i forskningen (t ex Belk 1995), men det råder samtidigt brist på statistik. En uppgift från New York Times Magazine (O'Brien 1981) gör gällande att var tredje amerikan samlar på något. En annan studie av amerikanska hushåll (Schiffer, Downing and McCarthy 1981) anger att 60 procent har en samling och i genomsnitt 2,6 samlingar per hushåll. Hur vanligt är det då att samla i Sverige? I årets undersökning från SOM-institutet framkommer att 18 procent av de tillfrågade (304¹ personer av totalt 1707 personer) är samlare. Det är en låg procentandel, speciellt i jämförelse med ovan nämnda amerikanska uppgift. Kan det vara så att det finns fler samlare i USA, konsumtionssamhällets Mecca och att man där omges av fler föremål och därmed också ges fler tillfällen att samla på något? Samlande kan vara ett sätt att visa sin identitet i ett samhälle i förändring. Samlingar avslöjar våra personligheter och intressen. Baumann (2001) har skrivit om bristen på engagemang (commitment) i dagens postmoderna konsumtionssamhälle. Beviset på motsatsen finns hos samlare.

Utvecklingen av en konsumtionskultur har varit märkbar i Sverige under de senaste decennierna, något som också ökar våra möjligheter att samla. Vi ser ett större produktutbud (fler produkter att samla på), ökad välfärd för flertalet (möjliggör köp av samlarföremål) och att konsumtionens symboliska innebörd alltmer accentuerats (samlande kan vara ett sätt att visa identitet; vem man är eller vill vara). En annan förändring över tid är att man tidigare samlade framförallt antika föremål, medan samlande idag också innefattar vardagliga ting. Det har också blivit allt vanligare att företag säljer nytillverkade varor i samlarserier. Samlande behöver inte heller kosta pengar. Vackra stenar har människor förmodligen samlat på i alla tider.

Om vi återgår till statistiken, så kan man fundera över en annan förklaring till att den angivna procentandelen samlare (18 procent) kan tolkas som låg i årets SOM-undersökning (tabell 1). Det skulle vara att människor inte automatiskt kallar sig samlare även om de samlar på något. Det är något jag tidigare erfarit i intervjuer

med människor som samlar (t ex Ekström 2004). Vad kan anledningen till detta vara? Ett skäl skulle kunna vara att ordet ”samlare” förknippas med målmedvetenhet och systematik både beträffande hur samlingen införskaffas, kategoriseras och dokumenteras. Begreppet samlare kan upplevas alltför pretentiöst, vilket kan resultera i att det framförallt är de som upplever sig som seriösa samlare och har mer omfattande samlingar som anger att de samlar. De som har knappar, burkar, slipsar etc. i skåp och lådor kanske inte tänker på sig som samlare och finns då inte heller med i statistiken. Pearce (1994) har skrivit att en samling kanske inte är en samling förrän någon tänker på den som en samling. Med andra ord tycks den mentala medvetenheten påverka om man är samlare eller ej. Det kan finnas anledning att fundera vidare över vilka frågor och metoder som lämpar sig bäst för att undersöka om någon är samlare och hur personen samlar.

Hur definieras samlande?

Belk (1995) som länge forskat inom området menar att samlande är en selektiv aktivitet genom att man sätter gränser för vad samlingen ska innehålla. Han påpekar också att samlare ofta känner en tillgivenhet för det de samlar på. Det är något som skiljer sig från att lagra föremål, dvs att ha pengar i madrassen handlar om att osystematiskt lagra i jämförelse med att samla på mynt från Oscar II:s tid arrangerade i en pärm. Det är inte heller ovanligt att samlare tillhör samlarföreningar. En myntsamlare tillhör kanske Svenska Numismatiska Föreningen, läser Svensk Numismatisk Tidskrift och träffar andra samlare på möten, på nätet eller på auktioner och mässor. Han/hon kanske också tillhör samlarförbundet Nordstjärnan och läser deras tidning SamlarNytt.

Vad samlar man på?

I den nationella SOM-undersökningen 2006 ombads de som samlade på något att ange vad de samlar på av följande alternativ: frimärken, mynt, porslinsföremål, glasföremål, vykort, mjukisdjur och annat. Det var också möjligt att ange flera alternativ samt att på det öppna alternativet ange vad man samlade på. Tidigare forskning har visat att det är vanligt att samlare har flera samlingar (t ex Belk 1995). Resultatet visar att det i Sverige är vanligare att samla på frimärken, mynt, porslinsföremål (figurer, jultallrikar etc.), glasföremål – vardera med omkring en femtedel av samlarna – än vykort och mjukisdjur (tabell 1). Det stora flertalet samlare som angav svarsalternativet annat nämnde bl a antikviteter, bilar, drakar och dödsskallar, elefanter, espressokoppar, fantomentidningar, hälgeprylar (älgen), Marilyn Monroekuriosa, medaljer, plastpåsar, tidningsnotiser (egna insändare), tidningsurklipp, tomtar, änglar, ölburkar och pussar från flickvän. Samlande kan vara både materiellt och icke-materiellt och inkludera både saker, drömmar och minnen. Det förekommer att samlare samlar på bergstoppar eller öar som de besökt.

Tabell 1 Andelen samlare 2006 (procent)

	Män	Kvinnor	Samtliga
Alla samlare	18,0%	17,6%	17,8%
Antal svar	807	900	1707
Samlande bland samlare			
Frimärken	26,2%	10,8%	18,2%
Mynt	24,1%	12,7%	18,2%
Porslinsföremål	11,7%	24,1%	18,2%
Glasföremål	9,0%	18,4%	13,9%
Vykort	5,5%	14,6%	10,2%
Mjukisdjur/leksaker	4,8%	7,6%	6,3%
Annat	53,8%	48,1%	50,8%
Genomsnittligt antal samlingar	1,3	1,3	1,3
Antal svar	145	158	304

Skillnad mellan kvinnors och mäns samlingar

SOM-undersökningen visar att det var i stort sett samma andel män och kvinnor som samlade, liksom att det genomsnittliga antalet samlingar per samlare är det samma (tabell 1). Detta resultat skiljer sig från tidigare forskning som pekat på en manlig dominans av samlare (t ex Belk 1995). En förklaring till manlig dominans kan ha att göra med hur samlande definieras. Pearce (1994) diskuterar att många saker som kvinnor samlar inte innefattas i en traditionell syn på samlande. Historiskt har samlande bestått av mer lyxföremål och inte inkluderat föremål som kvinnor ägt, t ex scarfs eller knappar. Män har historiskt haft högre inkomst än kvinnor och då bättre ekonomiska möjligheter att samla lyxföremål. En annan anledning kan vara att samlare som samlar vardagsföremål inte ser sig som samlare, något som diskuterades ovan. Det kan leda till att kvinnliga samlare inte uppmärksammas på samma sätt som män.

En möjlig förklaring till att SOM-undersökningen inte visar skillnader mellan andelen män och kvinnor som samlar totalt skulle kunna vara att den svenska jämställdheten mellan könen också möjliggör för kvinnor att samla. Om man ser könsroller som socialt konstruerade så påverkar samhällsutvecklingen vad som är värt att samla på, acceptabelt, intressant, men också hur man uppfattar en person som samlar på något. Det är med något som varierar i olika kulturer och tider. I undersökningen framkom att det var vanligare att män samlade på frimärken och mynt (ca 26 respektive 24 procent av dem som samlar på minst något) än kvinnor samt att det var vanligare att kvinnor samlade på porslinsföremål (figurer, jultallrikar etc.),

glasföremål och vykort (mellan 15 och 24 procent). Dessa resultat överensstämmer med mer traditionella könsmonster, dvs. att män ägnar sig åt att samla på föremål som har högre status och är dyrare och att kvinnor samlar på saker som är dekorativa och billigare. Belk och Wallendorf (1994) menar att samlande inte kan ses som maskulint eller feminint beteende, men att aspekter av samlande som att sköta om och vårda en samling historiskt har ansetts som feminint, medan anskaffandet har setts som en maskulin egenskap. Detta kan dock ifrågasättas (t ex Ekström 2006).

Antal föremål i samlingarna

När man studerar antalet föremål i samlingarna så kan man konstatera att samlarna har varierande antal föremål. En anledning till detta, förutom att det finns olika seriösa samlare, kan vara att man samlar på en mängd olika föremål. SOM-undersökningen visar också på skillnader mellan män och kvinnor när det gäller antal föremål i samlingen. Det är vanligare att kvinnor har mellan 11–20 och 21–50 föremål i samlingen än män, medan det är betydligt vanligare att män har över 500 föremål i sin samling än kvinnor. Detta redovisas i tabell 2.

Tabell 2 *Antal föremål i den största samlingen 2006 (procent av dem som samlar på minst något)*

Antal föremål	Kvinnor	Män	Totalt
Alla samlare	18,0%	17,6%	17,8%
Högst 10	9,1%	10,8%	9,9%
11–20	22,4%	10,8%	16,7%
21–50	22,4%	14,4%	18,4%
51–100	17,5%	18,0%	17,7%
101–500	21,0%	18,0%	19,5%
Över 500	7,7%	28,1%	17,7%
	100,0%	100,0%	100,0%
Antal svar	143	139	282

Bland de kvinnor som har mellan 11–20 föremål nämndes i första hand porslinsföremål respektive annat och bland de män som har över 500 föremål nämndes framförallt frimärken, men även mynt och annat. Detta mönster tycks återigen överensstämma med traditionella könsmonster på så sätt att män har fler föremål som ofta är dyrare och har historiskt haft högre status i samhället.

Pengar som spenderas på samlande

Undersökningen visar att det är ovanligt att lägga mycket pengar på samlande, åtminstone bland de genomsnittliga samlarna. Det är endast 8 procent av samlarna som lägger 5 000 kr per år eller mer på samlingen (tabell 3). När man studerar skillnader mellan kön så kan man notera att det är vanligare att kvinnor spenderar mellan 1–99 kr och 100–499 kr jämfört med män. Samtidigt är det vanligare att män spenderar mellan 1 000–1 000 kr, 2 000–4 999 kr, 5 000–9 999 kr och 10 000 kr eller högre.

Tabell 3 Hur mycket samlarna spenderar på sin samling per år (procent av dem som samlar på minst något)

Procent	Kvinnor	Män	Totalt
Alla samlare	18,0%	17,6%	17,8%
1–99 kr	39,1%	22,9%	31,3%
100–499 kr	26,5%	15,7%	21,3%
500–999 kr	10,6%	12,1%	11,3%
1 000–1 999 kr	10,6%	17,1%	13,7%
2 000–4 999 kr	9,9%	18,6%	14,1%
5 000–9 999 kr	2,0%	5,7%	3,8%
10 000 kr eller mer	1,3%	7,9%	4,5%
	100,0%	100,0%	100,0%
Antal svar	151	140	291

Kvinnor som spenderar mindre än 500 kr per år nämnde i stor utsträckning svarsalternativet annat, men även mynt, vykort, glas och porslinsföremål. Män som spenderar mer än 5 000 kr per år nämnde i stor utsträckning annat, men även frimärken och mynt. Undersökningen visar återigen ett traditionellt könsrollsmönster. Män har historiskt haft högre inkomst än kvinnor, något som fortfarande är fallet.

Ålder, utbildning och bostadsort

Det är vanligt att barn samlar och genom att göra det så lär de sig associera, skilja och ordna föremål från varandra. Vissa barn fortsätter att samla som vuxna, medan andra slutar eller kanske återupptar sitt samlarintresse senare i livet. Det finns även samlare som börjat samla först som vuxna. Denna undersökning har inte haft för avsikt att undersöka hur det förhåller sig angående detta, men det kan vara intressant att se om det förekommer några signifikanta skillnader mellan åldersgrupper beroende på vad man samlar. I tabell 4 presenteras fyra olika ålderskategorier.

Tabell 4 Ålder och samlande

	15–29 år	30–49 år	50–64 år	65–85 år
Andel samlare av alla	18,1%	17,7%	19,0%	16,0%
Antal svar	310	526	495	376
Samlande bland samlare:				
Frimärken	5,4%	16,1%	28,7%	16,7%
Mynt	16,1%	20,4%	18,1%	16,7%
Porslinsföremål	8,9%	15,1%	21,3%	26,7%
Glasföremål	8,9%	8,6%	18,1%	20,0%
Vykort	12,5%	7,5%	11,7%	10,0%
Mjukisdjur/leksaker	12,5%	7,5%	3,2%	3,3%
Annat	64,3%	53,8%	41,5%	48,3%
Genomsnittligt antal samlingar	1,3	1,3	1,4	1,4
Antal svar	56	93	94	60

Resultatet visar att en majoritet av frimärkssamlarna främst finns i åldersgruppen 50–64 år. De befinner sig alltså i en tid i livet när barnen ofta lämnat boet och då det är vanligt att man har mer resurser, i form av tid och pengar, att ägna sig åt sin hobby. En engagerad frimärkssamlare kan ägna både tid och pengar till sitt favoritintresse. Det går också att konstatera att majoriteten av porslinsföremåls- och glasföremålssamlare är 50 år och äldre. Om man samlar på porslin och glas har man förmodligen inte huset fullt med barn. En majoritet av samlare av mjukisdjur/leksaker och annat är däremot yngre. Som nämndes inledningsvis kan annat inbegripa ett stort antal produkter. Sambanden mellan ålder och myntsamling respektive vykortssamling är inte signifikanta. Bland de yngsta är andelen för andra typer samlingar klart högre än den är i övriga åldersgrupper. Det är här vi finner andra slag av samlingar.

Vi kan inte se några signifikanta skillnader i utbildningsnivå mellan personer som samlar och de som inte samlar. Enligt SOM-undersökningen bor samlare både på ren landsbygd, mindre tätort, större tätort och i storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö. Samlingarnas innehåll skiljer sig dock ganska lite mellan olika bostadsorter. Det är vanligare att frimärkssamlare bor i Stockholm, Göteborg, Malmö eller i större tätort än på rena landsbygden. Det visade sig däremot vara vanligare att myntsamlare bor på ren landsbygd. Porslinsföremålssamlare är vanligare i mindre tätort än i Stockholm, Göteborg, Malmö. Likaså är vykortssamlare något vanligare i större tätort.

Slutsatser

Undersökningen visar på att 18 procent av de tillfrågade är samlare. Det diskuteras inledningsvis att det kan vara problematiskt att fråga om någon är samlare då man inte alltid ser sig som det. Begreppet kan upplevas alltför pretentiöst. Det skulle i så fall innebära att det finns fler personer som samlar i årets SOM-undersökning än de som uppgett sig samla på något. Undersökningen visar att antalet kvinnor och män som samlar är lika stort. Det är också något som skiljer sig från tidigare undersökningar.

Vidare visar studien på att skillnaderna mellan män och kvinnor är stora angående vad man samlar på, hur många föremål man har och hur mycket man spenderar. Män samlar på framförallt frimärken och mynt, har fler föremål i sina samlingar och spenderar mer pengar på samlandet i förhållande till kvinnor. Kvinnor samlar framförallt på vykort, glasföremål och porslinsföremål (figurer, jultallrikar etc.), har färre föremål i sina samlingar och spenderar mindre pengar på samlandet jämfört med män. Resultaten bekräftar traditionella könsmonster. Män har historiskt haft högre inkomst än kvinnor, något som fortfarande är fallet.

Slutligen visar resultaten att det finns en del intressanta åldersskillnader i samlandet. Äldre samlar i klart högre utsträckning på porslins- och glasföremål och frimärken. Bland de yngre verkar det finnas en mängd andra samlingar som inte rymms under de redovisade kategorierna. Det reser den för kommande analyser intressanta frågan om det finns nya samlarmönster på ingång och i så fall vilka.

Not

¹ 304 personer har svarat på minst 1 av totalt 3 samlarfrågor.

Referenser

- Bauman, Zygmunt (2001), "Consuming Life," i *Journal of Consumer Culture*, vol. 1(1):9-29.
- Belk, Russell W. (1995), *Collecting in a Consumer Society*, London: Routledge.
- Belk, Russell W. and Melanie Wallendorf (1994), "Of mice and men: gender identity in collecting," i *Interpreting Objects and Collections*, Susan M. Pearce (ed.), London: Routledge.
- Ekström, Karin M. (2004), *Osett, Glas ur privata samlingar 12/12 2004 – 30/1 2005* Växjö: Smålands museum, Sveriges glasmuseum and Konst- och Bruksglasföreningen.
- Ekström, Karin M. (2006) *Swedish men collecting Swedish art glass*, 8th Association for Consumer Research conference on Gender, Marketing and Consumer Behaviour, Edinburgh, June 29 – July 2.
- Pearce, Susan M. (1994), "The urge to collect," I Susan M. Pearce (red.), *Interpreting Objects and Collections*, London and New York: Routledge.

HUNDENS PLATS I FOLKHEMMET

ANNA BENDZ

Det finns drygt 700 000 hundar i Sverige. Ungefär var åttonde hushåll har hund.¹ Hundar förekommer i olika miljöer som sällskapshundar, jakthundar och medhjälpare till människan på olika sätt. Vilken plats hunden ska ha i samhället är en ständigt pågående diskussion och olika frågor uppmärksammas bland annat i media och i den politiska debatten. Ska hunden t ex få följa med sin ägare till äldreboendet eller vistas i butiker? Hunden som hjälp till handikappade har uppmärksammats mer och mer, liksom hundens förmåga att med sitt goda luktsinne markera såväl mögel som cancer. Ska samhället satsa resurser på att utbilda hundar att utföra sådana uppgifter? Den mindre positivt inriktade diskussionen om hunden i samhället handlar exempelvis om kamphundar, om hundar som biter barn och om allergiska problem.

Hundar har i flera studier visat sig ha stor betydelse för människors hälsa och välbefinnande. Förutom de positiva följderna för den fysiska hälsan som följer av en ökad fysisk aktivitet kan hundens närvaro sänka blodtrycket och minska stressen.² Hundar (eller andra sällskapsdjur) gör nytta inom vården av gamla som exempelvis blir mer sociala och mindre deprimerade om ett djur finns i närheten. Samma positiva erfarenheter finns när det gäller hundens närvaro i behandlingsarbetet av psykiskt sjuka.³ Forskningsprojekt om sällskapsdjurs betydelse för barn och för barns utveckling har bland annat visat att djuren kan ge en social träning och ett ökat självförtroende.⁴ Frågar man hundägare själva om vad hunden betyder för dem, svarar en stor majoritet att hunden ger kärlek och tillgivenhet liksom värme och ömhet. Hunden ger bland annat också en meningsfull fritid och motion samt bidrar till att man får fler vänner.⁵

En förutsättning för att hundens kapacitet ska kunna användas är att det ges åtminstone något så när goda villkor för att hunden ska få en plats i vårt moderna samhälle. Samtidigt måste i de flesta samhällen mer eller mindre begränsningar finnas för hunden och hundägandet eftersom det finns andra intressen som kan stå i motsättning till hundens rätt att exempelvis vistas på olika platser. Ett sådant allmänt intresse är att hunden inte stör det vilda djurlivet, ett annat är att ta hänsyn till allergiker och hundrädda människor. Olika intressen måste alltså vägas samman, vilket är en uppgift som ytterst hör hemma inom den politiska sfären. Hundars begränsningar att vistas fritt i samhällen, skog och mark regleras via ett antal lagar. Därutöver finns också lokala ordningsföreskrifter i varje kommun. Dessa föreskrifter beslutas av kommunfullmäktige och innefattar regler på ett antal områden, exempelvis var hunden ska hållas kopplad.

I Riks-SOM 2006 ställdes en serie frågor i form av förslag som rör hunden i samhället. Förslagen knyter an till aktuella hundfrågor som i flera fall också har politisk koppling. Dessutom ställdes frågor om svarspersonernas relation till hundar.⁶ I kapitlet ska svenskarnas förhållningssätt och attityder till hundar analyseras. Vilka är hundägarna? Vilken relation har svenskarna till hundar? Vad anser svenska folket om hundens plats i samhället och vilken variation finns mellan olika grupper av människor?

Vilka är hundägarna?

Skiljer sig hundägarna som grupp åt från dem som inte har hund? Tabell 1 visar en jämförelse mellan hundägare och icke-hundägare.

Hundägarna skiljer sig åt från övriga svenskar på några sätt. Hundägarna har generellt en något lägre utbildningsnivå än de som inte har hund. Hundägarna bor oftare på landet och i villa eller radhus än de som inte har hund. I Stockholm, Göteborg och Malmö bor 6 procent av hundägarna jämfört med 17 procent av dem som inte har hund.⁷ Hundägarna har barn i något mindre utsträckning än icke-hundägarna (vilket möjligen kan bero på att en större andel av hundägarna än befolkningen i övrigt befinner sig i den yngsta åldersgruppen) men är gifta eller sambo i ungefär lika stor utsträckning. Det finns ingen skillnad mellan grupperna när det gäller hur de upplever sin egen hälsa, och man är lika nöjd med livet oavsett om man har hund eller inte. Ungefär två tredjedelar av hundägarna uppger att de är ute i naturen minst någon gång i veckan, jämfört med ungefär hälften av övriga vilket naturligtvis inte är så förvånande. Till sist verkar hundägarna stå något mer till höger på den politiska vänster-högerskalan än övriga.

I enkäten frågas efter vilken ras hundägarna har. Idag finns det strax under 300 raser registrerade i Sverige. De är i sin tur indelade i tio olika rasgrupper efter ursprung och funktion.⁸ I presentationssyfte har i det här kapitlet ytterligare en variant på indelning gjorts där hundarna grupperas i små hundar, stora hundar som är av bruks/arbetstyp, stora hundar som mest används till sällskap, jakthundar samt blandrashundar.

Tabell 1 Hundägare jämfört med icke-hundägare, olika grupper (procent)

		Hundägare	Icke hundägare
<i>Kön</i>	Man	54	52
	Kvinna	46	48
<i>Ålder</i>	15–29 år	25	17
	30–49 år	35	30
	50–64 år	29	29
	65–85 år	10	24
<i>Utbildning</i>	Låg	23	25
	Medellåg	44	31
	Medelhög	18	21
	Hög	14	22
<i>Klassidentitet</i>	Arbetarhem	56	44
	Jordbrukarhem	6	3
	Tjänstemannahem	20	29
	Högre tj.manna-/akademikerhem	9	17
	Företagarhem	10	8
<i>Boendekområde</i>	Ren landsbygd	33	11
	Mindre tätort	32	23
	Stad/större tätort	29	48
	Sthlm/Gbg/Malmö	6	17
<i>Boendetyper</i>	Villa/radhus	72	55
	Lägenhet	24	43
<i>Civilstånd</i>	Ensamstående	25	27
	Sambo	27	20
	Gift	45	49
<i>Barn</i>	Ja	67	72
	Nej	33	28
<i>Hälsa</i>	Dålig	12	12
	Medelgod	34	35
	God	54	53
<i>Varit ute i naturen/ idkat friluftsliv under året</i>	Ingen gång	4	6
	Sällan	8	12
	Ibland	22	31
	Ofta	66	51
<i>Nöjd med livet</i>	Mycket nöjd	32	36
	Ganska nöjd	62	56
	Inte särskilt nöjd	5	7
	Inte alls nöjd	1	1
<i>Politisk orientering</i>	Vänster	30	35
	Vare sig vänster eller höger	30	28
	Höger	40	38

Kommentar: Antalet svarande bland hundägarna varierar mellan 279 och 299, bland icke-hundägarna är antalet svarande 1270 till 1325 st. När det gäller varit ute i naturen/idkat friluftsliv under året innebär "sällan" någon gång under det senaste året eller någon gång i halvåret, "ibland" någon gång i kvartalet eller någon gång i månaden och "ofta" någon eller flera gånger i veckan. Vänster-högerskalan är reducerad, vänster är en sammanslagning av "klart till vänster" och "något till vänster" och höger är en sammanslagning av "något till höger" och "klart till höger".

Tabell 2 Hundägare och ras (andel och antal)

	Andel	Antal svarande
Hundägare totalt	18	299
<i>Hundras</i>		
Småhundar	27	73
Stora hundar arbetande/bruks	19	51
Stora hundar/sällskap	22	58
Jakthundar	16	43
Blandras	16	42
<i>Summa procent</i>	<i>100</i>	<i>267⁹</i>

Aderton procent av de svarande anger att de är hundägare. Av hundägarna har 27 procent en ras som kan kallas småhund (exempelvis chihuahua, cavalier king charles spaniel och yorkshireterrier) medan sammanlagt 41 procent har en större hund. Av hundägarna som har stora hundar har en knapp majoritet en ras som huvudsakligen används som sällskapshund (t ex golden retriever). Exempel på raser som räknas till gruppen stora hundar av bruks/arbetstyp är rottweiler och border collie. Blandrasägarna utgör 16 procent av hundägarna, lika stor andel har utpräglade jakthundsraser (exempelvis drever och gråhund).¹⁰

Tittar vi på skillnader mellan olika sociala grupper när det gäller hundras finns det vissa tendenser, men de ska tolkas med försiktighet eftersom antalet svarande i vissa fall är ganska få. Man ska också hålla i minnet att hundinnehav är något som ofta delas av en hel familj, vilket innebär att en gruppering med utgångspunkt i individers egenskaper inte är riktigt rättvisande. Lågutbildade tenderar att ha småhundar och jakthundar i större utsträckning än högutbildade, som tycks föredra de större sällskapshundarna. Personer som har passerat 50-årsstrecket tenderar att i högre utsträckning än yngre ha småhundar. Den yngsta åldersgruppen (15-29 år) har större hundar av arbetande ras, samt blandras. Blandrasen förekommer också bland de äldsta (65-85 år) som också har jakthundar i större utsträckning än yngre. Det finns en viss skillnad mellan män och kvinnor, där män har småhundar och jakthundar i större utsträckning än kvinnor, som i sin tur har blandrashundar i större utsträckning än män. Människor eller familjer som bor i större städer tenderar att ha småhundar i högre grad än de som bor i mindre städer eller på landsbygden. I mindre städer/landsbygd finns en större andel jakthundsägare än i större städer. Till sist verkar det som att personer som står till höger politiskt har stora

hundar i större utsträckning än de som står till vänster. Småhundarna är vanligast bland dem som står i mitten av den politiska vänster-högerskalan.

Svenskarnas relation till hundar

Relationen till hundar skiljer sig åt mellan olika människor. I tabellen nedan kan vi se hur svenskarnas relation till hundar ser ut.

Tabell 3 Relation till hundar (procent)

	Stämmer mycket bra	Stämmer ganska bra	Stämmer inte särskilt bra	Stämmer inte alls	Balans- mätt	Procent	Antal svarande
Tycker om hundar	58	26	11	5	68	100	1657
Är rädd för hundar	5	11	32	52	-68	100	1612
Är van vid hundar	38	30	21	11	36	100	1632
Skulle vilja ha hund om det var möjligt	24	17	12	28	1	100	1624

Kommentar: Frågan är formulerad på följande sätt. "Hur stämmer följande in på dig personligen när det gäller hundar?" Balansmättet visar andelen som svarat stämmer mycket bra eller stämmer ganska bra, minskat med andelen som svarat stämmer inte särskilt bra eller stämmer inte alls.

Nästan 60 procent anger att det stämmer mycket bra att de tycker om hundar. Lägger vi till även dem som svarar att påståendet stämmer ganska bra är det 84 procent som säger sig tycka om hundar. Samma andel svarar att de inte är rädda för hundar. Andelen mycket hundrädda uppgår till ca 5 procent. Att vara van vid hundar kan innebära att man exempelvis har vuxit upp med en hund i familjen, eller på andra sätt träffat på hundar ofta. Andelen som uppger att de är mycket eller ganska vana vid hundar uppgår till 68 procent medan 11 procent inte anser sig ha någon hundvana alls. Alla som vill kan inte ha hund, exempelvis på grund av att man bor olämpligt, är allergisk eller jobbar hela dagarna. Tjugofyra procent av de svarande anger att de skulle vilja ha hund om de hade möjlighet. En dryg tiondel kan absolut inte tänka sig att ha hund, även om de hade möjlighet. Sammantaget visar resultatet att en majoritet av svenska folket gillar hundar och dessutom är vana vid dem medan en relativt liten del är hundrädda eller ovana.

En sammanfattning av hur relationen till hundar ser ut inom olika sociala grupper ser ut som följer. Kvinnor tycker något mer om hundar än män och är vanare vid hundar, men är också något räddare för hundar än män. Äldre personer tycker

mindre om hundar, är mindre vana vid hundar samt är något räddare för hundar än personer i de yngre åldersgrupperna. Yngre är också betydligt mer intresserade av att skaffa hund om de har möjlighet än äldre. Det finns vissa skillnader mellan utbildningsgrupperna där högutbildade tenderar att vara räddare för och mindre vana vid hundar än personer som har en lägre utbildning. Boende på landet eller i mindre städer uppger i större utsträckning än personer som bor i större städer att de är vana vid hundar.

Hundens plats i samhället

I tabell 4 finns resultatet från analysen av svenskarnas förhållningssätt till olika förslag om hunden i samhället.

Tabell 4 *Inställning till förslag om hunden i samhället (procent)*

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning	Balansmått	Procent	Antal svarande
Hundar bör i större utsträckning än i dag tillåtas på allmänna platser	10	13	30	18	18	12	-13	100	1651
Inför ett slags körkort som krav på den som skaffar hund	26	31	15	9	9	10	39	100	1651
Förbjud affärsinnehavare att ha hund i sina lokaler	24	20	23	14	9	9	21	100	1651
Satsa mer av samhällets resurser på hundar som hjälp till handikappade	51	34	6	0	1	7	84	100	1656
Förbjud kamphundar helt i Sverige	65	13	9	4	3	6	71	100	1660
Tillåt sällskaphundar på äldreboende	48	32	9	2	2	6	76	100	1656

Kommentar: Frågans formulering är följande. "Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i debatten om hundarnas plats i samhället. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?" Balansmåtten visar andelen som har svarat mycket eller ganska bra minskat med de som har svarat ganska eller mycket dåligt.

Det förslag som får mest stöd (85 % som anser förslaget är mycket eller ganska bra) är att samhället ska satsa mer resurser på hundar som hjälp till handikappade. Hundar som hjälp till handikappade kan syfta på ledarhundar för blinda. Men det finns också så kallade service- och signalhundar som hjälper handikappade i det vardagliga livet. Dessa hundar kan t ex tränas för att hjälpa rullstolsbundna att plocka upp saker från golvet, tända lampor, öppna dörrar eller att uppmärksamma sin döva ägare om det ringer på dörren. Till skillnad från ledarhundar för blinda bekostas dock inte dessa hundars utbildning av staten, utan av ägarna själva. Flera motioner har lagts fram i riksdagen med förslag om att samhället ska bekosta utbildningen även för service- och signalhundar.¹¹ Förslagen har dock avslagits.

Ytterligare ett förslag som får stöd av majoriteten av de svarande är att förbjuda kamphundar.¹² Det här är en fråga som förekommer flitigt i media och som även diskuteras på politisk nivå. Ett antal motioner har lagts fram angående kamphundar (framförallt från kd och s), med förslag om exempelvis importstopp för vissa raser, förbud mot innehav av kamphundar och förbud för kamphundar att vistas på offentlig plats.¹³ Under 2002 tillsatte regeringen en utredning som skulle utreda frågan om farliga hundar och hundägares ansvar i allmänhet.¹⁴ Till sommaren väntas en ny tillsynslag om hundar.

Ett stort stöd får även förslaget om att låta hundar vistas på äldreboende. Hundar på äldreboende förekommer också i den mediala och politiska debatten. Miljöpartiet lade en motion i frågan, som bland annat innehåller förslag på att utreda möjligheten om att personer som bor i särskilt boende eller har hemtjänst ska kunna få ha sällskapsdjur och få hjälp med dem. Miljöpartiet önskar också att riksdagen fattar beslut om att äldreboenden anpassas så att djur kan få bli en naturlig del av de gamlas liv.¹⁵

Förslagen om att införa körkort för hund och att förbjuda affärsinnehavare att ha hund i sina lokaler stöds av mindre än hälften av de svarande.¹⁶ Även frågan om körkort för hundägare har varit uppe till diskussion i riksdagen. I en motion av socialdemokraten Jan Emanuel Johansson konstateras att ett körkort för hundägare där vissa kunskapskrav ställs både skulle gynna samhället och vara bra för hundarna.¹⁷

Det förslag som flest är negativa till är att tillåta hundar på allmänna platser i större utsträckning än idag (en relativt stor andel anser dock att förslaget varken är bra eller dåligt). Hundar får redan idag vistas på de flesta platser och resultatet kan tolkas som att det är tillräckligt i de flestas ögon.

Hur ser variationen ut mellan olika grupper när det gäller ställningstagande till de olika förslagen om hunden i samhället? Något som kan påverka vad man tycker om hunden i samhället är den egna relationen till hundar (tabell 5). I tabell 6 visas balansmått när det gäller individegenskaper som kön, ålder och utbildning. Även boendeområde finns med. Det är möjligt att attityder till hunden i samhället skiljer sig åt beroende på var man bor. Frågan om hundar i affärer och på allmänna platser är kanske inte lika aktuell på landsbygden och i mindre städer som i storstan. Flera

av förslagen om hunden i samhället är kopplade till diskussioner på partipolitisk nivå. Ytterligare en gruppering sker därför på hur svarspersonerna placerar sig på vänster-högerskalan.

Tabell 5 *Inställning till förslag om hundens plats i samhället efter relation till hund (balansmätt)*

		Hundar bör i större utsträckning än idag tillåtas på allmänna platser	Inför ett slags körkort som krav på den som skaffar hund	Förbjud affärs- havare att ha hund i sina lokaler	Satsa mer av samhällets resurser på hundar som hjälp till handikappade	Förbjud kamp-hundar helt i Sverige	Tillåt sällskaps-hundar på äldreboende
	SAMTLIGA	-14	42	23	91	75	80
<i>Tycker om hundar</i>	Stämmer mkt bra	14	41	5	93	70	90
	Stämmer ganska bra	-44	35	47	91	81	73
	Stämmer inte särskilt bra	-77	48	56	90	87	63
	Stämmer inte alls	-86	81	65	77	82	20
<i>Rädd för hundar</i>	Stämmer mkt bra	-62	58	77	96	84	52
	Stämmer ganska bra	-58	48	52	90	87	71
	Stämmer inte särskilt bra	-30	38	27	91	78	79
	Stämmer inte alls	8	41	9	92	70	84
<i>Van vid hundar</i>	Stämmer mkt bra	27	40	-3	92	70	91
	Stämmer ganska bra	-23	37	25	91	73	81
	Stämmer inte särskilt bra	-52	45	46	91	82	74
	Stämmer inte alls	-71	57	65	91	83	46
<i>Har hund</i>	Ja	44	31	-15	90	66	93
	Nej	-30	44	32	91	77	77
<i>Skulle vilja ha hund</i>	Stämmer mkt bra	9	47	9	94	69	91
	Stämmer ganska bra	-18	40	26	92	73	85
	Stämmer inte särskilt bra	-46	39	37	86	75	78
	Stämmer inte alls	-66	48	56	91	88	59

Kommentar: Balansmättet visar skillnaden mellan andelen som anser att förslaget är mycket eller ganska bra och andelen som anser att förslaget är ganska eller mycket dåligt.

Tabell 5 visar att om man tycker om hundar eller inte har en tydlig effekt på åsikterna om hunden i samhället. Bland dem som uppger att de tycker mycket om hundar, finns en övervikt på 14 procentenheter för att tillåta hundar på allmänna platser mer än idag. Bland dem som inte tycker om hundar alls är motsvarande siffra -86, alltså ett kraftfullt ställningstagande emot förslaget. Likaså anser personer som tycker om hundar att förslaget att förbjuda affärsinnehavare att ha hund i sina lokaler är betydligt sämre än vad de som inte tycker om hundar gör. En tydlig effekt av att tycka om hundar finner vi när det gäller om hundar ska tillåtas på äldreboende. Skillnaden mellan hundälskare och hundskeptiker är där 70 procentenheter. Det är också bland hundskeptikerna vi finner de ivrigaste förespråkarna för att införa körkort för hund, balansmättet visar här 81 jämfört med hundälskarnas 41.

Samma mönster kan vi se när det gäller skillnaden mellan hundrädda och icke-hundrädda samt mellan hundvana och hundovana personer. Precis som i fallet med hundälskare och hundskeptiker är skillnaderna i åsikter om förslagen tydligast när det gäller om hundar ska tillåtas mer på allmän plats, om hundar ska få vara i affärer, samt om hundar ska få vara med i äldreomsorgen. Hundrädda och hundovana anser i större utsträckning att ett körkort för hund ska införas än personer som är mindre rädda och mer vana.

Kring förslagen om samhället ska bidra med mer resurser till hundar som hjälper handikappade och att förbjuda kamphundar finns en större enighet bland svarspersonerna, oberoende av relationen till hundar. Det finns visserligen en synlig tendens att personer som tycker om hundar är mer positivt inställda till förslaget om hundar som hjälp till handikappade och mer negativa till att förbjuda kamphundar än de som inte tycker om hundar. Däremot verkar inte hundvana eller hundräddsla ha lika stor betydelse för inställningen till dessa förslag.

Hundägarna anser föga förvånande i betydligt större utsträckning än andra att hundar ska få vistas på allmänna platser mer än vad som är fallet idag. Hundägare är också mer negativa till förslaget att förbjuda affärsinnehavare att ha hund i sina lokaler än andra, likaså till förslaget om att införa körkort för hund. Vissa likheter finns mellan dem som gärna vill ha hund och hundägarna, exempelvis är båda grupperna mer skeptiskt inställda till att förbjuda kamphundar än andra och mer positiva till hundar i äldreomsorgen. Den enda fråga där hundägande inte verkar ha någon betydelse är inställningen till hundar som hjälp till handikappade.

Balansmättet i tabellen är framräknat så att mittenalternativet, varken bra eller dåligt förslag, inte är inräknat. Vid en analys av detta svarsalternativ kommer ett intressant mönster fram. Personer som inte tycker om hundar, är ovana vid hundar, är rädda för hundar samt inte vill ha hund har i mindre utsträckning än andra använt sig av mittenalternativet vilket indikerar att de i ganska många fall har starkare preferenser än andra när det gäller hunden i samhället. Hundälskare, hundovana och icke-hundrädda samt de som har eller vill ha hund är oftare indifferent till förslagen som ges. Ett exempel är frågan om att tillåta hundar på allmänna platser i större utsträckning, där 40 procent av dem som gärna vill ha hund om de får möjlighet har använt sig av alternativet ”varken bra eller dåligt förslag”. Försla-

gen om hundar på allmänna platser är överhuvudtaget det som har flest andel svarande på mittenalternativet, vilket kan tolkas som att det inte spelar så stor roll för många.

Tabell 6 *Inställning till förslag om hunden i samhället efter olika bakgrundsfaktorer (balansmått)*

		Hundar bör i större utsträckning än idag tillåtas på allmänna platser	Inför ett slags körkort som krav på den som skaffar hund	Förbjud affärs-havare att ha hund i sina lokaler	Satsa mer av samhällets resurser på hundar som hjälp till handikappade	Förbjud kamp-hundar helt i Sverige	Tillåt sällskaps-hundar på äldre-boende
	SAMTLIGA	-14	42	23	91	75	80
Kön	Kvinna	-6	48	22	92	76	82
	Man	-22	36	25	91	74	78
Ålder	15–29 år	12	36	4	85	44	82
	30–49 år	-21	40	19	90	73	80
	50–64 år	-15	45	22	92	85	82
	65–85 år	-25	46	48	95	90	74
Utbildning	Låg	-15	42	42	96	88	79
	Medellåg	-3	43	22	89	70	76
	Medelhög	-17	43	14	85	73	84
	Hög	-29	40	18	92	70	85
Boende-område	Ren landsbygd/ mindre tätort	-6	37	25	93	77	81
	Stad/större tätort	-20	45	19	91	74	80
Politisk inriktning	Klart till vänster	-13	44	28	93	74	81
	Något till vänster	-16	42	27	92	76	76
	Varken vänster eller höger	-11	42	30	90	77	81
	Något till höger	-21	40	17	92	76	82
	Klart till höger	-11	45	15	91	70	80

Kommentar: Balansmättet visar skillnaden mellan andelen som anser att förslaget är mycket eller ganska bra och andelen som anser att förslaget är ganska eller mycket dåligt.

Könsskillnaderna är störst när det gäller ställningstagande till att låta hundar vistas på allmänna platser mer än idag, där kvinnor är mer positivt inställda än män. Kvinnor är också något mer positivt inställda till att införa körkort för hund än vad män är. Skillnaderna mellan olika åldersgrupper är mer påtaglig. Oftast är äldre mer skeptiskt inställda till hundar än yngre. Särskilt tydligt blir det i frågorna om ”allmän plats” och ”affärslokaler”. Skillnaden mellan de yngsta och de äldsta är i de här fallen runt 40 procentenheter. En stor majoritet av den äldsta åldersgruppen vill förbjuda kamphundsraser, medan ju yngre man är desto mer skeptisk är man till ett

sådant förbud. Det enda förslag där äldre är mer positiva än yngre gäller om samhället ska satsa mer resurser på hundar som hjälp till handikappade.

Utbildning verkar ha en viss betydelse. Lågutbildade är exempelvis mer positiva till förslagen som gäller förbud (kamphundar respektive affärsinnehavares lokaler) än högutbildade. Boende på landet är mindre negativa till att låta hundar vistas på allmänna platser i större utsträckning än i dag jämfört med boende i större städer.

Hur är det då med politisk inriktning? Möjligen kan man dra en försiktig slutsats att personer som står till höger på den politiska värdeskalen tenderar att vara mer skeptiska till förbud än de som är mer vänsterorienterade. En jämförelse mellan partiernas sympatisörer ger lite oklara mönster, men en försiktig slutsats är att kristdemokratiska sympatisörer är något mer skeptiska till hunden i samhället än de andra partiernas sympatisörer. Kristdemokratiska sympatisörer anser exempelvis att förslaget att tillåta hundar på allmän plats mer än idag är dåligt. De är också de mest positiva till förslaget att förbjuda kamphundar. Kristdemokraterna anger i mindre utsträckning än andra partisympatisörer att de tycker om hundar, de är också mindre vana vid hundar och räddare för hundar jämfört med andra.

De klassiska bakgrundsvariablerna verkar alltså ha åtminstone något med variationen i åsikter om hunden i samhället att göra. Resultaten i tabell 5 och 6 indikerar att vissa av frågorna hänger samman med varandra. För att pröva om det finns något mönster i svaren har en explorativ faktoranalys genomförts. I analysen ingår både förslagen om hunden i samhället och frågorna om relationen till hund.¹⁸

Tabell 7 Dimensioner i åsikter om hunden i samhället samt relation till hund (faktorladdningar)

	Hundtolerant	Hundrestriktiv
Tycker om hundar	,82	-,036
Van vid hundar	,83	-,63
Allmänna platser	,70	-,17
Ej hundrädd ¹⁹	,64	-,14
Hundägare	,55	-,14
Äldreomsorg	,59	,20
Affär	,43	-,48
Förbjud kamphundar	-,06	,73
Inför körkort	0,4	,72
Andel förklarad varians	35	15

Kommentar: Faktoranalysen är varimaxroterad och antalet faktorer är fastställt genom Kaisers kriterium. Andelen total förklarad varians är 50 procent.

Resultatet av faktoranalysen är två dimensioner som är relativt tydliga. Dimensionerna visar hur svaren på frågorna hänger samman med varandra. Dimensionen

”hundtolerant” syftar på en allmänt positiv hållning till hunden i samhället och en god relation till hundar. Personer som tycker om hundar och är vana vid hundar samt är hundägare är positivt inställda till att låta hundar vistas mer på allmänna platser än idag och att låta privata affärsidkare ha hundar i sina lokaler, likaså att hundar ska få vara med i äldreomsorgen. Den andra dimensionen karaktäriseras av en önskan att kontrollera hundar och hundägande genom att införa körkort för hundägare och förbjuda kamphundar.

Hundens plats i samhället och i svenskarnas hjärtan

Svenska folket tycker i allmänhet om hundar, de anser sig vara vana vid hundar och är inte särskilt hundrädda. När det gäller inställningen till de olika förslagen om hunden i samhället finns en viss variation. Generellt sett verkar den egna relationen till hundar ha större betydelse för inställningen till förslagen än andra faktorer som kön eller ålder, men betydelsen av olika faktorer skiljer sig åt något beroende på karaktären på förslagen. Förslagen om att tillåta hundar på allmänna platser mer än idag och att förbjuda affärsinnehavare att ha hund i sina lokaler kan ses som indikatorer på vilken plats hunden ska ha i det *offentliga rummet*. Här har den egna relationen till hundar som mest betydelse för hur man ställer sig till förslagen. Hundar kan ha en *samhällsnyttig* funktion. Bland frågorna som ställs i enkäten är hunden som hjälp till handikappade samt hunden i äldreomsorgen exempel på hundens samhällsnyttiga funktion. När det gäller de här förslagen är svenskarna mer överens än om hundens plats i det offentliga rummet. Förslaget om hunden som hjälp till handikappade har i princip ett fullständigt stöd. Åsikterna om hundar i äldreboende varierar något mer och de största skillnaderna hittar vi även här mellan människor med olika relation till hundar. Förslagen om körkort för hundägare och att förbjuda kamphundar handlar om att *kontrollera* hundar och hundägande på olika sätt. Relationen till hundar har större betydelse för åsikter om körkort än för vad man tycker om kamphundsförbud.

Som resultaten visar finns det många och ibland starka åsikter om hundarnas plats i samhället. Hunden förekommer både i politiska sammanhang och i diskussioner i media. Fido är alltså knappast en angelägenhet enbart för sin ägare utan en del av samhället och den samhällspolitiska debatten.

Noter

- ¹ ”Förekomst av sällskapsdjur – främst hund och katt – i svenska hushåll”, rapport från SCB år 2006 på uppdrag av Svenska kennelklubben.
- ² Sallander och Wrangle 2005.
- ³ Norling 1990.
- ⁴ Se t ex Norling 1981 och 1990, Sallander och Wrangle 2005.
- ⁵ Se Norling 1990, Båth, Krook, Sandqvist och Skantze 1975.
- ⁶ Frågorna i SOM-enkäten finansierades av Svenska Kennelklubben.
- ⁷ Se också ”Förekomst av sällskapsdjur – främst hund och katt – i svenska hushåll”, rapport från SCB på uppdrag av Svenska kennelklubben.
- ⁸ Se Svenska kennelklubbens hemsida, www.skk.se
- ⁹ Att antalet inte stämmer med det totala antalet hundägare beror på att vissa svarande inte har fyllt i ras, och att vissa svar inte går att läsa.
- ¹⁰ Blandrashundar kan vara av många olika slag, definitionen på en blandras är att två eller fler raser ingår.
- ¹¹ Motion 2006/07:So470. Se t ex också motion 06/07:So218 och motion 2006/07:So477.
- ¹² Vad som räknas som kamphundar definieras dock inte i frågan.
- ¹³ Motion 2004/05:Ju247, Motion 2004/05:MJ340, Motion 2000/01:MJ503
- ¹⁴ SOU 2003:46
- ¹⁵ Motion 2006/07:So305. Motionen avlogs i riksdagen. Se även motion med samma innehåll av Barbro Westerholm (fp). 2006/07:So218
- ¹⁶ Ett av de mest kända fallen om hund i affärer, som diskuterades i media för ett par år, sedan är nog taxen Ville i Halmstad. Villes matte innehade en frisörsalong och brukade ta med sin tax till jobbet. Kommunen menade att hon inte skulle få ha med sig hunden till sin frisörsalong eftersom allergiker då inte kunde klippa sig där. Fallet gick igenom tre instanser och till slut fick Villes matte rätt. Diskussionen gällde i stor utsträckning om näringsidkarens rättigheter att själva bestämma över sitt företag kontra hänsyn till allergiker.
- ¹⁷ Motion 2002/03:MJ477.
- ¹⁸ Frågan om hundar som hjälp till handikappade är borttagen ur analysen eftersom fördelningen är sådan att i princip alla är positivt inställda till förslaget, det finns alltså en mycket liten variation.
- ¹⁹ Variabeln är vänd, så att värde 1 visar att man är orädd.

Referenser

- Båth, M, Krook A C, Sandqvist, G; Kerstin Skantze (1975): *Behövs hunden? En undersökning om hundens sociala betydelse för människan*. Tre-betygsuppsats i psykologi, Socialhögskolan i Göteborg.
- Förekomst av sällskapsdjur – främst hund och katt – i svenska hushåll*. Rapport från SCB 2006.
- Motion 2000/01:MJ503.
- Motion 2002/03:MJ477.
- Motion 2004/05:Ju247.
- Motion 2004/05:MJ340.
- Motion 2006/07:So305.
- Motion 2006/07:So470.
- Norling, Ingemar (1981): *Människans bästa vän*. Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete samt Svenska kennelklubben.
- Norling, Ingemar (1990): *Hundens betydelse*. Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete samt Svenska kennelklubben.
- Sallander, Marie; Carin Wrangé (2005): ”Sällskapsdjurens effekter på människa och samhälle”. *Manimalisrapporten 2005*.
- SOU 2003:46. *Hund i rätta händer – om hundägarens ansvar*.

MILJÖOPINIONEN I HETLUFTEN

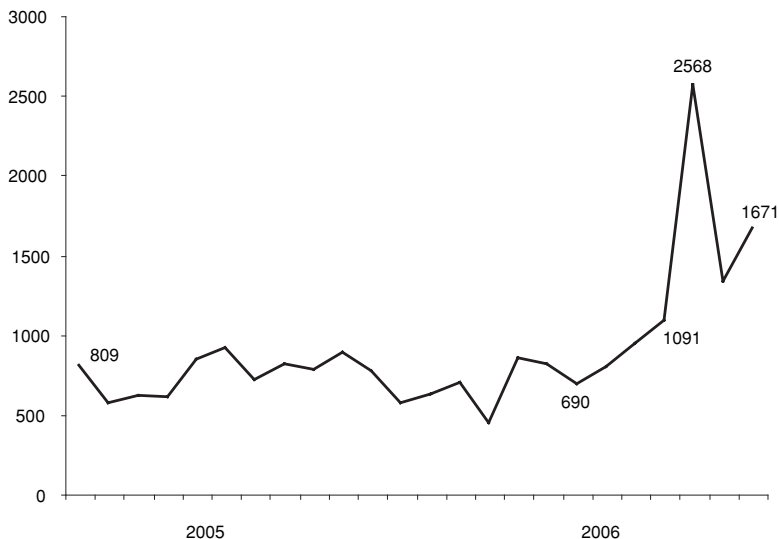
SVERKER C. JAGERS OCH JOHAN MARTINSSON

En ständigt närvarande fråga bland samhällsvetare är vilka aktörer som huvudsakligen bestämmer den politiska dagordningen och i förlängningen även människors åsikter och attityder. En kandidat som är med och konkurrerar om toppplaceringarna är massmedia – för det stora flertalet medborgare kanske den viktigaste informationskanalen när det gäller samhällsfrågor (McCombs & Shaw 1972; Dearing & Rogers 1996; McCombs, Shaw *et. al* 1997; Asp 1986; Johansson 1998; Strömbäck 2000). Av detta skäl har media också fått den populära benämningen ”den tredje statsmakten” (Ruth 2007). Intressant nog har medias betydelse för att forma just miljöattityder undersökts tämligen sparsmakat. Med undantag från någon enstaka avhandling (t ex Djerf-Pierre 1996) och ett fåtal artiklar (t ex Ader 1995, se även Downs 1972) känner vi dåligt till i hur hög utsträckning media medverkar till att påverka och forma människors miljöattityder, värderingar och beteenden.

Om man vill undersöka just detta torde hösten 2006 vara ett sällsynt lämpligt tillfälle. De flesta av oss minns nog fortfarande den uppmärksamhet som gavs den förre vicepresidenten Al Gores film ”En obekväms sanning” som på ett effektivt sätt lyfter fram klimatfrågan, TV-meteorologen Pär Holmgrens nominering till Augustipriset för sin bok *Meteorologernas väderbok* tillsammans med Claes Bernes, efterdyningarna av SVTs programserie ”Planeten”, hur flera svenska orter översvämmades under hösten och den medieuppmärksamhet som detta fick – för att inte tala om hur klimatfrågan kom att uppmärksammas i samband med att den så kallade *Stern-rapporten* publicerades i slutet av oktober (Stern 2006). Denna rapport ger vid handen att det vore mycket billigare för samhället att nu minska utsläppen för att undvika svåra klimatförändringar än att längre fram förebygga och ekonomiskt kompensera för klimatförändringarnas effekter, t ex i form av i antal och omfattning ökande stormar och översvämningar med en rad oönskade konsekvenser till följd. Är det med andra ord någon gång media borde ha påverkat människors miljöattityder är det i samband med lanseringen av Stern-rapporten och alla de andra i tid kringliggande händelserna. Låt oss för enkelhetens skull låta Stern-rapporten få tjäna som symbol för alla de olika händelser som ägde rum under framförallt november månad år 2006.

En första intressant fråga att ta sig an är om det verkligen var en reell ökning av den miljörelaterade mediabevakningen under denna period, eller om det är ett kollektivt grundlöst intryck, hur vi kom att uppleva saken, just då? Figur 1 nedan visar resultaten av en systematisk genomsökning av alla inslag som berör miljö i de 900 mest framträdande medierna i Sverige under de senaste åren.

Figur 1 Antal artiklar om miljö och klimat per månad i svenska medier 2005-2007

Kommentar: Sökningen har genomförts i 900 svenska medier och de sökord som användes var: klimathot, växthusgas, miljöfråg* klimatförändring*, klimatkatastrof*, klimatmöte* och klimatförhandling*. Uppgifterna är hämtade från Meltwater News och Ekosofia AB.

Som framgår är det ett ganska jämt flöde av miljöartiklar fram till juli år 2006. Antalet inslag varierar mellan 500 och 800 per månad. Därefter händer emellertid något. Redan i oktober ökar antalet till närmare 1100 för att sedan mer än fördubblas till dryga 2500 när vi kommer in i november. Att det verkligen finns belägg för att tala om en Stern-effekt (dock givetvis förstärkt av övriga händelser) tycks det alltså inte råda några tvivel om. En markant förändring i antalet miljörelaterade inslag under hösten 2006 och särskilt under november månad, alldeles efter Stern-rapportens publicering, kan konstateras.

Frågan vi ställer oss i detta kapitel gäller huruvida det finns en motsvarande och efterföljande effekt på medborgarna? Reagerade allmänheten lika mycket på Stern-rapporten som landets journalister uppenbarligen gjorde? För att utröna detta diskuterar vi följande tre frågor i kapitlet:

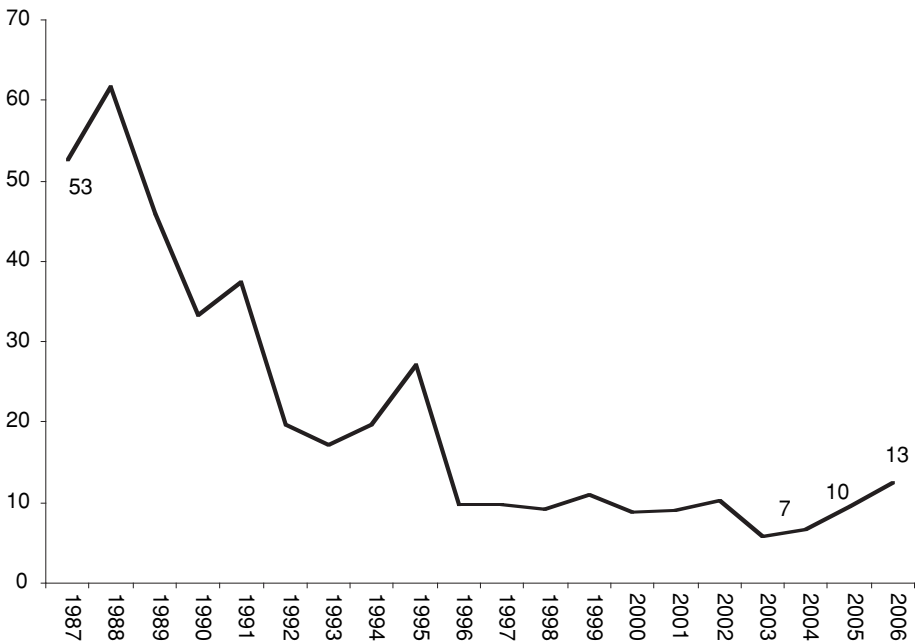
- Hur har den allmänna miljöopinionen utvecklats över tid i Sverige?
- Reagerade svenska folket på den massiva medieuppmärksamheten i samband med Stern-rapportens publicering, och i så fall hur?
- Kan man urskilja några grupper som tycks ha reagerat särskilt starkt på medierapporteringen?

Den svenska miljöopinionen över tid

Inom ramen för SOM-undersökningarna har mätningar av svenska folkets miljöengagemang genomförts kontinuerligt sedan 1987. Ett urval medborgare har varje år angivit vad de anser vara de viktigaste samhällsproblemen. De tillfrågade har fått svara på en öppen fråga genom att själva skriva ned vilka frågor som de anser vara viktigast. Upp till tre svar har sedan systematiskt kodats och slagits samman till 20 sakområden. De fullständiga resultaten för denna enkätfråga 2006 redovisas i kapitel 1.

Miljöfrågan kommer idag på 7:e plats, efter till exempel sysselsättning, utbildning och sjukvård, men före bland annat ekonomi, skatter och EU/EMU. Ungefär tretton procent av svenska folket rankar miljön som en av de viktigaste samhällsfrågorna år 2006. Hur detta ska tolkas är inte självklart, men tillsammans med ett begränsat antal samhällsfrågor tycks miljön vara en fråga som relativt ofta återfinns i människors medvetande. Det har dock sett annorlunda ut tidigare. I Figur 2 redovisas svenska folkets viktighetsbedömning av miljöfrågan över tid.

Figur 2 Miljön på allmänhetens agenda 1987-2006 (procent)

Kommentar: Figuren visar andelen i SOM-undersökningen som på den öppna frågan "Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag?" nämner miljöfrågor. Högst tre frågor kunde nämnas.

Få andra frågor än miljön har uppvisat en så snabb och stor förändring över tid som den vi ser i figur 2. Till exempel kom miljöfrågan år 1988 helt att dominera samhällsdebatten och inte minst det årets valrörelse. Därefter kan vi i figur 2 konstatera en stadigt neråtgående trend fram till runt 1996 då frågan stabiliserar sig på en nivå runt 10 procent. Efter detta ras sker inga nämnvärda förändringar på sju-åtta år. Miljöfrågan verkar ha stabiliserat sig. De senaste tre årens SOM-undersökningar tycks emellertid peka på att trenden är bruten: *Sedan 2004 har andelen som anger miljön som en av de tre viktigaste frågorna ökat från 7 till 13 procent.*

Man kan spekulera i varför vi ser en sådan uppgång och en rad olika faktorer medverkar sannolikt, där media mycket väl kan ha lämnat sitt bidrag. Vi kan dock konstatera att förra årets grandiosa medieuppbåd knappast kan ligga bakom hela den uppåtgående trenden eftersom denna startade redan 2004. Ökningstakten är även relativt konstant och tycks varken ha ökat eller minskat i hastighet på grund av den klart intensifierade mediebevakningen hösten 2006. Detta konstaterande skall emellertid inte tas som intäkt för att förra höstens händelser inte alls påverkade opinionen. För att undersöka denna fråga måste vi borra djupare i hur svenska folket svarade på miljöfrågor under perioden omedelbart före och efter publiceringen av Stern-rapporten.

Mediaeffekter

Vi kommer i det följande att begränsa oss till att studera tre viktiga aspekter av miljöopinionen. Vi kommer att undersöka förändringar i hur *intresserade* medborgarna är av miljö- och klimatfrågor, hur *viktiga* de upplever miljö- och klimatfrågorna vara samt hur *betalningsvilliga* de är i form av inställningen till att betala högre skatt för miljöändamål.

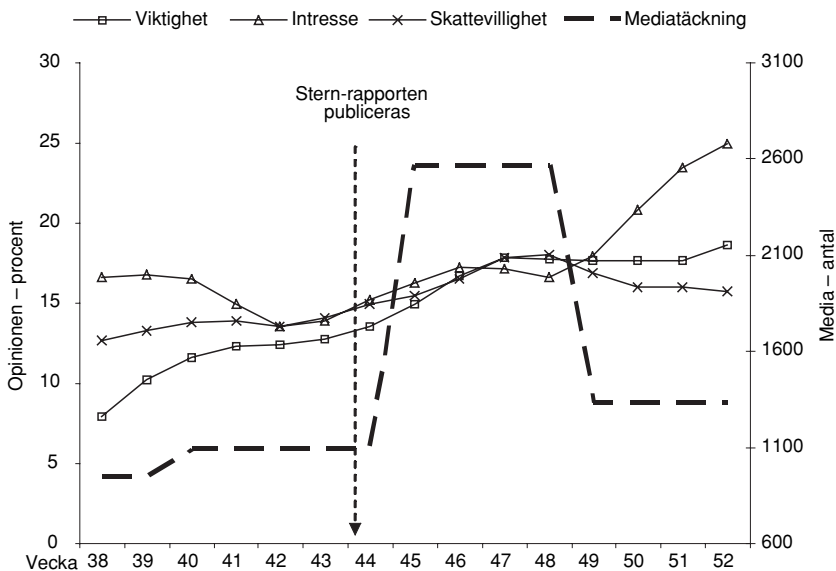
Om vi skall finna något stöd för tanken att medierapportering påverkar folks miljöattityder, måste vi i vårt material finna följande mönster: Att de svars personer som besvarar enkäten innan Stern-rapporten är relativt sett mindre miljövänliga i sina attityder än de som svarat på enkäten efter det att rapporten släpptes till allmän kännedom, något som skedde på en presskonferens måndagen den 30:e oktober varefter massmedierna intensifierade sin bevakning av ämnet. Att respondenterna är mindre "miljövänliga" innebär i detta sammanhang att de är (a) mindre intresserade av miljöfrågor, (b) anser miljön som mindre viktig samt (c) är mindre villiga att betala för miljö- och klimatrelaterade ändamål.

Eftersom SOM-undersökningen skickades ut redan i mitten av september är det betydligt färre personer som svarar på enkäten när vi är framme i november, dvs. då mediebevakningen av klimatfrågan som framgår av figur 1 verkligen nådde sin höjdpunkt. Det låga antalet svars personer efter Stern-rapporten försvårar vår ambition att undersöka medias påverkan på miljöopinionen. Det bör även tilläggas att eftersom samtliga respondenter ursprungligen fått sitt formulär vid samma tidpunkt utgör de som besvarat enkäten sent sannolikt inte ett representativt tvärsnitt av hela urvalet. Att de svarar senare – efter fler påminnelser – kan tyda på att de skiljer sig

från dem som svarat tidigt även på andra sätt. Totalt sett har 2860 personer besvarat 2006 års Riks-SOM-undersökning innan publicerandet av Stern-rapporten och 476 personer efter. I praktiken är det dock så att vi för de flesta av våra variabler endast kan använda oss av omkring hälften av detta antal då dessa enkätfrågor endast ingår i den ena av de två versionerna av enkäten, vilket ger 1374 svar före och 255 efter.¹

Hur såg då miljöopinionen ut under hösten 2006? Låt oss ta en närmare titt på hur människors miljöattityder utvecklades över tid under den period som SOM-undersökningen 2006 besvarades.

Figur 3 Miljöopinionen hösten 2006 – vecka för vecka

Kommentar: Figuren visar utvecklingen under hösten 2006 vecka-för-vecka av fyra aspekter av den svenska miljöopinionen. På grund av lågt antal svarspersoner samt för att möjliggöra en presentation i samma figur har seriernas rådata bearbetats med tidsserieanalystekniker. I ett första steg ersattes de observationer (veckor) som hade färre än fem svarspersoner med linjärt interpolerade imputationsvärden. I ett andra steg bearbetades data med en tidsserieutjämnings-teknik (time series smoothing, lowess, bandwidth=.5). Detta gör serierna mindre "hackiga" och varje observation påverkas av kringliggande värden. Mediatäckningen av miljö- och klimatfrågor i form av antal inslag per månad (för närmare uppgifter se figur 1) visas i enlighet med den högra axeln i figuren. Uppgifter om mediatäckningen av miljö- och klimatfrågor kommer från Meltwater News och Ekosofia AB. Viktighet är baserat på andelen som angett miljöfrågor som ett av de viktigaste samhällsproblemen på en öppen fråga. Interesse är baserat på andelen som svarat att de är mycket intresserade av miljöfrågor på en fyragradig skala. Skattevillighet är baserat på andelen som har ett *genomsnitt* på sju eller högre på fyra olika skalor mellan noll och tio gällande beredvilligheten att betala högre skatt för miljöändamål i den egna kommunen, i Sverige, i Baltikum samt i U-länder.

Som vi ser av figur 3 får den som hävdar medias påverkan på folks miljöattityder ett visst stöd. I figuren presenteras å ena sidan antalet miljöinslag i media månadsvis (därav de kraftiga svängningarna i den streckade kurvan) och å andra sidan andelen som anger högsta värdet på respektive miljöfråga. Som vi ser ökar andelen miljövärnande respondenter under praktiskt taget hela perioden från vecka 38 till vecka 52. Det kan säkert delvis förklaras av att mediebevakningen som vi såg i figur 1 egentligen ökar stadigt redan från juli 2006 (dvs från två månader innan enkäten skickades ut). Vi ser även att trenden håller i sig och att de miljövänliga attityderna tilltar i styrka efter november. Av vikt för oss här är att det är i samband med och efter den mest miljöintensiva månaden (särskilt för viktighetsbedömningen) som de verkligt synliga attitydmässiga förändringarna tycks ske. Detta resultat ligger i linje med dagordningsforskningen som menar att opinions- och attitydförändringar ofta föregås av förändringar i medieutbudet (McCombs & Shaw 1972; Dearing & Rogers 1996; Strömbäck 2000).

För att säkerställa att den bild figur 3 ger inte enbart är ett resultat av slumpen och vår begränsade urvalsstorlek, främst under senare delen av hösten, har vi gjort en lite närmare undersökning av miljöopinionen före och efter Stern-rapporten. En förenklad indelning i enbart före och efter gör det möjligt för oss att testa om de förändringar i miljövänlig riktning som kan skönjas i figur 3 också är statistiskt säkerställda eller ej. I tabell 1 jämför vi hur stor andel av svarspersonerna som före respektive efter Stern-rapporten angivit miljöfrågan som ett de viktigaste samhällsproblemen, anger sig vara mycket intresserade av miljöfrågor samt säger sig ha en hög beredvillighet att betala skatt till miljöändamål.

Tabell 1 Miljöopinionen hösten 2006 – före och efter Stern-rapporten

	Före Stern	Efter Stern	Signifikant skillnad (p-värde)
Miljön viktigt samhällsproblem (% nämnt)	11 (2860)	17 (476)	.000
Intresse för miljöfrågor (% mkt intresserade)	16 (1338)	20 (241)	.158
Villiga betala högre skatt för miljöändamål (% 7-10)	14 (1289)	18 (214)	.077

Kommentar: Siffrorna inom parentes anger antalet svarspersoner i respektive kategori. Vad gäller den nedersta raden – beredvilligheten att betala högre skatt för miljöändamål – avses andelen svarspersoner med ett *genomsnitt* på sju eller högre på fyra skalor mellan noll och tio gällande beredvilligheten att betala för sådana ändamål i den egna kommunen, i Sverige, i Baltikum samt i U-länder. För signifikanstesterna har ett test av skillnader mellan proportioner används (kommandot *prtest* i Stata). De p-värden som rapporteras bygger på dubbelsidig hypotesprövning. För indelningen i svar före och efter Stern-rapporten som offentliggjordes på en presskonferens måndag vecka 44, den 30/10 2006, har enkäter med ankomstdatum från och med torsdag 2/11 2006 hänförs till efter Stern-rapporten. P-värden under .05 innebär att skillnaden är signifikant på den 95%-iga statistiska säkerhetsnivån. P-värden under .01 innebär att skillnaden är signifikant på den 99%-iga statistiska säkerhetsnivån etc. För hypotesprövningen som ligger till grund för p-värdena har icke-avrundade siffror använts.

Ett tydligt mönster framgår av tabell 1. En högre andel av de personer som besvarat enkäten efter Stern-rapporten uppvisar starkare miljöattityder än de som svarade innan rapporten fick medialt genomslag. Samtliga förändringar är dock inte statistiskt signifikanta på en godtagbar nivå: De som anger miljön som en av de viktigaste samhällsfrågorna ökar från 11 procent innan till 17 procent. Denna förändring är utan tvekan statistiskt säkerställd. De som anger sig ha ett starkt intresse för miljöfrågor ökar från 16 till 20 procent. Trots att denna skillnad går i den förväntade riktningen och tyder på ett ökande intresse är skillnaden inte statistiskt säkerställd i vårt material.² Även folks handlingsberedskap – här fångat via frågan om beredvillighet att betala skatt för miljöändamål – tycks förändras i samband med rapporten. Beredvilligheten ökar från 14 till 18 procent. Denna förändring uppnår statistisk signifikans på 90%-nivån, vilket får anses godtagbart med tanke på den begränsade andel av det totala urvalet som besvarade enkäten efter Stern-rapportens publicering.³

Sammanfattar vi så här långt kan följande konstateras: För det första är det alldeles tydligt att massmedia var särskilt aktiv i att rapportera miljörelaterade frågor – främst klimatrelaterade – under den period som enkäten var i fält. Innehållet i media under denna period kännetecknades bland annat av publiceringen av Stern-rapporten samt ett antal andra miljörelaterade händelser. För det andra, vid en jämförelse före och efter rapportens publicering finner vi att – med en viss fördröjning – miljöattityderna förstärks i takt med att mediabudskapet sjunker in i folks medvetande och omsätts till mer aktiva miljövänliga attityder.

Låt oss nu ge oss i kast med vår tredje och sista fråga som handlar om att identifiera vilka grupper som tycks särskilt receptiva för förändringar i medias innehåll. Vi gör detta genom att jämföra hur olika grupper förändrat sina åsikter i samma tre aspekter av miljöopinionen som ovan mellan 2005 och 2006. Som vi redan sett av figur 1 har medias rapportering förändrats till att i högre grad behandla miljö- och klimatfrågor under hösten 2006 än under motsvarande period 2005. De grupper av befolkningen som förändras mest i miljövänlig riktning mellan 2005 och 2006 torde därmed vara de som är mest receptiva för förändringar i massmedias bevakning av miljöfrågorna.⁴

Vem påverkas mest av miljörapporteringen och hur?

Eftersom medborgarna uppenbarligen exponerades mer för miljö- och klimatfrågor under perioden då 2006 års enkät var i fält jämfört med den enkät som gick ut året innan, är det av intresse att studera hos vilka grupper denna ökning i rapportering leder till störst förändringar i miljöattityder. I tabell 2 har vi valt ut ett antal samhällsgrupper där vi gör en sådan jämförelse: Har medborgarnas inställning till miljöfrågor förändrats från år 2005 till år 2006 och i så fall hur? För att lättare urskilja vilka grupper som har förändrat sin inställning till miljöfrågor mest redovisas endast de förändringar som är signifikanta på minst 90%-nivån.

Tabell 2 Förändring mellan 2005 och 2006 i olika grupper (procentdifferens)

	Miljöintresse	Viktighet	Skattevilja
Utbildning			
låg			-3,8**
medellåg	+4,7**		
medelhög		+4,3**	
hög	+8,3**	+6,4**	
Ålder			
15-29	+5,4**		
30-49	+5,4**	+3,7**	+4,4*
50-64	+5,3**	+3,7**	
65-85			
Partisypati			
vänsterpartiet		+6,2*	
socialdemokraterna		+2,1*	
centerpartiet			+12,0**
folkpartiet			
moderaterna		+2,8**	
kristdemokraterna			
miljöpartiet			
Familjeklass			
arbetarhem	+2,9*	+2,4**	
jordbrukarhem	+14,8*		
tjänstemannahem			
högre tjänstemannahem		+7,7**	
företagarhem	+12,2**	+5,4**	+6,9*
Kön			
kvinnor	+4,9**	+3,1**	+3,4*
män	+3,8**	+2,9**	
Politiskt intresse			
mycket intresserad		+5,7**	
ganska intresserad	+6,0**	+4,8**	+3,6*
inte särskilt intresserad			
inte alls intresserad			

Kommentar: Procentdifferenserna i tabellen visar andelen år 2006 minus motsvarande andel 2005. Kolumnen Miljöintresse visar skillnaden i andelen mycket intresserade. Kolumnen Viktighet visar skillnaden i andelen som nämner miljöfrågor på en öppen fråga om de viktigaste samhälls-problemen. Skattevilja visar skillnaden i andelen med ett genomsnitt på minst sju av tio på fyra skalfrågor om viljan att betala mer skatt för miljöändamål. ** = skillnaden är signifikant på 95%-nivån. * = skillnaden är signifikant på 90%-nivån. Tomma celler innebär att differensen för gruppen inte är statistiskt signifikant skild från noll på minst 90%-nivån.

Låt oss börja med förändringar i människors angivna miljöintresse. Vi finner att de grupper som har förändrats avgjort mest är de som tillhör jordbrukarhem (+14,8%) och företagarhus (+12,2%). Även bland högutbildade finner vi en påtaglig förändring (8,3%) liksom bland dem som anger att de är ganska politiskt intresserade. Med undantag för de äldsta så ökar också miljöintresset inom samtliga åldersgrupper med ungefär 5 procentenheter från 2005 till 2006.

När det gäller viktighetsbedömningarna är förändringarna inte lika stora. Å andra sidan hittar vi där signifikanta skillnader inom samtliga gruppindelningar. Störst är förändringarna bland högre tjänstemanna- och akademikerfamiljer (7,7%), högutbildade (6,4%), vänsterpartister (6,2%), och bland dem som anger att de är mycket intresserade av politik (5,7%). I övrigt ligger förändringarna på mer måttfulla nivåer, dvs. strax eller till och med mycket under 5 procentenheter.

Ser vi slutligen på hur människors betalningsvilja för miljöändamål har förändrats, kan vi konstatera att antalet signifikanta skillnader här är betydligt färre till antalet. Det tycks alltså vara trögare att påverka människors vilja till egna uppoffringar än att påverka deras intresse eller allmänna åsikt om en frågas vikt för samhället. Klart störst förändringar hittar vi hos centerpartister (12%), följt av folk i företagarhus (6%). I övrigt stannar de flesta förändringar på nivåer under 4 procent. Ett intressant undantag, som gäller för hela tabellen, finner vi bland lågutbildade vars betalningsvilja visserligen förändras, men negativt (-3,8%). Det vill säga, inom denna grupp tycks den gångna höstens medierapportering snarare ha minskat viljan att betala skatt till miljöändamål jämfört med ett år tidigare.

Det är inte helt enkelt att se starka generella mönster och avgöra vilka grupper som är mest mottagliga för medierapportering och mest förändringsbenägna utifrån tabell 2. Några intressanta observationer kan dock göras. Det finns en svag tendens till att högutbildade är något mer mottagliga för det förändrade medieinnehållet än andra grupper. Högutbildade uppvisar signifikanta förändringar i den förväntade riktningen i två av tre fall, jämfört med ett av tre fall för människor med medelhög eller medellåg utbildning. Tidigare studier av svenska folkets miljöåsikter har visat att högutbildade tenderar att ha mer miljövänliga attityder än andra (Jagers 2006). Nu kan vi även konstatera att samma grupp jämfört med andra grupper även tycks vara lättare att påverka till att bli *än mer* miljövänlig i sina attityder.

Tabell 2 visar oss även att de äldsta förefaller mindre förändringsbenägna än andra grupper medan yngre medelålders människor tycks lättare att påverka i miljövänlig riktning. Samtliga förändringar i denna grupp är dock små. När det gäller de olika partiernas sympatisörer kan inga tendenser urskiljas. Det beror emellertid mestadels på att materialet innehåller för få respondenter inom varje parti, snarare än att inga observerade skillnader finns. Vi kan alltså konstatera att det inte finns några statistiskt säkerställda skillnader i förändringsbenägenhet mellan de olika partiernas sympatisörer.⁵ När det gäller familjeklass är det enligt resultaten utan tvekan människor från företagarhus som tycks mest förändringsbenägna i miljövänlig riktning.

Det finns även svaga tecken på att kvinnor har påverkats mer av den ökade mediebevakningen än män.

Av stort intresse är även att vi kan konstatera att medborgare som är intresserade av politik även är klart mer påverkbara av media än andra. Bland personer med lågt politiskt intresse finner vi inte en enda signifikant förändring mellan 2005 och 2006. Det är även tydligt att den grupp som är allra mest mottaglig och uppvisar signifikanta förändringar i alla tre aspekterna av miljöopinionen är de med ganska högt politiskt intresse. Resultatet ligger helt i linje med den välkände amerikanske opinionsforskaren John Zallers så kallade RAS-modell⁶ som predicerar att just denna grupp i vissa sammanhang är mer påverkbar än andra (1992). Enkelt uttryckt är grundtanken i Zallers modell att den medelintresserade gruppen medborgare är tillräckligt intresserade för att exponera sig för och lägga märke till budskapen, men samtidigt inte så extremt politiskt intresserade och ideologiskt övertygade att de har alla sina åsikter fixerade och färdiga.

Medias makt över miljöagendan

I detta kapitel har vi ägnat oss åt frågor som har med miljörelaterad agenda-setting att göra. En sak kan i detta sammanhang enkelt konstateras: Massmedia var särskilt aktiv i att rapportera miljörelaterade frågor – främst klimatrelaterade – under den period enkäten var i fält och denna uppgång sammanfaller i hög grad med ett antal händelser såsom publiceringen av Stern-rapporten, ”Planeten”-programmen och en rad andra uppmärksammade miljöfenomen. Tre frågor har väglett oss genom kapitlet. För det första frågade vi oss hur den allmänna miljöopinionen har utvecklats över tid i Sverige? Svaret är att vi sedan mitten av 1990 har haft en stabilitet i frågan, men att vi under de senaste tre åren kan skönja en trend att allt fler människor anger miljöproblem som en av de viktigaste samhällsfrågorna. Huruvida vi kan tala om ett reellt trendbrott är dock väl tidigt att sia om. För det andra frågade vi oss om och i så fall hur, svenska folket reagerade på det massiva medieuppbådet som mobiliserades i samband med Stern-rapportens publicering. Svaret är att trots vissa problem med antalet svarspersoner kan vi ändå konstatera tydliga och i vissa fall statistiskt signifikanta förändringar. Media tycks ha påverkat miljöopinionen i Sverige i positiv riktning under hösten 2006. Samma resultat ser vi också om vi jämför andelen människor inom olika samhällsgrupper som uppvisar miljövänliga attityder år 2005 respektive år 2006.

Vi har även sett att det finns vissa tecken på att högutbildade, företagare och människor med ett medelhögt politiskt intresse är mer mottagliga för medias budskap och har förändrats mest sedan föregående år. Helt klart står att något har hänt mellan de två undersökningsperioderna som har fått grupper i samhället att reagera. Det minsta som kan sägas är att vi, med det material vi använder i detta kapitel, inte kan utesluta att en orsak till dessa förändringar är de parallella förändringar i mediebevakningen av miljöfrågorna som tidigare påvisats.

Betyder detta att vi skall sätta vårt hopp till media för att lösa miljöproblem? Inte direkt. För det första, om man anlägger ett miljöpolitiskt perspektiv på frågan framstår media inte som ett verktyg att förlita sig på i nämnvärd grad. Har vi en politiskt styrd press påverkar detta antagligen medborgarnas förtroende för det media väljer att rapportera om och därmed sannolikt även medias förmåga att över huvud taget påverka miljöopinionen. Har vi å andra sidan en helt eller relativt fri och kommersiell media är den inte tillgänglig som styrmedel för den politiska sfären och då kommer medieinnehållet i hög grad att bestämmas av vad medborgarna efterfrågar.

Till detta kan tilläggas att vi i föreliggande kapitel har sett vissa tecken på att de grupper som redan uppvisar relativt sett mest miljövänliga attityder är de som är lättast för media att påverka. Om någon skall driva hem tesen att media spelar en aktiv och positiv roll för att bidra till en reellt förändrad vilja hos medborgarna att komma tillrätta med miljö- och klimatrelaterade utmaningar, kvarstår att bevisa att media även kan påverka personer som idag är måttligt intresserade av politik och i dagsläget inte uppvisar något större engagemang för miljöfrågor. En viktig fråga som återstår är således den huruvida massmedia även kan påverka personer som inte redan har en positiv grundinställning – de som kanske inte *vill* bli påverkade?

Noter

- ¹ När Stern-rapporten publicerades på måndagen i vecka 44 har enkäter som ankommit från och med torsdag samma vecka hänförs till kategorin efter Stern-rapporten.
- ² I enlighet med vårt tidigare påpekande att de som svarat efter Stern-rapporten inte nödvändigtvis är representativa för hela urvalet är det möjligt att vi med denna metod underskattar den miljövänliga opinionsförstärkningens storlek något. Ett rimligt antagande är att de som svarar snabbt och villigt på en enkät om Samhälle, Opinion och Media har ett något högre politiskt intresse än de som svarar först efter ett flertal påminnelser. Om så är fallet skulle antagligen andelen miljöintresserade med mera vara ännu något högre och Stern-effekten därmed ännu något större. Vi vill dock betona att en sådan ytterligare effekt sannolikt är tämligen begränsad samt att vi inte har empiriskt prövat antagandet bakom detta resonemang.
- ³ Om vi istället drar gränsen för beredvillighet vid ett genomsnitt på sex istället för sju blir skillnaden före och efter Stern-rapporten emellertid statistiskt signifikant på 95%-nivån ($p=.025$). Andelen skattevilliga före rapporten är med denna mer generösa gränsdragning 20,3 procent och efter 27,1 procent.

- 4 Idealt sett skulle vi naturligtvis vilja genomföra denna analys under hösten 2006 och analysera vilka grupper i befolkningen som förändras mest från före Stern-rapportens publicering till efter densamma. Emellertid är detta inte möjligt då antalet svars personer i olika subgrupper av populationen är alldeles för lågt efter Stern-rapporten.
- 5 Om vi däremot för en stund skulle hoppa ur generaliserbarhetsambitionerna och den statistiska inferensteorins ramar kan vi konstatera att vänsterpartister och miljöpartister är de som har förändrats mest i den förväntade riktningen – med ett undantag för att även centerpartiets sympatisörer förändrats i stor utsträckning just när det gäller betalningsviljan. Även här tycks det som att de grupper som redan är mest miljövänliga i sina attityder är de som också är mest påverkningsbara. Ligger kanske massmedias största potential i att göra redan frälsta än starkare i sina övertygelser?
- 6 RAS står för Receive – Accept – Sample.

Referenser

- Ader, C (1995) "A longitudinal study of Agenda Setting for the issue of Environmental Pollution", *Journalism and Mass Communication Quarterly* 72(2):300-311
- Asp, K. (1986) *Mäktiga massmedier: studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm, Akademilitteratur: 402.
- Bernes, C. & Holmberg, P (2006) *Meteorologernas väderbok*. Stockholm, Medströms bokförlag
- Dearing, J.W. & Rogers, E.M. (1996) *Agenda-Setting*. Thousand Oaks, Sage
- Djerf Pierre, M. (1996) *Gröna nyheter. Miljöjournalistiken i televisionens nyhetssändingar 1961-1994*. Avhandling, institutionen for journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Downs, A (1972) "Up and Down with Ecology," *The Public Interest*, nr. 28, pp. 38-50
- Jagers, S (2007) "In search of the Ecological Citizen" (*inskickad till Environmental Politics*)
- Johansson, B. (1998) *Nyheter mitt ibland oss. Kommunala nyheter, personlig erfarenhet och lokal opinionsbildning*. Göteborg, JMG, Göteborgs universitet.
- McCombs, M.E. & Shaw, D.L. (1972) "The Agenda-Setting Function of Mass Media". *Public Opinion Quarterly* 36(1)
- McCombs, M.E., Shaw, D.L. m fl. (red) (1997) *Communication and Democracy. Exploring the Intellectual Frontiers in Agenda-Setting Theory*. Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum Associates.

- Ruth, A. (2007) "Grundlagen och fri- och rättigheterna" Gästkrönika i *Grundlagsutredningen*. http://www.grundlagsutredningen.se/templates/pages/Standard-Page____325.aspx
- Stern, N. (2006) *The Economics of Climate Change. The Stern Review*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Strömbäck, J. (2000) *Makt och medier: samspelet mellan medborgarna, medierna och de politiska makthavarna*. Lund, Studentlitteratur.
- Zaller, J (1992) *The Nature and Origins of Mass Opinion*, Cambridge, Cambridge University Press

MOJNANDE FRAMGÅNGSVIND FÖR KÄRNKRAFTEN

SÖREN HOLMBERG

När vi efter många års diskuterande verkligen började avveckla kärnkraften svängde opinionen och ville ha den kvar. SOM-institutets mest konkreta åsiktsfråga kring kärnkraftens framtid i Sverige visar på en mycket påtaglig opinionsförändring (se tabell 1 och figur 1). År 1998 – innan den första reaktor i Barsebäck hade stoppats – ville 57 procent av svenska folket att kärnkraften på lång sikt skulle avvecklas. Sju år senare år 2005 när reaktor nummer två stängdes av i Barsebäck stöddes den långsiktiga avvecklingsplanen av endast 33 procent. En majoritetsopinion hade blivit en minoritetsopinion när det blev skarpt läge. Men denna mycket tydliga opinionsomsvängning har inte fortsatt sedan dess. SOM-undersökningen 2006 visar att den positiva kärnkraftsvinden har stannat av (se tabell 1), eller kanske till och med svängt av och blivit något mer negativ om vi ser på resultaten från en mer allmän attitydfråga (se tabell 2). Kanske en tillfällig förändring under intryck av mycket negativ information om säkerheten vid olika svenska kärnkraftverk, främst Forsmark? Eller kanske en mer varaktig inbromsning efter många års förliga vindar? Framtida mätningar får visa vilket.

Den tillfälligt(?) frysta kärnkraftsopinionen visar dock på en fortsatt men inte förstärkt ledning för åsikten att kärnkraften långsiktigt bör användas i Sverige (50 procent). Andelen som vill avveckla är endast 33 procent med 17 procent utan åsikt. När det gäller den tuffare åsikten att inte bara använda kärnkraften utan att också bygga ut den avslöjar SOM-studierna att det inte enbart är det mer allmänna stödet för att använda kärnkraften som slutat att växa. Även den offensiva kärnkraftsopinionen att bygga fler reaktorer i framtiden uppvisar nolltillväxt. Andelen svenskar som vill satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden har ökat påtagligt under senare år – från 6 procent 1996 till 17 procent 2005 – men inte under valåret 2006. Resultatet i senaste SOM-mätningen 2006 är fortfarande 17 procent som vill bygga fler reaktorer i Sverige. En liten minoritet som alltså inte har vuxit det senaste året. Resultaten detaljredovisas i tabell 1 (se också tabell 1 i Per Hedbergs kapitel).

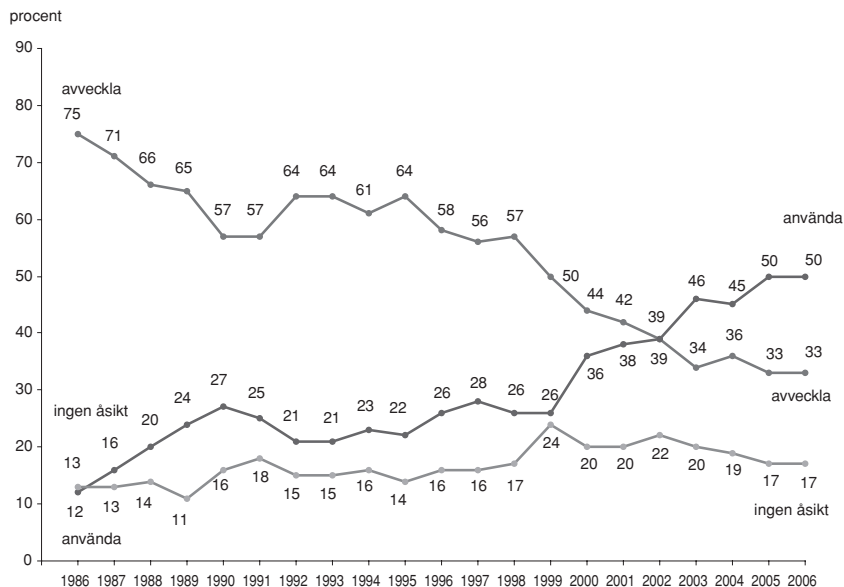
Tabell 1 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige (procent)

fråga: ”Vad är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?”

Åsikt	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
avveckla kärnkraften senast till år 2010/ avveckla kärnkraften snarast	22	19	17	16	15	14	12	12	11	9	10
avveckla kärnkraften, men använd de kärnkraftsreaktorer vi har tills de har tjänat ut	31	32	40	34	29	28	27	22	25	24	23
använd kärnkraften och förnya efterhand kärnkraftsreaktorerna, men bygg inga fler	18	19	21	19	26	29	28	31	30	33	33
använd kärnkraften och satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden	6	7	5	7	10	9	11	15	15	17	17
ingen bestämd åsikt/ej svar	23	23	17	24	20	20	22	20	19	17	17
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	1779	1754	1740	1703	1704	1739	1777	1818	1774	1724	1629
andel avveckla	53	51	57	50	44	42	39	34	36	33	33
andel använda	24	26	26	26	36	38	39	46	45	50	50
övertikt avveckla	+29	+25	+31	+24	+8	+4	±0	-12	-9	-17	-17

Kommentar: Frågeformuleringen år 2000 – 2004 skiljer sig något åt från formuleringen åren 1996-1999. Svartsalternativet ”avveckla kärnkraften senast till år 2010” ändrades 2005 till ”avveckla kärnkraften snarast”.

Figur 1 Avveckla eller använda kärnkraften på lång sikt? Opinionsutvecklingen 1986-2006 (procent)

Kommentar: Se tabell 1 för enkätfrågans utformning år 2006. Svarsalternativ 1-2 har definierats som "avveckla" medan svarsalternativ 3-4 klassificerats som "använda". Åren 1986-1997 respektive 1996-1999 användes delvis annorlunda enkätfrågor. I figur 1 används den äldre femdelade enkätfrågan för åren 1986 – 1997 och den nya fyrdelade därefter.

Tabell 2 Avveckla kärnkraften på lång sikt

påstående: "Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften?"

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
mycket bra förslag	22	21	22	19	17	14	14	13	15
ganska bra förslag	25	23	22	21	23	19	19	20	22
varken bra eller dåligt förslag	21	22	21	23	23	23	23	20	23
ganska dåligt förslag	16	16	18	17	17	20	20	21	18
mycket dåligt förslag	13	13	12	14	14	19	18	19	16
ej svar	3	5	5	6	6	5	6	7	5
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	3561	3503	1842	3638	3606	3675	3612	1724	1629
andel bra förslag	47	44	44	40	40	33	33	33	37
andel dåligt förslag	29	29	30	31	31	39	38	40	34
övertikt, bra förslag	+18	+15	+14	+9	+9	-6	-5	-7	+3

Stabila socioekonomiska åsiktsmönster

De sociala och ekonomiska grupper som tenderade att vara mest respektive minst positiva till kärnkraften i folkomröstningen 1980 uppvisar fortfarande 2005 och 2006 samma åsiktsmönster. Gamla skyttegravar är fortfarande befolkade som de en gång var om än på andra opinionsnivåer idag. Alla grupper har långsiktigt blivit mer positiva till kärnkraften. Och förändringen har inträffat ungefärligen parallellt över hela linjen. Mest positiva till att använda kärnkraften är fortfarande män, äldre och höginkomsttagare medan kvinnor, yngre och låginkomsttagare är mest för att avveckla. Åsiktsskillnaderna är förhållandevis begränsade när det gäller inkomst. De är klart större när det gäller kön och ålder.

Bland män vill hela 63 procent använda kärnkraften långsiktigt. Motsvarande andel är endast 38 procent bland kvinnor. Åsiktsskillnaderna om kärnkraften mellan män och kvinnor är idag precis som tidigare bland de största som finns mellan könen. I de flesta andra politiska sakfrågor är de könsmissiga åsiktsskillnaderna klart mindre. Kärnkraftssamhället är fortsatt mer en manlig dröm än en kvinnlig.

Även åldersskillnaderna är tydliga i kärnkraftsfrågan. Och precis som tidigare är det främst äldre människor som vill använda kärnkraften långsiktigt. De yngsta är mer negativa. I SOM-undersökningen 2006 uppger 60 procent av 61-85 åringar att kärnkraften bör användas mot endast 33 procent bland 15-30 åringar. Mest positiva till kärnkraften är äldre män medan yngre kvinnor är mest negativa. Ett mönster vi känner igen från folkomröstningen 1980. Kärnkraftsfrågan kännetecknas både av generationskamp och könskamp (se tabell 3).

Ideologiska motsättningar

Kärnkraftsfrågan utmärks inte bara av att unga står mot äldre och kvinnor mot män. Ideologiska motsättningar mellan vänster och höger respektive mellan grön och grå är också mycket tydliga. Bland människor klart åt det gröna miljöhället är det endast 24 procent som vill använda kärnkraften långsiktigt medan det bland personer klart åt det gråa miljöhället är hela 76 procent som är för att använda kärnkraften. Grön ideologisk hållning drar fortfarande åt det kärnkraftsnegativa hållet (tabell 3). Klimatdebatten har inte ändrat på det. Tvärtemot vad många kärnkraftsanhängare tror och hoppas på har klimatfrågan ännu inte omvänt de flesta med grön ideologi. När vi i SOM-undersökningarna frågar om oro för förändringar i jordens klimat visar det sig att personer som är mest oroliga också är *minst* för att använda kärnkraften (40 procent 2006) medan personer som är minst oroliga för klimatförändringar (inte särskilt eller inte alls oroliga) är de som är mest positiva till att använda kärnkraften på lång sikt (64 procent). Alltså ett resultat tvärtemot vad kärnkraftsanhängarna skulle vilja se. Människor som mest av alla ser klimatförändringen som ett hot är de som minst av alla vill använda kärnkraften. Vad de istället mest av allt vill använda är alternativa energikällor som sol och vind.

Tabell 3 Avveckla eller använda kärnkraften på lång sikt efter olika sociala och politiska variabler (procent)

	avveckla	använd	Ingen åsikt	summa procent	antal personer	övervikt avveckla
kön						
man	24	63	13	100	786	-39
kvinna	42	38	20	100	843	+4
ålder						
15-30	41	33	26	100	311	+8
31-60	34	51	15	100	848	-17
61-85	26	60	14	100	470	-34
utbildning						
grundnivå	29	50	21	100	375	-21
mellannivå	30	52	18	100	680	-22
universitet/högskola	42	49	9	100	542	-7
inkomst						
mycket låg	38	40	22	100	278	-2
ganska låg	35	49	16	100	253	-14
medel	33	51	16	100	518	-18
ganska hög	32	57	11	100	188	-25
mycket hög	30	61	9	100	300	-31
bostadsort						
landsbygd	37	50	13	100	231	-13
tätort	31	53	16	100	404	-22
stad	32	51	17	100	724	-19
Stockholm/Göteborg/Malmö	39	46	15	100	248	-7
vänster-höger dimension						
klart till vänster	52	33	15	100	167	+19
något till vänster	42	46	12	100	389	-4
varken vänster eller höger	32	43	25	100	359	-11
något till höger	27	61	12	100	418	-34
långt till höger	17	74	9	100	192	-57
grön-grå dimension						
klart åt det gröna hållet	62	24	14	100	168	+38
något åt det gröna hållet	39	46	15	100	424	-7
varken grön eller grå	32	49	19	100	518	-17
något åt det gråa hållet	21	69	10	100	337	-48
klart åt det gråa hållet	20	76	4	100	92	-56
partisynpati						
v	58	29	13	100	87	+29
s	34	49	17	100	479	-15
mp	67	19	14	100	123	+48
c	48	39	13	100	127	+9
fp	28	60	12	100	106	-32
kd	33	51	16	100	106	-18
m	18	68	14	100	398	-50
sd	11	78	11	100	37	-67
övrigt parti	26	63	11	100	74	-37
inget parti	25	39	36	100	129	-14
samtliga	33	50	17	100	1629	-17

Kommentar: Intervjufrågan om kärnkraften redovisas i tabell 1. Resultaten gäller för år 2006. Hushåll med inkomster mellan 0 – 200 000 kr har kategoriserats som mycket låg, mellan 201 000 och 300 000 kr som ganska låg, mellan 301 000 – 500 000 kr som medel, mellan 501 000 – 600 000 kr som ganska hög och mer än 601 kr som mycket hög. Måttet på den gröna dimensionen bygger på en fråga om ett miljövänligt samhälle. Frågan är formulerad som ett förslag där svarspersonerna ombeds bedöma om förslaget är mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt eller mycket dåligt. Frågeformulering var: "Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen tillväxt". Skalan från "mycket bra förslag" till "mycket dåligt förslag" har i tabellen omtolkats till ytterpunkter på en grön-grå dimension där "mycket bra förslag" motsvarar "klart åt det gröna hållet" och "mycket dåligt förslag" motsvarar "klart åt det gråa hållet". Människors vänster-högerideologi har mätts med en självklassificeringsfråga.

Sambandet mellan vänster-högerideologi och kärnkraftsåsikt är också starkt, men har ändrat karaktär jämfört med läget under kärnkraftstridens barndom på 1970-talet. Då fanns ingen koppling. Kärnkraftsförespråkare och motståndare fanns i ungefär lika mått över hela vänster-högerskalan. Kärnkraften var en ny och alternativ konfliktdimension med pretentioner på självständighet från den gamla vänster-högerdimensionen. Men det var länge sedan. Idag är kärnkraftsfrågan sedan många år till stor del inkorporerad i svensk politiks klassiska vänster-högermonter. I SOM-mätningen 2006 ville endast 33 procent av människor med en klar ideologisk vänsterposition använda kärnkraften på lång sikt. Motsvarande andel är hela 74 procent bland personer med en klar ideologi till höger (tabell 3).

Åsiktskopplingen mellan svenska folkets kärnkraftsåsikter och vänster-högerposition höll sig kring .00 (r) åren kring folkomröstningen 1980. I mitten av 1980-talet när SOM-studierna inleddes hamnade korrelationen kring -.15; ju högre negativt värde desto mer hänger vänsterposition ihop med kärnkraftsmotstånd och högerposition med förespråkande av kärnkraft. På 2000-talet har sambandet stigit till omkring -.25 till -.30. I mätningen 2006 blev värdet -.30. Kärnkraftsfrågan har förlorat sin självständighet. Den har blivit en vänster-högerfråga.

Centerpartiets och Maud Olofssons nedtoning av sitt gamla kärnkraftsmotstånd inför valet 2006 är härvidlag symtomatisk. Centern inordnade sig i Alliansens mer kärnkraftspositiva linje. Bland c-väljare fanns dock fortfarande 2006 en viss övervikt för kärnkraftens långsiktiga avveckling (48 procent) mot 39 procent för användarlinjen. Övriga alliansväljare var klart mer positiva till att långsiktigt använda kärnkraften – 68 procent bland m-sympatisörer, 60 procent bland fp-sympatisörer och 51 procent bland sympatisörer med kristdemokraterna. I kärnkraftsfrågan är alltså centerpartiets sympatisörer fortfarande något av främmande fåglar inom alliansen (tabell 3).

Men inom s-blocket är den interna splittringen än större i kärnkraftsfrågan. Socialdemokratiska sympatisörer är liksom centeranhängare tudelade men i s-fallet med en viss övervikt för kärnkraftsförespråkare (49 procent) mot en minoritet på 33 procent som håller på partiledningens avvecklingslinje. Bland vänsterpartiets och miljöpartiets sympatisörer finns dock fortfarande klara majoriteter för att kärnkraften bör avvecklas, 58 respektive 67 procent.

Partisystemets nya utmanare, sverigedemokraterna, har sympatisörer som ideologiskt tenderar att placera sig själv i mitten eller till höger på vänster-högerskalan. Mot den bakgrunden är det följdriktigt att de också skall tendera att i huvudsak vara positiva till kärnkraften. Resultaten från SOM-studien 2006 visar emellertid mer än så. Sverigedemokraternas sympatisörer visar sig vara de allra mest positiva till att använda kärnkraften. Hela 78 procent av de undersökta sd-sympatisörerna deklarerar att de långsiktigt ville använda kärnkraften i Sverige; 32 procent vill bygga fler reaktorer. Kärnkraftens mesta tillskyndare återfinns med andra ord inte bland de etablerade partiernas väljare utan bland sverigedemokraternas. En stor försiktig med resultatet anbefalles dock. Antalet studerade sd-sympatisörer är

mycket begränsat och i annat opinionsmaterial från valet (t ex Valundersökningens) är inte sverigedemokraternas väljare så påtagligt positiva till kärnkraften.

Aktörsförtroende

Budskap är inte allena saliggörande. Budbärare spelar också en roll. Det är en etablerad sanning inom kommunikationsforskningen. Budskap framförda av budbärare vi litar på har större chans att sjunka in och påverka. Förtroende är alltså viktigt. Det sänker inte bara alla transaktionskostnader. Det ökar också effektiviteten i all kommunikation. Budbärare vi litar på har nedförbacke.

I SOM-studierna har vi mot denna bakgrund ända sedan 1980-talet mätt svenska folkets förtroende för de viktigaste aktörerna i energi- och kärnkraftsfrågor. Resultaten i tabell 4 visar vilket förtroende vi har för ett tiotal aktörer när det gäller energiinformation.

Tabell 4 Förtroende för olika aktörer i energi- och kärnkraftsfrågan. Andel svarspersoner som anger ett mycket stort eller ganska stort förtroende (procent)

fråga: ”Hur stort förtroende har Du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?”

	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	
miljöorganisationer	57	65	63	64	61	64	69	68	65	71	67	59	59	65	59	55	61	61	60	60	65	
kärnkraftsindustrin	36	46	47	49	58	52	45	48	42	45	45	41	52	53	52	54	52	55	58	47	49	
regeringen	52	52	49	37	36	44	36	43	46	39	38	28	43	42	44	54	52	52	42	38	45	
forskare	81	89	88	85	87	83	80	83	81	81	85	81	82	85	87	85	85	82	85	82	83	
journalister	16	21	28	26	20	24	28	30	26	28	29	26	26	30	29	22	25	25	30	31	29	
statliga myndigheter	40	40	44	35	36	38	36	45	42	41	40	33	45	47	56	58	60	59	57	56	58	
kommunstyrelsen																						
där Du bor	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	26	35	36	33	37	39	41	34	40	44
elbolagen	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	29	27	--	26	24	21	

Kommentar: Frågan innehöll också svarsalternativen ganska litet respektive mycket litet förtroende. Personer som ej besvarat förtroendefrågorna (mellan 4-10 procent genom åren) är inte medtagna i procentbasen. Ett – markerar att frågan ej ställts.

Det mest slående resultatet är att kärnkraftsindustrins förtroende som sjönk påtagligt 2005 fortfarande 2006 ligger kvar på en klart lägre nivå än tidigare under 2000-talet. Kan det vara så att kärnkraftsindustrin har fått betala ett förtroendepreis för

säkerhetsproblemen på svenska kärnkraftverk, i första hand på Forsmark?

Stärkt förtroende kan främst noteras för miljöorganisationer (kärnkraftsindustrins ”motpart” i kärnkraftsdebatten) och för regeringen. I det senare fallet kan det vara fråga om en valårseffekt. Valår brukar påverka politiska institutioners förtroende positivt. Även kommuniststyrelsernas förtroende gick upp 2006. Två aktörer som fick vidkännas ett något minskat förtroende 2006 är journalister, som ibland har en tendens att tappa i tilltro när det går uppåt för politiken, och el-bolagen, som håller på att prissätta elen långt bortom folks förtroende.

En aktör som lyckats bibehålla och till och med något förstärka sitt förtroende är statliga myndigheter. Det är endast forskare och miljöorganisationer som har högre förtroende i energisammanhang. Offentliga myndigheters förtroende är mycket viktigt i sammanhanget. Myndigheter som har att bedriva översyn och reglera en verksamhet bör ha ett högt förtroende. I de två senaste SOM-undersökningarna har vi specialstuderat svenska folkets förtroende för fem olika myndigheter på energiområdet. Resultaten som är mycket uppmuntrande redovisas i tabell 5. Flera av myndigheterna visar sig vara förhållandevis välkända – framförallt Naturvårdsverket, Kärnkraftsinspektionen och kommunernas energirådgivare. När det gäller Naturvårdsverket och Kärnkraftsinspektionen har de dessutom mycket höga förtroendesiffror med 75-80 procent som hyser ett stort förtroende. Även den något mindre profilerade Energimyndigheten har en hög tilltro med cirka 70 procent som uttrycker ett stort förtroende.

Men, och det är ett viktigt men – myndigheter skall inte bara åtnjuta ett stort förtroende. De skall också ha ett förhållandevis jämt spritt förtroende i alla relevanta politiska och samhällsliga grupper. Opartiska myndigheter skall helst inte vara mer betrodda i vissa läger och sedda med mer skeptiska ögon i andra. Om vi prövar våra undersökta energimyndigheters förtroende bland kärnkraftsanhängare respektive kärnkraftsmotståndare visar det sig att skillnaderna är mycket små i alla fall utom ett. Det undantaget är Kärnkraftsinspektionen. Förtroendeskillnaderna är inte dramatiska, men Kärnkraftsinspektionen har ett större förtroende bland kärnkraftsförespråkare än bland kärnkraftsmotståndare. Andelen med ett mycket eller ganska stort förtroende är 2006 87 procent bland kärnkraftsanhängare mot endast 65 procent bland motståndare. Mönstret är ingen tillfällighet. Det såg likadant ut i SOM-undersökningen 2005. Kärnkraftsinspektionen har alltså ett visst balansproblem. Kärnkraftsanhängare litar något mer på Kärnkraftsinspektionen än kärnkraftsmotståndare; visserligen i båda fallen på en hög förtroendenivå, men dock.

Tabell 5 Förtroende för offentliga myndigheter när det gäller information om energi (procent)

fråga: "Hur stort förtroende har Du för följande offentliga myndigheter när det gäller information om energi"

	mycket stort förtroende	ganska stort förtroende	ganska litet förtroende	mycket litet förtroende	summa procent	antal personer	andel ingen uppfattning	Andel känner till myndigheten
Naturvårdsverket								
2005	20	59	18	3	100	1398	--	87
2006	23	59	15	3	100	1200	18	94
Energimyndigheten								
2005	11	59	26	4	100	1185	--	75
2006	10	59	25	6	100	787	32	75
Kärnkraftsinspektionen (SKI)								
2005	20	53	21	6	100	1299	--	82
2006	23	54	17	6	100	1060	22	88
Kommunens energirådgivare								
2005	8	51	35	6	100	1255	--	79
2006	8	52	33	7	100	1004	27	89
Boverket								
2005	6	52	36	6	100	1069	--	68
2006	--	--	--	--	--	--	--	--

Kommentar: Svartalternativen är "mycket stort förtroende", "ganska stort förtroende", "ganska litet förtroende", "mycket litet förtroende" samt "känner inte till myndigheten". I 2006 års undersökning återfinns även svarsalternativet "ingen uppfattning". I procentbasen som anger andel förtroende har personer som svarat att de inte känner till myndigheten, att de inte har någon uppfattning samt personer som ej besvarat frågan exkluderats. Andelen personer som ej besvarat de olika förtroendefrågorna varierade mellan 7 – 8 procent 2005 och 4 – 5 procent 2006. Andelen personer som i 2006 års undersökning svarat att de inte har någon uppfattning är beräknad bland dem som känner till myndigheten, personer som ej besvarat frågan eller svarat att de inte känner till myndigheten har exkluderats. Andelen som känner till myndigheten är beräknad bland samtliga personer som besvarat frågan.

Men avfallet då?

När kärnkraften politiserades i mitten av 1970-talet var avfallsfrågan en av de mest omdebatterade. Men olyckorna i Harrisburg och Tjernobyl gjorde att reaktorsäkerheten kom mer i fokus och avfallsfrågorna tappade i uppmärksamhet. Och så har det i stort sett varit sedan dess. Hur och var vi skall förvara kärnkraftens högaktiva avfall har inte nationellt varit i centrum på kärnkraftsdebatten sedan 1970-talet. Lokalt har det ibland sett annorlunda ut på orter där Svensk Kärnbränslehantering (SKB) har provat om berget är lämpat för att ta emot atomsopor.

Den metod Sverige valt för förvaringen har i praktiken varit bestämd sedan länge. Den går i korthet ut på att det högaktiva kärnavfallet innesluts i kopparkapslar som sedan placeras i förvaringshål på 500 meters djup i urberget. Tanken är att förvaringen skall vara oåterkallelig och inte behöva övervakas. Metoden har diskuterats mycket lite utanför fackkretsar. Teknologin är svår att bemästra för gemene man. En fråga som dock diskuterats något lite och som SOM-institutet genomfört mätningar kring är problemet om förvaringen skall vara definitiv eller om framtida generation skall kunna komma åt avfallet – för kontrollens skull eller för att eventuellt kunna nyttiggöra vad som lagrats.

Resultaten i tabell 6 visar att opinionen om en definitiv eller åtkomlig slutförvaring varit påfallande stabil genom åren (Hedberg 2002). Annat är kanske inte att vänta med tanke på frånvaron av debatt. Svarsfördelningen varje år sedan första mätningen 1987 är misstänkt lik en slumpfördelning med cirka en tredjedel för en definitiv förvaring, en tredjedel för en åtkomlig förvaring och en tredjedel utan åsikt. Det vill säga ett resultat vi skulle få om alla bara högg till med ett svarsalternativ på måfå. Men riktigt så illa är det nog inte. Viss genuin åsiktsbildning tror vi finns i frågan.

Tabell 6 Åsikt om ett definitivt eller åtkomligt slutförvar 1987-2006 (procent)

fråga: ”Vilken är Din åsikt om hur vi skall slutförvara det högaktiva avfallet från kärnkraften, dvs. det mest farliga avfallet?”

slutförvaringsåsikt	1987	1988	1990	1992	1995	1998	2001	2004	2006
en gång för alla slutförvara det högaktiva avfallet så att det inte går att komma åt i framtiden	40	37	30	34	33	27	27	33	30
slutförvara det högaktiva avfallet så att framtidens människor kan övervaka och komma åt det	27	33	33	34	33	41	36	32	32
ingen bestämd åsikt i frågan/ej svar	33	30	37	32	34	32	37	35	39
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	1673	1643	1582	1889	1777	1740	1739	1774	1629
bland personer med en åsikt:									
andel definitivt slutförvaring	60	53	52	48	50	40	43	50	49
andel åtkomlig förvaring	40	47	48	52	50	60	57	50	51

Kommentar: I undersökningarna mellan 1987 och 2001 var frågeformuleringen: ”Det finns olika åsikter om hur vi i Sverige skall slutförvara det högaktiva avfallet från kärnkraften, d v s det mest farliga avfallet. En del anser att det högaktiva avfallet en gång för alla skall slutförvaras så att det inte går att komma åt i framtiden, medan andra tycker att det skall slutförvaras så att framtidens människor kan övervaka och komma åt det. Vad anser Du?”

Ett tecken på att förvaringsåsikten inte är helt slumpgenererad är att kärnkraftsmotståndare hela tiden varit mer positiva till en definitiv förvaring medan kärnkraftsförespråkare varit mer inställda på en åtkomlig förvaring. Sambandet finns där ända sedan 1980-talet, även om det har minskat något över tid. I SOM-undersökningen 2006 vill 36 procent av kärnkraftsmotståndarna ha en definitiv förvaring mot 32 procent bland kärnkraftsförespråkarna.

En annan indikator på att vi inte enbart har att göra med gissningsvar är att opinionen förändrats något över tid. En svag övervikt för en definitiv förvaring under sent 1980-tal har förbytts i en likaledes svag övervikt för en åtkomlig förvaring i ett flertal av de senare genomförda mätningarna, bland annat i studien 2006. SKB hade med andra ord mer opinionsstöd än motstånd för tanken på en definitiv förvaring på 1980-talet. Idag när vi närmar oss det avgörande beslutet om var någonstans avfallet slutligen skall förvaras är läget snarare det omvända med mer motstånd än stöd för SKB-planen att förvara det högaktiva kärnavfallet på ett oåterkalleligt sätt. Men det skall erkännas att skillnaderna är mycket små. SKB och politikerna behöver nog inte oro sig för den nationella folkopinionen när det gäller om kärnkraftens högaktiva avfall skall förvaras åtkomligt eller oåtkomligt. Någon klar och tydlig folkopinion finns inte i frågan.

Politikerna, tycker de som folket?

Den positiva opinionsvind för kärnkraften som vi har kunnat iaktta bland svenska folket ända sedan slutet av 1980-talet återfinns också bland de valda riksdagsledamöterna. I de riksdagsundersökningar som genomförts sedan 1985 syns samma opinionsförskjutningar som bland väljarna (Esaiasson and Holmberg 1996, Brothén 2002). Riksdagsopinionen har blivit mer positiv till att använda kärnkraften precis som väljaropinionen. Andelen ledamöter som genom åren har tyckt att det är ett dåligt förslag att ”Behålla kärnkraften, även efter år 2010” – det vill säga som förespråkat en avveckling – minskade från 62 procent 1988 över 54 procent 1994 till 38 procent 1996. Om vi ser på resultaten från samma enkätfråga i SOM-undersökningarna visar det sig att andelen kärnkraftsavvecklare också har minskat bland svenska folket – från 44 procent 1988 över 36 procent 1994 till 28 procent 1996. Andelen kärnkraftsavvecklare har hela tiden varit fler i riksdagen än bland folket, men opinionsförändringen har gått hand i hand. Det är dock värt att notera att väljaropinionen har gått före och riksdagen följt efter; ett vackert exempel på en representationsprocess ledd nerifrån, från folket (Holmberg 2003).

Mönstret med något mer kärnkraftsnegativa ledamöter än väljare är inte unikt för 1990-talet. Vi finner samma mönster senare. I våra senaste riksdagsstudier 1998, 2002 och 2006 har vi släppt det inaktuella avvecklingsåret 2010 och istället mer ospecificerat frågat om Sverige på lång sikt bör avveckla kärnkraften. Resultaten som redovisas i tabell 7 visar att andelen ledamöter som långsiktigt vill avveckla kärnkraften minskat från 69 procent 1998 över 60 procent 2002 till 56 procent 2006 – fortfarande en majoritet för avveckling, men en minskande majoritet (se tabell 7).

Tabell 7 Åsiktsöverensstämmelse mellan riksdagens ledamöter och väljare i fråga om kärnkraftens långsiktiga avveckling (procent)

fråga: ”Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften.”

svarsalternativ	riksdagsledamöter			väljare		
	1998	2002	2006	1998	2002	2006
mycket bra förslag	41	30	29	22	22	18
ganska bra förslag	28	30	27	30	27	24
varken bra eller dåligt förslag	8	13	10	15	16	17
ganska dåligt förslag	10	13	11	17	16	19
mycket dåligt förslag	12	12	22	13	13	18
vet ej	1	2	1	3	6	4
summa procent	100	100	100	100	100	100
antal personer	329	327	327	1 818	2 091	1 862
andel bra förslag	69	60	56	52	49	42

Kommentar: Riksdagsundersökningarna genomfördes senhösten 1998, 2002 och 2006 under ledning av Martin Brothén. Väljardata kommer från valundersökningarna. Resultaten för väljarna omfattar samtliga svarspersoner, d v s även icke-röstare. Frågan ingick också i 1998 års SOM-undersökning med följande resultat: andel bra förslag 47 procent, andel varken eller 21 procent, andel dåligt förslag 29 procent och andel inget svar 3 procent. I SOM 2002 blev resultaten: andel bra förslag 40 procent, varken eller 23 procent, dåligt förslag 31 procent och andel inget svar 6 procent. Motsvarande resultat i SOM 2006 blev: andel bra förslag 37 procent, varken eller 23 procent, andel dåligt förslag 34 procent och andel inget svar 6 procent.

Andelen kärnkraftsavvecklare mätta på samma sätt bland medborgarna har också gått tillbaka – från 52 procent 1998 över 49 procent 2002 till 42 procent 2006. Folket går alltså fortfarande opinionsmässigt före och riksdagen följer efter. Det betyder att väljarna hittills har lett de valda i avvecklingen av den långsiktiga avvecklingstanken.

Men fortfarande är det en majoritet i riksdagen för en avveckling. År 2010 blir dock inget slutår för kärnkraften i Sverige, men däremot kan kanske valet 2010 avgöra kärnkraftens framtid. Om väljaropinionen fortsätter att leda riksdagsopinionen i mer kärnkraftsvänlig riktning – så att majoriteten för en avveckling i riksdagen svänger över i en minoritet som bland väljarna – kan avvecklingsplanen vara i fara. Det är ett slags ödets ironi att 2010 trots allt kan komma att bli avgörande för kärnkraften i Sverige; men då med ett motsatt utfall mot vad vi talade om i folkomröstningen 1980. Kärnkraften avvecklas inte 2010. Vad som istället kanske avvecklas 2010 är avvecklingsplanen.

Referenser

- Brothén, Martin (2002) *Riksdagsenkät 2002*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Brothén, Martin, Holmberg, Sören och Eriksson, Mari (2007) *Riksdagsenkät 2006. Dokumentation*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Esaiasson, Peter and Holmberg, Sören (1996) *Representation from Above*. Aldershot: Dartmouth.
- Hedberg, Per (2002) Kärnavfall. I Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Det våras för politiken*. Göteborg SOM-institutet.
- Holmberg, Sören (2003) Kärnkraftsanhängarna vinner terräng. I Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Fåfångans marknad*. Göteborg SOM-institutet.

SOL, VIND OCH VÅGOR

PER HEDBERG

Kol, olja och naturgas står för huvuddelen av världens totala elproduktion.¹ För att komma bort från beroendet av fossila energikällor i energisystemen har intresset bland annat riktats mot utveckling av alternativa energikällor. Exempelvis är EU:s målsättning att alternativa energikällor skall bidra med 15 procent av världens energiproduktion senast 2015. Ett av alternativen utgörs av vindkraft. Runt om i Europa görs stora utbyggnader av vindkraft. Ledande i Europa är Tyskland följt av Spanien. Bara i Tyskland är den installerade vindkraftseffekten dubbelt så stor som i USA och Spanien. Av världens samlade vindkraftseffekt återfinns knappt tre fjärdedelar i Europa. I Danmark bidrar redan idag vindkraften med 20 procent av den årliga elproduktionen.²

Jämfört med många andra länder i Europa är utnyttjandet av vindkraft i energisystemet förhållandevis blygsamt i Sverige. Av den el som producerades i Sverige 2005 bidrog vindkraften med 0,6 procent, vilket alltså kan sättas i relation till motsvarande 20 procent i Danmark. Under bara några år har emellertid vindkraftens betydelse i elproduktionen ökat i Sverige, från 0,2 TWh 1997 till 0,9 TWh 2005.³ En omfattande utbyggnad av vindkraften planeras. Riksdagen har satt som målsättning att vindkraften skall stå för el motsvarande 10 TWh 2015. Utbyggnaden kommer innebära stora vindkraftsparker till havs och till lands. Det är inte orimligt att anta att vissa lokala opinioner kommer att väckas i samband med lokaliseringen. Det får tiden utvisa. Frågan här är om riksdagen har svenska folket med sig i sina allmänna visioner om en utbyggnad av vindkraften.

Svaret på frågan är ett tveklöst – ja. På frågan i SOM-undersökningen 2006 om hur mycket vi bör satsa på vindkraften i Sverige de närmaste 5 – 10 åren svarade 77 procent att vi bör satsa mer på vindkraften än vad som görs idag.⁴ Andelen som vill satsa ungefär som idag utgjorde 13 procent, de som ville satsa mindre än idag 4 procent och de som helt ville avstå från vindkraften 1 procent. Det är alltså en överväldigande majoritet i den svenska befolkningen som vill satsa mer på vindkraften. Resultaten i 2006 års undersökning är den mest positiva notering sedan frågan började ställas 1999. Jämfört med föregående år har stödet för en vindkraftsutbyggnad ökat med 5 procentenheter. Men även om den övergripande bilden visar en nästan samstämmig enighet om att vi bör satsa mer på vindkraften kan variationer förekomma inom olika samhällsgrupper. Är t ex bilden lika ljus bland män och kvinnor, bland unga och gamla, bland hög- och lågutbildade och bland personer med olika partisympatier? I tabell 1 redovisas hur olika bakgrundsfaktorer strukturerar åsikterna om hur mycket det bör satsas på vindkraften i framtiden. Siffrorna avser andelen som vill satsa mer på vindkraft 1999 – 2006.

Tabell 1 Andel positiva till att satsa mer på vindkraften efter social grupptillhörighet, ideologi och partisympati 1999-2006 (procent)

Fråga: "Hur mycket bör vi i Sverige satsa på nedanstående energikällor under de närmaste 5 – 10 åren?"

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
kön								
kvinna	72	71	70	66	63	72	71	76
man	75	73	73	69	65	73	73	79
ålder								
15-30	69	74	69	67	62	70	69	70
31-60	76	73	77	70	70	79	75	81
61-85	72	68	63	62	54	63	68	74
bostadsort								
ren landsbygd	80	82	80	72	73	81	77	83
mindre tätort	77	72	71	70	62	74	74	77
stad, större tätort	70	70	70	67	63	69	72	77
de tre storstäderna	74	65	69	65	61	76	64	72
utbildning								
grundnivå	71	71	67	66	59	66	67	74
mellannivå	74	73	71	68	63	75	72	76
universitet/högskola	74	72	79	68	71	76	76	82
politiskt intresse								
mycket intresserad	75	68	69	68	72	72	77	80
ganska intresserad	76	73	75	67	68	76	74	81
inte särskilt intresserad	73	74	70	71	70	71	71	75
inte alls intresserad	57	64	61	57	64	66	61	58
vänster-höger ideologi								
klart till vänster	87	81	76	75	84	84	77	84
något till vänster	78	78	79	74	73	80	79	85
varken vänster eller höger	72	73	69	65	70	69	70	73
något till höger	71	70	69	64	63	71	72	77
klart till höger	61	53	63	56	61	63	59	68
grön-grå dimension								
klart åt det gröna hållet	83	82	85	--	--	83	85	90
något åt det gröna hållet	80	78	75	--	--	78	77	84
varken grön eller grå	70	71	69	--	--	68	70	77
något åt det gråa hållet	70	65	65	--	--	69	67	71
klart åt det gråa hållet	49	52	53	--	--	69	55	65
partisympati								
v	86	81	85	80	75	82	74	82
s	72	72	70	66	62	70	73	78
mp	87	84	87	86	77	92	90	89
c	80	90	80	79	76	82	82	89
fp	84	81	79	70	63	69	72	67
kd	72	69	72	69	66	68	68	83
m	63	59	62	48	54	65	67	70
sd	--	--	--	--	--	--	--	68
samtliga	74	72	71	68	64	73	72	77

Kommentar: Personer som inte besvarat frågan ingår ej i procentbasen. Måttet på den grön-grå dimensionen bygger på en fråga om ett miljövänligt samhälle. Frågan är formulerad som ett förslag där svarspersonerna ombeds bedöma om förslaget är mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt eller mycket dåligt. Frågeformulering var: "Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen tillväxt". Skalan från "mycket bra förslag" till "mycket dåligt förslag" har i tabellen omtolkats till ytterpunkter på en grön-grå dimension där "mycket bra förslag" motsvarar "klart åt det gröna hållet" och "mycket dåligt förslag" motsvarar "klart åt det gråa hållet". Placeringen på vänster-högerdimensionen bygger på en självklassificeringsfråga.

Det ökade stödet för en satsning på vindkraften mellan 2005 och 2006 återfinns i stort sett inom samtliga samhällsgrupper. Oavsett kön, ålder, bostadsort, utbildning och ideologi finner vi ett ökat stöd. Det är bara bland personer utan intresse för politik och bland sympatisörer till folkpartiet och miljöpartiet som stödet för en vindkraftsutbyggnad minskat något mellan 2005 och 2006.

Överlag visar resultaten att kopplingen till olika sociala och politiska bakgrundsfaktorer är svag. Huvudresultatet är att synen på en vindkraftssatsning är positiv inom samtliga samhällsgrupper. Små skillnader finns emellertid. Ser vi till resultaten för 2006 års undersökning visar de att kvinnor är något mer positiva än män, att medelålders är något mer positiva jämfört med unga och äldre, att personer boende på ren landsbygd är något mer positiva än personer boende i tätorter och städer samt att högutbildade är något mer positiva än lågutbildade. Det är ett mönster som i de flesta fall även återfinns i tidigare års undersökningar. Möjligtvis har betydelsen av utbildningsnivå ökat. I början av undersökningsperioden var andelen positiva till en satsning på vindkraft lika stor oavsett utbildningsnivå. Sedan 2003 har högutbildade visat sig vara mer positiva jämfört med lågutbildade. I 2006 års undersökning var andelen positiva 82 procent bland högutbildade mot 74 procent bland lågutbildade.

Intresse för politik, vänster-höger ideologi och den gröna dimensionen har svaga kopplingar till åsikter om en ökad satsning på vindkraften. Bland personer med ett stort, ganska stort eller inte särskilt stort intresse för politik är andelen positiva lika stort. Däremot återfinns en något mindre önskan att satsa på vindkraften bland personer som inte alls är intresserad av politik. I 2006 års undersökning var andelen som ville bygga ut vindkraften 80 procent bland mycket politiskt intresserade men bara 58 procent bland dem som inte alls är intresserade. Både vänster-höger dimensionen och den gröna dimensionen har viss betydelse för åsikter om en ökad satsning på vindkraften. Vindkraften är populärare bland personer som placerar sig till vänster och åt det gröna hållet jämfört med personer som placerar sig till höger och åt det gråa hållet. Bland personer som placerar sig klart till vänster och klart åt det gröna hållet var 84 respektive 90 procent för en ökad satsning. Motsvarande siffror bland dem som placerar sig klart åt höger och klart åt det gråa hållet var 68 respektive 65 procent.

Även partisympati har en viss betydelse för människors uppfattning om en satsning på vindkraft, även om den är svag. Bland samtliga partiers sympatisörer återfinns en majoritet för en ökad satsning på vindkraft (undantaget moderaterna 2002). I 2006 års undersökning var stödet för en ökad vindkraftssatsning störst bland sympatisörer till centerpartiet och miljöpartiet (89 procent), kristdemokraterna (83 procent) och vänsterpartiet (82 procent). Lägst var stödet bland sympatisörer till folkpartiet (67 procent), sverigedemokraterna (68 procent) och moderaterna (70 procent). I början av undersökningsperioden var stödet för vindkraften starkast bland sympatisörer till de tre ”gröna” partierna – miljöpartiet, centerpartiet och vänsterpartiet – men även bland sympatisörer till folkpartiet. Sedan 2002 återfinns

dock den mest vindkraftsvänliga profilen oftast bland sympatisörer till de tre ”gröna” partierna. Undantagen är 2005 då stödet försvagades något bland vänsterpartister och 2006 då de tre ”gröna partierna” fått sällskap av kristdemokrater. De största åsiktsförändringarna återfinns bland folkpartister och moderater. Bland sympatisörer till folkpartiet har stödet för en ökad satsning på vindkraft minskat från 84 procent 1999 till 67 procent 2006, minus 17 procentenheter. Bland sympatisörer till moderaterna har stödet för vindkraften däremot ökat från 48 procent 2002 till 70 procent 2006, plus 22 procentenheter. Mellan åren 1999 och 2005 har stödet för en ökad satsning på vindkraften bland kristdemokraternas sympatisörer hela tiden legat strax över eller strax under 70 procent. Därför är den höga noteringen (83 procent) 2006 överraskande. Resultatet innebär en ökning med 15 procentenheter mellan 2005 och 2006. Vad resultatet beror på är svårt att spekulera kring. Kommande undersökningar får visa om 2006 års siffra var en tillfällighet eller om sympatisörer till kristdemokraterna väsentligen blivit mer positiva till en ökad satsning på vindkraft.

Vindkraften utgör bara en liten del av det svenska energisystemet, en mycket liten del. Landets elbehov täcks till allra största delen av vatten- och kärnkraft. På sikt strävas det både globalt och nationellt mot en mer miljövänlig och hållbar energiproduktion. I det sammanhanget handlar det t ex om att söka efter övergångar till alternativa energikällor. I människors kalkyler över hur vårt framtida energisystem skall se ut görs med all sannolikhet bedömningar av t ex hur miljövänlig energikällan är, hur säker den är, hur ändlig den är och hur dyr eller billig den är. Olika energikällors för- och nackdelar vägs mot varandra. Resultaten har hittills visat att vindkraften utgör en mycket tydlig del i det energisystem svenska folket vill se i framtiden. Men vilka övriga energikällor skall vi satsa på och vilka skall vi avstå ifrån? I tabell 2 redovisas den svenska energiopinionen 1999 – 2006 med avseende på vilka energikällor vi skall satsa på i framtiden.

Tabell 2 Vilka energikällor bör Sverige satsa på? (procent)

energi­källor och undersök­ningsår	svarsalternativ					summa procent
	satsa mer	satsa ungefär som idag	satsa mindre än idag	helt avstå från energi­källan	ingen å­sikt	
vattenkraft						
1999	41	44	6	1	8	100
2000	39	48	6	1	6	100
2001	40	46	7	1	6	100
2002	44	45	4	1	6	100
2003	44	44	4	1	7	100
2004	47	41	5	1	6	100
2005	47	41	4	1	7	100
2006	48	40	5	1	6	100
vindkraft						
1999	74	14	3	1	8	100
2000	72	17	4	2	5	100
2001	71	16	5	2	6	100
2002	68	19	5	2	6	100
2003	64	22	5	2	7	100
2004	73	16	3	2	6	100
2005	72	17	4	1	6	100
2006	77	13	4	1	5	100
solenergi						
1999	77	11	2	1	9	100
2000	77	14	2	1	6	100
2001	75	14	3	1	7	100
2002	77	14	2	1	6	100
2003	75	15	1	1	8	100
2004	79	12	2	1	6	100
2005	78	13	2	1	6	100
2006	83	10	1	0	6	100
kärnkraft						
1999	9	34	26	20	11	100
2000	11	34	30	19	6	100
2001	11	36	29	18	6	100
2002	12	37	29	16	6	100
2003	16	38	24	15	7	100
2004	14	36	27	16	7	100
2005	18	36	24	15	7	100
2006	18	35	25	15	7	100
biobränslen						
1999	29	27	13	3	28	100
2000	44	28	10	3	15	100
2001	46	29	8	2	15	100
2002	45	32	8	1	14	100
2003	44	29	8	2	17	100
2004	45	30	9	2	14	100
2005	54	25	6	1	14	100
2006	57	23	6	1	13	100
fossil-/naturgas						
1999	21	26	17	5	31	100
2000	30	32	17	4	17	100
2001	31	32	16	4	17	100
2002	32	35	14	3	16	100
2003	30	31	15	4	20	100
2004	30	33	17	4	16	100
2005	33	30	15	4	18	100
2006	29	27	19	6	19	100

fortsättning nästa sida

Tabell 2 (forts)

energikällor och undersökningsår	svarsalternativ					summa procent
	satsa mer	satsa ungefär som idag	satsa mindre än idag	helt avstå från energikällan	ingen åsikt	
kol						
1999	1	9	39	34	17	100
2000	2	10	39	37	12	100
2001	2	11	38	38	12	100
2002	2	13	41	33	11	100
2003	2	10	35	38	15	100
2004	2	10	41	36	11	100
2005	3	9	39	36	13	100
2006	3	7	34	43	13	100
olja						
1999	2	17	48	18	15	100
2000	2	20	52	16	10	100
2001	2	19	51	17	11	100
2002	2	22	50	16	10	100
2003	2	20	47	18	13	100
2004	2	15	53	20	10	100
2005	2	15	54	18	11	100
2006	2	9	53	25	11	100
vågkraft						
2006	52	11	3	3	31	100

Kommentar: Resultaten omfattar enbart svarspersoner som kryssat för något svarsalternativ. Andelen personer som hoppar över de olika delfrågorna varierar mellan 4-9 procent genom åren. Frågeformulering redovisas i tabell 1.

Förutom vindkraft vill svenska folket framförallt satsa mer på solenergi. Resultaten från 2006 visar att 83 procent vill satsa mer på solenergi medan 77 procent vill satsa mer på vindkraft. Dessa två energikällor står i en klass för sig själva. Ingen annan av de energikällor vi frågar om har motsvarande stöd bland befolkningen. Den tredje populäraste energikällan är biobränslen. En ökad satsning på biobränslen stöds av 57 procent av befolkningen. I 2006 års SOM-undersökning ställs för första gången en fråga om vad svenska folket anser om en satsning på vågkraft, det vill säga möjligheten att ta till vara på energin från vågornas rörelse i havet. Resultaten ger två slutsatser. Den första är att vi här har att göra med en energikälla som är förhållandevis okänd. Hela 31 procent uppger att de saknar åsikt i frågan. Den andra slutsatsen är att om svenska folket får bestämma bör det i framtiden satsas mer på vågkraft. En majoritet (52 procent) vill satsa mer på vågkraft. I rangordning därefter följer vattenkraft (48 procent), naturgas (29 procent) och kärnkraft (18 procent). Varken olja eller kol anser svenska folket vara energikällor som det bör satsas mer på i framtiden.

Resultaten i tabellen visar inte bara vilka energikällor vi bör satsa mer på utan också vilka energikällor vi helt bör avstå ifrån. Inte för något energislag återfinns en majoritet för att den skall avskaffas inom den närmaste 5 – 10 års perioden. Resultaten för 2006 visar att 43 procent helt vill avstå från kol som energikälla. Motsva-

rande siffror för olja var 25 procent och för kärnkraft 15 procent. När det gäller övriga energikällor överstiger siffran för dem som helt vill avstå inte 6 procent (naturgas). Bilden är tydlig och förhållandevis entydig. I det energisystem svenska folket vill se utvecklas i Sverige bör det ingå större satsningar än idag på de alternativa energikällorna, framför allt solenergi och vindkraft, men också på vågkraft. En förhållande positiv bild återfinns även till biobränslen och vattenkraft. Lika tydliga är svenska folket om att det inte bör satsas mer på kol och olja. Kärnkraften är i detta sammanhang speciell. Frågan är klart polariserad. En knapp majoritet (53 procent) vill satsa mer eller satsa ungefär som idag medan en knapp minoritet (40 procent) vill satsa mindre eller helt avstå från kärnkraften som energikälla.

Gemensamt för solenergi, vindkraft, vattenkraft och biobränslen är att de 2006 var populärare än vid något tidigare mätillfällen. Kärnkraften tangerade rekordet från 2005. Resultaten 1999 – 2006 visar att stödet för de flesta energikällorna har ökat. Mest påtagligt har stödet ökat för biobränslen, plus 28 procentenheter. Kol och olja kan däremot inte visa upp någon ökad popularitet. Visserligen har stödet för en ökad satsning på kol ökat från 1 till 3 procent, men samtidigt var det fler än någonsin som helt ville avstå från energikällan i 2006 års undersökning. Det senare gäller även olja.

Tidigare analyserades hur olika bakgrundsfaktorer strukturerade åsiktsbildningen om en ökad satsning på vindkraften. Resultaten visade på relativt svaga samband men att vissa faktorer som t ex utbildning och ideologi hade viss strukturerande effekt. Frågan är om vi finner motsvarande mönster när det gäller övriga energikällor. I tabell 3 redovisas betydelsen av sociala och politiska bakgrundsfaktorer när det gäller åsikter om hur mycket vi bör satsa på olika energikällor. Kärnkraftsfrågan är den mest politiserade energifrågan. Vi känner sedan länge till vilka sociala och politiska faktorer som har betydelse för ställningstagande i kärnkraftsfrågan och de kommenteras därför inte här.⁵

Tabell 3 Andel som vill satsa mer på nio energikällor efter social grupptillhörighet, ideologi och partisympati 2006 (procent)

	sol- energi	vind- kraft	bio- bränsle	våg- kraft	vatten- kraft	natur- gas	kärn- kraft	kol	olja
kön									
kvinnor	84	79	55	49	47	30	8	3	2
män	82	76	60	55	50	29	27	2	2
ålder									
15-30	80	70	54	53	49	28	12	5	4
31-60	86	81	61	53	48	32	18	2	2
61-85	81	74	52	49	49	26	21	1	1
bostadsort									
ren landsbygd	89	83	65	56	52	29	14	4	2
mindre tätort	83	77	49	48	49	24	18	2	2
stad, större tätort	82	77	58	52	46	32	18	3	2
de tre storstäderna	82	72	59	54	49	29	20	2	1
utbildning									
grundnivå	78	74	46	44	51	25	16	3	2
mellannivå	82	76	55	49	48	32	18	3	3
universitet/högskola	89	82	69	62	47	29	18	1	1
politiskt intresse									
mycket intresserad	91	80	64	62	53	25	24	2	3
ganska intresserad	86	81	62	57	47	30	17	1	1
inte särskilt intresserad	80	75	52	44	49	31	16	3	2
inte alls intresserad	63	58	34	39	47	21	13	11	12
vänster-höger ideologi									
klart till vänster	92	84	62	57	50	30	10	3	1
något till vänster	88	85	62	57	49	32	10	3	2
varken vänster eller höger	77	73	48	42	46	26	14	3	4
något till höger	84	77	58	56	50	30	23	1	2
klart till höger	78	68	59	51	45	30	35	2	2
grön-grå dimension									
klart åt det gröna hållet	93	90	65	61	55	29	7	3	3
något åt det gröna hållet	88	84	62	57	47	30	15	1	2
varken grön eller grå	81	77	56	50	44	29	13	3	3
något åt det gråa hållet	80	71	55	48	53	31	27	2	1
klart åt det gråa hållet	75	65	48	53	51	31	43	5	8
partisympati									
v	88	82	57	63	50	28	11	0	0
s	84	78	57	49	50	32	13	4	3
mp	91	89	67	60	44	24	2	1	1
c	89	89	67	61	47	26	11	1	1
fp	83	67	53	55	42	24	19	2	1
kd	87	83	59	51	59	30	14	4	4
m	77	70	54	48	47	31	29	2	2
sd	78	68	50	51	51	40	42	8	8
samtliga	83	77	57	52	48	29	18	3	2

Kommentar: Personer som inte besvarat frågan ingår ej i procentbasen. Frågeformulering redovisas i tabell 1. Måttet på den grön-grå dimensionen bygger på en fråga om ett miljövänligt samhälle. Frågan är formulerad som ett förslag där svarspersonerna ombeds bedöma om förslaget är mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt eller mycket dåligt. Frågeformulering var: "Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen tillväxt". Skalan från "mycket bra förslag" till "mycket dåligt förslag" har i tabellen omtolkats till ytterpunkter på en grön-grå dimension där "mycket bra förslag" motsvarar "klart åt det gröna hållet" och "mycket dåligt förslag" motsvarar "klart åt det gråa hållet". Placeringen på vänster-högerdimensionen bygger på en självklassificeringsfråga.

När det gäller vattenkraft och naturgas är åsikterna påfallande likartade i samtliga samhällsgrupper. Oavsett vilken samhällsgrupp man tillhör är synen på hur mycket som bör satsas på de två energikällorna påfallande enstämmiga. Tydliga samband med de strukturerande faktorer som redovisas i tabell 3 lyser med sin frånvaro. De oberoende faktorernas strukturering av åsiktsbildningen när det gäller solenergi och biobränslen påminner i många avseenden om mönstret för åsiktsbildningen när det gäller vindkraftsutbyggnaden. Huvudresultatet är att sambanden är svaga. Men en något mer positiv syn på en ökad satsning på solenergi och biobränslen återfinns i högre grad bland medelålders än bland unga och äldre, i högre grad bland personer boende på ren landsbygd än bland personer boende i tätorter och städer, i högre grad bland hög- än lågutbildade, i högre grad bland personer som inte alls är intresserade av politik än bland övriga och i högre grad bland personer som placerar sig klart åt det gröna hållet på den grön-grå dimensionen jämfört med personer som placerar sig klart åt det grå hållet. Den klassiska vänster-höger dimensionen i svensk politik saknar betydelse för åsikter om biobränslen. Men liksom för vindkraften har vänster-höger dimensionen betydelse när det gäller uppfattningar om det bör satsas mer på solenergi så till vida att personer som placerar sig klart till vänster är mer positiva jämfört med dem som placerar sig klart till höger. Betydelsen av partisympati är svag. Moderaterna och sverigedemokraternas sympatisörer är mindre positiva till en satsning på solenergi jämfört med övriga partiets sympatisörer och centern och miljöpartiets sympatisörer är något mer positiva till en satsning på biobränslen jämfört med övriga partiets sympatisörer. Resultaten i tabell 3 visar också att män är något mer positiva till en satsning på biobränslen jämför med kvinnor, medan kvinnor är något mer positiva än män när det gäller en ökad satsning på solenergi. När det gäller olja och kol saknas intresse för en ökad satsning i samtliga samhällsgrupper. Samband med politiska och sociala bakgrundsfaktorer är i stort sett obefintliga. Bland personer som inte alls är intresserade av politik, bland personer som placerar sig klart åt det grå hållet och bland personer som sympatiserar med sverigedemokraterna är oviljan till en ökad satsning på kol och olja massiv, men inte riktigt i lika hög grad som bland övriga.

Tidigare nämndes att vi för första gången ställer frågan om vågkraft i SOM-undersökningen 2006. Utvinning av energi från vågor är en teknik som det knappast talats om i det offentliga rummet. Tekniken är okänd för stora delar av befolkningen. Därför svarar knappt en tredjedel att de saknar uppfattning i frågan. Personer som saknar uppfattning är vanligare förekommande bland kvinnor än män, något mer vanlig bland personer i åldern 31-85 jämfört bland dem i åldersgruppen 15 – 30 år och bland låg- och medelutbildade jämfört med högutbildade. Återigen kan konstateras att sambanden med oberoende bakgrundsfaktorer är svaga. Andelen som vill se en ökad satsning på vågkraft ligger ungefär på samma nivå inom samtliga samhällsgrupper. Utbildningsnivå och politiskt intresse är dock faktorer som har en viss betydelse för åsiktsbildningen. Bland högutbildade vill 62 procent satsa mer på vågkraft än vad som görs idag. Motsvarande siffra bland lågutbildade är 44 procent. Bland politiskt mycket intresserade svarar 62 procent att de vill satsa

mer vilket skall jämföras med 39 procent bland personer som inte alls var intresserade av politik. I övrigt visar resultaten att män, personer som placerar sig klart åt det gröna hållet och sympatisörer till vänsterpartiet, centerpartiet och miljöpartiet är något mer positiva till en satsning på vågkraft jämfört med kvinnor, personer som placerar sig klart åt det gråa hållet och sympatisörer till övriga partier.

Utbyggnaden av vindkraften i Sverige ligger ännu i sin linda. Var vindkraftverken kommer att förläggas vet vi ännu inte. Ur lokaliseringssynpunkt är det naturligtvis av intresse att känna till lokala opinioner. Dessvärre kan SOM-undersökningarna inte med säkerhet ge svar på hur vindkraftsopinionen ser ut på lokal eller kommunal nivå. Undersökningarna bygger på rikstäckande urval vilket innebär att materialet inte räcker till för analyser vid den typ av små nedbrytningar som i så fall måste genomföras. Men håller vi oss på länsnivå och utnyttjar samtliga undersökningar sedan 1999 kan en god bild ges av hur regionala opinioner ser ut när det gäller vindkraften och övriga energikällor. Resultaten i tabell 4 är baserade på åtta års SOM-undersökningar och sammanlagt ingår cirka 13 000 personer i analysen. Lågst antal personer återfinns för Gotlands län, omkring 75 personer.

Tabell 4 Stöd för ökad satsning på åtta energikällor bland invånare i Sveriges län sammanslaget under perioden 1999 – 2006 (procent)

Län	solenergi	vindkraft	biobränslen	vattenkraft	naturgas	kärnkraft	kol	olja
Stockholms	76	68	46	43	31	17	3	3
Uppsala	75	68	38	34	26	13	3	3
Södermanlands	79	72	42	40	25	14	2	1
Östergötlands	75	73	47	43	27	13	1	2
Jönköpings	77	73	49	49	34	11	1	1
Kronobergs	72	69	47	48	23	13	3	2
Kalmar	75	70	45	43	28	13	1	2
Gotlands	79	68	46	44	19	10	1	1
Blekinge	77	70	47	44	28	14	1	1
Skåne	74	63	42	45	33	20	2	2
Hallands	81	66	43	45	29	14	1	2
Västra Götalands	81	75	48	49	33	12	2	2
Värmlands	81	77	47	49	24	9	1	1
Örebro	77	75	39	41	27	11	2	2
Västmanlands	72	68	44	42	28	14	3	3
Kopparbergs	84	79	48	44	31	7	2	1
Gävleborgs	80	72	41	39	25	10	3	2
Västernorrlands	81	75	44	44	27	10	2	2
Jämtlands	78	78	47	29	24	7	3	2
Västerbottens	80	79	52	35	26	8	2	0
Norrbottnens	78	79	44	34	24	9	2	3
differens högst - lägst	12	16	14	20	15	13	2	3
Stockholms kommun	77	67	45	41	30	16	3	3
Göteborgs kommun	79	74	46	48	34	12	4	2
Malmö kommun	69	58	38	45	30	16	1	1
Hela landet	78	71	45	44	30	14	2	2

Kommentar: Resultaten baseras på en sammanslagning av SOM-undersökningarna 1999–2006. Sammanlagt ingår knappt 13 000 personer i analysen. Av dessa är ca 75 bosatta i Gotland län. Personer som inte besvarat frågan ingår ej i procentbasen. Frågeformulering redovisas i tabell 1.

Vid en jämförelse mellan olika regioner kan snabbt konstateras att skillnaden i uppfattning om hur mycket vi skall satsa på olika energikällor är små; när det gäller olja och kol nästan obefintlig. En ökad satsning på vindkraften har ett kraftigt stöd i hela landet. Mest positiva är de som är bosatta i Norrbotten (79 procent), Västerbotten (79 procent), Kopparberg (79 procent) och Jämtland (78 procent). Minst positiva är man i Skåne (63 procent), Halland (66 procent) och på Gotland (67 procent). De senare är län där förhållande för en vindkraft är gynnsamma. Enkelt uttryckt återfinns alltså ett större stöd för vindkraften i norr än i söder. Störst regional åsiktspolarisering återfinns för frågan om vattenkraftens utbyggnad. Det är framförallt i norrlandsläna som stödet för en utbyggnad av vattenkraften är lägre än i övriga landet. Med tanke på den omfattande reglering av älvsträckor och utbyggnad av vattenkraften som redan gjorts genom åren i Norrland förfaller resultatet helt rimliga. Jämfört med riksgenomsnittet önskar befolkningen i norrlandsläna i högre utsträckning se en utbyggnad av vindkraft och i lägre grad ha en ytterligare utbyggnad av vattenkraften. Det senare gäller även kärnkraften. I Skåne är opinionen för en utbyggnad av kärnkraften dubbelt så stark som i Norrland. Exkluderar vi kol och olja finner vi att kommuninvånare i Göteborg vill satsa mer på de flesta energikällorna (förutom kärnkraft) jämfört med kommuninvånare i Stockholm och Malmö. Kommuninvånare i Malmö vill satsa mindre på vindkraft, solenergi och biobränslen jämfört med kommuninvånare i Stockholm och Göteborg.

I den internationella och nationella debatten om energisystem handlar den övergripande frågan om att skapa en mer miljömässigt hållbar energiproduktion. Det handlar om system som bättre tillgodoser en global fördelning av energiresurser och som motverkar miljöförstörande effekter, inte minst sådana som kan kopplas samman med klimatförändringar. Debatten om klimatförändringar har skapat oro bland människor. Resultaten från en fråga i SOM-undersökningen 2006 visar att 37 procent var mycket oroad för förändringar i jordens klimat och 43 procent var ganska oroad. Att faktiskt omsätta en allmän oroskänsla till ett aktivt beteende är inte självklart. Det kräver både kunskap och möjlighet. En möjlighet för enskilda människor att försöka påverka klimatförändringar kan vara att i sin vardag försöka spara energi. I 2006 års SOM-undersökning ställdes fem frågor som handlade om att minska den egna energianvändningen. Frågorna handlade om vardagssituationer som t ex uppvärmning av bostaden, användning och inköp av elapparater, varmvattenförbrukning och transporter. Ett index av svaren på de fem frågorna har skapats som skiljer personer som sparar lite, personer som varken sparar lite eller mycket och personer som sparar mycket energi.⁶ En analys visar att det förekommer ett svagt samband mellan oro och spararbeteende så till vida att personer som är mycket oroad för klimatförändringar sparar energi (40 procent) i något högre utsträckning jämfört med personer som inte är särskilt eller inte alls oroad för klimatförändringar (32 procent).⁷ Frågan är om oron för klimatförändringar och energisparande också påverkar synen på hur framtidens energisystem skall se ut och på vilka energikällor vi bör satsa mer på. Resultaten redovisas i tabell 5.

Tabell 5 Andel som vill satsa mer på nio energikällor efter oro för klimatförändringar och eget energisparande 2006 (procent)

satsa mer på:	oro för förändringar i jordens klimat			eget energisparande			skillnad mycket – lite
	mycket oroade	inte särskilt/ inte alls oroade	skillnad oroade – inte oroade	sparar mycket	sparar medel	sparar lite	
solenergi	89	71	+18	89	84	76	+13
vindkraft	83	67	+16	85	78	69	+16
biobränslen	62	46	+16	63	57	52	+11
vågkraft	61	41	+20	58	52	46	+12
vattenkraft	47	47	±0	53	46	46	+7
naturgas	30	26	+4	32	28	28	+4
kärnkraft	12	28	-16	16	18	19	-3
kol	2	3	-1	2	1	4	-2
olja	2	4	-2	1	2	3	-2

Kommentar: Personer som inte besvarat frågan ingår ej i procentbasen. Frågeformulering redovisas i tabell 2. Frågan om oro för klimatförändringar ingick i ett längre frågbatteri och löd: "Om Du ser till läget idag, vad upplever Du själv som mest oroande? Förändringar i jordens klimat?". Svartalternativen var "mycket oroande", "ganska oroande", "inte särskilt oroande" och "inte alls oroande". I analysen har de två senare kategorierna slagits samman eftersom det var ytterligt få personer som svarade "inte alls oroande". Siffrorna över huruvida svarspersonerna sparar mycket eller lite el har tagits fram genom ett additivt index omfattande 5 delfrågor om hur ofta man försöker minska sitt energianvändande. Frågorna handlade om uppvärmning av bostaden, användning av elapparater/belysning, inköp av elapparater/belysning, varmvattenförbrukning och transporter/resor. De fåtal personer som hoppat över någon enskild delfråga har tilldelats värdet 1 för den besparingen, d v s sparar aldrig. Personer som inte besvarat någon av delfrågorna har utelutits ur analysen. Det grundläggande indexet varierar från 5 (sparar aldrig) och 25 (sparar mycket ofta). Indexvärdena från 5-25 har därefter tredelats.

Svaret på frågan är att det förekommer ett samband mellan oro för klimatförändringar och synen på hur intensivt vi skall satsa på enskilda energikällor i ett framtida energisystem. Personer som är mycket oroade för klimatförändringar vill i högre utsträckning satsa på alternativa energikällor som vågkraft, solenergi och vindkraft – och mindre på kärnkraft – jämfört med dem som inte är särskilt oroade eller inte alls oroade. Skillnaden mellan personer som är mycket oroade för klimatförändringar och de som inte är oroade var för vågkraft +20 procentenheter, för solenergi +18 procentenheter, för vindkraft och biobränslen +16 procentenheter och för kärnkraft -16 procentenheter. Det betyder att de som mest vill satsa på kärnkraft är minst oroade för klimatförändringar.⁸ Även eget energisparande har ett samband med hur mycket man vill satsa på enskilda energikällor. Personer som sparar mycket energi vill i högre utsträckning än personer som sparar lite satsa på alternativa energikällor och biobränslen. Skillnaden mellan de som sparar mycket och de som sparar lite energi var för vindkraft +16 procentenheter, för solenergi

+13 procentenheter, för vågkraft +12 procentenheter och för bibränslen +11 procentenheter. Synen på kärnkraften skiljer sig inte åt. I den frågan vill de som sparar mycket energi satsa lika mycket eller lika lite som de som sparar lite energi.⁹

Huvudresultaten kan kortfattat sammanfattas med att alternativa energikällorna och bibränslen är populärare än någonsin och att olja och kol är impopulärare än någonsin. Den nya energikälla vi introducerade i undersökningen – vågkraften – har många ingen uppfattning om, men de som har en uppfattning är positiva till en ökad satsning. Solenergi och vindkraft vill nästan hela befolkningen satsa mer på. När är taket nått kan man fråga sig?

Noter

- 1 Statens Energimyndighet, 2006
- 2 Statens Energimyndighet, 2005
- 3 Statens Energimyndighet, 2006
- 4 Undersökningen om svenska folkets inställning i energifrågor ingår i forskningsprojektet "Energiopinionen i Sverige" som finansieras av Statens Energimyndighet.
- 5 Se Sören Holmbergs kapitel "Mojnande framgångsvind för kärnkraften".
- 6 Siffrorna över huruvida svarspersonerna sparar mycket eller lite el har tagits fram genom ett additivt index omfattande 5 delfrågor om hur ofta man försöker minska sitt energianvändande. Frågorna handlade om uppvärmning av bostaden, användning av elapparater/belysning, inköp av elapparater/belysning, varmvattenförbrukning och transporter/resor. De fåtal personer som hoppat över någon enskild delfråga har tilldelats värdet 1 för den besparingen, d v s sparar aldrig. Personer som inte besvarat någon av delfrågorna har uteslutits ur analysen. Det grundläggande indexet varierar från 5 (sparar aldrig) och 25 (sparar mycket ofta). Indexvärdena från 5-25 har därefter tredelats.
- 7 Naturligtvis finns det andra rimliga och kanske mer närliggande skäl till att spara energi, inte minst ekonomiska.
- 8 Se Sören Holmbergs kapitel "Mojnande framgångsvind för kärnkraften".
- 9 Särskiljs gruppen som både är orolig för klimatförändringar och sparar mycket energi (ca 225 personer) och jämförs med gruppen som inte är orolig för klimatförändringar och sparar lite energi (ca 125 personer) får vi följande skillnader för dem som vill satsa mer på respektive energislag. Siffrorna för den första gruppen ovan har subtraherats med siffran för den senare gruppen. Vågkraft +33, vindkraft +29, solenergi +28, biobränslen +24, vattenkraft +7, naturgas +7, kol -1, olja -3 och kärnkraft -20. Energislösare utan bekymmer för klimatförändringar tenderar alltså att vara mest positiva till att satsa på kärnkraften och minst positiva till att satsa på alternativa energikällor.

Referenser

Statens Energimyndighet, 2005. ”Energi i medvind. Syntesrapport över vindkraftsforskning i Sverige”.

Statens Energimyndighet, 2006. ”Energiläget i siffror”.

Det mediala Sverige

SVENSKARNAS DAGSTIDNINGSLÄSNING UR ETT FÖRÄNDRINGSPERSPEKTIV

OSCAR WESTLUND

År 2006 fortsatte dagspressens samlade upplaga att sjunka något. Det är framförallt kvällspressen som står för nedgången, med en upplageförlust om drygt tre procent. På en övergripande nivå kan den långsiktiga nedgången förstås mot bakgrund av sociala och ekonomiska förändringar i det svenska samhället samt av förändringar i mediasystemet. Det handlar om ett expanderande och alltmer differentierat mediasystem. Möjligheterna till nyhetskonsumtion i olika medier har ökat genom etableringen av gratistidningar, internet och mobiltelefoni. Vanligen anpassar sig traditionella medier till konkurrensen med de nya (Hadenius & Weibull 2003). I flera fall blir nya medier ett komplement till de gamla, för somliga blir de en ersättare (Bergström 2005, Wadbring 2003). Likaså handlar det om att svenskarnas livsstil har förändrats med tanke på exempelvis urbanisering, högre studier, arbetsmarknad och familjebildning (Ahrne et al 2003, Bergström, Wadbring & Weibull 2005, Andersson 2007).

Analysen visar att det finns tre dimensioner i svenskarnas medieanvändning (jfr Holmbergs och Weibulls inledningskapitel). I en första dimension ingår public service och morgontidningar, en andra utgörs av andra TV-nyheter och en tredje omfattar nyheter på internet, i mobiltelefonen och på text-TV. Även om den analysen framför allt avser nyheter återkommer samma mönster då vi studerar förtroendet för det samlade medieinnehållet (Westlund, 2006). En tendens på senare år är att unga vuxna allt mindre lockas av den första dimensionen. I dagens svenska medielandskap har skillnaderna mellan olika gruppers användning av olika nyhetsmedier ökat. Framförallt har ålderskillnaderna blivit större. Ungdomar och unga vuxna har successivt minskat sin användning av prenumererade morgontidningar och nyheter i SVT till förmån för internet och gratistidningar (Westlund 2007a, Andersson 2007).

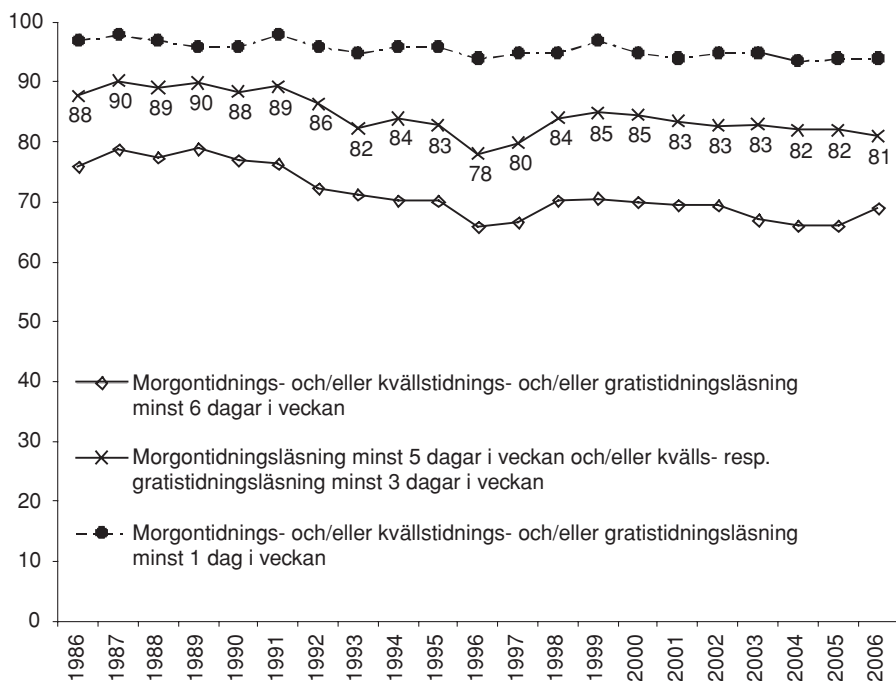
Syftet med detta kapitel är att belysa utvecklingen av den svenska dagstidningsläsningen i ljuset av samhälls- och medieförändringarna. Vidare kommer dagstidningarnas användning av nya distributionsformer att belysas genom en analys av förändringarna inom kvällspressen.

Dagstidningsläsning i Sverige

Om vi utgår från de samhälls- och medieförändringar som ägt rum under den senaste femtonårsperioden står den samlade dagspressen snarast oväntat stark bland

den svenska allmänheten. Visserligen har regelbundenheten i läsning gått ner, särskilt sedan mitten av 1990-talet, men svenskarnas vana att läsa dagstidningar fortsätter ändå att ligga på en internationellt sett mycket hög nivå. I ett längre tidsperspektiv har emellertid svenskarnas dagstidningsläsning sakta sjunkit.

Figur 1 Den svenska befolkningens dagstidningsläsning 1986-2006 (procent)

Kommentar: Urvalet innefattade år 1986-1991 svenska medborgare i åldrarna 15-75. År 1992-1999 innefattades åldrarna 15-80, och för 2000-2006 innefattas 15-85 år.

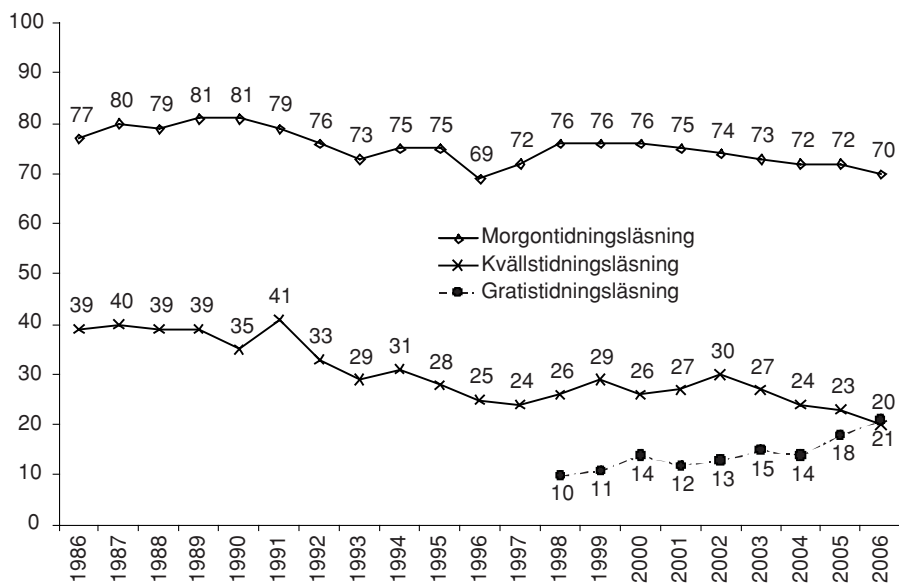
Nästan samtliga svenskar läser en dagstidning åtminstone någon gång i veckan. Dagspressen har behållit sin räckvidd men regelbundenheten i människors läsvanor har försvagats. De förändringar som skett de senaste två decennierna handlar framförallt om andelen regelbundna läsare minskat. I SOM-undersökningarna definieras dessa som de som läser morgonpress minst fem dagar per vecka, alternativt läser kvälls och/eller gratistidningar minst tre dagar per vecka.

Andelen regelbundna dagstidningsläsare år 2006 är 81 procent, vilket är en avsevärd minskning i jämförelse med slutet av åttiotalet. 1996 och 1997 var två bottenår och 2006 års mätning närmar sig dessa nivåer. Bakom minskningen av

dagstidningsläsningen står framförallt en nedgång i läsningen av kvällstidningar. Det är intressant att notera att samtidigt som den regelbundna dagstidningsläsningen faller något, så har andelen högfrekventa läsare ökat. Med andra ord ger figur 1 en antydning om en polarisering i dagstidningsspridningen.

I figur 2 ser vi att kvällstidningarna står bakom den största delen av nedgången i dagstidningsläsningen. Morgonpressen har uppvisat mindre minskningar från år till år som tillsammans bidrar till en sakta sjunkande läsning. Kvällspressen däremot har de senaste femton åren tappat hälften av sina regelbundna läsare. De senaste fyra åren står för hälften av denna minskning.

Figur 2 Regelbunden läsning av morgon-, kvälls- respektive gratistidningar 1986-2006 (procent)

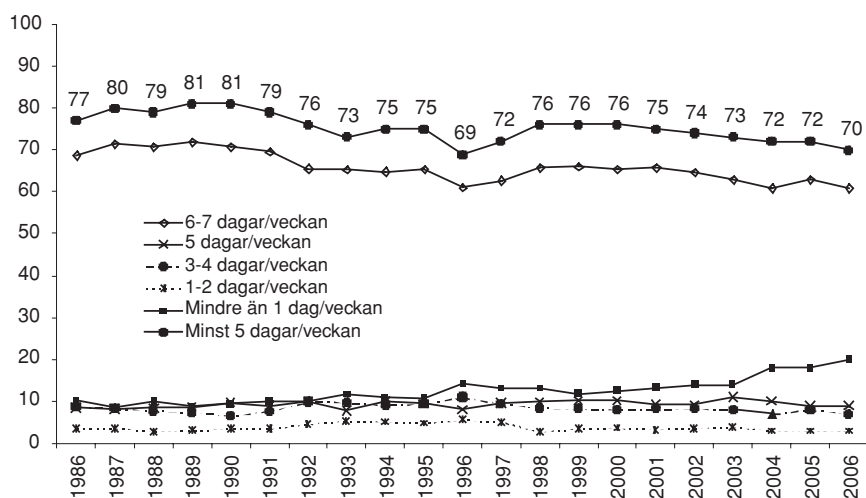
Kommentar: Urvalet innefattade år 1986-1991 svenska medborgare i åldrarna 15-75. År 1992-1999 innefattades åldrarna 15-80, och för 2000-2006 innefattas 15-85 år. Regelbunden läsning avser för morgontidningar läsning minst 5 dagar per vecka samt för kvälls och gratistidningar läsning minst 3 dagar per vecka.

I 2006 års mätning visar det sig för första gången att något fler svenskar regelbundet läser gratistidningar än kvällstidningar. Resultatet avser läsning av kvällstidningar i pappersform, och tar med andra ord inte hänsyn till den ökade trafiken till kvällspressens nättidningar. Det skall påpekas att vid 2006 års mätning hade inte gratistidningen Punkt.se börjat distribueras.

Läsning av morgontidningar

De nordiska länderna och Japan har traditionellt sett haft en stark morgonpress. I Sverige har de lokala morgontidningarna en framskjuten roll i nyhetsvardagen, vilket delvis kan förklaras av prenumerationsystemet. Sju utav tio svenskar läser regelbundet en morgontidning, och sex av dessa läser rentav minst sex dagar i veckan. Det typiska mönstret för svenskarna är således att man läser en morgontidning minst fem dagar i veckan. Även om förändringarna från ett år till ett annat är tämligen små så finns en bestående neråtgående trend. Sedan millennieskiftet har det skett en nedgång om sex procentenheter av andelen regelbundna läsare. Tidigare års resultat har pekat mot att nedgången av antalet regelbundna läsarna har handlat om en övergång till mer sporadisk läsning. De lågfrekventa läsarna utgör tillsammans nästan en tredjedel av den svenska befolkningen 15-85 år. Nu träder en viktig förändring fram, nämligen att det är en växande andel svenskar som blivit sällan- eller icke-läsare av morgontidningen.

Figur 3 Regelbundenhet i morgontidningsläsning 1986-2006 (procent)

Kommentar: Urvalet innefattade år 1986-1991 svenska medborgare i åldrarna 15-75. År 1992-1999 innefattades åldrarna 15-80, och för 2000-2006 innefattas 15-85 år. Läsning av storstädernas gratistidningar ingår i kategorin morgontidningsläsning i de fall respondenterna angivit dessa som sin morgontidning.

Sedan millennieskiftet har andelen personer som läser morgontidningen mer sällan än en dag per vecka ökat från 13 till 20 procent. Den mest markanta ökningen har skett sedan 2003, då andelen sällan-läsare fortfarande utgjorde 14 procent. I dags-

läget läser var femte svensk en morgontidning mer sällan än en dag i veckan. Det är en fördubbling jämfört med antalet lågfrekventa läsare fram till mitten av nittio-talet. Sällanläsarna har ofta betraktats som den potentiella rekryteringsbasen för framtida regelbundna läsare. Eftersom antalet sällanläsare har minskat har således också denna potential sjunkit.

Tabell 1 Regelbunden morgontidningsläsning i olika grupper 1986-2006 (procent)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Diff*
Totalt	77	80	79	81	81	79	76	73	75	75	69	72	76	76	75	74	73	72	72	70	12	
Kön																						
Man	78	81	80	81	80	80	77	73	73	76	71	74	75	77	75	74	73	73	72	71	69	12
Kvinna	76	78	79	80	82	78	75	73	77	74	68	71	76	76	77	76	75	74	71	72	71	14
Ålder																						
15-29 år	68	70	66	67	69	66	62	60	59	59	53	59	60	62	60	59	56	53	50	49	46	24
30-49 år	80	81	83	84	83	81	77	73	75	75	68	71	74	75	73	73	70	71	68	68	65	19
50-64 år	84	87	87	86	87	85	85	84	85	87	80	80	85	84	84	84	84	83	82	80	82	7
65-85 år	81	84	83	89	84	83	80	79	83	82	79	81	85	84	86	84	84	86	83	87	82	10
Utbildning																						
Låg	75	-	78	79	79	80	75	74	75	74	71	72	75	77	76	77	74	77	75	76	68	12
Medel	80	-	79	83	84	72	75	70	72	72	68	71	71	73	72	70	70	69	69	67	67	17
Hög	85	-	87	85	83	89	79	77	81	81	71	75	83	81	80	79	79	83	77	77	80	18
Subjektiv klass																						
Arbetare	73	75	74	76	79	73	69	68	68	71	64	65	69	70	70	69	68	68	66	65	61	18
Jordbrukare	79	84	82	89	80	83	87	72	86	80	69	79	85	88	80	72	75	77	76	79	82	17
Tjänsteman Högre	83	83	83	85	86	83	81	80	83	81	78	79	83	82	82	82	81	79	77	79	78	8
tjänsteman Egen företagare	91	90	91	87	95	90	89	84	85	86	82	84	83	82	82	82	83	84	80	81	82	15
76	83	81	87	81	81	81	78	74	76	73	77	79	81	78	80	75	75	79	71	71	16	
Civilstånd																						
Ensamstående								63	63	67	61	65	64	67	67	65	62	62	60	59	55	12
Gift/sambo								78	81	79	74	76	81	81	80	80	79	79	76	78	75	6

Kommentar: Urvalet innefattade år 1986-1991 svenska medborgare i åldrarna 15-75. År 1992-1999 innefattades åldrarna 15-80, och för 2000-2006 innefattas 15-85 år. Läsning av storstädernas gratistidningar ingår i kategorin morgontidningsläsning i de fall respondenterna angivit dessa som sin morgontidning. Siffrorna avser läsning av morgontidning minst 5 dagar/vecka. * Differensen anger största skillnaden genom åren, d.v.s. skillnaden mellan högsta och lägsta uppmätta värde under åren 1986-2006. ** Uppgifter om civilstånd saknas före 1993.

Ett återkommande mönster som visar sig även för år 2006 är att morgontidningsläsningen skiljer sig kraftigt åt mellan låg- respektive högresursgrupper. Morgontidningen läses mindre regelbundet av resursvaga grupper som unga vuxna, låg- och medelutbildade, arbetare och ensamstående. Det finns en tydlig övertäckning mel-

lan olika grupper inom lägesursgruppen, exempelvis är unga vuxna ensamstående i större utsträckning än personer i andra åldrar.

De högfrekventa läsarna utgörs till stor del av människor från resursstarka grupper, som exempelvis tjänstemän, högutbildade, gifta och samboende samt höginkomsttagare. Ett undantag utgör äldre personer, eftersom pensionärer vanligen har såväl låg inkomst som utbildning. Andelen regelbundna läsare bland 65-85 åringar år 2006 är 82 procent, vilket är i topp tillsammans med 50-64 åringar, jordbrukare, tjänstemän och dem från hög social klass. I dessa grupper har det skett en viss minskning i regelbunden läsning de senaste decennierna. Emellertid är det framförallt bland 15-29 åringar den största minskningen har skett.

Morgonvanornas uppvaknande

De senaste tjugo åren har svenskarna ägnat sin morgontidning ungefär trettio minuter per dag. År 2006 uppvisar en liten ökning, till drygt 32 minuter. En förklaring kan vara att det är de mindre engagerade läsarna som slutat läsa och lästiden är längre bland dem som är kvar. Samtidigt är det något anmärkningsvärt att lästiden förändrats mycket litet under tidsperioden. Ett argument för att lästiden skulle ha minskat vore att medieutbudet har ökat kraftigt, att människor har mindre tid för just morgontidningen. Ett argument för att lästiden skulle ha ökat är att morgontidningarnas omfång har ökat de senaste decennierna, framförallt p.g.a. ett tillskott av bilagor (Høst & Severinsson 1997, Nilsson & Severinsson 2001). Möjligen kan dessa två faktorer ha tagit ut varandra.

Tabell 2 *Läsning vid olika tidpunkter under dagen, antal lästillfällen och genomsnittlig lästid 1986-2006 (procent, medelvärde och minuter)*

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Före kl. 8	61	62	66	64	63	62	60	58	58	59	57	58	56	56	57	55	53	59	55	61	
Mellan kl. 8-12	27	30	27	29	29	29	30	33	31	33	32	33	33	33	37	33	35	30	35	35	36
Mellan kl. 12-17	18	16	17	15	14	15	16	17	17	17	17	12	13	17	17	17	16	13	15	16	15
Efter kl. 17	46	46	46	44	44	43	42	41	44	44	41	42	39	43	40	39	41	29	40	39	38
Genomsnittligt antal lästillfällen	1,51	1,53	1,55	1,51	1,51	1,49	1,48	1,48	1,50	1,52	1,47	1,45	1,42	1,51	1,49	1,46	1,48	1,24	1,50	1,46	1,5
Genomsnittlig lästid (minuter)	29,4	30,4	29,6	30,3	29,3	28,3	29,1	28,9	29,8	29,1	28,7	28,8	28,4	30,0	30,1	28,8	29,4	25,3	30,5	28,9	32,3
Antal svar	1523	1571	1545	1495	1476	1474	1765	1733	1607	1659	1646	1568	1682	1672	1758	1754	1774	1820	1778	1675	1309

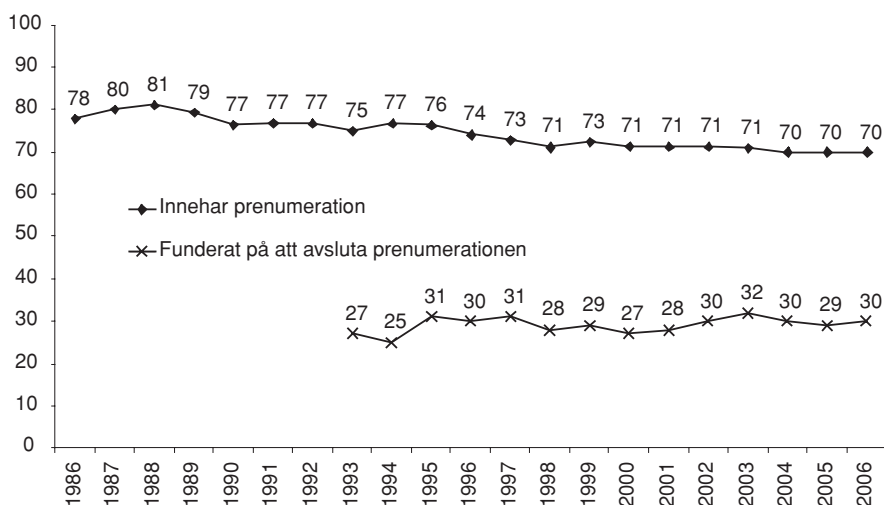
Kommentar: Urvalet innefattade år 1986-1991 svenska medborgare i åldrarna 15-75. År 1992-1999 innefattades åldrarna 15-80, och för 2000-2006 innefattas 15-85 år. Läsning av storstädernas gratistidningar ingår i kategorin morgontidningsläsning i de fall respondenterna angivit dessa som sin morgontidning. Totalt urval bland de individer som läser morgontidning minst 1 dag/veckan. 2003 genomfördes en mätteknisk förändring där tidsintervallerna ändrades, vilket har gjort att resultaten för 2003 inte är helt jämförbara med tidigare år.

Under de senaste tjugo åren har svenskarna framförallt minskat sin läsning av morgontidning efter lunchtid. Under tidigare år har det skett en minskning även före klockan 08, men detta tapp är nu tillbakavunnet. Dessutom fortsätter läsningen mellan frukost och lunch att öka. Svenskarna tycks ha fått alltmer flexibla arbetstider och morgonvanor, vilket sannolikt hör ihop med att antalet studenter har ökat. Livsstilen är också annorlunda i storstäder, där en större andel människor äter frukost utanför hemmet.

Svenskarna och deras morgontidningsprenumerationer

I få branscher betalar kunder för en vara i uppemot ett år i förväg, men den svenska morgontidningsbranschen är en sådan. I de flesta andra länder säljs morgontidningar endast per lösnnummer. Möjligheten att få sin morgontidning hemburen är en bidragande faktor till den internationellt sett höga tidningsläsningen i Sverige. Under slutet av åttiotalet var andelen morgontidningsprenumeranter omkring åttio procent, sedan har den sjunkit och planat ut vid drygt sjuttio procent.

Figur 4 Prenumeration i hushållet 1986-2006, samt eventuella funderingar på att avsluta prenumerationen (procent)

Kommentar: Urvalet innefattade år 1986-1991 svenska medborgare i åldrarna 15-75. År 1992-1999 innefattades åldrarna 15-80, och för 2000-2006 innefattas 15-85 år. Frågan om varför man funderar på att avsluta prenumerationen infördes först 1993. Kurvan bygger på de personer som minst någon enstaka gång funderat på att upphöra sin prenumeration.

Regelbunden morgontidningsläsning har ett starkt samband med innehav av prenumeration. Prenumerationsbenägenheten följer liknande mönster som för morgontidningsläsningen; de resursstarkare grupperna samt pensionärerna har i störst utsträckning en prenumeration. De som idag är medelålders och pensionärer har vuxit upp i ett utpräglat tidningssamhälle. De har en tradition att både prenumerera på och regelbundet läsa morgontidningar. Yngre människor har växt upp med ett annat medieutbud, och alltför personer från dessa grupper saknar ofta fasta tidningsvanor. Inte sällan saknas de ekonomiska förutsättningar som möjliggör en morgontidningsprenumeration, särskilt bland den ökande andel som bor i enpersonshushåll (Nilsson 2005, Andersson 2007, Westlund 2007a).

Tre utav tio prenumeranter har minst någon gång under det gångna året funderat på att avsluta sin prenumeration. Detta mönster har varit tämligen stabilt sedan början av nittioalet. I SOM-undersökningen frågas om man har funderat på att upphöra med sin prenumeration, och i så fall, av vilka anledningar. Sedan 1998 kan det skönjas en ökning av den betydelse svenskarna tillskriver prenumerationspriset. År 2006 är det 36 procent som anger höjningar i prenumerationspriset som en anledning att eventuellt säga upp sin prenumeration. Samtidigt är det allt färre som anser att den allmänna ekonomiska situationen påverkar. Denna andel har mellan 1998 och 2006 minskat från 47 till 14 procent. En möjlig slutsats är att samtidigt som allt färre anger den allmänna ekonomiska situationen som skäl, uppfattas den specifika prenumerationskostnaden som allt viktigare. Detta står i så fall i motsats till äldre studier som visat att prenumerationsprisets nivå har en underordnad roll i förhållande till takten i prisökningarna som motiv till att upphöra med prenumerationen (Andersson 2003). En förklaring till en sådan förändring skulle då vara att tillgången till gratismedier har ökat.

Ett gratismedium som attraherar yngre är tidningar på internet. Sedan 1997 har andelen som uppger möjligheten att läsa tidningen på internet, som anledning till att upphöra med sin prenumeration, ökat från två till femton procent. Det är vidare också omkring en femtedel som anger brist på tid eller bristande kvalitet på innehåll som skäl. Andra skäl som anges är att man har tillgång till nyheter i TV/radio, eller på arbetet/skolan. Ytterligare ett skäl är att tidningsutdelningen sköts dåligt.

En prenumeration är inte avgörande för att faktiskt läsa morgontidning, många läser dess nyheter på andra sätt. En granskning av hur icke-prenumeranter tar del av morgontidningen visar att omkring en tredjedel läser denna på arbetsplatsen eller skolan. Vidare läser var femte person tidningen på internet. Därutöver är det omkring tio procent som antingen läser i kollektivtrafiken, hos bekanta eller grannar, alternativt köper lösnummer.

Tabell 3 *Icke-prenumeranternas tillgång till en morgontidning 1986-2006 (procent)*

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Läser på arbetet/skolan	39	36	38	39	32	34	34	36	37	35	36	37	36	36	36	35	33	40	34	35	33
Läser på Internet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	5	7	10	11	14	15	15	22	20
Läser på kollektivtrafiken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	11	12	10	11	13	12	14	10
Köper lösnummer	-	32	25	31	27	41	27	23	27	24	21	17	14	16	16	14	13	13	11	12	11
Läser hos bekant/granne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	9	9	10	10	8	-	-
Läser på annat sätt	22	5	8	10	5	5	8	10	8	12	8	12	8	10	5	6	4	5	6	6	3
Lånar av bekant/granne	6	2	4	5	5	8	5	6	7	7	7	7	4	5	5	3	5	4	4	11	11
Läser på bibliotek	2	1	2	4	3	5	5	5	6	6	5	4	6	8	6	4	4	-	-	-	-
Antal svar	357	331	310	325	371	363	439	463	397	421	461	477	1026	962	1015	1046	1037	1049	1091	986	938

Kommentar: Urvalet innefattade år 1986-1991 svenska medborgare i åldrarna 15-75. År 1992-1999 innefattades åldrarna 15-80, och för 2000-2006 innefattas 15-85 år. Tabellen bygger på de individer som uppgivit att de inte prenumererar på någon morgontidning. Ett streck (-) innebär att frågan inte ställdes det året. Observera att alternativet "läser hos granne/bekant" inte fanns med i 2005 och 2006 års undersökningar.

Sammanfattningsvis framgår det tydligt att de resurssvaga i ökande grad blivit mindre regelbundna tidningsläsare. Det gäller i synnerhet de unga vuxna, men också ensamstående, lågutbildade och arbetare. Däremot fortsätter såväl läsvanorna som andelen prenumeranter att vara på tämligen stabil nivå. Läsning av morgontidning har traditionellt sett främst ägt rum just på morgonen. Emellertid bör påpekas att ur ett längre tidsperspektiv har morgontidningsläsningen alltmer koncentrerats till morgon- och förmiddagstimmarna.

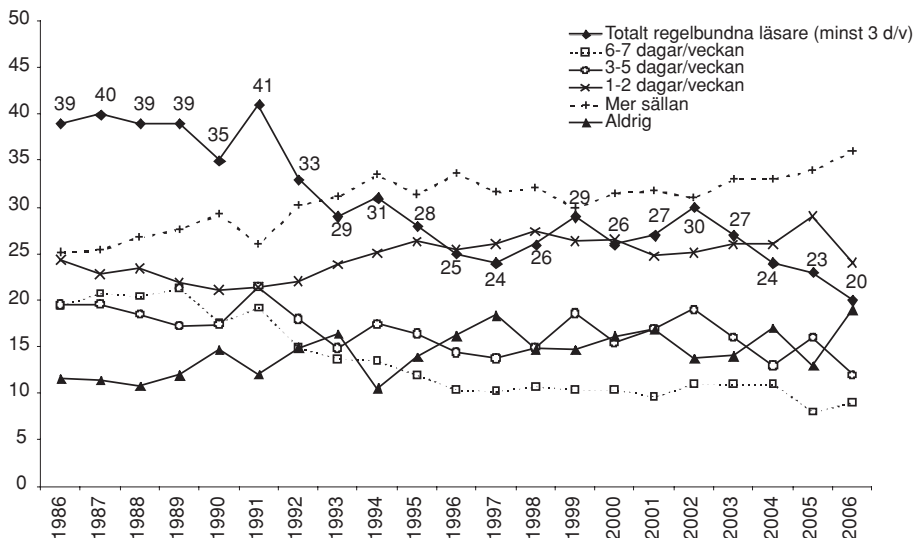
Kvällspress på papper, en förlorare...

1992 var ett toppår för kvällspressen i modern tid, då läste 41 procent av svenskarna en kvällstidning minst tre dagar i veckan. 2006 har man förlorat hälften av dessa läsare, åtminstone i pappersform. Nedgången i kvällstidningsläsning märks tydligt också i den minskade tidningsupplaga som branschen uppvisade mellan 1992 och 2001. Därefter har det faktiskt skett en mindre uppgång följande år, med undantag för ett tapp år 2005. Under de senaste tjugo åren har kvällspressens upplaga sammanlagt minskat med ungefär en tredjedel (TS 2007).

Den upplageuppgång inom kvällspressen som skedde under de första åren efter millennieskiftet speglas inte helt i läsvanorna. Det kan delvis förklaras av att mätningarna av befolkningens läsvanor genomförs under senare delen av hösten. Under denna period är kvällspressens upplagor vanligen något lägre än den genomsnitt-

liga årsupplagan (TS 2007). Slutsatsen är att SOM-undersökningens siffror troligen är något lägre än den genomsnittliga kvällspressläsningen om man ser till året som helhet.¹ Med hänsyn taget till detta, kan vi i figur 5 studera svenskarnas vana av att läsa kvällstidning.

Figur 5 Regelbundenhet i kvällstidningsläsning 1986-2006 (procent)

Kommentar: Urvalet innefattade år 1986-1991 svenska medborgare i åldrarna 15-75. År 1992-1999 innefattades åldrarna 15-80, och för 2000-2006 innefattas 15-85 år. Med regelbunden avses läsning minst 3 dagar per vecka.

Kriteriet för att räknas som en regelbunden kvällstidningsläsare är något lägre än för morgonpressen, tre dagar per vecka istället för fem. Måttet har använts i samtliga SOM-undersökningar, och motiveras med att läsarmönsterna är annorlunda.

Från tabell 4 kan vi se att de senaste fyra åren har andelen regelbundna kvällstidningsläsare minskat med en tredjedel. År 2006 läser endast en utav fem svenskar en kvällstidning regelbundet, vilket är lika många som uttrycker att de numera aldrig gör så. Vi kan även skönja en stadig ökning av människor som läser kvällstidningen mer sällan. På det hela taget sker en successiv minskning i kvällstidningsläsning, med undantag för den högfrekventa läsningen 6-7 dagar per vecka. Ur ett längre tidsperspektiv är det framförallt Expressen och dess lokala utgåvor som har tappat mest i upplaga av kvällstidningarna.

Tabell 4 Regelbunden kvällstidningsläsning i olika grupper 1986-2006 (procent)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Diff*
Totalt	39	40	39	39	35	41	33	29	31	28	25	24	26	29	26	27	30	27	24	23	20	21
Kön																						
Man	45	44	42	42	37	45	36	31	34	31	28	27	30	31	29	29	35	29	26	25	22	23
Kvinna	33	37	36	35	33	36	30	26	28	26	22	21	22	27	23	24	26	25	23	20	19	18
Ålder																						
15-29 år	44	47	46	42	38	48	38	29	34	31	25	24	25	32	30	31	36	29	26	21	18	29
30-49 år	40	39	43	41	35	41	34	32	34	30	28	27	25	30	27	28	30	25	23	20	20	21
50-64 år	38	44	33	37	36	39	33	29	28	32	25	24	27	31	27	27	31	31	27	27	23	21
65-85 år	27	28	23	28	29	30	23	20	25	18	18	17	23	21	19	20	23	22	22	23	20	12
Utbildning																						
Låg	41	-	41	43	40	43	39	30	36	32	27	29	31	34	29	30	32	26	29	29	27	17
Medel	42	-	38	39	36	46	33	32	31	31	29	23	27	30	29	30	36	31	26	24	22	24
Hög	23	-	32	25	21	29	22	19	22	19	19	14	15	19	19	19	22	18	12	11	10	22
Subjektiv klass																						
Arbetare	45	46	46	45	41	44	38	35	38	34	29	31	33	37	32	34	36	32	30	28	27	19
Jordbrukare	16	21	16	9	16	29	19	11	7	11	9	12	8	15	16	17	14	15	13	19	14	22
Tjänsteman	39	41	38	38	34	42	29	27	30	28	23	18	22	27	24	22	28	24	19	19	17	24
Högre tjänstem.	19	25	27	25	17	29	18	11	18	12	14	16	16	16	16	16	18	19	15	12	10	18
Egen företagare	43	43	39	44	38	40	36	33	32	28	29	28	28	29	31	30	32	33	29	24	24	20
Civilstånd																						
Ensamstående								27	32	29	24	24	25	30	27	26	29	27	22	22	19	13
Gift/sambo								30	31	28	25	24	26	29	26	27	31	27	25	23	21	10

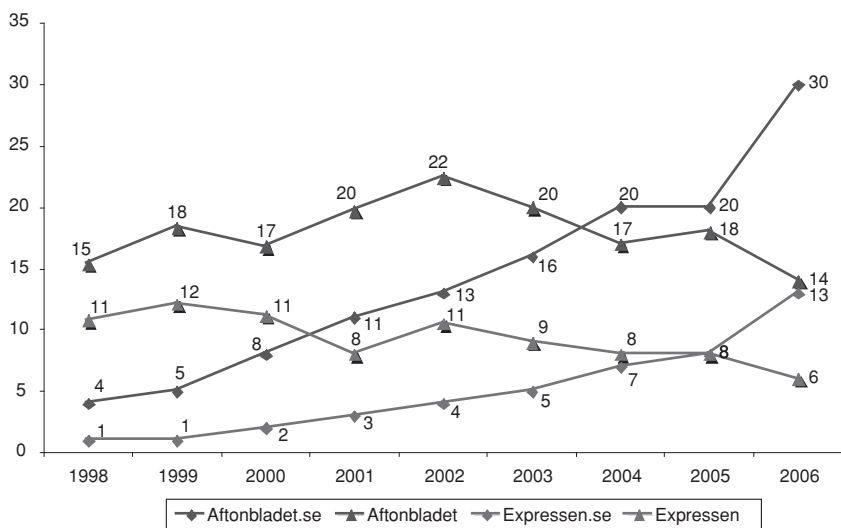
Kommentar: Urvalet innefattade år 1986-1991 svenska medborgare i åldrarna 15-75. År 1992-1999 innefattades åldrarna 15-80, och för 2000-2006 innefattas 15-85 år. Som regelbunden räknas läsning minst 3 dagar per vecka. *Differensen anger största skillnaden genom åren, d.v.s. skillnaden mellan högsta och lägst uppmätta värde. ** Uppgifter om civilstånd saknas före 1993.

Även om kvällstidningsläsningen i allmänhet har minskat så är förändringarna olika bland olika grupper. Den allra största minskningen har skett bland jordbrukarna, följt av 50-64 åringar och män. Förklaringen till årets generella nedgång är emellertid inte att specifika grupper avsevärt minskat sin läsning. Snarare kan vi notera en mindre nedgång på ett par procentenheter inom de flesta grupper. Precis som tidigare år är det i första hand bland män, låg- och medelutbildade, arbetare samt medelålders som vi finner de regelbundna läsarna av kvällspress. Det är emellertid också bland dessa grupper och de unga vuxna som den största minskningen i läsning har skett. Mellan 1986 och 2006 har andelen regelbundna kvällstidningsläsare bland 15-29 åringar minskat från 44 procent till 18 procent, en minskning om 29 procentenheter. I flera av de övriga grupperna ser vi minskningar om 21 till 24 procentenheter.

...men en vinnare i digital form!

Hösten 1994 började Aftonbladet distribuera kulturnyheter på internet. Året därpå publicerade såväl Aftonbladet som Expressen dagliga nätnyheter. Sedan 1998 mäts svenskarnas nätnyhetsvanor i SOM-undersökningen. Bergström har studerat svenskarnas nätnyhetsvanor över tid. År 2005 var det 27 procent som tog del av nyheter på internet minst tre dagar per vecka (Bergström 2006). År 2006 har andelen ökat till 38 procent. I figur 6 jämförs svenskarnas vanor av att läsa Aftonbladet respektive Expressen på internet med vanorna av att läsa papperstidningen.

Figur 6 Regelbunden läsning av Aftonbladet respektive Expressen i tryckt och digital form 1998-2006 (procent)

Kommentar: Med regelbunden läsning avses minst 3 dagar i veckan.

År 1998 läste 15 procent av svenskarna regelbundet Aftonbladet i pappersform, och 4 procent läste dess nyheter på internet. Motsvarande siffror 1998 för Expressen var 11 respektive 1 procent. Under de påföljande åtta åren har situationen förändrats avsevärt. Mellan 1998 och 2002 ökade andelen läsare för Aftonbladet för såväl papper och nät. Därefter har den tryckta versionen sjunkit, medan den digitala versionen har fortsatt att öka. Sedan 2004 tar fler svenskar del av aftonbladet.se än papperstidningen, och 2006 har andelen läsare av nättidningen blivit dubbelt så stor. Även för Expressens del har nättidningen passerat papperstidningen i andel regelbundna läsare. Från tabell 5 framgår hur kvällspressen nyttjas i såväl digital som tryckt form.

Tabell 5 Läsning av Aftonbladet respektive Expressen i tryckt och/eller digital form år 2006 (procent)

	Aftonbladet		Expressen.se	Expressen	
	Regelbundet	Mer sällan		Regelbundet	Mer sällan
Aftonbladet.se					
Regelbundet	5	25	Regelbundet	2	11
Mer sällan	8	61	Mer sällan	5	83

Kommentar: Med regelbundet avses minst 3 dagar i veckan. Totalt antal svar är 1704.

Från tabell 5 framgår att 61 respektive 83 procent av svenskarna sällan tar del av nyheter från de två kvällstidningarna, oavsett distributionsform. Fem procent uttrycker att de regelbundet tar del av Aftonbladet i de två formerna, andelen är två procent för Expressen.

En slutsats är att majoriteten av de regelbundna nättidningsläsarna inte har för vana att läsa kvällstidningen i pappersform. Mer än åtta av tio regelbundna besökare på aftonbladet.se läser inte papperstidningen regelbundet. För Expressen är motsvarande antal närmare nio utav tio. Läsning av kvällspressens nättidningar innebär alltså inte att man i nämnvärd utsträckning också söker sig till den tryckta tidningen.

En annan fråga är i vilken utsträckning de regelbundna papperstidningsläsarna också läser nättidningen. En närmare granskning visar att omkring fyrtio procent av Aftonbladets regelbundna tidningsläsare besöker nättidningen regelbundet. Som tabell 5 visar utgör denna grupp emellertid endast fem procent av den svenska befolkningen. Bland Expressens tidningsläsare är det endast var fjärde person som regelbundet besöker nättidningen.

En slutlig fråga är hur stor andel det är som endast tar del av kvällspressens nyheter via nättidningen. I analysen ingår alltså endast dem som uttryckt att de aldrig läser respektive kvällstidning i pappersform. Bland dem som aldrig läser Aftonbladet som papperstidning är 19 procent regelbundna läsare av aftonbladet.se. Bland dem som åtminstone ibland läser aftonbladet i pappersform är 35 procent regelbundna besökare av nättidningen. Motsvarande siffror för expressen.se är 8 respektive 16 procent. En slutsats är att besök på nättidningarna är betydligt vanligare bland dem som åtminstone ibland läser kvällstidningen i pappersform, än bland dem som inte gör så.

Avslutande diskussion

Vad vi kunnat utläsa från de redovisade analyserna är att dagstidningsläsningen i Sverige fortsätter att sjunka sakta. Nedgången är inte dramatisk mellan enskilda år,

inte heller mellan 2005 och 2006, men regelbundenheten har gått ner och andelen som står helt utanför dagstidningsmarknaden – de som läser mer sällan än en gång i veckan har ökat. Det senare medför dessutom att rekryteringsbasen för morgonpressen sjunker. Det är framförallt bland de resurssvaga grupperna som minskningen sker. Bland unga vuxna är minskningen särskilt påtaglig, de senaste tjugo åren har andelen regelbundna morgontidningsläsare minskat med tjugo procentenheter och kostnadsfaktorn förefaller vara en viktig förklaring. Den stora förloraren har varit kvällstidningarna även om nedgången stabiliserats något.

Samtidigt är mönstret inte entydigt. Det vi framför allt avser då vi här talar om nedgången i dagstidningsläsning är läsning av papperstidningar. Vidgar vi perspektivet kan vi samtidigt se att andelen som läser dagstidningar i elektronisk form ökat kraftigt. Tendensen har vi särskilt sett inom kvällspressen som har den längsta traditionen med nättidningar. Vi har till och med kunnat se att år 2006 har kvällspressens nättidningar betydligt fler regelbundna läsare än papperstidningsversionerna. I ett längre perspektiv kan troligen en liknande utveckling förväntas för morgontidningarna. Med tanke på att dessa har en äldre läsekrets med en mindre nätvana går dock utvecklingen betydligt långsammare där. Utvecklingen ställer en lång rad intressanta frågor, inte minst vad vi i framtiden skall mena med dagstidningar och dagstidningsläsning.

Not

- ¹ Jmfr med t.ex. Mediebarometern som till skillnad från SOM inte mäter vanor utan frågor om gårdagens läsning. En annan skillnad är att Mediebarometern görs löpande under året. Se vidare *Mediebarometer 2005* (2006).

Referenser

- Andersson, Ulrika (2003) *Till vilket pris som helst...? Prenumeranter i förhållande till prenumerationspris*. Dagspresskollegiets PMserie nr 46. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Andersson, Ulrika (2007) *Fokus på unga vuxna – sociala förändringar och växande medietubud skapar nya medievanor bland unga*, Arbetsrapport nr 46, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs Universitet.
- Ahrne, Göran, Roman, Christine & Franzén, Mats (2003) *Det sociala landskapet – en sociologisk beskrivning av Sverige från 50-tal till 90-tal*, Göteborg, Korpen
- Bergström, Annika (2005) *Nyhetsvanor.nu*, Avhandling vid Institutionen för Journalistik och Masskommunikation vid Göteborgs Universitet (JMG)
- Bergström, Annika, Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (2005) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Dagspresskollegiet, Göteborgs Universitet

- Bergström, Annika (2006) ”Nyheter, bloggar och offentliga sajter” I Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Du stora nya värld*, SOM-institutet, Göteborgs Universitet
- Hadenius, Stig och Weibull, Lennart (2005) *Massmedier. En bok om press, radio & TV*. Albert Bonniers Förlag.
- Høst, Sigurd & Severinsson, Ronny (1997) *Avisstrukturen i Norge og Sverige: 1960 till 1995*, Arbetsrapport, JMG, Göteborg
- James, William (1998) *The principles of psychology*, Bristol, Thoemmes
- Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2005* (2006) Nordicom Sverige, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa & Severinsson, Ronny (2001) *Trender och traditioner i svensk morgonpress 1987-1999*, Dagspresskollegiet, Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs Universitet
- Nilsson, Åsa (2005) ”Tidningsläsandets ålder och generationer”, i Annika Bergström, Ingela Wadbring & Lennart Weibull (red) *Nypressat*, Dagspresskollegiet, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs Universitet.
- Tidningsstatistik AB (2007) se www.ts.se.
- Wadbring, Ingela (2003) *En tidning i tiden. Metro och den svenska dagstidningsmarknaden*, Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) Göteborgs Universitet
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige*, Publica, Liber Förlag, Stockholm
- Westlund, Oscar (2006) ”Medieförtroendets betydelse” I Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Du stora nya värld*, SOM-institutet, Göteborgs Universitet
- Westlund Oscar (2007a), ”Nyheter bland unga vuxna i Göteborg”, I Nilsson Lennart (red) *Det våras för regionen*, Göteborgs Universitet
- Westlund Oscar (2007b), ”Mobiltelefonen som multimedium och nyhetsmedium”, Arbetsrapport 50, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs Universitet.

LOKALA NYHETER MORGONTIDNINGARNAS STARKA KORT

ULRIKA ANDERSSON

Människors vanor att läsa lokala morgontidningar har hållit sig på en förhållandevis stabil nivå, åtminstone sett till den totala läsningen. Men när läsningen bryts ner i mindre grupper, visar det sig att demografiska faktorer såväl som individuella intressen och behov spelar stor roll för läsningens omfattning (se Oscars Westlunds kapitel i denna volym). Detsamma gäller även för *läsningen av olika typer av innehåll* i den lokala morgontidningen.

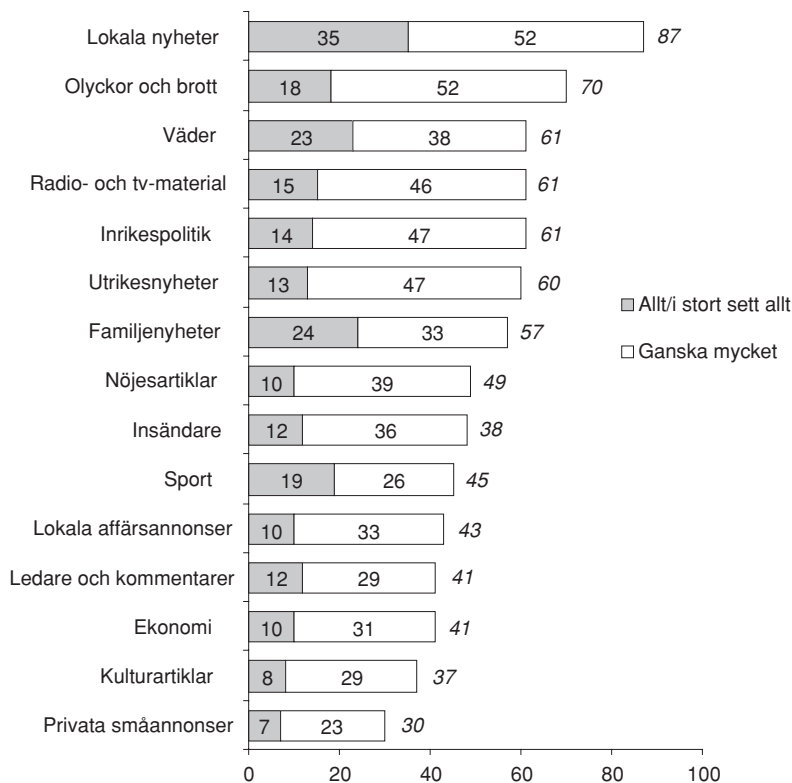
Följande kapitel syftar till att belysa människors innehållspreferenser i den lokala morgontidningen. Inledningsvis ligger fokuseringen på hur läsningen ser ut i befolkningen som helhet och hur innehållspreferenserna har varierat över tid. Därefter granskas hur innehållsläsningen skiljer mellan olika samhällsgrupper.

Lokala nyheter dominerar läsningen

De lokala morgontidningarnas signum är bevakningen av det som händer på den lokala arenan inom tidningarnas utgivningsområden. För några få tidningar ligger förvisso rapporteringen på en mer nationell nivå, men för de allra flesta utgör den lokala rapporteringen kärnan i verksamheten. Och det är också de lokala nyheterna som människor framför allt läser i sin morgontidning. Omkring var tredje person läser i stort sett all lokal nyhetsrapportering i morgontidningen, medan varannan läser ganska mycket av denna innehållskategori. Totalt sett innebär det att närmare nio av tio tidningsläsare tar del av åtminstone ganska mycket av de lokala nyheterna i sin morgontidning (figur 1).

Det näst mest lästa ämnesområdet utgörs av artiklar om olyckor och brott, där 70 procent uppger att de läser nästan allt eller ganska mycket av tidningens rapportering. På tredje och fjärde plats hittas väder och radio- och tv-material, det vill säga innehåll som kan karakteriseras som servicematerial, där omkring 60 procent av allmänheten tar del av en stor del av detta material. Ungefär lika många läser också tidningarnas rapportering kring inrikespolitiska frågor respektive utrikesnyheter. Dessa sex innehållskategorier utgör därmed de mest lästa områdena i de lokala morgontidningarna.

Figur 1 Andel som läser allt/i stort sett allt respektive ganska mycket av olika tidningsinnehåll 2006 (procent)

Kommentar: Frågan lyder 'Hur mycket brukar du normalt läsa av följande typer av innehåll i den lokala morgontidningen?'. Svartalternativen är: 'Allt/i stort sett allt'; 'ganska mycket'; 'inte särskilt mycket'; 'ingenting/nästan ingenting'; 'vet ej'. Figuren baseras på de personer som uppger att de läser en morgontidning minst 1 dag per vecka. Antalet svarspersoner är cirka 1325.

På motsatt sida hittas områden som privata småannonser, kulturartiklar och ekonominyheter, vilka utgör tidningarnas minst lästa innehållskategorier. Runt en tredjedel av tidningsläsarna, 30 procent, uppger att de tar del av åtminstone ganska mycket av de privata småannonser som publiceras i deras lokala morgontidning. Omkring 40 procent säger sig också läsa allt eller ganska mycket av tidningens kulturartiklar, ekonominyheter, ledaremateriell samt lokala affärsannonser.

Bland de ämnen som befinner sig mellan dessa båda ytterligheter hittas familjenyheter, nöjesartiklar, insändare och sportnyheter, där omkring hälften av befolkningen tar del av åtminstone ganska mycket av tidningarnas rapportering kring dessa områden.

Resultatet av människors bedömning av den egna läsningen kan bland annat bero av hur man förstår de olika kategoriernas benämning. Gränsdragningen mellan innehållskategorier som lokala nyheter och olyckor och brott är kanske inte alltid glasklar för människor, då exempelvis brott som sker på det lokala planet kan uppfattas som lokala nyheter. Likaså kan människor göra olika bedömningar av vilka artiklar som egentligen definieras som nöje respektive kultur. Samtidigt kan också utfallet av läsningen påverkas av hur mycket innehåll som finns av respektive kategori i tidningen. Värdet ges exempelvis normalt ett mindre utrymme, varför det är rimligt att fler också har möjlighet att ta del av allt detta material.

De resultat som beskrivits ovan gäller för människors läsning hösten 2006, men utgör också i huvudsak en beskrivning av hur läsningen har sett ut det senaste decenniet. Jämförelser med tidigare studier visar att människors innehållspreferenser är förhållandevis stabila över tid när det gäller de lokala morgontidningarnas innehåll. Andelen tidningsläsare som uppger sig läsa ganska mycket av lokala nyheter har exempelvis hållit sig runt 90-procentsstrecket sedan mitten av åttiotalet (tabell 1). Också övriga ämnesområden karakteriseras av en relativt hög stabilitet sett till den senaste tioårsperioden. Även ur ett längre perspektiv förefaller läsarnas innehållspreferenser vara relativt likartade (Weibull, 1983:290ff).

Tabell 1 Läsning av olika typer av innehåll i den lokala morgontidningen 1986-2006 (procent)

	1986	1995	1996	2000	2002	2003	2004	2006	Diff.
Lokala nyheter	87	90	90	89	92	90	91	87	5
Olyckor och brott	-	72	76	71	-	75	75	70	6
Väder	-	-	-	-	-	-	-	61	-
Radio-/ tv-material	61	68	71	59	63	63	64	61	12
Inrikespolitik	-	-	-	-	61	-	-	61	0
Utrikesnyheter	60	68	68	63	-	62	64	60	8
Familjenyheter	-	56	63	57	61	57	60	57	7
Nöjesartiklar	-	-	54	47	52	49	50	49	5
Insändare	-	53	61	52	55	52	56	48	13
Debatt	-	-	-	45	44	46	48	-	3
Sport	46	45	44	43	44	45	46	45	3
Lokala affärsannonser	-	-	-	50	52	47	50	43	9
Ledare och kommentarer	-	41	45	39	43	38	40	41	5
Ekonomi	-	-	-	42	48	39	39	41	9
Riksdag och regering	-	-	-	37	-	40	40	-	3
Kulturartiklar	26	33	38	35	46	34	38	37	20
Privata småannonser	-	-	-	-	-	-	-	30	-

Kommentar: Antalet svars personer för de olika åren varierar mellan 1305-1597. Tabellen baseras på de personer som uppgett att de läser en morgontidning minst 1 dag per vecka. Siffrorna anger andelen som har angett svarsalternativet 'allt/i stort sett allt' eller 'ganska mycket'. Ett streck (-) innebär att frågan inte ställdes det aktuella året. Differensen anger skillnaden mellan högst och lägst uppmätta värde under perioden. Det bör observeras att nivåerna kan påverkas något av antalet kategorier som ingått i frågebatteriet respektive år.

I de fall där läsningen av ett specifikt ämne skiljer ut sig genom ett särskilt högt eller lågt värde ett visst år, ligger förklaringen sannolikt i metodologiska faktorer, så som vilka andra kategorier som efterfrågades det aktuella året. På så sätt beror eventuella större förändringar snarare på tillfälligheter, än på en faktisk förändring i människors läsvanor. Med undantag för kultur saknas i huvudsak trender människors läsning av olika innehållskategorier.

Stabiliteten i läsningen beror framför allt på att tidningarnas innehåll förändras mycket långsamt. De förändringar som sker är framför allt relaterade till formen snarare än innehållet. Kultur utgör dock ett undantag, då ämnet har blivit mer öppet i samband med att många tidningar valt att låta kultur- respektive nöjessidorna gå ihop.

Fyra dimensioner av tidningsläsning

En faktoranalys av människors självskattade läsning av de lokala morgontidningarna innehåll visar att det går att utläsa fyra olika dimensioner i läsningen. Den första dimensionen, *lokalsamhället*, karakteriseras av höga laddningar inom ämneskategorier som lokala nyheter, lokala affärsannonser, familjenyheter och insändare, det vill säga material som i huvudsak är knutet kring rapportering om det närliggande samhället (tabell 2).

Den andra dimensionen, *politik och samhälle*, domineras i sin tur av nyheter om inrikespolitik, utrikesrapportering, ledare, ekonomi och kultur. Här är det framför allt läsningen av politiskt och kulturellt inriktat material som utmärker sig, där fokus i huvudsak ligger på en nationell alternativt internationell arena.

Nöjessfären utgör i sin tur den tredje dimensionen, där läsning av nöjesnyheter och radio- och tv-material laddar högt, medan den fjärde och sista dimensionen, *sportsfären*, domineras av sportnyheter.

Medan de båda sista dimensionerna, nöje och sport, i huvudsak fokuserar på ämnesområden som kan förknippas med fritid och förströelse, ligger tyngdpunkten i den andra dimensionen, politik och samhälle, framför allt på områden som rör politik, samhälle och näringsliv. Den första dimensionen, lokalsamhället, innehåller i sin tur såväl samhällsbevakning som mer fritidsrelaterade aspekter.

Precis som läsningen av de enskilda innehållskategorierna har förhållit sig stabil över tid, har även dimensionerna i människors läsning sett ungefär desamma ut de senaste decennierna. Jämförelser med studier från 1970- respektive 1980- talet visar att det såväl då som nu, är lokalsamhället, politik och samhälle respektive nöje och sport som är de framträdande dimensionerna i människors läsning (Weibull, 1983: 314ff).

Tabell 2 Tidningsläsningens fyra dimensioner 2006 (faktoranalys)

	Lokal- samhället	Politik- och samhälle	Nöjessfär	Sportsfär
Lokala affärsannonser	,749	-,042	,238	,000
Familjenyheter	,717	-,100	,245	-,014
Privata småannonser	,728	-,136	,219	-,084
Insändare	,714	,177	,024	-,182
Lokala nyheter	,692	,217	-,052	,143
Olyckor och brott	,631	,127	,139	,294
Inrikespolitik	,036	,836	,008	,152
Utrikesnyheter	,004	,798	,064	,074
Ledare/kommentarer	,093	,715	,001	-,286
Ekonominyheter	,071	,680	-,028	,295
Kulturartiklar	,008	,574	,322	-,496
Nöjesartiklar	,170	-,059	,788	-,139
Radio-/TV-material	,153	,056	,743	,186
Sport	,008	,146	,178	,764
Väder	,304	,163	,475	,183
<i>Förklarad varians (procent)</i>	<i>31</i>	<i>16</i>	<i>8</i>	<i>7</i>

Kommentar: Kaisers kriterium med varimaxrotation (eigenvalue 1). Tabellen baseras på de personer som uppgett att de läser en morgontidning minst 1 dag per vecka.

Läsningen varierar i olika samhällsgrupper

Precis som regelbundenheten i tidningsläsning varierar mellan olika samhällsgrupper, där exempelvis yngre läser i lägre utsträckning än äldre, så tenderar också innehållspreferenserna att variera mellan olika grupper. Medan vissa samhällsgrupper framför intresserar sig för lokalsamhället, är andra mer intresserade av politik och samhället eller nöjessfären.

När det gäller kvinnors och mäns läsning är det framför allt områden som sport, familj, nöje, kultur, insändare och ekonomi som skiljer de båda könen åt. Störst differens återfinns i läsningen av sportnyheter, där närmare två tredjedelar av männen, men endast en tredjedel av kvinnorna uppger sig läsa ganska mycket. Differensen mellan de båda grupperna är här 36 procentenheter (tabell 3). Det motsatta förhållandet gäller i sin tur för läsning av familjenyheter, där kvinnor läser i betydligt högre utsträckning än män; 72 respektive 40 procent, vilket ger en differens om 32 procentenheter.

Kvinnor läser också mer av nöjes- och kulturnyheter liksom av insändarmaterialet, medan män i sin tur tar del av mer av ekonominyheter. Differensen mellan kvinnor och män ligger här i genomsnitt runt 20 procentenheter. När det gäller de mest lästa områdena, lokala nyheter och artiklar om olyckor och brott, är skillnaderna dock högst marginella mellan de båda grupperna.

Tabell 3 Läsning av olika typer av innehåll i den lokala morgontidningen 2006, efter kön och ålder (procent)

	Lokala nyheter	Olyckor/ brott	Väder	Radio-/ tv-material	Inrikespolitik	Utrikesnyheter	Familjnyheter	Nöjesnyheter	Insändare	Sportnyheter	Lokala affärsan.	Ledare/ kom.	Ekonominyheter	Kulturnyheter	Privata småan.
Samtliga	87	70	61	61	61	60	57	49	48	45	43	41	41	37	30
Kön															
Kvinnor	91	73	67	67	59	60	72	59	58	28	52	41	33	47	36
Män	87	69	57	56	66	62	40	38	40	64	35	42	51	26	25
<i>Differens</i>	4	4	10	11	7	2	32	21	18	36	17	1	18	21	11
Ålder															
20-29 år	73	71	57	57	42	51	37	70	33	43	31	28	25	26	29
30-39 år	83	63	50	62	52	53	53	60	43	43	39	31	30	24	31
40-64 år	81	70	62	59	67	64	58	46	49	44	47	40	46	40	31
65-85 år	94	75	70	67	72	65	69	32	65	45	49	61	57	45	32
<i>Differens</i>	21	12	20	10	20	14	32	38	32	2	18	33	32	19	3

Kommentar: Tabellen baseras på de personer som uppgett att de läser en morgontidning minst 1 dag per vecka. Siffrorna anger andelen som har angett svarsalternativet 'allt/i stort sett allt' eller 'ganska mycket'. Differensen anger skillnaden mellan högst och lägst uppmätta värde.

Ålder har visat sig vara en avgörande faktor för i vilken utsträckning en människa tar del av morgontidningar eller inte (jfr Oscar Westlunds kapitel i denna volym). Också när det gäller läsning av tidningarnas *innehåll* har åldern stor betydelse. För samtliga åldersgrupper gäller att lokala nyheter utgör det mest lästa ämnet, medan artiklar om nyheter och brott kommer på en andra plats. Därefter hamnar nöjesnyheter på en tredje plats bland 20-29-åringarna, medan 30-39-åringarna läser radio- och tv-material. För medelålders och äldre personer utgör inrikespolitiska nyheter det tredje mest lästa ämnesområdet.

Men även om såväl unga som äldre läser lokala nyheter i högst utsträckning, skiljer sig läsningens omfattning väsentligt beroende på vilken åldersgrupp som

beaktas. Medan 73 procent av 20-29-åringarna läser ganska mycket av det lokala materialet i sin morgontidning, är motsvarande andel bland pensionärerna hela 94 procent, en differens om drygt 20 procentenheter (tabell 3).

Lokala nyheter är dock inte den innehållskategori som i högst utsträckning särskiljer unga från äldre. Det är istället läsningen av nöjesnyheter, där differensen mellan yngst och äldst är 38 procentenheter. 70 procent av 20-29-åringarna uppger att de läser ganska mycket av nöjesnyheterna, vilket kan jämföras med 32 procent av pensionärerna. För denna innehållskategori gäller således att läsningen successivt minskar i takt med ökad ålder. Förklaringen ligger huvudsakligen i skillnader i levnadssituation och livsstil, där yngre människor generellt har ett större intresse för sådant som händer i nöjesvärlden eftersom de oftare befinner sig i denna sfär, något som sedermera avtar med ökad ålder.

Om intresset för nöjesvärlden minskar med ökad ålder, tenderar i sin tur intresset för såväl lokalsamhället som nationella och internationella frågor att öka med ålder. Detta växande intresse leder också till en ökad läsning av innehållskategorier som berör dessa områden. Några exempel som speglar denna tendens är läsningen av ledarmaterial, där 28 procent av 20-29-åringarna och 61 procent av 65-85-åringarna tar del av en stor del av detta material. Ytterligare innehållskategorier där differensen mellan yngst och äldst är stor, är familjenyheter, insändare, inrikespolitik och ekonomiartiklar, där differensen mellan de båda åldersgrupperna ligger runt 30 procentenheter.

Samtidigt finns det dock två ämnesområden där läsningen i huvudsak är densamma, oavsett åldersgrupp; sportnyheter och privata småannonser. Såväl unga som äldre läser ungefär lika mycket av dessa båda innehållskategorier. Även om det i just dessa fall inte syns några skillnader mellan de olika åldersgrupperna, är den generella tendensen dock att unga tar del av morgontidningens innehåll i lägre omfattning än äldre.

Intresset för att ta del av olika innehåll i morgontidningen skiljer dock inte bara mellan kvinnor och män eller unga och äldre. Även utbildningsnivån tenderar att spela roll för intresset att läsa en viss typ av innehåll. Människor med låg utbildning läser i högre utsträckning den rapportering som fokuserar på lokalsamhället, medan människor med hög utbildning i högre utsträckning tar del av nyheter som rör politik och samhället. Lokala nyheter, artiklar om olyckor och brott, familjenyheter och lokala annonser läses i högre utsträckning av lågutbildade, medan inrikespolitik, utrikesnyheter, ledarmaterial och kulturartiklar i sin tur läses mer av högutbildade (tabell 4).

Tabell 4 Läsning av olika typer av innehåll i den lokala morgontidningen 2006, efter utbildningsnivå, boendeort och politiskt intresse (procent)

	Lokala nyheter	Olyckor/ brott	Väder	Radio-/ tv-material	Inrikespolitik	Utrikes	Familj	Nöje	Insändare	Sport	Lokala affärsan.	Ledare/ kom.	Ekonomi	Kultur	Privata småan.
Samtliga	87	70	61	61	61	60	57	49	48	45	43	41	41	37	30
Utbildning															
Låg	95	83	68	62	57	54	68	44	65	52	57	42	41	27	48
Medel	88	72	62	61	59	59	57	54	47	43	43	36	41	37	29
Hög	84	56	56	63	76	73	47	46	39	41	33	53	45	49	16
<i>differens</i>	11	27	12	2	19	19	21	10	26	11	24	17	4	22	42
Boendeort															
Storstad	80	58	63	57	73	72	40	47	35	41	22	47	50	48	12
Ej storstad	89	73	61	61	59	58	59	49	51	45	46	39	40	34	33
<i>differens</i>	9	15	2	4	14	14	19	2	16	4	24	8	10	14	21
Politiskt intr.															
Politiskt intr.	89	69	61	62	79	73	51	45	50	47	39	54	52	34	25
Politiskt ointr.	89	74	63	61	38	45	65	55	49	42	49	23	27	26	38
<i>differens</i>	0	5	2	1	41	28	14	10	1	5	10	31	25	8	13

Kommentar: Tabellen baseras på de personer som uppgett att de läser en morgontidning minst 1 dag. Siffrorna anger andelen som har angett svarsalternativet 'allt/i stort sett allt' eller 'ganska mycket'. Differensen anger skillnaden mellan högst och lägst uppmätta värde.

Det finns också skillnader mellan människor som bor i storstäder och tar del av storstadsmorgonpress och människor som bor i andra delar av landet och tar del av landsortspress. Oavsett boendeort utgör lokala nyheter det mest lästa innehållet, men det råder närmare tio procents differens mellan storstadsbor och läsare i övriga landet (tabell 4). Näst efter lokala nyheter läser tidningsläsare som bor i storstäder framför allt artiklar om inrikespolitik och utrikesnyheter, medan läsare på andra orter istället tar del av rapportering om olyckor och brott samt väder. Skillnaderna beror i huvudsak på att storstadsmorgonpressen oftast har en större bevakning av inrikespolitiska och internationella angelägenheter, medan den lokala rapporteringen ligger i fokus för landsortstidningarna (Nilsson och Weibull, 2005; Nilsson och Severinsson, 2001).

Storstadsmänniskor läser också mer av ekonominyheter och kulturartiklar, vilket precis som inrikes- och utrikesmaterialet ges ett större utrymme i storstadstidning-

arna. Landsortspressens läsare läser i sin tur mer av innehåll som familjenyheter, insändare och lokala annonser, material som i hög utsträckning är knutet till den lokala rapportering som utmärker landsortspressen. Storstadsmänniskors läsning karakteriseras därmed i högre utsträckning av material som kan knytas till politik och samhället medan övriga tidningsläsare tenderar att läsa mer av kategorier knutna till lokalsamhället.

Det finns dock några kategorier där skillnaderna mellan de båda grupperna är högst marginell. Läsningen av sportnyheter, nöjesartiklar och väder är ungefär densamma oavsett var man bor. Sportläsningen varierar istället, som nämnts, efter kön, medan nöjesläsningen varierar efter ålder.

Men det är inte bara faktorer som kön, ålder och boendeort som påverkar människors läsning. Läsningens karaktär skiljer sig också beroende på graden av politiskt intresse hos tidningsläsarna. Den genomgående tendensen är att människor som i allmänhet har ett stort intresse för politiska frågor är mer benägna att ta del av innehåll som berör politik och samhället, medan människor med mindre grad av politiskt intresse främst intresserar sig för lokalsamhället och nöjessfären. Den största differensen hittas när det gäller inrikespolitik, där 79 procent av de politiskt intresserade läsarna tar del av åtminstone ganska mycket av detta material, medan motsvarande andel bland politiskt ointresserade är 38 procent. Differensen mellan de båda grupperna är här 48 procentenheter.

Även när det gäller ledare och kommentarer, utrikesnyheter och ekonomiartiklar är differenserna förhållandevis stora mellan de båda grupperna. I det första fallet läser 54 procent av de politiskt intresserade ganska mycket av ledare och kommentarer, medan motsvarande andel bland politiskt ointresserade är 23 procent. I fråga om utrikesnyheter ligger läsningen i de båda grupperna på 73 respektive 45 procent, en differens om 28 procentenheter. Vidare läser 52 procent av de politiskt intresserade ganska mycket av morgontidningarnas ekonomirapportering, medan motsvarande andel i gruppen politiskt ointresserade är 27 procent.

Den situation som beskrivits ovan gäller de ämnesområden där politiskt intresserade läser i högre utsträckning är politiskt ointresserade. Det omvända fallet gäller för läsningen av familjenyheter, nöjesartiklar respektive annonsmaterial. Differenserna mellan de båda grupperna är dock inte lika stor för dessa ämnen, som för det innehåll som kan knytas till politik och samhälle. Och för kategorier som lokala nyheter, olyckor och brott, väder, radio- och tv-material, insändare och sport återfinns mindre eller inga skillnader alls mellan de båda grupperna.

Lokala nyheter basen i människors tidningsläsning

Människors vana att läsa morgontidningar skiljer sig mellan olika grupper i samhället. Detsamma gäller även för läsningen av olika typer av innehåll i den lokala morgontidningen. Men oavsett om människor är unga eller gamla, kvinnor eller män, högutbildade eller lågutbildade, är det ett och samma ämnesområde som

utgör basen för människors dagliga tidningsläsning; *lokala nyheter*. I vissa grupper ligger förvisso läsningen på en något lägre nivå, som hos unga människor, medan den i andra grupper är betydligt högre. Oavsett differenser i läsfrekvens finns det dock ett gemensamt intresse för att ta del av sådant som sker i den närmaste omgivningen.

Inom forskningen har skillnader i människors läsning förklarats med hjälp av den så kallade *lästrappan*, där innebörden är att dagstidningsläsningen ger människor såväl orientering som fördjupning (Weibull 1983:310ff). Det material som kan karakteriseras som primärläsning, utgörs i huvudsak av lokala nyheter, olyckor och brott, väder, radio- och tv-material och inrikespolitik. Detta material är sådant som de allra flesta tidningsläsare tar del av och bidrar till att ge en orientering i aktuella händelser och skeenden i samhället. Vid sidan av detta finns också en tillvalsläsning som grundar sig på människors personliga intressen för olika saker. Den typen av innehåll får inte höga läsarsiffror i befolkningen som helhet, men når däremot höga andelar inom specifika grupper. Exempel på tillvalsläsning är mäns intresse för att läsa om sport, ungas intresse för att läsa om nöje och äldre människors intresse för att ta del av familjematerial. Primärläsningen är således utgångspunkten för majoriteten av läsarna, medan lästrappan sedan delar sig efter olika läsgrupper beroende på livssituation, position eller politiskt intresse.

Lokala nyheter utgör det grundläggande steget i lästrappan och det är knappast förvånande att det är just denna ämneskategori som allra flest tidningsläsare väljer att ta del av. De allra flesta människor har ett grundläggande behov av att veta vad som sker i deras närmaste omgivning och i ett kraftigt ökande mediebrus är det just *närheten* till människor som utgör morgontidningarnas främsta konkurrensmedel. Såväl kvällspress, tv, radio som internet förmår förmedla en kvalificerad rapportering kring riktsnyheter och internationella angelägenheter, men när det gäller den lokala bevakningen är det framför allt de lokala morgontidningarna som står för en mer djupgående bevakning.

Överlag karakteriseras människors innehållspreferenser i den lokala morgontidningen av en hög grad av stabilitet. För även om läsningens karaktär förvisso skiljer mellan olika grupper, har den samlade läsningen trots allt förhållit sig stabil under en lång tidsperiod trots stora förändringar i medielandskapet.

Referenser

- Nilsson, Åsa och Severinsson, Ronny (2001) *Trender och traditioner i svensk morgonpress 1987-1999*. Göteborg: Dagspresskollegiet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa och Weibull, Lennart (2005) "Medier eller innehåll" i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går. Trettio kapitel om politik, medier och samhälle*. SOM-rapport nr 36. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm: LiberFörlag.

KONSEKVENSER AV TIDNINGSKRIG – EXEMPLET STOCKHOLM

INGELA WADBRING

Häromdagen rörde jag bland gamla papper och fann en inbjudan till Publicistklubben från april 1991 med rubriken: *Dagspressens dödsdans*. Utan frågetecken! Det är vare sig första, sista eller enda gången likartade formuleringar dykt upp.

Det är snarare något som är ständigt återkommande. Dagspressen som bransch har länge förutspått sin egen död. Alldeles särskilt har den gjort det varje gång ett nytt medium eller nya kanaler dykt upp på den mediala scenen. I Publicistklubbens inbjudan formulerades det enligt följande:

Dagstidningarna är på nytt i kris. Annonsförsäljningen rasar i takt med att lågkonjunkturen tilltar och konkurrensen från andra medier ökar.

Radio var det första mediet som sågs som en konkurrent, sen kommer en lång rad med nya medier, nytt innehåll i gamla medier, nya sändningstidpunkter för gamla medier med mera – och nu i början av 2000-talets första decennium är det medier som utvecklades under 1990-talet eller ännu icke utvecklade medier som ses som hot: internet, dagliga gratistidningar och mobiltelefoni är sådana exempel.

Det här kapitlet ska emellertid inte handla om något av de nya medierna/kanalerna i sig, utan de nya mediernas konsekvenser för de gamla medierna. Ett mer preciserat syfte är att analysera vilka konsekvenser starten av de dagliga gratistidningarna haft för de dagstidningar som inte är gratis. Verkar det troligt att dagspressen kommer att dö på grund av starten av gratistidningarna? Som exempel på marknad har Stockholm valts.

Världens första moderna dagliga gratistidning startade i just Stockholm. Det var Metro, och året var 1995. Fem år senare startade ytterligare två dagliga gratistidningar, Stockholm News och Everyday, men de lades ned inom några månader båda två (se Wadbring 2001, 2003). Nästa stora satsning var Stockholm City som etablerades 2002. Senast ut på banan är Punkt se som startade hösten 2006.

Sedan 1995 har flera hundra gratistidningstitlar startats världen över (för en översikt, se Ifra 2005), vilket gör att många såväl tidningsägare och forskare kommit att fundera över vilka konsekvenserna rimligen kan tänkas bli. Stockholm är den marknad där erfarenheten är störst.

Två perspektiv

När konsekvenserna av en ny tidnings start ska studeras, kan flera olika perspektiv anläggas. I denna artikel är det två som tas upp: ett ekonomiskt perspektiv och ett samhällsperspektiv.

En ny tidning som startar på en befintlig marknad, blir andra- eller till och med tredjetidning på marknaden (Gustafsson 1996, Høst 1996, Picard 1993). Många etableringshinder ska forceras på vägen för den nyetablerade tidningen, men det innebär också att befintliga tidningar utmanas och att konkurrensen därmed totalt sett ökar.

Från ett ekonomiskt perspektiv är båda marknaderna som en tidning verkar på – annons- och upplagemarknaderna – relevanta att studera. En traditionell svensk morgontidning får merparten av sina intäkter från annonsmarknaden (cirka 60 procent, storstadstidningarna något mer än landsortstidningarna), medan kvällstidningarna får merparten av sina intäkter via läsarnas lösnummerköp, cirka 75 procent (Tidningsutgivarna 2005). En gratisdistribuerad tidning får samtliga intäkter från annonsörerna, men konkurrerar ändå med andra tidningar om läsarna eftersom dessa förväntas investera åtminstone tid och intresse, om än inte pengar, i tidningen.

Naturliga mått för att studera konsekvenserna av en ökad konkurrens från ett ekonomiskt perspektiv är genom upplagor och upplageintäkter respektive annonsintäkter.¹ Annonsmarknaden lämnas i denna artikel därhän, men upplagemarknaden kommer att belysas.²

Eftersom medier i allmänhet, och public service liksom morgontidningar i synnerhet, dessutom menar sig ha ett samhällsuppdrag (t.ex. McAllister 1996, Nord & Strömbäck 2004), är det av relevans att också anlägga ett samhällsperspektiv när konsekvenserna av nya tidningsstarter analyseras. Tidningar har av tradition haft publicistiska och opinionsbildande ambitioner, även om de över tid kommit att allt mer att fungera som vilka företag som helst (Hultén 1999, McManus 1994).³

För att det ska vara poängfyllt att anlägga ett samhällsperspektiv måste utgångspunkten emellertid vara att mediernas innehåll är tillräckligt relevant för att kunna fylla en funktion för att orientera sig i samhället. Min utgångspunkt här är att samtliga tidningar har ett sådant innehåll, såväl morgon-, som kvälls- och dagliga gratisdistribuerade tidningar, om än i olika grad och av olika slag (Wadbring 2003, jfr Høst 2000). Samtidigt är det naturligtvis så att en jämförelse mellan exempelvis Punkt se och Svenska Dagbladet blir som en jämförelse mellan meloner och vindruvor. Men båda är att betrakta som relativt breda, allmänna nyhetstidningar – om än med olika inriktningar. Kvalitetsaspekterna lämnas i denna artikel därhän.

Om tidningarna ses som viktiga från ett samhällsperspektiv, blir andra mått än upplagor och annonsintäkter relevanta: primärt användnings- eller räckviddsmått liksom värderingsmått (för översikter, se McQuail 2005, Sternvik, Weibull & Nilsson 2005). I denna artikel har endast användningsmått använts för att studera hur

läsningen av morgontidningarna förändrats som en konsekvens av de dagliga gratistidningarnas start.⁴

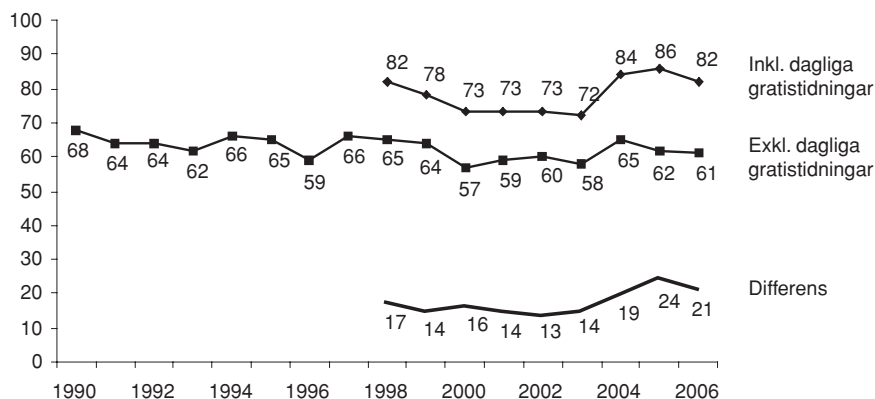
Empiriskt startar analysen med ett samhällsperspektiv för att sedan gå över till det ekonomiska perspektivet.

Läsning i Stockholm

Dagstidningsläsning i Sverige är internationellt sett hög (se Oscar Westlunds kapitel i denna bok). Vad som däremot inte framgår vid översiktliga jämförelser, men som är ett faktum av gammalt datum, är att Stockholm är den stad i Sverige som skiljer sig från andra städer framför allt genom att läsningen av morgontidningar alltid legat på en lägre nivå där än annorstädes – trots att det är en av relativt få svenska städer med två morgontidningar.

I figur 1 visas hur läsning av morgontidningar i Stockholmsregionen ser ut om de dagliga gratistidningarna exkluderas – vilket fortfarande är det vanliga sättet att redovisa statistik i branschen – samt vilken skillnaden blir om de dagliga gratistidningarna inkluderas. Den första dagliga gratistidningen startade 1995, och SOM-institutet började mäta den 1998. I figuren redovisas dock läsningen några år innan den första dagliga gratistidningen startade för att kunna se en något mer långsiktig utveckling.

Figur 1 Regelbunden läsning av morgontidningar i Stockholmsregionen, inklusive respektive exklusive dagliga gratistidningar, 1990-2006 (procent)

Kommentar: Med regelbunden läsning avses minst 5 dagar/vecka 1990-1997 samt 1999-2003, men 3 dagar/vecka 1998, 2004-2006. Endast Metro och Stockholm City är medräknade som dagliga gratistidningar.⁵ Mellan 1995 och 1998 räknas Metro som "traditionell" morgontidning om svarspersonen explicit har angivit denna tidning.

Källa: Riks-SOM-undersökningen respektive år.

Den kurva i figur 1 som är mest intressant är den som visar differensen mellan de båda sätten att mäta morgontidningsläsning, eftersom skalan ändrats flera gånger och därför inte är helt jämförbar över tid. Differensen däremot är jämförbar över tid, och den har alltid varit relativt stor och har också ökat något över tid.

Innebörden i de resultat som kan ses i figur 1 är att när de dagliga gratistidningarna räknas med som morgontidningar stiger den regelbundna läsningen med cirka 20 procent, som alltså i princip är ett rent tillskott. Över 80 procent av stockholmarna kan sägas vara morgontidningsläsare. Det är heller inte primärt så att det finns en nedgång i läsning av de traditionella morgontidningarna från 1995 – mer än en tillfällig nedgång 1996 som sedan hämtas tillbaka. De farhågor som hysts om att de dagliga gratistidningarna skulle ta läsare från de traditionella tidningarna har därmed i viss utsträckning kommit på skam. Hur läsutvecklingen skulle sett ut utan starten av de dagliga gratistidningarna kan vi naturligtvis inte veta. Det känns dock inte rimligt att tänka sig att läsningen av de abonnerade tidningarna skulle ökat – möjligen skulle nivån varit något mer stabil för dem än vad fallet är idag.

Samtidigt är det emellertid så att när man ser hur läsningen av enskilda titlar ser ut i olika befolkningsgrupper, så besannas farhågorna också i viss mån. Förutom att dubbelläsningen är stor, dvs. att många läser både en gratis och en betald morgontidning, kan det rena tillskottet tillskrivas resurssvaga grupper (Wadbring 2007b) medan de som trots allt i viss mån lämnar den betalda pressen till förmån för den gratistutgivna framför allt är ungdomar (Wadbring 2007a).

Men trots det, är det nog stabilitet som får sägas vara utmärkande för dagstidningsläsningen i Stockholmsregionen åtminstone på detta övergripande plan. De abonnerade morgontidningarna återfinns i huvudsak i samma position före som efter introduktionen av de dagliga gratistidningarna. Den nedgång som kan ses, ska inte heller med nödvändighet tillskrivas just starten av de dagliga gratistidningarna – även internet började spridas i mitten av 1990-talet och har förstås haft en viss inverkan på annan nyhetskonsumtion (t.ex. Bergström 2005).

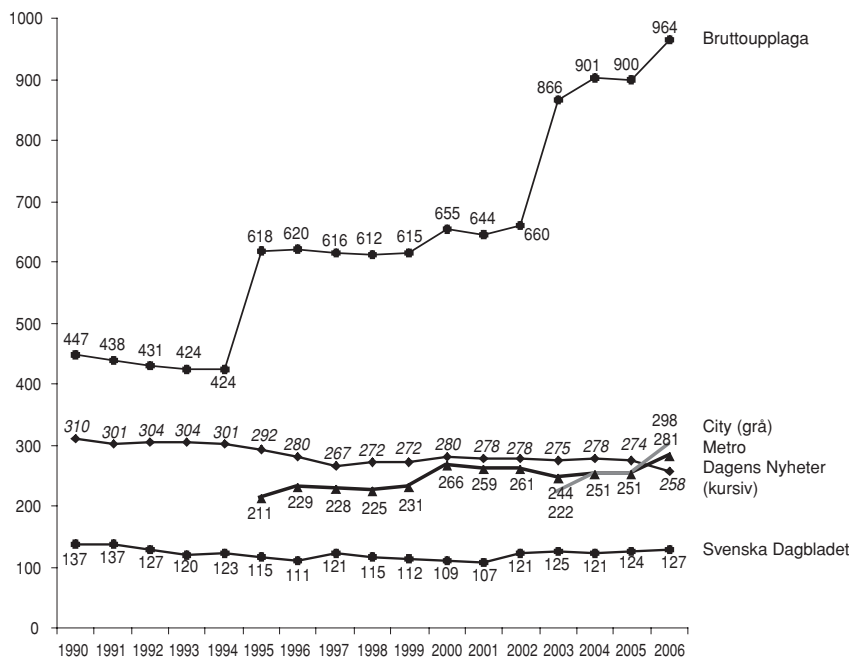
Läsning och upplaga är två mått som hänger intimt samman, men det är inte samma sak. Upplagan kan exempelvis gå ned samtidigt som läsningen är stabil om varje tidningsexemplar läses av flera personer. Det får ekonomiska konsekvenser för tidningsföretagen, för även om man av publicistiska skäl förstås gärna ser att människor läser, är det av ekonomiska skäl också nödvändigt för traditionella tidningsföretag att de läsande människorna betalar för sin tidning. Vi lämnar därför läsning och går över till upplaga som mått.

Stockholmska upplagor

Den samlade upplagan i Stockholm är stor. Över en miljon tidningsexemplar trycks och distribueras en vanlig dag. Det motsvarar ungefär en femtedel av samtliga tryckta tidningar i Sverige. I figur 2 visas hur utvecklingen ser ut över tid i Stockholmsregionen, men enbart ifråga om morgontidningar. Också här startar vi 1990

för att se hur en eventuell förändring såg ut också före de dagliga gratistidningarnas start.

Figur 2 Morgontidningsupplagor i Stockholm, 1990-2006 (tusentals exemplar)

Kommentar: TS mätte till och med år 1994 upplagor för första halvåret respektive år, och från och med 1995 helårsvis. Metro och Stockholm City är mätta enligt RS, inte TS (se www.ts.se). 2004 och 2005 visar Metro och City exakt samma siffror. Bruttoupplaga innebär sammanlagd upplaga av samtliga i figuren ingående titlar.

Källa: TS och RS respektive år.

Abonnerade tidningars (TS) och gratistutgivna tidningars upplagor (RS) mäts inte på samma sätt. De gratisdistribuerade tidningarna kan inte revideras på samma sätt eftersom de ju inte distribueras direkt till en abonnent som beställt den. Det innebär att upplagemåttet är mer osäkert för gratisutgivna tidningar. Läsarmått blir därmed viktigare ur annonsörssynpunkt. Sett till allmän spridning av tidningar är dock upplagemåttet av intresse.

Vad som blir tydligt i figur 2 är, likt i figur 1, det stora tillskott som kan ses när de dagliga gratistidningarna räknas med, här på bruttoupplagan. År 1995 ökar bruttoupplagan kraftigt när Metro startar, 2002 händer samma sak igen när Stockholm City startar. Punkt se har inte redovisat några upplagedata för 2006 och re-

dovisas följaktligen inte. Det är värt att nämna att Stockholm City år 2006 gått om Metro i upplaga, och såväl City som Metro har passerat Dagens Nyheter i upplaga i Stockholmsregionen.

Men det är inte de dagliga gratistidningarna som är i fokus i detta kapitel, utan konsekvenserna av deras start för övriga tidningar. Och det är onekligen så att det som kan ses huvudsakligen är stabilitet. Konsekvenserna ser därmed ut att vara små.

Dagens Nyheter visar förvisso en nedgång ända sedan 1990, men mycket måttlig. Den är dock tydligast åren direkt efter Metros start. Efter 1998 kan man till och med se en uppgång, om än inte helt linjär – och de två senaste mätpunkterna uppvisar en nedgång, särskilt 2006. Stabilitet är det utmärkande för Svenska Dagbladet – här är nedgången betydligt större före de dagliga gratistidningarna startade än efter. Sedan 2002 kan istället en uppgång ses.

Kvällstidningarna visas inte i figur 1, men det kan nämnas att Expressen rasar i närmast fritt fall hela 1990-talet och början av 2000-talet i Stockholm medan Aftonbladet ligger stabil (se TS-boken respektive år). Ingen av dessa kurvor synes ha något att göra med starten av dagliga gratistidningar.

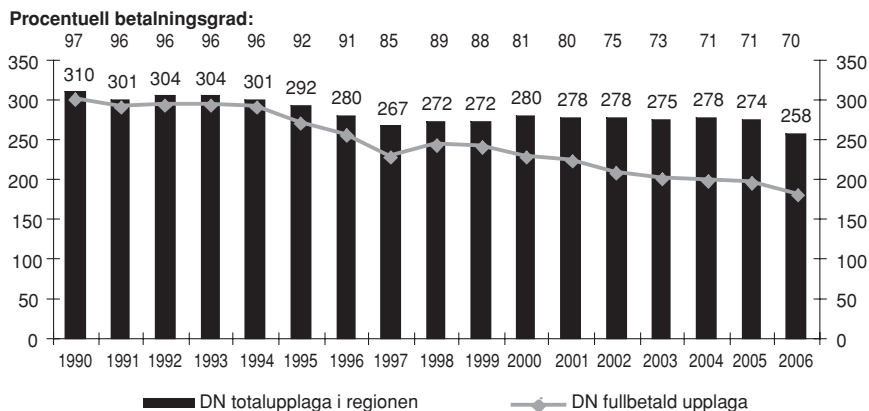
Är allt frid och fröjd då? Bilden tycks visa positiva konsekvenser på läsarmarknaden genom att fler läser och i princip inga konsekvenser alls på betaltidningarnas upplagor. Men nej, riktigt så enkelt är det inte. Den upplaga som redovisats här är den samlade upplagan för respektive tidning som räknas in i TS-statistiken. Men att de får räknas in i TS-statistiken innebär inte att de är fullbetalda. Många tidningar rabatteras kraftigt. Det gäller alldeles särskilt i Stockholm.

I figur 3 visas i staplarna det som tidigare visades som kurvor: Dagens Nyheter och Svenska Dagbladets totala redovisade upplaga i sin utgivningsregion. I den kurva som löper genom staplarna visas den del av upplagan som är fullbetald eller säljs med maximalt 25 procents rabatt. Dessa båda tal satta i relation till varandra ger betalningsgraden för tidningarna.⁶

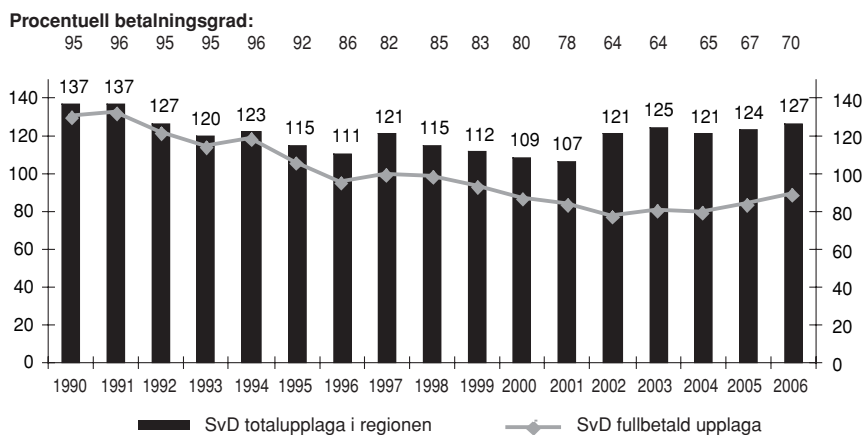
När betalningsgraden studeras är det inte längre så att vi kan tala om stabilitet – utan istället om en långsiktig förändring. Båda tidningarna visar ganska dramatiska nedgångar vad gäller den del av upplagan som är fullbetald eller endast har en mindre prisnedsättning. För båda tidningarna gäller dessutom att nedgångarna kan ses vid två specifika tillfällen: strax efter 1995 och 2002. Det var dessa båda år som dagliga gratistidningar startade i Stockholmsregionen. I mitten på 1990-talet går båda tidningarna under 90 procents betalningsgrad och efter år 2002 går den ena under 80 procents betalningsgrad, den andra under 70 procents betalningsgrad.

Figur 3 Total upplaga i förhållande till betald upplaga för morgontidningarna i Stockholmsregionen, 1990-2006 (tusentals exemplar och procent)

a) Dagens Nyheter i Stockholmsregionen

b) Svenska Dagbladet i Stockholmsregionen

Kommentar: Staplarna visar den totala upplagan i respektive region, och kurvan visar en uppskattning av hur stor andel av denna upplaga som är fullbetald med maximalt 25 procents rabatt eller är lösnummerförsäld. För exakt beräkningsmetod, se Wadbring (2003:239ff).

Källa: TS-boken respektive år (bearbetning).

Naturligtvis går det inte att bevisa att det är just starten av de dagliga gratistidningarna som är orsaken till den lägre betalningsgraden, men det är definitivt den rimligaste tolkningen. En alternativ förklaring vore att stora prishöjningar vore inblandade, genom att priserna höjts på ett så dramatiskt sätt att tidningarna egentligen inte kunnat ta ut dem och därför gett stora rabatter. En kontroll visar emellertid att så inte var fallet (Nordicoms Pressdatabas 2007; Nya Lundstedt 2007). Prishöjningstakten för både Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet är relativt jämn under hela 1990-talet; prishöjningar saknas dessutom för båda tidningarna åren närmast efter Metros start – även om det förstås kan vara något annat än starten av den dagliga gratistidningen som ligger bakom det.

Värt att nämna är också att Svenska Dagbladet samma år som Stockholm City startar, kraftigt ökar sin totala upplaga i Stockholmsregionen – men man får/tar inte betalt för den. Motsvarande kan inte ses för Dagens Nyheter.

Sammantaget tyder upplageresultatet på att det skett ett skifte ifråga om vad som är viktigt att visa för annonsörerna: om betald och stor upplaga tidigare varit viktigt, är det idag minst lika viktigt att visa att tidningen läses av många – oavsett om läsarna betalar för den eller inte. Gratis är inte längre lika fullt som det en gång var.

En empirisk konklusion

Vad kan då sammantaget sägas om konsekvenserna på tidningsmarknaden av de dagliga gratistidningarnas start? Man kan och bör diskutera det på flera olika sätt. Två slutsatser kan dras:

- Det går att slå fast att dagliga gratisdistribuerade tidningarna spelar en positiv roll för läsarmarknaden, dvs. om vi anlägger ett samhällsperspektiv. På läsarmarknaden kan konstateras ett ökat allmänt läsande utan att det lett till några direkta nedgångar för de abonnerade tidningarna.
- Negativa konsekvenser kan däremot konstateras på intäkterna från upplagemarknaden för den abonnerade pressen. Starten av Metro och senare Stockholm City har gjort att de abonnerade tidningarna har fått svårare att ta betalt för sin upplaga. Från ett marknadsperspektiv har de dagliga gratisdistribuerade tidningarna haft en klart negativ betydelse för de abonnerade tidningarna.

Som nämndes redan inledningsvis bygger positiva slutsatser om läsarmarknaden på att innehållet i de gratisdistribuerade morgontidningarna på något sätt kan likställas med de abonnerade morgontidningarnas. Man kan naturligtvis diskutera om meloner och vindruvor kan jämföras på detta sätt, men likväl som storstadsmorgontidningarna kan jämföras med de allra mest lokala morgontidningar – vilket alltid görs – så kan abonnerade och gratisdistribuerade storstadstidningar jämföras med varandra. De båda tidningstyperna är dagstidningar även om de smakar lite olikartat och räcker olika länge.

När de negativa ekonomiska konsekvenserna vägs in, blir slutsatsen mer beroende på hur väl man tycker att den ökade läsning som de dagliga gratistidningarna ger upphov till, kan uppväga mindre intäkter för de abonnerade tidningarna. Det är mer av en ideologisk fråga. En läsforskare och en tidningsägare kan komma att dra olika slutsatser.

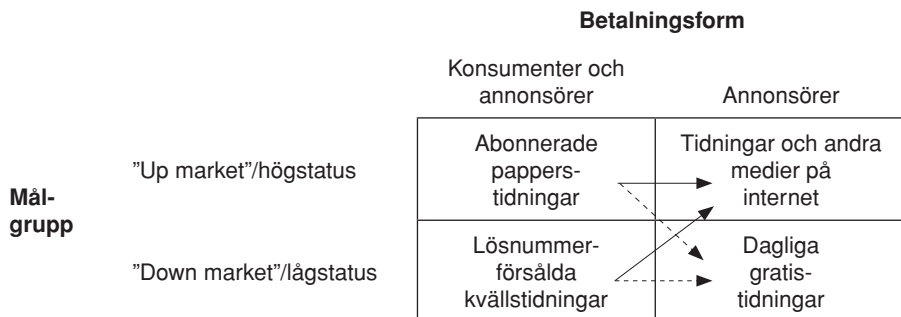
Framtiden: mot ett nytt firebladssystem?

Stockholm är en region i Sverige, i världen. Den är både lik och olika andra regioner. Om perspektivet vidgas utanför Stockholmsregionen kan vi se en världsvid expansion av dagliga gratistidningar parallellt med en expansion av framför allt internet, men andra digitala medier är också på väg. Ofta är det de traditionella tidningsföretagen som står bakom expansionen (vad gäller just nyhetsförmedling). Ingen av satsningarna har ännu lett till några ekonomiska framgångar, men satsningarna är massiva. Det är svårt att tänka sig att utvecklingen kommer att avstanna eller vända, utan vi är på väg in i en värld där allt mer av traditionella nyheter inte längre kommer att betalas av konsumenten.

Det är därför inte omöjligt att vi kommer att få se en tydligare uppdelning av marknaden. I figur 4 har jag skissat på ett nytt slags firebladssystem som utgår från det historiska danska systemet med fyra tidningar med olika politisk färg i varje stad av rang (Gustafsson 1996) – men om det vid tidpunkten för förra sekelskiftet handlade om politisk differentiering, handlar det vid detta sekelskifte snarare om ekonomisk (jfr Wadbring & Weibull 2005a).

I firebladssystemet finns två skiljelinjer, en handlar om betalningsform och en annan om målgrupp. I princip samtliga svenska tidningar – och det ser likadant ut utanför Sveriges gränser – har satsat på att publicera sig på internet. Strategierna ser dock lite olika ut i olika företag: den del publicerar i princip papperstidningen i digital form, medan andra satsat på en nätversion som inte med självklarhet utgår från papperstidningen. De heldragna pilarna visar detta.

De streckade pilarna visar en tänkt utveckling som vi bara sett början på, och som kan komma att eskalera. Det är satsningar på dagliga gratistidningar, från både morgon- och kvällstidningsföretagens sida. Metro startades av ett företag som inte hade några tidigare intressen i dagstidningsbranschen, men i princip alla dagliga gratistidningar som startat i Sverige därefter har ett tidnings-/medieföretag i ryggen:⁷ City-tidningarna ägs av Bonniers som också äger bland annat Dagens Nyheter och Expressen, Punkt se är ett Aftonbladetprojekt inom Schibstedsfären där även Svenska Dagbladet finns, Extra Östergötland ägs av Östgöta Correspondenten tillsammans med Norrköpings Tidningar och Xtra! Helsingborg ägs av Helsingborgs Dagblad. Genom att ha medier i flera av rutorna i figuren, når man alla tänkbara målgrupper, högstatusgrupperna likväl som lågstatusgrupperna.

Figur 4 Skiss på ett modernt firebladssystem

Även fortsättningsvis tänks de lokala morgontidningarna vara basen i tidningssystemet och alldeles särskilt gäller det utanför storstadsregionerna, men i motsatt riktning finns de dagliga gratistidningarna där de läsare återfinns som valt bort den traditionella morgontidningen. Kvällstidningar och digitala/specialiserade tidningar/medier har inte berörts i denna artikel, men det finns en högstatusgrupp som läser digitala tidningar i stor utsträckning och som signifikant minskat sin morgontidningsläsning (Bergström 2004) och kvällspressen börjar alltmer närma sig populärpressen och tappar i förtroende bland befolkningen (Wadbring & Weibull 2005b).

Apropå dagspressens dödsdans och förmodade död kommer det dock troligtvis alltid att finnas utrymme för betalda medier; om historien lärt oss något, så är det just det. Bara för att nya medier dyker upp på marknaden, försvinner inte de gamla. De kan möjligen få en förändrad funktion, en förändrad marknadsandel eller en förändrad spridning – men försvinner gör de inte.

Karl Erik Gustafsson, professor emeritus i massmedieekonomi, skrev (1996:17) om firebladssystemet från förra sekelskiftet att *genom partiernas och folkrörelsernas tidningar blev vanan att läsa tidning spridd till alla skikt av samhället*. Idag står inte partier och folkrörelser bakom tidningarna utan det gör enskilda företag med vinstintressen – men konsekvensen av att det finns olika slags tidningar är nu som då att alla skikt i samhället finner åtminstone en tidning att läsa.

Noter

- ¹ Även presstödet är en viktig inkomstkälla för vissa tidningar. Den största stödformen i Sverige är det direkta presstödet som enskilda andratidningar kan få. Svenska Dagbladet i Stockholm är en av de största mottagarna av direkt presstöd. Indirekta stöd och distributionsstöd gäller däremot alla tidningar, men i procent av intäkterna handlar det om mycket små andelar (Hadenius & Weibull 2005). Gratisdistribuerade tidningar kan emellertid inte få något slags presstöd.

- 2 För en översikt även över annonsmarknaden, se Wadbring (2007a).
- 3 Den politiska synen på tidningarnas viktiga samhällsroll kan utläsas genom just införandet av presstödet på 1970-talet. I den senaste pressutredningen (SOU 2006:8) föreslås inga radikala förändringar då man menar att fördelarna överväger nackdelarna vad gäller stödåtgärder.
- 4 Kvällstidningarna har exkluderats eftersom det vid tidigare analyser visat sig att de dagliga gratistidningar framför allt är morgontidningarnas konkurrenter avseende läsning (Wadbring 2003). Det är dock något som kan komma att förändras om och i så fall när Punkt se når en stabil position på marknaden; denna är mer lik kvällstidningarna än Metro och City och kan därför tänkas utgöra en annan slags konkurrens (se Nygren och Wadbring, kommande).
- 5 Punkt se fanns inte med som fast svarsalternativ i formuläret 2006 (det år den startade; den började utges 14 dagar efter att undersökningen gått i fält), och är därför troligen underskattad. Någon större skillnad hade det dock troligen inte gjort om den funnits med i mätningen; dubbeltäckningen mellan de olika dagliga gratistidningarna är mycket stor.
- 6 Det ska dock nämnas att TS själva räknar betalningsgrad på ett annat sätt. För detaljer om hur min beräkning är gjord, se Wadbring 2003:239ff.
- 7 Enda undantaget är Stockholm News som ägdes av ett bolag med många ägare, bland annat flera riskkapitalister.

Referenser

- Bergström, A. (2004). *nyhetsvanor.nu Nyhetsanvändning på internet 1998 till 2003*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Gustafsson, K.E. (1996). *Dagspressen i Norden. Struktur och ekonomi*. Lund: Studentlitteratur.
- Hadenius, S & Weibull, L (2005) *Massmedier. Press radio och tv i förvandling*. Stockholm: Bonniers
- Hultén, L. J. (1999). *Orden och pengarna. Om kamp och kapitulation inom journalistiken*. Stockholm: Natur och kultur.
- Høst, S (1996). *Aviskonkurransen. Nye og gamle teorier belyst gjennom A-pressens utvikling*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Høst, S. (2000). *Journalistikk i gratisaviser. En sammenlignende analyse*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Ifra (2005). *Free Newspapers – an Update*. Darmstadt: Ifra Special Report 6.25.2.
- McAllister, M. (1996). *The Commercialization of American Culture. New Advertising, Control and Democracy*. Thousand Oaks, London and New Delhi: Sage Publications.

- McManus, J. H. (1994). *Market Driven Journalism. Let the Citizen Beware?* Thousand Oaks, London and New Delhi: Sage.
- McQuail, D. (2005). *McQuail's Mass Communication Theory. 5th Edition*. London: Sage Publications.
- Nord, L. & Strömbäck, J. (red) (2004). *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur.
- Nordicoms pressdatabas (2007)
- Nya Lundstedt (2007) <http://www.kb.se/nl/>
- Nygren, G. & Wadbring, I. (kommande) *Gamla teorier på en ny tidningsmarknad*. Paper presenterat på den 18e nordiska konferensen för medie- och kommunikationsforskning, Helsingfors, Finland, 2007
- Picard, R.G. (1993). Economics of Daily Newspaper Industry. In Alexander, A.; Owers, J. & Carvet, R. (Eds.). *Media Economy. Theory and Practice*. Hillsdale, Hove and London: Lawrence Erlbaum.
- SOU 2006:8 (2006). *Mångfald och räckvidd. Slutbetänkande av Presskommittén 2004*. Stockholm: Fritzes.
- Sternvik, J.; Weibull, L. & Nilsson, Å. (2005). Dagstidningsläsningens teori och empiri. I Bergström, A.; Wadbring, I. & Weibull, L. (red). *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Tidningsutgivarna (2005). *Svensk dagspress 2005*. Stockholm: Tidningsutgivarna (broschyr).
- TS-boken* (löpande). Stockholm: Tidningsstatistik AB.
- Wadbring, I. (2003). *En tidning i tiden? Metro och den svenska dagstidningsmarknaden*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Wadbring, I. (2001) I döda tidningars sällskap. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Land, du välsignade?* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Wadbring, I. (2007a) Konsekvenser av dagliga gratistidningar på marknaden – svenska erfarenheter. I *Mediekultur* no x/2007. Århus
- Wadbring, I. (2007b) The Role of Free Dailies in Segregated Societies. In *Nordicom Review* no 2/2007. Gothenburg: Nordicom
- Wadbring, I. & Weibull, L. (2005a) Dagstidningen i ett femtioårsperspektiv. I Bergström, A.; Wadbring, I. & Weibull, L. (red) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Wadbring, I. & Weibull, L. (2005b). Medieförtroende – en framgångsfaktor? I Holmberg, S. & Weibull, L. (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet
- www.ts.se (2006).

RADION 2006

JAN STRID

Undersökningar av medietveckling kallas radion ofta för det glömda mediet. Den finns sällan med i mediedebatten och hamnar vanligen i skuggan av televisionen när det gäller genomslag i opinionen och i skuggan av nät och MP3-spelare när det talas om medieframtiden. Men understundom sprattlar det till i den allmänna debatten, särskilt när det aviseras förändringar i mediet som inför beslutet om privat lokalradio 1993 då privata lokalradiostationer skulle få tillstånd att sända. Men den ”revolution i radion” som förmodades bli följderna stannade vid stationer som sände reklam och musik och de demokratiska och yttrandefrihetsvidgande fora som utlovades kom snart på skam (Hadenius och Weibull, 2005). En annan och ännu mera intensiv debatt har förekommit då det gällt ändringar inom Sveriges Radio, inte minst då det förekommit hot mot nedskärningar i P1 eller P2. De som då främst fört fram åsikter har varit olika representanter för Kultursverige och i mindre utsträckning svenska folket.

Att radion inte får en större uppmärksamhet trots att den är det medium som svenskarna ägnar längst tid (Mediebarometern 2005, 2006) har troligen sin förklaring i att den i huvudsak fungerar som en ljudtapet där lyssnaren inte lägger märke till programpunkter, i den mån man längre kan tala om sådana utom för Sveriges Radios kanaler P1 och P4. Samtidigt är det just dessa två kanaler som 2007 föreslås bli ändrade. En förklaring är de sedan länge dokumenterade problemen för SR att attrahera den unga publiken (Strid, 1998). Det ändringsförslag som föreligger 2007 avser, om man får tro övriga medier, att det skall bli lättare och mera musik även i de få talade kanaler som finns. Tanken är att detta skall vara ett sätt att locka ungdomar som sviker mediet.

Det som ligger bakom radions nedgång i ungdomsgrupperna är inte bara den privata lokalradion. Visserligen tog den vid starten stora ungdomsgrupper, något som framför allt gick ut över P3, men de senaste åren är det snarast den nya tekniken som är konkurrensen och som leder till minskat radiolyssnande. Via datorn kan vi lyssna på radio och vi kan lyssna på musik. Vi kan dessutom ladda ner musik och på så sätt skapa vår egen ”musikradio” i MP3-spelare och liknande. Det har vi visserligen kunnat göra tidigare också i t ex bandspelare av olika slag men inte i den omfattning som vi kan göra idag. Därför kan det vålla problem med frågan om jag lyssnar på radio. Omfattningen av att lyssna på musik i datorn låg 2005 på 5 procent och lyssnat på radio i datorn 2 procent. Därtill kommer 3 procent som laddat ner musik. (Mediebarometern 2005, 2006).

Frågan är hur situationen egentligen ser ut 2006 inför Sveriges Radios planerade

förändringsarbete. Vilka kanaler väljer svenskarna? Vilka skillnader finns det mellan unga och gamla? Har de nya kanalerna ökat bland äldre? Är MP3 en konkurrent eller ett komplement?

Radiolyssnandet 2006

Varje år ställer vi i den nationella SOM-undersökningen frågor om radiolyssnande. Visserligen blir sådana frågor allt svårare att besvara just på grund av den redovisade medieutvecklingen med fler kanaler och ett mindre engagerat lyssnande, men den metod som SOM-undersökningen valt och som är inriktad på vilka kanaler allmänheten brukar lyssna på torde ändå spegla med vilka kanaler man identifierar sig. Eftersom människors vanor är tämligen stabila och radiolyssnandet huvudsakligen äger rum i hemmet, på arbetet/i skolan och/eller i bilen torde människor också lättare kunna svara på vilka kanaler de brukar lyssna på. En vanefråga missar däremot de kanaler som man mera tillfälligt råkar lyssna på, t ex i varuhus eller annan offentlig miljö. Vi får därför snarast en bild av hur lyssnarna orienterar sig i mediasystemet. Med tanke på att vi är intresserade av tendenser över tid är ”brukarfrågan” om vad man brukar göra bättre. Det bör dock tillfogas att vanor kommer med åren och ungdomars vanor inte är lika stabila som vuxnas något som möjligen kan gör att frågan uppfattas lite olika av unga människor jämfört med äldre.

Den fråga som gällde radiolyssnandet var vilka kanaler som de svarande brukade lyssna på och hur ofta de brukade lyssna. De fick ta ställning till de olika kanaler vi ställt upp, vilka är de någorlunda riksspridda samt en restkategori (annan radiokanal).

Tabell 1 Andel som brukar ta del av olika radiokanaler mer eller mindre regelbundet, hösten 2006 (procent)

Kanal	dagligen	5-6ggr/v	3-4 ggr/v	1-2 ggr/v	Mer sällan	Aldrig	Summa procent
P1	14	3	4	7	24	48	100
P2	3	1	2	5	27	62	100
P3	6	4	7	12	32	39	100
P4	28	8	9	10	20	25	100
Radio Rix	8	7	9	11	20	45	100
Megapol/City	5	5	7	9	22	52	100
Energy (NRJ)	2	1	3	6	20	68	100
Lugna Favoriter	2	3	5	9	21	60	100
The Voice	1	1	1	1	10	86	100
Annan	1	1	2	3	11	82	100
Närradio	2	1	2	3	15	77	100

Flest lyssnare har P4 i Sveriges Radio. Men P4 är egentligen inte en kanal utan rymmer inom sig Sveriges Radios hela programutbud och innehållet varierar med sändningsorten. Förutom det lokala programutbudet sänds gemensam sport, gemensamma nyheter och nationella program på kvällstid och veckoslut.

Endast en annan kanal kommer över 10 procent dagligt lyssnande nämligen P1 med 14 procent. P1 är också den kanal som har den största andelen trogna lyssnare (dagliga lyssnare) av sina lyssnare (totalt antal lyssnare).

Av de privata lokalradiostationerna är Radio Rix störst med 8 procent dagliga lyssnare och 55 procent om vi räknar in de som någon gång lyssnat. Därefter följer den numera sammanslagna kanalen Radio City och Mix Megapol. I detta sammanhang kan det vara intressant att notera att ingen privat lokalradiostation någonsin nått över 10 procent dagligt lyssnande av befolkningen mellan 15 och 85 år och även om det vore unika dagliga lyssnare i tabell 1 skulle de tillsammans inte nå upp till 20 procent.

Om vi jämför ovanstående siffror med Mediebarometern som mäter en genomsnittlig dag kan vi konstatera att vår undersökning ligger lägre i fråga om Radio Rix och P3 men har i övrigt ungefär samma siffror (Mediebarometern 2006). Denna skillnad kan troligen förklaras med lyssnandet i det offentliga rummet. SIFO som mäter radiolyssnandet bland svenska folket mellan 9 och 75 år ligger enstaka procent under våra siffror för P1, P2 och något över för P3 och P4. Med tanke på åldersspannet bör det vara så liksom att SIFO ligger över våra siffror när det gäller de privata lokalradiokanalerna (men rangordningen är densamma) (SIFO 2007).

Vid den förra stora förändringen i radioutbudet kunde vi konstatera att Sveriges Radios samtliga kanaler med undantag för P4 tappade lyssnare (Strid 1994). Värst blev det för P3 vilket inte var förvånande då denna kanal var den mest populärmusikinriktade av Sveriges Radios kanaler. Eftersom P1 och P2 i huvudsak avlyssnas av äldre personer blev inte tappet särskilt stort och för P2:s del knappast möjligt (om vi betänker att felmarginalen är ca 1 procentenhet).

Bland de privata kanalerna har NRJ tappat lyssnare och Radio Rix ökat sin lyssnarskara medan det går lite upp och ner på en låg nivå för övriga. Mix Megapol och City Radio som slagits ihop har ungefär samma andel som de tillsammans hade året innan. Sammantaget måste man nog konstatera att radiovanorna är stabila och det måste hända tydliga och stora förändringar för att vi skall få utslag i siffrorna.

Tabell 2 Andelen lyssnare minst 5 dagar per vecka på enskilda radiokanaler 1994-2006 (procent)

Kanal	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2006
P1	20	15	16	16	16	16	17
P2	6	5	3	4	4	4	4
P3	23	15	13	11	11	11	10
P4	42	39	40	40	39	40	36
Radio Rix	6	10	10	10	10	15	15
Megapol/City	6	(5) 6	(9) 5	(9) 5	(7) 4	(7) 4	10
Energy (NRJ)	6	10	8	8	6	5	3
Lugna Favoriter	-	-	-	-	4	6	5
Närradio	5	6	5	4	5	4	3
Antal svarande	1704	1779	1821	1842	3606	3612	3336

Kommentar: 1994 fanns ej Mix Megapol, mellan 1996 och 2004 var Mix Megapol och Radio City separata kanaler, parenteser anger siffran för Mix Megapol och den andra siffran gäller Radio City och 2006 är de sammanslagna.

Den viktiga åldersfaktorn

Åldern är den i särklass viktigaste faktorn då vi skall förstå radiolyssnandet. Unga människor vill ha musik i radion medan äldre också vill ha talad radio eller endast talad radio. Men det är sannolikt positionen i ålderscykeln som spelar roll. Lite tillspetsat kan vi säga att vi har två vattendelare – en vid ca 30 år och en vid ca 50 år. Under 30 år nästan enbart musik, mellan 30 och 50 musik och tal medan efter 50 dominerar talet i radion.

Tabell 3 Andelen lyssnare minst fem dagar per vecka på olika radiokanaler efter ålder, 2006 (procent)

Kanal	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-75	75-85
P1	2	2	4	10	11	17	30	33
P2	0	0	0	0	2	3	7	15
P3	5	19	15	18	12	8	4	5
P4	4	3	8	19	30	49		50
RIXFM	23	20	25	25	26	10	4	0
Mix /City	15	17	14	19	14	8	1	0
NRJ	9	11	4	5	3	1	0	0
Lugna favoriter	9	7	7	6	6	4	3	2
Voice	13	8	2	3	1	0	0	1
Närradio	2	2	1	2	2	3	5	5
Antal	235	163	202	501	558	625	821	231

När det gäller Sveriges Radio kan vi se en mycket stark ålderssegregering mellan kanalerna. För P1 gäller att ju äldre desto flitigare lyssnare. Den har samtidigt en mycket stabil publik åldersmässigt sett, den enda skillnaden om vi går tio år tillbaka i tiden är att andelen av de allra äldsta har gått ner med ca 10 procentenheter när det gäller det dagliga lyssnandet. Samtliga förändringar i andra åldersgrupper ligger inom ramen för felmarginalen. Även P2:s publik är skiktad efter ålder. Skillnaden mot P1 är dock att lyssnandet inte börjar förrän i 40-års åldern. Här har skett en liten förändring jämfört med för tio år sedan. Den lilla publik som då fanns under 40 år är nu helt borta, men andelarna över 40 år är desamma.

P3 är den av Sveriges Radios kanaler som efter hand förlorat publik ända sedan våra mätningar av radiopublik startade 1994. Om vi även här jämför med för tio år sedan så är det bland yngre och äldre som P3 tappat medan kanalen behållit personer i medelåldern. P4:s publik är och också åldersbestämmd ju äldre desto fler lyssnare. Det är den överlägset största kanalen och har under hela tiden haft samma åldersprofil men har jämfört med för tio år sedan tappat lyssnare främst i åldrarna över 30 år.

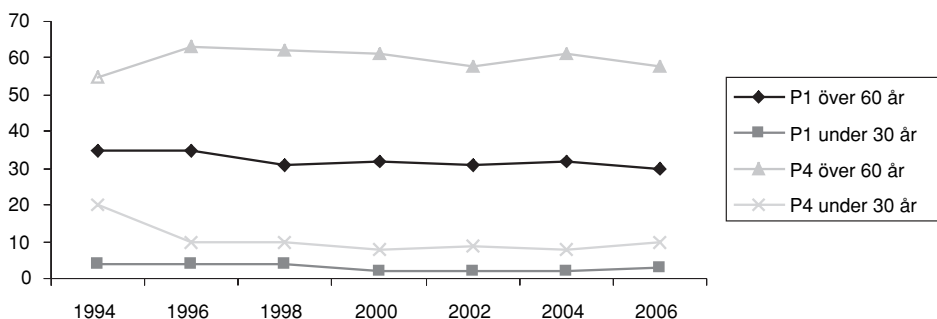
Rix FM är den största privata lokalradiokanalen vilket mest beror på att man har en förhållandevis stor andel ända upp till 50 år. Mix Megapol har gått samman med Radio City och har därmed blivit den näst största privata lokalradiokanalen och den har också ett ganska jämt lyssnande upp till 50 år om än lägre bland de allra yngsta. Även om kanalen nått nya lyssnare har den inte nått upp till de tidigare sammanslagna siffrorna för Mix Megapol och Radio City.

Energy (NRJ) har främst tappat lyssnare i de två yngsta åldersgrupperna där den för tio år sedan var den största kanalen av samtliga. Den har inte heller lyckats nå lyssnare över 50 år, något som kanalen troligen inte alls eftersträvar. Lugna Favoriter startade 2002 och ligger lågt men ganska jämt upp till 60 år. Totalt sett förefaller kanalen tappa lyssnare. Kanalen Voice är med för första gången i 2006 års SOM-mätning men siffrorna är så låga att det är svårt att uttala sig om denna kanal.

Närradion ligger lågt men jämt ända upp till 60 år medan man i åldrarna däröver har en klart större andel. Detta torde i första hand bero på att lyssnande på religiösa närradiostationer sker främst i de högre åldrarna. Att närradio också har yngre torde bero på att ett flertal närradiostationer satsar på musik för de yngre åldrarna. Här finns också ett antal invandrarföreningar som sänder.

Eftersom det är Sveriges Radio som aviserat förändringar kan det vara intressant att fokusera på deras problem. Tydligast märks det kanske i Figur 1 där jag delat upp P1:s och P4:s lyssnare i personer över 60 år och personer under 30 år.

Figur 1 Andel lyssnare 5-7 dagar per vecka på P1 och P4 bland personer under 30 år och personer över 60 år

Från 1996 ser vi en stillsam nedgång för P1 medan P4 ligger mera stilla, vi ser också att kyftan ökar något mellan de två kanalerna. Mera bekymmersamt för Sveriges Radio är kanalernas ställning bland de yngre. Eftersom de också är de två talade kanalerna blir radiomediet fortsatta utveckling problematisk. Talad radio vill unga människor inte ha och musik får de från annat håll.

Radiolyssnandet skiftas socialt

I tidigare SOM-undersökningar har vi kunnat visa att radion varit ett såväl jämställt som jämlikt medium, vi har knappast funnit några skillnader i radiolyssnandet mellan män och kvinnor eller skillnader beroende på utbildning. Dock har det funnits antydningar till skillnader t ex gällande P3. I föreliggande undersökning har vi börjat se tydliga skillnader som också är signifikanta. Om detta sammanhänger med att radiolyssnandet går ner och selektiviteten ökar är svårare att säga men är troligt.

När det gäller skillnader mellan könen kan detta enklast uttryckas så att män lyssnar i högre grad till Sveriges Radios kanaler medan kvinnor lyssnar i högre grad till de privata lokalradiokanalerna. Det är inga stora skillnader men de är genomgående och sammantaget blir det tydligt: 53 mot 48 procent till männens fördel gällande Sveriges Radios kanaler och 23 mot 14 procent till kvinnornas fördel när det gäller musikkanalerna.

Utbildningsskillnader finner vi när det gäller Sveriges Radios kanaler men inte när det gäller musikkanalerna. Andelen lyssnare på P1 bland högutbildade är 22 procent mot 12 procent bland lågutbildade. Andelen lyssnare på P4 är 50 procent bland lågutbildade mot 15 procent bland högutbildade. Att även vanorna i hemmet spelar roll visas av att bland personer i hushåll med barn lyssnar man i lägre grad på Sveriges Radios kanaler men i högre grad på musikkanalerna.

Det vi således kan se är att klass, kön och vanor i allt högre grad spelar en roll för vårt radiolyssnande, särskilt vilken kanal vi väljer, men fortfarande är det ålder som förklarar mest av skillnaderna i radiolyssnandet.

Få kanaler per person

Innan den stora förändringen gällande radio, 1993, då det blev tillåtet att starta privata lokalradiostationer lyssnade svenska folket på i genomsnitt två kanaler minst tre gånger per vecka. För tio år sedan lyssnade vi på 1,7 kanaler i genomsnitt och 2006 lyssnar vi på 1,3 kanaler i genomsnitt. Nedgången beror främst på att allt fler inte lyssnar alls. Samma siffra 1,3 kanaler i genomsnitt har också Mediebarometern som mäter lyssnandet en genomsnittlig dag och även där har vi ca 25 procent som inte lyssnar just den dagen. (Mediebarometern 2005, 2006).

Vad som är intressant är att debatten vid lagändringen som tillät privata lokalradiokanaler var bl a att vi skulle kunna lyssna till fler kanaler och att mångfalden för individerna skulle öka. Dessutom visar det sig att om lyssnarna kombinerar kanaler så kombinerar de musikkkanaler med musikkanaler och talade med talade t ex Mix Megapol/Radio City med Radio Rix och P1 med P4 (Strid 1999).

Tabell 4 Andel personer som lyssnar på en två eller fler kanaler minst tre gånger per vecka i procent av samtliga 1996 och 2006

Antal kanaler	1996	2006
0 kanaler	17	25
1 kanal	34	35
2 kanaler	27	25
3 kanaler	12	9
4 kanaler	6	4
5 kanaler eller fler	4	2
Antal svarande	1530	1707

Även om vi mätt lyssnande minst tre gånger per vecka kan vi säga att en fjärdedel av svenska folket inte brukar lyssna på radio. Och att denna siffra är i stigande. Icke-lyssnandet är också åldersrelaterat så att ca 48 procent av de yngsta inte lyssnar mot 19 procent av de mellan 60 och 75 år.

Ny teknik

Eftersom de yngre främst använder radion för att lyssna på musik förefaller det troligt att den moderna tekniken med möjlighet att till exempel spela in sin egen

musikmix gör att de hellre väljer detta alternativ. De talade kanalerna P1 och P4 liksom närradion (och P2) är knappast några alternativ för personer under 30 år. Om sedan detta är en ålders- eller generationsfråga är svårare att utreda men det förefaller som om lyssnandet P1 och P2 i hög grad är en fråga om generation medan P4 och musikkanalerna är en fråga om ålder. Att därför försöka att locka unga till P1 genom ett "lättare" utbud förefaller fåfängt.

Ävenså nedgången totalt i radiolyssnandet och att detta främst skett bland yngre personer torde ha med den nya tekniken och det stora musikintresset att göra. Man skulle här kunna tänka sig att ladda ner musik från nätet och i sin dator, sin ipod eller MP3-spelare så att säga skapa sin egen musikradio och vi såg ju att det främst var musikkanalerna som drog ungdomar till sig. För att få en indikation på om detta resonemang kan stämma är tabell 5 framtagen. I den ställs personer mellan 15 och 19 år som lyssnar till Radio Rix (som var den största kanalen bland ungdomar) minst fem dagar per vecka mot dem som lyssnar mera sällan eller aldrig på Radio Rix. Dessa jämförs med dem som laddar ner musik från nätet minst någon gång per vecka mot dem som gör det mera sällan eller aldrig.

Tabell 5 Andel ungdomar mellan 15 och 19 år som lyssnar på Radio Rix med olika regelbundenhet och de som laddar ner musik med olika regelbundenhet (procent 2006)

Lyssnat på Radio Rix	Laddat ner musik		Totalt	Antal svarande
	Högst någon gång per månad	Minst någon gång i veckan		
Lyssnat minst fem dagar i veckan	69 %	31 %	100%	29
Lyssnat mera sällan än fem dagar eller aldrig	56 %	44 %	100%	88

Kommentar: Notera det begränsade antalet svarspersoner.

Vi kan då se att av de regelbundna lyssnarna på Radio Rix är det 31 procent som regelbundet laddar ner mot 69 procent som gör det mera sällan eller aldrig. Bland dem som lyssnar mindre regelbundet på Radio Rix är andelen som laddar ner musik regelbundet högre (44 procent). Samma mönster får vi gällande de andra musikkanalerna även om antalet svarspersoner är mycket lägre. Om vi gör samma sak bland samtliga Radio Rix regelbundna lyssnare har 12 procent regelbundet laddat ner musik mot 88 procent som gjort det mera sällan eller aldrig men då inbegrips också äldre personer som inte brukar ladda ner musik på samma sätt.

Tendensen är således att nedladdning av musik är vanligare bland dem som inte lyssnar på musikkanalerna. Det skulle kunna tyda att t ex Mp3 kunde vara en

konkurrent. Samtidigt är det tveksamt att, åtminstone ännu så länge, tala om någon större konkurrens. Eftersom det är ungefär 50 procent av ungdomarna mellan 15 och 19 år som inte lyssnar på radio någon gång under veckan och den nya tekniken inte slagit igenom helt ens bland ungdomarna (38 procent säger att de minst någon gång per vecka laddar ner musik från Internet) är den nya teknikens inverkan på radiolyssnandet trots allt begränsad.

Gör Sveriges Radio rätt?

Den debatt som förts i Sverige under den senaste perioden har gällt hur man skall förändra Sveriges Radios kanaler. Problemet förefaller dels vara ekonomiskt, dels att lyssnandet går ner främst bland ungdomar. Frågan är emellertid i vilken utsträckning det är möjligt att öka lyssnandet på P1 och P4 genom att göra innehållsförändringar. Dessutom kan givetvis frågan ställas varför lyssnandet måste öka.

Om man gör innehållet lättare och har mer populär musik kommer man att konkurrera med de privata lokalradiokanalerna och det såg vi 1993 vad det ledde till för P3:s del. Men konkurrensen på musiksidan är idag ännu hårdare på grund av den nya tekniken. Det enda innehåll där Sveriges radios kanaler saknar konkurrens är det talade och informativa innehållet i P1 och P4. Den senare kanalen står också stark på grund av sitt lokala innehåll vilket innebär att det inte heller finns någon konkurrens från televisionen eftersom så gott som hela etermediemarknaden är koncentrerad till Stockholm.

Att man inte förändrar P2 som knappast har några lyssnare och framför allt inte bland yngre personer brukar försvaras med att man har ansvar för det svenska kulturarvet med bl a klassisk musik, även om det kan diskuteras hur svensk den egentligen är, och att det ligger inom ramen för public serviceansvaret. Men när P1 görs lättsammare för att locka ungdomar finns inget sådant argument. Och de ekonomiska neddragningar som sker inom P4 hur skall de motiveras? Är inte tvärtom den lokala bevakningen och det stora antalet lyssnare på kanalen något att istället satsa på, inte minst som Sveriges Radio faktiskt är det enda lokala public servicemediet?

När vi ser på konkurrensen mellan radiokanalerna visar analyserna av lyssnandet att radiomediet blir alltmer skiktat. Den kanal som ger sig in i musik- och underhållningskonkurrensen har stora krav på sig att vara unik så att ingen kanal kan kopiera. Den typen av konkurrens ser vi tydligt bland de privata kanalerna. Håller man däremot kvar vid det talade och informativa blir kanalkonkurrensen mindre. Här förefaller P1 och P4 att ha goda möjligheter, särskilt i den äldre publiken som tröttnat på musikskvalet. Men då handlar det om att ha en klar och tydlig profil som inte anpassar sig till utan istället kontrasterar mot övriga kanaler.

Referenser

- Hadenius, Stig & Weibull, Lennart (2005): *Massmedier*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Mediebarometern 2005* (2006). Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- Mediebarometern 2006* (2007). Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet
- SIFO (2007): SIFO International, SIFO Media 2007.
- Strid, Jan (1994): Radiolyssnandet i Göteborg. I Nilsson, L (red): *Västsvensk horisont*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Strid, Jan (1998): Radiovanor – en fråga om ålder. I Holmberg, S & Weibull, L (red) *Ljusnande framtid*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Strid, Jan (2001): En ny radio- och sedan? I Holmberg, S & Weibull, L (red): *Land, Du välsignade*. Göteborg. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

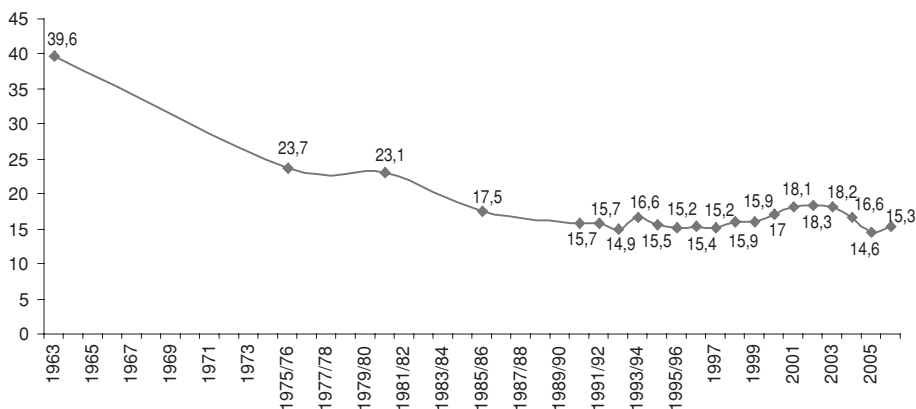
MORGONDAGENS PUBLIK

RUDOLF ANTONI

Det finns många åsikter om filmens- och inte minst biografens framtid. En del dömer ut den som ett förlegat eko från det förflutna medan andra snarare ser tekniska och innehållsliga utvecklingsmöjligheter. Filmskaparen George Lucas uppgav nyligen i en intervju att han tror att filmbranschen står inför en revolution där individualitet och flexibilitet styr medievalet mer än gammal vana. När nya kommunikationsformat erbjuds innebär det att människor får nya förväntningar. Därför måste filmen göras mer tillgänglig och bättre anpassas efter individen och den individuella smaken. Enligt Lucas handlar det alltså om att satsa på kvantitet – det vill säga många filmer istället för stora filmer. (www.variety.com) Och detta kommer från mannen som en gång i tiden revolutionerade filmbranschen genom att skapa den första filmen som också blev något av en franchise – Star Wars.

Biograffilmen kom till i en tid av stora samhälleliga förändringar. Den blomstrande industrialismen innebar en geografisk koncentration av befolkningen och i förlängningen att helt nya samhällsklasser växte fram i städerna. Med detta följde nya levnadsvanor, ändrade ekonomiska förutsättningar och ett allt större behov av fritidsnöjen. I denna kontext fann den förhållandevis billiga massproducerade biografen snabbt sin publik i den växande industriarbetarklassen. (Ghersetti 1996) Under det senaste seklet har dock denna klass såväl som samhället i stort genomgått många omvälvande förändringar och det finns mycket som tyder på att vi idag befinner oss mitt inne i en förändring vars magnitud på många sätt motsvarar den ursprungliga övergången från bondesamhälle till industrisamhälle. (Florida 2005).

Den långsiktiga utvecklingen för biografbranschen har utmärkts av förändring. Från sin absoluta höjdpunkt 1956 då man noterade 80 miljoner biobesök i Sverige skedde ett drastiskt fall till omkring 16-17 miljoner under 1980-talet – en minskning med nära 80 procentenheter på 30 år.

Figur 1 Antal biobesök per helår i Sverige (miljoner besök)

Källa: Svenska Filminstitutet

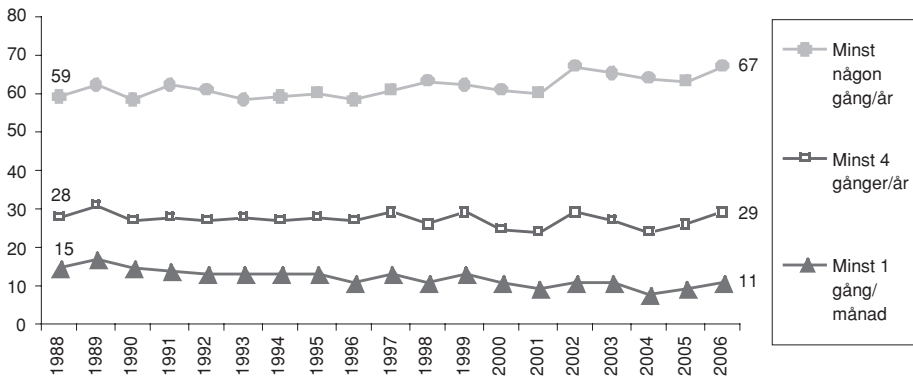
De senaste åren har medierna turats om att dödförklara biobranschen och under 2005 såg prognosen minst sagt dystert ut. Helårsresultatet på 14,6 miljoner biobesök var det lägsta som uppmätts i Sverige. Men den som då sade sig se en klar tendens – slutet för vanan att gå på bio – uttalade sig förhastat. Faktum är att biograferna sett ur ett mer långsiktigt perspektiv uppvisar stor stabilitet när det gäller antalet besökare under senare år. Sedan början på 1990-talet har antalet besök per helår varierat från som lägst 14,6 miljoner år 2005 till som högst 18,3 miljoner år 2002 och genomsnittet under de senaste 17 åren ligger på 16,1 miljoner besök.

Om man i SOM-undersökningen ser till andelen biobesökare i Sverige har dessa inte minskat de senaste 19 åren. Det vill säga att andelen som överhuvudtaget går på bio under ett år stadigt ligger omkring 60 procent. Faktum är att andelen biobesökare de senaste åren ligger över genomsnittet för hela tidsperioden 1988-2006 och årets resultat på 67 procent är en av de högsta noteringarna. För att finna en nedåtgående trend i biobesöken måste man istället ta hänsyn till besöksfrekvens. Det vill säga hur stor andel som inte bara går på bio utan som gör det ofta. Här sker det vissa förändringar över tid. Från slutet på åttiotalet har andelen som går på bio minst en gång i månaden minskat från omkring 16 procent till omkring 10 procent de senaste åren. Trots att 2002 besöksmässigt var ett rekordår för biograferna jämfört med hela 1990-talet så ökade inte andelen som ofta gick på bio. Tvärtom är det vid flera tillfällen under de senaste 19 åren betydligt fler som ofta går på bio än det var 2002. Detta tyder på att tröskeln för att gå på bio har höjts. När repertoaren lockar en bred publik, som den gjorde 2002, tycks den med andra ord inte vara tillräckligt bred för att locka till många besök.

De yngsta som ingår i SOM-undersökningens urval, 15-19-åringar, är också de som går mest på bio. Nära en tredjedel av dem går på bio minst en gång i månaden.

I åldersgruppen 20-29 år är det omkring en fjärdedel som går på bio så ofta. Upp till fyrtioårsåldern går minst 10 procent på bio minst en gång i månaden, men därefter är det färre som går så ofta. Om man istället sätter gränsen vid minst fyra biobesök om året är det drygt 50 procent av de under trettio år som går på bio så ofta. Samtidigt är det här man kan se förändringar över tid. I slutet av åttiotalet var det omkring 70 procent i denna åldersgrupp som gick på bio minst fyra gånger om året. Vilka som går mest på bio av män och kvinnor varierar från år till år. Detta går troligen att relatera till vad som varit på repertoaren respektive år.

Figur 2 Biobesök i Sverige 1988-2006 (procent)

Källa: SOM-undersökningen 1988-2006

Ytterligare en viktig aspekt när det gäller vanan att gå på bio är förstås huruvida man har möjlighet att gå på bio, hur tillgänglig biografen är, samt vilket utbud den lokala biografen har. Här är det givetvis stor skillnad mellan storstad och landsbygd och det är någonting som återspeglas i människors beteende. Genomgående, år efter år, är det så att de som bor i storstäderna går mest på bio. Därefter kommer de som bor i stad/större tätort, mindre tätort och slutligen är det de som bor på ren landsbygd som går på bio mest sällan. Bland dem är det fem procent som går på bio mins en gång i månaden 2006 vilket kan jämföras med storstadsborna där fyra gånger så många går ofta på bio. Inga större förändringar i dessa relationer syns över tid (Se även Antoni 2006).

Filmens skilda fönster

En fråga som aktualiseras allt mer när filmen sprider sig till olika medieformat är vad de olika formaten har att erbjuda. Vilka fördelar och nackdelar har ett filmfönster jämfört med samtliga andra? I de nationella SOM-undersökningarna 2005 och

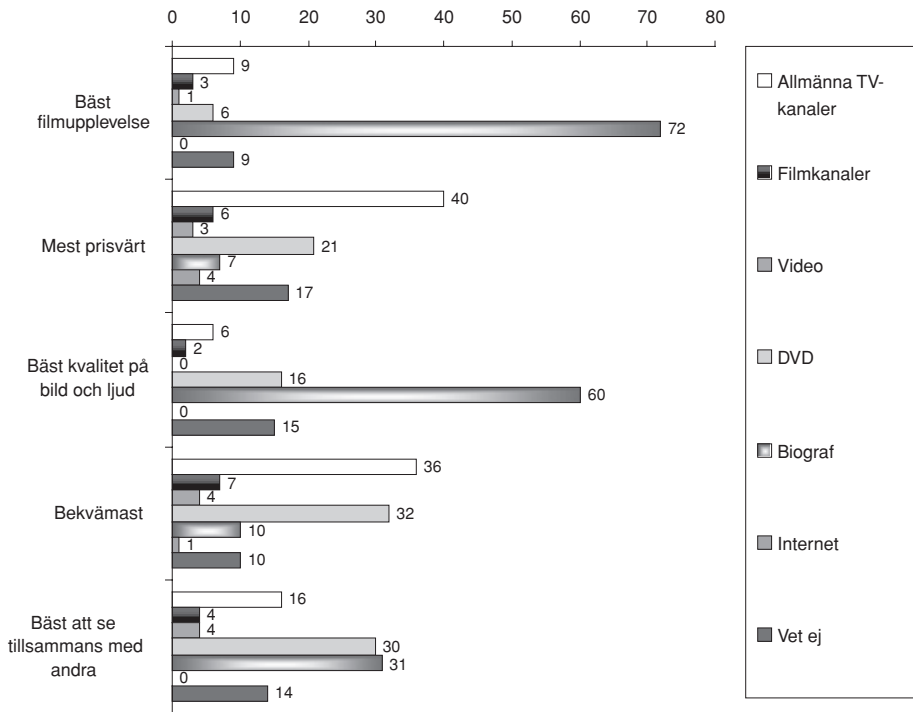
2006 ställdes frågan om vilket filmmedium som var bäst i olika avseenden. Det filmmedium som utan tvekan ger den bästa filmupplevelsen är enligt det svenska folket biografen. Drygt 70 procent väljer detta medium för filmupplevelsens skull och det finns inget annat medium som tycks kunna konkurrera på denna punkt. Från 15-årsåldern och upp till 50-årsåldern är det omkring 80 procent som anser att biografen erbjuder bäst filmupplevelse. Därefter sjunker andelen som föredrar biografen till fördel för allmänna TV-kanaler.

Det filmmedium som man anser vara mest prisvärt är, inte oväntat, allmänna TV-kanaler. Eftersom tillgången till dessa i stort sett är total över landet och kostnaden regleras av den obligatoriska TV-avgiften så har de flesta ändå tillgång till kanalerna och filmerna kan ses som en bonus – någonting man får på köpet. Det filmmedium som näst flest anser vara mest prisvärt är dvd'n. Drygt 20 procent anser detta vara det mest prisvärda filmmediet. De som i störst utsträckning anser att biografen är det bästa filmmediet med avseende på hur prisvärt det är, är biografernas storkonsumenter. Det är ungdomar och de som går ofta på bio. Men även i dessa grupper är det inte mer än drygt 10 procent som anser att biobiljetten är riktigt prisvärd. Överlag bedöms som sagt de allmänna TV-kanalerna som mest prisvärda och detta ökar med stigande ålder, men bland de under 40 år är det 30-40 procent som anser att dvd'n är mest prisvärd. Fler män än kvinnor anser att internet är det bästa filmmediet i detta avseende men skillnaden är ganska liten. Däremot är det några grupper som sticker ut när det gäller synen på hur prisvärt internet är som filmmedium. I åldersgruppen 20-29 är det så mycket som 16 procent som tycker att internet är det mest prisvärda filmmediet och bland studerande, arbetslösa och andra generationens invandrare rör det sig om omkring 10 procent.

Om man frågar efter det filmmedium som erbjuder bäst kvalitet på bild och ljud är det biografen som står som självklar segrare om man ser till svenska folket överlag. Sex av tio tycker att det är bäst kvalitet på bild och ljud på biografen men det är också i stor utsträckning vanan som styr attityden. Bland de under 40 år är det omkring 30 procent som anser att dvd'n erbjuder bäst kvalitet på bild och ljud men bland de som ofta går på bio är det omkring 80 procent som anser att biografen är bäst avseende kvalitet på bild och ljud.

När det avser bekvämlighet är det möjligheten att se film i hemmet som de flesta tänker på. Omkring en tredjedel tycker att allmänna TV-kanaler är det bekvämaste sättet att se på film medan ytterligare en tredjedel tycker att dvd är det bekvämaste sättet att se på film. En av tio anser att det är bekvämast att se på film på bio och något färre tycker det är bekvämast att se film på filmkanaler. De som i störst utsträckning anser att det är bekvämast att se på film på bio är de som går på bio ofta. Värt att notera är att det är över 40 procent av de som ofta går på bio som tycker att dvd'n är det mest bekväma sättet att se på film.

Figur 3 Bäst filmmedium i olika avseenden 2006 (procent)

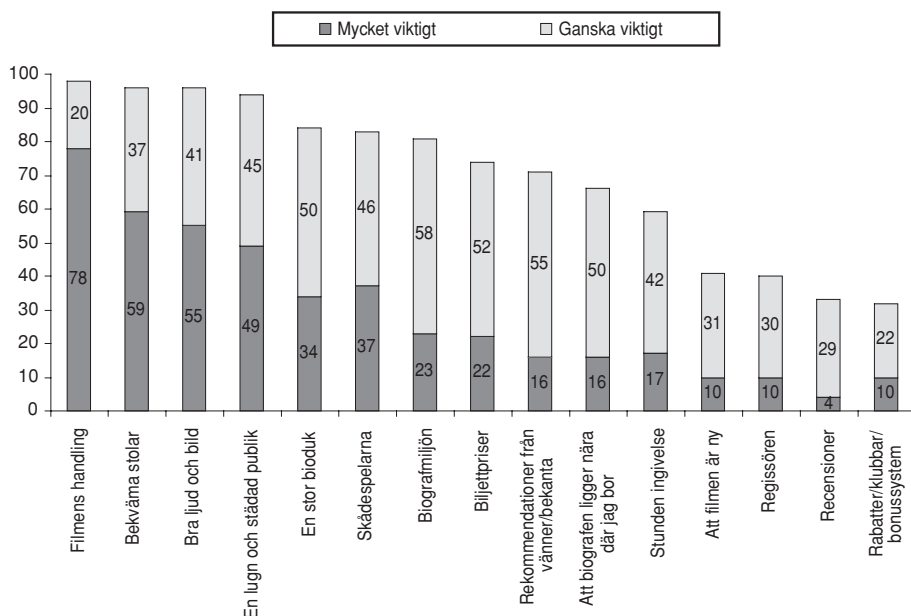
Källa: Riks-SOM 2006

Film är bäst att se tillsammans med andra när man ser den på bio eller på dvd. Omkring 30 procent anser respektive filmmedium vara bäst för filmupplevelsens sociala funktion. Från 15-79 år är det i stort sett ingen skillnad alls när det gäller attityden till biografen i detta avseende. Däremot är det stor variation beroende på ålder när det gäller dvd och allmänna TV-kanaler. Bland de mellan 15-29 år anser omkring två tredjedelar att dvd är det bästa filmformatet när man skall se på film tillsammans med andra. I 30-39-årsåldern är det förhållandevis jämnt fördelat mellan dvd'n och biografen. Därefter ökar andelen som tycker det är bäst att titta på allmänna TV-kanaler tillsammans med andra och bland de över 70 år är det istället detta format som flest föredrar. Bland de som ofta går på bio är det hälften som tycker att biografen är bäst filmformat och en tredjedel som tycker att dvd'n är bäst filmformat då man ser på film tillsammans med andra.

Vad som är viktigt då man går på bio

Det klart viktigaste när man väljer att gå på bio är filmens handling. Omkring åtta av tio anser att detta är mycket viktigt. Därefter prioriteras egenskaper hos biografen. Omkring hälften tycker att det är mycket viktigt med bekväma stolar, bra ljud och bild och en lugn och städad publik. Även vilka skådespelare som är med, biografmiljön överlag, biljettpriset och att biografen har en stor bioduk är det många som anser är viktigt. Strax under en på fem tycker dessutom att det är mycket viktigt med rekommendationer från vänner och bekanta och att man har nära till biografen och lika många lyssnar i första hand till stundens ingivelse. Det som de flesta inte bedömer som särskilt viktigt är filmens regissör, rabatter/klubbar/ bonus-system, att filmen är ny och vilka recensioner den har fått.

Figur 4 Viktigt då man går på bio 2006 (Procent)

Kommentar: I frågan ingick möjligheten att svara att man aldrig går på bio. 13 procent valde detta svarsalternativ. Resultaten baseras på samtliga som besvarat frågan, 1233 personer.

Källa: Riks-SOM 2006

Både priset och rabatter/klubbar/bonussystem bedöms som klart viktigare av kvinnor, unga, arbetarklass, studerande och arbetslösa. Däremot så är priset varken mer eller mindre viktigt beroende på hur ofta man går på bio. Det är däremot rabat-

ter/klubbar/bonussystem som prioriteras betydligt mer av de frekventa biobesökarna. Bra ljud och bild och bekväma stolar är viktigast bland de yngsta. En lugn och städad publik prioriteras dock högre bland de över 60 år. Bland de som går ofta på bio är det klart fler som prioriterar den generella biografmiljön. I denna grupp är det dessutom 40 procent som tycker det är mycket viktigt med en stor bioduk då de går på bio och så mycket som två tredjedelar tycker det är mycket viktigt med bra ljud och bild och bekväma stolar. Detta kan jämföras med att mindre än hälften av de som ofta går på bio tycker att skådespelarna är mycket viktiga och endast en på sju tycker att regissören är mycket viktig. Med andra ord är bekvämlighet och tittarkvalitet oerhört viktiga delar av bioupplevelsen för de som ofta går på bio.

Megahit per megabit

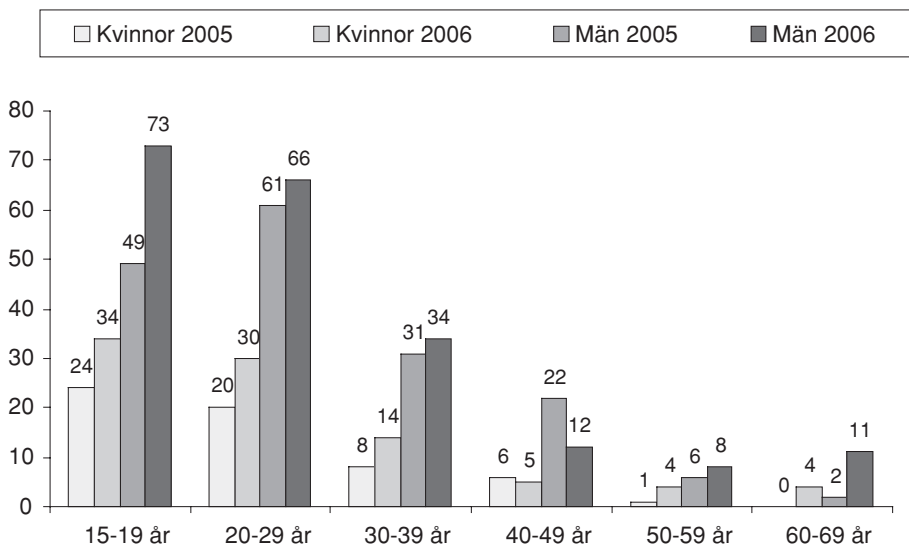
Åtta av tio svenskar använder idag internet i varierande utsträckning. Vissa är online flera timmar om dagen medan andra endast använder internet för att betala räkningar en gång i månaden. (Bergström 2005) Mest intressant för filmbranschen är förstås hur många som via internet laddar ner filmer, en aktivitet där det för närvarande inte finns mer än ett fåtal lagliga alternativ med ett än så länge begränsat utbud. Den totala andelen av befolkningen som svarar att de har laddat ner film är 18 procent. Eftersom det i många fall handlar om en olaglig aktivitet bör man dock räkna med att det finns ett förhållandevis stort mörkertal som inte vill eller vågar svara att de har laddat ner film från internet. I denna siffra ingår dessutom de som inte alls använder sig av internet.

Om man istället utgår ifrån internetanvändare är det 20 procent som uppger att de någon gång under det senaste året har laddat ner en film. Mer än hälften av dem laddar ner film så ofta som minst en gång i månaden och totalt sett åtta procent laddar ner film minst en gång i veckan. Detta kanske först inte låter som särskilt mycket, men det är en fördubbling jämfört med 2005. Åtta procent av den internetanvändande befolkningen mellan 15-85 år i Sverige är ungefär 470 000 människor. (www.ssd.scb.se/databaser) Med endast en nedladdad film per person och vecka under ett år blir det över 24 miljoner nedladdade filmer, vilket är 60 procent mer än det totala antalet biobesök i Sverige under 2006 (15,3 miljoner). Om man till detta betänker att det troligtvis finns ett mörkertal som inte har svarat sanningsenligt på frågan, att fem procent uppger att de laddar ner mer än en film per vecka och att ovanstående beräkning inte inkluderar de som visserligen laddar ner film men gör det mer sällan än en gång per vecka så blir det tydligt att nedladdning av film vida överstiger biobesöken i Sverige. Detta är med andra ord en utveckling av enorma proportioner.

Så vilka är det som laddar ner film från internet? Svaret är ganska enkelt. Huvudsakligen är det unga män. Män laddar ner film i betydligt högre utsträckning än kvinnor och unga laddar ner betydligt mer än äldre. Eftersom ålder och kön båda är viktiga faktorer för nedladdningen är det rimligt att också analysera dem samti-

digt. Om man då utkristalliserar gruppen unga internetanvändande män mellan 15-29 år är det över 70 procent av dem som laddar ner film åtminstone någon gång. Bland kvinnor i samma ålder är det betydligt färre, omkring en tredjedel, som laddar ner film från internet. Även i åldersgruppen 30-39 år är det bland män så mycket som en tredjedel av internetanvändarna som åtminstone då och då laddar ner en film. Bland kvinnor i den åldersgruppen är det mindre än hälften så många som laddar ner film.

Figur 6 Nedladdning av film bland internetanvändare fördelat på kön och ålder 2005-2006 (procent)

Kommentar: Nedladdning innebär minst någon gång

Källa: Riks-SOM 2005-2006

Det är även viktigt att notera utvecklingen från 2005 till 2006. På ett år har nämligen andelen män i 15-19 årsåldern som laddar ner film ökat med över tjugo procentenheter. Vi ser också att nedladdningen ökar i stort sett genomgående i samtliga grupper. Enda undantaget är i åldersgruppen 40-49 år. En möjlig tolkning av detta är att det är den enda åldersgrupp där man har rättat sig efter lagen som gjorde nedladdningen olaglig.

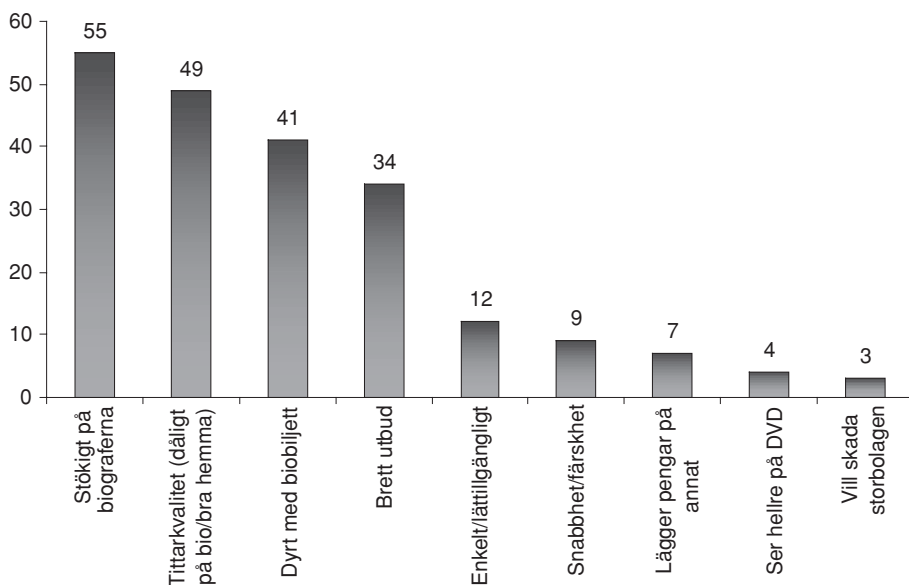
För att belysa attityden till fildelning har en av hundratals diskussioner på internet om detta ämne subjektivt valts ut (www.dvdforum.nu). En så kallad tråd på ämnet nedladdning och dess effekter för biografen följdes under ett par veckor i januari 2007 och totalt sett har 298 inlägg i debatten kodats. I dessa inlägg identi-

fierades drygt 600 orsaker till varför man laddar ner film som därefter har grupperats i nio olika kategorier.

Den orsak som anges av flest nedladdare är att det är stökigt på biograferna. Man blir helt enkelt störd av andra biobesökare och framförallt är det ungdomar som stör. En del vittnar till och med om bråk som utbrutit i salongen för att någon har sagt ifrån. Totalt sett är detta en anledning som figurerar i hälften av inläggen i debatten.

En nästan lika vanligt angiven orsak till att man laddar ner istället för att gå på bio är tittarkvaliteten och det i två olika avseenden. Den ena är att man har mycket bra hemmabiosystem och tycker att man lika gärna kan ladda ner filmen och se den hemma. Den andra är att man tycker att det är dålig bild och dåligt ljud på biograferna. Detta är det främst nedladdare som bor mer lantligt som klagar på, men de är desto mer upprörda. Flera filmentusiaster i forumet uppger att de hellre ser filmen hemma eftersom de på bio regelbundet blir tvungna att gå ifrån filmen för att till exempel be personalen att ställa in skärpan.

Figur 7 Orsaker till att man inte går på bio angivna av nedladdare i ett diskussionsforum på internet i januari 2007 (procent)

Kommentar: I de 298 inlägg som kodats identifierades totalt sett 614 orsaker

Källa: Bearbetning av innehåll på www.dvdforum.nu i januari 2007

Fyra av tio nedladdare uppger att priset på biobiljetten är för högt och att detta är en av anledningarna till att de laddar ner film. Detta är dock oftast i kombination med någon av de två föregående anledningarna. Med andra ord tycker man att det är för stökigt eller för dålig tittarkvalitet på biograferna och i relation till detta är priset för högt. Det mesta tyder dock på att man är villig att betala fullpris för en bra bioupplevelse, med bra ljud och bild och en lugn och städad publik.

En tredjedel av nedladdarna i forumet säger att de laddar ner film för att internet har ett utbud som biograferna inte kan konkurrera med. Många laddar ner filmer som de annars inte kan få tag på, filmer med mindre budget och utan stor distribution. Men det är inte bara små independent-filmer man laddar ner utan även hela TV-serier för att slippa vänta på nästa avsnitt eller på att de skall komma till Sverige. Nedladdarna vittnar överlag om ett brett filmintresse och i många fall frustration över att inte få sina behov tillgodosedda på biograferna.

Endast några enstaka (3 procent) uttrycker ett slags ideologiskt ställningstagande emot filmindustrin och ofta underhållningsindustrin som helhet. De säger att de laddar ner film för att de vill skada de stora bolagen som de anser länge har tjänat alldeles för stora pengar på publikens bekostnad. Trots att det är ett fåtal som här har uttryckt denna åsikt i debatten kommer den fram betydligt starkare i andra mätningar. Till exempel visar studier att de flesta nedladdare är villiga att betala en fast avgift för att få ladda ner musik från internet förutsett att pengarna går till upphovsmannen. Idag är många frustrerade över att det är skivbolagen som tjänar stora pengar på konsumtionen. (Halvarsson 2007)

I de knappt trehundra inläggen identifierades dessutom 106 fall av något som här har kallats för konsekvenser. Det är huvudsakligen bedömningar av vart man tror att biografbranschen är på väg och hur man själv tror att nedladdningen av film i förlängningen kommer att påverka detta. Det allra tydligaste svaret är att många tror att den teknikutveckling som sker idag kommer att innebära slutet för biograferna. Hälften av de som i forumet har uttryckt sig om biografens framtid tror att man idag har sett början till slutet. Drygt en tredjedel är dock av precis motsatt åsikt och anser att deras filmintresse har ökat tack vare nedladdningen och att detta även gynnar biograferna. Resterande 14 procent tycker att biobesök och nedladdad film är två helt olika saker och att nedladdningen av film inte påverkar deras biovanor vare sig i positiv eller i negativ riktning. Många av fildelningens förespråkare hävdar att det andra eller tredje av dessa svar är sant och att filmbranschens farhågor är obefogade. Det tycker alltså inte majoriteten av de som faktiskt laddar ner. Oavsett om de tycker att det är rätt eller fel så laddar de ner film från internet och hälften av dem tror att det i det långa loppet innebär slutet för biografen.

Morgondagens publik

Dagens mediekonsumenter, vana vid mobiltelefoni, gratistidningar och internet, ställer höga krav på mediers tillgänglighet och anpassningsförmåga. Som kunder

betraktat blir de dessutom allt mindre trogna. Den utbredda internetanvändningen leder ofrånkomligen till att fler människor vänjer sig vid att ha större kontroll över det medieinnehåll man konsumerar och de förväntar sig att de olika mediekana-lerna och medieprodukterna nischar sig allt smalare för att möta de behov som skapas.

De senaste åren har filmbranschens aktörer varit ansatta av hård konkurrens. Denna står dock inte enbart mellan olika filmbolag, distributörer eller ens olika filmformat utan konkurrensen har även ökat från andra medier. Man kan tala om hyperkonkurrens – en situation där medieföretagen hela tiden måste skapa nya konkurrensfördelar, där motståndet kommer från nya och oväntade håll, där produktutvecklingen går allt fortare och produkterna får allt kortare livslängd. (D’Aveni 1994) Biografen konkurrerar idag inte enbart med de uppenbara konkurrenterna på TV- och dvd-marknaden utan med allt som fyller människors dagar. Det handlar om en samlad mediekonsumtion där bland annat mobiltelefoner, livsstilsmagasin och TV-spel konsumerar både tid och pengar som annars kunde spenderats på film. Över allt detta råder dessutom konkurrensen från internet som i varierande grad hotar samtliga andra medieformat genom att själv erbjuda i princip allt i en burk.

Detta är verkligheten för den svenska film- och biomarknaden idag, en utveckling där man ovilligt men ofrånkomligen måste förhålla sig till den tekniska frontlinjen och inte minst vad som händer på internet. Att de flesta ungdomar idag anser att man borde tillåta all fildelning eller att man borde finna andra former för att finansiera det man laddar ner från internet pekar på att dagens system inte fungerar i ett längre perspektiv. Den första september 2007 lanserar The Pirate Bay den nya sidan Playble. Där kommer man att kunna ladda ner musik lagligt samtidigt som upphovsmännen får betalt med hjälp av reklampengar. (www.playble.com) Kanske är detta en väg att möta den illegala nedladdningen även för filmbranschen? Om inte annat så borde det vara uppenbart att det system som råder idag, med en fysisk distributionsbegränsning av filminnehåll i form av dvd-skivor, kommer att verka helt absurt om 15-20 år.

För biografen finns det dock gott hopp om att kunna leva vidare och utvecklas med samhället och tekniken i övrigt. Men då måste man göra sig till vän av den tekniska utvecklingen och se till att erbjuda någonting utöver det man kan få någon annanstans. Ett rimligt antagande är att biografen i förlängningen måste bli en upplevelsesalong fylld med andra värden än enbart en bra filmupplevelse för att kunna fylla en funktion i framtiden. En bra filmupplevelse kommer de flesta nämligen lika gärna kunna få i det egna hemmets bekväma lugn. Till detta finns två möjliga vägar. Den ena är att bli bäst på att uppfylla publikens sinnen med filmens innehåll. Den andra vägen är att utveckla biografens sociala funktion, vidareutveckla sällskapssalongen med servering, vuxenbiografen där stökiga ungdomar utesluts och filmklubbar där genuint filmintresserade kan odla sitt intresse. Genom båda dessa vägar kan biografen även i fortsättningen kunna locka omkring 15 miljoner besök om året.

Det är i denna kontext man skall se George Lucas uttalande som fick inleda denna artikel. Att satsa på en jätteproduktion och lansera den på bio är att lägga alla sina ägg i en korg och hoppas att publiken är sugen på ägg. Många satsar idag hellre på mindre produktioner och TV-serier där kostnaderna är lägre, där man sprider riskerna och där genomslaget idag kan vara minst lika stort som för en storfilm. Att vilja satsa på kvantitet skall dock inte ses som motsatsen till att satsa på kvalitet. Snarare handlar det om att skapa mycket kvalitativt medieinnehåll som kan passa många olika smaker vid många olika tillfällen. Människor vill ha bra handling och bra skådespelare men minst lika viktigt är det att de har bra ljud och bild, att stolarna är bekväma och att ingen stör deras filmupplevelse. Om biobranschen kommer förbi problemen på dessa områden så är det här biografen har sin starkaste sida och i dagsläget sin främsta konkurrensfördel. Film är fortfarande bäst på bio vare sig man är fildelare eller inte.

Referenser

- Antoni, Rudolf (2006) *Biopublik i hela landet – Attityder och vanor bortom biokomplexen*. Arbetsrapport från SOM-institutet, Göteborgs universitet, www.som.gu.se
- Bergström, Annika (2005) "Den fjärde vågen" i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- D'Aveni, Richard A (1994) *Hypercompetition – Managing the dynamics of Strategic Maneuvering*. The Free Press, New York, NY, USA
- Florida, Richard (2005) *The Flight of the Creative Class – The new Global Competition for Talent*. Harper Business, New York
- Ghersetti, Marina (1996) *Jakten på den försvinnande publiken – Om besök och besökare på svenska biografier*. Arbetsrapport Nr. 56. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Halvarsson, Jimmy (2007) ännu opublicerad artikel av Jimmy Halvarsson, KTH refererad i Svenska Dagbladet 2007-04-20
- MMS Rörliga bilder (2007) ännu ej publicerade resultat refererade i Svenska Dagbladet 2007-04-25
- www.playble.com
- www.sfi.se
- www.ssd.scb.se/databaser
- www.variety.com

MEDIEFÖRTROENDE OCH MEDIEANVÄNDNING

LENNART WEIBULL

Går det verkligen att lita på medierna? Frågan återkommer med ökande regelbundenhet. Oftast är det kvällstidningarnas journalistik som står i centrum. Under 2006 har kritiken accentuerats och *Expressen* har även fällts i domstol för osanna artiklar om skådespelaren Michael Persbrandt och en enskild journalist för att han utgav sig vara polis för att få fram uppgifter. Kvällspressens överdrifter är ofta uppenbara och det finns en väl dokumenterad skepsis mot deras innehåll. Men kritiken har också gällt morgontidningar och television. En studie kunde visa att landets största morgontidning uppvisade en borgerlig profil även på nyhetsplats under valrörelsen 2006 (Asp, 2006). Sveriges Televisions program om ”Ordförande Persson” i mars 2007 har utsatts för stark kritik, inte minst av huvudpersonen själv (Svenska Dagbladet 2007-03-29).

Frågan om det går att lita på medierna är därför motiverad. Men samtidigt måste vi ställa oss följdfrågan om vad som menas med att lita på medierna. Den senare är belyst i många studier som givit viktiga bidrag till förståelsen av hur människor värderar medieinnehåll (Arvidsson, 1981; Elliot, 1997), låt vara att tillförlitligheten hos ett medium inte sällan ligger på flera nivåer, t ex ämnesval, faktaurval och saklighet (Kohring och Matthes, 2007). Det vi säkert vet från olika empiriska studier är dels att tillförlitlighet upplevs som ett helt avgörande värde hos ett medium, dels att bedömningar av ett mediums tillförlitlighet är nära kopplade till vilken betydelse mediet tillmäts som nyhetsförmedlare (Hellingwerf, 2000). Samtidigt har empiriska analyser, föga överraskande, påvisat ett samband mellan användningen av ett medium och det värde det tillmäts (t ex Weibull, 2004).

Utgångspunkten för denna artikel är emellertid en annan och delvis motsatt iakttagelse: att de större nyhetsmedierna kan värderas relativt högt även bland dem som inte tar del av dem regelbundet. Dessutom uppvisar olika medier i detta avseende något skilda mönster. Det värde ett medium åtnjuter bland frekventa användare svarar möjligen närmare mot samhällsnormen än värderingen bland användarna, där upplevd nytta troligen bidrar till den positiva värderingen (Christiansen och Bergström, 1997; jfr Weibull, 1983). Samtidigt som vi kan notera skillnader i innehållsvärderingen beroende på användning kan vi konstatera att flera av de positivt värderade medierna, bl a morgonpressen och Sveriges Television under det senaste decenniet publikmässigt försvagats. Den fråga som inställer sig är hur den minskade användningen påverkat förhållandet mellan användning och värdering.

I de årliga SOM-undersökningarna har vi sedan 1999 ställt likalydande frågor om den svenska allmänhetens förtroende för olika medier (jfr Weibull, 2000; Wad-

bring och Weibull, 2005; Westlund, 2006). Detta möjliggör för oss att belysa frågan om hur medieanvändningens betydelse för förtroendet kan ha förändrats över tid för olika medier. I det följande uppdateras först de allmänna tendenserna i svenskarnas medieförtroende för 2006 på i stort samma sätt som under tidigare år. Mot den bakgrunden analyseras hur sambandet mellan användning och förtroende förändrats.

Svenskt medieförtroende 2006

Det är ett väl etablerat faktum att public service-televisionen har högt förtroende bland svenskarna. Visserligen har dess innehållsprofil, liksom även enskilda program, då och då ifrågasatts i debatten (jfr Weibull, 2006), men då allmänheten gör sin samlade bedömning kommer ändå Sveriges Television normalt högst bland jämförbara medier. Så är fallet också i den nationella SOM-undersökningen 2006. Var fjärde svarsperson har mycket högt förtroende för SVT och nästan tre av fyra minst ganska högt förtroende (tabell 1).

Tabell 1 Allmänhetens förtroende för olika massmediers innehåll 2006 (procent och balansmått)

	Mycket stort	Ganska stort	Varken eller	Ganska litet	Mycket litet	Tar ej del av mediet	Summa procent	Balansmått
Sveriges Television	24	49	19	2	2	3	99	+69
Lokal morgontidning	22	43	21	3	1	10	100	+61
TV4	14	51	26	5	1	3	100	+59
SRs nationella kanaler	26	36	18	3	2	15	100	+57
SRs lokala kanaler	21	40	22	2	2	13	100	+57
Sthlms morgontidningar	12	19	17	3	4	45	100	+24
Nyheter på Internet	5	24	30	4	5	32	100	+20
Dagliga gratistidningar	4	18	32	8	4	34	100	+10
Privat lokalradio	5	14	34	9	6	32	100	+4
Privata tv-kanaler	3	16	42	14	5	20	100	±0
Kvällstidningar	5	15	30	22	15	13	100	-17

Kommentar: Antalet svar varierar mellan 1 634 (SVT) och 1 574 (privata TV-kanaler) De som inte tagit ställning till ett särskilt medium eller hoppat över hela frågan har definierats bort. Praxis i tidigare redovisningar kan skilja sig från detta, varför mindre procentavvikelser därmed kan förekomma. Balansmättet innebär att andelen som saknar förtroende subtraherats från andelen som har förtroende för varje enskilt medium. Det kan variera mellan +100 och -100.

Även om SVT rangerar i topp är den allmänna bilden att svenskarna överlag har högt förtroende för vad vi kan kalla de traditionella medierna. I dessa ingår även morgonpressen, där drygt var femte svarsperson anger mycket högt förtroende och två av tre minst ganska högt. Få har lågt förtroende och balansmättet – andelen med stort minus andelen med lågt förtroende – är +69. Medan det höga förtroendet för televisionen är ett internationellt fenomen skiljer Sverige ut sig genom att morgonpressen ligger nästan lika högt (balansmätt +61).

Också TV4 liksom Sveriges Radios nationella och regionala kanaler åtnjuter ett stort förtroende bland allmänheten. SR:s nationella kanaler, i praktiken P1, uppvisar den högsta siffran på mycket stort förtroende, men helhetsbilden dras ner av att det finns relativt många som inte tar del av mediet (15%).

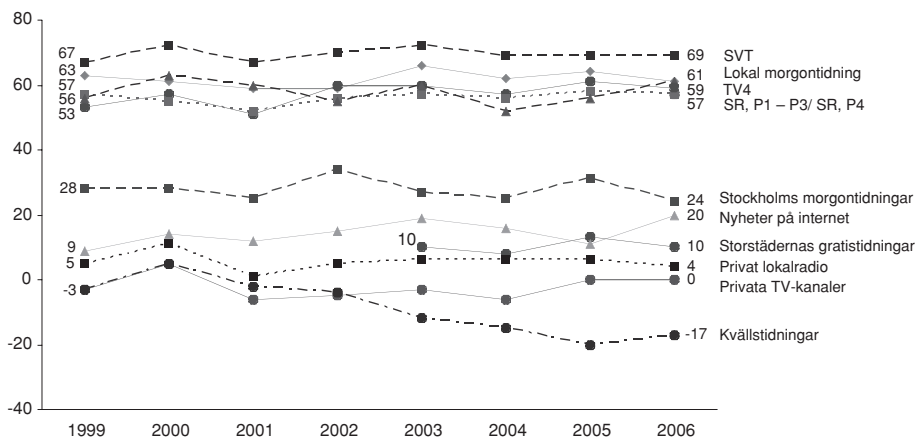
En gemensam nämnare för medierna i topp på listan är att de i huvudsak har en nyhets- eller informationsprofil. Detta gäller inte medierna i botten av rangordningen, vilka snarast är inriktade på underhållning och musik. För dessa är det i stort sett lika stor andel för stort som för litet förtroende; kvällspressen är det enda medium som har en klar övervikt för lågt förtroende. Mönstret bekräftar många tidigare studier att förtroende för ett medium är kopplat till om detta har en informationsprofil: ju större förväntan på nyheter och samhällsorienterat innehåll desto högre förtroende (Hill m fl, 2007).

I mellangruppen finns nättidningar och gratistidningar där det är fler som har stort förtroende än som har litet. Samtidigt utmärks de av att många inte tar del av dem. Det senare gäller också Stockholms morgontidningar som dock har lika stort förtroende bland sina läsare som andra morgontidningar, något som vi strax återkommer till.

Trender i medieförtroendet

Genom att mönstret i allmänhetens bedömningar ligger relativt fast är det inte rimligt att förvänta sig några större ändringar över tid. Förändringar i bedömningarna kan ha sin bakgrund i åtminstone två omständigheter. Den ena är att medierna ändrar sin innehållsprofil, t ex går från att ha varit mera inriktade på information till att bli mera underhållningsinriktade. Den andra är att ett medium ökar eller minskar i spridning bland allmänheten och att de som blir kvar respektive tillkommer har en annorlunda syn på mediet än de som lämnar det. Båda processerna är dock långsamma.

Konsekvensen är att vi för de åtta år som förtroendet för medier studerats kan notera en betydande stabilitet. SVT ligger alla år högst. Tätgruppen är densamma med lokala morgontidningar, TV4 och Sveriges radio. I botten finns kvällstidningarna (figur 1).

Figur 1 Förtroende för olika massmediers innehåll 1999-2006 (balansmått)

Kommentar: De som inte tagit ställning till ett särskilt medium eller hoppat över hela frågan har definierats bort. Praxis i tidigare redovisningar kan skilja sig från detta, varför mindre procentavvikelser därmed kan förekomma. Balansmättet innebär att andelen som saknar förtroende subtraherats från andelen som har förtroende för varje enskilt medium. Det kan variera mellan +100 och -100 (se tabell 1).

I och med att stabiliteten är så stor finns det anledning att även notera mindre skillnader i bedömningarna under perioden. En sådan är försvagningen för kvällstidningarna som pågått sedan 2000, låt vara att det verkar ha skett en viss stabilisering mellan 2005 och 2006. En annan tendens är uppgången för nyheter på internet. Uppgången är långsiktig, men med en viss stagnation efter 2003 och en förnyad kraftig uppgång mellan 2005 och 2006.

Förändringarna för kvällspress och internetnyheter är illustrativa exempel på vad som kan ligga bakom förtroendebedömningarna. Mycket tyder på att försvagningen för kvällstidningarna har att göra med en ökad sensationsinriktning i deras innehåll men också på minskade upplagor (jfr Wadbring och Weibull, 2005). Uppgången för nätnyheter har sannolikt att göra med att fler börjat använda nätet som informationskälla, inte minst genom att fler och fler hushåll har nättillgång genom bredband (jfr Sören Holmbergs och Lennart Weibulls inledningskapitel). Tillgångens roll skall vi senare återkomma till.

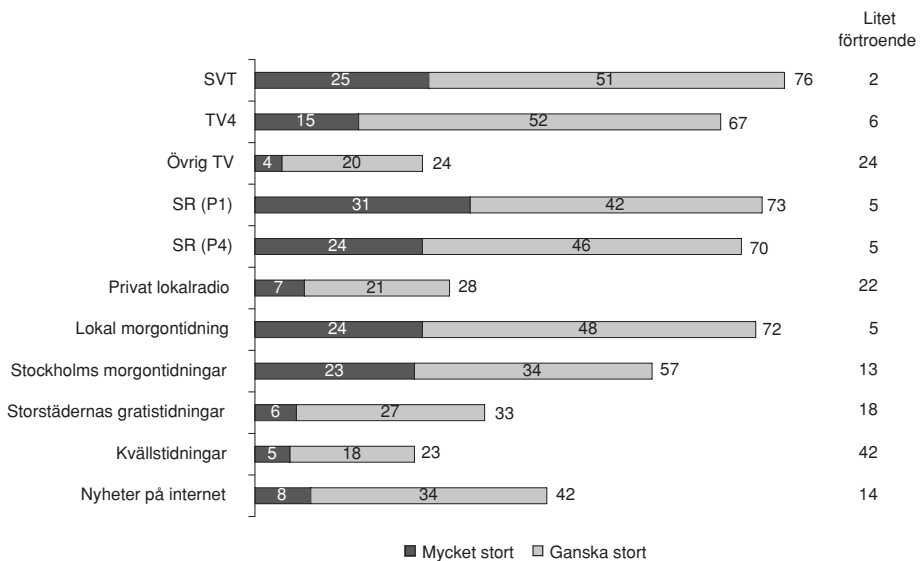
Men det finns även andra förändringar att notera. Morgonpressen ökade sitt förtroende bland allmänheten ungefär samtidigt som kvällstidningarna började tappa men förlorade något mellan 2005 och 2006. TV4 har de senaste två åren haft en uppgång efter nedgången alldeles i början av det nya millenniet. Ingen av dessa förändringar är dock särskilt stora utan beror sannolikt på kortsiktiga åsiktsförskjutningar.

Med och utan uppfattning

Det har redan påpekats att den förtroendebas ett medium har bland den svenska allmänheten påverkas av hur många som tar del av mediet tillräckligt ofta för att ha en uppfattning om det. Vi har exempelvis sett att den svaga ställningen för Stockholms morgontidningar till stor del förklaras av att dessa är okända för nästan hälften av svenskarna. Om vi därför begränsar oss till dem som tar del av medierna så ofta att de vill ha en åsikt blir bilden något annorlunda (figur 2).

Den allmänna bilden är att andelen med stort förtroende ökar då vi exkluderar dem som saknar uppfattning, även om rangordningen inte ändras nämnvärt. I topp finns SVT, SR, lokal morgonpress och TV4, men det har skett några platsbyten. Tydligast är det för SR:s nationella kanaler där relativt många saknar uppfattning, troligen icke-lyssnare, men står mycket starkt bland dem som anser sig kunna göra en bedömning – nästan var tredje av de senare har mycket högt förtroende, placerar dem nu på nästan samma nivå som SVT. I botten är bilden ungefär densamma; andelen som har förtroende för nättidningar går dock upp förhållandevis mycket när vi avgränsar oss till dem med uppfattning.

Figur 2 Mycket och ganska stort förtroende för olika massmedia bland dem som har uppfattning 2006 (procent)

Samtliga informationsinriktade kanaler har förhållandevis höga andelar för mycket stort förtroende – från 31 procent för SR till 23 procent för Stockholms morgontidningar. När vi använder andelen mycket stort förtroende som kriterium skiljer

TV4 ut sig (15%) och hamnar i en mellangrupp i förhållande till de medier som är mera inriktade på underhållning och där andelen med stort förtroende ligger på omkring 5 procent. Nättyheternas relativt låga siffra kan möjligen överraska något; det hade där kunnat förväntas en förtroendeandel på åtminstone samma nivå som den för TV4.

En dimensionsanalys av användarnas förtroendebedömningar ger det förväntade resultatet att det finns en faktor som vi kan tolka som informationsinriktning, en som utmärks av inriktning på förströelse och en som står för fördjupning och tillval. Mönstret är detsamma som vi sett i tidigare års mätningar. Några medier laddar relativt högt på mer än en dimension. TV4 ligger således nästan lika högt på förströelse som på information. Stockholms morgontidningar är tillval och fördjupning men uppfattas också som huvudsakligen inriktade på information. Resultatet speglar dessa mediers dubbla roller. Internet uppvisar störst bredd genom att ladda relativt högt i alla tre dimensionerna.

Bedömningar i olika grupper

Stabiliteten i medieförväntningarna återkommer även då vi jämför hur användare med olika bakgrund bedömer förtroendet hos olika medier. Skillnaderna mellan olika grupper är överlag små (tabell 2). Kvinnor och män gör snarlika bedömningar; kvinnor ligger något högre på privat lokalradio, män något högre på Sveriges Radio P4.

Tabell 2 Mycket och ganska stort förtroende för medier2006 (procent av dem som uppger sig ha en uppfattning efter kön ålder och utbildning)

	Kön		Ålder				Utbildning				Totalt
	Kv	Män	15-29	30-49	50-64	65+	LU	ML	MH	HU	
Sveriges Television	72	76	72	79	77	73	66	73	82	87	76
TV4	68	66	71	69	64	64	62	69	70	66	67
Övriga TV-kanaler	24	23	31	22	23	21	22	26	24	21	24
SR nationellt	72	74	66	75	77	71	62	66	80	88	73
SR P4	67	73	57	69	75	74	70	66	72	73	70
Privat lokalradio	31	26	32	22	26	38	32	27	30	24	28
Lokal morgontidning	72	72	62	72	73	79	70	70	72	76	72
Stockholms morgontidningar	59	55	53	61	57	53	30	47	68	81	57
Gratisidningar (Metro, City)	35	31	42	34	31	25	26	37	36	31	33
Kvällstidningar	23	24	24	24	23	22	32	27	20	9	23
Nyhetsjänster på internet	42	43	42	47	42	30	30	45	41	47	42
Antal svar	540	538	260	411	280	127	182	384	244	256	1 066

Ålderskillnaderna är något större. De yngre har högre förtroende än äldre för TV4, övriga TV-kanaler, gratistidningar och nätnyheter, medan de äldre bedömer P4 i Sveriges Radio och lokala morgontidningar mer positivt än vad de yngre gör. Skillnaderna är dock inte så dramatiska som man skulle kunna tro utifrån samhällsdebatten. Rangordningen är likartad i alla åldersgrupper. Också bland de yngsta ligger SVT högst (72%) och lokal morgonpress på över 60 procent medan kvällspresen ligger lägst.

I fråga om utbildning ser vi den största skillnaden. Här sticker särskilt de högt utbildade ut genom sitt stora förtroende för Sveriges Radios nationella kanaler, Sveriges Television och Stockholms morgonpress och deras mycket kritiska värdering av kvällspresen. Det är uppenbart att de högt utbildade skiljer ut sig från de lågt utbildade i sin syn på mediers innehåll. Att utbildning är en särskilt känslig faktor vid värdering av mediers kvalitet är känt från både teoretiska och empiriska analyser (jfr Bourdieu, 1984; Hill m fl, 2007). Det visar sig mycket tydligt i bedömningar av förtroendet för medier som präglas av olika innehåll, där de högt utbildade ofta värderar särskilt efter det finkulturella innehållet.

Ett liknande mönster kan utläsas från faktoranalysen. Den första faktorn, informationsdimensionen, har ett klart positivt samband med utbildning (Pearson's $r = 0,29$), medan förströelsefaktorn är negativt korrelerad ($r = -0,22$). Också tillvalsfaktorn har ett positivt samband med utbildning ($r = 0,2$), men här finns det ett nästan lika starkt samband med ålder: de yngre laddar oftare högre på tillval särskilt genom sin mer positiva värdering av gratistidningar och nyheter på internet.

Nyhetsanvändning och medieförtroende

Utgångspunkten för analysen av medieförtroende var frågan om sambandet mellan förtroende och användning. Redan analysen av mönstren i bedömningarna mellan dem som har och dem som inte har uppfattning kan indikera skillnader mellan användare och icke-användare, eftersom de som inte har uppfattning troligen inte heller tar del av mediet. En sådan tolkning kan göras både för Sveriges Radios nationella kanaler och för Stockholms morgontidningar, där det då visar sig att förtroendet är högre bland användare än bland samtliga. Också en tidigare analys av förtroende efter graden av användning pekar i samma riktning (Weibull, 2003).

I den föreliggande analysen har gjorts ytterligare en avgränsning. Vi har valt att inte studera sambandet mellan användningen av mediet som sådant utan valt att utgå från nyhetsanvändningen. Avgränsningen har skett mot bakgrund av den tidigare iakttagelsen att det är nyheter och information som är grunden i förtroendet för ett medium (Arvidsson, 1980; Elliot, 1997). För morgon- och kvällspress har någon sådan avgränsning inte kunnat göras, men tidigare studier tyder på att det åtminstone i fråga om morgonpress är nyheter som är det mest lästa (Nilsson och Weibull, 2005).

De frågor vi nu ställer oss är dels i vad mån vi kan se något allmänt mönster i förhållandet mellan förtroende och användningsfrekvens, dels i vilken utsträckning det är stabilt över tid. Den senare frågan ställs särskilt mot bakgrund av att några av de undersökta medierna har tappat publik, främst dagspressen, Sveriges Radio och Sveriges Television. I figur 3 redovisas sambanden för nio medier eller typer av medier 2006. Skolorna skiljer sig av tekniska skäl något åt och antalet svars personer är på några ställen något begränsat men det allmänna mönstret torde trots allt vara giltigt.

Den första slutsatsen är att det för samtliga medier bekräftas ett relativt starkt samband mellan frekvens i användning och förtroende för mediet. Sambandet är högst för public service-radio och TV, där gapet i förtroende mellan de hög- och de lågfrekventa användarna är stort (ca 50 procentenheter). Detsamma gäller för nät-nyheter och kvällspress. Den minsta differensen finns för lokala morgontidningar och privat lokalradio.

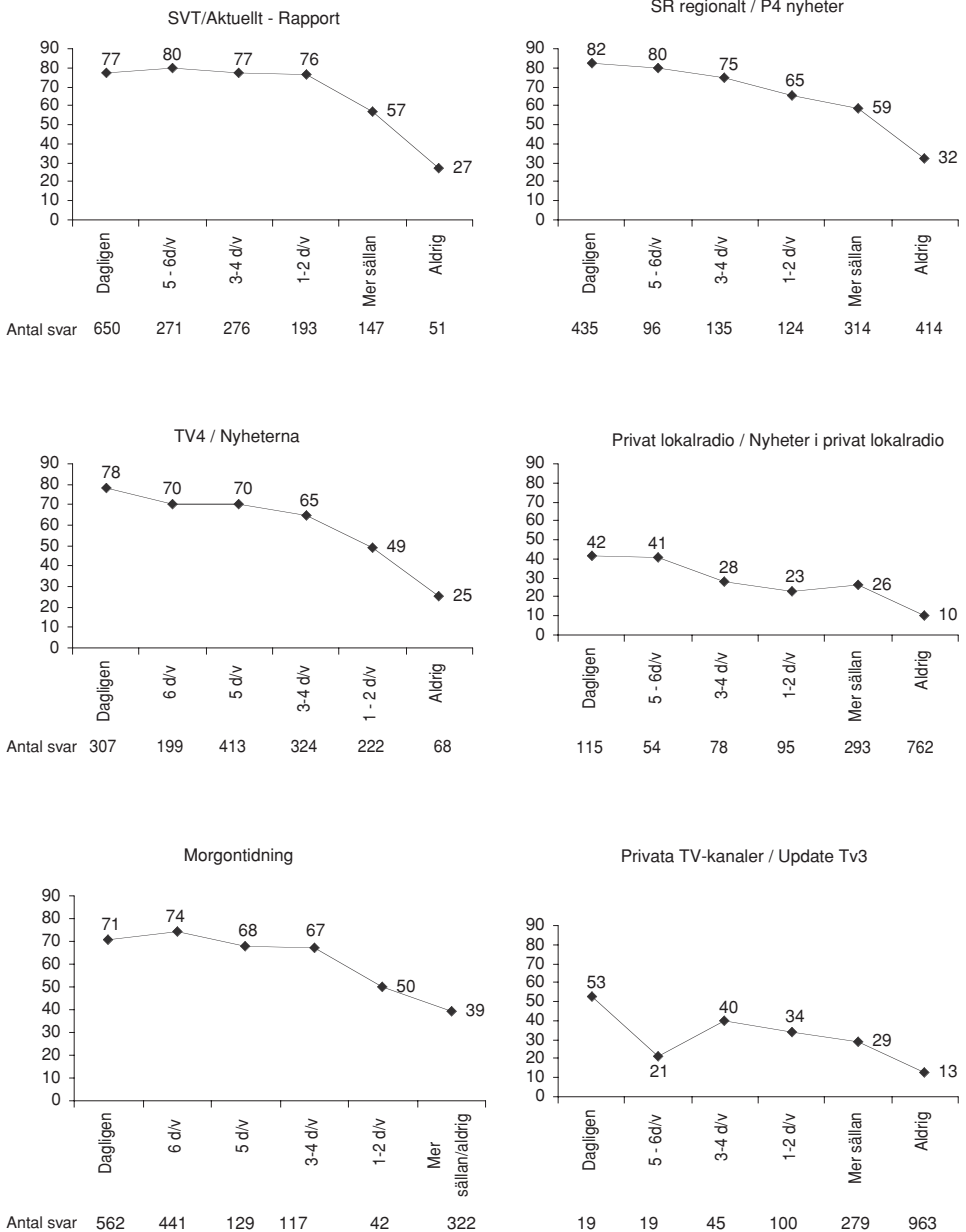
Differenser mellan användningsfrekvens kan uppkomma antingen genom att flitiga användare har extremt högt förtroende eller att de med sporadisk användning ligger exceptionellt lågt. Sveriges Radio, Sveriges Television och TV4 åtnjuter ett mycket stort förtroende bland sin trogna publik, där SR:s P4-publik har de högsta värdena: över 80 procent med stort förtroende bland lyssnarna minst fem dagar i veckan. Men samtidigt är kanalens styrka att även bland dem som lyssnar sporadiskt är förtroendet högt: omkring hälften av dem som lyssnar mindre regelbundet än en gång per vecka har stort förtroende, låt vara att andelen av dessa som har mycket stort förtroende ligger något lägre. Även för SR:s nationella kanaler ligger förtroendet bland de sporadiska lyssnarna ännu lite högre medan det för SVT och TV4 är omkring 30 procent.

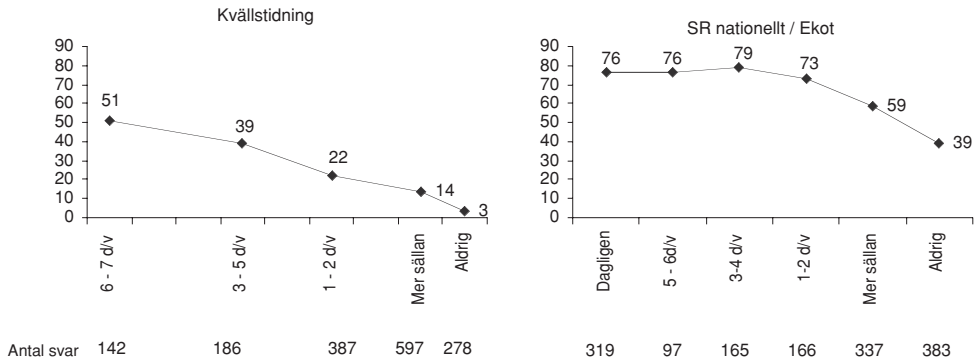
Nyheter på nätet och kvällstidningar uppvisar ett annat mönster. Här har drygt hälften av de flitiga användarna stort förtroende för mediet samtidigt som det endast är ett fåtal av de sporadiska användarna som har det.

De skilda mönstren i förhållandet mellan användningsfrekvens och förtroende ger intressanta perspektiv på hur medieförtroende överhuvudtaget skall förstås. Att förtroende är lågt bland dem som är låganvändare är ett förväntat resultat och antyder något slag av instrumentalitet i synen på mediet. När däremot förtroendet är relativt högt bland de sporadiska användarna och bland dem som nästan inte alls tar del av mediet – t ex som för Sveriges Radio och den lokala morgonpressen – måste förklaringen vara en annan. Allt talar för att det här snarast rör sig om en social norm, ett slags uttryck för att mediets innehåll uppfattas som samhällsviktigt. En annan tolkning är att det är ett medium som närmast är av institutionell karaktär. Men detta menas då att även om man inte är en flitig användare av mediet så finns detta att tillgå vid behov. En sådan tolkning stöds av de studier som visar att allmänheten i krissituationer vänder sig till Sveriges Radios och Sveriges Televisions kanaler (se t ex Malmström och Weibull, 1996).

Figur 3 Förtroendet för åtta typer av medier efter hur ofta man tar del av nyheter i respektive medium 2006 (procent)

Kommentar: Update i TV3 har tagits som exempel på nyheter i kommersiella TV-kanaler. För morgon- och kvällstidningar har hela tidningen betraktats som en kanal. Det bör noteras att på några punkter är antalet svarspersoner lågt, särskilt för regelbundna tittare i Update i TV3. Om vi begränsar oss till dem som ser Update åtminstone minst tre dagar i veckan (83 personer) är andelen med förtroende för kommersiella tv-kanaler bland dem 39 procent.

Den andra utgångsfrågan är intressant i detta sammanhang: har de institutionella medierna tappat i förtroende genom att de publikmässigt försvagats bland allmänheten? Sveriges Television har på fem år gått från en publikandel på ca 60 procent till klart under 40 procent och morgonpressen i Sverige har på samma tid tappat omkring tio procent av sin upplaga; nedgången i regelbunden läsning begränsar sig dock till ca fem procent. Också Sveriges Radio har under de senaste åren tappat publikandelar. En analys över tid för dessa tre medier visar emellertid entydigt att nedgången i tittande, lyssnande och läsning inte har påverkat förtroendet för dem. Det har visserligen blivit något fler sporadiska användare, men det samlade förtroendet för de tre medierna har inte minskat och sambandet mellan användning och förtroende är i stort sett detsamma alla år (figur 4).

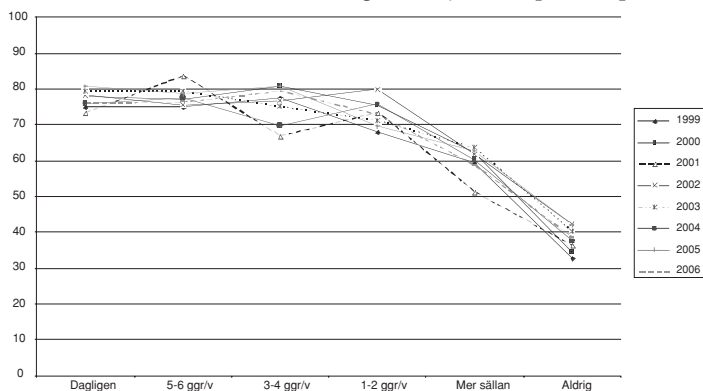
Slutsatsen är att de traditionella nyhetsmedierna står starka i den svenska opinionen även när de förlorar i daglig publik. Innebörden är snarast att det vi kallar medieförtroende är ett bredare begrepp än tillförlitlighet och trovärdighet och att detta snarast speglar svensk mediekultur där public service-medier och morgonpress traditionellt har haft en mycket stark ställning (Hallin och mancini, 2004).

Medieförtroendets karaktär

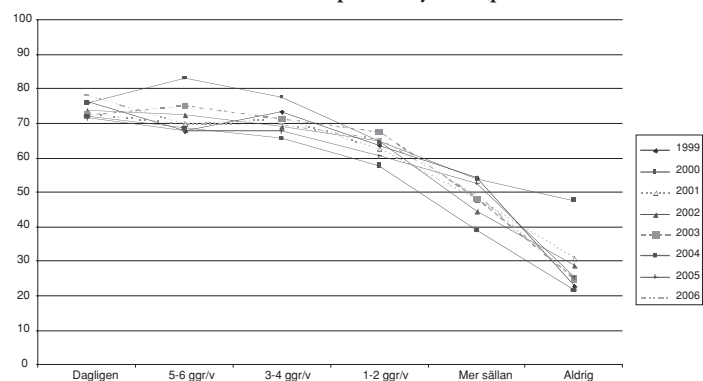
När vi i de årliga SOM-undersökningarna regelbundet studerar den svenska allmänhetens förtroende för medier är det ofta ett underförstått antagande att förtroende står för ett slags utvärdering av de olika mediernas innehåll. Antagandet får stöd i den meningen att de medier som hos allmänheten åtnjuter stort förtroende uppfattas som viktiga medier. Det handlar om de medier som spelar en viktig samhällsroll

Figur 4 Förtroendet för Sveriges Radio, Sveriges Television och den lokala morgonpressen efter hur ofta man tar del av nyheter i respektive medium 1999-2006 (procent)

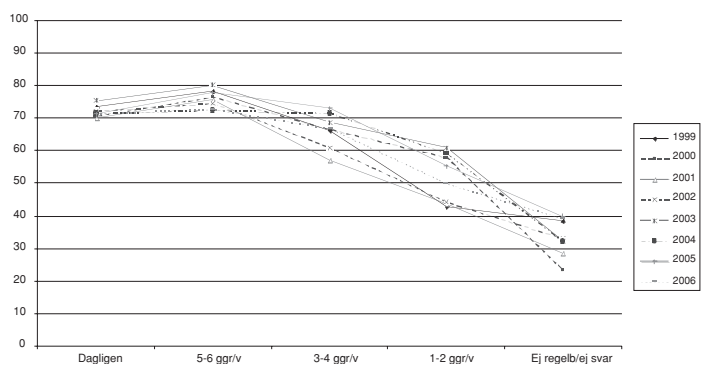
a. Förtroende för SRs nationella sändningar efter lyssnande på Ekot (procent med stort förtroende)

b. Förtroende för SVT efter tittande på SVT-nyheter (procent med stort förtroende)

c. Förtroende för Den lokala morgontidningen efter morgontidningsläsning (procent med stort förtroende)

genom sina nyheter och sin samhällsbevakning i övrigt. Det är således samma perspektiv på förtroende som framkommer i analyserna av samhällsförtroende (jfr Sören Holmbergs och Lennart Weibulls kapitel om samhällsförtroende i denna volym).

Förtroende är således ett slags dubbel värdemätare på mediernas sätt att fungera som samhällsinstitutioner. Samtidigt går det inte att se något enkelt samband mellan förtroende och användning. Visserligen är förtroendet klart högre hos dem som nyttjar ett medium ofta i jämförelse med dem som inte gör det. Å andra sidan är detta inte liktydigt med att medier som åtnjuter lågt förtroende inte skulle ha någon publik. Kvällspressen är ett utmärkt exempel (Wadbring och Weibull, 2005). Omvänt gäller att Sveriges Television kan tappa publikandelar och ändå behålla allmänhetens förtroende. Därmed är vi tillbaka till utgångspunkten: allmänhetens förtroendebedömningar speglar *en* sida av mediernas sätt att fungera, men för publiken finns det betydligt fler mediefunktioner.

Referenser

- Arvidsson, Peter (1980) *Trovärdighet och förtroende, tillförlitlighet och tillit*. Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, Stockholm.
- Asp, Kent (2006) *Rättvisa nyhetsmedier. Partiskheten under 2006 års medievalsrevolution*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Christiansen, Birgitte, Bergström, Annika (1997) *Tidningars symbol- och bruksvärde*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction : a social critique of the judgement of taste*. London : Routledge, 1984
- Elliot, Maria (1997) *Förtroendet för medierna*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Hallin, Daniel, Mancini, Paolo (2004) *Comparing Media Systems, Three Models of media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hellingwerf, Karin (2000) Viktiga egenskaper hos dagspressen. I Wadbring, I, Weibull, L (red) *Tryckt. 20 kapitel om dagstidningar i början av 2000-talet*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Hill, Annette, Nilsson, Åsa, Weibull, Lennart (2007) Public and Popular: British and Swedish Audience Trends in Factual and Reality Television. I *Cultural Trends* Vol 16, Nr 1 2007.
- Kohring, Matthias, Matthes, Jörg (2007) Trust in News Media: Development and Validation of a Multidimensional Scale. *Communication Research* (<http://crx.sagepub.com>)
- Malmström, Torsten, Weibull, Lennart (1996) *Snöstormen i Västsverige den 15 november 1995*. En snabbstudie. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

- Nilsson, Åsa, Weibull, Lennart (2005) Medier och innehåll. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Wadbring, Ingela, Weibull, Lennart (2005) Medieförtroende – en framgångsfaktor? I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm: Publica.
- Weibull, Lennart (2000) Förtroendet för massmedier. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Det nya samhället*. Göteborg: SOM-institutet: Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (2003) Förtroendet för mediernas innehåll. I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet: Göteborgs universitet.

Det nyteknologiska Sverige

INTERNETVAL 2006 – FÖR DE REDAN FRÄLSTA

ANNIKA BERGSTRÖM

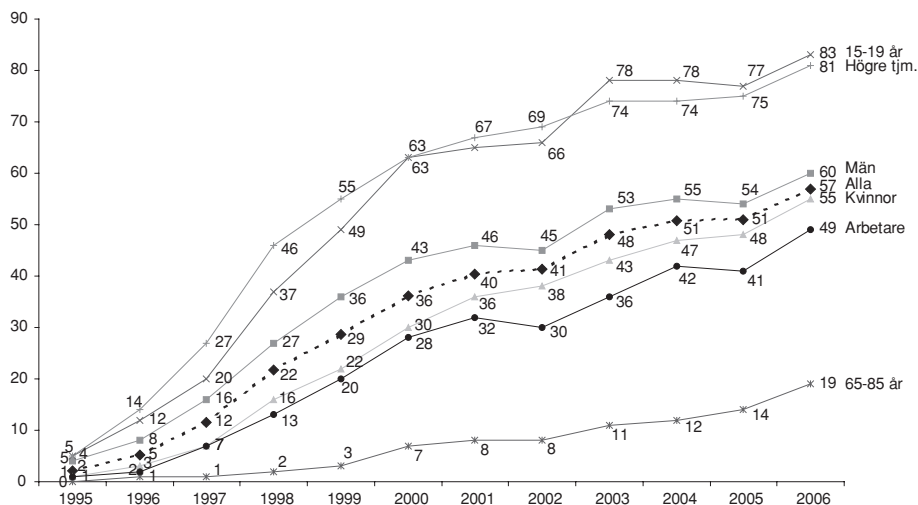
Var det 2006 som klyftorna mellan den nya medieteknologins användare och icke-användare skulle minska? Var det då internet skulle få sitt stora genombrott i svenska allmänna val? Frågorna har varit många efter de senaste årens stagnation. Raka kurvor har visat på att internetanvändningen, åtminstone tillfälligt, har ”satt sig”. Men samtidigt pågår diskussion och debatt kring utveckling av innehållet, och vissa företeelser som exempelvis bloggar har fått mycket uppmärksamhet. I förra årets mätning kunde vi konstatera att bloggandet framför allt handlade om mycket snack och liten verkstad, men förväntade oss en fortsatt utveckling. Och förväntningarna på bland annat nätet var stora inför valet. Årets analys handlar om vad som hänt inom dessa områden.

Inledningsvis görs en uppföljning av den mer generella internetanvändningen för att stämma av vilka som är med och vad de ägnar sig åt i allmänhet. Här redovisas bland annat användningsområden som blogg och nyheter. Därefter följer en fördjupad analys av internetanvändning i relation till valet 2006. Här redovisas besöksandelar för en rad olika offentliga sajter och vilka grupper som vände sig till dessa.

Ny skjuts för internetanvändning

Under många år har andelen frekventa internetanvändare varit stabilt på omkring hälften av befolkningen. Hösten 2006 ökade emellertid andelen användare förhållandevis mycket (figur 1). En sannolik förklaring till detta är den ökade bredbandstillgången (jfr Sören Holmberg och Lennart Weibulls inledningskapitel i denna bok). Vi vet sedan tidigare att användningen förändras när man går över från modem till någon typ av fast uppkoppling. Bredbandsanvändare lägger mer tid på nätet, ägnar sig åt fler användningsområden och har generellt sett en mer avancerad internetanvändning än modemanvändare (Bergström 2007). Sett i ett internationellt perspektiv ligger Sverige långt framme vad gäller tillgång till, och användning av internet (Findahl 2007).

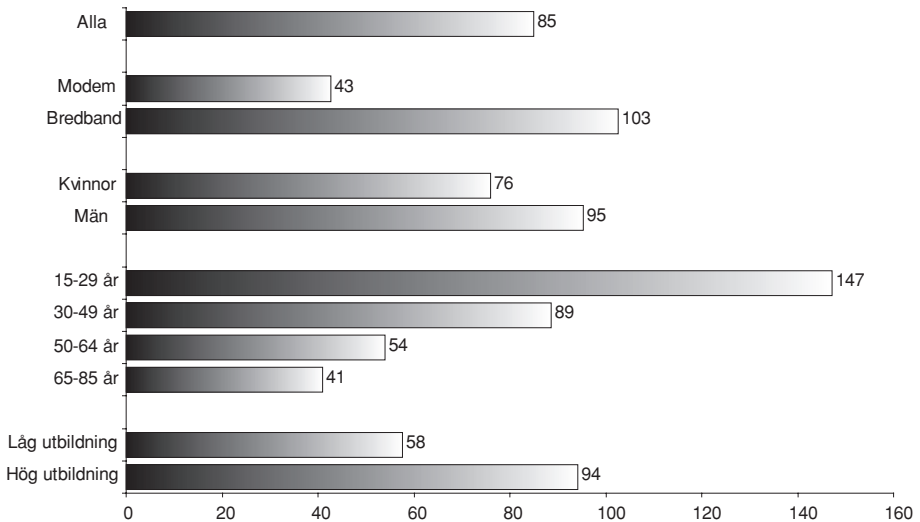
Figur 1 Användning av internet flera gånger i veckan i olika grupper, 1995-2006 (procent)

Kommentar: Frågan lyder: *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? Använt internet.*

Den ökade nätanvändningen finns i samtliga undersökta grupper. Uppgången som ses i pensionärgruppen ska inte i första hand tillskrivas tillväxt inom gruppen, utan är också en följd av att medelålders nätanvändare nått pensionsåldern. Att alla grupper ökat innebär att de skillnader som sedan tidigare funnits mellan ung och gammal, mellan arbetare och akademiker kvarstår. Vi kan skönja en långsam minskning av skillnaderna, men utvecklingen sedan 1995 visar att det kommer att ta tid att överbrygga klyftorna. Däremot minskade klyftan mellan män och kvinnor något; könsdifferensen i användning på fem procentenheter är den lägst uppmätta under 2000-talet.

Användarna uppskattar att de ägnar nästan en och en halv timme på nätet en vanlig vardag (figur 2). Tidsåtgång varierar beroende på uppkopplingstyp. Bredbandsinnehavare lägger mer än dubbelt så mycket tid på nätet som modeminnehavare. Vi kan också notera större användning bland män än bland kvinnor, och ungdomar lägger mer än tre gånger så mycket tid på nätet en vanlig vardag som pensionärerna, dvs. den förhållandevis begränsade grupp av pensionärer som använder nätet. Användningstiden ökar även med utbildningsnivå.

Figur 2 Användningstid på internet, olika grupper 2006 (minuter i genomsnitt)

Kommentar: Frågan löd *Ungefär hur lång tid brukar du ägna åt internet en vanlig vardag?*

Inte oväntat kan vi se ett starkt samband mellan användningstid och användningsfrekvens (jfr Internetbarometern 2006). De personer som använder internet flera gånger i veckan lägger närmare två timmar på nätet en vanlig vardag, medan personer som är online någon gång i veckan spenderar en halvtimme. Att bredband inverkar på användningsfrekvens och -tid kan tyckas självklart, men det är också sannolikt att frekventa användare som lägger mycket tid online varit tidigt ute med att skaffa bredband. Faktorerna samverkar sannolikt i en, för internetanvändningens omfattning, positiv riktning.

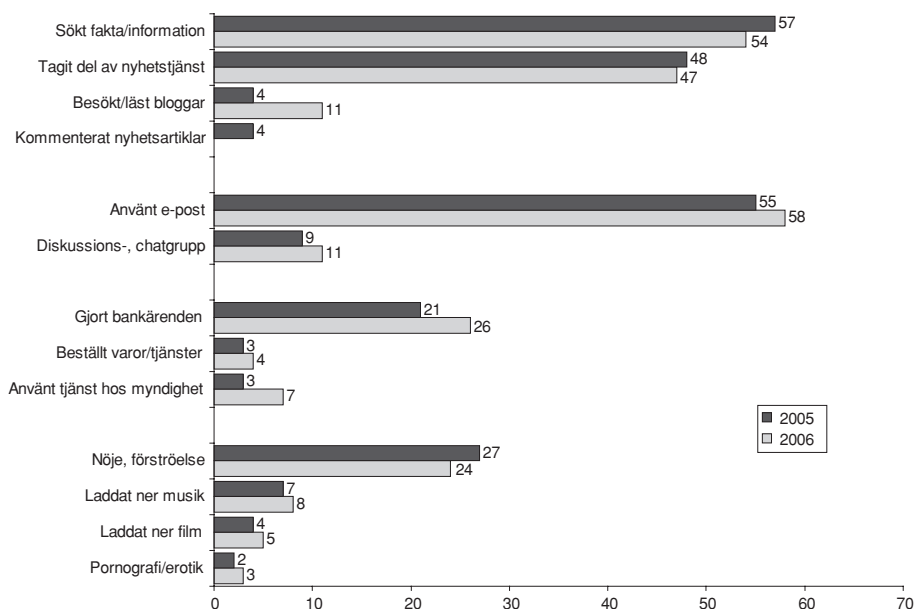
Användningen är utbredd över hela dagen, med en liten topp på morgonen, och en ”prime time” på kvällen. Vi vet från tidigare SOM-undersökningar att användningen äger rum både på arbetsplatser och i hemmet. Med en ökad andel fast uppkoppling i hemmet ser vi nu att hemanvändningen ökar. Vi har tidigare sett en betydligt mer utbredd användning bland personer som har tillgång till nätet på sin arbetsplats. Det har då varit tjänstemän och akademiker som både varit mer frekventa online och lagt mer tid på nätet. Fast uppkoppling i hemmet bidrar sannolikt till att dessa skillnader minskar på sikt.

När vi går ut på nätet är det framför allt information och kommunikation som lockar (figur 3). Över hälften av befolkningen ägnar sig åt faktasökning och e-postanvändning varje vecka. Nästan lika många tar del av nyhetstjänster. Dessa

användningsmönster känns igen från tidigare SOM-mätningar och återfinns också i flera andra underökningar (se t.ex. Internetbarometern 2006; SCB 2006).

Att jämföra veckoanvändningen på en rad olika områden som görs här, är egentligen inte helt rättvisande. Vissa områden innebär närmast per definition en mer frekvent användning – nyheter är exempel på ett sådant – medan andra förvisso betraktas som viktiga, men inte är sådana som man ägnar sig åt varje vecka (jfr Bergström 2006). Bankärenden är ett tydligt exempel på detta.

Figur 3 Användningsområden minst någon gång varje vecka, privat internetanvändning, 2005-2006 (procent av befolkningen)

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?*

Det sker vissa förändringar i nätanvändningen. En jämförelse med 2005 visar med statistisk signifikans att blogggläsande nästan har tredubblats på ett år, låt vara att det ännu ligger på en låg nivå (11 procent). Detta är en förväntad utveckling av ett nyare användningsområde som under det senaste året dels fått mycket uppmärksamhet i media, dels har utvecklats vad gäller användarvänlighet. Vi kan också notera en ökning för bankärenden och e-post medan informationssökning och nöje går tillbaka något. Dessa förändringar är emellertid små.

Det är rimligt att tänka sig olika användarprofiler på internet. En explorativ faktoranalys pekar på fyra sådana profiler eller typer (tabell 1). Den första typen kan

betraktas som nöjesinriktad internetanvändning. Här återfinns vi områden som chat och nedladdning, men också bloggar. Den andra typen har ett tydligt nyttofokus: beställning av varor och tjänster samt olika typer av ärenden. Vi ser ytterligare en typ som kännetecknas av de två mest utbredda användningsområdena: informationssökning och e-post, de. Den sista typen rymmer enbart bankärenden som inte självklart hänger samman med andra användningsområden på nätet.

Tabell 1 Dimensioner i internetanvändningen (faktorladdningar)

	Nöje	Nytta	Information	Bank
Ladda ner musik	0,86	0,09	0,07	0,05
Ladda ner film	0,77	0,17	0,06	0,18
Besöka bloggar	0,74	0,11	0,11	0,06
Chatta	0,65	0,14	0,25	0,03
Nöje	0,50	0,14	0,22	-0,22
Beställa varor/tjänster	-0,03	0,72	0,13	0,00
Använda tjänster hos myndighet	0,17	0,72	0,00	-0,04
Biblioteksärenden	0,34	0,64	-0,08	0,37
Pornografi/erotik	0,41	0,55	0,04	-0,06
Söka information	0,15	-0,02	0,78	0,02
Ta del av nyheter	0,13	0,14	0,67	-0,16
Använda e-post	0,12	-0,01	0,63	0,20
Bankärenden	0,07	0,02	0,07	0,90
<i>Andel förklarad varians</i>	<i>22%</i>	<i>14%</i>	<i>12%</i>	<i>8%</i>

Kommentar: Faktörlösningen är gjord enligt Kaisers kriterium och bygger på varimaxrotering.

De profiler som presenterats korresponderar mot vad vi kan se i fråga om olika befolkningsgruppers användningsinriktning (tabell 2). De mer nöjesinriktade användningsområdena som exempelvis nedladdning och chat är vanligare bland ungdomar. Tjänsteinriktad användning är utbredd bland yngre medelålders. Detta är välbekanta skillnader som i hög grad speglar den generella internetanvändningen. De som är aktiva har många användningsområden, medan personer som har en mer sporadisk internetanvändning också ägnar sig åt färre saker. Men användningen speglar också olika intressområden och funktioner och behov hos olika grupper av människor (jfr Bergström 2005). De användningstyper som framkommer på internet återfinns också i livet utanför nätet. I en analys över människors vardagsaktiviteter återfinns liknande dimensioner som de ovan presenterade (se t.ex. Antoni 2006; Weibull 1999).

Tabell 2 Användningsområden för internet minst någon gång varje vecka i olika grupper, hösten 2006 (procent av befolkningen)

Användningsområde	Alla	Kön		Ålder				Utbildning				Uppkopplingstyp	
		Kv	Män	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	ML	MH	Hög	Bredband	Modem
Sökt information/fakta	54	52	57	76	73	49	17	23	58	67	74	80	26
Tagit del av nyheter/nyh.tj.	47	43	50	62	63	43	14	19	47	60	65	65	20
Läst bloggar	11	11	11	33	10	5	2	6	14	13	10	16	4
Nöje/förströelse/spel	24	22	26	52	29	14	7	14	30	26	24	34	8
Laddat ner musik	8	5	12	31	6	2	0	4	12	12	4	12	2
Laddat ner film	5	3	8	19	4	2	0	2	8	8	2	8	1
Pornografi/erotik	4	1	6	8	4	2	0	2	4	7	2	6	0
Skickat/tagit emot e-post	58	59	56	80	74	54	21	24	59	72	82	77	30
Deltagit i diskussion/chat	11	11	12	37	11	4	1	7	15	13	10	17	3
Beställt varor/tjänster	4	4	4	7	5	2	2	2	4	4	4	5	2
Gjort bankärenden	26	23	29	36	32	25	10	11	27	32	38	37	10
Använt tjänster hos kommun	7	7	7	8	9	8	1	2	5	9	13	9	3
Biblioteksärenden	3	3	2	6	3	2	1	1	1	6	4	4	1
Antal svar	3336	1743	1593	600	1059	957	720	799	1068	654	749	1259	2013

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?*

De sammantagna resultaten kring internetanvändningens inriktning pekar mot att vardagsnyttan får en ökande betydelse i internetanvändningen. Samtidigt kan man också misstänka att vissa av måtten har mist sin ”precision” med tanke på hur verkligheten har förändrats. Både inom så kallad nytto- och nöjesanvändning har användningsområden blivit mer specifika, och mycket låter sig inte längre fångas i breda kategorier. Resultaten bör betraktas i första hand som en rangordning mellan några mer och mindre specifika områden.

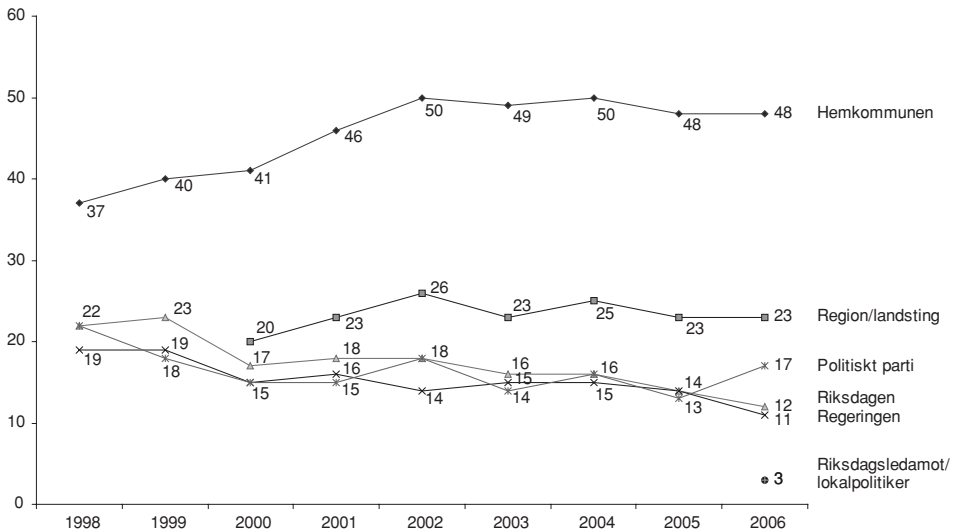
Väljarna och internet

Inför de tre senaste valen till riksdag och kommun har man pratat mycket om genombrottet som skulle kunna komma för internet som informationskanal, inte minst i relation till personvalen. I samband med 1998 och 2002 års val kunde vi inte se några sådana tendenser. En liten del av befolkningen besökte exempelvis politiska partiers hemsidor. I 2006 års undersökning utökades frågorna till att även omfatta besök på riksdagsmäns och lokalpolitikernas hemsidor.

För besök på politiska partiers hemsidor kunde vi åter igen se en liten så kallad valårseffekt – dvs att andelen besökare ökar något under valåren 1998, 2002 och 2006 (jfr Sören Holmberg och Lennart Weibulls artikel om förtroende i denna

bok). Det är emellertid inga stora uppgångar som noteras för dessa år jämfört med mellanvalsåren (figur 4). Parallellt med denna begränsade uppgång skedde en nedgång för besök på riksdag och regerings hemsida, även under valåret 2006. Man kan fundera på vad detta beror på. Det kan dels handla om ett generellt sett lågt intresse för att besöka dessa sajter, men det kan också handla om sajternas innehåll och struktur. Man kan även tänka sig att en person via någon sökmotor får fram exempelvis en offentlig utredning, och sedan rent fysiskt hamnar på riksdagens hemsida, men egentligen aldrig noterar detta.

Figur 4 Besök på några offentliga sajter någon gång, 1998-2006 (procent av befolkningen)

Kommentar: Frågan löd *Har du under de senaste 12 månaderna tagit del av följande på internet?*

Nytt för den här mätningen var besök på riksdagsledamöters och lokalpolitikernas hemsidor. Som framgår i figuren är det en ytterst liten andel av den vuxna befolkningen som besökt dessa typer av sajter – 3 procent vardera. Det visar sig också vara i stort sett samma personer som besöker alla tre typerna av hemsidor. Intresset för enskilda politiker är, sett i det här perspektivet, lågt.

Internet får inte per automatik människor att vilja ta kontakt med politiker, eller att söka information från partier. Man behöver därför koppla analysen dels olika bakgrundsfaktorer som ålder och utbildning, men också till politiskt intresse och till hur människor tar den här typen av kontakter vid sidan av internet.

En närmare analys av vilka som varit på de här sidorna visar att besökarna i hög grad sammanfaller med frekventa internetanvändare. Det är unga och högutbildade som i störst utsträckning vänder sig till dessa sajter, medan besöksandelarna är lägre för pensionärer och lågutbildade (tabell 3).

Tabell 3 Användning av några offentliga webbplatser i olika grupper, hösten 2006 (procent av befolkningen)

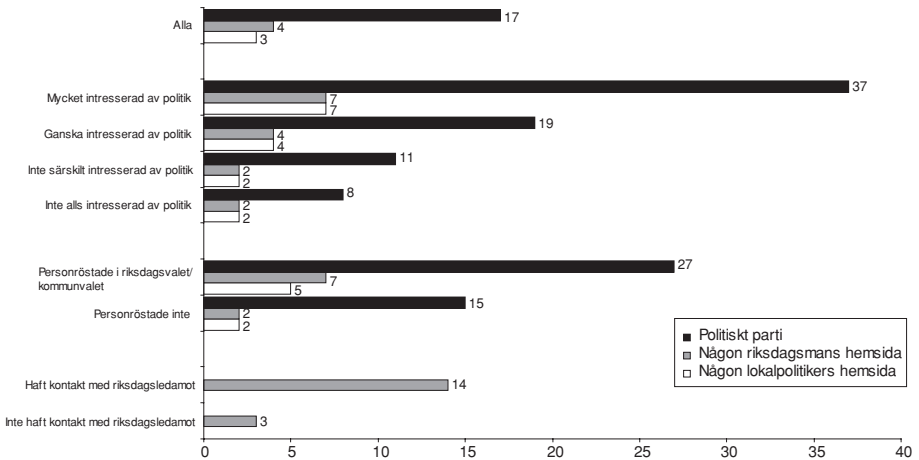
Webbplats	Alla	Kön		Ålder				Utbildning			
		Kv	Män	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	ML	MH	Hög
Någon gång:											
Din kommuns hemsida	48	50	45	60	65	45	16	21	49	56	68
Ditt landstings hemsida	23	25	20	29	32	21	7	7	22	27	38
Riksdagens hemsida	12	11	12	17	16	11	3	4	10	14	21
Regeringens/ Rosenbads hemsida	11	10	12	16	15	10	3	4	9	13	20
Något politiskt partis hemsida	17	16	18	38	20	11	4	7	19	20	24
Någon riksdagsledamots hemsida	3	3	3	8	4	2	1	1	4	3	5
Någon lokalpolitikers hemsida	3	4	3	7	4	2	1	2	4	4	4
Antal svar	3336	1743	593	600	1059	957	720	799	1068	654	749

Kommentar: Frågan löd *Har du under de senaste 12 månaderna tagit del av följande på internet?*

Det finns skäl att tänka sig att besöksviljan också hänger samman med andra faktorer än de traditionellt demografiska eller med internetvanor. Politiskt intresse visar sig vara en sådan (figur 5). För samtliga tre analyserade hemsidor är andelen besökare störst bland personer som uppger sig vara mycket intresserade av politik, och särskilt tydligt är detta för besök på partiets hemsidor. Andelen besökare är nästan fem gånger så stor bland dem som är mycket intresserade av politik som bland dem som inte alls uppger sig ha något politiskt intresse.

Figur 5 Besök på några offentliga sajter någon gång, beroende på politiskt intresse och engagemang, 2006 (procent)

Samma mönster återfinns också för riksdagsmäns och lokalpolitikers hemsidor även om nivåerna här är betydligt lägre. En fortsatt analys visar att besöken på dessa sistnämnda sidor är vanligare bland dem som personröstade i riksdagsvalet respektive kommunvalet. Sammanlagt personröstade 22 procent av befolkningen i riksdagsvalet 2006 och runt en fjärdedel av dessa har alltså sökt information om presumtiva kandidater på nätet.

Vad beträffar besök på riksdagsmäns hemsidor är skillnaderna allra störst när man jämför personer som någon gång haft kontakt med riksdagsledamöter (vid sidan av webben) med personer som aldrig kontaktat en riksdagsledamot. Bakom samtliga dessa skillnader döljer sig naturligtvis graden av politiskt intresse. En politisk elitgrupp deltar i högre grad i det politiska livet både on- och offline. Men man kan också konstatera att ett visst intresse för politikerna som personer innebär att man är mer benägen att besöka dem på webben.

Mer internet – men samma saker

Efter några år av stabilitet noterades hösten 2006 en viss uppgång för internetanvändning kopplad till utbredningen av bredband. Skillnaderna mellan olika gruppers användning kvarstår dock. Användningens inriktning har endast förändrats marginellt. Vi ser en antydning till en ökad nyttoanvändning. Även för användningen av sajter som har koppling till politik och val är ökningen begränsad och stabil. Andelen svenskar som besöker politiska partiers hemsidor har varit i stort sett densamma sedan slutet på 1990-talet. Man kan notera en liten uppgång under valåren, men denna är försumbar. För besök på politikernas hemsidor har vi inte

samma tidserie, men kan konstatera att det är en försvinnande liten andel som varit här under valåret 2006. Nätet mobiliserar inte väljarna på det sätt som ibland förutspåtts i debatten. Däremot är det samma grupper som redan tidigare varit informationsstarka och engagerade i politik och samhällsfrågor som hittat ytterligare en kanal för kunskap och kommunikation (jfr Holmquist 2006). Sett ur det officiella Sveriges perspektiv breddar inte nätet, utan tycks bidra till att behålla status quo. Men man ska inte glömma de möjligheter som finns att gå utanför den mer etablerade arenan, och söka kunskap och göra sin röst hörd i andra sammanhang online.

Referenser

- Antoni, Rudolf (2006) Västsvensk kultur och livsstil. I Nilsson, Lennart (red.) *Nya gränser Västsverige*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2005) *nyhetsvanor.nu. Internetanvändning 1998-2003*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2006) Nyheter, bloggar och offentliga sajter. I Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 39.
- Bergström, Annika (2007) *Internetanvändning med och utan bredband*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Dagspresskollegiets PM nr 65.
- Findahl, Olle (2007) *Internet i ett internationellt perspektiv. Del 1. Sverige i Europa*. World Internet Institute.
- Holmquist, Fredrik (2006) Internetoffentligheten som politiskt alternativ. Hemsidor som forum för politisk diskussion och aktivism. I *Nordicom-Information* nr 4. Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- Internetbarometern 2006* (2007) Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet
- Weibull, Lennart (1999) Publik och teknik. Tankar kring medieutveckling och medieanvändning. I Carlsson, Ulla (red.) *Medierna i samhället. Kontinuitet och förändring*. Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- SCB (2006) Privatpersoners användning av datorer och Internet 2005. Stockholm: Statistiska Centralbyrån

MOBILTELEFONEN SOM INTERPERSONELLT MEDIUM OCH MULTIMEDIALT SÖKVERKTYG

GÖRAN BOLIN

Idagens Sverige har i stort sett alla människor under 60 års ålder en egen mobiltelefon. Den nationella SOM-undersökningen 2006 visar att även bland personer som passerat denna ålder är innehavet högt – 89 procent bland 60-75-åringar, och 62 procent i åldrarna däröver. Den totala tillgången i befolkningen mellan 15 och 85 år är hela 93 procent, vilket faktiskt är en ökning med två procentenheter sedan förra årets mätning. Statistiken dras likt tidigare års SOM-redovisningar ned av de allra äldsta, lågutbildade kvinnorna, men även lågutbildade äldre män och medelågutbildade äldre kvinnor ligger klart under genomsnittet.

För dem under 60 år finns det inga stora skillnader vad gäller innehav av mobiltelefon. Vad som skiljer olika mobilanvändare åt är snarare andra saker. Sådana saker rör t.ex. vilket mobilmärke man har, något som är viktigt inte minst för ungdomar. Men även om det finns symboliska skillnader mellan olika modeller och fabrikat, kan man med säkerhet säga att de alla rymmer en överkapacitet vad gäller funktioner och användningsmöjligheter. En mobil i dag är en ”elektronisk motsvarighet till en Schweizisk armékniv”, för att låna en liknelse från den amerikanske medievetaren Henry Jenkins (2006: 5), dvs. ett multifunktionellt verktyg där vissa applikationer används ofta, medan andra ligger stadigt invikta i det läge de befann sig i när kniven lämnade tillverkaren. Visserligen kan man misstänka att den som införskaffat denna knivarnas Rolls Royce direkt efter inköpet systematiskt vecklar ut det ena verktyget efter det andra, men efter detta stillande av den nyblivne knivägarens nyfikenhet är det nog många av de sinnrikt konstruerade verktygen som förblir oanvända (jfr Oscar Westlunds kapitel om mobilen som multimedium i denna volym).

Så kan man också mycket grovt sammanfatta användningen av mobiltelefoner. Vill man köpa en mobil idag får man, vare sig man vill det eller ej, på köpet en massa funktioner som för de flesta kommer förbli outnyttjade (jfr. Westlund 2007: 13). Och givetvis får vi som köper mobiler betala för mobilföretagens strävanden efter konkurrensfördelar. Alternativet att kunna *välja bort* funktioner finns dock inte. Och det är i detta vi kan spåra de mest intressanta skillnaderna i användning. Trots att de flesta har liknande möjligheter att utnyttja ringande, SMS-ande, MMS-ande, surfande, filmande, fotograferande, radiolyssnande, etc., så kommer de flesta av dessa funktioner endast användas av ett fåtal. Hur mönstren i denna användning ser ut avgörs främst av två saker: vilket kön man har, och vilken ålder och generation

man tillhör. Nedan ska redogöras för några av dessa användningsmönster. Men först ska redogöras för attityder till mobilen.

Attityder till mobilen som medium

När mobiltelefoner först introducerades förknippades de med unga urbana män i kostym och slips och med sysselsättning inom den ekonomiska sfären. Begreppet ”yuppie-nalle” myntades 1990 av dåvarande LO-ordföranden Stig Malm, som nedsättande benämning på dessa personers tydligaste kännetecken och attribut. Han kan dock inte sägas ha varit ensam. Liknande diskurser uppträdde även på andra håll i världen när mobilen introducerades. Som japanska mobilforskaren Misa Matsuda (2005: 23) visar fanns det i det japanska mediesamhället en minst lika hätsk attityd till de unga finansmän (sällan kvinnor) som sågs i offentligheten med sina mobiler tätt tryckta mot öronen. Idag är det få som använder sig av begreppet (och de aggresiva diskurserna från 1980-talet ersattes snart av positiva när mobilerna blev en vara förknippad med ungdomar och ungdomlighet), men det betyder inte att mobilen har blivit fri från värderande kopplingar. I årets SOM-undersökning har därför ställts en del frågor om allmänhetens inställning till olika fenomen förknippade med mobilen (tabell 1).

Tabell 1 Attityder till mobiltelefon och mobilanvändning uppdelat på kön (procent, balansmått)

		Stämmer	Stämmer inte	Ingen uppfattning	Total	Balans- mått	n
Jag klarar mig inte utan mobiltelefon	Kvinna	52	44	4	100	8	863
	Man	55	41	5	100	14	783
Det är störande med mobilprat på offentlig plats	Kvinna	61	35	4	100	26	859
	Man	63	32	5	100	31	786
Jag är orolig för strålningsrisken	Kvinna	44	48	8	100	-4	861
	Man	28	59	13	100	-31	782
Mobiltelefoner gör mig stressad	Kvinna	25	67	7	100	-42	856
	Man	20	73	7	100	-53	780
Mobiltelefoner skapar bättre kontakt mellan människor	Kvinna	71	23	6	100	48	860
	Man	75	18	7	100	57	779
Mobilprat i bilen är en allvarlig säkerhetsrisk	Kvinna	92	5	3	100	87	868
	Man	85	13	2	100	72	784
Mobilen hjälper föräldrar hålla rätt på sina barn	Kvinna	72	18	10	100	54	868
	Man	70	15	15	100	55	785

Kommentar: I tabellen har variablerna ”Stämmer mycket bra” och ”Stämmer ganska bra” slagits ihop till variabeln ”Stämmer”, liksom variablerna ”Stämmer inte alls” respektive ”Stämmer inte särskilt bra” sammanfattats till ”Stämmer inte”.

De flesta människor har en någorlunda stark bundenhet till sin mobil, män i något större utsträckning. Men det är också vanligt att känna sig obunden av mobilen. Betydligt större obalans uppstår när man tar upp frågan om mobilens störande inverkan på offentlig plats. Här är det uppenbart att många störs av pratandet i mobiler. Att känna sig orolig för mobilens strålning är något som skiljer könen åt på så sätt att kvinnor känner större oro än män. Det är färre som känner sig stressade av mobilen, men bland dem som gör det är andelen kvinnor högre. Att mobiltelefoner kan skapa bättre sociala kontakter mellan människor är något de flesta är övertygade om, män i något högre grad än kvinnor. Och att mobilprat medan man kör bil utgör en säkerhetsrisk är de flesta överens om (i vissa länder som t.ex. Storbritannien är det dessutom förbjudet att köra bil och prata i mobiltelefon samtidigt). Här är det också fler kvinnor som menar att detta är riskfyllt. Att mobilen hjälper föräldrar att hålla rätt på sina barn är också en väl spridd uppfattning som, möjligen förvånande, delas lika av män och kvinnor.

Men vad händer om man försöker se hur dessa attityder samvarierar i en faktoranalys? I tabell 2 nedan går att blottlägga två sådana faktorer.

Tabell 2. Attitydmönster till mobiltelefon och mobilanvändning (faktorladdningar)

	Mobilen som belastning	Mobilen som socialt redskap
Det är störande med alla som pratar i mobiltelefon på offentliga platser	0,678	-0,227
Jag är orolig för strålningsrisken med mobiltelefoner	0,684	0,138
Mobiltelefoner gör mig stressad	0,699	0,073
Att prata i mobiltelefon när man kör bil är en allvarlig säkerhetsrisk	0,611	0,000
Jag klarar mig inte utan mobiltelefon	-0,162	0,679
Tack vare mobiltelefonen får människor bättre kontakt med varandra	0,000	0,774
Mobiltelefoner hjälper föräldrar att bättre hålla reda på sina barn	0,199	0,634

Kommentar: Faktörlösning enligt Kaisers kriterium. Varimaxrotering.

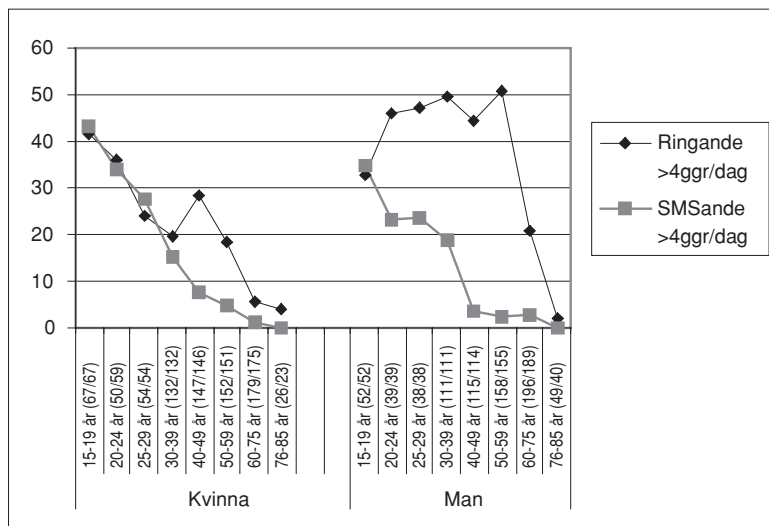
Av faktoranalysen går att utläsa två mönster. Det första består av en samvariation av de påståenden som handlar om mobilen som störande, stressframkallande och riskfyllt, både vad gäller bilkörning och vad gäller strålningsrisken. Den andra faktorladdningen består av ett kluster av de påståenden som handlar om mobilens

sociala funktioner, dess förmåga att skapa kontakt mellan människor och dess karaktär av hjälpmedel för föräldrar. Det är också tillsammans med dessa påståenden som mobilens oumbärlighet framhålls. Sammantaget kan man säga att dessa faktorer pekar på ett mönster som är klart negativt till mobiltekniken, och ett som är tydligt positivt med inriktning på mobilens sociala funktioner. Med tanke på att mobiltelefoner är så pass väl spridda borde detta utgöra ett problem för dem som har mobiltelefon, men samtidigt är rädd för de risker de ser förknippade med den.

Användning av olika mobilfunktioner

Ett mönster som redan belagts tidigare är att ju yngre man är, desto mer utnyttjar man mobilens SMS-funktion. Detta mönster, som gäller för både flickor och pojkar, håller i sig även i år (figur 1). Läger man nedanstående tabell jämte förra årets tabell kan man se kurvorna har liknande utseende, men att det är en större andel personer i de mest högkonsumerande åldrarna som utnyttjar mobilens ring- respektive SMS-funktion. Detta beror på att frågan i år är något annorlunda ställd. Tidigare år har det frågats efter ringande och mottagande av samtal separat. I år har dessa båda frågor slagits ihop, vilket förklarar ökningen. Det går således inte att uttala sig om huruvida det faktiskt är fråga om en ökning, eller om det är en effekt av frågans formulering.

Figur 1 Frekvent användning av mobil för att ringa samtal och skicka SMS, efter ålder och kön (procent)

Kommentar: Inom parentes anges antal svarspersoner, där första siffran anger ringande, och andra SMSande. För de yngsta och de äldsta åldersgrupperna är antalet personer i varje kategori relativt litet.

Det intressanta är att den diskrapans som även tidigare är funnits mellan män ringande och deras SMS-ande finns kvar även i 2006 års SOM-undersökning. Män pratar uppenbarligen mycket hellre än vad de textar. Och det är definitivt många fler män som pratar ofta i mobilen jämfört med kvinnor. Med tanke på att det är ungefär två och en halv gånger så många män (33%) som kvinnor (14%) som har tjänstemobil, ligger det förstås nära till hands att söka förklaringen i det faktum att en större andel kvinnor betalar sina samtalskostnader själva. Det här mönstret har bestått de senaste fyra åren. Visserligen har kvinnor ökat sitt tjänstemobilinnehav från 10 procent år 2003 (Bolin 2004) till årets notering 14 procent. Samtidigt har dock även männen ökat sitt tjänstemobilinnehav – från 29 till 33 procent. Man kan alltså tala om en hisseffekt där båda könen långsamt har ökat sin tillgång till detta slags löneförmån.

Det tycks således inte vara tekniken i sig som avskräcker kvinnor från mobilanvändning, utan det är sociala och ekonomiska strukturer som begränsar ringandet. Detta visas även av det faktum att kvinnor i större utsträckning har kontantkort än män, ett mönster som går igen även hos ungdomar. Det går att utläsa av nedanstående tabell 2, där många av mobilens tekniska finesser används väl så mycket av kvinnor. Med undantag av nyhetssurfande, som tycks vara mer vanligt bland män (i den mån det kan kallas vanligt alls – en förkrossande majoritet av mobilanvändarna använder sig *aldrig* av nyhetstjänster), använder kvinnor funktionerna i lika hög, eller nästan lika hög/låg grad som män.

Tabell 3 Användning av några vanliga mobil-funktioner, efter kön (procent)

		Aldrig	Någon några ggr/månad	Någon gång /vecka	Några gång /vecka	Dagligen	Total	n
Ringa / ta emot samtal	Kvinna	1	13	10	25	52	100	807
	Man	1	7	9	19	63	100	758
Skicka / ta emot SMS	Kvinna	19	17	10	23	32	100	798
	Man	23	20	10	23	24	100	738
Ta bilder	Kvinna	60	24	6	6	4	100	798
	Man	54	27	8	7	3	100	740
Skicka bilder	Kvinna	73	17	4	4	2	100	793
	Man	69	20	4	5	2	100	738
Använda nyhetstjänster	Kvinna	94	4	1	1	0	100	796
	Man	84	10	3	2	1	100	739
Surfa/wappa	Kvinna	92	6	1	1	0	100	795
	Man	84	9	3	2	1	100	739
Ladda ner	Kvinna	91	8	0	0	0	100	796
	Man	89	9	1	1	0	100	737
Lyssna på MP3	Kvinna	92	3	1	2	1	100	796
	Man	84	4	4	3	5	100	741
Lyssna på radio	Kvinna	86	6	2	3	3	100	795
	Man	81	8	3	4	5	100	741

Om man undantar ringande och SMSande, som är de i särklass vanligaste aktiviteterna, och tillika de enda som utnyttjas i någon större utsträckning på daglig basis, är det fortfarande sällananvändning som är det dominerande användningsmönstret för de flesta övriga funktioner, i den mån de utnyttjas alls. Att ta och skicka bilder är dock något vanligare än de andra funktionerna, även om sällananvändningen dominerar även här.

Att ringande, SMSande och därefter tagande och skickande av bilder är de mest utnyttjade funktionerna är måhända logiskt med tanke på i vilken ordning dessa funktioner introducerats på mobilerna. Mobiler som kunde ta bilder lanserades år 2000, och att skicka bilder blev möjligt två år senare. Det finns uppgifter som gör gällande att det redan år 2003 såldes fler kameramobiler än vanliga digitalkameror i världen (Villi 2007: 55f). Med tanke på att den kvalitet vad gäller bildupplösning som de flesta kameramobiler har är långt sämre än de som digitalkamerorna är utrustade med, är det förmodligen inte så att man väljer att köpa en kamerabil i stället för en digitalkamera. Snarare har det att göra med ett annat slags sätt att fotografera. Av tabell 4 och 5 framgår vilka det är som tar mest, respektive skickar mest bilder.

Tabell 4 Andel i olika åldersgrupper som tar bilder med mobilkamera (procent)

	Aldrig	Någon/några ggr/månad	Någon gång/vecka	Några gång/vecka	Dagligen	Total	n
15-19 år	15	22	16	23	24	100	119
20-24 år	31	27	20	15	7	100	89
25-29 år	27	40	5	16	11	100	92
30-39 år	38	38	12	9	2	100	242
40-49 år	57	29	7	5	2	100	260
50-59 år	65	30	3	1	1	100	307
60-75 år	84	13	1	2	1	100	368
76-85 år	95	5	0	0	0	100	61
Alla	57	26	7	6	4	100	1538

Av tabellen framgår att ju yngre man är, desto troligare är det att man använder sin mobil för att ta bilder. Endast en minoritet av 15-19-åringarna avstår från att ta bilder, eller har en så pass gammal mobil att det inte är möjligt. Det är också tydligt att en hel del av de allra yngsta ägnar sig åt denna sysselsättning dagligen, eller åtminstone näst intill dagligen. Närmare hälften av 15-19-åringarna tar bilder flera gånger i veckan (och det är heller ingen större skillnad mellan könen).

Ser man däremot på statistiken för hur bilder skickas genom MMS-teknik, framträder ett något annorlunda mönster, vilket framgår av tabell 5.

Tabell 5 Andel personer i olika åldersgrupper som skickar bilder med MMS (procent)

	Aldrig	Någon/några ggr/månad	Någon gång/vecka	Några gånger/vecka	Dagligen	Total	n
15-19 år	39	34	12	8	6	100	119
20-24 år	45	31	9	10	5	100	88
25-29 år	43	29	3	16	8	100	92
30-39 år	55	28	6	9	2	100	242
40-49 år	72	19	4	4	1	100	258
50-59 år	83	13	2	1	1	100	305
60-75 år	91	7	1	1	1	100	366
76-85 år	95	5	0	0	0	100	61
Alla	71	18	4	5	2	100	1531

Av tabell 5 framgår att även om de yngsta tar mest bilder, så väljer de att inte skicka dessa. Visserligen är det många i den åldersgruppen som skickar bilder, men de gör det inte riktigt lika ofta som de något äldre mobilinnehavarna. Förklaringen är med stor sannolikhet att de inte har råd. Det kan förvisso vara så att de delar med sig av sina tagna bilder ändå, genom mobilens IR-teknik, som medger gratis överföring av data mellan två mobiler. Tyvärr går det inte att säga något om det utifrån årets SOM-material, men det framstår som en inte helt otrolig förklaring.

De mer ekonomiskt starka yngre vuxna tar förvisso inte lika många bilder, men skickar i stället i högre grad de bilder som de tar. För dem som är över 40 år förefaller det inte särskilt lockande att vare sig ta eller skicka bilder. Åtminstone ökar andelen som aldrig tar eller skickar bilder kraftigt efter denna ålder. Detta ligger väl i linje med det sätt på vilket ny medieteknik sprids i samhället, där det är de yngsta som är mest aktiva (och därmed de som har störst tillgång till både mobiler och digitalkameror).

Dialogisk kommunikation eller teknikfokuserad informationssökning

I tidigare års SOM-undersökningar har det kunnat skönjas ett mönster där ett talorienterat perspektiv på mobilanvändning stått i motsättning till ett textbaserat förhållningssätt (Bolin 2005, 2006). Principen för denna uppdelning har varit att de som har utnyttjat mobilens textfunktion och bildfunktioner *inte* utnyttjat talfunktionen särskilt mycket. På motsatt vis har de som i hög grad utnyttjat mobilen för att prata genom inte ägnat särskilt mycket intresse åt mobilens textningsmöjligheter, och inte heller åt dess andra tekniska funktioner. De har snarare stått i motsättning till varandra.

Detta mönster, som förvisso uppträdde i något försvagad form förra året, har i år förändrats. En explorativ faktoranalys utmynnar visserligen fortfarande i två tydliga faktorer. De ser dock annorlunda ut än tidigare, vilket framgår av tabell 6.

Tabell 6 Dimensioner i användningen av mobil kommunikation 2006 (faktorladdningar)

	Teknik-orienterad	Kommunikations-orienterad
Surfa/wappa på internet	0,879	0,117
Använda nyhetstjänster	0,860	0,097
Ladda ner bilder/spel/ringsignaler/musik	0,795	0,146
Lyssna på MP3	0,574	0,448
Lyssna på radio	0,511	0,385
Skicka/ta emot SMS	0,095	0,838
Ringa/ta emot samtal	0,015	0,724
Ta bilder/fotografera	0,409	0,724
Skicka bilder med MMS-teknik	0,486	0,636
Förklarad varians	35%	28%

Kommentar: Faktoriösning enligt Kaisers kriterium. Varimaxrotering.

Av faktoranalysen kan vi utläsa att det dels finns ett mönster som innebär att man använder mobilen som kommunikationsmedel i den betydelsen att man främst kommunicerar med andra människor: genom att prata, skicka och ta emot SMS, och genom att ta bilder. Här kan man säga att det som i tidigare rapporter benämnts som tal- respektive textbaserat förhållningssätt har smält samman till ett dialogiskt, kommunikationsorienterat förhållningssätt. Man skulle också kunna beskriva det som att man fokuserar mobilens interpersonella kommunikationsmöjligheter, vilket samtidigt motsvarar dess ursprungliga basfunktioner.

I det andra förhållningssättet betonas mer mobilens tekniska funktioner, såsom att surfa på Internet, söka nyheter, ladda ner bilder, ljudsignaler, spel, musik, lyssna på MP3, m.m., men att dessa inte relateras till de kommunikativa funktionerna att prata och texta. Här är det inte främst fråga om att kommunicera med andra människor i dialogiskt samspel, utan snarare om ett mer instrumentellt utnyttjande av mobilens egenskaper för att söka information, eller utnyttja dess andra tekniska möjligheter.

Förvisso kan vi se att aktiviteten att skicka bilder med MMS-teknik laddar relativt högt i båda faktorerna, men förmodligen av olika orsaker (mönstret finns kvar även vid en snävare avgränsning av faktoranalysen). Laddningen med ”teknikorienteringen” skulle då innebära att aktiviteten ingår i ett mönster av teknikfascination (och man kan då anta att det är ungdomar som står för detta), men att det samtidigt

ingår i den andra faktorns kommunikativa mönster, där man skickar bilder mer för att förmedla något. Det skulle således innebära en skillnad mellan kommunikation som utforskande av teknikens möjligheter, respektive kommunikation som gemenskapande.

Mobilens kulturella betydelser och nya användningsprofiler

Inom den internationella mobiltelefonforskningen har det påpekats att det smeknamn denna mikrodator ges på olika språk också säger något om det förhållningssätt man har till denna teknik inom en viss kulturell sfär. I USA kallas den "cellular phone", vilket framhåller dess tekniska konstruktion. I Storbritannien kallar man den "mobile", precis som man i Sverige säger "mobilen", vilket alltså pekar mot dess kvalitet att vara rörlig i rummet. I Tyskland kallas den för "handy", vilket således pekar på dess förhållande till den mänskliga kroppen. I Japan kallas den "keitai", som kan översättas med "något man bär med sig", vilket enligt den japanska mobilforskaren Mizuko Ito pekar på dess sociala dimension av att vara en personlig accessoar som möjliggör kommunikation på ett vardagligt och orefleterat sätt (Ito 2005:1). Dessa benämningar skulle kunna tolkas som nationella förhållningssätt till mobiltelefonen, som teknik och som kulturell artefakt.

I svenskarnas förhållningssätt till mobilen skulle man dock kunna säga att alla dessa förhållningssätt finns representerade. Mobilen är en personlig ägodel som många inte kan klara sig utan, enligt de uppgifter som framkommit i årets SOM-undersökning. Samtidigt finns det mönster bland vissa användare som antyder ett starkare fokus på mobilen som teknologi och verktyg för utforskning av Internet, informationsportaler, databaser, arkiv, underhållningsfunktioner, med mera. Användningen av dessa funktioner kan förutspås öka i framtiden, liksom ytterligare funktioner som kan tänkas adderas (och här kommer säkerligen TV-utsändningar utgöra en del). Man kan därför anta att det kommer utmejsla sig tydligare sådana mönster i framtiden, och man också anta att dessa kommer att vara starkt förknippade med andra sociala profiler, likväl som till de två sociologiska parametrar som hittills visat sig vara de mest distingerande vad gäller olika kulturella förhållningssätt – kön och ålder.

Referenser

- Bolin, Göran (2004): "Mobiltelefon och mediegeneration. Mobilen som gemenskapande och individualiserande medium", i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red): *Ju mer vi är tillsammans* (SOM-rapport nr. 34), Göteborg: SOM-Institutet, s. 329-342.
- Bolin, Göran (2005): "Stabila mobila trender", i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red): *Lyckan kommer, lyckan går* (SOM-rapport nr. 36), Göteborg: SOM-Institutet, s. 373-382.

- Bolin, Göran (2006): "Makten över tekniken eller teknikens makt? Mönster i mobilanvändning 2005", i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red): *Du stora nya värld* (SOM-rapport nr. 39), Göteborg: SOM-Institutet, s. 403-412.
- Ito, Mizuko (2005): "Introduction: Personal, Portable, Pedestrian", i Mizuko Ito, Daisuke Okabe & Misa Matsuda (red): *Personal, Portable, Pedestrian. Mobile Phones in Japanese Life*, Cambridge, MA: MIT Press, s. 1-16.
- Jenkins, Henry (2006): *Convergence Culture. Where Old and New Media Collide*, New York: New York University Press.
- Matsuda, Misa (2005): "Discourses of *Keitai* in Japan", i Mizuko Ito, Daisuke Okabe & Misa Matsuda (red): *Personal, Portable, Pedestrian. Mobile Phones in Japanese Life*, Cambridge, MA: MIT Press, s. 19-39.
- Villi, Mikko (2007): "Mobile Visual Communication. Photo Messages and Camera Phone Photography", i *Nordicom-Information*, vol. 29(1): 55-65.
- Westlund, Oscar (2007): *Mobiltelefonen som multimediet och nyhetsmedium. Ett användarperspektiv* (Arbetsrapport nr. 50), Göteborg: JMG.

MOBILTELEFONEN – ETT NYHETSMEDIUM FÖR DE SÄRSKILT NYHETSINTRESSERADE?

OSCAR WESTLUND

Nyheter och mobiltelefoni är globalt spridda fenomen som utgör en integrerad del av svenskarnas vardag. Kring millennieskiftet förenades dessa två fenomen genom att funktioner som radio och internet tekniskt integrerades i mobiltelefoner. I dagsläget ger i princip alla mobiltelefoner som säljs möjlighet till internetuppkoppling. Svenskarna använder emellertid framförallt sin mobiltelefon som ett kommunikationsmedium – för röstsamtal, SMS etc. (Se Bolin 2005, 2006 samt Bolins kapitel i denna volym).

Användningen av mobiltelefonen för internettjänster är tämligen begränsad i Sverige (Westlund 2006a, Westlund 2007b). Detta är något som inte gäller endast svenskar, även användningen av internettjänster i andra länder är begränsad (se t. ex. Wilson 2006, Melody 2006, Bohlin et al 2004, Frattasi et al 2005). Japan utgör ett undantag, där använder fler mobiltelefonen än datorn för internet. En förklaring är att de japanska telekomoperatörerna tidigt satsade på attraktiva prismodeller och ett brett innehållsutbud för internettjänster. En annan förklaring är att japaner har en rörlig livsstil och ett stort intresse för teknik (Ito et al 2005).

Nyheter är en mediegenre som sedan en lång tid återfinns i en rad olika mediekana-ler. Svenskarna tar frekvent del av nyheter genom såväl traditionella medier som internet. Det svenska medieutbudet har förändrats sedan slutet av åttiotalet genom tillkomsten av reklamfinansierad radio- och tv-kanaler, dagliga gratistidningar samt internet och mobiltelefoner. Den traditionellt starka traditionen av public service och dagspress har luckrats upp genom mediernas expansion och fragmentisering. Man kan skönja klara förändringstrender i svenskarnas nyhetsvanor. Såväl strukturella som sociala förändringar har medfört att prenumererade morgontidningar och SVT tappat påtagliga publikandelar bland tonåringar och unga vuxna. Även påtagliga sociala förändringar förklarar denna nedgång (Bergström, Wadbring & Weibull 2005, Andersson, 2007; se även Westlunds kapitel om dags-tidningsläsning i denna volym).

Mobiltelefonen utgör en central del av ungdomars och unga vuxnas livsstil. En intressant fråga är om mobiltelefonen har blivit ett nyhetsmedium för denna, men också andra grupper i samhället. Tidigare studier har visat att det framförallt är 15-49-åringar som tar del av nyheter i mobiltelefonen. Användningen är också särskilt vanlig bland människor med regelbundna internetvanor, hög utbildning och från storstäder (Westlund 2006a). Studier av liknande mobila tjänster i andra

länder visar att det framförallt är tonåringar, unga vuxna och män som tagit till sig dessa (Se Westlund 2007a för en översikt).

Syftet med denna artikel är att analysera svenskarnas användning av nyheter i mobiltelefonen. Först redovisas hur denna användning gestaltar sig i relation till mobilt internet, liksom hur användningen skiljer sig åt mellan olika grupper. Därefter fokuseras om specifika nyhetsvanor eller allmänt hög nyhetskonsumtion har någon betydelse för huruvida svenskarna också tar del av mobila nyheter. En hypotes utifrån diffusionsteori är att olika grupper i samhället är särskilt snabba med att ta till sig nyheter i mobiltelefonen (Rogers 2003). En annan hypotes är att också svenskarnas nyhetsvanor har ett inflytande.

Mobiltelefonen som nyhetsmedium

Olika medier har sin egen logik (Altheide & Snow 1979). Frågan är vad som är de karaktäristiska dragen för mobiltelefonen som nyhetsmedium. Vanligen diskuteras att ett typiskt drag för mobiltelefonen är att den erbjuder konstant tillgång oberoende av tid och rum. Flera andra nyhetsmedier är begränsade till att endast uppdateras vid specifika tider eller kunna användas vid särskilda platser. Till skillnad från exempelvis tidningar så kan mobiltelefonen användas för kontinuerlig uppdatering samtidigt som den integrerar text, video och ljud. Mobiltelefonen är ett portabelt multimedium som erbjuder en ständig tillgång till internet.

Emellertid finns det också andra medier som erbjuder liknande attribut; exempelvis handdatorer och bärbara datorer. Liksom mobiltelefoner kan också de användas för internet och telefoni i det offentliga rummet. Det har skett en konvergens mellan såväl olika medietekniker som olika företagsaktörer. Från ett funktionellt perspektiv finns många likheter mellan mobiltelefoner och kompakta datorer. Båda medieteknikerna erbjuder såväl kommunikativa och multimediala funktioner. Medieteknikerna skiljer sig däremot åt i prestanda kring dessa aspekter eftersom deras storlek och attribut är olika. Mobiltelefonen är speciell såtillvida att den bär människor i princip alltid med sig. Det är också ett väldigt personligt medium som har expressiva funktioner. Överlag efterfrågas mobiltelefoner i ett litet format, gärna med en snygg design som uttrycker modemedvetenhet och social status (se t.ex. Ling 2004, Matsuda 2005, Katz & Sugiyama 2005, Fortunati 2005).

Intresset för expressiva funktioner kan inte alltid förenas med funktionalitet. Mobiltelefonen kan upplevas alltför långsam och svåränvänd för dataöverföring. Dessa attityder grundas delvis i svenskarnas erfarenhet av internet i datorn (Westlund 2007b). Om en person nödvändigtvis vill ha en mycket liten mobiltelefon så kommer även knappsats och skärm fortsätta att vara små. Vikbara mobiltelefonmodeller kan delvis frångå detta dilemma, men inte helt. De aspekter som framförallt kan utvecklas är exempelvis överföringshastighet, skärmmupplösning och användargränssnitt. För somliga saknar den teknologiska utvecklingen emellertid betydelse eftersom de inte känner något behov överhuvudtaget för nyheter i mobiltelefonen.

Intresset för nyheter i mobiltelefonen påverkas av människors upplevda behov av nyheter. För somliga tillfredställs nyhetsbehovet genom de mer traditionella nyhetsmedierna. Andra har ett större behov av att ständigt kunna uppdatera sig. Dessa bedömer mobiltelefonen som potentiellt nyhetsmedium utifrån faktorer som pris, kvalitet, innehållsutbud o.s.v. (Westlund 2007b). Bland unga vuxna verkar mobiltelefonen betraktas som ett komplement till övriga nyhetsmedier Den används i situationer när man inte har tillgång till andra nyhetsmedier (Westlund 2007c).

Användning av mobiltelefonen för internet och nyheter

SOM-undersökningen 2006 visar att bland den svenska allmänheten är det drygt nio utav tio svenskar som uttrycker att de aldrig tar del av internet eller nyheter i sin mobiltelefon. Bland dem som gör det är det endast en mindre andel som gör det regelbundet varje vecka.

Tabell 1 Användning av internet och nyheter i mobiltelefonen i olika grupper

	Aldrig		Varje månad		Varje vecka		Dagligen		Antal svar
	Nyheter	Internet	Nyheter	Internet	Nyheter	Internet	Nyheter	Internet	
Alla	89	88	7	7	3	3	1	1	1569
Kön									
Man	84	84	9	9	5	5	1	2	811
Kvinna	94	92	4	6	1	2	0	0	758
Ålder									
15-19 år	84	77	11	14	4	7	1	2	119
20-29 år	80	75	8	12	10	10	2	2	181
30-39 år	81	78	13	16	5	5	1	2	243
40-49 år	88	89	8	7	3	2	1	1	263
50-59 år	94	94	4	3	2	2	1	1	311
60-75 år	96	98	3	1	1	1	0	1	376
Utbildning									
Låg	95	95	3	3	1	2	1	1	352
Medellåg	88	86	7	9	4	4	1	1	532
Medelhög	89	89	6	6	5	5	0	1	333
Hög	86	85	10	10	3	3	2	2	330
Betalform									
privat									
kontantkort	95	93	3	5	1	2	0	1	738
privat									
abonnemang	84	84	10	9	5	5	2	2	664
i tjänsten	82	83	11	9	6	6	2	2	381

Källa: Riks-SOM undersökningen 2006

Resultatet kan uppfattas som att användningen av olika specialfunktioner är en sällan-aktivitet; något man gör av nyfikenhet eller i situationer som inte uppstår särskilt ofta. Från jämförelsen i tabell 1 framgår tydligt att användningen av internet endast är något högre än användningen av nyheter. En slutsats är att fastän man kan använda internet till ett flertal olika saker så används det av de flesta för att ta del av just nyheter.

Såväl andelen användare som frekvensen i användning är högre bland män än bland kvinnor. Även åldern har en betydelsefull inverkan, exempelvis använder var fjärde person i åldern 20-29 år internet i mobilen, och tolv procent gör så minst någon gång per vecka. Även 30-39 och 15-19 åringar tillhör de relativt sett mer regelbundna användarna. Bland dem som passerat femtioårssträcket är användningen avsevärt mer begränsad, men också mer fokuserad på nyheter.

Beträffande utbildning är de lågutbildade de mindre frekventa användarna. Även om de högutbildade är mest regelbundna användare så särskiljer de sig inte avsevärt från de medelutbildade. När det gäller egenskaper som är knutna till mobiltelefonen som sådan visar det sig att användningen av nät- och nyhetstjänster är mer vanlig bland dem som har ett abonnemang än dem som använder kontantkort. Tidigare studier visar att det finns en osäkerhet kring kostnaderna för användning av internet och nyheter i mobiltelefonen (Westlund 2007b). Dessutom är de mobiltelefoner som säljs med kontantkort vanligen mindre avancerade.

Även svenskarnas inkomster är relaterade till användningen av mobiltelefonen. Bland hushåll med en årlig bruttoinkomst om mer än 500.000 kr finns flest regelbundna användare. Men användningen är också hög bland dem som tjänar mindre än 100.000 per år. Det handlar alltså inte om ett enkelt samband där en ökad inkomst medför att fler människor använder dessa tjänster. Snarare är det så att det i huvudsak är två skilda grupper som tagit till sig multimedia tjänster. Utifrån tidigare forskning verkar det troligt att det är affärsmän med hög inkomst och ungdomar samt unga vuxna med en lägre inkomst (Rogers 2003, Bergström 2005). Nilsson visar att det framförallt är yngre människor med hög inkomst som byter mobiltelefon ofta (se Åsa Nilssons kapitel i denna volym). Det medför att de står sig bättre tekniskt rustade för att faktiskt använda sådana funktioner.

Nyhetsvanornas inverkan på användningen av nyheter i mobiltelefonen.

En omfattande användning av nyheter i ett nyhetsmedium har traditionellt sett vanligen inneburit omfattande nyhetsanvändning också i andra medier (Weibull, 1983 s 332ff). I dagens mångfacetterade medielandskap håller detta emellertid på att förändras. Exempelvis har det visat sig att unga vuxna i Göteborg minskat sin användning av prenumererade morgontidningar och riksnyheter på tv till förmån för gratistidningar och nätnyheter (Westlund 2007d). Frågan är vilken påverkan människors användning av nyhetsmedier har för användningen av nyheter i mobiltelefonen.

Från tabell 2 kan vi se att 18 procent av dem som regelbundet tar del av nyheter på internet också använder mobiltelefonen som nyhetsmedium. Bland dem som mer sällan eller aldrig gör så är andelen däremot endast fem procent. Det är en skillnad på tretton procentenheter mellan dessa grupper. Min slutsats är att människor med etablerade nätnyhetsvanor i större utsträckning än andra tagit för vana att uppdatera sig om nyhetsflödet med hjälp av mobiltelefonen. En förklaring kan vara att man blivit van vid ett selektivt och interaktivt sätt att ta del av det dagliga nyhetsflödet. Dessa personer har genom sina nätnyhetsvanor utvecklat dels en kompetens och dels ett behov för denna form av nyhetskonsumtion.

Tabell 2 Andel användare av nyheter i mobiltelefonen beroende på hur ofta man använder andra nyhetsmedier (procent)

	Användning av nyhetsmedier			Balansmått
	Låg	Medel	Hög	
Nätnyheter	5	11	18	13
Gratis tidning	9	12	17	8
Nyheter på Text-TV	8	14	16	8
Tv3 Update	10	19	14	4
Kvällstidning	10	10	14	4
Privat lokalradio	10	13	13	3
Nyheterna i TV4	10	12	11	1
Morgontidning	13	7	11	-2
Ekonyheterna i riksradien	11	13	10	-1
Aktuellt/Rapport i SVT	14	13	9	-5
Lokala nyheter i TV4	10	13	9	-1
Nyhetsmorgon TV4	10	16	9	-1
Lokalnyheter i radions P4	12	11	9	-3
Regionala nyheter i SVT	12	14	8	-4
SVT morgonnyheter	11	15	8	-3

Kommentar: Med användning av nyheter i mobiltelefonen avses dem som använder det någon gång per månad. Med Hög-användare av nyheter avses minst 5-7 dagar per vecka för alla etermedier samt den prenumererade morgontidningen. För nätnyheter, gratis tidningar och kvällstidningar avses minst 3 dagar i veckan. Med Medel-användare avses användning 1-2 dagar per vecka och för Låg-användare avses användning mer sällan. Balansmättet innebär att andelen Låg-användare subtraherats från andelen Hög-användare inom varje enskilt medium.

Antal svar: Bland Hög-användare inom de olika kategorierna av nyhetsmedier varierar antalet svar mellan 224 och 1344. Bland Medel-användare varierar antalet svar mellan 145 och 714. För Låg-användare varierar antalet svar mellan 37 och 839. Det är för Tv3 Update som antalet svar är 37 bland Låg-användare respektive 145 bland Medelanvändare. Med undantag för Tv3 Update är det lägsta antalet svar på 160 respektive 254.

Även användare av gratistidningar och text-tv är mer benägna att använda sin mobiltelefon för nyheter. Mobiltelefonen kan vara ett komplement eller substitut till gratistidningen för nyhetsläsning vid kollektivtrafiken. Att ta del av nyheter via text-tv handlar om att göra individuella och selektiva val av nyheter i ett kontinuerligt uppdaterat nyhetsflöde.

En annan slutsats från tabell 2 är att användningen av mobiltelefonen som nyhetsmedium är högre bland regelbundna användare av underhållningsrelaterade nyhetsmedier. Det märks explicit genom kvällstidningar och privat lokalradio. Resultatet för Tv3 Update bör tolkas med försiktighet p.g.a. ett litet antal svarspersoner. Därutöver vet vi att nättidningsanvändningen i viss mån representerar en underhållningsinriktad nyhetskonsumtion eftersom den till stor del representeras av besök på kvällstidningarnas sajter.

För flertalet övriga nyhetsmedier framgår inte lika tydliga mönster men resultaten pekar mot att somliga nyhetsmedier är förknippade med en liten användning av nyheter i mobiltelefonen. Detta märks tydligt bland exempelvis de regelbundna tittarna av Aktuellt/Rapport. En viktig bakomliggande förklaringsfaktor är givetvis ålder. Något förenklat kan man säga att nätnyheter, text-tv och gratistidningar framförallt används av människor i åldern 20-39 år. För gratistidningar får vi också räkna in tonåringar. Aktuellt/Rapport och morgontidningar däremot har sin tunnaste mediepublik just bland tonåringar och unga vuxna.

Tabell 3 Användning av nyheter i mobiltelefonen beroende på sammanslagen nyhetsanvändning (procent)

	Använder nyheter i mobiltelefonen		
	Aldrig	Månad	Vecka
Låg	91	6	3
Medellåg	89	7	3
Medelhög	90	7	4
Hög	86	8	6
Antal svar	1332	103	64

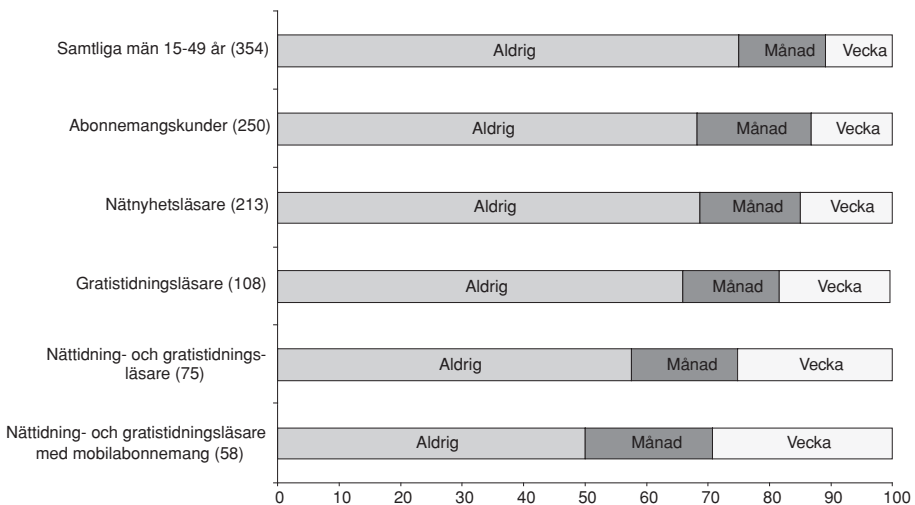
Kommentar: Ett index har skapats där det beräknas för varje individ om denne är Hög (3), Medel (2) eller Låg-användare (1) av samtliga enskilda nyhetsmedier som presenterades i tabell 2. Samtliga värden har adderats och ger ett möjligt utfall på 15-45 poäng. Därefter har det gjorts en fyrdelning utifrån fördelningen för att skapa fyra lika stora grupper. Som låg-användare räknas dem som faller inom 15-23. Som Medellåg räknas 24-26, som Medelhög 27-29 och som Hög infattas 30-45. Ingen viktning av de olika nyhetsmedierna har gjorts.

En slutsats är alltså att nyhetskonsumtion av särskilda nyhetsmedier visar tydliga samband med användningen av nyheter i mobiltelefonen. Frågan är om även generell nyhetskonsumtion visar liknande samband. Resultaten från tabell 3 pekar

mot att högkonsumenter av nyheter i allmänhet är mer benägna att ta del av nyheter i mobiltelefonen. Hypotesen om att hög nyhetskonsumtion stimulerar användning av nyheter i mobiltelefonen får alltså viss bekräftelse. Emellertid är sambandet inte lika framträdande som påverkan från specifika enskilda nyhetsmedier.

Det finns flera förklaringar till att den samlade nyhetsanvändningen inte ger ett kraftigt utslag på användningen av nyheter i mobiltelefonen. En viktig aspekt är att människors teknik- och nyhetsintressen sannolikt slår ut varandra. Ungdomar och unga vuxna har i flera svenska sammanhang varit tidiga med att anamma ny medieteknik (Bergström 2005, Westlund 2006a, Ohlsson 2007). Samtidigt använder människor i dessa åldersgrupper mindre regelbundet ett brett utbud av nyhetsmedier, vilket däremot pensionärer gör. Dessa har dock sina egna etablerade nyhetsvanor samt en mer avvaktande attityd till att ta till sig ny medieteknik. Slutsatsen är således att nyhetsintresse endast hjälper som en delförklaring till att förstå vilka som tar till sig mobiltelefonen som nyhetsmedium. En annan förklaring handlar rimligen om människors intresse för teknik. De tidiga accepterarna har vanligen en mer positiv inställning till förändringar och att ta till sig ny teknik (Rogers 2003, Ohlsson 2007).

Figur 1 Användning av nyheter i mobiltelefonen bland män mellan 15 och 49 år i några utvalda grupper 2006 (procent)

Kommentar: Antal svar anges inom parentes. För de specifika grupperna baseras samtliga urval på män i åldern 15-49 år. Med regelbunden användning av nätnyheter respektive gratistidningar avses minst 3 dagar i veckan.

I artikeln har identifierats ett antal olika faktorer som hjälper att identifiera vilka människor det är som använder mobiltelefonen för nyheter. I figur 1 jämförs allmänheten med olika grupper som alla har den gemensamma nämnaren att de är män i åldern 15-49 år. I analysen jämförs hur stor andel som är användare beroende på läsning av nätnyheter och gratistidningar. Ett annat kriterium är huruvida man har ett mobiltelefonabonnemang eller kontantkort.

Det framgår tydligt att användningen är högre bland män 15-49 år än övriga svenska befolkningen. Vid en närmare analys av denna grupp ser vi att andelen mobila nyhetsanvändare ökar bland dem som har ett abonnemang istället för kontantkort. Även bland män 15-49 år som regelbundet tar del av nätnyheter eller läser gratistidningar ökar andelen. Bland dessa grupper är det omkring sju utav tio som använder mobiltelefonen för nyheter någon gång per månad. Ungefär hälften av användarna brukar den rentav minst någon gång per vecka. En analys av de män 15-49 år som regelbundet tar del av nätnyheter och gratistidningar bör göras med försiktighet eftersom antalet svar är lågt. Resultaten pekar emellertid mot att mobil nyhetsanvändning bland människor inom detta segment är särskilt vanligt förekommande.

Avslutande diskussion

Spridningen av avancerade mobiltelefoner i Sverige får med internationella mått betraktas som mycket högt. Emellertid är användningen av dessa för internet och nyheter mer begränsad. I artikeln framkommer emellertid tydligt att spridningen faktiskt är ganska bred i somliga grupper. De tidiga accepterarna för detta mediefenomen är framförallt män i åldern 20-39 år med hög utbildning och abonnemang. De har en inkomst som antingen är klart över eller under genomsnittet. Till viss del är de storkonsumenter av nyheter, men framförallt är det bland användare av nätnyheter, gratistidningar och Text-TV som vi finner de mobila nyhetsanvändarna. Resultaten speglar att de tidiga accepterarna av dessa tre nyhetsmedier kommer från liknande grupper som de mobila nyhetsanvändarna.

Det speglar emellertid också det faktum att dessa nyhetsmedier har gemensamma nämnare; att de är snabbt uppdaterade och att individen i stor grad gör aktiva val i sökandet efter nyheter. Likaså kan dessa nyheter uppfattas som gratis, man betalar sällan för att ta del av dem. Det man betalar för är snarare distributionen; TV-licensen, internetuppkopplingen och trafikavgifter i mobiltelefonen. Till skillnad från nätnyheter, Text-TV och gratistidningar uppfattas inte mobiltelefonen som gratis. Kan detta resultat tolkas som att det bland denna grupp av ungdomar och unga vuxna som ibland kallas för gratisgenerationen, finns människor som aktivt tar steget mot att betala för sin nyhetskonsumtion?

Referenser

- Altheide, L David & Snow, P Robert (1979) *Media logic*, Beverly Hills, Sage
- Andersson, Ulrika (2007) *Fokus på unga vuxna – sociala förändringar och växande medietubud skapar nya medievanor bland unga*, Arbetsrapport nr 46, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs Universitet.
- Bergström, Annika (2005) *Nyhetsvanor.nu*, Avhandling vid Institutionen för Journalistik och Masskommunikation vid Göteborgs Universitet (JMG)
- Bergström, Wadbring & Weibull (2005) *Nypressat*, Institutionen för Journalistik och Masskommunikation vid Göteborgs Universitet (JMG)
- Bohlin, Erik, Lindmark, Sven, Björkdahl, Joakim, Weber, Arnd, Wingert Bernd, Ballon, Pieter (2004) 'The future of mobile communications in the EU: Assessing the potential of 4G', European Commission
- Bolin, Göran (2005) "Stabila mobila trender", i *Lyckan kommer lyckan går*, i S Holmberg & L Weibull (red), SOM-nr 36, Kungälv
- Bolin, Göran (2006) "Makten över tekniken eller teknikens makt?" i *Du stora nya värld*, Holmberg S & Weibull, L (red), Kungälv
- Frattasi, Simone., Frank, F.Fitzek, & Ramjee, Prasad. (2005) A look into the 4G crystal ball. In R.Glitho., A. Karmouch., & S. Pierre (red) *Intelligence in communication systems* (pp 281-290). Springer
- Fortunati, Leopoldina (2005) "Mobile telephone and the presentation of self" i Rich, Ling & Per, Pedersen, *Mobile communications; re-negotiation of the social sphere*, London, Springer
- Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (2006) "Du stora nya värld?" I Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Du stora nya värld*, SOM-institutet, Göteborgs Universitet
- Ito, Mizuko (2005) "Introduction", i Mizuko, Ito, Daisuke, Okabe & Misa, Matsuda (red) *Personal, portable, pedestrian: mobile phones in Japanese life*, Cambridge, MIT Press
- Katz, James E & Sugiyama, Satomi (2005) "Mobile phones as fashion statements: the co-creation of mobile communication's public meaning," i Rich, Ling & Per, Pedersen, *Mobile communications; re-negotiation of the social sphere*, London, Springer
- Ling, Rich (2004) *The mobile connection: the cell phone's impact on society*, Morgan Kaufmann, San Francisco
- Matsuda, Misa (2005) "Discourses of Keitai in Japan" i Mizuko, Ito, Daisuke, Okabe & Misa, Matsuda (red) *Personal, portable, pedestrian: mobile phones in Japanese life*, Cambridge, MIT Press
- Melody, William (2006) *The mobile revolution – hype, hope and reality*, Keynote presentation at 3rd International CICT conference: Mobile and wireless content, services and networks. Short-term and long-term development trends, DTU, Lyngby, Denmark, 30 November to 1 December 2006

- Ohlsson, Jonas (2007) *Göteborgsakademiker 2006 – medieinnehav och medieanvändning bland unga högutbildade*, Arbetsrapport 48, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs Universitet.
- Rogers, M Everett (2003) *The diffusion of innovations*, Free Press, New York
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning I Sverige*. Stockholm, Publica.
- Westlund, Oscar (2006a), "Beyond time and space – Sweden and their Mobile Internet News Users (MINU), Paper presenterat vid Association of Internet Researchers sjunde (AOIR 7.0) konferens; "Internet convergences" i Brisbane, Australien 27-30 september 2006
- Westlund, Oscar (2007a), "Mobiltelefonianvändning – en forskningsöversikt", Arbetsrapport 47, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs Universitet.
- Westlund, Oscar (2007b), "Mobiltelefonen som multimediet och nyhetsmedium", Arbetsrapport 50, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs Universitet.
- Westlund, Oscar (2007c), "Internet and news in mobile devices – attitudes towards adoption among young adults", I Gerard Goggin & Larissa Hjorth (red) Proceedings Mobile Media Conference 2007, The University of Sydney
- Westlund, Oscar (2007d), "Nyheter bland unga vuxna i Göteborg", I Nilsson Lennart (red) *Det våras för regionen*, Göteborgs Universitet
- Wilson, Jason (2006) "3G to Web 2.0? – Can mobile telephony become an architecture of participation?," *Convergence*, Vol 12 (2), pp 229-242, Sage, London

Det
internationaliserade
Sverige

Det
internationaliserade
Sverige

POSITIVA OPINIONSVINDAR FÖR EU

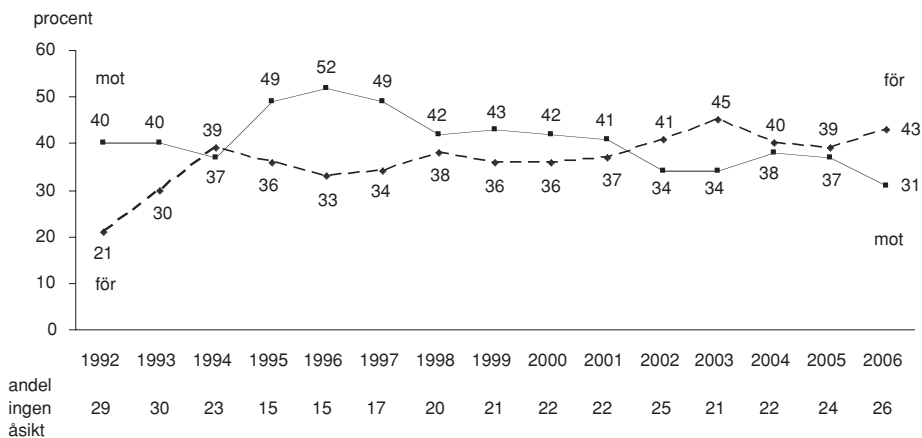
SÖREN HOLMBERG OCH RUTGER LINDAHL

Det svenska EU-medlemskapet har hittills inte varit någon opinionsmässig succé. EU-anhängarna vann folkomröstningen 1994 – men mycket knappt, 52,3 procent för Ja mot 46,8 för Nej och 0,9 procent blankröster¹. Och det ledde inte till att det nya medlemskapet möttes med folklig entusiasm. Snarare tvärtom. Opinionsmätningar åren efter EU-inträdet visade oftast på stora övervikter för EU-negativa stämningar. Det var klart fler svenskar som uppgav att de var emot EU-medlemskapet än som sa att de var för. I Eurobarometerns mätningar hamnade Sverige också oftast bland de länder som uppvisade svagast opinionsstöd för Bryssel. EU-kritikerna var fler än EU-kramarna.

Men tiden och vanan och kanske också erfarenheten har verkat för EU i den svenska opinionen. Kring sekelskiftet började opinionen svänga över svagt i EU-positiv riktning. I SOM-mätningen 2002 kunde vi för första gången sedan folkomröstningen iakttä en opinionsövervikt för EU-anhängarna (för det svenska medlemskapet); en övervikt som sedan dess förstärktes. I den senaste mätningen hösten 2006 var övervikten för EU-anhängarna större än någonsin med 43 procent för medlemskapet mot 31 emot och 26 procent utan åsikt. EU-skeptikernas resultat (31 procent) är det lägsta vi uppmätt i SOM-undersökningarna (figur 1).

När vi talar om EU-opinionen och att EU-anhängarna nu har en klar ledning över EU-motståndarna är det viktigt att komma ihåg att vi talar om ett stämningssläge, en attityd – om man i huvudsak är för eller emot det svenska medlemskapet. Något skarpt läge är det inte fråga om. Frågan gäller alltså inte om Sverige skall lämna EU eller inte. När vi ställer dylika frågor – och det har vi gjort i Valundersökningarna ända sedan 1995 – blir stödet för EU väsentligt starkare. Inte i någon enda mätning sedan folkomröstningen 1994 har ”lämna EU-ståndpunkten” varit i majoritet eller ens haft starkare stöd än åsikten att Sverige bör förbli EU-medlem.

Den svenska opinionen har länge varit bland de mest EU-negativa i hela unionen, men det betyder inte att de flesta svenskar också velat gå ut ur EU. Så långt har inte folkmajoriteten velat gå. Stämningssläget har varit skeptiskt och kritiskt men inte så negativt att de flesta velat lämna unionen. I SOM-undersökningen 2006 tyckte 27 procent att det var ett bra förslag att Sverige skulle gå ut ur EU medan nästan dubbelt så många (49 procent) tyckte det var ett dåligt förslag. Resterande 24 procent tog inte ställning. Opinionsövervikten för att stanna i EU var alltså hela 22 procentenheter. Motsvarande opinionsövervikt var klart mindre (12 procentenheter) när vi ställde den mjukare attitydfrågan om man i huvudsak var för eller emot Sveriges EU-medlemskap.

Figur 1 För eller emot det svenska medlemskapet i EU (procent)

Kommentar: Resultaten bygger på SOM-data och omfattar enbart röstberättigade svenska medborgare. Enkätfrågan lyder: "Vilken är Din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?" med svarsalternativen: "I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU; I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU; Har ingen bestämd åsikt i frågan."

Dagens svenska EU-opinion kan enkelt sammanfattas i två meningar. Vi har blivit något mer positiva till medlemskapet och andelen svenskar som vill lämna EU är – och har alltid varit i minoritet sedan vi blev medlemmar. I de senaste mätningarna har andelen som vill att Sverige går ut ur EU hållit sig kring 25-30 procent (27 procent i SOM 2006, 28 procent i Valundersökningen 2006 och 28 procent i SVTs Vallokalsundersökning (Valu)).

Den positiva EU-vinden syns också i Eurobarometern. I höstmätningen 2006 uppnåddes den hittills högsta siffran när det gäller andelen svenskar som tycker att medlemskapet är "en god sak". Resultatet blev 49 procent vilket kan jämföras med 27 procent i mätningen 1996. Svenska folket är fortfarande bland de mest EU-kritiska, men inte längre bland de allra mest kritiska. I Eurobarometern hösten 2006 hamnade Sverige på 18:e plats när det gäller opinionsstöd för EU-medlemskapet, högre än länder som Finland, Österrike och Storbritannien. Men klart lägre än Danmark och naturligtvis också klart lägre än 1:an Irland och 2:an Luxemburg.

Ytterligare en indikation på att EU-opinionen blivit mer positiv är bedömningarna av hur demokratin fungerar i unionen. I SOM:s mätningar har andelen svenskar som anser att EU-demokratin fungerar mycket eller ganska bra ökat långsamt sedan första mätningen – från 25 procent 1998 till 46 procent 2006. Fortfarande bedöms dock EU:s demokrati klart mindre positivt än den nationellt svenska. Andelen svarande i SOM 2006 som tyckte att den svenska demokratin

fungerar mycket eller ganska bra var hela 78 procent. Än så länge tycker vi alltså att demokratin fungerar bättre i Stockholm än i Bryssel.

Även när det gäller euron kan eventuellt en viss positiv opinionsförändring skönjas. I SOM-undersökningarna 2004 och 2005 tyckte 31 respektive 29 procent att Sverige borde bli medlem i EMU. I senaste mätningen hösten 2006 hade den andelen ökat till 34 procent. Men då bör man ha i minnet att förändringen kan vara metodologiskt betingad. Enkätfrågan 2004 och 2005 gällde medlemskap i EMU medan frågan 2006 gällde införande av euro i Sverige.

Om vi istället ser på andelen svars personer som är negativa till EMU-medlemskap/införande av euron finner vi en större stabilitet och ingen opinionsförändring. Andelen EMU- alternativt euromotståndare har varit 44, 43 och 45 procent i de tre senaste SOM-studierna; en klar och fortsatt opinionsövertikt för eurofrågans nej-sida med andra ord.

Det ökade stödet för EU-medlemskapet har dock inte alltid eller inte särskilt påtagligt inneburit att åsiktsskillnaderna mellan olika sociala och politiska grupper minskat i Sverige. SOM-resultaten över tid visar att opinionsförändringarna i de flesta fall har sett liknande ut i olika grupper. Förskjutningarna i EU-positiv riktning har ofta varit parallella. Gamla åsiktsklyftor kvarstår men nu på en något mer EU-positiv nivå. Det betyder att vi fortfarande kan känna igen åsiktsmönstren från folkomröstningen (Holmberg 2007a).

Följande sociala grupper är idag precis som 1994 mest positiva till EU-medlemskapet – män, medelålders, högutbildade, högre tjänstemän, Saco-medlemmar, invandrare, storstadsbor och sydsvenskar. Politiskt återfinns det starkaste stödet för EU bland anhängare av moderaterna och folkpartiet och bland människor som ideologiskt klassificerar sig själva som stående till höger.

EU-motståndet har idag precis som vid folkomröstningen 1994 starkast stöd bland kvinnor, unga, lågutbildade, arbetare, LO-medlemmar, landsbygdsbor och norrlänningar. Ideologiskt är EU-motståndet mest påtagligt mot mitten och till vänster på vänster-högerskalan. Partipolitiskt återfinns flest EU-motståndare bland vänsterpartister och miljöpartister. Men också bland sverigedemokrater. Bland partiväljare är miljöpartister de som ändrat åsikt mest i EU-positiv riktning.

Dagens sociala och politiska konfliktlinjer i EU-frågan är alltså i huvudsak desamma bland väljarna som de var för 10-15 år sedan när EU-striden var som hetast. Åsiktsskillnaderna är ibland något nedtonade, men inte mycket (Oscarsson och Holmberg 2006). EU-dimensionen är en slumrande vulkan. Just nu vilande eftersom EU-frågorna inte står högt på politikens dagordning. Men snart är det 2009 och val igen till EU-parlamentet. Och konstitutionsfrågan ruvar ännu olöst. EU-dimensionen går inte att blunda bort ur svensk politik. Den har kommit för att stanna; kanske inte som en kamp mellan ja eller nej till EU-medlemskapet, men som en konflikt om graden av integration och överstatlighet inom unionen. Sverige har dessutom snart möjlighet att påverka lite extra. Hösten 2009 har vi hand om ordförandeklubban i EU.

Svenska folket bedömer EU-medlemskapets konsekvenser

Svenska folket har alltså blivit något mer positivt till EU-medlemskapet. Frågan är vad som ligger bakom. En tänkbar orsak till åsiktsförskjutningen är naturligtvis att människors bedömningar av medlemskapets effekter har förändrats. Tidigare negativa farhågor kan ha kommit på skam liksom gamla positiva förhoppningar kan ha realiserats. I SOM-undersökningarna har vi tillgång till ett material som gör det möjligt att studera frågan. Vi har sedan slutet på 1990-talet frågat våra svarspersoner om Sveriges medlemskap i EU inneburit förbättringar eller försämringar på ett tiotal samhällsområden. Huvudresultaten redovisas i tabellerna 1 och 2 (se också Holmberg 2007b).

Om vi ser på hur bedömningarna utvecklats under de senaste åren sedan 2002 är det tre områden där allt fler uppfattar att effekterna av medlemskapet har inneburit förbättringar. De tre områdena är livsmedelspriserna, ekonomin och miljön. För övriga områden kan endast mindre eller inga förändrade bedömningar noteras. Dessa övriga områden med i huvudsak stabila bedömningar är forskning/utbildning, företagens villkor, brottsbekämpning, sysselsättning, jordbruket och invandring/flyktingar. Det betyder att betyget "försämringar" inte ökade i nämnvärd grad för något samhällsområde. Alltså, mer positiva förbättringsbedömningar på tre samhällsområden och inget område med mer negativa försämringsbedömningar. Att döma av resultaten kan således mer positiva värderingar av EU:s roll när det främst gäller livsmedelspriser, ekonomin i allmänhet och miljön ha inverkat stärkande på svenska folkets inställning till EU-medlemskapet.

Tabell 1 Åsikt om EU-medlemskapets konsekvenser inom olika samhällsområden 2006 (procent och konsekvensbalans)

Fråga: "Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?"

	Stor förbättring	Viss förbättring	Varken förbättring eller försämring	Viss försämring	Stor försämring	ingen uppfattning	Summa procent	Konsekvensbalans	Antal svar
Prisnivån på livsmedel	4	31	35	11	3	15	100	+21	1548
Högre utbildning/forskning	2	20	45	3	1	28	100	+18	1536
Företagets villkor	1	21	42	7	3	26	100	+12	1541
Miljön	1	17	49	13	2	18	100	+3	1551
Brottsbekämpningen	1	17	43	13	7	19	100	-2	1551
Ekonomi	1	19	40	16	7	17	100	-3	1553
Sysselsättningen	0	12	51	15	5	17	100	-8	1541
Jordbruket	2	18	29	21	9	21	100	-10	1547
Alkoholpolitiken	2	15	38	16	11	18	100	-10	1557
Invandrare och flyktingar	1	7	43	16	10	22	100	-18	1549

Kommentar: Samtliga personer som har besvarat intervjufrågorna (c:a 1550) ingår i procentbasen. Konsekvensbalansen anger andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss förbättring minus andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss försämring inom respektive område. **Data:** Riks-SOM-undersökningen 1997-2006.

Tabell 2 Åsikt om EU-medlemskapets konsekvenser inom olika områden 1997-2006 (konsekvensbalans)

Fråga: ”Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?”

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Prisnivån på livsmedel	10	16	15	12	1	-8	-2	-	25	21
Högre utbildning/forskning	-	23	21	22	19	16	-	-	17	18
Möjligheten att påverka i EU	11	6	9	4	4	9	-	-	-	-
Företagens villkor*	32	20	17	26	9	13	13	-	6	12
Den militära säkerheten	10	7	0	6	6	11	6	-	-	-
Miljön	-14	-11	-10	-8	-6	-5	2	-	1	3
Jämställdheten	-9	-8	-3	-5	-7	-6	-	-	-	-
Brottsbekämpningen	-35	-22	-23	-20	-14	-5	-13	-	-8	-2
Ekonomi	-20	-19	-8	-4	-15	-16	-9	-	-14	-3
Sociala tryggheten	-28	-19	-16	-19	-15	-15	-	-	-	-
Sysselsättningen	-19	-15	-2	7	-3	-4	-6	-	-21	-8
Alkoholpolitiken	-	-	-	-	-	-	-	-	-16	-10
Jordbruket	-9	-26	-32	-29	-19	-8	-4	-	-17	-10
Invandrare och flyktingar	-	-	-9	-12	-18	-22	-	-	-22	-18
Den nationella självständigheten	-49	-48	-46	-49	-44	-41	-	-	-	-

Kommentar: Samtliga personer som har besvarat intervjufrågorna (c:a 1600-1700 genom åren) ingår i procentbasen. Konsekvensbalansen anger andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss förbättring minus andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss försämring inom respektive område. Året 1997 innehöll enkätfrågan inget explicit ingen uppfattning-alternativ. * Företagens konkurrensmöjligheter 1997-2002 **Data:** Riks-SOM-undersökningen 1997-2006.

En sådan slutsats understryks av det förhållandet att bedömningarna av i första hand ekonomiutvecklingen men också av utvecklingen när det gäller livsmedelspriserna och miljön är bland de områden som uppvisar relativt klara åsiktssambanden med vilken inställning människor har när det gäller EU-medlemskapet. Korrelationen (r) mellan EU-åsikt och bedömningen av ekonomins utveckling var .57 i SOM-studien 2006. Motsvarande samband för livsmedelspriserna och miljön var något lägre, men fortfarande förhållandevis höga .38 respektive .36. Människor som upplever att EU-medlemskapet inneburit förbättringar när det gäller främst ekonomi, men också livsmedelspriserna och miljön tenderar att vara (att bli) mer positiva till det svenska medlemskapet.

Om vi ser på i vilken utsträckning som ”förbättrings”-bedömningar eller ”försämrings”-bedömningar överväger när svenska folket betygsätter EU-medlemskapets konsekvenser stärks vår slutsats ytterligare, framför allt när det gäller livsmedelsprisernas betydelse. Resultaten för år 2006 visar att livsmedelspriserna uppvisar den klaraste övervikten på förbättringssidan – 35 procent upplevde en förbättring mot endast 18 procent som uppgav sig se en försämring. Andra områden med en övervägande positiv bedömning 2006 är forskning/utbildning, företagets villkor och miljön. De politikområden där svenska folket till övervägande delen uppfattade att

EU-medlemskapet lett till försämringar är jordbruket, alkoholpolitiken och invandring/flyktingar. Ekonomin hade fortfarande 2006 en svagt negativ övervikt i bedömningarna. Något fler svenskar uppfattade försämringar snarare än förbättringar som en följd av EU-medlemskapet (23 procent mot 20). Men den negativa övervikten är klart lägre än tidigare.

Slutsatsen av analysen kan formuleras enkelt. Svenska folket har blivit mer positivt till EU-medlemskapet. Bakom ligger till en del mer eller mindre rationella bedömningar när det gäller EU:s effekter inom främst tre politikområden. De områdena är ekonomin, livsmedelspriserna och miljön. Med andra ord, EU-opinionen i Sverige har blivit mer positiv därför att de övernationella miljöfrågorna (klimatfrågan bl a) kommit mer i fokus och EU-medlemskapet får ta en del av äran av att ekonomin går bra och att livsmedelspriserna sjunker. Svenska folkets EU-åsikter är inte bara ekonomiskt egenintresse, ideologi och gammal vana. Förändrade omständigheter och politikutfall har också betydelse.

Nej till Turkiet, men ja till mer utrikes- och försvarspolitiskt samarbete

EU:s utvidgning och uppträdande som internationell aktör tillhör också de områden där förändrade omständigheter och politikutfall kan förväntas få stor betydelse för opinionsläget. Den fråga som under de senaste åren tilldragit sig störst intresse är Turkiets eventuella medlemskap i EU. I Valundersökning 1999 insamlades uppgifter om svenska folkets prioritering av länder för framtida medlemskap i EU. Turkiet hamnar bland de lägst prioriterade staterna, tillsammans med Ryssland, Ukraina och Marocko (Lindahl 2001). Den svenska politiska linjen har tydligt förespråkats att Turkiet, efter att ha uppfyllt villkoren, skall bli EU-medlem. Bland befolkningen tycks dock denna inställning inte vara särskilt väl förankrad. Av SOM-undersökningen hösten 2006 framgår att endast drygt 10 procent anser att det är ett bra förslag att Turkiet skall ges medlemskap i EU, medan nästan hälften av de tillfrågade anser att förslaget är dåligt. Yngre, välutbildade och vänstersympatisörer är mindre negativa än äldre, lågutbildade och högersympatisörer (se tabell 3).

Att formuleringen av påståendet som svarspersonerna skall ta ställning till har betydelse indikeras av resultatet från Eurobarometerens (2006) fråga om man är för eller emot att Turkiet i framtiden är en del i EU. Observera att frågan inte gäller medlemskap. En sådan fråga ger ett mer positivt svenskt opinionsresultat. Svenskarna är de inom EU som är mest positiva till Turkiet som en del av EU i framtiden, men opinionsbalansen – andel positiva minus andel negativa bedömningar – är minsta möjliga (+4). För Danmark och Finland visar resultaten en kraftig negativ opinionsbalans. Starkast negativa reaktioner kommer från österrikarna, där bara 5 procent bland befolkningen är positiva. I de flesta av EU:s medlemsländer, inklusive Sverige, har attityden till EU-medlemskap för Turkiet förändrats i negativ riktning och frågan innehåller betydande politisk sprängkraft i de flesta av de nuvarande medlemsländerna.

Tabell 3 Inställning till förslaget att Turkiet bör ges medlemskap i EU (procent)

	Bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Dåligt förslag	Summa procent	Opinions- balans
Samtliga	12	39	49	100	-37
Kön					
Kvinna	10	43	47	100	-37
Man	14	35	51	100	-37
Ålder					
15-29	17	44	39	100	-22
30-49	12	36	52	100	-40
50-64	12	42	46	100	-34
65-85	8	35	57	100	-49
Utbildningsnivå					
Låg	8	42	50	100	-42
Medellåg	12	44	44	100	-32
Medelhög	12	37	51	100	-39
Hög	17	31	52	100	-35
Vänster-högerposition					
Klart vänster	18	35	47	100	-29
Något vänster	13	38	49	100	-36
Varken vänster eller höger	11	50	39	100	-28
Något höger	12	35	53	100	-41
Klart höger	9	29	62	100	-53
Partisympati					
vänsterpartiet	17	42	41	100	-24
socialdemokraterna	12	41	47	100	-35
miljöpartiet	17	40	43	100	-26
centerpartiet	11	42	47	100	-36
folkpartiet	15	37	48	100	-33
kristdemokraterna	8	36	56	100	-46
moderaterna	13	33	54	100	-41
sverigedemokraterna	8	32	60	100	-52

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökning 2006. Enkätfrågan var formulerad på följande sätt "Hur ställer du dig till följande förslag som gäller utrikes- och säkerhetspolitik: Turkiet bör ges medlemskap i EU." Svartalternativen var "Mycket bra förslag", "Ganska bra förslag", "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag" och "Mycket dåligt förslag". I tabellen ovan har resultaten för mycket och ganska bra förslag, liksom mycket och ganska dåligt förslag slagits samman under rubriken "Bra" respektive "Dåligt" förslag. Balansmättet är framräknat genom att procentandelen "bra förslag" minskas med procentandelen "dåligt förslag". Mättet kan variera mellan + 100 och - 100.

EU:s ställning som internationell aktör har sällan förorsakat någon mer omfattande eller intensiv debatt i Sverige. Irak-kriget har dock blivit ett ämne som tilldragit sig ett mer allmänt intresse och därigenom har EU-staternas problem att hålla en gemensam utrikes- och säkerhetspolitisk linje kommit i dagen. I debatten framförs önskemål om att EU skulle utgöra en tydligare motvikt mot USA. I SOM-institutets undersökningar 2003 och 2006 har ingått en fråga hur man ställer sig till förslaget att stärka EU som en motvikt mot USA i världspolitiken. Vid båda tillfällena har resultaten visat på ett betydande stöd för förslaget. Närmare hälften bland de tillfrågade ger vid båda tillfällena förslaget sitt stöd, medan drygt 15 procent anser att det är dåligt. Det framträder inte någon tydlig skillnad mellan olika åldersgrupper, men med stigande utbildningsnivå följer ökat stöd för att stärka EU som en motvikt mot USA. Den politiska vänster-högerdimensionen framträder i resultaten, men snarare som en nyansering av stödet till förslaget än som en markering av tydliga åsiktsskillnader. Bland de utrikespolitiskt intresserade är stödet starkt (Holmberg och Lindahl 2007). Uppenbart är att det bland svenskar finns många, över hela det partipolitiska spektrat, som önskar se en tydligare utrikes- och säkerhetspolitisk profil från EU:s sida. Detta bekräftas i Eurobarometerens (nr 66) senaste mätning där 51 procent bland svenskar är för att EU har en gemensam utrikespolitik gentemot länder utanför EU. I både Finland och Danmark är stödet dock 10 procentandelar högre.

I samma Eurobarometer efterfrågas också attityden till att EU utvecklar en gemensam försvars- och säkerhetspolitik. Här rör vi vid en av de mer känsliga frågorna under efterkrigstiden, det vill säga den vid svenska militära alliansfriheten och frågan om EU skall utvecklas till en militärmakt. Flera opinionsundersökningar visar att medlemskap i NATO inte har stöd av mer än drygt 20 – 25 procent bland svenska folket. Samtidigt noteras i Euro-barometerens undersökning att 54 procent är positiva till en gemensam försvars- och säkerhetspolitik för EU:s medlemsländer. I SOM-institutets undersökningar har frågor rörande inställningen till försvarssamarbete ställts vid flera tillfällen. Från ett klart negativt opinionsläge vid EU-inträdet 1995 har synen på försvarssamarbete inom EU successivt givits en alltmer positiv bedömning. De två senaste undersökningarna (2005 och 2006) visar på ett förhållandevis starkt opinionsstöd för att Sverige deltar i försvarssamarbete inom EU. Ett sådant försvarssamarbete anses vara bra av 40 procent i SOM 2006, medan 24 procent anser att det är dåligt. Opinionsen i denna fråga visar upp ett tydligt vänster-högermonster. Stödet är klart starkast bland dem som uppger sig ha högersympatier. Bland vänstersympatisörer får förslaget att Sverige bör delta i försvarssamarbetet inom EU, kanske något överraskande, stöd även av vissa sympatisörer med vänsterpartiet (16 procent). Även hos var fjärde sympatisör med det EU-kritiska miljöpartiet visar det sig finnas stöd för svenskt deltagande i EU:s försvarssamarbete (Holmberg och Lindahl 2007). Stödet för samarbete inom EU på försvarsområdet är inte någon effekt av minskat förtroende på hemmaplan. Det

starkaste stödet för EU-samarbete kommer från dem som uttalar störst förtroende för det svenska försvaret.

Sammanfattningsvis har alltså den svenska opinionen blivit mer skeptisk till ett turkiskt medlemskap i EU samtidigt som vi blivit något mer positiva till att inom EU delta i utrikespolitiskt och försvarspolitiskt samarbete. Och allt det inom ramen för en allmänt mer positiv inställning till Europeiska unionen. Femtioåringen är mer uppskattad bland svenskar än hon någonsin varit sedan vi blev medlemmar 1995.

Not

- ¹ Kapitlet har i något annan form också varit publicerat av *Svenska institutet för europeiska studier* (Sieps, 2007)

Referenser

- Eurobarometern nr 66 (2006). Bryssel: EU-kommissionen.
- Hernborn, Hans, Holmberg, Sören och Näsman, Per (2006) *Sveriges Televisions Vallokalsundersökning 2006*. Stockholm: Sveriges Television.
- Holmberg, Sören och Lindahl, Rutger (2007) *Positiva opinionsvindar för EU*. Stockholm: Svenska institutet för europapolitiska studier (Sieps).
- Lindahl, Rutger (2001) Vem vill ha ett större EU? I Holmberg, Sören m fl *Europaopinionen*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik och Holmberg, Sören (2006) *Europaval*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Holmberg, Sören (2007a) *Swedish Opinion on the Swedish Membership in the European Union 1994 – 2006*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören (2007b) *Åsikter om EU-medlemskapets konsekvenser*. Göteborg: SOM-institutet.

FORTSATT STABILITET I SVENSK NATO-OPINION

ULF BJERELD

Sverige samarbetar allt närmare med Nato. Under året har den svenska Nato-debatten främst kretsat kring Sveriges deltagande i Isaf (International Security Assistance Force) i Afghanistan. Isaf tillkom i samband med att den USA-ledda koalitionen störtade talibanregeringen i Afghanistan. Isaf är en fredsbevarande operation och arbetar under ett mandat av FN:s säkerhetsråd (resolution 1386) samt enligt ett avtal mellan Isaf och den afghanska regeringen. Sverige har medverkat i Isaf sedan den 1 januari 2002 och totalt uppgår det svenska truppbidraget till omkring 330 personer.

Det kontroversiella med Sveriges medverkan i Isaf är att även om operationen har sin grund i ett FN-mandat så leds den av Nato. Isaf:s uppdrag har utvidgats över tid och kritiker har varnat för att missionen är på väg att förändras från fredsbevarande till krigförande. Dessutom menar många att det i praktiken blivit allt svårare att skilja Isaf:s FN-grundade verksamhet från den USA-ledda koalitionen *Enduring Freedom*, som är det officiella namnet på de trupper som störtade talibanregeringen och som fortfarande verkar i landet. En sammanblandning mellan Isaf och *Enduring Freedom* ökar risken för att även svenska soldater kan bli måltavlor för talibanstyrkor eller al Qaida-grupper. I Sverige kräver bl a miljöpartiet och vänsterpartiet att Sverige skall lämna Isaf. De borgerliga partierna vill att Sverige skall stanna kvar. Socialdemokraterna är tveksamma, men har hittills förespråkats att Sverige finns kvar i Isaf.

Den nyttillträdde borgerliga regeringen är splittrad i frågan om svenskt Nato-medlemskap. Moderaterna och folkpartiet vill att Sverige söker medlemskap nu, kristdemokraterna är tveksamma och centerpartiet negativt. Men före valet lovade moderaterna och folkpartiet att inte driva frågan om Nato-medlemskap i regeringsställning och det löftet har de hittills hållit.

Hur har då den svenska Nato-opinionen utvecklats under årets debatt om det svenska deltagandet i Isaf? Resultaten från 2006 års SOM-undersökning visar på en fortsatt stabilitet. Nato-motståndet är precis lika stort som i 2005 års mätning, och fortfarande är därför andelen Nato-motståndare mer än dubbelt så många som andelen Nato-anhängare. I tabell 1 redovisas svenska folkets inställning till Nato-medlemskap under åren 1994-2006.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till NATO-medlemskap 1994-2006 (procent)

Förslag: Sverige bör söka medlemskap i Nato

År	Bra förslag	Varken eller	Dåligt förslag	Summa procent	Opinionsbalans
1994	15	37	48	100	-33
1995	17	37	46	100	-29
1996	21	34	45	100	-24
1997	24	38	38	100	-14
1998	22	35	43	100	-21
1999	19	34	47	100	-28
2000	24	31	45	100	-21
2001	22	29	49	100	-27
2002	23	36	41	100	-18
2003	22	34	44	100	-22
2004	20	33	47	100	-27
2005	22	32	46	100	-24
2006	22	32	46	100	-24

Kommentar: Opinionsbalansen visar andelen som tycker att det är ett bra förslag minus andelen som tycker att det är ett dåligt förslag. Värdena kan därmed variera mellan +100 (alla tycker att det är ett bra förslag) och -100 (alla tycker att det är ett dåligt förslag). Positiva värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett bra förslag, medan negativa värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett dåligt förslag. Personer som ej besvarat frågan ingår inte i procentbasen.

Av de tillfrågade 2006 anser 22 procent att det är ett bra förslag att Sverige söker medlemskap i Nato. Även år 2005 var andelen 22 procent och 2004 var den 20 procent. Andelen som anser att det är ett dåligt förslag att Sverige söker medlemskap i Nato uppgår 2006 till 46 procent, vilket är precis lika mycket som i 2005 års undersökning mot 47 procent i 2004 års undersökning. Sammantaget visar resultaten en anmärkningsvärd stabilitet. De elva senaste mätningarna (1996-2006) har andelen som anser att Sverige bör söka medlemskap i Nato varierat mellan 19 och 24 procent, medan andelen som anser att Sverige *inte* bör söka medlemskap i Nato varierat mellan 38 och 49 procent.

Styrelsen för Psykologiskt Försvar (SPF) genomför också årliga mätningar om den svenska Nato-opinionen. Vanligen ligger SPF:s resultat mycket nära de som SOM-undersökningarna redovisar. Men SPF envisas med att inte så sällan byta frågeformulering vilket innebär att deras resultat blir mycket svåra att tolka över tid. År 2004 och 2005 använde SPF formuleringen "Tycker Du att Sverige skall söka fullt medlemskap i Nato eller skall vi hålla fast vid den militära alliansfriheten?" I såväl 2004 som 2005 års SPF-mätning ansåg 17 procent att Sverige skulle söka fullt medlemskap i Nato, medan 67 procent ansåg att Sverige skulle hålla fast vid alli-

ansfriheten och 16 procent hade ingen åsikt. Men i 2006 års mätning är frågan förändrad till: ”Tycker du att Sverige skall söka fullt medlemskap i Nato eller skall vi stå utanför Nato?”. Av de tillfrågade anser 23 procent att Sverige skall söka fullt medlemskap i Nato, medan 46 procent anser att Sverige skall stå utanför Nato och 31 procent har ingen åsikt. Andelen som anser att Sverige skall söka fullt medlemskap i Nato har således i SPF-mätningen ökat från 17 till 23 procent, medan andelen som anser att Sverige inte skall söka medlemskap i Nato minskat från 67 till 46 procent och andelen som inte har någon åsikt har ökat från 16 till 31 procent.

Förändringen i SPF:s resultat beror otvivelaktigt på den förändrade frågeformuleringen. I stället för att ställa bibehållen alliansfrihet mot Nato-medlemskap ställer nu frågan Nato-medlemskap mot att ”stå utanför Nato”. Men att ”stå utanför Nato” är betydligt vagare och mer mångtydigt än att ”hålla fast vid den militära alliansfriheten”. Är t ex den samverkan som Sverige i dag bedriver med Nato förenligt med att ”stå utanför Nato”? Dessutom är uttrycket ”stå utanför” mer negativt laddat än uttrycket att ”hålla fast vid”. Det är anmärkningsvärt att SPF:s rapport *Opinion 2006* knappast alls problematiserar eller diskuterar konsekvenserna av den förändrade frågeformuleringen.

Låt oss redovisa åsiktsskillnader i Nato-frågan inom olika befolkningsgrupper. Tabell 2 visar svenska folkets Nato-åsikter 1994-2006 efter kön, ålder och partisympati.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till Nato-medlemskap, efter kön, ålder och partisympati 1994-2006 (opinionsbalans)

Förslag: Sverige bör söka medlemskap i Nato

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Samtliga	-33	-29	-24	-14	-21	-28	-21	-27	-18	-22	-27	-24	-24
Kön													
Man	-30	-22	-20	-13	-18	-25	-18	-18	-12	-16	-21	-18	-17
Kvinna	-35	-33	-28	-16	-24	-36	-24	-35	-26	-29	-32	-28	-30
Ålder													
15-30	-45	-29	-30	-16	-12	-26	-28	-24	-10	-16	-19	-13	-22
31-60	-32	-32	-26	-15	-27	-30	-26	-35	-26	-27	-33	-29	-31
61-75	-20	-17	-16	-14	-12	-28	-7	-11	-9	-19	-21	-19	-13
Partisympati													
v	-58	-53	-46	-57	-39	-55	-51	-61	-50	-51	-64	-58	-71
s	-36	-39	-38	-30	-33	-40	-41	-36	-32	-35	-40	-38	-37
mp	-61	-42	-50	-43	-52	-50	-36	-52	-54	-36	-55	-58	-57
c	-35	-26	-28	-32	-29	-40	-23	-37	-35	-39	-19	-41	-19
fp	-27	-4	-24	+11	-7	-31	-27	-21	-4	-8	-10	-13	-11
kd	-32	-9	-24	+2	-12	-14	+1	-17	+5	-14	-13	-8	-16
m	-17	+2	+7	+21	+9	+4	+16	+8	+34	+19	+8	+7	+2

Kommentar: Se tabell 1. Ju mer negativ opinionsbalans, desto svagare stöd för att Sverige bör söka medlemskap i Nato.

Män är mer positivt inställda än kvinnor till ett svenskt Nato-medlemskap och så har det varit vid varje enskilt mätillfälle sedan 1994. Åsiktsskillnaderna mellan olika åldersgrupper skiftar över tid. Fram till slutet av 1990-talet är de äldsta minst negativa till ett svenskt Nato-medlemskap. Under några år i början av 2000-talet är motståndet mot Nato emellertid svagast i den yngsta gruppen, även om skillnaderna är små. Men i 2006 års mätning är det alltså åter den äldsta åldersgruppen som är minst negativ till Nato-medlemskap.

Bland olika partisympatisörer är Nato-motståndet störst bland vänsterpartister och miljöpartister. Därefter följer socialdemokrater, centerpartister, kristdemokrater, folkpartister, moderater och sverigedemokrater. (Endast 36 stycken sverigedemokrater besvarade frågan och partiet finns därför inte med i tabellen. Opinionsbalansen var +8.) Vid 2005 års mätning var centerpartister mer negativt inställda än socialdemokrater till ett Nato-medlemskap, men 2006 följer Nato-opinionen på väljarnivå vänster-högerdimensionen väldigt väl. För fjärde året i rad är moderaterna det enda parti som uppvisar en övervikt för personer som förespråkar ett svenskt Nato-medlemskap. Men samtidigt minskar stödet för Nato-medlemskap inom moderaterna för fjärde året i rad. Folkpartiet förmår fortfarande endast samla en minoritet av sina egna anhängare bakom partiets linje i Nato-frågan.

Frågan är om det finns några tecken på att den svenska Nato-opinionen kommer att förändras under det kommande året? Ingenting talar för att moderaterna eller folkpartiet aktivt kommer att argumentera för ett svenskt Nato-medlemskap. Den opinionsmässiga tröskeln är för hög och partierna vill heller inte bidra till öppen splittring inom den borgerliga regeringen. Samtidigt är debatt i frågan sannolikt ett nödvändigt villkor för att opinionen skall förändras.

Även händelseutvecklingen inom den internationella politiken och inte minst i Afghanistan – där ju Sverige deltar med trupp inom Isaf – kan påverka opinionen. Om USA fortsätter att föra en politik som av många uppfattas som negativ försvårar det argumentationen för dem som förespråkar Nato-medlemskap. Dels eftersom värdegemenskapen mellan USA och Sverige kan framstå som så svag att Sverige inte rimligen kan ingå i samma säkerhetsgemenskap som USA. Dels eftersom risken kan öka för att Sverige blir måltavla för terrordåd, om Sverige går med i samma försvarsallians som USA.

Det som talar för en förskjutning i opinionen i riktning för ett Nato-medlemskap är att det nära samarbetet mellan Sverige och Nato långsamt nöter ned tröskeln till ett formellt medlemskap. Nato-fördragets artikel V – som utgör kärnan i alliansens bindande försvarsgarantier medlemsstaterna emellan – har också börjat holkas ur. Försvarsgarantierna uppfattas eller tolkas av många debattörer inte längre som lika bindande som tidigare. Om omtolkningen av artikel V fortsätter kommer Nato på sikt att framstå allt mindre som en formell försvarsallians och mera som en lösligare organisation för försvarspolitiskt samarbete. En sådan utveckling skulle kunna

öppna dörren för en förändring av den svenska Nato-opinionen och i förlängningen för ett svenskt Nato-medlemskap.

Referenser

”Opinion 2006” Styrelsen för Psykologiskt Försvar. 2006.

LIBANONKRIGET I SVENSK OPINION

ULF BJERELD

I år är det 40 år sedan sexdagarskriget 1967 mellan Israel och dess arabiska grannstater. Sedan dess ockuperar Israel bl a den arabiska Västbanken med östra Jerusalem och kontrollerar även i praktiken gränserna till Gazaremsan. Men kriget och okkupationen innebar inte fred och säkerhet för Israel. I stället har de 40 åren präglats av nya krig eller krigshot, terrorhandlingar och palestinska uppror. En självständig palestinsk stat på Gazaremsan och Västbanken är fortfarande avlägsen.

Det senaste kriget utspelade sig sommaren 2006, då Israel med militära medel försökte köra ut den islamistiska libanesiska rörelsen Hizbollah från södra Libanon. Samtidigt genomförde Israel en militär offensiv på Västbanken och Gaza. Flera palestinska parlamentsledamöter från Hamas fängslades och fördes till israeliska fängelser. Kriget hade föregåtts av raketbeskjutning mot Israel från Libanon och från Gaza, samt av kidnappningar av israeliska soldater.

Kriget blev ett misslyckande för Israel. Hizbollah finns kvar i södra Libanon, de israelska soldaterna är fortfarande i fångenskap och raketbeskjutning mot Israel fortsätter. Men framförallt förlorade Israel kriget om världopinionen. En omfattande mediebevakning visade hur den israelska krigföringen innebar enorma materiella skador i Libanon och att ett stort antal civila dödades.

Synen på Israel och dess agerande i Mellanösternkonflikten har under flera decennier varit ett tvisteämne i svensk debatt. Israel hade från sitt bildande 1948 och fram till mitten av 1970-talet en stark ställning i svensk opinion. Men därefter har Israels ställning i opinionen kraftigt försvagats. I en opinionsundersökning av Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar från 1973 sade sig 49 procent gilla Israels agerande i Mellanösternkonflikten. I 1986 års SOM-undersökning hade andelen sjunkit till 20 procent och i 2004 års SOM-undersökning till 8 procent. I dessa mätningar ställdes också frågan om stödet till de palestinska organisationerna Al Fatah (1973) och PLO (1986, 2004). År 1973 var det endast 5 procent som sade sig gilla Al Fatahs agerande. År 1986 och 2004 uppgick andelen som sade sig gilla PLO:s agerande till 8 respektive 7 procent. De palestinska organisationerna har således inte lyckats vinna det opinionsstöd som Israel förlorat (se Bjereld 2005).

Men en brist i tidigare mätningar har varit att de ensidigt fokuserat på relationen mellan Israel och Al Fatah/PLO och inte uppmärksammat andra aktörer i Mellanösternkonflikten. Därför har SOM i 2006 års undersökning för första gången frågat även om synen på andra aktörer. Tabell 1 jämför svenska folkets inställning till Israels uppträdande i Mellanösternkonflikten med inställningen till Hamas, Hizbollahs, USA:s och Irans uppträdande.

Tabell 1 Svenska folkets uppfattning om Israels, Hamas, Hizbollahs, USA:s och Irans uppträdande i Mellanösternkonflikten 2006 (procent och opinionsbalans)

Fråga: "I vilken utsträckning är du positiv eller negativ till följande staters/gruppers uppträdande i Mellanösternkonflikten?"

	Positiv	Varken eller	Negativ	Summa procent	Opinionsbalans	Ingen uppfattning
Israel	6	18	76	100	-70	18
Hamas	2	16	83	101	-81	22
Hizbollah	2	13	85	100	-83	22
USA	7	20	73	100	-66	16
Iran	1	15	84	100	-83	23

Kommentar: Svarsalternativen var "mycket positiv", "ganska positiv", "varken positiv eller negativ", "ganska negativ", "mycket negativ" och "ingen uppfattning". I tabellen är "mycket positiv" och "ganska positiv" hopslagna till "positiv", medan "ganska negativ" och "mycket negativ" är hopslagna till "negativ". Andelen som svarade "ingen uppfattning" ingår ej i procentberäkningarna utan redovisas separat i tabellen. Opinionsbalansen visar andelen som är positiv minus andelen som är negativ till respektive parts uppträdande.

Tabell 1 visar att det hösten 2006 finns en övervägande negativ bild i svensk opinion av de olika aktörerna i Mellanösternkonflikten. Inställningen till USA och Israel är något mindre negativ än inställningen till Hamas, Hizbollah och Iran. Men skillnaderna är små. Endast 7 respektive 6 procent sade sig vara mycket eller ganska positiv till USA:s respektive Israels agerande, mot 2 procent för Hamas och Hizbollah och 1 procent för Iran.

Hur ser då stödet för konfliktens aktörer ut i olika befolkningsgrupper? Kvinnor är något mer negativt inställda än män till samtliga konfliktens aktörer. Störst skillnader finns i synen på USA och Israel. Bland kvinnor var 5 procent positiva till USA:s agerande och 4 procent positiva till Israels agerande, medan motsvarande andel bland män var 10 respektive 11 procent. Inom olika åldersgrupper var stödet för USA och Israel lägst i åldersgrupperna 15-30 respektive 61-75 år.

I den svenska Libanondebatten anklagas vänstern ibland för att inte bara vara kritisk till Israels krigföring utan också för att stödja den terroranklagade organisationen Hizbollah. Men är det verkligen så? Ett sätt att undersöka det är att se hur opinionen ser ut bland olika partisympatisörer. Tabell 2 visar först de olika partisympatisörernas uppfattning om Israels uppträdande i Mellanösternkonflikten.

Tabell 2 Svenska folkets uppfattning om Israels uppträdande i Mellanösternkonflikten 2006, efter parti (procent och opinionsbalans)

Fråga: I vilken utsträckning är du positiv eller negativ till Israels uppträdande i Mellanösternkonflikten?

	Positiv	Varken eller	Negativ	Summa procent	Opinions- balans	Ingen uppfattning
Vänsterpartiet	1	9	89	99	-88	9
Socialdemokraterna	4	20	76	100	-72	19
Miljöpartiet	2	16	82	100	-80	15
Centerpartiet	4	9	86	99	-82	21
Folkpartiet	7	10	83	100	-76	18
Kristdemokraterna	21	23	56	100	-35	20
Moderaterna	12	20	68	100	-56	18

Tabell 2 visar att kristdemokrater och moderater är minst negativa till Israels uppträdande i Mellanösternkonflikten. Av kristdemokraterna uppger 21 procent att de är positiva till Israels uppträdande, medan motsvarande andel bland moderaterna är 12 procent. Därefter följer folkpartiet där 7 procent är positiva till Israel. Mest negativa till Israel är vänsterpartister och miljöpartister, där endast 1 respektive 2 procent är positiva till Israels uppträdande. Av de 28 sverigedemokrater som uttryckte en åsikt om Israel var 11 procent positiva.

Motsvaras då den negativa Israelbilden hos vänsterpartister och miljöpartister av en mer positiv åsikt om Hizbollah? Tabell 3 visar svenska folkets uppfattning om Hizbollahs uppträdande i Mellanösternkonflikten efter partisympati.

Tabell 3 Svenska folkets uppfattning om Hizbollahs uppträdande i Mellanösternkonflikten 2006, efter parti (procent och opinionsbalans)

Fråga: I vilken utsträckning är du positiv eller negativ till Hizbollahs uppträdande i Mellanösternkonflikten?

	Positiv	Varken eller	Negativ	Summa procent	Opinions- balans	Ingen uppfattning
Vänsterpartiet	3	13	84	100	-81	18
Socialdemokraterna	1	16	82	99	-81	24
Miljöpartiet	2	10	88	100	-86	17
Centerpartiet	0	4	96	100	-96	26
Folkpartiet	5	10	85	100	-80	21
Kristdemokraterna	1	15	84	100	-83	22
Moderaterna	1	11	89	101	-88	22

Resultaten visar att den negativa bilden av Israels uppträdande i konflikten inte i något parti motsvaras av ett starkt stöd för Hizbollah. Visserligen är det en större andel vänsterpartister som är positiva till Hizbollah än till Israel (3 respektive 1 procent). Men den minst negativa bilden av Hizbollah återfinns hos folkpartisterna, där 5 procent säger sig ha en positiv bild av Hizbollahs agerande i Mellanösternkonflikten. Av de 27 sverigedemokrater som uttryckte en åsikt om Hizbollah var 4 procent positiva.

Vilka partiskillnader finns det då i synen på USA:s agerande i Mellanösternkonflikten? Tabell 4 visar svenska folkets uppfattning om USA:s uppträdande i Mellanösternkonflikten efter partisympati.

Tabell 4 Svenska folkets uppfattning om USA:s uppträdande i Mellanösternkonflikten 2006, efter parti (procent och opinionsbalans)

Fråga: "I vilken utsträckning är du positiv eller negativ till USA:s uppträdande i Mellanösternkonflikten?"

	Positiv	Varken eller	Negativ	Summa procent	Opinions- balans	Ingen uppfattning
Vänsterpartiet	1	7	92	100	-91	11
Socialdemokraterna	6	20	73	99	-67	18
Miljöpartiet	1	12	88	101	-87	12
Centerpartiet	4	18	78	100	-74	19
Folkpartiet	6	20	74	100	-68	17
Kristdemokraterna	21	24	55	100	-34	16
Moderaterna	10	24	66	100	-56	14

Resultaten illustrerar att åsiktsskillnaderna mellan partisympatisörerna i synen på USA ganska väl överensstämmer med skillnaderna i synen på Israel. Minst negativa är kristdemokraterna, där 21 procent är positiva till USA:s uppträdande. Därefter följer moderater med 10 procent positiva samt folkpartister och socialdemokrater där 6 procent är positiva. Mest negativa till USA är vänsterpartister och miljöpartister, där endast 1 procent är positiva till USA:s uppträdande. Av de 29 sverigedemokrater som uttryckte en åsikt var 3 procent positiva till hur USA agerade i konflikten.

Det övergripande resultatet är att den svenska folkopinionen har en negativ bild av de centrala aktörernas uppträdande i Mellanösternkonflikten. Resultaten är inte förvånande, utan stämmer väl överens med tidigare undersökningar. Konflikten mellan israeler och palestinier har pågått en lång tid och orsakat mycket lidande på båda sidor. Libanonkriget innebar knappast att vägen till fred i Mellanöstern blev kortare. Även om kritiken mot Israels och USA:s agerande är stark är Hamas av FN stämplad som en terrororganisation och även Hizbollah har tidigare använt sig av

terror som politiskt medel. Mot den bakgrunden blir det en oerhört hög tröskel för svarspersonerna att säga att de "gillar" någon av parternas agerande.

Trots den tidvis intensiva och känslomässigt laddade debatten om Israel och Israels uppträdande finns det en samstämmighet mellan de svenska politiska partierna om hur konflikten bör lösas. En rättvis och hållbar fred måste baseras på en tvåstatslösning, där Israel och en palestinsk stat lever sida vid sida, i fred med varandra. Palestinierna och de arabiska staterna måste erkänna Israel efter 1967 års gränser, samtidigt som Israel återlämnar de ockuperade områdena, avvecklar bosättningarna och den mur som byggts på Västbanken och fullt ut erkänner en palestinsk statsbildning. Genom återlämnandet av de ockuperade områdena kan Jerusalem bli en öppen stad för två folk och tre världsreligioner. Flyktingfrågan måste få en lösning som accepteras av båda parter och som innebär kompensation för de palestinier som inte kan återvända till det som i dag är staten Israel. Båda parter måste efterleva folkrätten. Det innebär att den palestinska myndigheten skall se till att inga palestinska terrorhandlingar begås, och att Israel avhåller sig från militära raiderna på Västbanken och Gaza samt från folkrättstridiga dödsskjutningar av enskilda palestinier.

Oenigheten i den svenska debatten gäller således inte detta slutmål, utan hur man bäst kommer dit och vem av parterna som bär ansvaret för att fredsprocessen gått i baklås. Efter 40 år av ockupation finns det en frustration i svensk opinion över att parterna inte lyckats lösa konflikten. Den frustrationen skapar en negativ bild av konfliktens parter. För att bryta denna negativa bild krävs att parterna lyckas avhålla sig från våldshandlingar och få igång fredsförhandlingar som leder till politiska framsteg.

Referenser

Bjereld, U (2005) "Israel och PLO – 35 år i svensk opinion" i Holmberg, S. och Weibull, L. (red.) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborgs universitet. Göteborg.

FLYKTINGPOLITIK – VIKTIGT FÖR VEM?

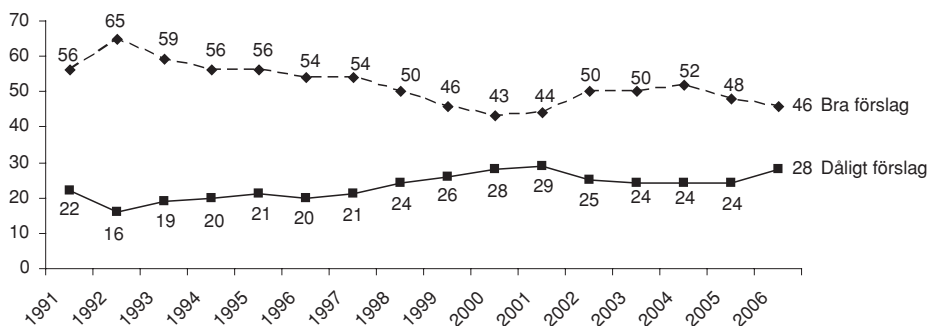
MARIE DEMKER

Under hösten 2006 byttes den svenska socialdemokratiska regeringen ut. Valdagens viktigaste budskap var förstås just det – en ny borgerlig regering skulle få makten i Sverige. Men samtidigt kom en stor del av uppmärksamheten att riktas mot ett parti som inte ens tog sig in i riksdagen, nämligen sverigedemokraterna. Tack vare lokala framgångar, mest anmärkningsvärt i Landskrona med 22 procent, har sverigedemokraternas politik kommit i mediernas fokus efter valet.

Flyktningmotståndet sjunker

Med tanke på sverigedemokraternas framgångar kan det tyckas paradoxalt att flyktningmotståndet i Sverige sjönk under hösten 2006. Men så är det faktiskt. Motståndsnivån i 2006 års undersökning är den tredje lägsta sedan undersökningsserien påbörjades 1991. Uppfattningen att Sverige bör ta emot färre flyktingar delas 2006 av 46 procent av väljarna. Andelen som motsätter sig förslaget är också i stigande, 28 procent, vilket är en tangering av den näst högsta andelen sedan 1990.

Figur 1 Andel som anser det vara ett bra/dåligt förslag att Sverige tar emot färre flyktingar (procent)

Kommentar: Förslaget som svarsalternativen fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra (övre kurvan) respektive mycket eller ganska dåligt (nedre kurvan) om förslaget. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Mönstret bland sympatisörerna till de politiska partierna är detsamma som tidigare år, nämligen att vänsterpartiet och miljöpartiet har de mest generösa sympatisörgrupperna och moderaterna den mest restriktiva. Men vi kan också konstatera att den grupp som röstar på ”annat parti” har blivit mer negativa till flyktingmottagning än i förra undersökningen (från 63 procent 2005 till 77 procent 2006). En specialstudie visar att bland sverigedemokraternas sympatisörer anser 98 procent att det är ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (procent)

Partisympati	2006	2005
vänsterpartiet	23	31
miljöpartiet	19	27
socialdemokraterna	42	47
centerpartiet	39	48
folkpartiet	44	48
kristdemokraterna	47	45
moderata samlingspartiet	60	57
annat parti	77	63
<i>varav</i>		
sverigedemokraterna	98	--

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: ”Ta emot färre flyktingar i Sverige” och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Som framgår av tabell 1 har opinionen inom vänsterpartiet och miljöpartiet blivit avsevärt mindre negativ till flyktingmottagning, från sitt redan låga motstånd. Även bland centerpartisterna har det skett en avsevärd förskjutning till en mindre negativ attityd. Socialdemokratiska och folkpartistiska sympatisörer har blivit något mindre negativa till flyktingmottagning. Något mer negativa har emellertid kristdemokrater och moderater blivit, medan den generellt mest negativa attityden återfinns hos väljare med sympatier hos andra partier och då framför allt hos sverigedemokratiska sympatisörer.

Flyktingmotståndets åldersmönster har under en lång följd av år jämnats ut, och 2006 är det endast de äldsta som har en något mer negativ attityd till flyktingmottagning. Könsskillnaderna i tabell 2 är också de förväntade, män är mer negativa till flyktingmottagning är kvinnor, även om skillnaden minskat något.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön och ålder. Andel som anger att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (procent)

Samtliga		46
Kön	Män	49
	Kvinnor	43
Ålder	15-19 år	44
	20-24 år	44
	25-29 år	46
	30-39 år	46
	40-49 år	45
	50-59 år	42
	60-75 år	49
	76-85 år	54

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Sammantaget har alltså opinionen blivit mer generös till svensk flyktingmottagning mellan 2005 och 2006. Samtidigt har den maximala åsiktsskillnaden mellan partisympatisörerna inom riksdagspartierna ökat till 41 enheter (30 enheter 2005) vilket motsvarar förra valårets 2002 års maxskillnad på 42 enheter.

Intresse för flyktingpolitik

Flyktingpolitiken tillhör inte de allra mest intressanta frågorna för svenska folket. Bland olika politikområden är flyktingpolitiken mycket intressant för endast 15 procent av befolkningen 2006, en andel som sjunkit sedan 1993 då förra mätningen genomfördes. Bara EU-politiken röner 2006 lägre intresse! (Demker & Duus-Otterström, i denna bok).

Ett intresse för flyktingpolitik har dock inget entydigt samband med åsikt om flyktingmottagning. Bland dem som säger sig vara mycket intresserade av flyktingpolitik anger 39 procent att det är ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar. Men i samma grupp anger 44 procent att det är ett mycket eller ganska dåligt förslag att ta emot färre flyktingar. Om man analyserar det omvända förhållandet är 13 procent av dem som tycker att det är ett mycket eller ganska bra förslag att emot färre flyktingar också mycket intresserade av flyktingpolitik. Bland dem som tycker att det är ett mycket eller ganska dåligt förslag att ta emot färre flyktingar är 23 procent mycket intresserade av flyktingpolitik. Åsikten att Sverige

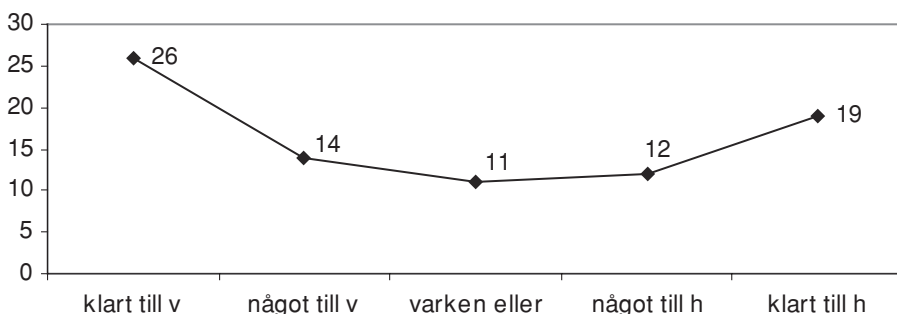
bör vara mer restriktiv i sin flyktingmottagning har således inget självklart samband med ett stort intresse för frågan som sådan.

För vilka är då flyktingpolitiken intressant?

Det svaga ålderssamband som vi sett ifråga om attityden till flyktingmottagning återfinns också ifråga om intresse för flyktingpolitiken. Allra mest intresserade är människor under 30 år – 19 procent – medan bland dem över 30 år är 14 procent mycket intresserade. Män och kvinnor är ungefär lika intresserade – 14 respektive 15 procent är mycket intresserade av flyktingpolitik.

Ideologi är däremot en viktigare förklaring till intresse för flyktingpolitik. Bland personer som placerar sig klart till vänster är en större andel mycket intresserade av flyktingpolitik än bland övriga ideologiska grupperingar.

Figur 2 Samband mellan vänster-högerposition och intresse för flyktingpolitik (procent)

Kommentar: Frågan löd: Hur intresserad är du av följande politiska områden: Flyktingpolitik. Svartalternativen var mycket intresserad, ganska intresserad, inte särskilt intresserad, inte alls intresserad. I figuren anges den del som svarat att de var mycket intresserade. Procentbasen utgörs av de svarspersoner som angivit något av de fyra svartalternativen, övriga är borträknade. Positionen på vänster-högerskalan har fem värden: klart till vänster, något till vänster, vare sig till vänster eller höger, något till höger samt klart till höger.

Intresset för flyktingpolitik följer således ett U-samband där ideologiska positioner på ytterkanterna indikerar ett större intresse för flyktingpolitik. Ett sådant U-samband återfinns också när det gäller det allmänna intresset för politik, men att sambandet är så pass klart även inom flyktingpolitiken indikerar att flyktingpolitiken har permanentat en ideologisk laddning i termer av vänster- och högerideologi. (Demker 2004)

Att flyktingpolitikens innehåll blivit en partiskiljande fråga har SOM-undersökningarna visat under en lång tid. (Demker 2007) På samma sätt är intresset för flyktingpolitik partiskiljande.

Tabell 3 Svenska folkets intresse för flyktingpolitik efter partisynpati. Andel som angivit att de är mycket intresserade (procent).

Partisympati:	
vänsterpartiet	28
miljöpartiet	22
socialdemokraterna	11
centerpartiet	9
folkpartiet	20
kristdemokraterna	12
moderata samlingspartiet	12
annat parti	31
varav	
sverigedemokraterna	43

Kommentar: Frågan löd: Hur intresserad är du av följande politiska områden: Flyktingpolitik. Svartalternativen var mycket intresserad, ganska intresserad, inte särskilt intresserad, inte alls intresserad. I tabellen anges den del som svarat att de var mycket intresserade. Procentbasen utgörs av de svarpersoner som angivit något av de fyra svartalternativen, övriga är borträknade.

Att intresse och en bestämd åsikt i flyktingfrågor inte alltid går hand i hand är ganska tydligt i tabell 3. Mest intresserade är visserligen sverigedemokraterna, som ju till 98 procent vill ta emot färre flyktingar. Men det mest restriktiva riksdagspartiet, moderaterna, har sympatisörer som är påtagligt lite intresserade av flyktingpolitik. Vänsterpartiets och miljöpartiets sympatisörer, som är de mest generösa, är avsevärt mer intresserade än moderata sympatisörer. Men också folkpartistiska sympatisörer är förhållandevis intresserade av flyktingpolitik.

Uppenbart är att sverigedemokraterna är den väljargrupp som på ett särskilt sätt skiljer ut sig genom att vara mest intresserade av flyktingpolitik och samtidigt vara helt och hållet för en mycket restriktiv flyktingmottagning.

Sverigedemokraternas sympatisörer

Vilka är då sverigedemokraternas sympatisörer? Är de bara intresserade av flyktingfrågorna? Vilka andra politiska hållningar har de?¹

Så gott som alla sd:s väljare anser det vara ett bra förslag att Sverige skall ta emot färre flyktingar. Men 90 procent av dem som vill minska flyktingmottagningen röstar inte på sverigedemokraterna. Vilka är då de som tydligen låter sin överty-

gelse i flyktingpolitiken vara avgörande för sitt partival? Gruppen är påtagligt mansdominerad. Av sverigedemokraternas sympatisörer är 62 procent män.² Utbildningsnivån är lägre än bland övriga partiers väljare. Bland sverigedemokraterna har 85 procent av sympatisörerna som mest gymnasieutbildning eller folkhögskola. Bland t ex socialdemokraterna är motsvarande andel 70 procent och bland centerpartiets sympatisörer 57 procent.³ Övriga partier har ännu lägre andel lågutbildade bland sina sympatisörer. Morgontidningsläsning är mindre utbredd bland sverigedemokraternas sympatisörer, 33 procent säger sig aldrig läsa en morgontidning. Det kan jämföras med 23 procent hos vänsterpartister, 19 procent hos socialdemokraternas sympatisörer eller 12 procent bland centerpartiets och kristdemokraternas sympatisörer.

Sverigedemokraternas väljare är i allmänhet yngre eller medelålders. Bland sympatisörerna är 33 procent under 30 år vilket är en större andel än både vänsterpartiet (24 procent) och miljöpartiet (26 procent) som annars har den mest ungdomliga sympatisörsgruppen.

Sverigedemokraterna har också i större utsträckning alltid bott där de bor nu, 51 procent, vilket är den högsta andelen stannboende bland alla partisympatisörer. Och sverigedemokraternas sympatisörer är också nöjda med sitt liv. Bland sverigedemokraternas sympatisörer är 38 procent mycket nöjda med sitt liv. Det är en större andel än bland socialdemokraternas (30 procent) och miljöpartiets sympatisörer och likvärdigt med andelen bland centerpartister (38 procent) och moderata sympatisörer (40 procent).

Motståndet mot EU är stort bland sverigedemokraternas sympatisörer, 62 procent av dem är emot det svenska EU-medlemskapet. Det är den största andelen bland alla partisympatisörer och en större andel än hos de sedan länge uttalat EU-negativa vänsterpartiets (59 procent) eller miljöpartiets sympatisörer (44 procent).

Sverigedemokraternas sympatisörer är inte heller särskilt intresserade av politik. Endast 7 procent av sverigedemokraterna anger sig vara mycket intresserad av politik vilket är den lägsta andelen bland alla partisympatisörer. Även om man vidgar frågan till att omfatta dem som är mycket eller ganska intresserade av politik kvarstår den låga andelen. Endast 38 procent av sverigedemokraternas väljare anger sig vara mycket eller ganska intresserade av politik, bland övriga partiers sympatisörer är den andelen undantagslöst över 50 procent.⁴ Förtroendet för demokratin är också mycket lågt, endast 40 procent av sverigedemokraternas sympatisörer är mycket eller ganska nöjda med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige. Den andelen kan jämföras med 73 procent bland vänsterpartiets sympatisörer, 79 procent bland moderater och 77 procent bland miljöpartiets sympatisörer.

Flyktingpolitiken som profilfråga

För sverigedemokraterna som politiskt parti är flyktingpolitiken en profilfråga – det har partiledaren betonat i valrörelsen och det syns bland sympatisörerna. Genom

att bejaka en restriktiv linje avseende flyktingmottagning får partiet en plattform för att skapa stöd för sin politik i många andra frågor. Partiets innersta organisatoriska kärna består av övertygade och målinriktade personer med intresse för politik. Men opinionsstödet kommer från människor som är ganska ointresserade av politik, har lågt förtroende för demokratin och som inte har någon direkt vilja att sätta sig in i eller engagera sig i politiken.⁵ Sympatisörerna är unga och därmed mer rörliga än äldre väljare. De har också ofta röstskolkat i tidigare val.⁶ Partiet har således ett bräckligt politiskt stöd att bygga på i sin önskade marsch mot riksdagen.

Noter

- ¹ Notera att n-talet för sverigedemokraternas sympatisörer pendlar mellan 37 och 69. Analyser i mindre grupper är därför vanskliga och jag har här valt att endast ta upp tydliga och genomgående skillnader mellan gruppen sverigedemokrater och övriga.
- ² Bland moderata sympatisörer är 52 procent män, övriga partier har en jämn könsfördelning eller en kvinnoövertikt, t ex kristdemokraterna med 59 procent kvinnliga sympatisörer eller miljöpartiet med 62 procent kvinnliga sympatisörer.
- ³ Och då är dessa partisympatisörer i genomsnitt betydligt äldre än sverigedemokraternas sympatisörer.
- ⁴ Vänsterpartiet 66 procent, socialdemokraterna 52 procent, centerpartiet 54 procent, folkpartiet 60 procent, moderaterna 61 procent, kristdemokraterna 56 procent och miljöpartiet 61 procent.
- ⁵ Valu 2006 (SvT:s vallokalsundersökning) visade att sverigedemokraternas väljare också hade större misstroende mot politiker än andra och att man också plånboksröstade i större utsträckning än andra väljare. Många av partiets valda ombud är också politiskt oerfarna, och en del blev t o m invalda mot sin vilja och valde att representera sig själva snarare än partiet, (Linus Persson i Vaggeryd; <http://sr.se/cgi-bin/isidorpub/PrinterFriendlyArticle.asp?artikel=951769&ProgramID=91>) samt även oklara mandat i Mariestad, Gällivare, Norrköping och Gnosjö. (<http://www.sr.se/cgi-bin/isidorpub/PrinterFriendlyArticle.asp?DagensDatum=2006-09-23&Artikel=949555&ProgramID=83>)
- ⁶ Valu 2006.

Referenser

- Demker, M (2004) "Vänster och höger i flyktingpolitiken" ur Holmberg, S och L. Weibull (red) *Ju mer vi är tillsammans* SOM-rapport 34, SOM-institutet, Göteborgs Universitet, Göteborg
- Demker M (2007) Attitudes towards immigrants and refugees. Swedish trends with some comparisons" *International Studies Association Annual Convention i Chicago 28 februari – 3 mars 2007*

DEN NATIONELLA SOM-UNDERSÖKNINGEN 2006

ÅSA NILSSON

SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomför varje höst sedan 1986 en nationell frågeundersökning – *Riks-SOM* – i syfte att kartlägga den svenska allmänhetens vanor och attityder på temat samhälle, politik och medier (förkortningen SOM står för Samhälle Opinion Massmedia).¹ *Riks-SOM-undersökningen 2006* innebär således den 21:e i ordningen. Data samlas in via postala enkäter, och varje undersökning genomförs under så identiska förutsättningar som möjligt för att resultaten från de olika åren ska vara jämförbara.

SOM-institutet är ett samarbete mellan tre institutioner vid Göteborgs universitet: Förvaltningshögskolan, Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) samt Statsvetenskapliga institutionen. En rad forskningsprojekt medverkar i Riks-SOM-undersökningen – flertalet med förankring i någon av dessa tre institutioner, men även externa projekt deltar.

Resultaten från Riks-SOM-undersökningarna redovisas i årliga publikationer där de medverkande forskarna presenterar analyser baserade på de senaste resultaten men också, så långt det är möjligt, belyser mer långsiktiga opinions- och medietrender. I föreliggande kapitel redovisas genomförandet av Riks-SOM-undersökningen 2006; det handlar om studiens uppläggning, fältarbetets olika moment samt resultatens representativitet.

Undersökningens uppläggning

Riks-SOM-undersökningen genomförs sedan starten 1986 i form av en postenkät som går ut till ett systematiskt sannolikhetsurval² av Sveriges befolkning. Från och med 2000 års undersökning är åldersintervallet 15–85 år (tabell 1). Utländska medborgare ingår i urvalet sedan 1992 (samt i undersökningarna 1986 och 1989).

Omfattningen av undersökningen har ökat fram till och med slutet av 1990-talet, både vad gäller antalet frågor och antalet svarspersoner. Från och med 1998 delades Riks-SOM-undersökningen i praktiken upp i två parallella riksrepresentativa delundersökningar, vilka alltsedan 2000 års undersökning har baserats på ett urval om vardera 3 000 personer. I 2006 års undersökning var urvalet emellertid 6 050 personer (3 025 per undersökning), till följd av att ett extra urval fick dras i efterhand i syfte att inkludera personer registrerade hos Swedmas så kallade spärregister *NIX adresserat*, vilka var felaktigt exkluderade i den ursprungliga urvalsramen.³ Samtliga respondenter ingick i urvalet vid fältarbetets start.

Tabell 1 Riks-SOM-undersökningens design 1986–2006

År	Urvalsdesign	Antal formulär	Total urvalsstorlek	Medborgarskap	Åldrar
1986	Systematiskt sannolikhetsurval	1	2 500	Både sv. & utl.	15–75 år
1987–1998	"	"	"	Endast sv.	"
1989	"	"	"	Både sv. & utl.	"
1990–1991	"	"	"	Endast sv.	"
1992–1995	"	"	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1996	"	"	2 841 ¹	"	"
1997	"	"	2 800	"	"
1998	"	2	5 600	"	16–80 år ²
1999	"	"	"	"	15–80 år
2000–2004	"	"	6 000	"	15–85 år
2005	"	"	"	"	"

2006	Systematiskt sannolikhetsurval	2	6 050 ³	Både sv. & utl.	15–85 år

Kommentar: ¹Gruppen 15-åringar var av misstag inte inkluderade i det ursprungliga urvalet utan tillfördes i efterhand undersökningens första urval om 2 800 personer. ²Gruppen 15-åringar var av misstag inte inkluderade i urvalet. ³Det ursprungliga urvalet om 6 000 personer utökades med 50 personer ur spärregistret *NIX adressat*, felaktigt exkluderade ur det ursprungliga urvalet.

Datainsamlingen för de båda formulären i Riks-SOM 2006 genomfördes parallellt och under identiska förutsättningar. En dryg fjärdedel av frågorna (variablerna) i undersökningen ingick i bägge formulär och kan därmed analyseras med dubbla urvalsstorleken som grund. Dessa frågor är dels sådana som syftar till att belysa centrala frågeställningar inom statsvetenskap, förvaltningsforskning och medie- och kommunikationsvetenskap, dels sådana av bakgrundskaraktär. Genom att inkludera frågor i bägge formulär erbjuder det större urvalet också möjligheten till bearbetning av svarsgrupper som annars vore för små för statistiskt säkerställda analyser.

De enskilda frågorna utarbetas av de deltagande forskningsprojekten i samarbete med SOM-institutet. De båda formulären (se bilaga i slutet av denna volym) skiljer sig innehållsmässigt något åt i det att tyngdpunkten i det ena formuläret – *Riks-SOM I* – ligger på politik och samhälle, medan det andra – *Riks-SOM II* – i stället har en tonvikt på frågor om medier, kultur och livsstil. Dispositionen av innehållet i formulären framgår av tabell 2.

Tabell 2 Innehållsöversikt för frågeformulären i Riks-SOM 2006

<i>Riks-SOM I</i>		<i>Riks-SOM II</i>	
Fråga 1–8	Nyheter och medier	Fråga 1–12	Nyheter och tidningar
Fråga 9–26	Politik, samhälle och demokrati	Fråga 13–23	Politik, samhälle och demokrati
Fråga 27–30	Omvärldsfrågor	Fråga 24–30	TV och radio
Fråga 31–33	Teknikinnehav och internet	Fråga 31–38	Teknikinnehav, internet och mobiltelefoni
Fråga 34–44	Samhälle och service	Fråga 39–43	Tidskrifter, böcker och bibliotek
Fråga 45–57	Miljö och energi	Fråga 44–50	Film och teater
Fråga 58–61	Kunskap och samhälle	Fråga 51–53	Medier och samhälle
Fråga 62–71	Aktiviteter, intressen och värderingar	Fråga 54–55	Hunden i samhället
Fråga 72–79	Arbetsliv	Fråga 56–65	Aktiviteter, intressen och värderingar
Fråga 80–98	Bakgrundsfrågor	Fråga 66–73	Arbetsliv
		Fråga 74–90	Bakgrundsfrågor

Kommentar: Frågeformulären för Riks-SOM I respektive Riks-SOM II återfinns i bilaga i slutet av denna volym.

Huvuddelen av frågorna har fasta svarsalternativ med rutor för respondenten att kryssa i. I några fall svarar respondenten genom att skriva ett tal i en ruta; ytterligare några frågor är helt öppna men kräver endast ett kort svar (de rör bland annat vilken/vilka morgontidningar man läser och vilka samhällsproblem man tycker är viktigast i Sverige i dag). Att fylla i enkätens samtliga frågor tar uppskattningsvis cirka en och en halv timme; de synpunkter som erhålls från respondenterna indikerar dock stora variationer.

Fältarbetet

Fältarbetet för *Riks-SOM 2006* följer i huvudsak uppläggningsen av tidigare års undersökningar. Huvuddelen av datainsamlingsarbetet genomfördes under hösten 2006. Arbetet inleddes i början av september med att ett vykort skickades ut till respondenterna för att informera om att de var utvalda att delta i undersökningen. Veckan därpå skickades enkäten ut tillsammans med ett kortare följebrev, en informationsbroschyr om SOM-institutets verksamhet samt en penna. Enkäten nådde ut onsdagen den 20 september, dvs. i veckan efter de allmänna valen i Sverige. Under resterande del av fältperioden genomfördes successivt en serie påminnelseinsatser postalt och per telefon – sammanlagt sex insatser. Den 15 februari avslutades fältarbetet i formell mening. Men redan vid novemberens utgång hade 93 procent av de som slutligen skulle komma att medverka skickat tillbaka sin enkät. Av tablan nedan framgår i detalj tidsramarna för fältarbetet och dess olika insatser.⁴

Tablå 1 Fältarbetets moment Riks-SOM 2006

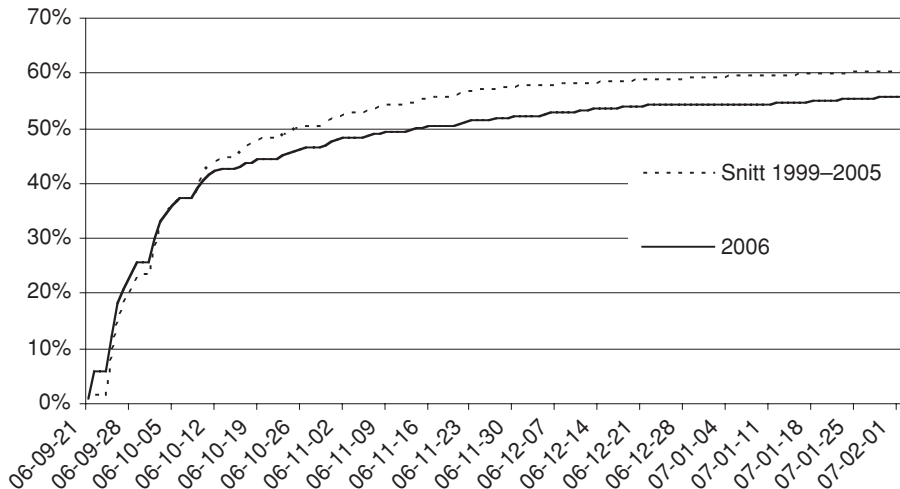
8 sept. 2006	Utskick av aviseringsvykort.
15 sept.	Utskick av enkät, följbrev, informationsbroschyr, svarskuvert och penna (försändelsen når ut till respondenterna onsdagen den 20 sept).
25 sept.	Utskick av tack-/påminnelsevykort.
2 okt.	Utskick av enkät, följbrev, informationsbroschyr och svarskuvert till intervjupersoner som ännu inte sänt in enkäten.
12–23 okt. ...resp. 24 okt.	Telefonpåminnelse till svarspersoner som ej sänt in enkäten... ...samt postal påminnelse till personer utan känt telefonnummer och till personer som ej kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
7–13 nov. ...resp. 14 nov.	Telefonpåminnelse (motsvarande 12–23 okt.)... ...samt postal påminnelse (motsvarande 24 okt.).
28 nov.–4 dec. ...resp. 5 dec.	Telefonpåminnelse (motsvarande 12–23 okt.), inkl. postal bekräftelse till de som sagt att de ämnar delta (5 dec)... ...samt postal påminnelse till personer utan känt telefonnummer och till personer som ej kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
5 jan. 2007	Utskick av enkät, följbrev, svarskuvert samt ”bortfallsenkät” – med frågan om varför man inte önskar/kan delta – till samtliga som inte hörts av under fältarbetets gång.
15 feb.	Fältarbetet avslutades.

Den första enkätförsändelsen gick ut fredagen den 15 september (med B-post, dvs. planerad utdelning nästkommande onsdag).⁵ Torsdagen veckan därpå kom 49 ifyllda enkäter tillbaka. Efter helgen uppgick inflödet till 12 procent av det totala antalet utskickade enkäter; resultatet med hela veckans inflöde inräknat uppgick till en fjärdedel. Detta motsvarar inkomna svar från nästan hälften, 46 procent, av de som skulle komma att besvara enkäten innan fältarbetet avslutades. Vid oktobers utgång hade 85 procent av det slutgiltiga antalet ifyllda enkäter kommit in; vid novembers utgång 93 procent, och vid årsskiftet 97 procent. Därefter fortsatte inflödet svagt men stadigt ända in i februari 2007, motsvarande de sista 3 procenten.

Under fältarbetets första veckor strömmade enkätinflödet in i jämn nivå med tidigare års undersökningar (figur 1). Men i mitten av oktober började undersökningen förlora i svarsfrekvens relativt dessa. I slutet av november var svarsandelen hela 5,5 procentenheter lägre än genomsnittet för undersökningarna 1999–2005 vid motsvarande tidpunkt – och som mest 8,7 procentenheter lägre än den mest framgångsrika av dessa (1999 års undersökning). Det går inte att se någon särskild enskild orsak bakom det sämre svarsinflödet 2006 jämfört med tidigare; påminnelseinsatserna har följt i princip samma uppläggning under senare år. De sista åtgärderna gav en viss effekt relativt tidigare års resultat; vid fältarbetets slut den 15 februari hade skillnaden relativt genomsnittet för de sex föregående åren krympt till 4,6 procentenheter. Samma negativa erfarenhet av ett trögt fältarbete gjordes för övrigt i den regionala undersökningen – *Väst-SOM 2006* – som genomfördes parallellt med den nationella (se Antoni 2007/kommande).

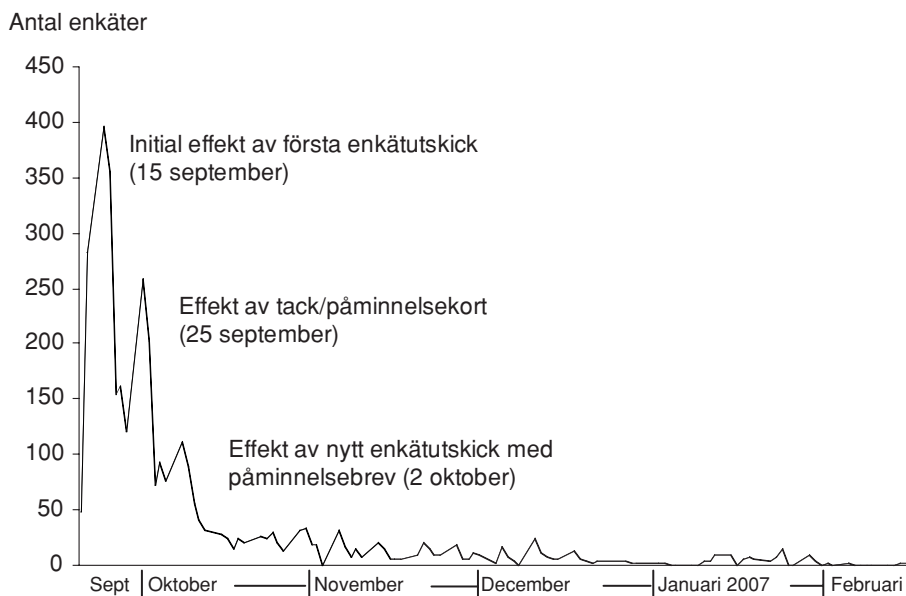
Figur 1 Dagligt inflöde av enkäter i Riks-SOM 2006 relativt ett genomsnitt för 1999–2005 års undersökningar (kumulativ procent av bruttourvalet)

Kommentar: Inflödet redovisas med utgångspunkt i 2006 års fältperiod i relation till jämförbara fältveckor för övriga års undersökningar.

Figur 2 visar hur enkätinflödet kommer i vågor, tydligt i fas med utskick och påminnelseåtgärder. Vågbildseffekten är ett mycket stabilt fenomen som uppträder i varje undersökning. Veckoslutets dagar och helgdagar, det vill säga alla dagar utan postutdelning, är exkluderade från tidsaxeln.

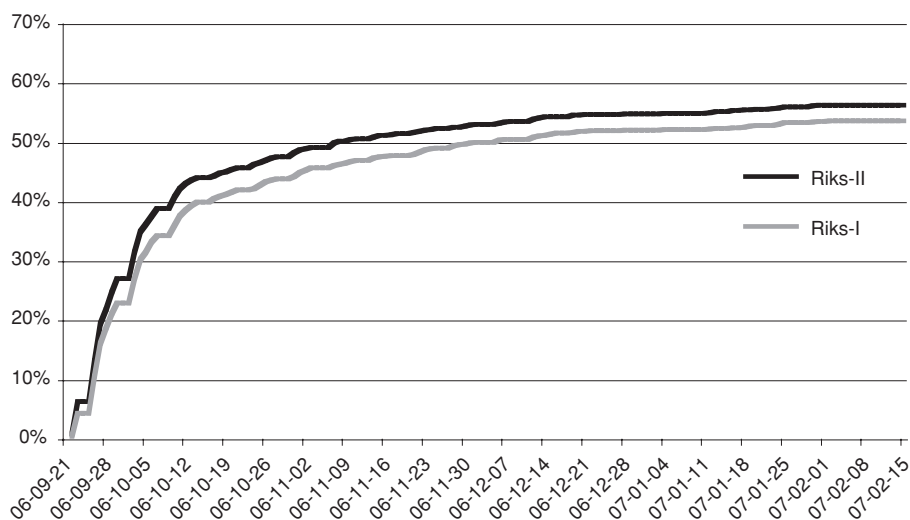
Figur 2 Dagligt inflöde av enkäter i Riks-SOM 2006 (antal)

Kommentar: Veckoslutets dagar och helgdagar, det vill säga alla dagar utan postutdelning, är exkluderade från tidsaxeln.

När fältarbetet avslutades slutgiltigt den 15 februari var bruttosvarsfrekvensen (dvs. andelen inkomna enkäter av det totala antalet utskickade) 55,1 procent, vilket innebär ett väsentligt försämrat resultat relativt genomsnittet för undersökningarna 1999–2005 på 60,2 procent.⁶ Inflödet för respektive delundersökning följer i huvudsak samma mönster under fältperioden, med den skillnaden att Riks-I genomgående ligger något under Riks-II. Vid fältarbetets slut uppgick skillnaden till 78 enkäter, motsvarande 2,5 procentenheter sett till bruttoresultatet. Motsvarande skillnad mellan den jämförelsevis mer politikinriktade Riks-I och den mer medieinriktade Riks-II har observerats samtliga år sedan 1998 då Riks-SOM för första gången genomfördes som två parallella delundersökningar, med två olika formulär. Figur 3 visar inflödet per delundersökning 2006.

Figur 3 Dagligt inflöde av enkäter i Riks-I respektive Riks-II 2006 (kumulativ procent av bruttourvalet)

Svarsfrekvens och bortfall

Från bruttourvalet definierar man normalt bort avlidna samt personer som är långtidssjukskrivna, inte talar svenska, har flyttat från orten eller av liknande skäl inte bedöms ingå i populationen utan definieras som så kallat naturligt bortfall (för fullständig definition, se kommentar till tabell 3). Därmed erhåller man undersökningens nettourval, vilket ligger till grund för redovisningar av undersökningars svarsfrekvens. För samhällsvetenskapliga postenkäter har svarsfrekvensen tidigare brukat ligga på mellan 60 och 70 procent, men under senare år har det blivit allt svårare att nå dessa nivåer. SOM-undersökningarna uppvisar generellt ett gott resultat med en genomsnittlig svarsfrekvens för de sammanlagt 21 genomförda undersökningarna på 67 procent (tabell 3). Från och med 2000-talet har nivån emellertid sjunkit, och 2006 års undersökning nådde precis 60 procent. Därmed blir genomsnittet för undersökningarna 2000–2006 64 procent, vilket kan jämföras med 68 procent för perioden 1986–1999.

Tabell 3 Svarefrekvens i Riks-SOM-undersökningarna 1986–2006

	Antal svarande	Svarefrekvens av hela urvalet (brutto)	Svarefrekvens med hänsyn till naturligt bortfall (netto)	Undersökningsföretag ansvarigt för fältarbetet
1986	1 624	65%	68%	SCB
1987	1 672	67%	70%	SOM-institutet
1988	1 643	66%	69%	SCB
1989	1 578	63%	66%	IMU-Testologen
1990	1 582	63%	66%	IMU-Testologen
1991	1 573	63%	67%	IMU-Testologen
1992	1 889	67%	71%	Sifo
1993	1 857	66%	70%	Sifo
1994	1 704	61%	67%	Gallup
1995	1 777	63%	65%	Temo
1996	1 779	63%	69%	Gallup
1997	1 754	63%	69%	Gallup
1998	3 561	64%	68%	Sifo
1999	3 503	63%	67%	Kinnmark
2000	3 546	59%	63%	Kinnmark
2001	3 638	61%	67%	Kinnmark
2002	3 609	60%	65%	Kinnmark
2003	3 675	61%	66%	Kinnmark
2004	3 612	60%	65%	Kinnmark
2005	3 499	58%	63%	Kinnmark
2006	3 336	55%	60%	ScandInfo

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas: adress okänd, avflyttad; sjuk, institutionsvård, förståndshandikappad; avliden; bortrest, studier/militärtjänstgöring på annan ort; bosatt/studerar/arbetar utomlands; ej svensktalande.

Av det ursprungliga urvalet på totalt 6 050 personer (bruttourvalet) var det 3 336 personer som besvarade och skickade in formuläret i 2006 års undersökning. Sammanlagt 493 personer har räknats bort som naturligt bortfall. I tabell 4 redovisas bortfallsstorleken i årets undersökning, totalt samt för båda enkäterna.

Andelen bortdefinierade (det naturliga bortfallet) ligger på samma nivå för de bägge delundersökningarna, totalt 8,1 procent. Det naturliga bortfallet lyfter bruttosvarefrekvensen på 55 procent för hela undersökningen till nettoresultatet 60 procent. I och med den obefintliga skillnaden i antalet bortdefinierade mellan Riks-I och Riks-II återspeglas skillnaden vi tidigare sett ifråga om inflödet även i nettoresultatet: Riks-I har en nettosvarefrekvens på 59 procent, Riks-II 61 procent.⁷

Tabell 4 Svarande och bortfall i Riks-SOM-undersökningen 2006

	Riks-SOM I	Riks-SOM II	Totalt
Ursprungligt urval (brutto)	3 025	3 025	6 050
Bortdefinierade (naturligt bortfall)	247	246	493
Nettourval	2 778	2 779	5 557
Antal svarsvägrare/ej anträffade	1 396	1 318	2 714
Antal svarande	1 629	1 707	3 336
Svarsfrekvens: brutto	54%	56%	55%
Svarsfrekvens: netto	59%	61%	60%

I samband med telefonpåminnelserna har personer som meddelat att de inte önskar delta i undersökningen fått följdfrågan om varför. Kompletterat med den information som erhållits från respondenter som hört av sig under fältarbetets gång och resultaten av den bifogade "bortfallsenkäten" i sista påminnelsen, med frågan om varför man inte önskar eller kan delta i undersökningen (gav svar från 122 personer), har totalt 1 007 personers specificerade anledningar till att inte *vilja* delta kunnat sammanställas (tabell 5). I linje med tidigare års erfarenheter är tidsbrist ett vanligt argument; i 2006 års undersökning är det 33 procent av personerna med en känd orsak till svarsvägran som anger detta som enda skäl till att avstå. Tidigare år har tidsskälet varit än mer frekvent relativt andra orsaker (Nilsson 2006). Att avstå på mer principiell grund är relativt vanligt även det, omfattande 26 procent i årets undersökning. Därefter är det 14 procent som anför att det är för många frågor, och nästan lika många, 11 procent, som anser att frågorna är ointressanta. Vare sig det faktum att det inte utgår någon ersättning, oro/misstro beträffande anonymitetsförhållandet eller att frågorna skulle vara för svåra är särskilt frekvent grund för svarsvägran. Bilden är väsentligen densamma i de två delundersökningarna, men såväl tidsbrist, att vägra på principiell grund samt krav på ersättning är något vanligare skäl i Riks-II än i Riks-I, medan det omvända gäller synpunkten att frågorna är ointressanta.

Tabell 5 Specificerade skäl till att inte vilja delta i Riks-SOM-undersökningen 2006 (procent)

	Riks-SOM I	Riks-SOM II	Totalt
Har inte tid	31	34	33
Vill av princip inte delta	25	27	26
För många frågor	15	14	14
Frågorna är ointressanta	13	9	11
Frågorna är för svåra	2	2	2
Litar ej på anonymiteten	2	2	2
Vill ej delta utan ersättning	0	2	1
Annat skäl	9	6	7
Blandade skäl	3	4	4
Summa procent	100	100	100
Antal personer	522	485	1 007

Kommentar: Informationen är inhämtad via telefonpåminnelserna, via den "bortfallsenkät" som bifogas sista påminnelsen samt från kontakter med respondenter som hört av sig under fältarbetets gång.

Representativitet och svarsfrekvens i olika grupper

Vilka som svarar och vilka som faller bort i en frågeundersökning har betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Om en viss grupp är underrepresenterad och samma grupps svar tenderar att skilja sig från övriga, blir studiens resultat mindre giltiga för populationen som helhet. Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda frågor. Av tabell 6 framgår hur svarsbenägenheten i *Riks-SOM 2006* varierar i olika grupper över tid.

I likhet med erfarenheterna från tidigare års SOM-undersökningar svarar kvinnor som grupp i större utsträckning än män; 2006 är mönstret starkare än på flera år, med en skillnad på 7 procentenheter, i Riks-II hela 9 procentenheter.

Vi noterar hur äldre helt i linje med tidigare erfarenheter svarar i större utsträckning än yngre; precis som vad gäller könsfaktorn är mönstret tydligare relativt tidigare år. Skiljelinjen mellan att svara i mindre respektive större utsträckning än genomsnittet återfinns 50-årsåldern; här har den legat sedan slutet av 1990-talet. Störst är svarsviljan i gruppen 60–69 år. Svarsfrekvensen bland de allra äldsta, 80–85-åringarna (gruppen omfattar totalt 180 personer i nettoourvalet, 250 i bruttourvalet), klarar genomsnittet med god marginal. Den svagaste svarsbenägenheten återfinns i gruppen 20–24 år, särskilt i Riks-I där nettoresultatet är 39 procent – vilket därmed tangerar ett halverat resultat jämfört med det för 60–69-åringarna i Riks-II (76 procent).

Tabell 6 Svarsandelen (netto) i olika grupper, 1995–2006 (procent)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Riiks-I	Riiks-II
TOTALT	65	69	69	68	67	63	67	65	66	65	63	60	59	61
Könn														
Kvinnor	66	68	70	69	68	65	68	69	68	67	65	64	61	66
Män	65	67	68	69	66	61	66	62	64	63	61	57	56	57
Ålder														
15–19 år	66	71	72	75	67	57	56	61	60	55	56	49	46	52
20–24 år	64	66	67	63	55	60	57	61	57	55	53	43	39	48
25–29 år	60	74	55	64	58	55	59	60	63	57	54	50	52	47
30–39 år	67	60	62	64	63	57	62	57	60	59	57	54	53	54
40–49 år	62	68	70	73	66	60	67	64	63	61	58	59	59	58
50–59 år	67	67	71	73	70	67	76	69	71	69	69	67	65	69
60–75 år	69	71	76	73	75	75								
76–80 år	63	72	78	58	69	68								
60–69 år							74	76	79	78	73	73	70	76
70–79 år							74	74	75	79	75	71	69	73
80–85 år							58	67	62	65	64	67	62	72
Region														
Stockholm	64	63	64	63	60	58	64	60	61	61	57	56	56	57
Östra Mellansverige	65	68	67	71	63	64	68	64	66	65	66	63	61	64
Småland med Öar	69	71	74	70	70	68	73	68	66	70	67	62	59	65
Sydsverige	67	64	70	75	70	65	62	69	67	64	61	58	55	61
Västsverige	63	69	70	69	68	61	66	65	69	67	62	60	59	62
Norra Mellansverige	65	75	67	69	69	66	69	67	69	61	64	62	59	65
Mellersta Norrland	68	70	74	72	71	64	73	69	63	69	67	60	60	60
Övre Norrland	67	69	72	69	72	61	72	67	68	71	64	64	66	62

Kommentar: Gruppen 81–85-åringar är inkluderade från och med Riiks-SOM 2000.

Boende i Stockholmsregionen drar precis som tidigare år ner svarsandelen för undersökningen som helhet, med 56 procent, något som också gäller Sydsverige (58 procent). Resultatet för Västsverige, landets tredje storstadsområde, motsvarar däremot genomsnittet. Den högsta svarsfrekvensen återfinns i Övre Norrland (64 procent).

SOM-undersökningens urval av personer utgör ett slags Sverige i miniatyr. Hur väl avspeglar då Riks-SOM-undersökningen 2006 hela befolkningen, och vilka skillnader kan urskiljas mellan sammansättningen i det dragna urvalet av personer och de respondenter som slutligen svarat? Via tabell A1–A4 i appendix kan respondenternas sammansättning beträffande kön, ålder, region respektive fackföreningsmedlemskap jämföras med sammansättningen i såväl det dragna urvalet som i den svenska befolkningen. Av uppställningarna framgår att de svarande tämligen väl avspeglar den svenska befolkningen i dessa avseenden. Några avvikelser förtjänar dock att kommenteras.

Könsfördelningen (tabell A1) bland svenska 15–85-åringar är mycket balanserad i verklighetens Sverige år 2006: 50–50. Bland de svarande i Riks-SOM-undersökningen 2006 är emellertid fördelningen 52–48 med en övervikt av kvinnor; i Riks-II 53–47. Urvalet har inte bidragit till denna skevhet – tvärtom var männen i svag övervikt här – utan det handlar om en något större svarsbenägenhet hos kvinnor (jfr. tabell 6).

Åldersfördelningen (tabell A2) i Riks-SOM-undersökningens dragna urval är i mycket representativ för den svenska befolkningen, det gäller Riks-I likväl som Riks-II. Men genom att yngre svarar i något mindre utsträckning än äldre (jfr. tabell 6), särskilt relativt gruppen 50–75-åringar, uppkommer en viss snedfördelning i undersökningen. Detta är ett välbekant mönster från de senaste årens undersökningar. De äldstas tvärtom relativt starka svarsbenägenhet motverkar det faktum att de är något underrepresenterade i nettourvalet till följd av en högre andel naturligt bortfall.

Ser vi till den geografiska fördelningen (tabell A3), ger Riks-SOM 2006 en i huvudsak god bild av den geografiska spridningen i Sveriges befolkning. Stockholmare är något underrepresenterade i bägge delundersökningar – ett resultat av både en något sämre sarsvilja (jfr. tabell 6) och ett större naturligt bortfall. Men avvikelserna är inte större än två procentenheter mellan verklighetens Sverige och Riks-SOM-undersökningen (21 mot 19 procent).

Vad gäller fackföreningsmedlemskap (tabell A4) liknar mönstret i Riks-SOM det för befolkningen som helhet, om än med en svag underrepresentation av LO-anslutna i SOM-materialet, särskilt i Riks-I. Det är emellertid svårt att exakt värdera skillnaden i och med skillnader i mätmetoder.

Jämförelserna mellan svarspersonernas socioekonomiska sammansättning och befolkningens visar att Riks-SOM-undersökningens respondenter sammantaget speglar Sveriges befolkning mycket väl.

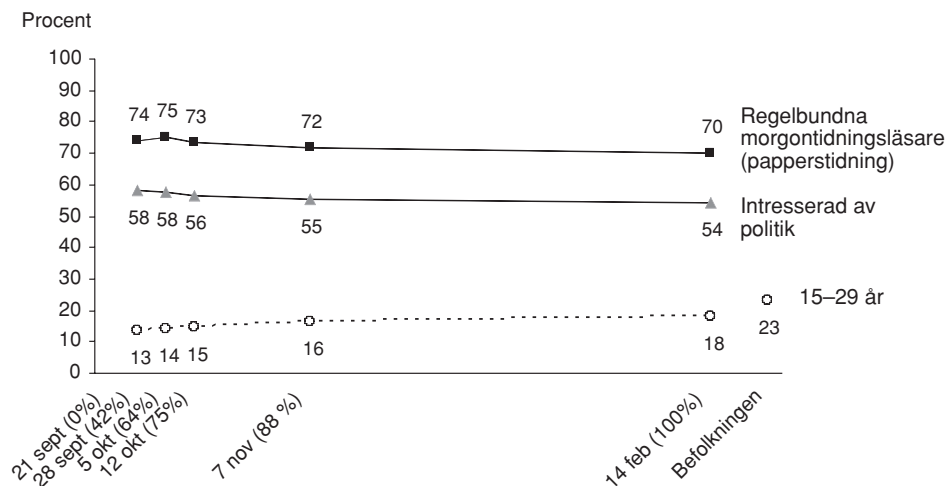
Representativitet efter svarsfrekvens

Vid uppläggnen av fältarbetet för en enkätstudie måste svarsfrekvens och svars-kvalitet alltid vägas mot tillgängliga resurser i tid och pengar. En undersökning helt utan påminnelser är naturligtvis billigare och mindre tidskrävande. Men erfarenhe-ten säger oss att svarsfrekvensen med en sådan strategi blir väsentligt lägre än om man inkluderar ett antal påminnelser. Och det finns samtidigt tendenser till att en låg svarsfrekvens delvis är resultatet av att *vissa grupper* är mindre benägna att delta utan påstötningar än andra; underlaget blir alltså inte enbart *mindre* med en kortare fältperiod utan dessutom *skevare* sett till befolkningen som helhet.

I Riks-SOM-undersökningen 2006 hade 42 procent av de personer som skulle komma att besvara enkäten skickat tillbaka den ifyllt senast dagen då första påmin-nelsen nådde ut (28 september). Skulle vi nöjt oss med det inflödet hade skevheten i ålder varit större jämfört med slutresultatet. Gruppen 15–29-åringar representeras efter sex dagars inflöde med 13 procent i enkätunderlaget – att jämföra med 18 procent när samtliga enkäter räknats in, och med befolkningens 23 procent. I tidi-gare års SOM-undersökningar har socioekonomiska egenskaper som klassidentifi-kation och fackföreningsmedlemskap följt ett motsvarande mönster med en lägre andel som definierar sig som arbetare och som är LO-medlemmar i det initiala svarsunderlaget jämfört med senare (Nilsson 2005). Tendensen saknas helt i 2006 års undersökning vad gäller fackföreningsmedlemskap, men det finns ett svagt mönster vad gäller subjektiv klassidentitet. I det initiala svarsunderlaget identifierar sig 42 procent som boende i ett arbetarhem; vid fältarbetets slut har andelen vuxit till 44 procent.

Åldersfördelningen påverkas alltså däremot mycket tydligt av fältarbetets längd i en postal frågeundersökning som SOM-undersökningen. Skevheter i detta avse-ende riskerar att påverka resultaten av frågor där åldersfaktorn är starkt relaterad till svaren. Exempelvis kan konstateras hur morgontidningsläsning och politiskt in-tresse överskattas vid ett ”förtida” fältstopp till följd av överrepresentationen av äldre i de tidigt inkomna svaren. Nu är alternativet inte nödvändigtvis att helt avstå från påminnelser eller att strypa inflödet redan efter fem dagar. Skulle vi exempelvis sätta punkt i början av november – efter tre påminnelseinsatser: ett tack-/påmin-nelsekort, ett nytt enkätutskick samt en telefonuppföljning – då 88 procent av de som skulle komma att medverka hade skickat in sin enkät, blir skevheten i ålders-hänseende mindre (figur 4). Detsamma gäller morgontidningsläsning och politiskt intresse. Men fortfarande gäller att överensställningen med ålderssammansätt-ningen i det verkliga Sverige är störst i det slutliga Riks-SOM-materialet. Det finns alltså goda skäl att genom fler påminnelseinsatser söka öka svarsfrekvensen i pos-tala enkätundersökningar.

Figur 4 Andelen regelbundna morgontidningsläsare, intresserade av politik respektive 15–29-åringar efter fältarbetets längd (svarsfrekvens) i Riks-SOM 2006 (procent)

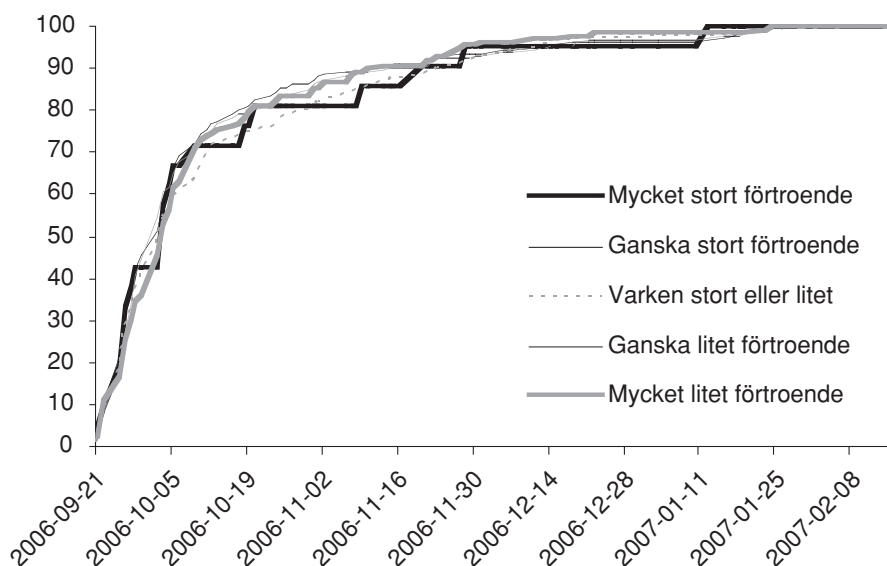
Kommentar: Regelbundna morgontidningsläsare avser de som läser en papperstidning minst 5 dagar i veckan. Andelen intresserade av politik avser de som svarat att de är mycket eller ganska intresserade.

Det ska samtidigt betonas att ett utdraget fältarbete är långt ifrån ett självändamål i en frågeundersökning. Stora omvärldshändelser på såväl internationell som nationell nivå kan innebära att ett enkätmaterial som sträcker sig över flera månader fångar upp en splittrad opinion, eller snarare en opinion under förändring. Riks-SOM-undersökningen 2006 som nådde ut veckan efter de allmänna valen i Sverige, med ett regeringsskifte som resultat, visar på ett förstärkt stöd för socialdemokraterna bland de sent inkomna svaren, något som avspeglar den opinionsvind under senhösten som opinionsinstitutet kunde rapportera. I Sverker C. Jagers och Johan Martinssons kapitel i denna volym analyseras också hur oron för förändringar i jordens klimat är starkare i svaren från slutet av fältperioden, det vill säga i kölvattnet av FN:s klimatrapport och medierapporteringen som följde.

I Riks-SOM-undersökningen ingår varje år frågor om förtroendet för olika samhällsinstitutioner och grupper (se Sören Holmbergs och Lennart Weibulls kapitel i denna volym). I 2006 års Riks-I-formulär inkluderades även en fråga om förtroendet för opinionsmätningar (se Petersson (red.) kommande/2008). Intressant ur ett metodperspektiv är i vilken mån mer tillitsfulla personer i detta avseende är överrepresenterade bland respondenterna i en SOM-undersökning; emellertid är det en fråga som svårigen låter sig besvaras på empirisk grund i och med att varje befolkningsreferens av detta slag kräver något slags frågeundersökning. Vad som dock *kan*

undersökas är huruvida svarsbenägenheten *mätt i den tid* det tar innan respondenten skickar in formuläret varierar med förtroende. Glädjande nog är förtroendet för opinionsmätningar inte någon avgörande faktor för att snabbt medverka i SOM-undersökningen. Det finns förvisso tendenser till att de med ett *mycket* stort förtroende svarar snabbare än de med ett *mycket litet* förtroende (i figuren: tjock svart linje respektive tjock grå), men mönstret hos dem med ganska stort respektive ganska litet förtroende går i det närmaste hand i hand. Redan efter tre veckor (den 9 oktober) är försprånget också borta. I SOM-undersökningen medverkar med andra ord såväl de med högt som lågt förtroende för opinionsmätningar; och de senare behöver inte heller nämnvärt mer övertalning via påminnelser än övriga.

Figur 5 *Dagligt inflöde av enkäter i Riks-SOM 2006 efter svar på frågan om förtroende för opinionsmätningar (kumulativ procent)*

Kommentar: Veckoslutets dagar och helgdagar, det vill säga alla dagar utan postutdelning, är exkluderade från tidsaxeln. Analysen baseras på Riks-I.

Sammanfattning

Föreliggande dokumentation av Riks-SOM-undersökningen 2006 visar att enkätunderlaget som erhållits från totalt 3 336 personer under hösten 2006 kan sägas spegla Sveriges vuxna befolkning mycket väl. Den relativt goda svarsfrekvensen på 60 procent i kombination med en mycket god representativitet bland de svarande

relativt urvalsramen innebär att Riks-SOM-undersökningens datamaterial utgör en mycket god grund för beskrivningar och analyser av aktuella vanor och attityder hos Sveriges befolkning.

Noter

- ¹ Parallellt med Riks-SOM-undersökningen genomför SOM-institutet en motsvarande enkätundersökning på årlig basis i Västra Götalandsregionen: *Väst-SOM*.
- ² Den urvalsteknik som tillämpas av det statliga personadressregistret SPAR, vilket SOM-undersökningens urval av respondenter dras ur.
- ³ *NIX adressat* är ett register över personer som undanber sig adresserad direktreklam (omfattade 2006 cirka 59 800 personer eller 0,81 procent av befolkningens 15–85-åringar); spärren omfattar dock inte samhällsinformation och undersökningar. För mer information om spärregistret *NIX adressat*, se: www.swedma.se/site.aspx?id=30. Utöver personer registrerade i *NIX adressat* exkluderades ur urvalsramen för 2006 års Riks-SOM-undersökning på samma felaktiga grund de cirka 135 900 personer (1,85 procent av befolkningens 15–85-åringar) i SPAR:s eget register över personer som anmält att de önskar spärr mot direktreklam (för information om registret, se www.sparnamnden.selfaq.html). Detta register överlappar *NIX adressat*-registret till 9,4 procent. Dessa personer gick dock inte att dra ett kompletterande urval från i efterhand.
- ⁴ Fältarbetet i SOM-undersökningen 2006 genomfördes i samarbete med undersökningsföretaget *ScandInfo Marketing Research AB*. Arbetet var upplagt så att ScandInfo ombesörjde urvalsdragning, upptryckning och utskick av formulär och påminnelser, telefonpåminnelser, scanning av formulärsvaren samt datauppläggning och iordningställande av en sammanslagen datamängd. SOM-institutet har stått för innehåll i allt material som skickats ut samt genomfört kodningen av öppna svar. Kodningen av öppna svar har genomförts av biträdande forskare Johannes Bjerling, Karin Mossberg, Jonas Ohlsson och Fredrik Welin.
- ⁵ Som ett extra incitament att fylla i enkäten utlovades i följebrevet att man genom att fylla i enkäten och skicka tillbaka den så att den var undersökningsföretaget till handa senast den 3 oktober deltog i en utlottning av någon av SOM-institutets publikationer; 100 böcker lottades ut. Erfarenheten från metodtester i samband 2003 års SOM-undersökningar visar att detta inte tycks förbättra inflödet när man tar hela fältarbetet i beaktande men däremot innebär att respondenten skickar tillbaka enkäten snabbare än annars (Nilsson 2004). Utlottningen är samtidigt ett sätt att visa på hur resultaten från SOM-institutets un-

dersökningar publiceras i offentliga skrifter, och att ge publikationerna extra spridning bland befolkningen.

- 6 Det kan i sammanhanget nämnas att lagen i Norge föreskriver maximalt en påminnelse för undersökningar av detta slag. I internationellt jämförande studier tillåts dock två påminnelser (Skjåk 2007/telefonsamtal). Skulle SOM-undersökningen följa den senare principen (utan att räkna tack-/påminnelsekortet som påminnelse) skulle undersökningens bruttoresultat bli cirka 48 procent (nettoresultatet cirka 52 procent, beräknat med utgångspunkt i bortfallsinformationen som samlats in under hela fältarbetet). Detta resultat förutsätter att fältarbetet skulle ha avbrutits den 7 november, dvs. innan dess att enkätinflödet kan vara resultatet av den andra telefonpåminnelseinsatsen som inleds eftermiddagen samma dag.
- 7 Svarsfrekvensen hos de 50 personer i separat dragna ur spärregistret *NIX adressat* (se not 3) var väsentligt högre än för övriga: nettoresultatet för gruppen var hela 81 procent, lika i de bägge delundersökningarna. (Tre personer av de totalt 50 NIX-registrerade (6 procent) registrerades som naturligt bortfall.)

Referenser

- Antoni, Rudolf (2006/kommande) "Samhälle Opinion Massmedia Västra Götaland 2005". Metoddokumentation i kommande publikation baserat på Väst-SOM-undersökningen 2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2004) "Den nationella SOM-undersökningen 2003". I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Ju mer vi är tillsammans*. Rapport nr. 34. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2005) "Den nationella SOM-undersökningen 2004". I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Lyckan kommer, lyckan går*. Rapport nr. 36. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2006) "Den nationella SOM-undersökningen 2005". I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Du stora nya värld*. Rapport nr. 39. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Pettersson, Olof (red.) kommande/2008. SNS förlag, Stockholm.
- Skjåk, Knut Kalgraff (telefonsamtal 2007-05-25). Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, Bergen.

APPENDIX

Tabell A1 Könsfördelning bland svarande i Riks-SOM-undersökningen 1986–2006 samt 2006 i urvalen respektive i svenska befolkningen (procent)

År	Befolkningsunderlag	Kvinnor	Män	Summa
1986	Riks-SOM	49	51	100
1986	Riks-SOM	49	51	100
1987	Riks-SOM	51	49	100
1988	Riks-SOM	53	47	100
1989	Riks-SOM	52	48	100
1990	Riks-SOM	49	51	100
1991	Riks-SOM	48	52	100
1992	Riks-SOM	48	52	100
1993	Riks-SOM	50	50	100
1994	Riks-SOM	51	49	100
1995	Riks-SOM	50	50	100
1996	Riks-SOM	54	46	100
1997	Riks-SOM	51	49	100
1998	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	51	49	100
	<i>Riks-II</i>	51	49	100
1999	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	50	50	100
	<i>Riks-II</i>	52	48	100
2000	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	51	49	100
	<i>Riks-II</i>	51	49	100
2001	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	52	48	100
	<i>Riks-II</i>	49	51	100
2002	Riks-SOM I & II	53	47	100
	<i>Riks-I</i>	51	49	100
	<i>Riks-II</i>	54	46	100
2003	Riks-SOM I & II	52	48	100
	<i>Riks-I</i>	52	48	100
	<i>Riks-II</i>	52	48	100
2004	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	50	50	100
	<i>Riks-II</i>	50	50	100
2005	Riks-SOM I & II	52	48	100
	<i>Riks-I</i>	52	48	100
	<i>Riks-II</i>	52	48	100
2006	Befolkningen (15–85 år)	50	50	100
Riks-SOM I & II	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	49	51	100
	Svarande totalt	52	48	100
<i>Riks-I</i>	<i>Bruttourval</i>	50	50	100
	<i>Nettourval</i>	50	50	100
	<i>Svarande</i>	52	48	100
<i>Riks-II</i>	<i>Bruttourval</i>	49	51	100
	<i>Nettourval</i>	49	51	100
	<i>Svarande</i>	53	47	100

Kommentar: Data om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser); data om respektive urval är hämtade från registerdata; data om svarande från respondentens egen uppgift (registerdata i de fall uppgift saknas).

Tabell A2 Åldersgruppernas fördelning bland svarande 1986–2006 samt 2006 i urvalen respektive i svenska befolkningen (procent)

År	Befolkningsunderlag	15–29 år	30–49 år	50–75 år	76–80 år	76–85 år	Summa
1986	Riks-SOM	30	34	36			100
1987	Riks-SOM	26	37	37			100
1988	Riks-SOM	27	36	37			100
1989	Riks-SOM	26	39	35			100
1990	Riks-SOM	26	37	37			100
1991	Riks-SOM	26	37	37			100
1992	Riks-SOM	25	37	34	4		100
1993	Riks-SOM	25	37	34	4		100
1994	Riks-SOM	24	35	37	4		100
1995	Riks-SOM	24	36	36	4		100
1996	Riks-SOM	24	35	37	4		100
1997	Riks-SOM	22	35	38	5		100
1998	Riks-SOM I&II	22	36	38	4		100
	<i>Riks-I</i>	22	36	38	4		100
	<i>Riks-II</i>	22	35	39	4		100
1999	Riks-SOM I&II	21	34	40	5		100
	<i>Riks-I</i>	22	34	39	5		100
	<i>Riks-II</i>	21	35	40	4		100
2000	Riks-SOM I&II	21	32	40		7	100
	<i>Riks-I</i>	20	32	41		7	100
	<i>Riks-II</i>	21	32	40		7	100
2001	Riks-SOM I&II	19	33	41		7	100
	<i>Riks-I</i>	19	32	42		7	100
	<i>Riks-II</i>	18	34	40		8	100
2002	Riks-SOM I&II	20	33	40		7	100
	<i>Riks-I</i>	21	34	39		6	100
	<i>Riks-II</i>	19	32	42		7	100
2003	Riks-SOM I&II	21	32	40		7	100
	<i>Riks-I</i>	19	32	41		8	100
	<i>Riks-II</i>	22	32	40		6	100
2004	Riks-SOM I&II	19	32	41		8	100
	<i>Riks-I</i>	18	34	40		8	100
	<i>Riks-II</i>	21	30	42		7	100
2005	Riks-SOM I&II	19	33	41		7	100
	<i>Riks-I</i>	18	33	42		7	100
	<i>Riks-II</i>	20	32	41		7	100

2006	Befolkning	23	34	36		7	100
Riks-SOM	Bruttourval	23	33	36		8	100
I & II	Nettourval	23	34	37		6	100
	Svarande	18	32	43		7	100
<i>Riks-I</i>	<i>Bruttourval</i>	23	33	36		8	100
	<i>Nettourval</i>	23	34	37		6	100
	<i>Svarande</i>	18	33	42		7	100
<i>Riks-II</i>	<i>Bruttourval</i>	23	33	36		8	100
	<i>Nettourval</i>	23	34	37		6	100
	<i>Svarande</i>	18	31	44		7	100

Kommentar: 1992 utvidgades åldersintervallet uppåt till 80 år, 2000 till 85 år. Data om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser); data om respektive urval är hämtade från registerdata; data om svarande från respondentens egen uppgift (registerdata i de fall uppgift saknas).

Tabell A3 Fördelning på region bland svarande 2001–2006 samt 2006 i urvalen respektive i svenska befolkningen (procent)

År	Befolknings- underlag	Stockholm	Östra Mellansverige	Småland med öarna	Sydsverige	Västsvrige	Norra Mellansverige	Mellersta Norrland	Övre Norrland	Summa procent
2001	Riks-SOM I & II	18	18	9	13	20	11	5	6	100
	<i>Riks-I</i>	17	18	9	14	20	11	6	5	100
	<i>Riks-II</i>	18	18	9	13	20	11	5	6	100
2002	Riks-SOM I & II	19	17	10	15	19	10	4	6	100
	<i>Riks-I</i>	19	16	9	16	19	10	4	7	100
	<i>Riks-II</i>	18	19	10	15	18	10	5	5	100
2003	Riks-SOM I & II	19	16	9	14	22	10	4	6	100
	<i>Riks-I</i>	18	16	9	15	23	9	4	6	100
	<i>Riks-II</i>	19	16	9	14	22	10	4	6	100
2004	Riks-SOM I & II	19	17	10	14	20	9	5	6	100
	<i>Riks-I</i>	19	17	10	14	21	8	5	6	100
	<i>Riks-II</i>	19	17	10	14	21	9	4	6	100
2004	Riks-SOM I & II	18	19	10	13	21	9	4	6	100
	<i>Riks-I</i>	18	17	11	13	21	9	5	6	100
	<i>Riks-II</i>	18	19	10	13	21	9	4	6	100

2006	Befolkning	21	17	9	14	20	9	4	6	100
Riks-SOM I & II	Bruttourval	21	17	9	15	21	9	4	5	100
	Nettourval	20	17	9	15	21	9	4	6	100
	Svarande	19	18	9	14	21	9	4	6	100
<i>Riks-I</i>	<i>Bruttourval</i>	20	17	9	15	21	9	4	5	100
	<i>Nettourval</i>	20	17	9	15	21	9	4	5	100
	<i>Svarande</i>	19	18	9	14	21	9	4	6	100
<i>Riks-II</i>	<i>Bruttourval</i>	21	17	9	15	20	8	4	6	100
	<i>Nettourval</i>	20	17	9	15	21	8	4	6	100
	<i>Svarande</i>	19	17	9	15	21	9	4	6	100

Kommentar: Data om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser). Data om urval samt svarande bygger på registerdata.

Tabell A4 Fackföreningsmedlemskap bland svarande 1986–2006 samt 2006 hos svenska befolkningen (procent)

År	Befolkningsunderlag	LO	TCO	SACO	Summa
1986	Riks-SOM	59	33	8	100
1987	Riks-SOM	59	33	8	100
1988	Riks-SOM	55	33	12	100
1989	Riks-SOM	56	34	10	100
1990	Riks-SOM	56	32	13	101
1991	Riks-SOM	56	32	12	100
1992	Riks-SOM	53	33	13	99
1993	Riks-SOM	56	32	12	100
1994	Riks-SOM	56	31	13	100
1995	Riks-SOM	56	32	12	100
1996	Riks-SOM	54	29	17	100
1997	Riks-SOM	53	34	13	100
1998	Riks-SOM	55	32	13	100
	<i>Riks-I</i>	<i>52</i>	<i>34</i>	<i>14</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>58</i>	<i>31</i>	<i>12</i>	<i>101</i>
1999	Riks-SOM I & II	54	32	15	101
	<i>Riks-I</i>	<i>53</i>	<i>33</i>	<i>14</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>54</i>	<i>30</i>	<i>15</i>	<i>99</i>
2000	Riks-SOM I & II	54	32	15	101
	<i>Riks-I</i>	<i>53</i>	<i>32</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>54</i>	<i>31</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
2001	Riks-SOM I & II	52	31	17	100
	<i>Riks-I</i>	<i>49</i>	<i>35</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>55</i>	<i>28</i>	<i>17</i>	<i>100</i>
2002	Riks-SOM I & II	50	34	16	100
	<i>Riks-I</i>	<i>51</i>	<i>33</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>50</i>	<i>34</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
2003	Riks-SOM I & II	48	37	15	100
	<i>Riks-I</i>	<i>47</i>	<i>38</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>48</i>	<i>36</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
2004	Riks-SOM I & II	48	37	15	100
	<i>Riks-I</i>	<i>49</i>	<i>36</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>48</i>	<i>37</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
2004	Riks-SOM I & II	47	37	16	100
	<i>Riks-I</i>	<i>46</i>	<i>38</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>48</i>	<i>35</i>	<i>17</i>	<i>100</i>

2006	Befolkningen (16–64 år)	48	36	16	100
	Riks-SOM I & II	45	39	16	100
	<i>Riks-I</i>	<i>42</i>	<i>40</i>	<i>18</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>46</i>	<i>39</i>	<i>15</i>	<i>100</i>

Kommentar: Data om befolkningen 2005 är hämtade från SCB:s Arbetskraftsundersökningar 2005 (www.scb.se/aku; Grundtabeller, Tabell 11) och avser anställda i åldrarna 16–64 år; SOM-data avser samtliga i undersökningen.

FÖRFATTARNA

Ulrika Andersson, fil mag, verksam inom Dagspresskollegiet vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Rudolf Antoni, fil kand i journalistik och masskommunikation samt doktorand vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Anna Bendz, fil dr i statsvetenskap, verksam som forskare vid CEFOS (Centrum för forskning om offentlig sektor), Göteborgs universitet. Hennes forskningsområden är inriktade på politiska beslut om välfärdsstatens utformning samt kommunal demokrati.

Annika Bergström, fil dr, verksam som forskare och lärare vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hennes forskning är framför allt inriktad mot nya mediers publik.

Ulf Bjereld, professor, verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han forskar om internationell politik, svensk utrikes- och säkerhetspolitik samt konflikterna i Mellanöstern.

Göran Bolin, professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid institutionen för medier, konst & filosofi, Södertörns högskola. Hans forskning är inriktad på mediers roll i sociala och kulturella förändringsprocesser framför allt gällande rörliga bildmedier och mobiltelefoner.

Martin Brothén, fil dr, föredragande vid riksdagens utrikesutskott och huvudsekreterare i Riksdagskommittén. Inom ramen för ett forskningsprojekt vid Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet studerar han förtroendet för riksdagen.

Marie Demker, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hennes forskning är inriktad på internationell och komparativ politik, särskilt västeuropeisk politik och immigrationspolitik.

Göran Duus-Otterström, doktorand vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han forskar för närvarande om straffteori och straffpolitik.

Karin M. Ekström, docent i företagsekonomi och föreståndare för Centrum för konsumtionsvetenskap, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet. Hennes forskning är inriktad på samlande, familjers beslutsfattande och konsumentsozialisation.

Mari Eriksson, fil mag, verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hon arbetar för närvarande som biträdande forskare inom projektet Riksdagenskät 2006.

Magnus Hagevi, fil dr i statsvetenskap och universitetslektor vid Institutionen för samhällsvetenskap, Växjö universitet. Han forskar om politiskt beteende.

Per Hedberg, fil kand, verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på valdeltagande och på opinionsbildningen kring kärnavfallsfrågan.

Sören Holmberg, professor vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han är ledare för valforskningsprogrammet och forskar kring opinionsbildning, väljarbeteende och representativ demokrati.

Lars Höglund, professor, verksam vid institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Göteborgs universitet och Högskolan i Borås. Hans forskningsområden behandlar informationsbeteende och biblioteks- och informationstjänster i ett organisations- och samhällsperspektiv.

Sverker C. Jagers, fil dr, är verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, och bedriver forskning inom fältet miljöpolitik – särskilt grön politisk teori, opinionsbildning och väljar-/konsumentbeteende samt internationell miljöpolitik.

Rutger Lindahl, Jean Monnet-professor i europeisk statsvetenskap och chef för Centrum för Europaforskning vid Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på europafrågor samt på säkerhetspolitisk opinion och debatt.

Johan Martinsson, doktorand vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han arbetar för närvarande på en avhandling om arbetslöshetens påverkan på väljarbeteende.

Lennart Nilsson, docent i offentlig förvaltning, Göteborgs universitet samt föreståndare för Cefos, Centrum för forskning om offentlig sektor. Han forskar kring den offentliga sektorn och offentlig service.

Åsa Nilsson, fil kand, verksam vid SOM-institutet och undersökningsledare för Riks-SOM-undersökningarna samt doktorand vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Henrik Oscarsson, docent, är lärare och forskare vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på väljarbeteende och opinionsbildning.

Maria Pettersson, pol mag, doktorand vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hennes intresseområden är opinions- och väljarbeteendeforskning samt jämförande välfärdsstatsforskning.

Bo Rothstein, August Röhss-professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Han forskar för närvarande om vad som gör samhället möjligt.

Gabriella Sandstig, doktorand vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hon forskar om medierna och stadsrummet och skriver en avhandling om nyhetsmediernas påverkan på människors upplevelser av oro, rädsla och otrygghet i stadsrummet.

Jan Strid, universitetslektor vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Han sysslar med forskning om tidningar och radio.

Ingela Wadbring, fil dr, verksam inom Dagspresskollegiet vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hon forskar kring medieanvändning med inriktning på dagspressutveckling.

Eva Wahlström, fil mag och verksam som universitetsadjunkt vid Högskolan i Borås.

Lennart Weibull, professor i massmedieforskning vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på mediehistoria, mediestruktur och medieanvändning.

Oscar Westlund, fil mag, doktorand och verksam vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Han forskar kring attityder till medier samt användningen av framförallt olika digitala medier.

DELTAGANDE PROJEKT I SOM-UNDERSÖKNINGEN 2006

Alkoholopinion

Institutionen för journalistik och masskommunikation och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Lennart Weibull och Sören Holmberg

Bibliotek i förändring

Högskolan i Borås
Lars Höglund

Dagspresskollegiet

Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
Lennart Weibull och Ingela Wadbring

Energiopinionen i Sverige

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg och Per Hedberg

EU-opinionen

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg och Rutger Lindahl

Film och bio

Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
Rudolf Antoni

Förtroendet för AMS

Institutionen för journalistik och masskommunikation och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Åsa Nilsson och Sören Holmberg

Förtroendet för riksbanken

Institutionen för journalistik och masskommunikation och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg och Lennart Weibull

Förtroendet för riksdagen

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Martin Brothén och Sören Holmberg

Förtroendet för SÄPO

Institutionen för journalistik och masskommunikation och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg och Lennart Weibull

Hunden i samhället

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Anna Bendz

Konsumtionens mening och konsumenters relationer till artefakter

Centrum för konsumtionsvetenskap, Göteborgs universitet
Karin Ekström

Medborgarnas demokratiopinioner

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Henrik Oscarsson

Opinionsmätningar

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg

Policy Selection – Political Feasibility and Economic Efficiency

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sverker C. Jagers

Publik- och utbudsanalys

Sveriges Television
Bengt Nordström

Samhällsorganisation och socialt kapital

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Bo Rothstein

Scenkonstens publik

Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
Rudolf Antoni

Skiftande medielandskap – Mediers betydelse för social och kulturell förändring

Institutionen för medier, konst & filosofi, Södertörns högskola
Göran Bolin

Svensk opinion om kriminalpolitik och immigrationspolitik

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Marie Demker

Svensk utrikespolitisk opinion

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Ulf Bjereld

Valforskningsprogrammet

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg

Vetenskap i samhället

Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för journalistik och
masskommunikation, Göteborgs universitet
Sören Holmberg och Lennart Weibull

Välfärdsstatens politiska sociologi

Sociologiska institutionen, Umeå universitet och Statsvetenskapliga institutionen,
Göteborgs universitet
Maria Oskarson

ADRESSER

SOM-institutet
Göteborgs universitet
Box 710
SE 405 30 GÖTEBORG

E-postadress: info@som.gu.se Hemsida: www.som.gu.se

Beställningar av publikationer kan göras på tfn 031-786 49 76 eller faxas in på nummer 031-786 45 54. För beställningar via e-post är adressen order@som.gu.se. Det går också att beställa publikationer via vår hemsida: www.som.gu.se

Om Du vill kontakta någon av de medverkande författarna i *Det nya Sverige* följer här e-postadresser.

Namn	E-postadress
Ulrika Andersson	ulrika.andersson@jmg.gu.se
Rudolf Antoni	rudolf.antoni@gff.se
Anna Bendz	anna.bendz@pol.gu.se
Annika Bergström	annika.bergstrom@jmg.gu.se
Ulf Bjereld	ulf.bjereld@pol.gu.se
Göran Bolin	goran.bolin@sh.se
Martin Brothén	martin.brothen@riksdagen.se
Marie Demker	marie.demker@pol.gu.se
Göran Duus-Otterström	goran.duus-otterstrom@pol.gu.se
Karin M. Ekström	karin.ekstrom@cfk.gu.se
Mari Eriksson	mari.eriksson@pol.gu.se
Magnus Hagevi	magnus.hagevi@vxu.se
Per Hedberg	per.hedberg@pol.gu.se
Sören Holmberg	soren.holmberg@pol.gu.se
Lars Höglund	lars.hoglund@hb.se
Sverker C. Jagers	sverker.jagers@pol.gu.se
Rutger Lindahl	rutger.lindahl@pol.gu.se
Johan Martinsson	johan.martinsson@pol.gu.se
Lennart Nilsson	lennart.nilsson@cefos.gu.se
Åsa Nilsson	asa.nilsson@jmg.gu.se
Henrik Oscarsson	henrik.oscarsson@pol.gu.se
Maria Pettersson	maria.pettersson@pol.gu.se
Bo Rothstein	bo.rothstein@pol.gu.se
Gabriella Sandstig	gabriella.sandstig@jmg.gu.se
Jan Strid	jan.strid@jmg.gu.se
Ingela Wadbring	ingela.wadbring@jmg.gu.se
Eva Wahlström	eva.wahlstrom@hb.se
Lennart Weibull	lennart.weibull@jmg.gu.se
Oscar Westlund	oscar.westlund@jmg.gu.se

Bilagor

SAMHÄLLE OPINION MASSMEDIA

2006

**INFORMATION TILL
DIG SOM INGÅR I
UNDERSÖKNINGEN**

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

- Vilket förtroende har vi i Sverige för olika samhällsinstitutioner?
- Vilken roll spelar tidningar, radio, TV och internet i våra liv?
- Vilket samhällsengagemang finns i Sverige?
- Hur påverkar massmedierna oss?
- Vad gör svenskarna på sin fritid?

Detta är exempel på frågor som *Samhälle Opinion Massmedia 2006* försöker besvara. Undersökningen görs gemensamt av tre forskningsinstitutioner vid Göteborgs universitet.

Vilka gör Samhälle Opinion Massmedia – och varför?

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet har sedan mitten av 1950-talet genomfört studier om väljare, massmedier och opinionsbildning. Ett viktigt syfte med studierna är att öka kunskapen om hur den svenska demokratin fungerar.

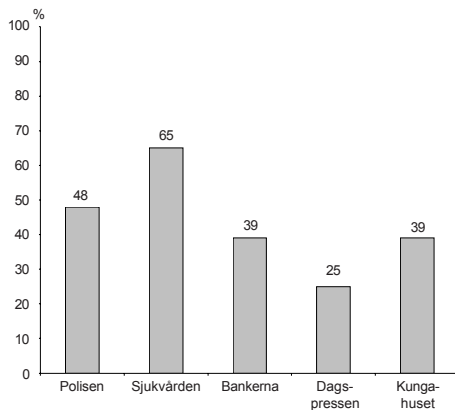
Vid *Förvaltningshögskolan* bedrivs forskning om den offentliga sektorn, med fokus på kommunerna. På senare år har ägnats särskilt intresse åt demokratifrågorna med anledning av Sveriges EU-medlemskap och regionernas ökande betydelse.

Ett centralt forskningsområde vid *Institutionen för journalistik och masskommunikation* rör mediernas betydelse för individ och samhälle. Forskningen har i över 25 år följt hur vi i Sverige använder och förhåller oss till våra medier.

Institutionerna driver tillsammans SOM-institutet vid Göteborgs universitet, som sedan 1986 genomför en årlig nationell frågeundersökning – "Riks-SOM" – riktad till den svenska allmänheten. Riks-SOM-undersökningen ger många möjligheter att studera hur vanor och åsikter förändras över tid. Studien är ett viktigt bidrag till forskningen kring demokrati- och mediefrågor i Sverige.

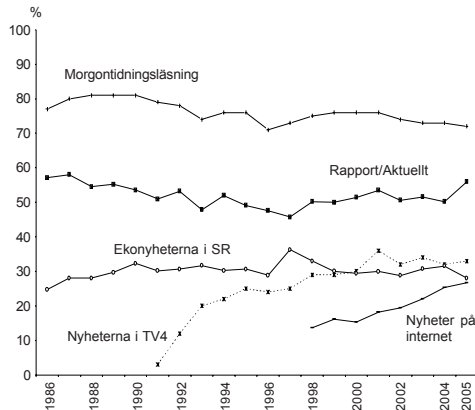
Bland de resultat som under senare år har uppmärksammas märks till exempel mätningarna av medborgarnas förtroende för olika samhällsinstitutioner och massmedier.

Andel av befolkningen som har stort förtroende för olika samhällsinstitutioner (procent)

Källa: Riks-SOM 2005

Morgontidningsläsning och nyhetstittande på TV minst 5 dagar per vecka samt användning av nyheter på internet minst 3 dagar per vecka (procent)

Källa: Riks-SOM 1986–2005

Ett Sverige i miniatyr

Vi har slumpmässigt valt ut 6 000 personer i Sverige. Det är alltså slumpen som gjort att just du kommit med i undersökningen. Urvalet har gjorts via befolkningsregistret. Tillammans ska de utvalda personerna ge en god bild av befolkningen i Sverige.

För att få rättvisande resultat i undersökningen är det viktigt att alla svarar. Varje svar som uteblir försämrar undersökningens tillförlitlighet. Vi hoppas därför att du vill medverka, men det är givetvis du själv som avgör om du vill vara med eller inte.

Frågeformuläret

I undersökningen Samhälle Opinion Massmedia samarbetar ett antal olika forskningsprojekt. Det innebär att frågorna spänner över ett mycket stort antal områden. Antalet frågor kan verka stort, men de flesta besvaras enkelt med ett kryss i tillämplig ruta.

Vad händer med svaren?

Svaren behandlas anonymt och resultaten publiceras bara som siffror i tabeller. Vad någon enskild person svarat framgår **aldrig**. Alla som arbetar med undersökningen har tystnadsplikt.

Årets undersökning genomförs i samarbete med *ScandInfo Marketing Research* som svarar för utskick och insamling av frågeformulär.

Varje år publicerar SOM-institutet minst två böcker. Där presenterar olika forskare resultat från sina specialområden. Exempel är de under 2006 utgivna böckerna *Du stora nya världen* och *Nya gränser*. Böckerna kan beställas från SOM-institutet (telefon-, faxnummer, post- samt e-postadress hittar du på nästa sida). Du kan även besöka SOM-institutets hemsida för att få veta mer om vår verksamhet och ta del av ett urval av tidigare undersökningsresultat. Adressen är: www.som.gu.se

Några av de forskare som deltar i årets undersökning:

Doktorand Rudolf Antoni:
Kultur och fritid

Fil. dr. Annika Bergström:
Nybeter och internet

Fil. dr. Anna Bendz:
Hunden i samhället

Professor Göran Bolin:
Mobiltelefoni

Fil. dr. Martin Brothén:
Riksdagen

Professor Marie Demker:
Kriminalpolitik

Doktorand Marie Grusell:
Attityder till reklam

Doktorand Per Hedberg:
Energiopinion

Professor Lars Höglund:
Bibliotek

Fil. dr. Sverker C. Jagers:
Miljöopinion

Professor Rutger Lindahl:
EU

Docent Lennart Nilsson:
Kommunal service

Doktorand Åsa Nilsson:
Medieanvändning

Professor Olof Petersson:
Opinionsmätningar

Doktorand Maria Pettersson:
Politiskt bandlande

Professor Bo Rothstein:
Civila samhället

Fil. dr. Ingela Wadbring:
Dagspress

Docent Karin Ekström:
Konsumtion och samlande

De tre institutionerna bakom SOM-institutet:

Statsvetenskapliga institutionen

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet är Sveriges främsta forskningsinstitution när det gäller undersökningar om politisk opinionsbildning. (www.pol.gu.se)

Institutionen för journalistik och masskommunikation

Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet (JMG) är tongivande inom svensk forskning om massmedier, journalistik och opinionsbildning. (www.jmg.gu.se)

Förvaltningshögskolan

Förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet är den enda i sitt slag i landet. Forskning bedrivs om medborgarna och den offentliga sektorn samt om kommunal ekonomi och organisation. (www.spa.gu.se)

SOM-institutet samarbetar även med *Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS)* vid Göteborgs universitet. Vid CEFOS bedrivs mångvetenskaplig forskning med inriktning på den offentliga sektorn och samhällets riskfrågor. (www.cefos.gu.se)

Ansvariga för den nationella SOM-undersökningen är professorerna **Sören Holmberg** och **Lennart Weibull**. Sören Holmberg är forskare vid Statsvetenskapliga institutionen med inriktning på politiskt beteende, särskilt väljare och valrörelser. Lennart Weibull är forskare vid Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) med inriktning på medieutveckling, särskilt dagstidningar.

Vi svarar gärna på frågor!

Om du har frågor som rör din medverkan i undersökningen, ring gärna till *ScandInfo Marketing Research*. Telefonnummer är: 020-930930 (samtalet kostar endast en markering).

Om du har frågor till SOM-institutet, ring eller skriv till:

SOM-institutet

Göteborgs universitet

Box 710

405 30 GÖTEBORG

Telefon: Kerstin Gidsäter (kansli och administration) 031-773 12 17

Åsa Nilsson (undersökningsledare) 031-773 12 39

Fax: 031-773 45 54

E-post: info@som.gu.se

Internet: www.som.gu.se

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia
GÖTEBORGS UNIVERSITET

**SAMHÄLLE
OPINION
MASSMEDIA**

2006

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

**GÖTEBORGS
UNIVERSITET**

SÅ HÄR FYLLER DU I FORMULÄRET

Här är ett exempel:

Fråga 1 Hur väl anser du att påståendet 'I dag skiner solen' stämmer?

	Stämmer helt och hållet	Stämmer ganska bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer ganska dåligt	Stämmer inte alls
Om du tycker att påståendet <u>inte stämmer alls</u> , sätt då ett kryss längst till höger på följande sätt:	☐	☐	☐	☐	☒
Om du tycker att påståendet <u>stämmer ganska bra</u> , markerar Du så här:	☐	☒	☐	☐	☐
Skulle du råka sätta ett kryss i fel ruta, rätta till det genom att stryka över hela rutan. Sätt därefter kryss i rätt ruta på följande sätt:	☒	☒	☐	☐	☐

Formuläret läses optiskt av en dator. Håll därför om möjligt kryssen innanför rutorna.

Kryssa så här:

Kryssa ej så här:

Använd helst kulspeppenna och inte tusch eller blyerts.

FORMULÄRETS INNEHÅLL

Frågenummer	Frågeområde
1–8	Nyheter och medier
9–26	Politik, samhälle och demokrati
27–30	Sveriges förhållande till omvärlden
31–33	Teknikinnehav och internet
34–44	Samhälle och service
45–57	Miljö och energi
58–61	Kunskap och samhälle
62–71	Aktiviteter, intressen och värderingar
72–79	Arbetsliv
80–98	Bakgrund

NYHETER OCH MEDIER

Fråga 1 Hur ofta brukar du titta på eller lyssna till följande nyhetsprogram i radio och TV? +

	Dagligen	5–6 ggr/ vecka	3–4 ggr/ vecka	1–2 ggr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
+ Lokalnyheter i radions P4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonyheterna i riksradiön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i privat lokalradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aktuellt/Rapport i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionala nyheter i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT:s morgonnyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala nyheter i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyhetsmorgon i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Update i TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter på text-TV	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 2 Läser eller tittar du i någon eller några morgontidningar regelbundet? Om du läser mer än en morgontidning, ange först den som du betraktar som din huvudtidning. Frågan gäller inte läsning på internet.

	7 dagar/ vecka	6 dagar/ vecka	5 dagar/ vecka	4 dagar/ vecka	3 dagar/ vecka	2 dagar/ vecka	1 dag/ vecka
..... (tidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jag brukar inte läsa någon morgontidning regelbundet

Fråga 3 Brukar du läsa eller titta i följande tidningar? Frågan gäller inte läsning på internet. +

	6–7 dagar/ vecka	3–5 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Aftonbladet	☐	☐	☐	☐	☐
Expressen	☐	☐	☐	☐	☐
GT	☐	☐	☐	☐	☐
Kvällsposten	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 4 Brukar du läsa eller titta i följande gratistidningar?

	Minst 5 dagar/ vecka	3–4 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
+ Metro	☐	☐	☐	☐	☐
Stockholm City	☐	☐	☐	☐	☐
Annan daglig gratistidning:					
.....	☐	☐	☐	☐	
.....	☐	☐	☐	☐	+

Fråga 5 Prenumererar du eller någon i ditt hushåll på någon morgontidning? +

Ja → *Gå vidare till fråga 6.*

Nej → **Om du ändå läser en morgontidning, på vilket sätt har du då tillgång till den?**

Lånar av bekant/granne Läser på kollektivtrafiken (buss, tåg etc.)

Läser på arbetet/skolan Köper lösnummer

Läser på internet Annat sätt: .....

Fråga 6 Brukar du läsa eller titta i följande tidningar på internet?

	6-7 dagar/ vecka	3-5 dagar/ vecka	1-2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Aftonbladet.se	☐	☐	☐	☐	☐
Expressen.se	☐	☐	☐	☐	☐
Dagens Nyheter (dn.se)	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska Dagbladet (svd.se)	☐	☐	☐	☐	☐
Dagens Industri (di.se)	☐	☐	☐	☐	☐
Annan/andra dagstidningar på internet:					
.....	☐	☐	☐	☐	
.....	☐	☐	☐	☐	

Fråga 7 Hur ofta brukar du titta på program i följande TV-kanaler? +

Tittar på kanalen:

	<i>Harej tillgång</i>	Dagligen	5-6 dgr/ vecka	3-4 dgr/ vecka	1-2 dgr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
SVT1/SVT2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV6	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ZTV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT24	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
BBC eller CNN	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 8 Hur ofta brukar du lyssna på följande radiokanaler? +

	Dagligen	5-6 dgr/ vecka	3-4 dgr/ vecka	1-2 dgr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
P1 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P2 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P3 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P4 i Sveriges Radio/Lokalradion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Privat lokalradio (t. ex. Rix FM, Mix Megapol/Radio City, NRJ)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐

POLITIK, SAMHÄLLE OCH DEMOKRATI

Fråga 9 Hur intresserad är du i allmänhet av politik?

+	Mycket intresserad ☐	Ganska intresserad ☐	Inte särskilt intresserad ☐	Inte alls intresserad ☐

Fråga 10 Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige i dag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.

+

.....

.....

Fråga 11 Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?

		Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
+	Regeringen	☐	☐	☐	☐	☐
	Polisen	☐	☐	☐	☐	☐
	Sjukvården	☐	☐	☐	☐	☐
	Försvaret	☐	☐	☐	☐	☐
	Riksdagen	☐	☐	☐	☐	☐
	Bankerna	☐	☐	☐	☐	☐
	Dagspressen	☐	☐	☐	☐	☐
	De fackliga organisationerna	☐	☐	☐	☐	☐
	Radio och TV	☐	☐	☐	☐	☐
	Grundskolan	☐	☐	☐	☐	☐
	Stor företagen	☐	☐	☐	☐	☐
	Svenska kyrkan	☐	☐	☐	☐	☐
	Domstolarna	☐	☐	☐	☐	☐
	Riksbanken	☐	☐	☐	☐	☐
	Kungahuset	☐	☐	☐	☐	☐
	Kommunstyrelserna	☐	☐	☐	☐	☐
	Universitet/högskolor	☐	☐	☐	☐	☐
	De politiska partierna	☐	☐	☐	☐	☐
	EU-kommissionen	☐	☐	☐	☐	☐
	Europaparlamentet	☐	☐	☐	☐	☐
	Förenta Nationerna (FN)	☐	☐	☐	☐	☐

+

Fråga 12 Ange också hur stort förtroende du har för följande samhällsinstitutioner eller grupper:

		Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
+	NATO	☐	☐	☐	☐	☐
	Säkerhetspolisen (SÄPO)	☐	☐	☐	☐	☐
	Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)	☐	☐	☐	☐	☐
	Riksdagsledamöter från din valkrets	☐	☐	☐	☐	☐
	Opinionsmätningar	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 13 På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i:					
		Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd
+	EU	☐	☐	☐	☐
	Sverige	☐	☐	☐	☐
	Landstinget/regionen där du bor	☐	☐	☐	☐
	Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐
Fråga 14 Allmänt sett, hur stort förtroende har du för svenska politiker?					
	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	
	☐	☐	☐	☐	
Fråga 15 Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster–högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster–högerskala?					
	Klart till vänster	Något till vänster	Varken till vänster eller till höger	Något till höger	Klart till höger
	☐	☐	☐	☐	☐
Fråga 16 Vilket parti tycker du bäst om i dag?					
	☐ Vänsterpartiet	☐ Moderaterna			
+	☐ Socialdemokraterna	☐ Kristdemokraterna			
	☐ Centerpartiet	☐ Miljöpartiet			
	☐ Folkpartiet	☐ Annat parti (v.g. ange vilket):			
Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?					
	☐ Ja, mycket övertygad	☐ Ja, något övertygad	☐ Nej		
Fråga 17 Hur tycker du att regeringen sköter sin uppgift?					
	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt
	☐	☐	☐	☐	☐
Fråga 18 Hur intresserad är du av följande politiska områden?					
		Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad
	Ekonomisk politik	☐	☐	☐	☐
	Flyktingpolitik	☐	☐	☐	☐
	Utrikespolitik	☐	☐	☐	☐
+	Familjepolitik	☐	☐	☐	☐
	EU-politik	☐	☐	☐	☐
	Miljöpolitik	☐	☐	☐	☐
	Systemättningspolitik	☐	☐	☐	☐
	Kriminalpolitik	☐	☐	☐	☐
	Alkoholpolitik	☐	☐	☐	☐
	Forskningspolitik	☐	☐	☐	☐
	Kulturpolitik	☐	☐	☐	☐

Fråga 19 Den här frågan gäller hur mycket man allmänt sett gillar respektive ogillar de politiska partierna. Var skulle du personligen vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?

+		Ogillar starkt					Varken gillar eller ogillar					Gillar starkt
		↓					↓					↓
		-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
	Centerpartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Moderaterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Vänsterpartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Folkpartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialdemokraterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Miljöpartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Kristdemokraterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Om du skulle använda samma skala för några andra partier, var skulle du placera:

+		Ogillar starkt					Varken gillar eller ogillar					Gillar starkt
		↓					↓					↓
	<i>Partiet är okänt för mig</i>	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
	Feministiskt initiativ	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Junilistan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Sjukvårdspartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Sveriges Pensionärers Intresseparti (SPI)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Sverigedemokraterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Om du skulle använda samma skala också för några partiledare, var skulle du placera:

+		Ogillar starkt					Varken gillar eller ogillar					Gillar starkt
		↓					↓					↓
	<i>Personen är okänd för mig</i>	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
	Maud Olofsson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Fredrik Reinfeldt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Lars Ohly	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Lars Leijonborg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Göran Persson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Peter Eriksson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Maria Wetterstrand	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Göran Hägglund	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Gudrun Schyman	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Nils Lundgren	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 20 Under de senaste 12 månaderna, har du haft någon form av kontakt med någon riksdagsledamot?

Ja

Nej

+

Fråga 21 Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
+ Minska den offentliga sektorn	☐	☐	☐	☐	☐
Ta emot färre flyktingar i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan kvinnor och män	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa mer på friskolor	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt	☐	☐	☐	☐	☐
Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften	☐	☐	☐	☐	☐
Införa sextimmars arbetsdag	☐	☐	☐	☐	☐
Sänka skatterna	☐	☐	☐	☐	☐
Låta privata företag svara för äldreomsorg	☐	☐	☐	☐	☐
Behålla fastighetsskatten	☐	☐	☐	☐	☐
Sänka skatten på alkohol	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 22 I debatten om demokratin i Sverige diskuteras olika förslag till förändringar. Vad tycker du om följande förslag?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
+ Sänka rösträttsåldern till 16 år i alla val	☐	☐	☐	☐	☐
Sänka fyraprocentsspärren till riksdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Genomföra fler nationella folkomröstningar	☐	☐	☐	☐	☐
Genomföra fler kommunala folkomröstningar	☐	☐	☐	☐	☐
Genomföra val till riksdag och kommun vid olika tidpunkter	☐	☐	☐	☐	☐
Minska mandatperiodernas längd från 4 till 3 år	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 23 Röstade du i valen 2006 och i så fall på vilket parti? Sätt ett kryss i vardera kolumn.

	Riksdagsvalet	Landstings-/regionvalet	Kommunvalet	+
<i>Nej:</i>				
Var inte röstberättigad	☐	☐	☐	
Röstade ej	☐	☐	☐	
<i>Ja, på:</i>				
+ Vänsterpartiet	☐	☐	☐	
Socialdemokraterna	☐	☐	☐	
Centerpartiet	☐	☐	☐	
Folkpartiet	☐	☐	☐	
Moderaterna	☐	☐	☐	
Kristdemokraterna	☐	☐	☐	
Miljöpartiet	☐	☐	☐	
Annat parti (ange vilket):	☐	☐	☐	
Röstade blankt	☐	☐	☐	+

Fråga 24	Utnyttjade du möjligheten att personrösta genom att sätta kryss för någon kandidat på valsedeln i:					
		Ja	Nej	<i>Röstade ej</i>	<i>Ej röstberättigad</i>	
	Riksdagsvalet	☐	☐	☐	☐	
+	Landstings-/regionvalet	☐	☐	☐	☐	+
	Kommunvalet	☐	☐	☐	☐	

Fråga 25	Har du under <u>de senaste 12 månaderna</u> i massmedierna läst eller hört om resultat från någon opinionsundersökning om politik och samhälle?					
	Någon/några gånger i veckan	Någon gång i månaden	Någon gång i halvåret	Mer sällan	Aldrig	
	☐	☐	☐	☐	☐	

Fråga 26	Om du ser till läget i dag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?					
		Mycket oroande	Ganska oroande	Inte särskilt oroande	Inte alls oroande	
	Terrorism	☐	☐	☐	☐	
	Miljöförstöring	☐	☐	☐	☐	
	Ekonomisk kris	☐	☐	☐	☐	
	Globala epidemier	☐	☐	☐	☐	
	Stor arbetslöshet	☐	☐	☐	☐	
	Förändringar i jordens klimat	☐	☐	☐	☐	
	Organiserad brottslighet	☐	☐	☐	☐	
	Naturkatastrofer	☐	☐	☐	☐	
	Militära konflikter	☐	☐	☐	☐	
+	Försvagad demokrati	☐	☐	☐	☐	
	Ökade sociala klyftor	☐	☐	☐	☐	

SVERIGES FÖRHÅLLANDE TILL OMVÄRLDEN

Fråga 27	Vilken är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?		
	☐ I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU		
	☐ I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU		+
	☐ Har ingen bestämd åsikt i frågan		

Fråga 28	Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?						
		Stor förbättring	Viss förbättring	Varken förbättring eller försämring	Viss försämring	Stor försämring	Ingen uppfattning
	Miljön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Sysselsättningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Jordbruket	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Prisnivån på livsmedel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Brottsbekämpningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Företagens villkor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
+	Högre utbildning/forskning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Invandrare och flyktingar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Alkoholpolitiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 29 Hur ställer du dig till följande förslag som gäller utrikes- och säkerhetspolitik?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
+ Minska försvarsutgifterna	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör söka medlemskap i NATO	☐	☐	☐	☐	☐
Minska u-hjälpen	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör utträda ur EU	☐	☐	☐	☐	☐
Stärka EU som en motvikt mot USA i världspolitiken	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör införa euro som valuta	☐	☐	☐	☐	☐
Turkiet bör ges medlemskap i EU	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör delta i försvarssamarbetet inom EU	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 30 I vilken utsträckning är du positiv eller negativ till följande staters/gruppers uppträdande i Mellanösternkonflikten?

	Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ	Ingen uppfattning
+ Israel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hamas	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hizbollah	☐	☐	☐	☐	☐	☐
USA	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Iran	☐	☐	☐	☐	☐	☐

TEKNIKINNEHAV OCH INTERNET

Fråga 31 Vilka typer av utrustning etc. har du för närvarande tillgång till i ditt hushåll?

☐ Telefon (fast anslutning)	...och har ditt hushåll:	
☐ Mobiltelefon	☐ Fritidshus	+
☐ DVD-spelare	☐ Fritidsbåt	
☐ CD-spelare	☐ Bil	
☐ MP3-spelare	↳ Märke:	
☐ Stationär dator	(om du har mer än en bil: den du använder mest)	
☐ Bärbar dator	↳ Årsmodell: ____	
☐ Bredband	☐ Eget körkort för personbil	

Fråga 32 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
+ ☐ Brukar aldrig använda internet ➔ <i>Gå vidare till fråga 34.</i>							+
+ Skickat/tagit emot e-post	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tagit del av nyheter/nyhetstjänst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deltagit i diskussions-/chatgrupp	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sökt information/fakta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läst s.k. bloggar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt tjänster hos kommun/myndighet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nöje/förströelse/spel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 33 Har du under de senaste 12 månaderna tagit del av följande på internet? +

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon/några gånger i veckan
Din kommuns hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Ditt landstings/din regions hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Riksdagens hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Regeringens hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Något politiskt partis hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Någon riksdagsledamots hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Någon lokalpolitikers hemsida	☐	☐	☐	☐	☐

SAMHÄLLE, SERVICE OCH DEMOKRATI

Fråga 34 Hur tycker du att kommunstyrelsen i den kommun där du bor sköter sin uppgift?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
+	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 35 Vad anser du om servicen i den kommun där du bor på följande områden: +

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Varken nöjd eller missnöjd	Ganska missnöjd	Mycket missnöjd	Ingen uppfattning
(1) Kommunal barnomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(2) Kommunal grundskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(3) Kommunal gymnasieskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(4) Friskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(5) Vårdcentral	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(6) Sjukhusvård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(7) Privatläkare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(8) Folktandvård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(9) Privattandläkare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(10) Äldreomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(11) Kollektivtrafik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(12) Bibliotek	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(13) Kulturaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(14) Fritidsverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(15) Miljövård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(16) Tillgång på bostäder	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(17) Gator och vägar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
+	(18) Möjligheten att få jobb	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 36 Om förändringar av servicen ska göras, vilket av ovanstående serviceområden anser du att:

Det är mest angeläget att satsa på?

Det i första hand ska minska på?

V.g. ange en av siffrorna 1–18 i fråga 35 ovan.

Fråga 37 Hur tycker du på det hela taget att servicen har fungerat under <u>de senaste 12 månaderna</u> i:									
		Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning		
+	Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
	Det landsting/den region där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
Fråga 38 Har du eller någon anhörig nyttjat någon av följande former av service under de senaste 12 månaderna?									
		Ja, jag har nyttjat själv		Har ej nyttjat själv, men nära anhörig har nyttjat		Nej, varken jag eller nära anhörig har nyttjat			
	Vårdcentral	☐		☐		☐			
	Äldreomsorg	☐		☐		☐			
Fråga 39 Vad anser du om tillgängligheten till följande i den kommun där du bor?									
		Mycket god	Ganska god	Varken god eller dålig	Ganska dålig	Mycket dålig	Ingen uppfattning		
	Vårdcentral	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
	Äldreomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
Fråga 40 Har du under de senaste 12 månaderna framfört synpunkter på någon av följande offentliga verksamheter? Markera för varje verksamhet på vilket sätt du i så fall har framfört dina synpunkter. (Du kan markera flera alternativ på varje rad.)									
		<i>Har ej framfört synpunkter</i>	Kontaktat tjänsteman	Kontaktat politiker	Kontaktat massmedier	Arbetat i aktionsgrupp/organisation	Skrivit på namninsamling	Demonstrerat	Arbetat i parti
+	Vårdcentral	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Äldreomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fråga 41 I dag diskuteras den geografiska indelningen av Sverige när det gäller ansvar för bland annat hälso- och sjukvård och regional utveckling. Vad anser du om indelningen för den del av Sverige där du bor? Den region/det län där jag bor bör vara:									
	Större än nu	Samma som nu	Mindre än nu	Ingen uppfattning					
	☐	☐	☐	☐					
Fråga 42 Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?									
		Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning		
	Rikspolitiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
	Sjukvårdens personal	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
	Poliser	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
	Domare	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
+	Lärare i grundskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
	Forskare	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
	Journalister i dagspress	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
	Journalister i radio/TV	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
	Företagsledare i näringslivet	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
	Präster i Svenska kyrkan	☐	☐	☐	☐	☐	☐		

Fråga 43 Här återfinns ett antal förslag hämtade från den svenska samhällsdebatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Ingen uppfattning
+ Tillåta försäljning av starköl, vin och sprit i livsmedelsbutiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stärka djurens rätt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tillåta homosexuella par att adoptera barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tillåta aktiv dödshjälp i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Begränsa utvecklingen av gen-modifierad mat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Förbjuda forskning som använder befruktade ägg (embryonala stamceller)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Minska de offentliga bidragen till religiösa organisationer	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 44 Nedan följer några påståenden om alkohol. Ange för vart och ett av påståendena om det enligt din uppfattning är felaktigt eller riktigt.

	<div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; padding: 5px; text-align: center;">Helt felaktigt påstående</div> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; padding: 5px; text-align: center;">Helt riktigt påstående</div> </div>										
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
+ Alkohol är ett av våra största samhällsproblem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Personer som dricker sprit/vin/starköl varje dag har alkoholproblem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Om vi i Sverige hade samma alkoholvanor som på kontinenten skulle alkoholproblemen minska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

MILJÖ OCH ENERGI

Fråga 45 Hur intresserad är du i allmänhet av miljöfrågor?

Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad
☐	☐	☐	☐

Fråga 46 Hur ofta gör du personligen nedanstående saker av miljöskäl?

	Aldrig	Ibland	Ganska ofta	Mycket ofta	Alltid	Har ej/kör aldrig bil
+ Sänker hastigheten vid bilkörning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Väljer att gå eller cykla istället för att ta bilen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Väljer att åka med kollektivtrafiken istället för att ta bilen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Väljer att åka tåg istället för att ta flyget	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sorterar hushållsavfall	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Äter ekologiskt odlade grönsaker/frukt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Handlar miljömärkta varor	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 47 Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige? Markera endast ett av svarsalternativen.

- Avveckla kärnkraften snarast +
- Avveckla kärnkraften, men använd de kärnkraftsreaktorer vi har tills de har tjänat ut
- Använd kärnkraften och förnya efterhand kärnkraftsreaktorerna, men bygg inga fler
- Använd kärnkraften och satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden
- Har ingen bestämd åsikt i frågan

Fråga 48 Vad anser du om följande risker som har diskuterats i samband med kärnkraften? Hur stor är risken för:

	Mycket liten risk										Mycket stor risk
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
En större olycka med radioaktivt utsläpp i ett kärnkraftverk i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Att vi i Sverige inte kan hantera och slutförvara kärnkraftens högaktiva avfall på ett säkert sätt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Att kärnkraften leder till att allt fler länder skaffar sig atomvapen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Sabotage/terroraktivitet mot ett kärnkraftverk i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Sabotage/terroraktivitet vid transporter eller förvaring av kärnavfallet i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Fråga 49 Vilken är din åsikt om hur vi i Sverige ska slutförvara det högaktiva avfallet från kärnkraften, dvs. det mest farliga avfallet?

- Vi ska en gång för alla slutförvara det högaktiva avfallet så att det inte går att komma åt i framtiden
- Vi ska slutförvara det högaktiva avfallet så att framtidens människor kan övervaka och komma åt det +
- Har ingen bestämd åsikt

Fråga 50 Hur mycket bör vi i Sverige satsa på nedanstående energikällor under de närmaste 5–10 åren?

	Satsa mer än i dag	Satsa ungefär som i dag	Satsa mindre än i dag	Helt avstå från energikällan	Ingen åsikt
Vattenkraft	☐	☐	☐	☐	☐
Vindkraft	☐	☐	☐	☐	☐
Solenergi	☐	☐	☐	☐	☐
Kärnkraft	☐	☐	☐	☐	☐
Biobränslen	☐	☐	☐	☐	☐
Fossil-/naturgas	☐	☐	☐	☐	☐
Kol	☐	☐	☐	☐	☐
Olja	☐	☐	☐	☐	☐
Vågkraft	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 51 Hur ställer du dig till en etablering av följande verksamheter i den kommun där du bor?							
		Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ	
+	Oljeraffinaderi	☐	☐	☐	☐	☐	
	Anläggning för miljöfarligt avfall	☐	☐	☐	☐	☐	
	Kärnkraftverk	☐	☐	☐	☐	☐	
	Vindkraftverk	☐	☐	☐	☐	☐	
	Slutförvar för kärnkraftens högaktiva avfall	☐	☐	☐	☐	☐	
	Gasnät för fossil-/naturgas	☐	☐	☐	☐	☐	
						+	
Fråga 52 Hur stort förtroende har du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?							
		Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende		
+	Miljöorganisationer	☐	☐	☐	☐		
	Kärnkraftsindustrin	☐	☐	☐	☐		
	Regeringen	☐	☐	☐	☐		
	Forskare	☐	☐	☐	☐		
	Journalister	☐	☐	☐	☐		
	Statliga myndigheter på energiområdet	☐	☐	☐	☐		
	Kommunstyrelsen i den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐		
	Elbolagen	☐	☐	☐	☐	+	
Fråga 53 Och hur stort förtroende har du för följande offentliga myndigheter när det gäller information om energi?							
		<i>Känner inte till myndigheten</i>	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
	Energimyndigheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Kärnkraftsinspektionen (SKI)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Naturvårdsverket	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Kommunala energirådgivare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fråga 54 Hur ofta försöker du minska din energianvändning i följande sammanhang?							
		Aldrig	Ibland	Ganska ofta	Mycket ofta	Alltid	
	Uppvärmning av bostaden	☐	☐	☐	☐	☐	
	Användning av elapparater/belysning	☐	☐	☐	☐	☐	
	Inköp av elapparater/belysning	☐	☐	☐	☐	☐	
+	Varmvattenförbrukning	☐	☐	☐	☐	☐	
	Transporter/resor	☐	☐	☐	☐	☐	
Fråga 55 Vad anser du om elpriset i Sverige?							
	Mycket högt	Ganska högt	Varken högt eller lågt	Ganska lågt	Mycket lågt	Ingen uppfattning	
	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Fråga 56 Hur ekonomiskt beroende är ditt hushåll av priset på el?

+

Mycket
beroende

Ganska
beroende

Inte särskilt
beroende

Inte alls
beroende

Vet inte

Fråga 57 I vilken utsträckning är du personligen beredd att betala högre skatt om pengarna används till miljöändamål respektive fattigdomsbekämpning inom något av följande geografiska områden?

+

Inte alls beredd
att betala högre skatt

I mycket hög grad beredd
att betala högre skatt

Miljöändamål:

Din kommun

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Sverige

Baltikum (Estland, Lettland, Litauen)

U-länder

Fattigdomsbekämpning:

Din kommun

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Sverige

Baltikum (Estland, Lettland, Litauen)

U-länder

+

KUNSKAP OCH SAMHÄLLE

Fråga 58 Hur kunnig anser du personligen att du är inom följande områden?

Helt
okunnig

Mycket
kunnig

Hälsa/medicin

Matematik

Samhällskunskap

IT/data

Svenska språket

+

Fråga 59 Allmänt sett, vilket förtroende har du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden?

+

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
Medicin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naturvetenskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samhällsvetenskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teknik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Humaniora	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utbildningsvetenskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 60 Hur viktigt anser du det är att det i Sverige satsas på forskning på världsbästanivå inom följande områden?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	Ingen uppfattning
+ Cancer	☐	☐	☐	☐	☐
Miljö	☐	☐	☐	☐	☐
Genteknik	☐	☐	☐	☐	☐
IT	☐	☐	☐	☐	☐
Historia	☐	☐	☐	☐	☐
Rymden	☐	☐	☐	☐	☐
Statsvetenskap	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 61 Anser du att den vetenskapliga utvecklingen de senaste årtiondena har gjort livet bättre eller sämre för vanliga människor?

	Mycket bättre	Något bättre	Varken bättre eller sämre	Något sämre	Mycket sämre	Ingen uppfattning
	☐	☐	☐	☐	☐	☐

AKTIVITETER, INTRESSEN OCH VÄRDERINGAR

Fråga 62 Ange nedan vilken/vilka föreningar du är medlem i samt hur aktiv du är i dessa föreningar.

	Icke medlem	Medlem, men har <u>inte</u> varit på möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har varit på möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har någon typ av uppdrag
+ Idrotts- eller friluftsförening	☐	☐	☐	☐
Miljöorganisation	☐	☐	☐	☐
Politiskt parti (inkl. kvinno-/ungdomsförbund)	☐	☐	☐	☐
Facklig organisation	☐	☐	☐	☐
Handikapporganisation	☐	☐	☐	☐
Kulturförening (musik, dans, konst etc.)	☐	☐	☐	☐
Pensionärsorganisation	☐	☐	☐	☐
Invandrarsorganisation	☐	☐	☐	☐
Nykterhetsorganisation	☐	☐	☐	☐
Humanitär hjälporganisation	☐	☐	☐	☐
Annan förening	☐	☐	☐	☐

Fråga 63 Tillhör du någon kyrka, annat religiöst samfund eller religion?

	Nej	Ja, men jag har <u>inte</u> varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna	Ja, och jag har varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna
Svenska kyrkan	☐	☐	☐
Katolska kyrkan	☐	☐	☐
Annan kristen kyrka/samfund	☐	☐	☐
Jag är muslim	☐	☐	☐
+ Jag tillhör en annan religion som varken är kristen eller muslimsk	☐	☐	☐

Fråga 67 Har du något favoritlag i fotboll?

Svenskt lag Nej Ja: ..... (lag)
 + Utländskt lag Nej Ja: ..... (lag)

Fråga 68 Hur viktigt tycker du att följande saker är för dig?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Varken viktigt eller oviktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt
En ren värld	☐	☐	☐	☐	☐
Teknisk utveckling	☐	☐	☐	☐	☐
Ett behagligt liv	☐	☐	☐	☐	☐
Ett spännande liv	☐	☐	☐	☐	☐
Självförverkligande	☐	☐	☐	☐	☐
En värld i fred	☐	☐	☐	☐	☐
En vacker värld	☐	☐	☐	☐	☐
Jämlikhet	☐	☐	☐	☐	☐
Familjetrygghet	☐	☐	☐	☐	☐
Frihet	☐	☐	☐	☐	☐
Lycka	☐	☐	☐	☐	☐
Inre harmoni	☐	☐	☐	☐	☐
Kärlek	☐	☐	☐	☐	☐
Landets säkerhet	☐	☐	☐	☐	☐
Ett liv fullt av njutning	☐	☐	☐	☐	☐
Frälsning	☐	☐	☐	☐	☐
Självaktning	☐	☐	☐	☐	☐
Socialt anseende	☐	☐	☐	☐	☐
Sann vänskap	☐	☐	☐	☐	☐
Visdom	☐	☐	☐	☐	☐
Rättvisa	☐	☐	☐	☐	☐
Makt	☐	☐	☐	☐	☐
Hälsa	☐	☐	☐	☐	☐
+ Rikedom	☐	☐	☐	☐	☐
Ärlighet	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 70 Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd? Svara med hjälp av nedanstående skala, där 0 motsvarar "mycket dåligt" och 10 motsvarar "mycket gott".

Fråga 69 Om du ser 5-10 år framåt i tiden, tror du att det kommer att bli bättre eller sämre när det gäller:

	Mycket bättre	Något bättre	Varken bättre eller sämre	Något sämre	Mycket sämre
Din egen livssituation	☐	☐	☐	☐	☐
+ De flesta svenscars livssituation	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 71 Hur lång är du och hur mycket väger du? +

+

Längd (i cm):

Vikt (i kg):

Vill avstå från att svara

ARBETSLIV

Fråga 72 Vilken av de här grupperna tillhör du för närvarande?

☐ Förvärsarbetande (även sjukskriven, föräldraledig)	☐ Ålderspensionär/avtalspensionär
☐ Har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder	☐ Förtidspensionär/sjukpensionär
☐ Genomgår arbetsmarknadsutbildning	☐ Studerande
☐ Arbetslös	☐ Annat: .....

Fråga 73 Vilket är/var ditt huvudsakliga yrke? (Om du inte är yrkesverksam för närvarande gäller frågan ditt senaste yrke.)

- ..... (yrke/sysselsättning)
- Har **aldrig** yrkesarbetat → Gå till fråga 78.

Fråga 74 Vilken av de här yrkesgrupperna hör/hörde du till?

☐ Tjänsteman	☐ Företagare: ingen anställd	
☐ Tjänsteman med arbetsledande funktion	☐ Företagare: 1–9 anställda	
☐ Tjänsteman med företagsledande funktion	☐ Företagare: 10 eller fler anställda	
+	☐ Arbetare	☐ Jordbrukare: ingen anställd
	☐ Arbetare med arbetsledande funktion	☐ Jordbrukare: en eller flera anställda

Fråga 75 Arbetar/arbetade du hel- eller deltid?

- Heltid
- Deltid, minst 15 timmar i veckan
- Deltid, mindre än 15 timmar i veckan

+

Fråga 76 Arbetar/arbetade du i statlig, kommunal, landstingskommunal eller privat tjänst?

Statlig

Kommunal

Landstingskommunal

Privat

Fråga 77 Har du varit sjukskriven vid något eller några tillfällen under de senaste 12 månaderna?

- Nej
- Ja → Upp till en vecka
- Mellan 1 vecka och 1 månad
- 1–3 månader
- 3–12 månader
- Mer än 12 månader

+

Fråga 78 Är du medlem i någon fackförening? +

Ja, förbund inom:

- + LO (Landsorganisationen), v.g. ange vilket förbund: .....
- TCO (Tjänstemännens Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund: .....
- SACO (Sveriges Akademikers Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund: .....
- Annan facklig organisation, v.g. ange vilket förbund: .....
- Nej

Fråga 79 Har du haft någon form av kontakt med arbetsförmedlingen under de senaste 12 månaderna?

- Ja Nej

TILL SIST NÅGRA FRÅGOR OM DIG SJÄLV

När man sammanställer resultatet av sådana här undersökningar brukar man dela upp svaren i olika grupper. För att kunna göra detta behöver vi dina svar på dessa avslutande frågor.

Fråga 80 Är du kvinna eller man?

- Kvinna Man

Fråga 81 Vilket år är du född?

Årtal: 19

Fråga 82 Är du...:

- + Svensk medborgare Medborgare i annat land Både svensk medborgare och medborgare i annat land

Fråga 83 Vilket är ditt civilstånd?

- Ensamstående Sambo Gift/partnerskap Änka/änkling

Fråga 84 Har du egna barn? +

- Ja Nej

Fråga 85 Hur ser ditt hushåll ut?

- Jag bor ensam → Gå till fråga 86.
- Jag bor med/delar regelbundet mitt hushåll med: →
En vuxen	☐	Ja	☐
Flera vuxna	☐		☐
Ett eller flera barn	☐		☐

Om du regelbundet delar ditt hushåll med barn, hur många är de och i vilka åldrar är de?

- + Antal barn: ...i åldrarna: 0–3 år 4–6 år 7–15 år 16 år eller äldre

Fråga 86 Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem respektive det hem du växte upp i, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?

+ Ditt nuvarande hem:

- Arbetarhem
 Jordbrukarhem
 Tjänstemannahem
 Högre tjänstemanna-/akademikerhem
 Företagarhem

Det hem du växte upp i:

- Arbetarhem
 Jordbrukarhem
 Tjänstemannahem
 Högre tjänstemanna-/akademikerhem
 Företagarhem

+

Fråga 87 Var någonstans har du, respektive din far och din mor, huvudsakligen vuxit upp?

	Du själv	Din far	Din mor
Ren landsbygd i Sverige	☐	☐	☐
Mindre tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stad eller större tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stockholm, Göteborg eller Malmö	☐	☐	☐
Annat land i Norden	☐	☐	☐
Annat land i Europa	☐	☐	☐
Land utanför Europa	☐	☐	☐

Fråga 88 Hur länge har du bott i den kommun där du bor nu?

- Har alltid bott här
 Har alltid bott här bortsett från kortare perioder, t. ex. studier på annan ort
 Uppvuxen här och har återvänt efter långvarigt boende på annan ort
 Inflyttad, har bott här mer än 10 år
 Inflyttad, har bott här 4–10 år
 Inflyttad, har bott här 1–3 år
 Inflyttad, har bott här mindre än 1 år

+

Fråga 89 I vilken typ av område bor du?

- Storstad, centralt
 Storstad, ytterområde/förort
 Stad eller större tätort, centralt
 Stad eller större tätort, ytterområde
 Mindre tätort
 Ren landsbygd

+

Fråga 90 Hur bor du för närvarande?

- I villa/radhus
 I lägenhet/flerbostadshus
 Annat boende

+

Fråga 91 Hyr eller äger du eller någon i ditt hushåll din nuvarande bostad?

- Hyr bostaden
 Äger bostaden (även bostadsrätt)

Fråga 92 Vilken skolutbildning har du? Markera det alternativ som du anser passar bäst in på dig. Om du ännu inte avslutat din utbildning, markera då den du genomgår för närvarande.

- + Ej fullgjort grundskola eller motsvarande obligatorisk skola +
- Grundskola eller motsvarande obligatorisk skola
- Studier vid gymnasium, folkhögskola eller motsvarande
- Examen från gymnasium, folkhögskola eller motsvarande
- Eftergymnasial utbildning, ej högskola
- Studier vid högskola/universitet
- Examen från högskola/universitet
- Examen från forskarutbildning

Fråga 93 Vilken inriktning har din utbildning i huvudsak? Kryssa för det alternativ som bäst stämmer in på din utbildning.

- Ekonomi/handel/administration Media/journalistik/reklam
- Estetisk/design/hantverk/konst Naturvetenskap/matematik/data
- Hotell/restaurang/service/skönhetsvård Pedagogik
- Hälso-/sjukvård Samhällsvetenskap/juridik +
- Humaniora/kultur Socialt arbete/omsorg/psykologi
- Jordbruk/skogsbruk/miljövärd
- Teknik/byggt teknik/industri/transport Annan: .....

Fråga 94 Hur bedömer du själv dina kunskaper i följande språk?

	Pratar och förstår helt obehindrat	Klarar mig i de flesta sammanhang	Kan göra mig hjälpligt förstådd	Kan några ord och uttryck	Pratar/förstår inte alls
Svenska	☐	☐	☐	☐	☐
Engelska	☐	☐	☐	☐	☐
Tyska	☐	☐	☐	☐	☐
Franska	☐	☐	☐	☐	☐
Spanska	☐	☐	☐	☐	☐
+ Annat språk:					
.....	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 95 Var vänlig sätt ett kryss i den ruta som motsvarar den ungefärliga sammanlagda årsinkomsten för samtliga personer i ditt hushåll före skatt (pension och studiemedel ska räknas in i den ungefärliga årsinkomsten).

- 100 000 eller mindre 401 000 – 500 000
- 101 000 – 200 000 501 000 – 600 000
- 201 000 – 300 000 601 000 – 700 000
- 301 000 – 400 000 Mer än 700 000

+

Fråga 96 Hur har enligt din mening nedanstående ekonomiska förhållanden förändrats under de senaste 12 månaderna?

	Förbättrats	Förblivit ungefär densamma	Försämrats	
+				+
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐	
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐	
Den svenska ekonomi	☐	☐	☐	

Hur tror du att ekonomi kommer att förändras under de kommande 12 månaderna?

	Förbättrats	Förbli ungefär densamma	Försämrats	
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐	
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐	
Den svenska ekonomi	☐	☐	☐	

Fråga 97 Om du ser 10–15 år framåt i tiden, hur tror du då att förhållandena i Sverige kommer att förändras på följande områden?

	Förbättras	Ungefär som i dag	Försämrats	
Miljön	☐	☐	☐	
Den genomsnittliga ekonomiska levnadsstandarden	☐	☐	☐	
Jämställdheten mellan kvinnor och män	☐	☐	☐	
Förhållandet mellan svenskar och flyktingar/invandrare	☐	☐	☐	
Förhållandet för homo-, bi- och transsexuella	☐	☐	☐	
	Ökas	Ungefär som i dag	Minskas	
+				+
Jämlikheten när det gäller människors inkomster och levnadsförhållanden	☐	☐	☐	
De enskilda individernas frihet	☐	☐	☐	

Fråga 98 Har du under de senaste 12 månaderna varit med i någon opinionsundersökning som tagit upp frågor om politik och samhälle (besöksintervju, telefonintervju, enkät) utöver den SOM-undersökning som du just nu deltar i?

- Nej
- Ja, en gång förutom denna SOM-undersökning
- Ja, flera gånger förutom denna SOM-undersökning

+

SOM-INSTITUTET DRIVS I SAMARBETE MELLAN TRE INSTITUTIONER VID GÖTEBORGS UNIVERSITET:

Statsvetenskapliga institutionen

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet är Sveriges främsta forskningsinstitution när det gäller undersökningar om politisk opinionsbildning. (www.pol.gu.se)

Institutionen för journalistik och masskommunikation

Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet (JMG) är tongivande inom forskning om massmedier, journalistik och opinionsbildning. (www.jmg.gu.se)

Förvaltningshögskolan

Förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet är den enda i sitt slag i landet. Forskning bedrivs om medborgarna och den offentliga sektorn samt om kommunal ekonomi och organisation. (www.spa.gu.se)

SOM-institutet samarbetar även med **Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS)** vid Göteborgs universitet. Vid CEFOS bedrivs mångvetenskaplig forskning med inriktning på den offentliga sektorn, samhällets riskfrågor, välfärdsstaten och socialförsäkringssystemet samt flernivådemokratis funktionssätt. (www.cefos.gu.se)

I den undersökning som du just hjälpt oss att genomföra deltar forskare från dessa tre institutioner men också från andra institutioner och universitet, bland andra:

Martin Brothén, fil.dr.:
Riksdagen

Marie Demker, professor:
Kriminalpolitik

Per Hedberg, doktorand:
Energiopinion

Sören Holmberg, professor:
Politisk opinion

Sverker C. Jagers, fil.dr.:
Miljöopinion

Rutger Lindahl, professor:
EU

Lennart Nilsson, docent:
Kommunal service

Olof Petersson, professor:
Opinionsmätningar

Maria Pettersson, doktorand:
Politiskt handlande

Bo Rothstein, professor:
Civila samhället

Ingela Wadbring, fil.dr.:
Dagspress

Lennart Weibull, professor:
Åsikter om massmedier

+

SAMHÄLLE O P I N I O N M A S S M E D I A

+

Samhälle Opinion och Massmedia (SOM) är en vetenskaplig frågeundersökning som årligen genomförs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet. SOM-institutet drivs gemensamt av tre institutioner: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Statsvetenskapliga institutionen samt Förvaltningshögskolan. SOM-undersökningen är en del av institutionernas forskning om opinionsbildning i det svenska samhället i dag. Undersökningen genomförs i samarbete med ScandInfo Marketing Research och går ut till 6 000 slumpmässigt utvalda personer i Sverige.

Ansvariga för undersökningen är professor Sören Holmberg och professor Lennart Weibull. Undersökningsledare är bitr. forskare Åsa Nilsson.

Har du frågor som rör din medverkan i undersökningen, ring gärna
ScandInfo Marketing Research, telefon: 020-930 930
(samtalet kostar endast en markering)

Du kan också ringa eller skicka e-post till SOM-institutet:
Åsa Nilsson, telefon: 031-773 12 39, e-post: asa.nilsson@som.gu.se
Vill du läsa mer om SOM-institutet finns vi på internetadressen: www.som.gu.se

+

*Detta nummer är endast till för att
inkomna svar ska kunna prickas av vid
datorns optiska läsning. Då slipper du
få påminnelse i onödan.*

+

**SAMHÄLLE
OPINION
MASSMEDIA**

2006

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

**GÖTEBORGS
UNIVERSITET**

SÅ HÄR FYLLER DU I FORMULÄRET

Här är ett exempel:

Fråga 1 Hur väl anser du att påståendet 'I dag skiner solen' stämmer?

	Stämmer helt och hållet	Stämmer ganska bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer ganska dåligt	Stämmer inte alls
Om du tycker att påståendet <u>inte stämmer alls</u> , sätt då ett kryss längst till höger på följande sätt:	☐	☐	☐	☐	☒
Om du tycker att påståendet <u>stämmer ganska bra</u> , markerar Du så här:	☐	☒	☐	☐	☐
Skulle du råka sätta ett kryss i fel ruta, rätta till det genom att stryka över hela rutan. Sätt därefter kryss i rätt ruta på följande sätt:	☒	☒	☐	☐	☐

Formuläret läses optiskt av en dator. Håll därför om möjligt kryssen innanför rutorna.

Kryssa så här:

Kryssa ej så här:

Använd helst kulspetspenna och inte tusch eller blyerts.

FORMULÄRETS INNEHÅLL

Frågenummer

Frågeområde

1–12	Nyheter och tidningar
13–23	Politik, samhälle och demokrati
24–30	TV och radio
31–38	Teknikinnehav, internet och mobiltelefoni
39–43	Tidskrifter, böcker och bibliotek
44–50	Film och teater
51–53	Medier och samhälle
54–55	Hunden i samhället
56–65	Aktiviteter, intressen och värderingar
66–73	Arbetsliv
74–90	Bakgrund

NYHETER OCH TIDNINGAR

Fråga 1 Hur ofta brukar du titta på eller lyssna till följande nyhetsprogram i radio och TV? +

	Dagligen	5–6 ggr/ vecka	3–4 ggr/ vecka	1–2 ggr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Lokalnyheter i radions P4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonyheterna i riksradiön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i privat lokalradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aktuellt/Rapport i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionala nyheter i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT:s morgonnyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala nyheter i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyhetsmorgon i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Update i TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter på text-TV	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 2 Läser eller tittar du i någon eller några morgontidningar regelbundet? Om du läser mer än en morgontidning, ange först den som du betraktar som din huvudtidning. Frågan gäller inte läsning på internet.

	7 dagar/ vecka	6 dagar/ vecka	5 dagar/ vecka	4 dagar/ vecka	3 dagar/ vecka	2 dagar/ vecka	1 dag/ vecka
..... (tidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
+	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jag brukar inte läsa någon morgontidning regelbundet

Fråga 3 Brukar du läsa eller titta i följande tidningar? Frågan gäller inte läsning på internet.

	6–7 dagar/ vecka	3–5 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Aftonbladet	☐	☐	☐	☐	☐
Expressen	☐	☐	☐	☐	☐
GT	☐	☐	☐	☐	☐
Kvällsposten	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 4 Brukar du läsa eller titta i följande gratistidningar?

	Minst 5 dagar/ vecka	3–4 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Metro	☐	☐	☐	☐	☐
Stockholm City	☐	☐	☐	☐	☐
Annan daglig gratistidning:					
.....	☐	☐	☐	☐	
.....	☐	☐	☐	☐	

Fråga 5 Prenumererar du eller någon i ditt hushåll på någon morgontidning?

Ja → *Gå vidare till fråga 6.*

Nej → **Om du ändå läser en morgontidning, på vilket sätt har du då tillgång till den?**

Lånar av bekant/granne

Läser på kollektivtrafiken (buss, tåg etc.)

Läser på arbetet/skolan

Köper lösnummer

Läser på internet

Annat sätt: .....

+

Jag läser aldrig någon morgontidning → *Gå vidare till fråga 11.*

Fråga 6 Har du funderat på att upphöra med den/någon av de morgontidningsprenumerationer du nu har, eller har detta diskuterats inom familjen under det senaste halvåret?

Nej

Ja, någon
enstaka gång

Ja, flera
gångar

Tveksam,
vet ej

*Prenumererar ej på
någon morgontidning*

**Om JA, av vilken anledning har du funderat på att upphöra med din prenumeration?
(Fler än ett svar kan markeras.)**

Prenumerationspriset har höjts

Allt har blivit så dyrt att pengarna inte räcker till

Jag får lokal information i radio och TV

Tidningens innehåll är inte tillräckligt bra

Tidningsutdelningen sköts dåligt

Jag har tillgång till tidningen på arbetet/i skolan

Jag har inte tid att läsa den

Tidningen har bytt till ett format som inte passar mig

Jag kan läsa tidningen på internet

Jag får de nyheter jag behöver från en gratistidning

Fråga 7 Ungefär hur lång tid brukar du ägna morgontidningen en genomsnittlig vardag? Frågan gäller inte läsning på internet.

	0 min	5 min	10 min	15 min	20 min	25 min	30 min	35 min	40 min	45 min	50 min	55 min	60 min	Mer än 60 min
Före kl. 08	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kl. 08–12	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kl. 12–17	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Efter kl. 17	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jag läser aldrig någon morgontidning → *Gå vidare till fråga 11.*

Fråga 8 Om du tänker på hur din morgontidning är i dag och jämför med hur den var för ett år sedan, tycker du då att tidningen blivit bättre eller sämre?

Mycket
bättre

Något
bättre

Ingen
skillnad

Något
sämre

Mycket
sämre

Tveksam/
vet ej

Fråga 9 Hur skulle du reagera om den morgontidning du läser plössligen upphörde att ges ut? Jag skulle...

+

...sakna tidningen
mycket

...sakna tidningen
något

...inte alls
sakna tidningen

Vet ej

**Fråga 10 Hur mycket brukar du normalt läsa av följande typer av innehåll i morgontidningen?
Frågan gäller inte läsning på internet.**

+

	Allt/i stort sett allt	Ganska mycket	Inte särskilt mycket	Ingenting/nästan inget alls	Vet ej
Ledare och kommentarer	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala nyheter	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturartiklar	☐	☐	☐	☐	☐
Insändare	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonominyheter	☐	☐	☐	☐	☐
Inrikespolitik	☐	☐	☐	☐	☐
Utrikesnyheter	☐	☐	☐	☐	☐
Olyckor och brott	☐	☐	☐	☐	☐
Sport	☐	☐	☐	☐	☐
Familjenyheter	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala affärsannonser	☐	☐	☐	☐	☐
Privata småannonser	☐	☐	☐	☐	☐
Radio- och TV-material	☐	☐	☐	☐	☐
Nöjesartiklar	☐	☐	☐	☐	☐
Väder	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 11 Brukar du läsa eller titta i följande tidningar på internet?

+

	7 dgr/vecka	6 dgr/vecka	5 dgr/vecka	4 dgr/vecka	3 dgr/vecka	2 dgr/vecka	1 dag/vecka	Mer sällan/aldrig
Aftonbladet.se	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Expressen.se	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dagens Nyheter (dn.se)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska Dagbladet (svd.se)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dagens Industri (di.se)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annan/andra dagstidningar på internet:								
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 12 Brukar du ta del av nyheter på följande internetsajter?

	6-7 dagar/vecka	3-5 dagar/vecka	1-2 dagar/vecka	Mer sällan	Aldrig
Sveriges Television (svt.se)	☐	☐	☐	☐	☐
TV4 (tv4.se)	☐	☐	☐	☐	☐
Sveriges Radio (sr.se)	☐	☐	☐	☐	☐
Annan/andra nyhetsajter:					
.....	☐	☐	☐	☐	
.....	☐	☐	☐	☐	+

POLITIK, SAMHÄLLE OCH DEMOKRATI

Fråga 13 Hur intresserad är du i allmänhet av politik?

+	Mycket intresserad ☐	Ganska intresserad ☐	Inte särskilt intresserad ☐	Inte alls intresserad ☐
---	---	---	--	--

Fråga 14 Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige i dag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.

.....

.....

Fråga 15 Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
Regeringen	☐	☐	☐	☐	☐
Polisen	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvården	☐	☐	☐	☐	☐
Försvaret	☐	☐	☐	☐	☐
Riksdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Bankerna	☐	☐	☐	☐	☐
Dagspressen	☐	☐	☐	☐	☐
De fackliga organisationerna	☐	☐	☐	☐	☐
Radio och TV	☐	☐	☐	☐	☐
Grundskolan	☐	☐	☐	☐	☐
Storföretagen	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska kyrkan	☐	☐	☐	☐	☐
Domstolarna	☐	☐	☐	☐	☐
Riksbanken	☐	☐	☐	☐	☐
Kungahuset	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunstyrelserna	☐	☐	☐	☐	☐
Universitet/högskolor	☐	☐	☐	☐	☐
De politiska partierna	☐	☐	☐	☐	☐
EU-kommissionen	☐	☐	☐	☐	☐
Europaparlamentet	☐	☐	☐	☐	☐
Förenta Nationerna (FN)	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 16 På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i:

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd
EU	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐
+ Landstinget/regionen där du bor	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐

Fråga 17	Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster–högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster–högerskala?	+																																																																							
	<table border="0"> <tr> <td style="text-align: center;">Klart till vänster ☐</td> <td style="text-align: center;">Något till vänster ☐</td> <td style="text-align: center;">Varken till vänster eller till höger ☐</td> <td style="text-align: center;">Något till höger ☐</td> <td style="text-align: center;">Klart till höger ☐</td> </tr> </table>	Klart till vänster ☐	Något till vänster ☐	Varken till vänster eller till höger ☐	Något till höger ☐	Klart till höger ☐																																																																			
Klart till vänster ☐	Något till vänster ☐	Varken till vänster eller till höger ☐	Något till höger ☐	Klart till höger ☐																																																																					
Fråga 18	Vilket parti tycker du bäst om i dag? <table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td>☐ Vänsterpartiet</td> <td>☐ Moderaterna</td> </tr> <tr> <td>☐ Socialdemokraterna</td> <td>☐ Kristdemokraterna</td> </tr> <tr> <td>☐ Centerpartiet</td> <td>☐ Miljöpartiet</td> </tr> <tr> <td>☐ Folkpartiet</td> <td>☐ Annat parti (v.g. ange vilket): .....</td> </tr> </table> <p>Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?</p> ☐ Ja, mycket övertygad ☐ Ja, något övertygad ☐ Nej	☐ Vänsterpartiet	☐ Moderaterna	☐ Socialdemokraterna	☐ Kristdemokraterna	☐ Centerpartiet	☐ Miljöpartiet	☐ Folkpartiet	☐ Annat parti (v.g. ange vilket):																																																																
☐ Vänsterpartiet	☐ Moderaterna																																																																								
☐ Socialdemokraterna	☐ Kristdemokraterna																																																																								
☐ Centerpartiet	☐ Miljöpartiet																																																																								
☐ Folkpartiet	☐ Annat parti (v.g. ange vilket):																																																																								
Fråga 19	Hur tycker du att regeringen sköter sin uppgift? <table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="text-align: center;">Mycket bra ☐</td> <td style="text-align: center;">Ganska bra ☐</td> <td style="text-align: center;">Varken bra eller dåligt ☐</td> <td style="text-align: center;">Ganska dåligt ☐</td> <td style="text-align: center;">Mycket dåligt ☐</td> </tr> </table>	Mycket bra ☐	Ganska bra ☐	Varken bra eller dåligt ☐	Ganska dåligt ☐	Mycket dåligt ☐																																																																			
Mycket bra ☐	Ganska bra ☐	Varken bra eller dåligt ☐	Ganska dåligt ☐	Mycket dåligt ☐																																																																					
Fråga 20	Vilken är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU? <table border="0"> <tr> <td>☐ I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU</td> <td rowspan="3" style="text-align: right; vertical-align: middle;">+</td> </tr> <tr> <td>☐ I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU</td> </tr> <tr> <td>☐ Har ingen bestämd åsikt i frågan</td> </tr> </table>	☐ I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU	+	☐ I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU	☐ Har ingen bestämd åsikt i frågan																																																																				
☐ I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU	+																																																																								
☐ I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU																																																																									
☐ Har ingen bestämd åsikt i frågan																																																																									
Fråga 21	Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem? <table border="0" style="width: 100%;"> <thead> <tr> <th></th> <th style="text-align: center;">Mycket bra förslag</th> <th style="text-align: center;">Ganska bra förslag</th> <th style="text-align: center;">Varken bra eller dåligt förslag</th> <th style="text-align: center;">Ganska dåligt förslag</th> <th style="text-align: center;">Mycket dåligt förslag</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>+ Minska den offentliga sektorn</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Ta emot färre flyktingar i Sverige</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Satsa på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan kvinnor och män</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Bedriva mer av sjukvården i privat regi</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Genomföra fler beslutande nationella folkomröstningar</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Införa republik med vald president</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Behålla fastighetsskatten</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Tillåta politiska partier att göra reklam i Sveriges Television</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Tillåta all fildelning (gratis nedladdning av film, musik etc.) från internet</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Varg bör liksom älg kunna jagas viss del av året</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> </tbody> </table>		Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	+ Minska den offentliga sektorn	☐	☐	☐	☐	☐	Ta emot färre flyktingar i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	Satsa på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan kvinnor och män	☐	☐	☐	☐	☐	Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt	☐	☐	☐	☐	☐	Bedriva mer av sjukvården i privat regi	☐	☐	☐	☐	☐	Genomföra fler beslutande nationella folkomröstningar	☐	☐	☐	☐	☐	Införa republik med vald president	☐	☐	☐	☐	☐	Behålla fastighetsskatten	☐	☐	☐	☐	☐	Tillåta politiska partier att göra reklam i Sveriges Television	☐	☐	☐	☐	☐	Tillåta all fildelning (gratis nedladdning av film, musik etc.) från internet	☐	☐	☐	☐	☐	Varg bör liksom älg kunna jagas viss del av året	☐	☐	☐	☐	☐
	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag																																																																				
+ Minska den offentliga sektorn	☐	☐	☐	☐	☐																																																																				
Ta emot färre flyktingar i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐																																																																				
Satsa på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan kvinnor och män	☐	☐	☐	☐	☐																																																																				
Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt	☐	☐	☐	☐	☐																																																																				
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	☐	☐	☐	☐	☐																																																																				
Genomföra fler beslutande nationella folkomröstningar	☐	☐	☐	☐	☐																																																																				
Införa republik med vald president	☐	☐	☐	☐	☐																																																																				
Behålla fastighetsskatten	☐	☐	☐	☐	☐																																																																				
Tillåta politiska partier att göra reklam i Sveriges Television	☐	☐	☐	☐	☐																																																																				
Tillåta all fildelning (gratis nedladdning av film, musik etc.) från internet	☐	☐	☐	☐	☐																																																																				
Varg bör liksom älg kunna jagas viss del av året	☐	☐	☐	☐	☐																																																																				

Fråga 22 Röstade du i valen 2006 och i så fall på vilket parti? Sätt ett kryss i vardera kolumn.

	Riksdagsvalet	Landstings-/regionvalet	Kommunvalet
<u>Nej:</u>			
+ Var inte röstberättigad	☐	☐	☐
Röstade ej	☐	☐	☐
<u>Ja, på:</u>			
Vänsterpartiet	☐	☐	☐
Socialdemokraterna	☐	☐	☐
Centerpartiet	☐	☐	☐
Folkpartiet	☐	☐	☐
Moderaterna	☐	☐	☐
Kristdemokraterna	☐	☐	☐
Miljöpartiet	☐	☐	☐
Annat parti (ange vilket):	☐	☐	☐ .....
Röstade blankt	☐	☐	☐

Fråga 23 Utnyttjade du möjligheten att personrösta genom att sätta kryss för någon kandidat på valsedeln i:

	Ja	Nej	Röstade ej	Ej röstberättigad
Riksdagsvalet	☐	☐	☐	☐
Landstings-/regionvalet	☐	☐	☐	☐
Kommunvalet	☐	☐	☐	☐

TV OCH RADIO

Fråga 24 Hur ofta brukar du titta på program i följande TV-kanaler?

	<i>Har ej tillgång</i>	<i>Tittar på kanalen:</i>					
		Dagligen	5-6 dgr/ vecka	3-4 dgr/ vecka	1-2 dgr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
SVT1	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4 Plus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4 Film	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4 Fakta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV6	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ZTV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT24	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT Barnkanalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT/UR Kunskapskanalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
MTV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Canal+ eller TV1000	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
+ Eurosport	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
BBC eller CNN	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 25 Hur viktigt är följande saker för dig när det gäller TV?

+

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt
Fler kanaler att välja mellan	☐	☐	☐	☐
Bättre kvalitet på ljud och/eller bild	☐	☐	☐	☐
Bättre program	☐	☐	☐	☐

**Fråga 26 Vilken TV-kanal tycker du har de bästa programmen när det gäller:
(Markera endast en kanal per innehållstyp.)**

	SVT1/ SVT2	TV3	TV4	Kanal 5	SVT24	SVT Barn- kanalen	SVT/UR Kunskaps- kanalen	Annan kanal	Ingen upp- fattning
Barnprogram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdomsprogram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sport	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lättare underhållning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naturprogram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samhällsprogram/ -magasin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teater, opera, konsert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturprogram/-magasin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
+ Svenska TV-serier/ drama/komedi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utländska TV-serier/ drama/komedi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Långfilmer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Populärmusik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dokumentärer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 27 Vilket är ditt allmänna intryck av de svenska TV-kanalerna?

	Mycket positivt	Ganska positivt	Varken positivt eller negativt	Ganska negativt	Mycket negativt	Ingen uppfattning
SVT1	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT2	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4 Plus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV6	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ZTV	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT24	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT Barnkanalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT/UR Kunskaps- kanalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

+

Fråga 28 Är du positivt eller negativt inställd till reklam i TV?

- +   Mycket positiv   Ganska positiv   Varken positiv eller negativ   Ganska negativ   Mycket negativ
-

Fråga 29 Tycker du att TV-licensen, mottagaravgiften som man betalar för Sveriges Television, är värd priset eller inte?

- Mycket väl värd priset   Ganska väl värd priset   Inte speciellt värd priset   Inte alls värd priset
-

Fråga 30 Hur ofta brukar du lyssna på följande radiokanaler?

	Dagligen	5–6 dgr/ vecka	3–4 dgr/ vecka	1–2 dgr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
P1 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P2 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P3 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P4 i Sveriges Radio/Lokalradion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rix FM	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mix Megapol/Radio City	☐	☐	☐	☐	☐	☐
NRJ (Radio Energy)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lugna favoriter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
The Voice	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annan privat lokalradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐

TEKNIKINNEHAV, INTERNET OCH MOBILTELEFONI

Fråga 31 Vilka typer av utrustning etc. har du för närvarande tillgång till i ditt hushåll?

- Telefon (fast anslutning)   CD-spelare
 Mobiltelefon   MP3-spelare
 IP-telefoni   **...och har ditt hushåll:**

- TV; antal apparater:
 Text-TV   Fritidshus
 Storbilds-TV/hemmabio   Fritidsbåt
 Bil

- Video   ↪ Märke: .....
 DVD-spelare   (om du har mer än en bil: den du använder mest)

- Stationär dator   ↪ Årsmodell:
 Bärbar dator   Eget körkort för personbil
 Bredband

+

Fråga 32 Har du tillgång till internet? (Fler än ett alternativ kan markeras.)

Ja, i
hemmet

Ja, på
arbetsplats/skola

Ja, på
annan plats

Nej

+

Fråga 33 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?

Brukar aldrig använda internet → *Gå vidare till fråga 36.*

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
Skickat/tagit emot e-post	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tagit del av nyheter/nyhetstjänst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deltagit i diskussions-/chatgrupp	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sökt information/fakta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läst s.k. bloggar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Beställt varor eller tjänster	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bankärenden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Biblioteksärenden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt tjänster hos kommun/ myndighet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nöje/förströelse/spel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pornografi/erotik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Laddat ner musik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Laddat ner film	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

+

Fråga 34 Har du under de senaste 12 månaderna tagit del av följande på internet?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon/några gånger i veckan
Din kommuns hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Ditt landstings/din regions hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Riksdagens hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Regeringens hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Något politiskt partis hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Någon riksdagsledamots hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Någon lokalpolitikers hemsida	☐	☐	☐	☐	☐

+

Fråga 35 Ungefär hur lång tid brukar du ägna åt internet en vanlig vardag?

	Inte alls	Högst 5 minuter	5–15 minuter	15–30 minuter	30–60 minuter	1–2 timmar	Mer än 2 timmar
Kl. 04–08	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kl. 08–11	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kl. 11–13	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kl. 13–18	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kl. 18–22	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kl. 22–04	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 36 I vilken utsträckning stämmer följande påståenden in på dig ifråga om mobiltelefoner och mobiltelefonanvändning?

	Stämmer mycket bra	Stämmer ganska bra	Stämmer inte särskilt bra	Stämmer inte alls	Ingen uppfattning
+ Jag klarar mig inte utan mobiltelefon	☐	☐	☐	☐	☐
Det är störande med alla som pratar i mobiltelefon på offentliga platser	☐	☐	☐	☐	☐
Jag är orolig för strålningsrisken med mobiltelefoner	☐	☐	☐	☐	☐
Mobiltelefoner gör mig stressad	☐	☐	☐	☐	☐
Tack vare mobiltelefonen får människor bättre kontakt med varandra	☐	☐	☐	☐	☐
Att prata i mobiltelefon när man kör bil är en allvarlig säkerhetsrisk	☐	☐	☐	☐	☐
Mobiltelefoner hjälper föräldrar att bättre hålla reda på sina barn	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 37 Har du egen mobiltelefon? (Du kan kryssa för flera alternativ.)

- Ja, privat med kontantkort
- Ja, privat med abonnemang
- Ja, i tjänsten/arbetet
- Nej → *Gå vidare till fråga 39.*

Fråga 38 Hur ofta brukar du använda mobiltelefon till följande?

	Aldrig	Någon/ några ggr/ månad	Någon gång/ vecka	Några gångar/ vecka	1–3 ggr/ dag	4–8 ggr/ dag	9–20 ggr/ dag	Mer än 20 ggr/dag
Ringa/ta emot samtal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skicka/ta emot SMS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skicka bilder med MMS-teknik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ta bilder/fotografera	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använda nyhets-tjänster	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Surfa/wappa på internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ladda ner bilder/spel/ringsignaler/musik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lyssna på MP3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
+ Lyssna på radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

TIDSKRIFTER, BÖCKER OCH BIBLIOTEK

Fråga 39 Hur ofta läser eller tittar du i följande? +

	Flera gånger i veckan	Någon gång i veckan	Någon gång i månaden	Någon gång per kvartal	Någon gång per halvår	Någon gång per år	Aldrig
Vecko-/månadstidning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Special-/facktidning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Facklig tidning/tidskrift	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utländsk dagstidning/tidskrift	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skönlitterär bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fackbok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 40 Har du under de senaste 12 månaderna läst högt ur en bok för något barn?

Nej, ingen gång	Ja, någon gång under året	Ja, någon gång i halvåret	Ja, någon gång i kvartalet	Ja, någon gång i månaden	Ja, någon gång i veckan	Ja, flera gånger i veckan
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Om JA, ungefär hur lång tid rörde det sig om senaste gången du läste?

Cirka antal minuter:

Fråga 41 Hur tycker du på det hela taget att bibliotekens service fungerar i den kommun där du bor?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
+	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 42 I vilken utsträckning är följande skäl att besöka biblioteket viktiga för dig?

Har inte besökt något bibliotek under de senaste 12 mån → *Gå vidare till fråga 43.*

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt
Låna barnböcker	☐	☐	☐	☐
Låna fackböcker	☐	☐	☐	☐
Låna skönlitteratur	☐	☐	☐	☐
Låna ljudböcker (CD/kassett)	☐	☐	☐	☐
Tillgång till internet	☐	☐	☐	☐
Låna musik eller filmer	☐	☐	☐	☐
Låna/läsa material på annat språk än svenska	☐	☐	☐	☐
Tillgång till arbetsplats	☐	☐	☐	☐
Tillgång till sakkunnig hjälp	☐	☐	☐	☐
Miljön och möten med andra människor	☐	☐	☐	☐
Ta del av kulturevenemang	☐	☐	☐	☐
Annat:	☐	☐		+

Fråga 43 Är du eller någon i ditt hushåll medlem i någon eller några bokklubbar och har du/ditt hushåll i så fall köpt någon bok under de senaste 12 månaderna?

- + Nej, jag är inte medlem i någon bokklubb → *Gå vidare till fråga 44.*
 Ja, jag är medlem i bokklubb/-ar:

	Medlem, men har inte köpt någon bok senaste 12 mån	Medlem, köpt 1–2 böcker senaste 12 mån	Medlem, köpt fler än 2 böcker senaste 12 mån	Nej
...för vuxna med blandat utbud	☐	☐	☐	☐
...specialiserad på visst ämne	☐	☐	☐	☐
...för barn	☐	☐	☐	☐
Annan typ av bokklubb	☐	☐	☐	

FILM OCH TEATER

Fråga 44 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna sett på långfilm (spelfilm, tecknat, dokumentärer) på:

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Allmänna							
TV-kanaler	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Filmkanaler i TV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
DVD/video	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Biograf	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 45 Hur gärna ser du följande typer av filmer – hemma respektive på bio?

	a) Hemma:				b) På bio:			
	Ser mycket gärna	Ser ganska gärna	Ser inte särskilt gärna	Ser ogärna	Ser mycket gärna	Ser ganska gärna	Ser inte särskilt gärna	Ser ogärna
Action	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Thrillers	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Komedi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Drama	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Romantik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Barn-/familjefilm	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dokumentär	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skräckfilm	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Erotik/pornografi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Science Fiction/fantasy	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 46 Om du jämför med för fem år sedan, går du oftare eller mer sällan på bio i dag?

- + Mycket oftare Något oftare Lika ofta/ lika sällan Något mer sällan Mycket mer sällan

Fråga 47 Vilket tycker du är det bästa mediet för att se film om du tänker på följande? Markera endast ett kryss per rad.

	Allmänna TV-kanaler	Filmkanaler	Video	DVD	Biograf	Internet	Vet ej
Bäst filmupplevelse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mest prisvärt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bäst kvalitet på bild/ljud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bekvämast	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bäst att se tillsammans med andra	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 48 Vilken är din uppfattning om vart och ett av följande påståenden om bio? +

	Stämmer mycket bra	Stämmer ganska bra	Stämmer inte särskilt bra	Stämmer inte alls	Ingen uppfattning
Riktigt bra filmer vill jag se på bio	☐	☐	☐	☐	☐
Det är stökigt på biograferna	☐	☐	☐	☐	☐
Moderna biografier är för små	☐	☐	☐	☐	☐
Det går för få bra filmer på bio	☐	☐	☐	☐	☐
Att gå på bio är ett sätt att umgås	☐	☐	☐	☐	☐
Film är bäst på bio	☐	☐	☐	☐	☐
+ Det är för mycket amerikansk film på bio	☐	☐	☐	☐	☐
En biobiljett är väl värd sitt pris	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 49 Hur viktigt brukar följande vara för dig när du går på bio?

Jag går aldrig på bio → Gå vidare till fråga 50.

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt
Filmens handling	☐	☐	☐	☐
Skådespelarna	☐	☐	☐	☐
Regissören	☐	☐	☐	☐
Recensioner	☐	☐	☐	☐
Att filmen är ny	☐	☐	☐	☐
Biografmiljön	☐	☐	☐	☐
En stor bioduk	☐	☐	☐	☐
Bra ljud och bild	☐	☐	☐	☐
Bekväma stolar	☐	☐	☐	☐
En lugn och städad publik	☐	☐	☐	☐
Biljettpriset	☐	☐	☐	☐
Rabatter/klubbar/bonussystem	☐	☐	☐	☐
Rekommendationer från vänner/bekanta	☐	☐	☐	☐
Att biografen ligger nära där jag bor	☐	☐	☐	☐
Stundens ingivelse	☐	☐	☐	☐

+

Fråga 50 Hur gärna ser du teater och annan scenkonst?

		Ser mycket gärna	Ser ganska gärna	Ser inte särskilt gärna	Ser ogärna	Ingen uppfattning
+	Klassisk teater	☐	☐	☐	☐	☐
	Modern teater	☐	☐	☐	☐	☐
	Samhällsinriktad teater	☐	☐	☐	☐	☐
	Komedi	☐	☐	☐	☐	☐
	Fars	☐	☐	☐	☐	☐
	Musikal	☐	☐	☐	☐	☐
	Opera	☐	☐	☐	☐	☐
	Klassisk musik	☐	☐	☐	☐	☐
	Klassisk balett	☐	☐	☐	☐	☐
	Annan dans	☐	☐	☐	☐	☐

MEDIER OCH SAMHÄLLE

Fråga 51 I vilken utsträckning tog du del av följande i dagspress, radio och TV under år 2006?

	I mycket stor utsträckning	I ganska stor utsträckning	I liten utsträckning	Inte alls
Friidrotts-EM	☐	☐	☐	☐
Fotbolls-VM	☐	☐	☐	☐
Melodifestivalen	☐	☐	☐	☐
Opinionsundersökningar om politik och samhälle	☐	☐	☐	☐
Valrörelsen 2006	☐	☐	☐	☐
Mellanösternkonflikten	☐	☐	☐	☐

Fråga 52 Vilket förtroende har du för innehållet i följande massmedier?

	<i>Tar aldrig del av mediet</i>	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
+	Sveriges Television	☐	☐	☐	☐	☐
	TV4	☐	☐	☐	☐	☐
	Andra privata TV-kanaler	☐	☐	☐	☐	☐
	Sveriges Radios nationella kanaler (P1, P2, P3)	☐	☐	☐	☐	☐
	Sveriges Radios lokala kanaler (P4)	☐	☐	☐	☐	☐
	Privat lokalradio	☐	☐	☐	☐	☐
	Den lokala morgontidningen på din ort	☐	☐	☐	☐	☐
	Stockholms morgontidningar (Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet)	☐	☐	☐	☐	☐
	Storstädernas dagliga gratistidningar (Metro, Stockholm City)	☐	☐	☐	☐	☐
	Kvällstidningarna (Aftonbladet, Expressen, GT, Kvällsposten)	☐	☐	☐	☐	☐
	Nyhetsjänster på internet	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 53 I debatten om svensk journalistik har det framförts åsikter om vad massmedier inte borde publicera. I vilken grad stämmer följande påståenden med din egen uppfattning?

	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
+ Sexistisk reklam bör förbjudas i lag	☐	☐	☐	☐	☐
Det ska inte vara tillåtet att publicera bilder eller teckningar som kränker religiösa grupperingar	☐	☐	☐	☐	☐
Kända människor ska inte behöva bli fotograferade utan att de gett sitt tillstånd	☐	☐	☐	☐	☐
Det är bra att pass- och körkortsbilder numera skyddas av sekretess så att medierna inte kan komma åt dem	☐	☐	☐	☐	☐
Det ska inte vara tillåtet att publicera namn och bild på den som är misstänkt för brott innan domen har fallit	☐	☐	☐	☐	☐

HUNDEN I SAMHÄLLET

Fråga 54 Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i debatten om hundarnas plats i samhället. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Ingen uppfattning
+ Hundar bör i större utsträckning än i dag tillåtas på allmänna platser	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Inför ett slags körkort som krav på den som skaffar hund	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Förbjud affärsinnehavare att ha hund i sina lokaler	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa mer av samhällets resurser på hundar som hjälp till handikappade	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Förbjud kamphundar helt i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tillåt sällskapshundar på äldreboende	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 55 Hur stämmer följande in på dig personligen när det gäller hundar?

	Stämmer mycket bra	Stämmer ganska bra	Stämmer inte särskilt bra	Stämmer inte alls
Jag tycker om hundar	☐	☐	☐	☐
Jag är rädd för hundar	☐	☐	☐	☐
Jag är van vid hundar	☐	☐	☐	☐
Jag skulle vilja ha hund om jag hade möjlighet	☐	☐	☐	☐

Jag/vi har redan hund

Om du/ditt hushåll har hund, var god ange hundras: ←

.....

+

AKTIVITETER, INTRESSEN OCH VÄRDERINGAR

Fråga 56 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i halv-året	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
+ Sysslat med sport/idrott	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tränat på gym (styrketräning, aerobics etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Motionerat (jogging, simning, stavgång, skidor etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Varit ute i naturen/friluftsliv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jagat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på fotboll/ishockey	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat på tips, Lotto eller V75	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på restaurang/bar/pub på kvällstid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit snabbmat (hamburgare/pizza/kebab)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit vegankost	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit kött	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Druckit sprit/vin/starköl	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rökt cigaretter/cigarrer/pipa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Snusat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på bio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på teater	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på rock-/popkonsert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rest utomlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kört bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Åkt kollektivt (buss, tåg etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rest i tjänsten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 57 Ange nedan vilken/vilka föreningar du är medlem i samt hur aktiv du är i dessa föreningar.

	Icke medlem	Medlem, men har inte varit på möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har varit på möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har någon typ av uppdrag
Idrotts- eller friluftsförening	☐	☐	☐	☐
Miljöorganisation	☐	☐	☐	☐
Politiskt parti (inkl. kvinno-/ungdomsförbund)	☐	☐	☐	☐
Facklig organisation	☐	☐	☐	☐
Handikapporganisation	☐	☐	☐	☐
Kulturförening (musik, dans, konst etc.)	☐	☐	☐	☐
Pensionärsorganisation	☐	☐	☐	☐
Invandrarförening	☐	☐	☐	☐
Nyktershetsorganisation	☐	☐	☐	☐
Organisation för jägare	☐	☐	☐	☐
Humanitär hjälporganisation	☐	☐	☐	☐
+ Svenska kyrkan, frikyrka, religiöst samfund eller religiös organisation	☐	☐	☐	☐
Annan förening	☐	☐	☐	☐

Fråga 58 Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?

Mycket nöjd

Ganska nöjd

Inte särskilt nöjd

Inte alls nöjd

+

Fråga 59 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i halvåret	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Löst korsord	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mekat med eller vårdat bil/mc/moped	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sysslat med trädgårdsarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat dator-/TV-spel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diskuterat vad du läst i dagstidningar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diskuterat innehåll i TV-program	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat Bingo-Lotto	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sjungit i kör	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umgåtts med vänner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umgåtts med grannar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Själv hjälpt/fått hjälp av någon granne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diskuterat politik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Varit upptagen kvällstid med aktiviteter/ärenden utanför hemmet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit frukost utanför hemmet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit/druckit kosttillskott för träning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetat övertid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Handlat med aktier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tecknat/målat/skrivit poesi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tagit del av direktreklam	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köpt musik-CD	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Besökt bibliotek	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hyrat DVD/video	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läst någon bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köpt någon bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lyssnat på ljudbok/talbok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bett till Gud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skänkt pengar till en hjälporganisation	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Besökt gudstjänst eller religiöst möte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 60 Vilken siffra på den här skalan beskriver bäst hur du ser på arbete (inkl. hushållsarbete och skolarbete) i förhållande till fritid och avkoppling?

Det är fritid som gör livet värt att leva, inte arbete

Det är arbete som gör livet värt att leva, inte fritid

↓
0   1   2   3   4   5   6   7   8   9   10

+

Fråga 65 Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?
Svara med hjälp av nedanstående skala: +

Det går inte att lita på
människor i allmänhet

Det går att lita på
människor i allmänhet

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ARBETSLIV

Fråga 66 Vilken av de här grupperna tillhör du för närvarande?

☐ Förvärsarbetande (även sjukskriven, föräldraledig)	☐ Ålderspensionär/avtalspensionär
☐ Har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder	☐ Förtidspensionär/sjukpensionär
☐ Genomgår arbetsmarknadsutbildning	☐ Studerande
☐ Arbetslös	☐ Annat: .....

Fråga 67 Vilket är/var ditt huvudsakliga yrke? (Om du inte är yrkesverksam för närvarande gäller frågan ditt senaste yrke.)

- ..... (yrke/sysselsättning)
- Har **aldrig** yrkesarbetat → Gå till fråga 72.

Fråga 68 Vilken av de här yrkesgrupperna hör/hörde du till?

☐ Tjänsteman	☐ Företagare: ingen anställd
☐ Tjänsteman med arbetsledande funktion	☐ Företagare: 1–9 anställda
☐ Tjänsteman med företagsledande funktion	☐ Företagare: 10 eller fler anställda
☐ Arbetare	☐ Jordbrukare: ingen anställd
☐ Arbetare med arbetsledande funktion	☐ Jordbrukare: en eller flera anställda

Fråga 69 Arbetar/arbetade du hel- eller deltid?

- Heltid   Deltid, minst 15 timmar i veckan   Deltid, mindre än 15 timmar i veckan

Fråga 70 Arbetar/arbetade du i statlig, kommunal, landstingskommunal eller privat tjänst?

Statlig   Kommunal   Landstingskommunal   Privat

Fråga 71 Har du varit sjukskriven vid något eller några tillfällen under de senaste 12 månaderna?

- Nej
- Ja → Upp till en vecka
 Mellan 1 vecka och 1 månad
 1–3 månader
 3–12 månader
 Mer än 12 månader

Fråga 72 Var förvärvsarbetar/studerar du för närvarande?

- + I huvudsak i den kommun där jag bor
 I huvudsak i annan kommun än där jag bor
 Jag förvärvsarbetar/studerar inte för närvarande

Fråga 73 Är du medlem i någon fackförening?

Ja, förbund inom:

- LO (Landsorganisationen), v.g. ange vilket förbund: .....
 TCO (Tjänstemännens Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund: .....
 SACO (Sveriges Akademikers Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund: .....
 Annan facklig organisation, v.g. ange vilket förbund: .....
 Nej

NÅGRA FRÅGOR OM DIG SJÄLV

När man sammanställer resultatet av sådana här undersökningar brukar man dela upp svaren i olika grupper. För att kunna göra detta behöver vi dina svar på dessa avslutande frågor.

Fråga 74 Är du kvinna eller man?

- Kvinna Man

Fråga 75 Vilket år är du född?

Årtal: 19

Fråga 76 Är du..:

Svensk
medborgare

Medborgare i
annat land

Både svensk medborgare
och medborgare i annat land

Fråga 77 Vilket är ditt civilstånd?

Ensamstående

Sambo

Gift/partnerskap

Änka/änkling

Fråga 78 Har du egna barn?

- Ja Nej

Fråga 79 Hur ser ditt hushåll ut?

- Jag bor ensam → Gå till fråga 80.
 Jag bor med/delar regelbundet mitt hushåll med: → En vuxen Ja Nej
Flera vuxna
Ett eller flera barn

+

Om du regelbundet delar ditt hushåll med barn, hur många är de och i vilka åldrar är de?

Antal barn: ...i åldrarna: 0-3 år 4-6 år 7-15 år 16 år eller äldre

Fråga 80 Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem respektive det hem du växte upp i, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?

Ditt nuvarande hem:

- Arbetarhem
 Jordbrukarhem
 Tjänstemannahem
 Högre tjänstemanna-/akademikerhem
 Företagarhem

Det hem du växte upp i:

- Arbetarhem
 Jordbrukarhem
 Tjänstemannahem
 Högre tjänstemanna-/akademikerhem
 Företagarhem

+

Fråga 81 Var någonstans har du, respektive din far och din mor, huvudsakligen vuxit upp?

	Du själv	Din far	Din mor
Ren landsbygd i Sverige	☐	☐	☐
Mindre tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stad eller större tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stockholm, Göteborg eller Malmö	☐	☐	☐
Annat land i Norden	☐	☐	☐
Annat land i Europa	☐	☐	☐
Land utanför Europa	☐	☐	☐

Fråga 82 Hur länge har du bott i den kommun där du bor nu?

- Har alltid bott här
 Har alltid bott här bortsett från kortare perioder, t. ex. studier på annan ort
 Uppvuxen här och har återvänt efter långvarigt boende på annan ort
 Inflyttad, har bott här mer än 10 år
 Inflyttad, har bott här 4–10 år
 Inflyttad, har bott här 1–3 år
 Inflyttad, har bott här mindre än 1 år

+

Fråga 83 I vilken typ av område bor du?

- Storstad, centralt
 Storstad, ytterområde/förort
 Stad eller större tätort, centralt
 Stad eller större tätort, ytterområde
 Mindre tätort
 Ren landsbygd

Fråga 84 Hur bor du för närvarande?

- I villa/radhus I lägenhet/flerbostadshus Annat boende

Fråga 85 Hur många rum finns det i din nuvarande bostad? Räkna inte med köket.

- 1 rum 2 rum 3 rum 4 rum 5 rum eller fler

Fråga 86 Hyr eller äger du eller någon i ditt hushåll din nuvarande bostad?

- Hyr bostaden Äger bostaden (även bostadsrätt)

+

Fråga 87 Vilken skolutbildning har du? Markera det alternativ som du anser passar bäst in på dig. Om du ännu inte avslutat din utbildning, markera då den du genomgår för närvarande.

- +
- Ej fullgjort grundskola eller motsvarande obligatorisk skola
  - Grundskola eller motsvarande obligatorisk skola
  - Studier vid gymnasium, folkhögskola eller motsvarande
  - Examen från gymnasium, folkhögskola eller motsvarande
  - Eftergymnasial utbildning, ej högskola
  - Studier vid högskola/universitet
  - Examen från högskola/universitet
  - Examen från forskarutbildning

Fråga 88 Vilken inriktning har din utbildning i huvudsak? Kryssa för det alternativ som bäst stämmer in på din utbildning.

- Ekonomi/handel/administration
- Estetisk/design/hantverk/konst
- Hotell/restaurang/service/skönhetsvård
- Hälso-/sjukvård
- Humaniora/kultur
- Jordbruk/skogsbruk/miljövärd
- Teknik/byggteknik/industri/transport
- Media/journalistik/reklam
- Naturvetenskap/matematik/data
- Pedagogik
- Samhällsvetenskap/juridik
- Socialt arbete/omsorg/psykologi
- Annan: .....

Fråga 89 Var vänlig sätt ett kryss i den ruta som motsvarar den ungefärliga sammanlagda årsinkomsten för samtliga personer i ditt hushåll före skatt (pension och studiemedel ska räknas in i den ungefärliga årsinkomsten).

- 100 000 eller mindre
- 101 000 – 200 000
- 201 000 – 300 000
- 301 000 – 400 000
- 401 000 – 500 000
- 501 000 – 600 000
- 601 000 – 700 000
- Mer än 700 000

Fråga 90 Hur har enligt din mening nedanstående ekonomiska förhållanden förändrats under de senaste 12 månaderna?

	Förbättrats	Förblivit ungefär densamma	Försämrats
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomin	☐	☐	☐

Hur tror du att ekonomin kommer att förändras under de kommande 12 månaderna?

	Förbättras	Förbli ungefär densamma	Försämraras
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomin	☐	☐	☐

+

ETT STORT TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

+

Om du har synpunkter på någon enskild fråga eller formuläret som helhet är vi tacksamma för att få ta del av dessa.

Här ser du några böcker från SOM-institutet där resultaten från de senaste årens undersökningar presenteras:

+

Du kan läsa mer om SOM-institutets verksamhet på vår hemsida:

www.som.gu.se

(Där hittar du också innehållsförteckningar till våra böcker.)

Vill du kontakta oss är du mycket välkommen att göra det:

- telefon: 031-773 12 17
- epost: info@som.gu.se

+

SOM-INSTITUTET DRIVS I SAMARBETE MELLAN TRE INSTITUTIONER VID GÖTEBORGS UNIVERSITET:

Statsvetenskapliga institutionen

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet är Sveriges främsta forskningsinstitution när det gäller undersökningar om politisk opinionsbildning. (www.pol.gu.se)

Institutionen för journalistik och masskommunikation

Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet (JMG) är tongivande inom forskning om massmedier, journalistik och opinionsbildning. (www.jmg.gu.se)

Förvaltningshögskolan

Förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet är den enda i sitt slag i landet. Forskning bedrivs om medborgarna och den offentliga sektorn samt om kommunal ekonomi och organisation. (www.spa.gu.se)

SOM-institutet samarbetar även med **Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS)** vid Göteborgs universitet. Vid CEFOS bedrivs mångvetenskaplig forskning med inriktning på den offentliga sektorn, samhällets riskfrågor, välfärdsstaten och socialförsäkringssystemet samt flernivådemokratis funktions sätt. (www.cefos.gu.se)

I den undersökning som du just hjälpt oss att genomföra deltar forskare från dessa tre institutioner men också från andra institutioner och universitet, bland andra:

Rudolf Antoni, doktorand:
Kultur och fritid

Annika Bendz, fil.dr.:
Hunden i samhället

Annika Bergström, fil.dr.:
Internet

Göran Bolin, professor:
Mobiltelefoni

Karin Ekström, docent:
Konsumtion och samlande

Marie Grusell, doktorand:
Attityder till reklam

Sören Holmberg, professor:
Politisk opinion

Lars Höglund, professor:
Bibliotek

Åsa Nilsson, doktorand:
Medieanvändning

Bo Rothstein, professor:
Civila samhället

Ingela Wadbring, fil.dr.:
Dagspress

Lennart Weibull, professor:
Åsikter om massmedier

+

SAMHÄLLE O P I N I O N M A S S M E D I A

+

Samhälle Opinion och Massmedia (SOM) är en vetenskaplig frågeundersökning som årligen genomförs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet. SOM-institutet drivs gemensamt av tre institutioner: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Statsvetenskapliga institutionen samt Förvaltningshögskolan. SOM-undersökningen är en del av institutionernas forskning om opinionsbildning i det svenska samhället i dag. Undersökningen genomförs i samarbete med ScandInfo Marketing Research och går ut till 6 000 slumpmässigt utvalda personer i Sverige.

Ansvariga för undersökningen är professor Sören Holmberg och professor Lennart Weibull. Undersökningsledare är bitr. forskare Åsa Nilsson.

Har du frågor som rör din medverkan i undersökningen, ring gärna
ScandInfo Marketing Research, telefon: 020-930 930
(samtalet kostar endast en markering)

Du kan också ringa eller skicka e-post till SOM-institutet:
Åsa Nilsson, telefon: 031-773 12 39, e-post: asa.nilsson@som.gu.se
Vill du läsa mer om SOM-institutet finns vi på internetadressen: www.som.gu.se

+

*Detta nummer är endast till för att
inkomna svar ska kunna prickas av vid
datorns optiska läsning. Då slipper du
få påminnelse i onödan.*

+

SOM-INSTITUTETS RAPPORTER

ISSN 0284-4788

SOM-rapport nr 1

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1986*
Göteborg 1987, 87 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 2

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1987*
Göteborg 1988, 112 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 3

Björkqvist, Karin: *SOM-undersökningen 1988*
Göteborg 1989, 68 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 4

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åttiototal*
Göteborg 1989, 183 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 5

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Medier och opinion i Sverige*
Göteborg 1990, 140 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 6

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Politiska opinioner*
Göteborg 1991, 147 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 7

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åsikter om massmedier och samhälle*
Göteborg 1991, 150 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--7--SE

SOM-rapport nr 8

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Trendbrott?*
Göteborg 1992, 260 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--8--SE

SOM-rapport nr 9

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Perspektiv på krisen*
Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--9--SE

SOM-rapport nr 10

Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk opinion*

Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--10--SE

SOM-rapport nr 11

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Vägval*

Göteborg 1994, 320 sidor. Pris 170 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--11--SE

SOM-rapport nr 12

Nilsson, Lennart (red): *Västsverige i fokus*

Göteborg 1994, 150 sidor. Pris 130 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--12--SE

SOM-rapport nr 13

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det gamla riket*

Göteborg 1995, 305 sidor. Pris 180 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--13--SE

SOM-rapport nr 14

Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk horisont*

Göteborg 1995, 250 sidor. Pris 150 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--14--SE

ISBN 91-972694-1-7

Swedish Opinion

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (eds.) Engelsk sammanfattning av SOM-institutets resultat.

Göteborg 1995, 24 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)

ISBN 91-972694-0-9

SOM-rapport nr 15

Jarlbro, Gunilla (red): *Ungdomars opinioner*

Göteborg 1996, 120 sidor. Pris 110 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--15--SE

ISBN 91-972694-2-5

SOM-rapport nr 16

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Mitt i nittioalet*

Göteborg 1996, 470 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--16--SE

ISBN 91-972694-3-3

SOM-rapport nr 17

Nilsson, Lennart (red): *Västsvenska perspektiv*

Göteborg 1996, 238 sidor. Pris 160 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--17--SE

ISBN 91-972694-4-1

SOM-rapport nr 18

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ett missnöjt folk?*

Göteborg 1997, 380 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--18--SE

ISBN 91-972694-5-X

Trends in Swedish Opinion

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (eds.) Långtidstrender inom svensk opinionsbildning, engelsk sammanfattning.

Göteborg 1997, 36 sidor. Pris 80 kronor (moms tillkommer)

ISBN 91-972694-6-8

SOM-rapport nr 19

Nilsson, Lennart (red): *Nya landskap*

Göteborg 1997, 290 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--19--SE

ISBN 91-972694-7-6

SOM-rapport nr 20

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Opinionsambället*

Göteborg 1998, 342 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--20--SE

ISBN 91-972694-8-4

SOM-rapport nr 21

Nilsson, Lennart (red): *Mångfald – bilder av en storstadsregion*

Göteborg 1998, 283 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--21--SE

ISBN 91-972694-9-2

SOM-rapport nr 22

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ljusnande framtid*

Göteborg 1999, ca 420 sidor. Pris 250 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--22--SE

ISBN 91-973670-1-X

SOM-rapport nr 23

Nilsson, Lennart (red): *Region i omvandling*

Göteborg 1999, ca 300 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-2-8

ISRN: GU-STJM-SOM--23--SE

SOM-rapport nr 24

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det nya samhället*

Göteborg 2000, ca 520 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-3-6

ISRN: GU-STJM-SOM--24--SE

SOM-rapport nr 25

Nilsson, Lennart (red): *Den nya regionen*

Göteborg 2000, ca 325 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-4-4

ISRN: GU-STJM-SOM--25--SE

SOM-rapport nr 26

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Land, Du välsignade?*

Göteborg 2001, 485 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-6-0

ISRN: GU-STJM-SOM--26--SE

SOM-rapport nr 27

Nilsson, Lennart (red): *Flernivådemokrati i förändring*

Göteborg 2002, ca 340 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-7-9

ISRN: GU-STJM-SOM--27--E

SOM-rapport nr 28

Oscarsson, Henrik (red): *Spår i framtiden*

Göteborg 2002, ca 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-8-7

ISRN: GU-STJM-SOM--28--SE

SOM-rapport nr 29

Wadbring, Ingela: Weibull, Lennart & Bergström, Annika (red): *Efter Arbetet.*

Synen på nedläggningen och dess konsekvenser.

Göteborg 2002, 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISSN: 1101-4692 och 0428-4788

ISRN: GU-STJN-SOM--29--SE

SOM-rapport nr 30

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det våras för politiken. Trettiotvå artiklar om politik, medier och samhälle.*

Göteborg 2002, 544 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-9-5

ISRN: GU-STJN-SOM--30--SE

SOM-rapport nr 31

Nilsson, Lennart (red) *Perspektiv på Västsverige*

Göteborg 2003, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-01-8

ISRN: GU-STJN-SOM--31--SE

SOM-rapport nr 32

Oscarsson, Henrik (red) *Demokratitrender*

Göteborg 2003, 343 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-02-6

ISRN: GU-STJN-SOM--32--SE

SOM-rapport nr 33

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Fåfångans marknad*

Göteborg 2003, 432 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-03-4

ISRN: GU-STJM-SOM--33--SE

SOM-rapport nr 34

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans*

Göteborg 2004, 440 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-04-2

ISRN: GU-STJM-SOM--34--SE

SOM-rapport nr 35

Nilsson, Lennart (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring*

Göteborg 2004, 570 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-05-05-13 ISSN: 0284-4788

Swedish Trends 1986-2004

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (eds.)

Göteborg 2005, 37 sidor. Pris: 100 kr (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 36

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*
Göteborg 2005, 492 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-06-9
ISRN: GU-STJM-SOM--36--SE

SOM-rapport nr 37

Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige*
Göteborg 2006, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-07-7

SOM-rapport nr 38

Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Skåne*
Göteborg 2006, 288 sidor. Pris: 200 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-08-5

SOM-rapport nr 39

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*
Göteborg 2006, 560 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-09-3

SOM-rapport nr 40

Nilsson, Lennart (red) *Det våras för regionen – Västsverige 1998-2005*
Göteborg 2007, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-10-6

SOM-rapport nr 41

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det nya Sverige*
Göteborg 2007, 560 sidor. Pris: 270 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-11-3

